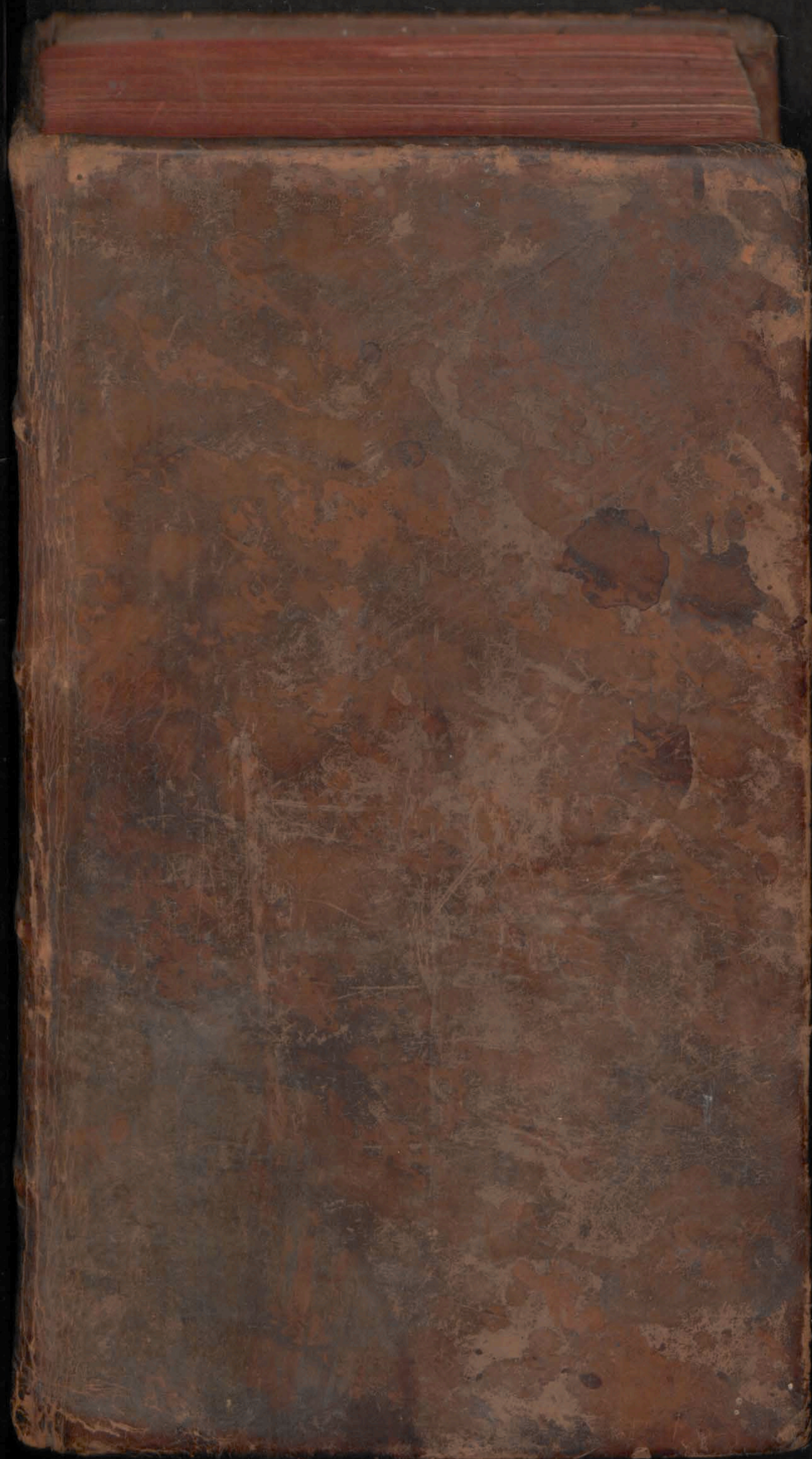

Non peccant qui intuitu æternæ retributionis operantur. Vid Tract: 7. Cap 1. Fol: 334.

De intentione Operibus præfigenda Vide monitu Primum Eodem Tractatu Folio 338.

Signa sinceri Amoris Dei vide monito Secundo Eodem Tract: Fol: 339.

Officia Charitatis erga semetipsu Vide Fol: 346.

Officia Hominis Xtiani erga Inimicos Fol: 359.

De Cultu Angelorum ac Beneficiis quæ per illos hominibus præstantur Vide Tract 8 Cap 2. Fol: 423.

MB.

1. Monachi resistentes superioribus legitimis in introductione observantiæ fol: 119 v. 27. ×

2. De Legislatore tyranno et usurpatore pag: 125. in fin:

3 An Rex potest esse excommunicatus et subditi ei non obedient? pag 175.

4. An pontifex Romanus est infallibilis pag 304.

5. Quidquid acquirit Monachus non sibi sed monasterio acquirit p: 443.

6. Non est superstitio observare lunam, sydera volatum avium pag: 444.

Ad quæ Officia se extendat Lex Naturalis, Quæq sint Officia Hominis ex eadem Lege naturali erga Deum erga seipsum, erga Proximum Superiorem æqualem et inferiorem Vide Tract. IV. Cap 4. Art. 11. Fol. 151.

Aº 1533.

MORALIS CHRISTIANA

E

SCRIPTURA SACRA,

TRADITIONIBUS, CONCILIIS, PATRIBUS, & INSIGNIORIBUS THEOLOGIS EXCERPTA,

IN QUA POSITIS & STATUTIS PRINCIPIIS DEDUCUNTUR CONSECTARIA, QUIBUS CASUS CONSCIENTIÆ SIGILLATIM EXPLICANTUR.

AUCTORE

R. P. JACOBO BESOMBES,

DOCT. THEOL.

Editio omnium recentissima.

Cui adduntur

Epitome plurium Bullarum, & Doctrinæ moralis & canonicæ ex Operibus Benedicti XIV. desumptæ, nec non Monita S. Caroli Borromæi ad Confessarios, Canones pœnitentiales, Propositiones damnatæ, Casus reservati, aliaque multa ad Sacramentum Pœnitentiæ spectantia.

IN

QUATUOR TOMOS DISTINCTA.

TOMUS I.

SUPERIORUM PERMISSU.

AUGUSTÆ,

In Officina Libraria Joseph-Wolffiana.

1785.

Quisquis hæc legit, ubi pariter certus eſt, pergat mecum; ubi pariter hæſitat, quærat mecum; ubi errorem ſuum cognoſcit, redeat ad me; ubi meum, revocet me, & ita ingrediamur ſimul charitatis viam, tendentes ad eum, de quo dictum eſt: quærite faciem ejus ſemper.

Auguſtinus Lib. I. de Trinit. cap. 3.

Approbatio Cenſoris.

Hæc *Theologia Moralis Chriſtiana*, ab Eruditiſſimo ac Clariſſimo Authore operoſa ſolertia elaborata, nec a fide orthodoxa, nec a bonis Moribus recedit, digniſſima proinde, quæ ad plurium (præſertim Paſtorali Officio addictorum) omnimodam utilitatem publica luce donetur, ac manibus verſetur. Auguſtæ Vind, 7. Nov. 1760.

Imprimatur.

Franciſcus Bernardus Bruno Maria Liber Baro ab & in Hornſtein &c.
Eccleſiæ Cathedralis Auguſtanæ Canonicus Capitularis, Archi-Presbyter & Summus Scholaſt. necnon Rev. & Ser. Principis & Epiſcopi Auguſtani, Landgr. Haſſiæ, Conſiliarius Eccleſiaſticus & Vicarius in Spiritualibus Generalis &c.

Franciſcus Joſephus de Handl,
SS. Theol. Lic. Rev. & Ser. Princ. & Epiſc. Auguſt. Conſil. Eccl. Maj. Pœnit. & Lib. Cenſ. nec non Inſig. Eccleſ. Colleg. ad S. Maur. Canon. & Paroch.

MONITUM BIBLIOPOLÆ
AD HANC EDITIONEM.

Solent permulti, qui insigne aliquod Opus edendi curam susceperunt, ipso statim Libri initio, sive ut præclaram de eo opinionem mentibus hominum injiciant, sive ut emptores magis alliciant, plurimas laudes in ejus commendationem congerere, clariorum Virorum de eo testimonia, si quæ sint, proferre, ejusque cum utilitatem & emolumentum, tum dignitatem, & amplitudinem magnificis verbis extollere. Quam ego consuetudinem etsi improbare non audeo, minime tamen eam mihi nunc necessariam esse ita existimo, ut etiam supervacanea videri possit. Ac si tibi quidem, humanissime Lector, præstantissimum Besombes Opus, quod tibi lætus offerro, multis commendare vellem, perinde facerem, ac si lucente sole, atque omnia illustrante, in eo demonstrando, quod dies est, diutius laborarem. Ita enim Cl. Authoris nomen apud omnes vel modice in rebus moralibus versatos celebre est, ut neminem esse putem, ad cujus aures cum maximo præconio non pervenerit: sin aliter, satis tamen cuique fuerit horum Tractatuum nonnullas pagellas legisse,

giſſe, ut etiam, me tacente, de eorum præſtantia, atque utilitate nullo fere negotio judicare poſſit. Nihil ſiquidem in eo reperitur, quod ut frons ipſa libri præſefert, e ſacra Scriptura, Traditione, Conciliis, Patribus, & inſignioribus Theologorum ſcholis non derivetur; ita ut quas ſententias quoad mores tenendas Beſombes probat, tuto ſequi Theologus poſſit. Quasdam enim quæſtiones in hac Summa excuſſas, quas verius παρεργα dixeris, cum earum examen vere ad moralem Theologum non pertineat, & ſine iis chriſtiana Ethica doceri poſſit, quæ nationis ſunt, de quibus hinc inde Eruditi diſputant, ad morum diſciplinam non pertinere, quis non videat? Mirum autem quantum methodus ab Auctore adhibita arridere debeat. E poſitis enim principiis iis, quæ nonniſi perfrictæ frontis homines rejicere poſſunt, conſectaria deducit; veluti ex altis radicibus excreſcit arbor, ramosque protendit. Quæ quidem principia cum ſemel infixa mente habeat animarum paſtor, niſi ſit marpeſia cautes, in proclivi illi eſt, quid ad quemlibet propoſitum a pœnitente peccatore caſum reſpondere, quæ illi remedia, ut a vitiis retrahatur, vel ad virtutem excitetur, proponere debeat: ſtansque pede in uno & circumſtantias diſtinguet, & utrum ibi peccatum ſit vel non, cujusve generis ſit, aperte deteget. Hic nimirum claræ, ſeu ut ſcholæ loquuntur, analyticæ methodi fructus eſt, quam in ſcientiis tradendis fere omnes navi indu-

ſtriique Auctores ſequuntur, geometras imitati, qui facultatem difficillimam tradituri e definitionibus, ex axiomatibus jam præmiſſis ita propoſitiones unas ex aliis deductas demonſtrant, ut iis non aſſentiri omnino non poſſis.

Sed hæc & alia talia de hujusmodi Beſombes opere prædicent alii; ego enim potius, quæ huic nuperrimæ omnium editioni addiderim, & cur addiderim, aperire operæ pretium futurum puto. Compendia plurima Pontificiarum Conſtitutionum, quæ ad Sacramenta, & ad diſciplinam pertinent, quæ ab univerſo chriſtiano orbe admittuntur, ſelegi & addidi. Synopſin Doctrinæ moralis & canonicæ ex operibus doctiſſimi Pontificis Benedicti XIV. extractæ adjeci; ita ut vel hæc una epitome clara, brevisque Confeſſarios, erudirique in chriſtiana Ethica aventes homines docere poſſit, quid in præcipuis morum capitibus recte, vereque, non probabiliter ſentiendum ſit, ſequendumque. Habentur proxime monita S. Caroli Borromæi ad Confeſſarios. Summam eſſe eorum præſtantiam, utilitatemque ſummam ex illorum lectione percipi, qui animarum regimini præſunt, qui de rebus moralibus ſcripſerunt Itali, Hiſpani, Gallique teſtes ſunt locupletiſſimi. Tum canones pœnitentiales ſemper plurimi in Eccleſia facti, & ad collapſam morum diſciplinam erigendam, reſtaurandamque optimi ſemper ab Eccleſia crediti pone ſequuntur. Eorum, proh dolor! deſuetudo a

qui-

quibusdam ſanæ moralis corruptoribus tentata, paulatimque obtenta, in cauſa fuit, cur ita morum integritas in præceps ruerit. Caſus reſervatos, propoſitiones damnatas, aliaque bene multa, quæ ad Sacramentum pœnitentiæ pertinere poſſe viri prudentiſſimi judicarunt, appoſui; adeo ut, abſit verbo invidia, hujusmodi epipondium mercem ſi non ſuperat, ſaltem æquet.

Ne vero Auctorem noſtrum omni laudis teſtimonio fraudare videamur, liceat exſcribere judicium de illius Opere vulgatum in litterariis Florentinis Foliis, quod ex italico ſermone in latinum verſum, eorum gratia, qui vernaculum, quo ſcriptum eſt, idioma non callent, ſubjicimus.

Ex Foliis literariis Florentinis Anno 1745. 4. Junii num. 23.

Si ullo umquam tempore neceſſaria optimæ cujuſpiam Moralis Theologiæ editio viſa eſt, hoc vel maxime ea eſſe mihi quidem videtur, quo miſera rerum conditione eo deventum eſt, ut poſt Chriſtianæ Morum diſciplinæ praxim plurimis jam corruptelis fœdiſſime ſauciatam, in ejus quoque theoriam deturpandam non minus temere, quam furibunde audaciores nonnulli hinc illic erumpunt, inſiliuntque, qui tamen Scriptiunculis ſuis non rudes modo ſeſe, atque ignaros, ſed & turpiter diſſolutos manifeſtiſ-

sime produnt, quod scilicet juxta æternæ Sapientiæ Oraculum, ex abundantia cordis os loquitur. *Hæc autem tam necessaria editio ea porro est, quæ secundis curis novissime prodiit* MORALIS CHRISTIANÆ P. JACOBI BESOMBES *in duos Tomos in* 4. *tributæ, paginarum singulos circiter* 600. *Moralis, inquam, Christianæ ex limpidissimis fontibus divinæ Scripturæ, Traditionis, Conciliorum, Sanctorum Patrum, insigniorumque Theologorum haustæ ac delibatæ, non ex cœnosa aliqua, ac lutulenta lacuna effossæ eorum omnino Doctorum, quorum sophismata* ad excusandas excusationes in peccatis *unice diriguntur. Egregie ii quidem, si hominum more loqui juvat; hujus enim sæculi filii prudentiores sunt filiis lucis; neque ii in ea hominum existimatione, fallaci quidem ac simulata, atque flagitiis obtegendis, e subdola, quam tradunt, Theologia multos ac varios subinde prætextus, inanesque excusationes, tamquam velamina quædam depromerent, ac venditarent. Hujusmodi porro filiorum sæculi Theologia haud isthæc est P. Besombes, sed vere Theologia filiorum lucis, qui cælestem atque evangelicam doctrinam scire, atque sectari, Christi Ecclesiæ parere, decreta venerari, præceptis obtemperare, puriora dogmata ab omni prorsus seu vitiosæ praxis, seu idolicæ abominationis suspicione secum & innoxia propugnare sincero animo cupiunt, ac pro viribus adnituntur. Sedulam itaque quisquis Doctrinæ huic morali navabit operam, non is tales effutiet propositiones, ex quibus aliquando colligatur, immaniora quæque sacrilegia innocuæ urbanitatis confinia non excedere; non is quarum-*

dam

dam diſpenſationum confeſſiones vel probabit, vel tuebitur, quæ veros Chriſti fideles ita dedecent, ut vel infidelitatis dumtaxat tenebris obcæcatis gentibus dignæ eſſe videantur' vel quas ipſi quoque infideles diris atque execrationibus devoveant: quinimmo nervis omnibus contendet, ut ea quam maxime expleat officia, ad quæ eum vocat conditio ſua, & a quibus recta ipſius inſtitutio, probitas, parentum cultus, æterna demum ſalus dependent: quæ quidem officia quomodo ſine peccato negligi a quoquam poſſint, ſane non video. Res enim prope ridicula eſt, circumſpicere, quantum nonnemo conſcientiæ ſuæ illudat, callumque, ut ita dicam, obduxerit, ut inde occaſionem arripiat Authori noſtro ſuccenſendi, eumque ſuperbo admodum ſupercilio contemnendi, qui tamen hac quidem in parte jure ac merito rigidiorem ſe præbet. Denique quisquis egregii hujus Operis lectioni ſerio ſe addixerit, certus erit, ſe veram eſſe ac tutam Chriſtianoque nomine digniſſimam morum diſciplinam aſſecutum; ſimulque lætabitur, mira ſe ad illam facilitate perveniſſe, nova hac, atque expeditiſſima methodo perductum: immo & refertiſſimæ Bibliothecæ cujusdam loco, in iis quidem, quæ ad mores pertinent, ſibi unum hoc opus fore experiendo cognoſcet; ita enim brevitas hic non officit, ut inanibus, ac ſupervacaneis quibusque quæſtionibus ſecluſis, & amputatis, ad certa quædam, atque explorata principia ex Scripturis potiſſimum, ac Traditione excerpta, res quæque morales revocentur, ex quibus ſponte veluti ſua quorumcumque moralium Caſuum reſolutiones difluant, atque dimanent: ut proinde opus non ſit, in effingendis diluendisque objectionibus

tem-

tempus inaniter terere, quibus nimirum quilibet per ſeſe ex jactis ſemel doctrinæ fundamentis nullo ſere negotio occurrere, reſellere, diſſolvere valeat. Methodi videlicet, quam geometricam vocant ac doctiſſimus Author ubique ſervavit, omnium ſane utiliſſimæ præclariſſimus is fructus eſt, ut dum Tractatus omnes perpetuo quodam nexu invicem colligantur, quique conſequuntur a præcedentibus dependent, propeque deducuntur, prioribus illis intellectis, ad reliqua omnia facillime intelligenda prona quodammodo paretur via, atque inſtruatur. Viginti novem Tractatibus totum morale hoc Opus conficitur, quorum denos & octo primus Tomus comprehendit, reliquos undecim ſecundus. Quo vero ii ordine digerantur, ac quibus de rebus in ſingulis diſſeratur, Author ipſe in ſequenti Præfatione ſua exacte declarat (*). *Ex quibus omnibus illud clariſſime apparet, eruditiſſimum Authorem noſtrum ſexcentas variarum, utiliumque rerum notitias miro undique ſtudio conquiſitas in huncce Librum, tanquam in ditiſſimum aliquod promptuarium congeſſiſſe, unde Lectoribus præſto ſit quicquid ad eum pleniſſime informandum, multaque, ſine quibus mutila ſit, claudicetque oportet moralis Chriſtianæ cognitio, uno eodemque tempore erudiendum maxime conferre videatur: ut non immerito in eum laus illa conveniat, qua Platonem, Philoſophorum celeberrimum ob ſimilem ſervatam do-*

(*) Integrum hic locum ex citata Præfatione foliorum Author exſcribit, quem tamen conſulto ideo nos tantummodo indicavimus, ne ea fruſtra bis repeterentur, quæ Lectoris oculis ſtatim occurrant.

docendi rationem, Æneas olim Gazæus commendavit. P. Jacobo Mora Prædicatorum Ordinis, in Patavino Licæo doctissimo Sacræ Theologiæ Professori nova hæc editio dicata est, cujus quidem præclara merita in nuncupatoria ad eum epistola fuse recensentur. Hactenus ibid.

Meum interim de te benemerendi ſtudium grato animo excipe, laborumque meorum fructu, quos & libenter ſuſcipio, & libentius tua cauſa perferam, ſic utere, ut fruaris, ſic fruere, ut quotidie magis proficias.

Vale.

PRÆFATIO AUCTORIS.

Etſi, quæ ſit hujus Operis ratio, ex ipſa inſcriptione ſatis judicari poſſit, quædam tamen breviter præmittenda exiſtimavi, ut ſcilicet quo animo ſuſceptum ſit opus, quoque ordine pertractatum, clarius & facilius lectores intelligant.

Duæ igitur in primis cauſæ me commovent, ut hoc opus aggrediar: primo enim cum plerique Morales Theologi ex ſola humana ratione res graviſſimas æſtimare, & ex meris hominum opinationibus omnia conficere ſoleant, non inutile aut ingratum fore duxi iis omnibus, quibus incumbit animarum cura, ſi moralem iis proponerem, quæ ſolidioribus niteretur principiis, & ex Scriptura, Traditione, Conciliis, Patribus & inſignioribus Theologis excerpta, plus ipſis afferret ſimul & utilitatis & ſecuritatis.

Deinde, cum ſæpe mecum tacitus agitarem, quanta ſit rerum moralium & diverſitas & amplitudo, ac proinde quam difficilis, quam ardua earum cognitio, me operæ pretium facturum eſſe intellexi, ſi novam tentarem methodum, in qua rerum moralium amplitudo & diverſitas contraheretur, ſimulque levaretur earumdem cognoſcendarum difficultas. Quod quidem fieri poſſe arbitror, ſi primo ex morali diſciplina quæſtiones omnes, quæ fovendis tantum contentionibus, non ædificandis moribus utiles ſint, omnino ſecludantur; eaque metho-

do

do tradantur res morales, ut ad certa principia revocentur, ex quibus principiis reliqua deinde omnia facile consequantur: sic enim fieri potest, ut intellecto semel vel uno principio, simul vel centum quandoque conclusiones sine labore intelligantur. Atque illa certe posterior ratio me potissimum impulit, ut Morali, quam publici juris facio, manum & operam admoverem, eamque secundum illam methodum, quæ magnum affert legentibus laboris compendium, exigerem.

Ut i itur operis mei rationem & ordinem plane intelligatis, Lectores benevoli, hæc tria attendatis velim: primo, res morales ad certa principia ubique revoco; quæ quidem principia non humanis rationibus aut conjecturis, sed Scripturæ & Traditionis auctoritate, quantum res patiuntur, accurate stabilio; & ex quibus deinde Consectaria seu Conclusiones deduco.

Præterea quæstiones omnes, quæ nimia subtilitate disputantur, missas facio; nec in conficiendis aut solvendis objectionibus tempus tero, ea præoccupare aut diluere contentus, quæ ad principiorum intelligentiam visa sunt omnino necessaria.

Denique quo magis levetur lectorum labor, meum opus sic distribuo, ut sequentes Tractatus, quantum fieri potest, ex prioribus pendeant, & priora in subsequentium intelligentiam deducant.

Erit igitur hæc Moralis nostra (*in hac nova editione*) in IV. Tomos distributa. Priores duo Tomi habent XVIII. Tractatus, quorum I. expli-

plicabit, e quibus fontibus erui debeat diſciplina moralis: II. agit de objecto Moralis Chriſtianæ: III. de interna moralis regula, ſeu Conſcientia: IV. de externa moralis regula, ſeu de Lege diſſertabit: V. differet de Fide: VI. de Spe: VII. de Charitate: VIII. de Religione: quæ omnia ad primum Decalogi præceptum attinent. Secundum, tertium, quartum, quintum, ſextum, & nonum, Decalogi præcepta quinque ſequentibus Tractatibus abſolventur; placuit enim ſextum & nonum ob mutuam affinitatem ſimul explicare. XIV. & duo ſequentes Tractatus ſeptimum Decalogi præceptum expedient, *Non furtum facies:* quo referenda ſunt ea omnia, quæ ad Jus & Juſtitiam, ad rerum Dominium, Uſucapiones, Contractus, Donationes, Teſtamenta, & reſtitutionem pertinent. Tractatus denique XVIII. octavum Decalogi Præceptum explicabit.

Duo Poſteriores vero XI. Tractatibus abſolventur. Primus erit de Præceptis Eccleſiaſticis: hinc ad II. de Cenſuris Eccleſiaſticis devenìemus, cui III. ſubjicimus de Beneficiis Eccleſiaſticis, & XIV. de Praxi Beneficiaria juxta Rebuffum. Perpenſis inde omnibus, quæ de variis hominum ſtatibus inquiri ſolent in genere, Tractatus V. erit de ſtatu Religioſo, VI. de ſtatu Clericali, VII. de variis Laicorum conditionibus, & ſua cuique conditioni officia indicabit. VIII. erit de Sacramentis, quem bifariam diſcerpſimus: in prima parte ea, quæ ſolos caſus conſcientiæ reſpiciunt, conſiderabimus: in ſecunda ea, quæ de Sacramentis tum in communi, tum in particulari

culari examinari solent, trademus. Tres ultimi Tractatus ipsos Moralis Christianæ fontes seu libros, in quibus moralis disciplinæ principia continentur, aperient; & qua ratione iisdem libris ad solvendos conscientiæ casus utendum sit, edocebunt. Proinde in Tractatu IX. quædam ad Scripturæ intelligentiam, Moralibus Theologis scitu necessaria breviter observabimus. Tractatus X. erit de vero Conciliorum usu in resolvendis casibus Conscientiæ, ubi Synopsin Ecclesiæ Canonum cum annotationibus subjicimus, & eam simul trademus methodum, qua facile addisci, & memoria retineri possint. In XI. denique & ultimo, utriusque Juris Civilis & Canonici idea breviter proposita, de ejus, nec non de Casuistarum usu in Theologia Morali & præsertim quibus Theologorum summulis sit inhærendum, quidque in illis legendis observandum explicabimus.

Reliquum est, ut vos præmoneam, Lectores benevoli, ne mirum vobis aut molestum videatur, si quando ab incepto opere non nihil digrediar, & constitutos Morali Theologo fines transiliam, Concionatorem agens aliquando magis quam Casuistam. Id ex industria factum est; non enim Confessariis solum, sed Concionatoribus & Missionariis etiam consultum volui. Valete Lectores benevoli, quæque ad animarum salutem scripsi,
in bonam partem
accipite.

FACUL-

FACULTAS

Admodum Reverendi Præpoſiti Generalis Congregationis Doctrinæ Chriſtianæ.

Nos PETRUS ANNATUS, Congregationis Patrum Doctrinæ Chriſtianæ Præpoſitus Generalis, Librum, cui titulus eſt: *Moralis Chriſtiana &c.* a R. P. Jacobo Beſombes, Congregationis noſtræ, Doctore Theologo latine contextum, & a tribus aliis ex eadem noſtra Congregatione Theologis lectum & approbatum, prælo typographico mandari, & luci publicæ dari permittimus: in cujus rei fidem has præſentes manus noſtræ ſubſcriptione firmatas & ſigillo officii noſtri munitas dedimus. Pariſiis, in domo noſtra Sancti Caroli.

ANNATUS,
Præp. General.

Approbatio Doctoris Sorbonici.

Ego infra ſcriptus Facultatis Pariſienſis Doctor Sorbonicus & in æde ſacra Beatiſſimæ Virginis Mariæ de Cahuſac prope Gimontem Cappellanus, de mandato illuſtriſſimi Franciæ Cancellarii legi librum latine ſcriptum, cui titulus: *Moralis Chriſtiana ex Scriptura Sacra, Traditione, Conciliis, Patribus & inſignioribus Theologis excerpta*; in quo opere nihil reperi, quod fidei & bonis moribus repugnet; immo in quo elucent methodus in tradendis morum regulis perſpicua & nova, probationes authenticæ, doctrina nec ſeverior nec laxior, ſcientia theorica ſimul & practica dirigendis moribus & audiendis confeſſionibus apta: in cujus rei fidem ſubſcripſi.

D. MALAUBERT,
Doctor Sorbonicus.

MORA-

MORALIS CHRISTIANA

EX

SCRIPTURA SACRA,

TRADITIONE, CONCILIIS, PATRIBUS, ET INSIGNIORIBUS THEOLOGIS EXCERPTA.

TRACTATUS PRIMUS.

DE PRINCIPIIS MORALIS CHRISTIANÆ, SEU DE FONTIBUS, E QUIBUS ERUI DEBEAT MORALIS CHRISTIANA.

Moralem Christianam tradituri, a principiis ordimur, e quibus erui illa debet: naturalis enim ordo postulat, ut dum traditur aliqua disciplina, principia, ex quibus ea pendet, ante omnia constituantur; quare in hoc primo Tractatu quæremus: Primo, quot, & qui sint fontes seu principia, ex quibus erui debeat Moralis Christiana. Secundo, quomodo iisdem principiis utendum sit.

CAPUT I.

Quot & qui ſint fontes Moralis Chriſtianæ.

1. **P**rop. Primus & præcipuus fons Moralis Chriſtianæ eſt divina revelatio.

Prob. 1. Ex Scriptura. Divina revelatio homini in eum finem data eſt, ut homo, excœcatus per peccatum, ſua officia ediſceret, juxta illud Pauli: *Omnis Scriptura divinitus inſpirata, utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, & erudiendum in juſtitia, ut perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus.* 2. ad Tim. c. 3. v. 16. utque innumera teſtantur Scripturæ oracula, quæ paſſim aſſerunt, ideo nobis Deum locutum fuiſſe, ut nos e tenebris educeret: ergo ex revelatione primo & præcipue hauriri debent Chriſtianæ Moralis officia.

Prob. 2. Authoritate Patrum. Divina revelatio continet verbum Dei, qui nec falli, nec fallere poteſt: non falli, quia eſt infinite ſciens: non fallere, quia eſt infinite bonus: ergo ex revelatione primo & præcipue petenda eſt Chriſtiana Moralis, ex qua pendet hominis æterna tum beatitudo, tum infelicitas: in quam ſententiam Clemens Alex. ait 7. lib. Strom. *Non expectamus teſtimonium, quod datur ab hominibus, ſed voce Domini probamus, quod quæritur, quæ eſt magis fide digna quam quævis demonſtratio, vel potius, quæ eſt ſola demonſtratio.* Quo etiam pertinet illud D. Th. 1. contra gentes c. 4. *Salubriter ergo divina providit Clementia, ut ea etiam, quæ ratio inveſtigare poteſt, fide tenenda præciperet: ut ſic omnes de facili poſſent divinæ cognitionis participes eſſe: & absque dubitatione & errore.* Hinc eſt, quod Epheſ. 4. dicitur: *Jam non ambuletis ſicut & gentes ambulant in vanitate ſenſus ſui, tenebris obſcuratum habentes intellectum.* Et Iſa. 4. *Ponam univerſos filios tuos Doctos a Domino.*

Prob. 3. Ratione. Officia Moralis Chriſtianæ vel juris ſunt naturalis, vel ſupernaturalis: ſi ſupernaturalis, in his humana ratio, ſecluſa revelatione, plane cæcutit, ut patet ex officiis, quæ Deo debemus Redemptori, quæ quidem ſine lumine fidei nullatenus innoteſcunt:

ſcunt: ſi vero juris ſint naturalis, in his humana ratio ſagaciſſima ſæpe errat, ut patet ex Philoſophis, qui vel in ipſum Decalogum tot ſcelera permiſerunt; puta furtum, ut Lycurgus; monſtruoſam uxorum communitatem, ut Plato; liberorum internecionem, ut Ariſtoteles: utque etiam clarius patet ex quibusdam hæreticis, qui morum diſciplinam ex ſola ratione admetiri voluerunt: hi enim, ut dicit Damaſcenus lib. de hæreſibus in fine: *In moribus & rebus agendis aberrant, & aliquas res agendas, quæ præclaræ ſunt, & cum laude conjunctæ, criminantur: contraque nonnullas, quæ vituperatione dignæ ſunt, approbant.*

Rurſus. Doctrina morum non minus eſt revelata, quam doctrina fidei; quia, uti ſcriptum eſt: *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo:* ita & dictum eſt: *Fides ſine operibus mortua eſt.* Ergo ſi fidei doctrinam ex revelatione eruimus, doctrinam morum ex eadem revelatione debemus deſumere.

Conſect. Hinc intelligi poteſt, caſuum arbitris ante omnia conſulenda eſſe ea, in quibus divina revelatio continetur.

§. 1. Ac primo quidem conſulenda eſt diligenter Scriptura ſacra: hæc enim verbum Dei continet. *Non enim*, ut ait Pet. 2. c. 1. v. 12. *Voluntate humana allata eſt aliquando prophetia: ſed Spiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines.* Neque fidei noſtræ tantum, ſed & morum normam continet. Ibi enim, ut ait Aug. lib. 2. de Doctr. Chr. c. 9. *Inveniuntur illa omnia, quæ continent fidem, moresque vivendi:* & lib. 3. c. 10. *Non præcipit Scriptura, niſi charitatem, nec culpat niſi cupiditatem, & eo modo informat mores hominum.*

Unde videmus utriusque teſtamenti Patres, Apoſtolos, & ipſummet Chriſtum, quoties de moribus inſtituendis agebatur, Scripturam conſuluiſſe, aut ad eam populos remiſiſſe.

Sic Moyſes juſſit, ut quolibet anno remiſſionis in ſolemnitate tabernaculorum Levita Scripturam legeret, & ita populum edoceret. *Convenientibus*, inquit, *cunctis ex Iſrael, ut appareant in Conſpectu Domini Dei tui in loco, quem elegerit Dominus, leges verba legis hujus coram omni Iſrael, audientibus eis - - ut audientes di-*

ſcant, & timeant Dominum Deum veſtrum, & cuſtodiant impleantque omnes ſermones legis hujus. Deut. 31. v. 10.

Sic Joſue populum mittit ad Scripturam. *Eſtote,* ait, *ſolliciti, ut cuſtodiatis cuncta quæ ſcripta ſunt in volumine legis Moyſis.* Joſ. 23. v. 6.

Sic Iſaias Judæos a conſulendis Pythonibus avertit, & ad divinam legem remittit, c. 8. v. 19. *Et cum dixerint ad vos: quærite a Pythonibus, & a divinis, qui ſtrident in incantationibus ſuis: ad legem magis & ad teſtimonium.*

Sic Esdras per lectionem Scripturarum prævaricantes Judæos ad morum reformationem reduxit. *Attulit ergo Esdras Sacerdos legem coram multitudine virorum & mulierum — flebat omnis populus, cum audiret verba legis,* c. 8. v. 2. & 9.

Sic Chriſtus tentatus a diabolo revincit illum, dicens: *Scriptum eſt* Matth. c. 4. v. 4. & conſultus a Scriba, eum his verbis tentante: *Magiſter, quid faciendo vitam æternam poſſidebo?* non alio mittit quam ad Scripturam: *In lege,* inquit, *quid ſcriptum eſt, quomodo legis.* Luc. 10. v. 26.

Uno verbo omnibus ait: *Scrutamini Scripturas.* Joan. 5. v. 39.

Sic Abraham divitis epulonis fratres ad Scripturam mittit. *Habent Moyſem & Prophetas: audiant illos.* Luc. 16. c. 29.

Sic Apoſtoli ajunt: *Doctrinis variis & peregrinis,* id eſt, a Scriptura alienis, *nolite abduci.* Ad Hebr. c. 13. v. 9.

Sic demum Concilia Scripturam ſacram in medio collocant, utpote *fontem omnis ſalutaris veritatis, & morum diſciplinæ,* ut ait Trid. Seſſ. 4. Decr. 3.

Prophanos ergo Authores, quoties fidei adverſantur, cum Davide deſpiciamus, & legem divinam meditemur. *Narraverunt mihi iniqui fabulationes: ſed non ut lex tua.* Pſ. 118. v. 85.

§. 2. Attendenda eſt Traditio, non humana, ſed divina; non per privatos Authores propoſita, ſed non interrupta Paſtorum ſucceſſione fideliter ad nos transmiſſa; quia divinam revelationem oretenus traditam exhibet. *Interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona*

na, & ambulate in ea, inquit Jerem. c. 6. v. 16. Et Paulus ait: *State & tenete traditiones quas didicistis sive per sermonem, sive per epistolam nostram.* 1. ad Theff. c. 2. v. 14. *Tenax sis traditionis divinæ,* inquit Vinc. Lyr. in Commonitorio 1. c. 27. *in qua non author debes esse, sed custos; non institutor, sed sectator; non ducens, sed sequens.* Et Chrysostomus isto longe antiquior: *Est Traditio, nihil quæras amplius.* In 2. ad Thessal. hom. 4.

Ita observatum semper multis exemplis constat.

Sic Moyses Judæos ad Traditionem remittit. *Interroga Patrem tuum & annuntiabit tibi.* Deuter. c. 32. v. 7.

Sic Ecclesiasticus Disciplinam morum vult a Traditione sumi. *Ne despicias narrationem Presbyterorum - - ab ipsis enim disces sapientiam.* c. 8 v. 10.

Sic Christus recentes & humanas damnans Traditiones, divinas & antiquas circa doctrinam morum confirmat, dicens: *Ab initio non fuit sic.* Matth. 19. v. 8.

Sic Synagoga Traditionem consulens, legem de observatione Sabbathi attemperavit, declarans, licitum esse eo die animalia adaquare, lapsa in foveam levare, pugnare contra hostes, & omnia ad Sacrificium necessaria præstare.

Sic Ecclesia Traditionem consulens, diem Dominicam loco Sabbathi celebrat, & contra Disciplinam Apostolorum, a sanguine & suffocato non abstinet.

Sic Tridentinum prioribus inhærens Conciliis: *Scripturam, nec non Traditiones, tum ad fidem, cum ad mores pertinentes, pari pietatis affectu ac reverentia suscipit ac veneratur.* Seff. 4.

§. 3. Consulenda sunt Concilia œcumenica, vel particularia, quæ sunt universali Ecclesiæ consensu recepta; quia divinam revelationem nobis exhibent, universam Ecclesiam repræsentant; quæ cum a Spiritu S. dirigatur, errare non potest. Unde ajunt Apostoli: *Visum est Spiritui sancto & nobis.* Act. 15. v. 28. Eodemque divino instinctu ducti œcumenicorum Conciliorum Patres suis ita Decretis præludunt: *Sacrosancta œcumenica Synodus, in Spiritu sancto legitime congregata - - definit, anathemate percutit* &c.

Unde eadem semper generalibus Conciliis reverentia exhibita, quæ verbo divino redditur, ut patet exemplis

ab initio nascentis Ecclesiæ ad nos usque perseverantibus.

Sic Paulus *perambulabat Syriam, & Ciliciam, confirmans Ecclesias: præcipiens custodire præcepta Apostolorum & Seniorum.* Act. 15 v. 41.

Sic Athanasius Epist. ad Africanos ait: *Verbum Domini per œcumenicam Synodum manet in æternum.*

Sic Gregorius ait: *Sicut sancti Evangelii quatuor libros, sic quatuor Concilia suscipere & venerari me fateor, Nicænum scilicet - - Constantinopolitanum - - Ephesinum - - & Calcedonense.* Lib. 1. Epist. 24. num. 25

Sic Concilium Constant. 4. can. 1. Decreta Conciliorum *quasi divina Dei eloquia* suscipit.

Sic demum Concilium Senonense Ecclesiam in Conciliis repræsentatam, tam in moribus, quam in fide infallibilem protestatur: *Sancta & infallibilis Ecclesia, quæ nec a charitate decidere potest, nec ab orthodoxa fide deviare, cujus auctoritatem qui in fide & moribus non secutus fuerit, quasi Deum negaverit, infideli deterior habeatur.* Decret fidei.

§. 4. Attendendus est unanimis sanctorum Patrum consensus; quia divinam revelationem oretenus tantum, & non scripto traditam, a majoribus acceptam, & fideliter custoditam nobis exhibet: sunt enim hi Doctores, *quos Deus dedit ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem Corporis Christi - ut non simus fluctuantes omni vento doctrinæ.* Ad Eph. 4. v. 14.

Ideo semper vidimus, quod in componendis moribus, antiquorum authoritas adhiberetur.

Sic sapiens admonet, ut Doctrinam Patrum sequamur, *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt Patres tui.* Prov. 22. v. 28

Sic in Concilio Calcedonensi conclamatum: *Hæc est Fides Patrum.*

Sic in Conc. Constantin. 4. Act. 10. Can. 1. Patrum decreta ut morum regula proponuntur: *Sanctorum Patrum decreta,* inquit, *velut inextinctæ semperque lucentes faces sequenda sunt.* Can. 1.

Sic idem Concil. juxta aliam versionem eodem Can. *Dicta Patrum vocat secunda Dei eloquia.*

Sic etiam in Concilio Viennensi Clemens V. ait: *Nos*

ad sanctorum Patrum & Doctorum sententiam Apostolicæ considerationis aciem convertentes definimus &c.

Item Trid. Synodus fatetur se inhærere Patrum sententiæ & exemplo. *Orthodoxorum Patrum exempla secuta.* Sess. 4. c. 8.

Demum in omni Concilio factum est quod Vincentius Lyrinensis Commonitorio 2. c 2. ait de Ephesino: *Patres sunt, quorum beata Synodus doctrinam tenens, concilium sequens, testimonio credens, judicio obediens, absque tædio, præsumptione, & gratia de fidei & morum regulis pronuntiavit.*

Sic August. aliique Doctores Ecclesiæ, nunquam ausi sunt ab unanimi Antiquorum sententia recedere, tam in moribus, quam in fide. *Quod credunt credo, quod docent doceo, quod prædicant prædico: istis cede, & non me cædes, acquiesce istis & quiesce a me.* Lib. 1. contra Jul. cap. 5.

Scripturam habes in Bibliis, Traditionem in universali Ecclesiæ praxi, unanimem Patrum sensum in suis scriptis, Canones in Conciliorum collectione R. P. Labbe Jesuitæ.

2. *Prop.* Secundus fons Moralis Christianæ est summi Pontificis de aliqua morali controversia solemne judicium.

Prob. 1. Ex Script. Romanus Pontifex debet nos in dubiis circa fidem & mores instituere; est enim Petri successor, cui dictum est: *Pasce agnos meos,* id est fideles. *Pasce oves meas,* id est Pastores. Joan. 21. v. 15. & iterum: *Simon ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Lucæ 22. v. 32. Ergo ubi non adest revelatio, consulendum est summi Pontificis judicium.

Prob. 2. Ex Conc. Patres Florentini ajunt: *Definimus, sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse Beati Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem ac Doctorem existere, & ipsi in Beato Petro pascendi, regendi, ac gubernandi universam Ecclesiam a Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse; quemad-*

modum etiam in gestis œcumenicorum Conciliorum, & sacris Canonibus continetur. Ergo summus Pontifex audiendus est, ut Doctor, & ei obtemperandum est, ut Patri.

Prob. 3. Ex Patribus, Silvester II. ait: *Sic lex communis Ecclesiæ, Evangelium, Apostoli, Prophetæ, Canones, spiritu Dei constituti & totius mundi reverentia consecrati - - Et Decreta sedis Apostolicæ ab his non discordantia. Inde,* ut scribunt Tarraconenses ad sanctum Hilar. P. *nihil errore, nihil præsumptione; sed Pontificali totum deliberatione præcipitur.*

Prob. 4. Ex praxi Ecclesiæ. In dubiis circa fidem & mores semper in Ecclesia quovis sæculo judicium Summi Pont. diligenter quæsitum, & reverenter exceptum est, ut obvium erit cuique legenti historiam Ecclesiasticam.

Sic primis Ecclesiæ temporibus anno 253. ad Clerum Romanum, sede etiam vacante, scriptum est a Cypriano, quomodo ad pœnitentiam lapsi recipiendi essent.

Sic mediis Ecclesiæ temporibus an. 860. Bulgari nuper conversi Nicolaum primum Rom. Pontificem consulunt, ut ab eo quid credendum, quidve agendum in Religione Christiana, quam amplexi fuerant, addiscant.

Sic ultimis Ecclesiæ temporibus Quietistarum illusiones, & quorundam Casuistarum opiniones, summorum Pontificum judicio proscriptæ sunt: Ergo in controversiis moralibus dicendum, quod August. dicebat in causa Pelagii: *Missum est ad Sedem Apostolicam, inde etiam rescripta venerunt: causa finita est: utinam aliquando finiatur error.* Serm. olim. 2. de verbis Apost. jam. 131.

Consect. Hinc satis patet, ubi de Morali agitur, 1. Consulendas esse Epistolas Decretales summorum Pontificum: quas quidem collectas habes ratione temporum in compilatoribus Decretalium & in Bullario, digestas ratione materiarum in toto corpore Juris Canonici. 2. Consulendas esse Censuras summorum Pontificum: præcipuas habes collectas in Censura data a Clero Gallicano. an. 1700. nosque eas referemus, prout occasio sese obtulerit

3. *Prop.* Tertius fons Moralis Christianæ est judicium,

cium Conciliorum particularium, vel Nationalium, vel Provincialium, vel Diœcefanorum, licet univerfo Ecclefiæ confenfu non fint recepta.

Prob. 1. Script. Concilia particularia exhibent judicium plurimorum Epifcoporum, qui propofitam quæftionem examinarunt, non obiter, fed attente quilibet afferendo antiquam Ecclefiæ fuæ Traditionem: Ergo hujusmodi judicium in Morali magni faciendum eft, præfertim dicente Domino: *Ubi funt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi fum in medio eorum.* Matth. 18. v. 20.

2. Ex praxi Ecclefiæ. Ea fuit Ecclefiæ confuetudo, ut fæpe celebrarentur Concilia Provincialia, quæ effent aut difpofitiones ad futurum Concilium generale, aut præteriti Concilii generalis executiones: Ergo confulendum eft particularium Conciliorum judicium; quia ut ait Synodus Arvernenfis prima Can. 1. non ob alium finem congregabantur, *quam ut ea, quæ ad emendationem vitæ, ad feveritatem regulæ, vel ad animæ remedia pertinebant, finirentur.*

3. Ratione. Concilium univerfale eft infallibile, quia univerfam Ecclefiam repræfentat; quæ utpote columna fidei & firmamentum veritatis, deficere non poteft: Ergo & Concilium particulare magnæ quoque eft authoritatis, quia Ecclefiam particularem totam repræfentat. Unde & ipfa Concilia generalia locales feu particulares Synodos magno in honore habuerunt, eisque fideles fubjiciendos effe decreverunt, ut patet ex feptima Synodo Act. 3. ubi Theodorus in Epift. quam nomine Orientalium exhibuit, quamque ipfa Synodus approbavit, ait, *Locales,* id eft, Provinciales, *Synodos non averfamur: fed magis amamus, amplectimur & recipimus; earum etiam divinitus infpiratas Canonicas conftitutiones, correctiones & utiles legislationes fumma obfervantia colimus.* Et ex octava Synodo, ubi hæc habentur Can. 1. *Regulas, quæ fanctæ Catholicæ, & Apoftolicæ Ecclefiæ, tam a fanctis - - Apoftolis, quam ab Orthodoxorum univerfalibus, nec non &* Localibus *Conciliis - - traditæ funt, fervare feu cuftodire profitemur —— fed & omnes qui chriftiano cenfentur vocabulo, pœnis &*

damnationibus - - & justificationibus, quæ per illas prolatæ sunt - - canonice subjici decernimus.

Immo factum vidimus plures errores circa mores solis particularibus Conciliis fuisse primo condemnatos, postea vero solemni & universali aliquo Concilio, particularemSynodum approbante, fuisse anathematizatos.

Sic Begardi & Beguinæ omnem libidinem licitam admittentes in his, qui semel essent Deo consecrati, damnati suntinConcilio Viennensi in Austria, & postea anathematizati sunt in Concilio generali Viennensi inGalliis.

Sic Petrus Oxomensis multos errores docens circa Sacramentum Pœnitentiæ, puta, *peccata non esse confitenda Sacerdoti. Confessionem non esse de jure divino* &c. damnatus in Concilio particulari Compluti habito an. 1479. Postea vero eiusdem errores solemniter anathematizati in Conciliis generalibus, Lateranensi scilicet & Tridentino.

Consect. Hinc constat casuum Arbitris non negligenda esse Concilia particularia, & præcipue ea, quæ tractant de moribus: in Conciliis enim, a primo sæculo usque ad octavum, describitur antiqua morum puritas & vetus Ecclesiæ disciplina; in Conciliis vero, ab octavo sæculo usque ad Tridentinum, cernitur, quomodo fideles ab antiquis moribus degenerarunt. Denique, in Conciliis, a Tridentino usque ad nos, pristina morum puritas & antiqua disciplina revocanda proponitur.

4. *Prop.* Quartus fons Moralis Christianæ est Episcoporum judicium, præsertim dum plures in idem consentiunt.

Prob. 1. E Script. In veteri testamento, dum exoriebatur circa religionem aliquod dubium, mittebantur Judæi ad Sacerdotes. *Venies*, inquit Deus, *ad Sacerdotes Levitici generis, & ad judicem, qui fuerit illo tempore: qui indicabunt tibi judicii veritatem.* Deut. 17. v. 9. Idem jubet Christus: *Super Cathedram Moysis sederunt Scribæ & Pharisæi; omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate & facite.* Matth. 23. v. 2. Ergo cum Episcopi in locum Sacerdotum legis Mosaicæ in Ecclesia successerint, audiendi sunt a fidelibus in his, quæ pertinent ad doctrinam fidei & morum.

2. **Ex Patribus. Ignatius Epist. ad Magnesianos hortatur**

tatur fideles, ut Episcopis obediant. *Decet ita me & vos,* inquit. *obedire Episcopo, & in nullo illi refragari.* Et Cyprianus Epist. olim 55. nunc vero 59. ostendit non aliunde oriri hæreses & schismata, quam ex eo, quod Pastores audire negligamus. *Neque enim aliunde,* inquit, *hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quam inde, quod Sacerdoti Dei non obtemperatur.*

3. *Rat.* Episcopi sunt jure divino Rectores Ecclesiæ, Patres, & Doctores populorum, juxta illud Pauli Act. 20. v. 28. *Spiritus sanctus posuit vos Episcopos regere Ecclesiam Dei:* ergo sequendum est Episcoporum judicium in moralibus. Ideo videmus in Ecclesia nascentes contra bonos mores opiniones, plurium Episcoporum judicio, etiam extra Concilium, fuisse condemnatas.

Sic primis Ecclesiæ temporibus Nicolaitæ admittentes communitatem uxorum; Gnostici turpissimas voluptates licitas esse afferentes; Episcoporum, etiam extra Concilium, judicio proscripti sunt. Unde August. l. 4. ad Bonifac. cap. ult. his verbis ridet Pelagianos, Concilium, ubi eorum causa examinaretur, exigentes: *Aut vero Congregatione Synodi opus erat, ut aperta pernicies damnaretur ; quasi nulla hæresis aliquando sine Synodi Congregatione damnata sit?*

Confect. Hinc vides in resolvendis casibus audiendos esse Episcopos, nec sine gravi temeritate sperni posse eorum judicia, aut pastorales eorum Epistolas; præsertim cum plures in eamdem sententiam, aliis non reclamantibus, consentiunt: etenim Episcoporum mandata in subditis sibi Diœcesibus vim habent coactivam, quæ obedientiam exigit: in aliis vero directivam, quæ reverentiam postulat.

5. *Prop.* Quintus Christianæ Moralis fons est Patrum authoritas, quæ major, aut minor est, prout plures, vel pauciores in idem conveniunt, neque alii contradicunt.

Prob. 1. E Script. Patres sunt hi, quos Deus posuit in Ecclesia tamquam Doctores, juxta illud Pauli 1. ad Corinth. 12. v. 28. *Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores.* Ergo in moralibus eorum doctrina reverenter suscipienda est. 2.

2. Ex Greg. lib. 30. Moral c. 7. *Et Apostoli & perfecti Doctores subsequentium populorum patres sunt, tamen præcedentium filii.* Ergo si patres sint, nosque spiritualiter in Christo sua doctrina genuerint, eorum sententiæ debemus in moralibus inhærere.

3. *Rat.* Patres hi sunt, qui tum ob eminentem scientiam, tum ob sanctitatem insignem, tum ob venerandam antiquitatem Traditionis custodes habentur. Ergo sicuti dum sunt unanimes, authoritatem faciunt irrefragabilem, sive in fide, sive in moribus; ita, dum plures in idem morum dogma consentiunt, authoritatem habent non spernendam, sed summopere venerandam.

Ideo videas semper in Ecclesia insigniorum Patrum sententiam magnum pondus habuisse. Sic Bernard. ait in Epist. 77. ad Hugonem de S. Victore: *Ab his ergo duabus columnis, Augustinum loquor, & Ambrosium, crede mihi difficile avellor: cum his, inquam, me aut errare, aut sapere fateor.* Et Epist. 174. *Numquid patribus doctiores, aut devotiores sumus ?*

Consect. Hinc patet consulendos esse in quæstionibus moralibus sanctos Patres, eos præcipue, qui ex professo materiam aliquam pertractarunt. Legendus est Cyprianus de pœnitentia, pro antiqua circa lapsos disciplina firmanda. Legendus est Augustinus contra mendacium, aut de alia quacunque tractet materia. Legendus est Ambrosius de variis Christianorum officiis. Legendus Greg. in Libris Moralium. Legendi demum quantum fieri potest Antiqui, ut, quæ fuerit eorum sententia circa propositam quæstionem, perspectum habeamus. Consulendi sunt Compilatores, qui insigniorum Patrum scripta in certas materias distribuentes, non aliam referunt sententiam, quam eorum Patrum, quorum verba transscripserunt.

6. *Prop.* Sextus Christianæ Moralis fons est Theologorum scholasticorum authoritas, non eorum, qui ex sola ratione, sed eorum, qui ex revelatione doctrinam morum eruunt.

Prob. Ex his peti possunt argumenta, mores & fidem spectantia, quos ipsa Ecclesia, ubi de fide & moribus agitur, consulit, quorumve sententiæ rationem ha-

habet, ut patet: Atqui Ecclesia Theologos scholasticos, ubi de fide & moribus agitur, consulit, eorumque sententiæ rationem habet: Ergo ex Theologis scholasticis peti possunt argumenta morum. Minor patet 1. ex Concilio Viennensi, ubi Patres sic habent: *opinionem illam*, scilicet, conferri parvulis gratiam habitualem in Baptismo, *tamquam probabiliorem & dictis Sanctorum, ac Doctorum modernorum Theologiæ magis consonam & concordem, sacro approbante Concilio, duximus eligendam*. Clementina unica de sancta Trinitate. 2. Idem patet ex Congregationibus in Romana Curia erectis, ubi quæstiones ad fidem & mores pertinentes opera Theologorum consultorum ventilantur, antequam determinentur per solemne summi Pontificis judicium.

Dixi, modo conclusiones suas ex fide eruant; nam Theologi, qui solam rationem, quæ corrupta est & cæcutiens, ostentant, nullatenus audiendi: de quibus ita Canus. *Qui Theologiæ dogmata humanis metiuntur argumentis, nec eis quæ a ratione ducuntur, volunt præponderare authoritatem: hi primum omnem vim Theologiæ & gravitatem amittunt, deinde faciunt ut Theologia, detracta authoritate, non solum contemnatur, sed ne Theologia quidem sit: nam si vera & legitima Theologia est, a fide descendat oportet, ubi hujus facultatis propria principia resident - - Quamobrem satis exploratum habere possumus, quam male valeant hi de re Theologica aut scribere, aut disputare, qui sacros libros, Apostolorum Traditiones, Conciliorum dogmata, juris Pontificii decreta, sanctorum veterum Doctorum scripta vel rejiciunt, vel ignorant. Itaque hoc quidem opinantium genus pellatur e medio (est enim totum improbabile & impium) qui opinantur aptiora Theologo ea argumenta esse quæ ex ratione, quam ea, quæ ex authoritate ducuntur.* Lib. 9. de locis Theol. c. 1.

Et rursus eamdem materiam agitans, *Tales*, inquit, *authores sunt adscriptitii Theologi; qui quæstiones Theologicas frivolis argumentis absolvunt, & cum in his sanctorum Bibliorum testimonia rarissima sint, Conciliorum mentio nulla, nihil ex antiquis Sanctis oleant, nihil ex gravi Philosophia, Theologi tamen vocantur: nec scholastici sunt, qui sophismatum fœces in scholam inferentes,*

&

& ad risum viros doctos excitant, & delicatiores ad contemptum - - quos ego probare nec debeo, nec possum. Lib. 8. c. 1. Ex quo patet, quinam Theologi audiendi sint, qui vero rejiciendi; quod ut melius pateat, sit,

Consect. 1. Consulendi sunt insigniores morales Theologi: qui primas tenent, sunt D. Thomas, D. Bonaventura, D. Antoninus, D. Raymundus; nam commendat eos: 1. Profunda in rebus divinis eruditio, ut legentibus patet. 2. Commendat eos pura morum integritas, cum Ecclesia eos inter Sanctos reposuerit. 3. Spectabiles facit summus, sincerus & fidelissimus veritatis amor: non enim ex contentione scripserunt; sed ex solo veritatis affectu, ut examinanti videbitur. Tales pariter sunt, sed in inferiori gradu, Cajetanus, Sylvester, Soto, Sylvius, Toletus, Comitolus, aliique non pauci, doctrina magni, ingenio insignes, & moribus optimis spectabiles; modo ipsi Antiquos nec spernant, nec eorum authoritatem in sensus contrarios detorqueant.

Consect. 2. Consulendi sunt clariores Canonistæ, quales sunt Panormitanus, Navarrus, Covarruvias, Fagnanus, Cabassutius, aliique non pauci; quia Canonistarum authoritas maximi est ponderis, cum in foro Ecclesiastico soleant consuli, quoties de censuris, & irregularitatibus agitur, ut notat Canus.

Consect. 3. Magno in pretio habendum est doctrinale judicium sacræ Theologiæ Facultatum; præcipue si fuerint e numero earum Universitatum, quæ sunt toto orbe Christiano doctrina sua venerabiles, quales sunt Lovaniensis, Duacensis, Salmanticensis: sed præsertim Parisiensis, omnium facile princeps, quæ, rerum sacrarum eruditione & purioris moralis studio, inter alias semper eminuit, quam Episcopi & ipsi summi Pontifices consulere non dedignantur; cujusque opera Ecclesiæ matri numquam defuit, quoties de refellendis cum circa fidem, tum circa mores, erroribus actum est.

7. *Prop.* Septimus fons Moralis Christianæ est ratio naturalis.

Prob. 1. Ex Script. Deus, in Scripturis peccatores ad conscientiam revocat, juxta illud *Redite prævaricato-*

res ad cor. Isai. c. 46. v. 8. Ergo naturalis ratio, etsi per peccatum corrupta, utiliter consuli potest, ubi de moribus agitur.

2. Ex August. lib. de spiritu & littera c. 28. *Non usque adeo in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita est, ut nulla in ea velut lineamenta extrema remanserint, unde merito dici possit, etiam in ipsa impietate vitæ suæ facere aliqua legis, vel SAPERE.* Ergo ex S. Doctore *sapit* aliquid ratio, etsi per peccatum corrupta, seu quædam morum principia cognoscit. Neque enim, ut tradit D. Thom. 2. 2. q. 10. a. 4, omnino destructa est hominis ratio, etsi per peccatum corrupta.

3. *Rat.* Naturalis ratio Theologo morali ad multa utilis est: Ergo inter fontes moralis Christianæ debet adnumerari. Antecedens patet percurrendo ea, quæ ratio conferre potest in resolvendis casibus.

1. Suppeditat communia morum principia, qualia sunt ista: *Bonum est faciendum, malum est fugiendum. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*; atque ex his morum prænotionibus certissimas conclusiones educit, quibus varia explicat hominis officia. 1. Erga Deum, cujus est creatura. 2. Erga seipsum, cujus est custos. 3. Erga proximum, quocum necessariam habet societatem. 4. Erga rempublicam, cujus est membrum; & suggerit, quod homo debeat Deo cultum; sibi curam mentis & corporis; proximo benevolentiam; & reipublicæ obsequium.

2. Ratio naturalis ex principiis revelatis conclusiones eruit, quibus manifestat varia hominis christiani officia. 1. Erga Deum, cujus filius est per adoptionem. 2. Erga Christum, cujus est *Acquisitio* per ejus mortem, ut loquitur Petrus. 3. Erga alios homines, quibus est in æternum sociandus per gloriam. 4. Erga Ecclesiam, cujus est & filius & membrum per Baptismum: & infert, quod Christianus Deo debat honorem & amorem, quia Pater; Christo gratiarum actionem, quia Redemptor; proximo dilectionem, quia frater; Ecclesiæ vero obedientiam, quia mater.

3. Circa remotas conclusiones, in quibus variant Theologorum sententiæ, rationis est perpendere, quid mo-

morum præceptis five naturalibus five revelatis magis cohæreat. Quod quidem quomodo fieri debeat, caput fequens explicabit.

CAPUT II.

Quomodo prædictis Moralis Christianæ principiis utendum fit.

Cum prædicti Moralis Chriftianæ fontes æqualis authoritatis non fint; quo ordine, qua cautione adhibendi fint, explicandum fequitur: quod quidem Regulæ fubfequentes aperient.

Reg. 1. Ubi quæftio Moralis folvi poteft per expreffam revelationem, ftandum eft revelationi, quidquid in contrarium fuggerat humana ratio. Revelatio fiquidem certiffimam morum regulam continet, cum infallibili Dei Verbo nitatur; ratio vero humana errori eft obnoxia, ut dictum eft fupra: ficuti enim Deus verax, ita omnis homo mendax, juxta illud Pauli Rom. 3. v. 4. *Eft autem Deus verax, omnis autem homo mendax.*

Sic inimicorum dilectio, neceffitas ferendi crucem, caftigandi corpus, vim continuam fibi inferendi, & alia fimilia, quantumvis humanæ naturæ dura videantur; humili tamen mentis obfequio excipienda funt, quia fcilicet expreffe ea tradit revelatio.

Reg. 2. Ubi quæftio oppofita ex revelatis principiis, per neceffariam demonftrationem definiri poteft; ftandum eft hujusmodi demonftrationi, quidquid etiam in contrarium fuggerat hominis ratio affectibus obcæcata. Propofitio fiquidem, quæ ex propofitione revelata neceffario fequitur, irrefragibilis eft authoritatis: *Hoc enim genus conclufionum, ut cum rebus fidei colligatum, ad fidem etiam fpectat,* ut ait Canus lib. 12. de locis Theolog. cap. 6.

Sic cum ex eo Chrifti, *gratis accepiftis, gratis date,* aperte & evidenter fequatur, non poffe res fpirituales fub commercium cadere, illicita cenferi debent pacta omnia, quibus temporale exigitur pro collatione rei fpiritualis quidquid in contrarium excogitarit humana cupiditas, ut divinæ legis vim eluderet.

Reg. 3. Ubi quæstio Moralis neque per expressum Dei verbum, neque per necessariam ex revelatione demonstrationem, definiri potest; audiendi hi sunt, penes quos est in Ecclesia docendi, simul & imperandi potestas, si quid super ea quæstione definierint; hi enim propius ad revelationem accedunt. Etenim cum a Deo in Ecclesia constituti sint, ut germanum Scripturæ & Traditionis sensum aperiant, consulendi sunt, ubi manifesta non est revelatio, juxta illud Malachiæ 2, v. 7. *Labia enim Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore ejus: quia Angelus Domini exercituum est.* Deinde cum authoritate polleant imperandi, jus habent ferendi leges, quæ in conscientia ligant, & quibus parere debemus, juxta illud Christi Luc. 1. v. 16. *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit; qui autem spernit me, spernit eum, qui me misit:* & juxta illud Pauli: *Obedite Præpositis vestris, & subjacete eis.* Hebr. 13. v. 17. Ex quo patet, quod universa Diœcesis Episcopali judicio, multoque magis Diœcesanæ Synodo; integra Provincia, Provinciali Concilio; totum Regnum, nationali, subesse debet, & universi fideles, solemni summi Pontificis determinationi: hi enim omnes potestatem a Deo acceperunt docendi simul & imperandi.

Reg. 4. Ubi quæstio Moralis neque per revelationem expressam, neque per necessariam ex revelatione demonstrationem, neque per ulla Superiorum Decreta definiri potest, eos oportet consulere, qui sunt in Ecclesia tum antiquitate, tum doctrina, tum pietate præstantiores; habent enim ab antiquitate, quod testes sint & custodes divinæ Traditionis; a doctrina, quod sint divinæ Revelationis interpretes; a pietate, quod ab humanis affectibus in constituendis morum regulis liberi fuerint. Ex quo patet, quod, cum major & sanior antiquiorum Patrum & Theologorum pars in aliquod morum dogma consentit, ei adhærendum sit. Unde etiam merito a Clero Gallicano damnata est sequens propositio - - *Doctrina fidei a veteribus, doctrina morum magis a junioribus petenda,* Quippe ut ait Job 12. *In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.* Et ut ait Cœlestinus 1. Epist. 1. *Desinat incessere novitas*

vetustatem. Et Zosimus: *Apud nos Christianos inconvulsis radicibus vivit antiquitas, cui decreta Patrum sanxere reverentiam.*

Reg. 5. Ubi circa quæstionem moralem Patres Patribus advertantur, theologi insignes, alii alia tradunt, celebriores Canonistæ et Juristæ diversa opiniantur, tunc rationis est quæstionem definire; sed magna cautione opus est.

Ac 1. quidem requiritur, ut res ex pravis nostris affectibus non judicemus; nihil enim inveniendæ veritati magis contrarium, quam cor affectibus præpeditum: quidquid enim amamus, id *Sanctum* nobis est, ut ait August. hoc est, amores nostros, quamvis illicitos, innoxios tamen existimamus; quia scilicet, ut fert vulgare effatum, prout quisque est affectus, ita judicat: vel ut sanctius loquar, *oculus nequam totum corpus tenebrosum efficit.*

Sic ebrietatem excusant vinolenti, libidines impudici, nec recte judicant de divinæ vocationis necessitate ambitiosi, aut de bonorum Ecclesiasticorum dispensatione avari Beneficiarii.

2. Requiritur, ut partium studiis non abripiamur, quibus fit, ut quisque pro susceptis sive jure, sive injuria semel partibus, veritatem stare pertinaciter tueatur; eaque omnia respuat ut falsa, quæ contra sentiunt aliarum partium defensores; *duo enim,* ut bene monet August. lib. 2. de Trin. c. 1. *sunt vitia inimica inventioni veritatis,* scilicet, *præsumptio priusquam veritas pateat, & cum jam patuerit, præsumpta defensio falsitatis.*

3. Requiritur, ut media, quantum fieri potest, inter laxiores & rigidiores opiniones via incedamus: sicuti enim non sine scelere aggravari potest Christi jugum, quod ipse Dominus dulce esse pronuntiat; ita nec sine crimine dilatari potest Paradisi via, quam Evangelium angustam declarat. Nec minus hi damnandi sunt, qui contra Christi præceptum onera imponunt importabilia, quam qui pristinum disciplinæ frænum solventes *consuunt pulvillos sub omni cubito manus. & faciunt cervicalia sub capite universæ carnis;* quare utrosque maledictis insectatur Isaias cap. 5. v. 20. *Væ, qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, &* dul-

dulce in amarum: & sapienter monet D. Bonavent. lib. 2. compend. Theol. c. 52. *Cavendum esse conscientiam nimis largam & nimis strictam: nam prima,* inquit, *generat præsumptionem, secunda desperationem; item prima sæpe dicit malum bonum, secunda e contra bonum malum; item prima sæpe salvat damnandum, secunda e contra damnat salvandum.*

4. Requiritur, ut in illa opinionum ambiguitate quid propius ad revelationem accedat, diligenter inquiramus, eique parti religiose adhæreamus, quæ magis legi favere videbitur; utque in dubiis, *ubi æqualia utrinque animo sese offerunt rationum momenta, sequamur id quod tutius, sive quod est eo in casu unice tutum,* ut sapienter monet Clerus Gallicanus an. 1700, de opinionum probabilium usu. Verum de his fusius, ubi de probabilitate.

Conclusio hujusce Tractatus.

Ex his, quæ in hoc primo Tractatu explicuimus, intelligi facile potest, veram Christianæ Moralis ideam hac definitione contineri.

Moralis Christiana est Doctrina, quæ vel per revelationem proponitur, vel ex revelatione, quantum fieri potest, educitur: qua docemur quid agendum, quid non agendum, ut salutem æternam consequamur. Morum enim præcepta quæ tradit, non ex ratione per peccatum corrupta, sed ex revelatione, quantum fieri potest, eruit, ut in hoc primo tractatu ostendimus.

TRACTATUS II.

DE OBJECTO MORALIS CHRISTIANÆ.

Moralis Christiana tota eo tendit, ut nos ad eam felicitatem, quæ nobis in cœlis promittitur, quæque una est hominis beatitudo, deducat; unde circa ea media tota versatur, quibus hæc felicitas vel comparari potest, vel amitti. Cum autem ea media in his actibus posita sint, qui sunt in homine

capaces bonitatis & malitiæ, & digni præmio, vel pœna; ideo ut certa cum methodo Christianæ Moralis objectum explicemus, statuemus. 1. Quinam actus in homine bonitatis & malitiæ capaces sint, seu quid eos, ut ajunt, morales efficiat. 2. Quinam sint boni, quinam mali, seu unde eis adveniat bonitas & malitia. 3. Denique, cum inter ipsos actus & bonos & malos varia occurrant discrimina scitu omnino necessaria, neque omnibus virtutibus & omnibus vitiis iidem insint bonitatis & malitiæ gradus, ostendemus quomodo boni actus a bonis, mali a malis inter se secernantur; seu unde petatur eorum distinctio, & inæqualitas. Sic enim & morales actus a non moralibus, & bonos a malis, & utrosque, id est, & bonos, & malos, ab invicem facile distinguemus.

CAPUT I.

Quinam actus in homine morales sint, seu capaces bonitatis & malitiæ.

Advertendum, hominem agere aliquando cum cognitione, aliquando sine cognitione, aliquando cum libertate, aliquando sine libertate.

Tunc homo agit cum cognitione, quando advertit ad ea quæ facit; agit vero sine cognitione, quando ad suos actus nec *actualiter*, nec *virtualiter* attendit.

Tunc homo agit cum libertate, quando ita operatur, ut possit non operari, si velit; tunc vero agit sine libertate, quando ita operatur, ut non possit abstinere ab actione. His observatis sit

1. *Prop.* Soli actus, qui fiunt cum cognitione & libertate, sunt objectum Moralis Christianæ, seu capaces bonitatis & malitiæ, digni præmio, vel Pœna.

Prob. 1. Script. simul & Ratione. Quando homo agit sine cognitione & advertentia rationis, agit ut bruta, de quibus ait Bernardus Serm. 81. *Sensu aguntur, feruntur impetu, rapiuntur appetitu*: ergo tunc non magis laude, aut vituperio dignus est homo, quam ipsa bruta; unde ait Scriptura: *Scienti bonum facere, & non facienti peccatum est illi*, Jac. 4. v. 17. indicans cognitionem ad peccatum esse necessariam,

& proinde ad actum moralem; & Greg. lib. 27. moral. cap. 16. ait: *Ad judicium pro actione cur venit, si potuit nescire quod egit?* pro certo habens non peccari fine cognitione.

Quando vero homo agit necessario, tunc non est dominus sui actus; ergo nec meretur laudem, nec vituperium, nec præmium, nec pœnam; *Nemo enim*, ut ait August. *vituperandus*, nec proinde laudandus, *in eo quod vitare non potest*; unde ait Script. *Beatus vir, qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala, & non fecit.* Eccles. 31. v. 10. nimirum aperte indicans ad meritum, ac proinde & demeritum requiri libertatem seu potentiam agendi, & non agendi.

2. Ex D. Thom. 2. 2. q. 154. a. 5. in corp. ubi sic habet: *Sublato judicio rationis, tollitur ratio peccati*, & proinde ratio virtutis, quia utriusque par est causa: idem Doctor 1. 2. q. 75 art. 2. in corp. ad humanum actum duo requirit, *rationem* scilicet *advertentem, & voluntatem libere operantem.* Et q. 6. de malo art. unico in corp, declarat hæreticam eam opinionem, quæ tuetur, hominem agere libere, licet agat necessario, modo sponte operetur. *Hæc enim opinio*, inquit, *tollit rationem meriti, & demeriti: non enim videtur esse meritorium, vel demeritorium, quod aliquis sic ex necessitate agat, quod vitari non possit*: ergo ut actio sit moralis, debet fieri cum cognitione & libertate

3. Ex summis Pontificibus, qui ad meritum vel demeritum eam exigunt & cognitionem, & libertatem, qua possimus agere, vel non agere: quippe Pius V. & Greg. XIII. & Urban. VIII. damnarunt hanc Baji propositionem: *Quod voluntarie fit, etiam si necessitate fiat, libere tamen fit*; & Innocentius X. hanc proscripsit Jansenii propositionem: *Ad merendum, vel demerendum in statu naturæ lapsæ, non requiritur in homine libertas a necessitate; sed sufficit immunitas a coactione*: ergo hi soli actus sunt morales, qui fiunt cum cognitione, id est, cum advertentia, & cum libertate, seu cum potentia agendi vel non agendi.

Confect. 1. Ex eo quod ad meritum, vel demeritum advertentia rationis requiratur, colligi facile po-

test, sequentes actus non esse morales, seu bonitatis & malitiae capaces. 1. Actus, qui fiunt ab infante ante usum rationis, ab amente, a dormiente, a phrenetico, ab ebrio, cujus ebrietas est omnino involuntaria. 2. Actus, qui fiunt ex subitis passionibus omnino involuntariis, & omnem usum rationis absorbentibus, v. g. ex metu gravi, & vehementi rationem omnino perturbante, aut ex subito vitae amore, usumque rationis praeveniente, dum vita derepente violenter impetitur. 3. Actus, qui fiunt ex ignorantia plane involuntaria, v. g. actio hominis, qui adhibita prudenti cautione & diligentia ne erret, occidit hominem putans bona fide occidere feram: omnes enim praedicti actus fiunt sine advertentia rationis.

Consect. 2. Ex eo, quod libertas qua possimus agere, vel non agere, ad meritum, vel demeritum requiratur, intelligi etiam facile potest, sequentes actus non esse morales. 1. Actus, qui fiunt violenter, & coacte, v. g. actus, qui fiunt ab externis membris, ex violentia plane involuntaria abreptis, puta, motus, quo homo trahitur ad idolum invitus, & apprehensa & ligata ejus manu, *sine propria voluntate*, ut loquitur Aug. aut thus adolet, aut aliquid falsum scribit. Item passio, qua quis stupro violento corrumpitur. 2. Actus, qui fiunt in nobis omnino necessario, v. g. omnes motus tam spirituales, quam carnales quantumvis inordinati, quibus fortiter resistimus, & quibus aliunde occasionem voluntarie non dedimus, puta, motus odii contra charitatem, infidelitatis contra fidem &c. motus luxuriae contra castitatem, gulae contra sobrietatem &c. Tametsi eos sentiamus, modo non consentiamus, non sunt morales; omnes enim praedicti actus fiunt sine libertate, id est, sine potentia agendi, vel non agendi.

2. *Prop.* Etsi ad actum moralem requiratur cognitio & libertas; tamen ad demeritum non requiritur semper advertentia aut libertas actualis; sed sufficit ea advertentia & libertas, quae virtualis dicitur, id est, ea advertentia, quam homo potuerit & debuerit habere: ea libertas, qua quid electum fuerit in causa per actum priorem.

Haec

Hæc noſtra propoſitio extra dubium omne eſt poſita, cum an. 1658 a Sede Apoſtolica damnata ſit ſequens propoſitio, ut videre eſt in Bullario: *ſine libertatis uſu peccatum non eſt; nec libere vitatur peccatum, niſi ab eo, qui novit peccatum, quod menti proponitur;* ſed tamen cum graviſſimi ſit momenti, & ex ea pendeant conſectaria ſcitu omnino digna, eam per partes more ſolito probabimus.

Prob. Igitur prima pars, ſcilicet, quod ad demeritum ſufficiat ea advertentia, quam homo potuerit & debuerit habere.

1. Certum eſt ex Scripturis & traditione, dari peccata ignorantiæ, ut infra oſtendemus, ubi de ignorantia. Atqui in peccatis ignorantiæ non occurrit advertentia actualis, ut patet: ergo certum pariter eſt, ad demeritum non requiri ſemper advertentiam actualem.

2. Ex D. Thom. 1. 2. q. 76. a. 2. ad 3. *Negligentia ſcientiæ, vel etiam ipſa conſideratio,* ſi voluntaria fuerit, *eſt peccatum*: & q. 74. a. 5. in corp, *Tunc imputatur ei, id eſt, homini ad peccatum, quando habet ignorantiam, vel errorem circa id quod poteſt, & debet ſcire.* Unde Antoninus tanti Doctoris diſcipulus ait: *Potens & debens advertere, & non advertens, peccat.*

2. Authoritate Facultatis Theologicæ Pariſinæ, quæ quidem an. 1641. de hac propoſitione: *Numquam peccatur, niſi prævia peccati cognitione animus illuſtretur, ejusque vitandi deſiderio exſtimuletur,* hocce tulit ex unanimi Magiſtrorum conſenſu doctrinale judicium: *Falſa eſt, & viam aperit ad excuſandas excuſationes in peccatis.* Quod judicium confirmatum eſt authoritate plurimorum Epiſcoporum.

4. Ratione. Ex communi prudentum hominum æſtimatione, ſolent ii rei judicari, qui per inadvertentiam aliquid contra legem commiſerunt, quando potuerunt & debuerunt advertere: neque enim, ut vulgare fert effatum, *ſapientis eſt dicere: Non putabam.*

Conſect. 1. Rei ſunt, qui violant legem naturalem in cordibus ſcriptam, & eorum mentibus obviam, licet ad eam ex negligentia non attendant: quibus merito dici poteſt cum Scriptura: *Redite prævaricatores*

ad cor. Isai 46. v. 8. Sic Paulus inexcusabiles pronuntiat Gentiles Philosophos: *Qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum.* ad Rom. 1. v. 21.

Consect. 2. Rei sunt, qui legem positivam infringunt, quam vel ex segnitie, vel ex malitia cognoscere noluerunt; illis enim convenit illud Psalmistæ, qui de injusto ait: *Noluit intelligere, ut bene ageret.* Psalm. 35. v. 4. Sic non culpa vacant, qui præcepta ecclesiastica cognoscere negligentes, non abstinent a carnibus, non jejunant, non adsunt Missæ sacrificio, cum Ecclesia præcipit.

Consect. 3. Rei sunt peccatores inveterati, quoties ex prava consuetudine inique agunt; licet præ assiduitate peccandi, omnem rationis aciem, cordisque sensum sic obtuderint, sic hebetarint, ut ad peccati malitiam actu non advertant, dum peccant, nullumque conscientiæ morsum experiantur; sed ut bruta animantia in flagitia vel gravissima plerumque ruant, atque, ut loquitur Scriptura, *scelus ipsum ut aquam bibant.* Unde merito a Clero Gallicano an. 1700. proscripta est sequens propositio art. 26. *Si peccatores consummatæ malitiæ, cum blasphemant, & flagitiis sese immergunt, non habent conscientiæ stimulos, nec mali quod agunt notitiam, cum omnibus Theologis propugno, eos hisce actionibus non peccare.*

Prob. 2. Pars, quod scilicet ad peccatum sufficiat libertas virtualis, seu ea libertas, qua quid voluntarium est in causa ratione actus præteriti.

1. Certum est ex D. Th. 1. 2. q. 77. a. 7. in corp. & lib. 3. contra gentes cap. 160. *Ebrium non excusari ab homicidio, quod per ebrietatem voluntariam committit.* Atqui tamen ebrius libertate actuali non utitur: ergo actuale libertatis exercitium ad demeritum non semper requiritur.

2. Ex Aug. de perfectione justitiæ hominis cap. 6. *Peccatum est, cum vel non est charitas, quæ esse debet, vel minor est, quam debet: sive hoc voluntate vitari possit, sive non possit; quia si potest, præsens voluntas hoc facit; si autem non potest, præterita voluntas hoc fecit:*

ergo

ergo libertas præterita seu virtualis sufficit ad peccatum.

3. Quando unum sequitur ex alio, vel ut prævisum, sicut aliquando ex ebrietate sequitur blasphemia; vel ut per se connexum, sicut ex ebrietate sequitur perturbatio mentis: tunc qui vult unum, censetur velle & aliud, ut passim docet D. Thom. ergo actus, quo quis vult causam, est voluntarius, non solum pro causa, sed etiam pro effectu; ac proinde ad demeritum sufficit libertas virtualis, qua effectus in causa eligitur. Ex quo sequentes regulæ colligi possunt.

Consect. 1. Qui libere rem vetitam amplectitur, vel præceptam omittit, hujusmodi commissionis, vel omissionis nedum reus est; sed etiam eorum omnium, quæ hinc per se consequi solent; vel etiam per accidens, cum prævisa fuerint: quamvis, dum in hæc consequentia prolabitur, libertate actuali non utatur.

Sic ille qui, quoties vino, aut cibo se ingurgitat, ira solet excandescere, libidinis motus experiri, vel turpia in se admittere; reus est non solum intemperantiæ, sed etiam iræ, & luxuriæ, licet in ebrietate libertate actuali non utatur.

Sic qui rei sibi commissæ curam notabiliter negligunt, v. g. pastor ovium, procurator administrationis, rei sunt non solum negligentiæ, sed etiam damni, quod ex ea, vel contra ipsorum voluntatem, consequitur.

Consect. 2. Qui libere occasioni sese exponit, quæ secum, quasi quadam connexione necessaria, peccatum trahit; vel ex se, vel ex vitio illius, qui periculum adit; reus est peccati, quod ex hujusmodi occasione sequitur, licet dum actu peccat, necessitate, ut ajunt, *morali* se trahi sentiat, neque sui compos videatur; qui enim vult causam, ea etiam censendus est velle, quæ ex causa necessario consequuntur.

Sic quia ea loca adeunt, puta meretricia, theatra impudica, in quibus vix pudicitia stare potest, rei sunt & occasionis malæ quam adeunt, & libidinum quibus in hujusmodi locis abripiuntur.

Sic qui ex proprio experimento compertum habet,

quod quoties popinam adit, aleas frequentat, vel vino rationem obruit, vel blasphemias evomit, reus est ebrietatis, & blasphemiæ, licet occasione invitum se trahi causetur: quia scilicet eam libere adiit, & in hujusmodi occasionibus sperare victoriam, non est spes, sed præsumptio: *Qui enim amat periculum, in illo peribit,* Eccl. 3. v. 27.

Consect. 3. Rei sunt, qui pravis cordis sui desideriis libere se tradendo, concupiscentiæ dominium sic in seipsis obfirmarunt, ut eis (quod sæpe clamitant quærentes excusationes in peccatis) jam amplius liberum non sit a peccando abstinere; sed, quod & ajunt, affectuum impotentium vi, quasi quodam impetu necessario, in scelus abripiantur. Si quæ enim tunc occurrit ad peccandum moralis necessitas: *Eam præterita voluntas liberam fecit*, ut ex August. dictum est. Eaque est, ut asserit idem Doctor: *Illius peccati pœna quod nulla necessitate commissum est*, lib. 1. operis imperfecti contra Julian. cap. 105. atque tunc illud evenit, quod ait Bern. serm. 81. in Cant. *Ut nec necessitas, cum voluntaria sit, excusare valeat voluntatem, nec voluntas, cum sit illecta, excludere necessitatem; est enim necessitas hæc*, moralis, *quodammodo voluntaria*, imo juxta Th. 1. 2. q. 73. a. 6. ad 2. *ubi est major concupiscentia* voluntaria, *ibi est majus peccatum*, de quo fusius infra, ubi dicemus quandonam passio excuset, minuat, aut aggravet peccatum.

Monit. Non tamen hinc peccatores, quantumvis obdurati, desperationis causam arripiant, sed potius operam omnem in eo ponant, ut ferreas solvant peccati catenas, quas propria voluntate sibi nexuerunt. Quantumcunque enim impotentes sibi videantur ad resistendum pravis habitibus, quos contraxerunt, nunquam tamen adest *physica* peccandi necessitas, & si quæ forte *moralis* occurrat, ea facile ab eo pelli potest, cujus *gratia*, ut loquitur Aug. de prædest. Sanctorum cap. 6. *a nullo duro corde respuitur*, cum ideo detur, ut *duritia cordis penitus auferatur*. Gratiam igitur & votis & gemitibus, & sollicitis precibus ab eo postulent, *qui dat spiritum bonum petentibus se*, & ipsis etiam obcæcatis lucem suam peni-

tus

tus non subtrahit, quamdiu sunt in hac vita, ut docet Auguft. Enarr. in Psal. 6.

Quæres, utrum sicuti ad demeritum, ita ad meritum sufficiat virtualis tum attentio, tum libertas?

Respondeo 1. affirmative, quod ad virtualem attentionem attinet; qui enim cœpit opus aliquod bonum attentus, etsi dum opus cœptum prosequitur, ejus animus involuntarie alio distrahatur, mereri non desinit, ut docet D. Th. 2. q. 83. a. 13. in corp. ubi loquitur: *Primus quidem effectus orationis, & communis omnibus actibus charitate informatis, est mereri; & ad hunc effectum non ex necessitate requiritur, quod attentio adsit orationi per totam orationem meritoriam, sicut in aliis meritoriis actibus accidit.*

Respondeo 2. Quod ad libertatem virtualem attinet, quæstionem videri omnino metaphysicam, quæ nescio, an in praxi contingat.

CAPUT II.

Quinam actus morales sint boni, quinam mali, seu unde petatur actuum humanorum bonitas & malitia.

Certum est, bonitatem & malitiam actuum humanorum peti ex conformitate, aut difformitate cum regulis morum: sicuti enim, actus boni nomine nihil aliud intelligitur, quam ille, qui conformis est regulis morum: ita & malus in eo positus est, quod cum eisdem regulis pugnet: cum autem humanus actus regulis morum possit convenire vel ratione objecti, circa quod versatur, vel ratione finis, qui intenditur, vel ratione circumstantiarum, quæ eum comitantur; in hoc secundo capite explicabimus, quomodo actus humanus cum lege, seu cum regulis morum consentire debeat, ut bonus sit; quomodo vero ab eisdem dissentire, ut malus habeatur. Sed prius explicandum, quid *objecti*, quid *finis*, quid *circumstantiarum* nomine intelligatur.

Observa igitur, omnem actum humanum necessario versari circa *aliquid*, fieri propter *aliquid*, & certis quibusdam *adjunctis* accidentaliter modificari.

Id,

Id, circa quod actus verſatur, vocatur *objectum* illius; amor v. g. habet pro objecto *id*, circa quod verſatur, puta, vel Deum, vel creaturas, vel nos ipſos, vel alios.

Id, propter quod fit actus humanus, vocatur illius *finis*, qui duplex eſt; alter *finis operis*, alter *finis operantis*.

Finis *operis*, qui & intrinſecus dicitur, eſt *id*, ad quod opus ex natura ſua ordinatur, v. g. ſublevatio alienæ miſeriæ eſt finis intrinſecus eleemoſynæ; quia ad illud eleemoſyna ex ſua natura ordinatur.

Finis *operantis*, qui & extrinſecus dicitur, eſt *id*, quod operans pro arbitrio ſibi proponit, v. g. vana gloria eſt finis jejunii, & eleemoſynæ in hypocrita; quia ad hoc nec jejunium nec eleemoſyna ordinatur, ſed ſolum ex arbitrio operantis.

Adjuncta denique, quibus accidentaliter modificatur actus humanus circumſtantiæ nominantur, eaque hoc verſiculo continentur.

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Quis denotat accidentariam qualitatem operantis, puta, quod operans ſit Clericus, vel Laicus; Religioſus, vel Sæcularis; perſona publica, vel privata.

Quid denotat accidentariam objecti qualitatem vel quantitatem, puta, quod res ablata ſit ſacra vel profana; parvi, vel magni pretii: item denotat qualitatem perſonæ, contra quam peccatur, puta, quod perſona offenſa ſit privata vel publica, ſacra vel profana: demum *quid* denotat affectus pravos, qui ex peccato conſequuntur.

Ubi denotat accidentariam loci conditionem, puta, ſi locus eſt publicus, vel privatus; ſacer, vel profanus.

Quibus auxiliis denotat accidentiaria media, quibus operans utitur ad aſſequendum finem, v. g. ſi ad exequendam vindictam utatur ope humana, vel diabolica; ferro, vel veneno.

Cur non denotat finem *operis*, & intrinſecum: quia idem eſt ac objectum; ſed denotat finem *operantis* & extrinſecum, quem operans ſibi pro arbitrio

proponit; puta, si studeat lucri causa; si oret ob vanam gloriam.

Quomodo denotat accidentarios actus humani modos, puta, si fiat plena, vel semiplena deliberatione; coram pluribus, vel paucis; cum scandalo, vel absque scandalo; cum contemptu, vel absque contemptu legis.

Quando denotat accidentariam temporis quantitatem vel qualitatem; puta, si quod fit, vel omittitur, eveniat vel tempore sacro, vel non sacro; tempore Missæ, jejunii, vel alio tempore; si opus tum bonum, tum malum, diu, aut paulum duraverit.

1. *Prop.* Ut actus humanus sit bonus, requiritur, ut conveniat cum lege, seu cum regulis morum & ratione objecti, & ratione finis, & ratione circumstantiarum: ut autem sit malus sufficit, quod repugnet legi, seu regulis morum vel ratione objecti, vel ratione finis, vel ratione circumstantiarum; & non ratione omnium simul.

Probatur authoritate Scripturarum.

1. Scriptura damnat eos actus, qui objecta habent contraria Legi, seu regulis morum, puta perjurium, furtum, adulterium, homicidium, & alia hujusmodi, de quibus Paulus ait, quod, *qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.*

2. Eadem Scriptura reprobat eos actus, qui licet boni sint ex objecto, carent tamen debito fine, quales sunt eleemosyna, & oratio, dum fiunt ob vanam gloriam, ut docet Christus, Matth. 7. v. 1. Asserens de hujusmodi hypocritis, *quod receperunt mercedem suam.*

3. Scriptura quoque eos actus vituperat, qui licet ex objecto & fine malitiam non habeant, ex aliqua tamen circumstantia vitiantur, ut patet ex facto Petri cum Judæis judaizantis, seu ceremonias Legis observantis: cui quidem Paulus in faciem restitit, quia *reprehensibilis erat*: etenim factum illud Petri neque ex objecto, neque ex fine, sed ex circumstantiis solum vitiosum erat. Ex objecto quidem pravum non erat, cum ceremoniæ legales nondum essent mortiferæ; non etiam ratione finis, cum Judæorum salutem

Iutem Petrus ſibi proponeret: ſed erat reprehenſibile ratione circumſtantiarum; quia hujusmodi legalium obſervatio in his fiebat locorum, & temporum circumſtantiis, quibus Petrus cogebat *gentes judaizare*, ut ait Paul. ad Galat. 2. v. 11. Ergo, ut actus ſit bonus, requiritur, ut regulis morum conveniat tum ratione objecti, tum ratione finis, tum ratione circumſtantiarum: ut vero ſit malus, ſufficit, quod in uno tantum deficiat.

Prob. 2. Ex D. Thom. 1. 2. q. 18. a. 9. in corp. *Actus moralis non ſolum habet bonitatem ex objecto, a quo habet ſpeciem, ſed etiam ex circumſtantiis*, inter quas ex ſancto Doctore finis præcipue locum tenet: Ergo ut actus moralis ſit bonus, debet eſſe conformis Legi & ratione objecti, & ratione finis, & ratione circumſtantiarum.

Prob. 3. ratione. Ea eſt boni natura, ut ſine omnium perfectionum ſibi debitarum concurſu non conſtet; ſed in malum degeneret, ſi vel in uno tantum deficiat: ſic in Phyſicis corpus v. g. humanum vitioſum dicitur, ſi careat membro debito, puta, oculo, pede: ſic etiam in artefactis, tabella v. g. vitioſa cenſetur, ſi vel in coloribus, vel in lineamentis peccet: Ergo & in moribus bonitas actus non niſi ex omnium perfectionum ſibi debitarum concurſu exurgit; malitia vero ex quocunque defectu: unde celebre illud, quod ex Dionyſio refert S. Thom. *Bonum ex integra cauſa; malum autem ex ſingularibus defectibus.* Dion. de div. nom. cap. 4.

Conſect. 1. Hinc patet in reſolvendis caſibus comparandos eſſe actus humanos cum regulis morum, tum ratione objecti, quod eligitur, tum ratione finis, qui intenditur, tum ratione circumſtantiarum, quæ actum comitantur; & eos tantum bonos eſſe judicandos, qui undique cum illis conſentient; malos vero eſſe habendos, qui cum iisdem, vel ex uno tantum capite pugnabunt.

Sic jejunium Judæorum, de quo Iſaias cap. 58. v. 3. licet bonum eſſet ex objecto, reprobatum tamen fuit a Deo ratione intentionis pravæ. *Ecce*, inquit, *ad lites, & contentiones jejunatis*, id eſt, ut vacetis inſtruendis litibus, quibus proximos opprimatis.

Sic factum Loth offerentis filias suas, quibus Sodomitæ abuterentur, potius quam infandum crimen contra naturam committerent. licet bonum appareret ex intentione, vitiosum tamen erat ex objecto; quia fornicatio est ex se mala.

Sic zelus Pauli legem Mosaïcam defendentis, licet bonus esset ex objecto, quia lex quam tuebatur erat sancta juxta illud: *Lex quidem sancta, mandatum justum & bonum;* vituperabilis tamen erat ex circumstantiis. 1. Quidem ex tempore: quia legem æmulabatur eo tempore, quo erat interitura. 2. Ex modo: quia ardentior erat paternarum traditionum æmulator.

Sic communia vitæ Christianæ exercitia, puta celebratio Festorum, observantia jejuniorum, preces tum privatæ, tum publicæ, sine merito sunt apud Deum, si aut pravo fine, aut vitiosis circumstantiis inficiuntur: quam ob causam reprobat Deus apud Isaiam sacrificia Judæorum: *Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum dicit Dominus,* c. 1. v. 11. In quam sententiam ita Greg. in Luc. 11. v. 34. *Cum perversa intentione quid vel rectum agitur, etsi splendescere coram hominibus cernitur, apud examen interni judicis obscuratur.*

Consect. 2. Hinc etiam patet nulla intentionis *directione,* quantumvis ea honesta, aut christiana appareat, excusari penitus posse, quæ aut ex objecto, aut ex circumstantiis constat esse mala. 1. Est enim, ut modo diximus: *Bonum ex integra causa; malum ex quocumque defectu.* 2. Illa mentis, seu intentionis *directio* nihil in objectis immutat, nec efficere potest, ut quod legi contrarium est, legi non adversetur. Unde Clerus Gallicanus in sua censura an. 1700. art. 15. illam mentis *directionem fallacem* nominat, qua scilicet mutantur tantum nomina criminum, non tolluntur. 3. Si, quæ constat esse mala, excusaret intentio recta, nihil erit lege prohibitum, quod licite, imo recte, ut ait August. fieri non possit. *Quod enim,* ait ille Doctor lib. contra mend. cap. 7. *sceleratissimum facinus, quod turpissimum flagitium, quod impiissimum sacrilegium non dicatur posse fieri recte atque juste, nec impune tantum, verum etiam gloriose — si semel con-*

cesse-

cesserimus in omnibus malis operibus hominum ideo non quid fiat, sed quare fiat, esse quærendum. Unde ibidem sanctus Doctor ut firmissimum dogma proponit: *Ea quæ constat esse peccata, nullo causæ obtentu, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda sunt.*

Sic, etsi generatim honestum & licitum sit conservare vitam, tueri honorem, jus suum persequi, rem augere; non tamen licitum est aut idolis thus adolere, ut vitam conserves; aut calumniatorem occidere, ut honorem tuearis; aut abortum procurare, ne infameris; vel alicui falsum crimen imponere, ut justitiam tuam defendas; aut usuras exigere, ut ditior evadas. Idolatria enim, cædes, quæ fit privata authoritate, calumnia, usura, ex suapte natura sunt mala; ut nos suis locis dicemus, ubi etiam damnatas hac in parte propositiones referemus.

Sic, etsi Christianum sit pauperibus opitulari, templa construere vel reficere, Ecclesiæ ministrare, innocentem ab injusta vexatione eripere, piis bona temporalia procurare, qui christiane his usuri sunt: non tamen licet aut furari divitibus, ut des eleemosynam pauperibus; aut opes per fas & nefas congerere, ut Ecclesiæ construantur; aut simonia tibi ad beneficium viam parare, ut Ecclesiæ deinde ministres & fidelium saluti incumbas; aut falsum testimonium proferre, ut non damnetur innocens, injusta sententia moriturus; aut denique falsa testamenta supponere, vel vera supprimere, ut obveniat dignis hæreditas, a quibus, ut loquitur August. loco citato *esurientes pascuntur, nudi vestiuntur, peregrini suscipiuntur, captivi redimuntur, Ecclesiæ construuntur:* hæc enim per se & suapte natura sunt mala, neque ut ait Paulus, *facienda sunt mala, ut inde veniant bona.*

Sic, etsi honestum sit, mutuis visitationibus, colloquiisve cum cognatis, cum amicis, cum vicinis civilem societatem fovere: licitum tamen non est, reddendis hujusmodi vitæ civilis officiis vacare in his circumstantiis, in quibus christianæ vitæ officia alio nos vocant.

Sic, etsi Christianum sit, proximum per correctionem fraternam ad resipiscentiam vocare, in Ecclesia oratio-

orationes fundere: tamen est vitiosa correctio, si fiat his in circumstantiis, in quibus nocitura potius, quam profutura prævidetur; nec vitio caret oratio, quæ per longum tempus in Ecclesia protrahitur, dum res domesticæ, quæ dilationem non patiuntur, domum vocant.

Mon. Dixi, intentionem, quantumvis rectam, non excusare in his, quæ *constat esse mala.*

1. Quia, ubi adest ignorantia invincibilis, recta operantis intentio excusare potest: quod quidem inferius explicabimus, ubi de ignorantia.

2. Quia operantis finis, si rectus sit, operantem nedum excusat a peccato in his, quæ secundum speciem sunt indifferentia; sed etiam efficit, ut actus, qui ex parte objecti sunt indifferentes, sint recti & boni; ut patet ex deambulatione, quæ a viro pio suscipitur animi relaxandi causa, ut postea vitæ christianæ officiis liberius perfungatur.

Dixi iterum, intentionem quantumvis rectam & piam non excusare *penitus*: quia finis operantis, si pius sit, etsi non secundum scientiam, interdum minuit peccatum; ut enim optime monet August. lib. contra mendac. cap. 8. *Gravius est avaritia, quam misericordia furtum facere;* & Bernard. lib. de præcept. & dispensat. *Quod a nesciente fit, & bonum prorsus condemnat intentio prava, & malum non penitus excusat recta.*

Consect. 3. Hinc etiam patet triplicem in actibus humanis agnosci debere tum bonitatem, tum malitiam: quarum altera petitur ex objecto, quod lege præcipitur, aut prohibetur: altera ex intentione operantis, quæ est legi conformis vel difformis: altera ex circumstantiis, quæ cum lege consentiunt, vel discrepant. Quæ quidem triplex tum bonitas, tum malitia, cum non uno & eodem modo actibus humanis conveniat, ideo sit.

2. *Prop.* Bonitas, & malitia actuum humanorum ita ex objecto, fine, & circumstantiis petitur, ut *essentialis* tum bonitas, tum malitia, ex objecto & fine; *accidentaria* ex circumstantiis desumatur, nisi circumstantiæ sint ex earum numero, quæ speciem mutant.

Prob. 1. pars, scilicet, quod *essentialis* tum bonitas tum malitia ex objecto desumatur.

1. Ex Script. Homines in Sacris Litteris denominantur boni vel mali, justi vel injusti, ab objectis, quæ eligunt, juxta illud Oseæ 9. v. 10. *Facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt.* Ergo præcipua tum bonitas, tum malitia ab objecto desumitur; eadem enim est ratio, ut dicit D. Thom. 1. 2. q. 18. a. de bonitate quæ de malitia.

2. Ex D. Thom. 1. 2. q. 18. a. 2. in corp. *Prima bonitas actus moralis attenditur ex objecto* legibus *convenienti - - Primum malum in actionibus moralibus est, quod est, ex objecto* legibus disconvenienti, *sicut accipere aliena.*

3. *Rat.* Ex eo petitur essentialis tum bonitas, tum malitia actuum humanorum a quo actus humanus habet, quod sit ex se conformis, aut discrepans cum regulis morum, ut patet: atqui actus humanus habet ex objecto, quod sit ex se & essentialiter conformis, aut discrepans cum regulis morum; conformis quidem, si objectum lege præcipiatur; repugnans vero, si lege prohibeatur: sic amor Dei & proximi ex se bonus est, quia lege præcipitur; odium vero tum Dei, tum proximi ex se pravum est, quia lege prohibetur: Ergo.

Prob. 2. pars, scilicet, quod ex fine quoque oriatur essentialis tum bonitas, tum malitia.

1. Ex Script. Christus in Evangelio ex fine præsertim bonitatem & malitiam actuum humanorum æstimandam esse docet, dum dicit: *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit.* Matth. 6. v. 22. ubi sicuti per oculum simplicem significatur intentio recta; ita per oculum nequam significatur intentio prava, ut docet post August. D. Thomas. Ergo ex fine petitur essentialis tum bonitas, tum malitia.

2. Ex August. Qui tantam vim tribuit fini, ut similiter ex eo præsertim humanos actus pensari velit: *Non enim,* inquit, *valde attendas, quid homo faciat, sed quid, cum facit, respiciat*: in Ps. 31. & lib. contra mendac. cap. 7. *Interest quidem plurimum, qua causa, quo fine, qua intentione quid fiat*; ut inde scilicet cognoscatur, quæ sit bonitas, aut malitia essentialis actuum humanorum: scribens enim contra Julian. lib. 4, cap. 3. ait: *Noveris*

non

non solis officiis, sed finibus a vitiis discernendas esse virtutes: Officium autem est, quod faciendum, finis vero propter quod faciendum est.

2. *Rat.* Finis, ut patet ex ante notatis, duplex est, *operis* & *operantis*: atqui ex utroque illo fine desumitur essentialis tum bonitas, tum malitia actuum humanorum: ergo &c. Minor patet quoad utramque partem.

1. Etenim ex fine operis petitur essentialis tum bonitas, tum malitia, quandoquidem finis operis ipsum est objectum, cui proinde eadem, quæ objecto competit, tum bonitas, tum malitia, ut patet in eleemosyna, cujus finis proprius est sublevatio alienæ miseriæ; & in furto, cujus finis proprius est rapere rem alienam.

2. Ex fine operantis petitur quoque essentialis tum bonitas, tum malitia actuum humanorum; finis enim operantis proprium fit operantis objectum, ut observat D. Th. 1. 2. q. 16. a. 6. Unde ibidem docet idem Doctor, post Aristotelem, eum qui furatur, ut adulterium committat, adulterum potius quam furem esse nominandum; quod scilicet adulterium sit objectum præcipuum, quod fur eo in casu sibi proponit, ordinando nimirum furtum ad adulterium perpetrandum.

Prob. 3. pars. Scilicet, quod accidentaria tum bonitas, tum malitia actuum humanorum petatur ex circumstantiis.

Nomine circumstantiarum, ut diximus, intelliguntur accidentia quædam, quæ humano actui in suo esse morali constituto adveniunt, seu quæ actiones humanas sive bonas, sive malas modificant: ergo sicuti in physicis accidentia entibus physicis perfectionem aut imperfectionem accidentariam tribuunt; ita & in moralibus accidentaria actuum humanorum tum perfectio, tum imperfectio ex circumstantiis peti debet.

Dixi, nisi circumstantiæ sint ex earum numero, quæ speciem mutant; quia tunc circumstantiæ bonitatem, aut malitiam essentialem conferunt: de quo infra.

Mon. Observa, quod licet malitia, quæ ex objectis petitur, actibus humanis sit *essentialis*, non tamen eodem modo sit invariabilis: ea enim actuum humanorum objecta, quæ naturali Lege prohibentur, invariabilem prorsus malitiam continent, adeo ut nunquam licita

fieri possint. Quæ vero legibus tantum positivis prohibentur, tamdiu tantum actus humanos *essentialiter* vitiant, quamdiu vigent leges, quibus prohibentur; adeo, ut cessante vigore legis, licita fieri possint. Cujus rei ea ratio est, quod quæ lege naturali prohibentur, non ideo sint mala, quia prohibentur; sed ideo prohibeantur, quia mala: quæ vero legibus positivis prohibentur, ideo tantum sint mala, quia prohibentur: ex quo fit, ut cessante prohibitione, licita fieri possint: quod quidem fusius explicabitur, ubi de lege.

Observa iterum, quod licet malitia, quæ ex fine operantis petitur, sit etiam actibus humanis *essentialis*; quia scilicet finis ille proprium sit, ut diximus, operantis objectum: absolute tamen actioni sit extrinseca; quia nimirum ad operantis arbitrium alio referri actio potest.

Confect. I. Hinc inferes 1. Actus omnes humanos, qui circa objecta versantur naturali lege prohibita, licitos numquam fieri posse, nisi forte adsit ignorantia invincibilis. Hæc enim objecta invariabilem prorsus malitiam continent. Sic numquam licet blasphemare, pejerare, parentes inhonorare, justitiam lædere &c. quia scilicet hæc naturali lege prohibentur.

Confect. 2. Hinc inferes 2. actus omnes humanos, quia circa objecta versantur, legibus solum positivis prohibita, tamdiu dumtaxat malos esse, quamdiu vigent leges positivæ, quibus prohibentur; licitos vero fieri posse, ubi cessat earum vigor vel per abrogationem, vel per dispensationem &c. Sic vigente Lege Mosaica, Judæis non licebat comedere sanguinem, aut suffocata, quæ tamen comestio licita nunc est, Lege veteri per Evangelicam abrogata.

Confect. 3. Hinc inferes 3. ea, quæ pravo tantum operantis fine inficiuntur, licita posse fieri, si accedat recta intentio, ut patet in eo, qui ob vanam gloriam eleemosynam dare solitus, pravam illam corrigit intentionem, & amore Christi pauperibus deinde opitulatur. Etsi enim malitia, quæ actibus humanis ex fine operantis advenit, sit *essentialis*, absolute tamen illis est, ut modo diximus, extrinseca.

Confect. 4. Hinc inferes denique, actus omnes hu-

hu-

manos, qui ex circumſtantiis tantum vitioſi ſunt, bonos fieri poſſe, ſi hujusmodi circumſtantiæ removeantur; quæ enim actibus humanis ex circumſtantiis malitia advenit, eis accidentaria eſt, ac proinde eam deponere poſſunt actus humani, ut patet in eo, qui orat indebito tempore; hujus enim oratio recta fieti ſi congruo tempore adhibeatur.

CAPUT III.

Quomodo actus ſive boni, ſive mali inter ſe invicem diſtinguantur.

Actus ſive boni, ſive mali ab invicem diſtinguuntur vel ſpecifice, vel numerice : &, ſi inter ſe conferantur, ſunt alii aliis aut meliores, aut pejores: quare in hoc tertio capite ſtatuemus: 1. Unde deſumenda ſit actuum humanorum ſive bonorum, ſive malorum diſtinctio tum ſpecifica, tum numerica. 2. Unde petenda ſit eorundem inter ſe inæqualitas tum *eſſentialis*, tum *accidentaria*. Regulas quasdam ſubjiciemus, quibus mortale peccatum a veniali ſecerni poſſit. Quæ quidem tria, etſi metaphyſica videantur, ſcitu tamen ſunt omnino neceſſaria, præſertim quod peccata mortalia attinet; cum ex Trid. Seſſ. 14. cap. 5. peccata mortalia in eo a venialibus diſtent, quod illa ſint materia confeſſionis neceſſaria; hæc vero libera: cumque ex eodem Concilio nececeſſario declarandæ ſint in confeſſione, non ſolum diverſæ peccatorum ſpecies, ſed & eorum numerus, imo juxta probabiliorem & tutiorem Theologorum ſententiam aperiendæ quoque ſint eæ circumſtantiæ, quæ peccatum notabiliter aggravant.

§. I.

Unde deſumatur actuum humanorum, ſive bonorum, ſive malorum diſtinctio, tum ſpecifica, tum numerica.

Nota. Actus humani, ſive boni, ſive mali, ſpecie diſtinguuntur, in quantum ſub eodem genere virtutis aut vitii, diverſas virtutum, aut vitiorum ſpecies con-

ſtituunt: numero vero, quando, intra eandem virtutis, aut vitii ſpeciem multiplicantur.

Sic fides & charitas ſpecie diſtinguuntur; actus vero charitatis ab actu charitatis numerice tantum diſtinguitur.

Sic e contra, furtum ſpecie differt ab adulterio; furtum vero ab alio furto numerice tantum ſecernitur.

1. *Prop.* Virtutum & vitiorum ſpecifica diſtinctio ex objecto, & fine, & nonnunquam ex circumſtantiis petitur.

Prob. Hinc deſumi debet ſpecifica virtutum & vitiorum diſtinctio, unde deſumitur eſſentialis tum bonitas, tum malitia actuum humanorum; diverſæ ſiquidem eſſentiæ diverſas conſtituunt ſpecies: Atqui actus humani ex objecto, & fine, & nonnunquam ex circumſtantiis eſſentialem deſumunt tum bonitatem, tum malitiam, ut ſuperiori capite demonſtratum eſt: Ergo & diſtinctionem ſpecificam.

Conſ. 1. Ad cognoſcendas diverſas tum virtutum, tum vitiorum ſpecies, primo & præcipue objectum eſt attendendum. Inde enim ſpecifica virtutum & vitiorum diſtinctio præcipue oritur, unde actus humani, ſive boni, ſive mali, primam & præcipuam habent eſſentialem tum bonitatem, tum malitiam, ac proinde diſtinctionem.

Sic virtutes, quæ Theologicæ dicuntur, ſpecifice differunt a virtutibus moralibus: quia illæ immediate circa Deum verſantur, aliæ circa media, quæ ducunt ad Deum.

Sic etiam fides, ſpes, charitas inter ſe invicem ſpecifice differunt: quia prima circa veritatem Dei, ſecunda circa ejus fidelitatem, tertia circa ejus bonitatem verſatur.

Sic quoque prudentia, juſtitia, fortitudo, temperantia ſpecifice inter ſe ſecernuntur; quia habent diverſum objectum, & diverſos effectus producunt. Juſtitia enim jus ſuum cuique tribuit; fortitudo dat firmitatem in adeundis periculis & tolerandis laboribus; temperantia delectationum corporearum uſum moderatur; prudentia vero modum quibuscunque virtutibus præſcribit.

Sic

Sic contra, vitia, quæ virtutibus Theologicis opponuntur, distinguuntur specifice a vitiis, quæ virtutibus moralibus adversantur: quia priora immediate Deum ipsum lædunt; posteriora vero ab his mediis nos avertunt, quæ nos ad Deum deducunt.

Sic infidelitas, desperatio, præsumptio, cupiditas inter se secernuntur specifice: quia fidei infidelitas, spei desperatio & præsumptio, cupiditas vero charitati repugnat.

Sic injustitia & intemperantia inter se specifice different; quia prior iustitiæ, posterior temperantiæ adversatur.

Consect. 2. Ad cognoscendas diversas virtutum & vitiorum species, finis quoque operantis attendendus est. Ex fine enim, ut supra diximus, petitur etiam essentialis tum bonitas, tum malitia actuum humanorum, ac proinde distinctio specifica.

Sic, quod est ex specie sua indifferens, v. g. ambulare, sedere, domi manere, vel domo egredi, speciem boni vel mali assumit, prout bono vel pravo fine dirigitur. Puta, sit bonum, si amici causa facias; malum vero, si motivo pravæ libidinis explendæ præstiteris.

Sic, quod est ex se præcise bonum in ordine naturali, v. g. amicos invisere, alienam miseriam levare, ad ordinem évehitur supernaturalem, si ex intentione supernaturali oriatur, v. g. si fiat, ut Deo offenso satisfaciamus.

Sic e contra, quod ex se indifferens, v. g. domi manere, vel domo exire, speciem finis *operantis* induit, v. g. in furtum, in adulterium degenerat, si fiat animo furandi, animo adulterandi.

Sic etiam, quod est ex se bonum, malitiam contrahit ab operante intentam, ut patet exemplo illius, qui eleemosynam pauperi virgini erogat, ut ea abutatur. Hujus enim liberalitas stuprum est, non eleemosyna.

Sic denique, quod in aliqua specie mali constituitur, in aliam transit peccati speciem, si finis operantis diversus sit ab objecto peccati, v. g. qui falsum testimonium dicit coram judice, ut proximo mortem moliatur, ille non tam est mendax & perjurus, quam homicida.

Confect. 3. Ad cognoſcendam virtutum & vitiorum ſpeciem circumſtantiæ quoque ſunt attendendæ; aliquando enim, ut modo diximus, virtutum & vitiorum ſpeciem immutant: quando ſcilicet, ut docet D. Th. 1. 2 q. 18. a. 10. in corp. *Reſpiciunt ſpecialem ordinem rationis, vel pro, vel contra*: hoc eſt, ſpecialem afferunt cum lege vel convenientiam, vel diſcrepantiam, quæ neque in objecto, neque in fine occurrat. Unde ad diſcernendas hujusmodi circumſtantias ſequentes Regulæ ſtatui poſſunt.

Reg. 1 *Toties circumſtantia ſpeciem immutat, quoties per eam fit, ut actus alicui virtuti ſit conformis, vel difformis, cui alioquin nec conformis eſſet, nec contrarius*; tunc enim duplex virtus aut exercetur, aut læditur: quod quidem clarius patebit exemplis.

Sic, cum quis jejunat ex voto, ut carnem refrænet, jejunium nedum habet ſpeciem abſtinentiæ, ſed etiam religionis: quia ſcilicet, ut utar verbis D. Thom. fidelitas in ſervando voto ſpecialem includit cum lege convenientiam, quæ jejunio nec ratione ſui, nec ratione finis intenti conveniat, ſed ſolum ob circumſtantiam voti.

Sic e contra, qui furatur in Eccleſia, nedum fur eſt, ſed etiam ſacrilegus: quia nedum juſtitiam lædit alienum accipiendo, ſed etiam religionem, quæ res ſacras violari vetat: ac proinde, in injuſta illa rei alienæ acceptione ſpecialis occurrit cum lege repugnantia, quæ in furto ratione ſui non reperitur.

Sic pariter in Sacerdote, in Religioſo, luxuria nedum eſt fornicatio, vel ſtuprum, vel adulterium: ſed etiam ſacrilegium ratione voti caſtitatis, quod violatur: & e contra, continentia in Sacerdote, & Religioſo, nedum eſt caſtitatis; ſed etiam virtus religionis ratione voti, per quod utriusque corpus Deo conſecratum eſt.

Sic pariter, qui Clericos pauperes eleemoſynis juvat, opus elicit miſericordiæ & religionis; miſericordiæ, quia dat eleemoſynam; religionis, quia Miniſtris Deo ſacris opitulatur: e contra, qui eosdem Clericos debitis ſtipendiis fraudat, nedum injuſtus eſt, ſed & ſacrilegus.

Reg.

Reg. 2. In uno & eodem actu physico, moraliter spectato, tot sunt virtutes, quot observantur præcepta, vel consilia non subordinata, seu eodem non tendentia: & econtra, tot sunt peccata, quot violantur præcepta disparata, seu quæ eodem non tendunt.

Sic in uno & eodem jejunio, quod quis observat, ut obediat Ecclesiæ, ut injunctam a Confessario pœnitentiam adimpleat, ut impendat charitati quod subtrahit voluptati, triplex reperitur virtus: obedientia erga Ecclesiam; satisfactio erga Deum; charitas erga pauperes.

Sic e contra, dum vigilia Divi Matthiæ in Quadragesimam, & in quatuor tempora incidit, si quis ea die jejunet, ut obediat Ecclesiæ, unam tantum virtutem exercet, licet triplici satisfaciat præcepto, quia scilicet triplex illud Ecclesiæ præceptum eodem tendit; & si eodem die non jejunaret, unum & non multiplex peccatum committeret.

Sic pariter, qui uno & eodem actu proximum allicit ad blasphemandum, duo peccata committit: alterum in religionem, quam lædit, Deum inhonorando; alterum contra charitatem, quam violat, proximum ad peccatum inducendo.

Sic pariter Sacerdos Beneficiarius omittens horas Canonicas, una & eadem omissione duplex peccatum committit: alterum contra religionem, violando obligationem, quæ nascitur ex susceptione Ordinis Sacri; alterum contra justitiam, violando obligationem, quæ oritur ex Beneficio.

2. *Prop.* Actuum humanorum, sive bonorum, sive malorum distinctio numerica desumitur ex morali temporis interruptione, quæ reperitur inter actus voluntatis ad idem objectum tendentis.

Prob. Ex eo habent actus humani, sive boni, sive mali numericam distinctionem, ex quo habent, quod sint intra eandem speciem multiplices: atqui, quod sint intra eandem speciem multiplices, hoc habent ex morali temporis interruptione, quæ intra eos intercedit, dum ad idem objectum tendunt; sicuti enim actus physici intra eandem speciem physice multiplicantur per physicam temporis interruptionem; ita & actus morales in-

tra eandem ſpeciem numerice multiplicantur per moralem temporis interruptionem: Ergo &c.

Quod ſi quæras quid ſit moralis temporis interruptio, & in quo a phyſica temporis interruptione ſecernatur?

R. In hoc moralem interruptionem a phyſica diſtingui: quod toties interveniat interruptio phyſica, quoties inter actus phyſicos intercedit diverſum tempus; quodque, ut accidat interruptio moralis, non ſufficiat diverſum tempus, ſed & præterea requiratur nova voluntatis circa idem objectum determinatio.

Sic ille, qui 1. cogitat de furto committendo. 2. conſilium capeſſit furandi. 3. media ad furandum aſſumit, v. g. ſcalam arripit, perfodit domum, capſulam aperit. 4. demum pecuniam ſurripit & fugit, diverſos quidem actus phyſicos elicit, cum ii diverſis temporibus reſpondeant; ſed unum tantum numero peccatum committit; quia ſcilicet prædicti omnes actus phyſici ab eadem voluntatis determinatione furandi proficiſcuntur.

Sic e contra, qui vel intra ſemi-horam furtum decies proponit, & decies furti pœnitet, decem peccata committit; quia ſcilicet nedum eſt diverſum tempus, ſed etiam nova voluntatis circa idem objectum determinatio. Verum hæc ſequentibus conſectariis clariora evadent.

Conſect. 1. Toties actus cenſetur moraliter interruptus, quoties prior voluntas per contrariam revocatur.

Sic, qui conſilium iniit furandi, ſi pœnitentia ductus nefariam illam voluntatem revocet, & deinde ad eam redeat, adeſt inter duos illos actus moralis interruptio, licet exiguum tempus inter utramque illam furandi voluntatem intercesſerit; quia ſcilicet adeſt & diverſum tempus, & diverſa circa idem objectum determinatio.

Conſect. 2. Toties actus cenſetur moraliter interruptus, quoties voluntas ceſſat a priore actu, libere de re aliqua cogitando, quæ nullam habeat cum priore voluntate connexionem.

Sic, qui conſilium vindictæ iniit, poſtea ſtudio vacat, nihil cogitans de vindicta; ſi poſt ſtudium ultionem de novo meditetur, novum numero peccatum committit: quia poſterior ultionis voluntas novo non ſolum tempori reſpondet, ſed etiam a nova determinatione oritur.

Con-

Consect. 3. Toties actus censetur moraliter interruptus, quoties a priore actu cessatur involuntarie vi alicujus causæ physicæ, puta, per somnum, per ebrietatem &c.

Sic, qui odio in fratrem ante somnum, ante vinum exarsit, & e somno, aut e vino rediens eundem odii actum renovat, duplex numero peccatum committit; quia scilicet inter unum & alium actum tantum temporis intercedit, ut ex prudentum judicio unus actus cum alio non colligetur, & posterior a nova voluntatis determinatione oriri censeatur.

§. II.

Unde petenda sit actuum humanorum sive bonorum, sive malorum inter se inæqualitas.

Nota 1. Actus humanos alios aliis esse vel meliores, vel pejores. Certum siquidem est fide Catholica, nec virtutes esse inter se æquales, nec vitia paria, ut olim Stoicis visum est. Sicuti enim quibusdam operibus majorem in cœlis mercedem Scripturæ passim promittunt; ita & graviores pœnas quibusdam peccatis paratas declarant.

Nota 2. Illam virtutum & vitiorum inæqualitatem duplicem esse, aliam essentialem, aliam accidentariam: prior actibus humanis intrinseca est, eisque convenit ratione sui: posterior actibus humanis extrinseca est, eisque convenit ex accidenti. Unde utraque illa bonitas sumenda sit, sequens propositio explicabit.

Prop. unica. Essentialis virtutum & vitiorum inæqualitas ex objecto & fine, accidentaria vero ex circumstantiis, speciem non variantibus, petitur.

Probatur. Ex eodem fonte peti debet virtutum & vitiorum inæqualitas tum essentialis, tum accidentaria, ex quo petitur actuum humanorum bonitas & malitia, tum essentialis, tum accidentaria: illa siquidem virtutum & vitiorum inæqualitas nihil aliud est, quam major vel minor gradus bonitatis & malitiæ, qui in actibus humanis occurrit: Atqui actuum humanorum essentialis tum bonitas, tum malitia ex objecto & fine petitur; accidentaria vero ex circumstantiis, speciem non variantibus, ut superiori capite declaravimus: Ergo &c.

Con-

Confect. 1. Ad metiendam virtutum vitiorumque inæqualitatem, primo & præcipue attendenda sunt earundem virtutum & vitiorum objecta: inde enim primo & præcipue desumitur illa inæqualitas. Ex quo iterum sequitur, quod quo nobilius est virtutis & vitii objectum, eo nobilior virtus, quæ illud sectatur, & gravius peccatum, quod illud lædit.

Sic virtutes, quæ Deum immediate respiciunt, puta, fides, spes, charitas, sublimiores sunt his virtutibus, quæ nos, vel proximum respiciunt.

Sic contra, peccata, quæ Deum petunt, ut idololatria, blasphemia &c. his graviora sunt, quæ hominem impetunt: & rursus ea, quæ sunt contra hominis vitam, ut homicidium, his graviora sunt, quæ sunt contra ejusdem hominis exteriora bona, ut furtum.

Confect. 2. Ad metiendam virtutum vitiorumque inæqualitatem, maxime etiam attendendus est finis operantis; inde enim essentialiter etiam petitur illa inæqualitas.

Ex quo iterum sequitur, quod, quo melior aut pejor est operantis finis, eo ejus actioni major vel minor dignitas aut malitia accedat.

Sic bene facit, qui misericordia motus eleemosynam pauperi erogat; melius, qui ut obtemperet Confessario; sed longe sanctius, qui ducitur amore Christi, superflua pauperibus erogare præcipientis.

Sic contra peccat quidem, qui jocose mentitur; magis vero, qui ob vanam gloriam mendacia profert; sed longe gravius, qui idem facit, ut proximo damnum inferat.

Confect. 3. Ad metiendam virtutum & vitiorum inæqualitatem, circumstantiæ quoque diligenter sunt attendendæ; licet enim speciem non mutent, notabiliter tamen virtutem aut vitium, intra eandem speciem, sæpe vel augent, vel minuunt.

Ex quo iterum sequitur, actum sive bonum, sive malum, meliorem vel pejorem fieri; prout melioribus, vel pejoribus circumstantiis induitur, ut patet ex inductione sequenti.

Ac 1. quidem ex circumstantia personæ. Sicuti virtuti nova quædam dignitas, ita & vitio accidit nova quædam deformitas. Sic

Sic virtus in Rege, in Principe, in Magnate, in Magistratu, cæteris paribus, dignitatem habet, quæ in plebeis & obscuræ sortis hominibus non reperitur, nimirum ratione boni exempli: unde a Patribus commendari merito solet pœnitentia Davidis Regis, Theodosii Imperatoris, & reliquorum Principum, qui se spectabiles reddiderunt virtutis exercitio.

Sic contra, peccata in persona publica, & in Sacerdotibus graviora sunt, quam in privatis & in laicis, nimirum ratione scandali: unde Salvianus lib. 4. de gubernatione Dei: *Criminosior culpa est, ubi honestior status: si honoratior est persona peccantis, peccati quoque major invidia -- Ubi sublimior prærogativa, major est culpa.* Et Bern. lib. 2. de consid. cap, 13. *Nugæ in ore sæcularium nugæ sunt; in ore Sacerdotis blasphemia. Consecrasti os tuum Evangelio, talibus aperire illicitum.* Demum Scriptura satis indicat scelera multum crescere ex dignitate personæ, dum dicit: *Potentes potenter tormenta patientur.* Sap. 6. v. 7.

Atque hinc est, quod Patres graviora pronuntiant Christianorum peccata quam Paganorum; quod scilicet Christiani per Baptismum fiant membra Christi, & templum Spiritus sancti; neque *ullum ignorantiæ prætextus*, ut loquitur Tertull. lib. de pœnit. c. 6. *eis patrocinari possit*; eorumque peccata speciale quoddam ingratitudinis vitium in se contineant, quod in Paganis non occurrit, ob accepta scilicet specialia beneficia, quæ Paulus commemorat ad Heb. 6. Unde passim docent Scripturæ, Christianos peccatis suis *contristare Spiritum sanctum, templum Dei violare, hostiam,* seu propitiationem, *sibi non reliquam facere, thesaurizare sibi iram in die iræ, & terram esse maledicto proximam, cujus consummatio in combustionem.*

2. Ex circumstantia objecti, hoc est, vel ex ejus qualitate, aut quantitate; vel ex dignitate, aut indignitate personæ, cui benefacimus, vel nocemus; sicuti bonis operibus novum pretium, ita & pravis nova malitia additur.

Sic, qui divitias liberaliter effundit in sinus pauperum, aut necessariis se fraudat, ut eas egenis largiatur, longe majorem habebit mercedem, quam qui parcus est in e-

leemosynis, aut nihil nisi superflua elargitur. Unde Paulus 2. Cor. c. 9. v. 6. *Qui parce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.* Et 2. Cor. c. 8. v. 3. Macedonios Corinthiis laudat, quod non solum *secundum virtutem*, sed etiam *supra virtutem*, hoc est, non solum pro viribus, sed etiam supra vires, fratres, qui Jerosolymæ erant, eleemosynis suis liberaliter sublevassent.

Sic contra, qui furto ingentem pecuniæ summam subripit, diviti, aut exiguam pauperi, sed ei necessariam, gravius peccat, quam qui levem summam subriperet diviti, & pauperem re non necessaria defraudaret. Unde in Scripturis oppressio pauperum peccatum dicitur in cœlum clamans.

Sic etiam, quo humilior, aut indignior est persona, cui benefacimus, puta. si infimæ sortis ægros invisamus, aut infensissimis inimicis opem feramus; eo & excelsior nostra benignitas. Unde Paulus ad Rom. c. 5. v. 8. Dei in nos charitatem commendat, quod *cum adhuc peccatores essemus - - Christus pro nobis mortuus est.*

Sic e contra, peccatum eo gravius, quo dignior est persona, quæ per peccatum læditur: quia quo magis persona læsa Deo conjungitur, *vel ratione virtutis*, ut Sancti, *vel ratione officii*, ut Magistratus, illius injuria magis redundat in Deum. Ideo & Sanctis ait Deus per Zach. cap. 2. v. 8. *Qui vos tetigerit, tangit pupillam oculi mei:* & injuria contra Magistratus specialiter prohibetur, Exod. 22. v. 28. his verbis: *Principi populi non maledices.* In quam sententiam ait D. Th. 1. 2. q. 73. art. 9. in corp. *Peccatum quod fit in personam publicam, puta Regem, vel Principem, qui gerit personam totius multitudinis, est gravius quam peccatum, quod committitur contra unam personam privatam - - Et similiter injuria, quæ fit alicui personæ famosæ, videtur esse gravior ex hoc, quod in tribulationem plurimorum redundat.*

3. Circumstantia loci novam quoque actibus humanis bonitatem, aut malitiam affert.

Sic qui publicam agit pœnitentiam, magis meretur, quam qui privatam; & qui in publico peccat, magis delinquit, quam qui privatim.

4. Ex

4. Ex mediis, quibus utimur ad bene vel male operandum oritur etiam nova vel rectitudo, vel difformitas.

Sic qui, ut devotionem nutriat, exercitiis utitur vel a Christo, vel ab Apostolis & Patribus traditis, & ubique & semper in Ecclesia receptis, puta, Parochiæ suæ assiduus est, Sacramenta frequentat, verbum Dei audit &c. rectius haud dubie & utilius operatur, quam qui arbitraria pietatis exercitia seligit.

Sic contra, qui ad explendam vel libidinem, vel ambitionem, vel vindictam, vel alios nefarios affectus, multis utitur complicibus, eosque sui sceleris cooperatores ac socios efficit, criminosius certe peccat, quam qui solus eadem flagitia perpetrat.

5. Ex accidentario actus humani modo novum meritum, vel demeritum operibus nostris advenit.

Sic qui sponte & ardenter religionis exercitiis vacat, longe magis placet Deo quam qui non nisi ægre & remisse eadem implet: *Hilarem enim datorem diligit Deus*, ut asserit Paulus 2. Cor. 9. v. 7.

Sic e contra, qui libidine ductus, vel vindicta, insolitum adhibet peccandi modum, puta, occisi inimici sanguinem epotat, & luxuriando insolita patrat, quæ pudor nominare vetat, scelestior est, quam qui eadem scelera non sic inordinate committit.

6. Denique diuturnitas, & qualitas temporis non leve discrimen virtutibus & vitiis afferunt.

Sic, cæteris paribus, quo diuturniora sunt pietatis exercitia, eo & Deo jucundiora; & qui eo tempore orat, quo tota orat Ecclesia, orationem adhibet utiliorem, quam si alio tempore oraret; est enim, ut ait Paulus, *tempus acceptabile*, hoc est, quo Deus facilius exoratur.

Sic e contra, quo diutius peccatores sua peccata protrahunt, puta, dies & noctes in popinis exigunt, vindictam per dies solidos, per hebdomadas, per menses, per annum in animo nutriunt, eo & supplicio digniores. Et qui diebus festivis rebus illicitis vacant, vino & cibo, v. g. mentem obruunt, diesque sacros in ludis, choreis aut theatris exigunt, gravius peccant, quam si illud idem alio tempore factitarent.

Monit. Immo ea est circumstantiarum vis, ut malitia, quæ ex his humano actui advenit, nonnunquam absolu-

te

te loquendo, fit gravior malitia, quam idem actus ex objecto desumit. Interdum enim tam graves circumstantiæ peccatum comitantur, ut licet ratione objecti, & essentialiter minus sit alio; ratione tamen circumstantiarum simpliciter omnibus pensatis gravius sit: ut patet in homicidio, quod licet ratione objecti & essentialiter minus sit peccatum, quam blasphemia; tamen ratione circumstantiarum, quæ illud comitantur, & ratione effectuum, qui ex eo sequuntur, absolute loquendo gravius est uno blasphemiæ peccato. Unde & Canones graviores homicidis pœnas decernunt quam blasphemis, ut videre est in Canonibus pœnitentialibus.

§. III.

Quomodo peccatum mortale a veniali secerni debeat.

Nota 1. Certum est ex fide Catholica, e peccatis alia esse mortalia, alia venialia; hoc est, alia esse peccata, quæ spiritualem animæ mortem inferunt, seu creaturæ amicitiam cum Deo dissolvunt & charitatem tollunt, ac proinde morti æternæ, quæ in exclusione a Regno Dei & pœnis æternis posita est, nos addicunt: alia e contra, quæ animam quidem vulnerant, sed non ad mortem, quæ licet charitatis fervorem minuant, eam tamen prorsus non extinguunt, nec plane dissolvunt creaturæ cum Deo amicitiam; unde & venialia nominantur, quod scilicet his facile venia concedatur.

1. Etenim, quod ad mortalia attinet, clare docet Scriptura, quædam esse peccata, quæ præsentem animæ mortem inferunt, juxta illud 1. Joan. cap. 3. v. 14. *Qui non diligit, manet in morte*; & illud Sap. 1. v. 1. *Os quod mentitur, occidit animam.* Deinde aperte quoque eadem Scriptura tradit, quædam esse peccata, in quæ Deus per mortem æternam animadvertit, hoc est, per exclusionem a Regno Cœlorum, & pœnas inferni, juxta illud Pauli ad Galat. 5. v. 21. *Quoniam qui talia agunt, Regnum Dei non consequentur*; & illud Christi Matth 25. v. 41. *Ite maledicti in ignem æternum - - esurivi enim & non dedistis mihi manducare.*

2. Quod ad venialia spectat, docet Paulus 1. Cor. cap. 7. In conjugibus culpas esse veniales, seu quibus facile venia indulgetur. Deinde justi, dum ex traditione a

Chri-

Christo Domino orta hæc orationis Dominicæ verba recitant, *dimitte nobis debita nostra*, pro peccatis orant venialibus; neque enim cum mortalibus peccatis status gratiæ & justitiæ componi potest.

Nota. 2. Certum etiam esse, nihil esse difficilius, quam peccatum mortale a veniali secernere; primo enim id ingenue fatetur August. lib. 21. de Civ. Dei c. 27. ubi sic loquitur: *Quæ sint ipsa peccata quæ ita impediunt perventionem ad Regnum Dei - - difficillimum invenire.* Deinde variæ occurrunt rationes, quæ hujusmodi mortalis peccati a veniali discrimen difficillimum efficiunt, 1. Enim mens nostra circa moralia magis cæcutit, quam circa alia. *Scimus*, inquit Aug. lib. de natura & gratia cap. 4. *leones domare*, & *nescimus delicta nostra cognoscere.* 2. Voluntas per peccatum corrupta inducit intellectum ad judicandum, prout est affecta; & sæpe non ex regula veritatis, sed ex cupiditate rem metitur. Sic, ut notat Augustin. lib. de mend. cap. 18. ebrius damnat quidem furtum, sed excusat ebrietatem: fur vero licet ebrietatem damnet, furtum tamen excusat.

3. Sæpe fit, ut peccata, quamvis gravia, cum in consuetudinem venerint, aut levia, aut nulla esse credantur. *Usque adeo*, inquit Augustin. Enchi. c. 8. *ut non solum tunc occultanda, verum etiam prædicanda ac diffamanda videantur.* 4. Demum, ut notat Aug. lib. 21. de Civit. Dei cap. ult. ideo voluit Deus difficile nobis esse hujusmodi peccati lethalis a veniali discrimen, *ne studium proficiendi ad omnia peccata cavenda pigresceret.*

Not. 3. Certum pariter esse, nihil magis esse necessarium, quam lethalia peccata a venialibus, quantum fieri potest, discernere: quid enim periculosius, quam in ea re hallucinari, ubi erroris non alia pœna quam mors æterna? Unde Aug. l. 21. de Civ. Dei c. ult. *periculosissimum esse* ait *definire* quæ mortalia, quæ venialia: quia scilicet, si forte lethalia pro venialibus accipiantur, mortis æternæ periculum incurritur.

Not. 4. Certum similiter esse, discrimen peccati mortalis a veniali, non ex humana ratione per peccatum corrupta sed ex Scriptura & Traditione, aliisque Moralis Christianæ fontibus, quantum fieri potest, petendum esse. Unde Aug. Ench. c. 78. *Quæ sint le-*

via, quæ gravia peccata, non humano, inquit, *sed divino pensanda sunt judicio*: & lib. 2. cont. Donat. cap. 6. *Non afferamus stateras dolosas, ubi appendamus, quod volumus, & quomodo volumus, pro arbitrio nostro, dicentes, hoc grave, hoc leve est: sed afferamus divinam stateram de Scripturis sanctis - - & in illis quid sit grave appendamus; imo non appendamus, sed appensa a Domino recognoscamus.*

Not. denique. Peccata sive venialia, sive lethalia, considerari posse vel *in genere*, vel *in individuo*: quare, ut lethalia a venialibus facilius secerni possint, regulas primo statuemus, quibus quæ peccata sint secundum speciem lethalia, quæ vero venialia, discerni queat. Deinde alias proponemus, quibus cognosci possit, quando actus hic & nunc in individuo lethalis sit, vel venialis.

Regulæ quibus discerni debet, quæ peccata sint ex genere suo lethalia, quæ vero venialia.

1. *Reg.* Ea, quæ in Scripturis dicuntur, mortem animæ inferre, odium Dei in nos provocare, amicitiam ejus dissolvere, aut ejus gratia nos privare, a Regno cœlesti nos excludere, vel digna sempiterno igne, &c. peccata sunt ex genere suo lethalia, cum eis propria lethalis peccati effata conveniant.

Sic odium proximi, mendacium fratri noxium, peccata sunt ex genere suo lethalia: quia in Scripturis dicuntur, animæ præsentem mortem inferre, ut modo est observatum.

Sic seminare inter fratres discordiam, sectari ebrietatem, justificare impium pro muneribus, &c. peccata sunt ex genere suo mortalia; quia odium Dei in nos provocant. scriptura enim væ & maledictiones contra illos peccatores pronuntiat. Prov. 6. v. 32. & Isai. c. v. 8. & 11.

Sic idololatria, adulterium, fornicatio, mollities, furtum, &c. peccata sunt ex genere suo mortalia; quia excludunt nos a gloria, juxta illud Paul. 1. ad Cor. 6. v. 9. *Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.*

Sic

Sic incredulitas, homicidium. secundum se sunt peccata mortalia. De incredulis & homicidis dicit Joan. Apoc. 21. v. 8. *Quod pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure.*

2. *Reg.* Quæ a Patribus scelera, flagitia, crimina, vulgo dicuntur, peccata sunt secundum speciem suam lethalia; solis enim peccatis lethalibus Patres hæc odiosa nomina vulgo tribuunt, ut ex Traditione notum est. Unde Aug. hom. 41. in Joan. relatus a D. Th. 1. 2. q. 88. a. 1. *Crimen est quod meretur damnationem:* & Bern. lib. de dispensatione & præcepto definit peccatum mortale: *Criminalem transgressionem:* & Greg. lib. 2. Mor. cap. olim. 9. nunc 12. Actus venialiter malos peccata *nuncupat*; actus vero mortaliter malos *crimina* appellat, *peccata*, ait, *animam polluunt, quam crimina extinguunt.*

Sic reddituum Ecclesiasticorum injusta administratio peccatum est mortale: quippe ab Aug. Epist. 50. ad Bonif. vocatur *damnabilis usurpatio*: juxta D. Bernard. Epist. 2. ad Falconem: *Rapina est, sacrilegium est.*

Sic simonia ut peccatum mortale habenda est; vocatur enim a Patribus *crimen detestabile:* ita Paulus Papa 2. cap. cum detestabile *de simonia extrav. comm.*

3. *Reg.* Quæ legibus Canonicis gravi pœna mulctantur, puta, excommunicatione, depositione, degradatione, peccata sunt ex genere suo lethalia; neque enim venialibus culpis graves adeo pœnæ decerni debent, ut de excommunicatione docet D. Thom. 4. Sent. d. 18. q. 2. a. 1. q. 3. & habetur ex Can. *Ait.*

Sic usura, simonia, gravis percussio Clericorum, peccata sunt secundum se mortalia: quia in hujusmodi crimina excommunicationis pœnam decernunt Canones.

Sic hæresis manifesta, sodomia, gravis calumnia proprio Episcopo irrogata, falsificatio litterarum Apostolicarum, peccata ex genere suo mortalia censenda sunt: quia in hujusmodi flagitia degradationis vel depositionis pœnas infligunt Canones.

Sic omissio annuæ confessionis, & Paschalis Communionis, iteratio Sacramentorum characterem imprimentium, censenda sunt peccata mortalia; quia sub gravibus pœnis ab Ecclesia prohibentur.

4. *Reg.* Quæ virtuti opponuntur ad salutem omnino necessariæ, peccata sunt ex natura sua lethalia; a Regno enim cœlesti nos excludunt. Sic infidelitas, desperatio, præsumptio, odium Dei, odium proximi: peccata sunt ex genere suo mortalia: quia fidei, spei, & charitati opponuntur, sine quibus virtutibus salus obtineri nequit. De infidelitate dicitur: *Qui non credit, jam judicatus est.* Joan. 3. v. 16. Necessitatem spei indicant hæc verba Pauli ad Rom. 8. v. 24. *Spe enim salvi facti sumus.* Charitatis vero hæc verba Joannis: *Qui non diligit, manet in morte.*

5. *Reg.* Quæ ex communi Theologorum sententia lethalia judicantur, lethalia quoque habenda sunt. Ex unanimi enim Theologorum sententia morum argumenta petuntur non spernenda; ut in primo tractatu diximus.

Sic violatio jejunii Ecclesiastici, omissio Sacri diebus festis, exercitium operum servilium die festivo, peccata ex suo genere mortalia censenda sunt: quia sic censent communiter Theologi.

6. *Reg.* Quæ prædictis quinque lethalis peccati characteribus carent, peccata sunt er genere suo venialia: quia scilicet his propria peccati mortalis effata non conveniunt, nec signa, quibus ea nobis innotescunt.

Sic multiloquium, de quo Proverb. cap. 10. v. 19. verbum otiosum, de quo Christus Matth. 12. v. 36. stultiloquium, scurrilitas, de quibus Paulus ad Ephes. 5. v. 4. peccata censentur ex suo genere venialia: quia Scriptura locis prædictis ea non prohibet sub interminatione divini odii aut damnationis æternæ.

Sic loqui, aut tacere, plusquam oportet, pauperem importune petentem exasperare, non solo desiderio filiorum uxorem cognoscere, opera misericordiæ tardius quam par est exercere, lautioribus cibis se nutrire, in Ecclesia silentium non servare &c. peccata censenda sunt ex genere suo venialia; a Patribus enim, & præcipue ab August. serm. 41. de Sanctis *inter minuta peccata recensentur.*

Regulæ

Regulæ, quibus discerni potest, quando actus malus hic & nunc in individuo lethalis sit, vel venialis.

1. *Reg.* Quoties in peccatore plena occurrit deliberatio, & in objecto peccati, ex genere suo lethalis, adest materiæ gravitas, toties in praxi peccatum lethale est habendum: tunc enim notabiliter, & plena voluntate lex violatur; ac proinde, ut loquitur August. progreditur *amor sui usque ad contemptum Dei*, in quo ex Sancto Doctore positum est lethale peccatum. *Fecerunt*, inquit, *civitates duas, amores duos; terrenam scilicet, amor sui usque ad contemptum Dei: cœlestem vero, amor Dei usque ad contemptum sui.* Lib. 14. de civit. Dei. cap. 28.

Sic qui ex deliberata voluntate vel grave crimen imponit proximo, vel rem alienam, quæ magni fit momenti, subripit, vel vino & cibo mentem obruit, lethaliter peccat: quia scilicet adest & plena deliberatio ex parte peccatoris, & materiæ gravitas ex parte objecti ex genere suo lethalis; quæ duo ex D. Thom. peccati malitiam complent, hoc est, lethalem efficiunt.

2. *Reg.* Quoties in peccatore non adest plena deliberatio, virtualis saltem, toties peccatum, etsi ex suo genere lethale, ut veniale in individuo habendum est: cum enim sine libertate non sit peccatum; ita sine plena deliberatione nequit esse plenum & consummatum peccatum, quod generet mortem, ut loquitur Jac.

Sic subiti motus infidelitatis, desperationis, iræ, impudicitiæ, nec in se, nec in causa plene voluntarii, quibus prompte non resistimus, peccata sunt in individuo venialia: *in solo enim assensu deliberato perficitur ratio peccati mortalis*, ut docet D. Th. q.15. de veritate.4.a. ad2.

3. *Reg.* Quoties in objecto peccati, ex genere suo lethalis, adest materiæ levitas, hoc est, peccatum ex suo genere mortale, in individuo sumptum, versatur circa levem seu parvi momenti materiam; toties in individuo veniale est habendum: sicuti enim peccatum mortale non est sine plena deliberatione; ita nec constat sine gravitate materiæ.

Sic, licet furtum, detractio, ex genere suo lethalia sint, non tamen peccatur nisi venialiter, si adsit vel in furto, vel in detractione materiæ levitas: puta, si pomum tantum subripiatur, aut detractio non nisi leve damnum proximo inferat.

4. *Reg.* Toties peccatum ex suo genere veniale, fit in individuo mortale, quoties in individuo circumstantia afficitur mortaliter culpabili. Quod quidem variis modis contingere potest.

1. *Rat.* Affectus mortaliter culpabilis: v. g. si peccator ita esset in peccatum veniale affectus interius, ut paratus esset Deum potius deferere, quam ab illo actu temperare. Ita D. Thom. 2. 2. q. 88. a. 6. in corp. *In tantum potest libido peccandi crescere, quod ille, qui peccat, finem suum constituat in peccato veniali.*

Sic fuit affectus Esau, cum Jacob fratri suo primogenituram vendidit. *Esau* inquit August. Epist. 86. *non esca, sed usque ad contemptum Sacramenti, quod in primatu suo habebat, concupita esca damnavit.*

2. *Rat.* Ordinationis in finem mortaliter malum: v. g. si quis verbum jocosum proferat, ut mulierem provocet ad adulterium. D. Th. ibid. art. 2. in corp.

3. *Rat.* Conscientiæ erroneæ, ut dum quis actum venialiter malum exercet, quem judicat (licet falso) esse peccatum mortale. D. Thom. quodlib. 13.

4. *Rat.* Gravis scandali, quod ex actu, licet ex se veniali, oritur; quale fuit eorum peccatum qui coram infirmis idolothita edebant. quibus Paulus 1. ad Corinth. 10. Ergo peribit in tua scientia frater, pro quo Christus mortuus est: item, *si esca scandalizet fratrem meum, non manducabo carnem in æternum.* Unde D. Thom. 2. 2. q. 43. art. 4. in corp. docet: *Quod actio minus recta, qua quis scandalose est occasio cur proximus inducatur ad peccatum mortale, est peccatum mortale.*

5. *Rat.* Contemptus *formalis* in legislatorem; cum scilicet quis legem infringit, ut legislatorem injuria afficiat: *ubique enim,* ut docet Bernard. lib. de præcepto & dispensat. *& culpabilis neglectus, & contemptus damnabilis:* & Hier. Epist. ad Celantum: *Et sane nescio, an possimus leve aliquod præceptum dicere, quod in Dei contemptum admittitur: estque ille prudentissimus,*

qui

qui non tam considerat, quod justum sit, quam illum, qui jusserit; nec quantitatem imperii, sed imperantis cogitat dignitatem.

Mon. 1. Observa levitatem materiæ non cadere in quodlibet lethalis peccati objectum.

1. Enim docent uno ore Theologi, quod in peccatis, quæ Deum vel Religionem ipsam immediate petunt, qualia sunt infidelitas, desperatio, blasphemia, idololatria, dæmonum invocatio, perjurium, simonia &c. non detur levitas materiæ: hæc enim peccata integram in divinam Majestatem irreverentiam in se continent: immo tantum abest, ut ex levitate materiæ minuantur, quin potius interdum ex illa materiæ levitate peccati gravitas augeatur, ut patet in eo qui pro re levissimi momenti, puta, pro pomo, pro denario pejerat, blasphemat, dæmonibus se devovet.

2. Communis est etiam celebriorum Theologorum Doctrina, quod in peccatis luxuriæ numquam in praxi detur materiæ levitas: luxuries enim, inquiunt, quantumvis exigua, si plena voluntate eligatur, ob effrænem concupiscentiæ impetum invictissime voluntatem trahit ad consensum actus completi; ac proinde ubi accedit plena deliberatio, numquam in praxi luxuriæ actibus, quantumvis levissimi momenti videantur, materiæ levitas contingere potest.

Mon. 2. Observa difficile admodum esse hic & nunc in praxi definire, quando voluntatis in malum consensus plenus sit, seu ad lethale peccatum sufficiat; & quandonam plenus non sit, & a peccato mortali excuset. Hæc tamen proponi possunt signa, quæ lucem aliquam rei adeo obscuræ afferre queunt.

1. Si pœnitens sic se dignoscat interius habitualiter affectum, ut nollet peccatum committere, etiamsi posset commode, signum est, consensum plenum, & ad mortale peccatum sufficientem non adfuisse: si vero sic se interius affectum noverit, ut occasione data peccatum admitteret, signum est e contra, consensum plenum, & ad peccatum mortale sufficientem intervenisse.

2. Si pœnitens conscientiæ sit timoratæ, soleatque ut plurimum ad peccati conspectum horrescere, conjici potest consensum plenum non fuisse præbitum, li-

cet in repellanda tentatione aliquantulum fuerit negligens: si vero largæ sit, ut ajunt, conscientiæ, nec multum peccata horrere soleat, eum e contra deliberate consensisse quasi pro certo habendum est.

3. Si pœnitens tentatus circa peccata carnalia, quæ membris exterioribus complentur, ad externum opus non transiit, etsi id commode, & impune etiam coram hominibus potuerit, signum est, plenum non fuisse consensum: si vero metu solius pœnæ oblata peccandi occasione usus non fuerit, periculum est, ne plene consenserit.

Conclusio secundi Tractatus.

Ex his, quæ in hoc secundo Tractatu explicuimus, intelligi facile potest. 1. Quod *actus moralis ille sit, qui fit cum cognitione tum objecti, tum finis, tum circumstantiarum, & cum ea libertate, qua poni possit vel omitti, ita tamen ut virtualis tum cognitio, tum libertas sufficiat.* 2. Quod *actus bonus ille sit, qui cum regulis morum plane consentit, tum ratione objecti, tum ratione finis, tum ratione circumstantiarum: malus* e contra *ille habendus sit, qui vel in uno deficiat, hoc est, vel in objecto, vel in fine, vel in circumstantiis, imo vel in una tantum circumstantia.* 3. Denique quod virtutum, & vitiorum tum distinctio, tum inæqualitas ex eorumdem objecti finibus & circumstantiis desumatur: quodque peccatum lethale sit *actus plene deliberatus legi contrarius in materia gravi;* veniale vero sit *actus legi repugnans vel in materia levi, vel sine plena deliberatione:* quæ quidem tria explicanda susceperamus.

TRACTATUS III.

DE INTERNA ACTUUM HUMANORUM REGULA, SEU DE CONSCIENTIA.

Duplex est actuum humanorum regula, interna, & externa: interna est conscientia operantis; externa est ipsa lex. A conscientia ordimur, quod interne a nobis fit. Atque ut certa cum methodo, quæ de eo tradenda sunt, explicemus, quæremus 1. Quid & quotuplex sit conscientia. Deinde de singulis con-

conſcientiæ ſpeciebus ſingillatim agemus: ſimulque ſtatuemus, quænam conſcientia ſit certa morum regula, quæ vero non.

CAPUT I.

Quid & quotuplex ſit Conſcientia?

Conſcientiæ nomine non hic intelligimus inſitam in omnium animis boni & mali notitiam; ſed actum, quo mens noſtra judicat aliquid hic & nunc eſſe agendum tamquam bonum, ſeu legi conforme; vel omittendum eſſe tamquam malum, ſeu legi contrarium. Unde vocatur a Baſilio, *rationale judicatorium*, homil. in princip. Proverb. & a Gregorio Nazianz. orat. 15. *verum & domeſticum tribunal*.

Cum autem internum illud mentis noſtræ judicium circa bonitatem aut malitiam operis hic & nunc agendi multiplex ſit, ideo & multiplex quoque Conſcientia diſtinguitur.

1. Enim alia eſt *vera*, alia *erronea*. *Vera* eſt conſcientia, quando mentis noſtræ judicium legi eſt conforme: *erronea* vero, quando judicium illud legi non eſt conforme.

2. Alia eſt *certa*, *alia dubia*, *Certa* eſt conſcientia, quando mentis noſtræ judicium de bonitate, aut malitia operis hic & nunc agendi, certum eſt ſeu firmum: *dubia* vero, quando mentis noſtræ judicium circa bonitatem aut malitiam operis hic & nunc agendi æqualibus utrimque rationum momentis ſuſpenditur, neque mens in unam potius partem, quam in aliam inclinat.

3. Alia eſt *ſcrupuloſa*, alia *lata*. *Scrupuloſa* eſt conſcientia, quando mens nullis innixa rationibus, ſed vanis tantum ſuſpicionibus agitata, & inanibus mali ſpeciebus deluſa formidat, ne peccatum ſit quod revera non eſt peccatum, aut ut grave judicat id, quod non eſt niſi leve: *lata* vero eſt conſcientia, quando mens noſtra ex leviſſimis, & quidem cupiditati faventibus argumentis judicat hic & nunc id eſſe licitum quod tamen eſt illicitum.

4. *Denique* alia eſt *probabilis*, alia *non probabilis*. *Probabilis* eſt, quando mentis noſtræ judicium non

evidentibus quidem, ſed tamen gravibus nititur rationibus ſeu aptis ad determinandum viros pios & prudentes ad aſſenſum, non tamen ſine formidine partis oppoſitæ.

Improbabilis vero, quando mentis noſtræ judicium de bonitate, aut malitia operis, vel nullis, vel levibus nititur rationibus.

Conſect. Ex tradita conſcientiæ definitione & diviſione facile intelligi poteſt, quod nunquam liceat agere contra conſcientiam; nec tamen liceat ſemper agere ex conſcientia qualicunque; quæ duo, cum graviſſimi ſint momenti, frequentibus propoſitionibus cum ſuis conſectariis more ſolito declarabimus.

1. *Prop.* Nunquam licet agere contra conſcientiam, quamvis erroneam.

Prob. 1. Script. ex Apoſt. ad Rom. 44. v. 23. *Omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Hoc eſt, ut vulgo tradunt Interpretes, quod non eſt conforme dictamini conſcientiæ, eſt illicitum. Unde D. Bernard. de diſpenſ. & præcept. cap. 14. *Sive itaque malum putes bonum quod forte agis, ſive bonum, malum quod operaris, utrumque peccatum eſt; quia neutrum ex fide.*

2. Ex eodem Doctore ibidem: *Ille peccat qui bonum agit, quod malum credit:* cujus eam rationem affert mellifluus Doctor: licet enim rectum ſit quod operatur, *inique tamen operando*, ut ait, ſeu credendo malum *id quod bonum eſt, bonum ſibi in malum vertit, & tantum malum, quantum crediderit.*

3. *Rat.* Qui libere conſentit in peccatum, ſeu qui peccati malitiam amplectitur, haud dubie peccat: Atqui ille qui agit contra conſcientiam etiam erroneam libere conſentit in peccatum, ejusque malitiam amplectitur, cum illud propria voluntate eligat quod credit eſſe malum, ac proinde legem contemnat, vel ea committendo, quæ credit lege præcipi, vel ea admittendo, quæ putat lege prohiberi: Ergo peccat. Vide D. Thom. 2. 2. q. 19. art. 5.

Conſect. 1. Peccat qui bonum facit, quod ex conſcientia erronea credit eſſe malum, aut malum omittit, ad quod ex errante conſcientia teneri ſe exiſtimat: quia in utroque caſu agit contra dictamen rationis.

Sic

Sic peccat qui ex errante conscientia illicitum esse credit hæreticis, infidelibus, peccatoribus etiam in gravi necessitate constitutis opitulari, si stante tali judicio eis opituletur; etsi enim eleemosyna erga omnes homines sit bona, eam tamen hic & nunc illicitam censet.

Sic etiam peccaret ille, qui coram judice falsum juramentum non præstaret, si ex conscientia erronea crederet teneri se ad falsum illud juramentum pro conservanda vita tum propria, tum aliena; quia scilicet id omitteret, ad quod teneri se existimaret.

Consect. 2. Qui ex conscientia erronea credit se teneri ex præcepto ad aliquid vel faciendum, vel omittendum, ad quod revera non tenetur, peccat si primum non faciat, & posterius non omittat; in utroque enim casu agit contra conscientiam.

Sic, qui ex errore conscientiæ consilia Evangelica, ut præcepta habet, peccat si ea non sequatur: v. g. qui putat se teneri ex præcepto ingredi religionem, peccat si non ingrediatur.

Sic, qui putat diem esse jejunii, quamvis revera non sit, peccat si non jejunet.

Consect. 3. Qui aliquid omittit, vel facit ex se indifferens: si putet id lege vel præcipi, vel prohiberi, peccat si non faciat, quod putat imperatum, vel non omittat, quod credit prohibitum: in utroque enim casu agit contra conscientiam.

Sic peccat ignara plebecula, dum profert verba quædam affirmantia, qualia sunt, *certamente, in veritate &c.* etsi sunt ex se indifferentia, si ex errante conscientia ea credat illicita.

Sic ex D. Thom. loco supra citato, peccaret ille, qui non levaret festucam, si ex errante conscientia se ad id teneri existimaret.

Consect. 4. Peccatum tale est, quale per conscientiam erroneam judicatur; voluntas enim fertur in objectum, ut ei proponitur per conscientiam: Ergo agens tale peccatum admittit, quale putat admittere; magis enim attendenda est intentio, quam ejus actio: *voluntas* quippe *est,* inquit Aug. lib. 1. retract. c. 9. *qua peccatur, aut recte vivitur*; homo enim videt quæ parent; Deus autem intuetur cor.

Sic,

Sic, qui ex conſcientia erronea credit id, quod eſt tantum veniale, eſſe mortale, ſi illud committat, peccat mortaliter. *Error,* inquit D. Thom. *quo creditur eſſe mortale, quod non eſt mortale, ex conſcientia ligat ad peccatum mortale:* quodlib. art. 9. v. 5.

Prop. 2. Licet nunquam poſſimus agere contra conſcientiam, non tamen licet ſemper agere ex conſcientia.

Prob. 1. Ex Scriptura. *Eſt via quæ videtur homini juſta, noviſſima autem ejus ducunt ad mortem:* Prov. 14. v. 12. Ergo non ſemper immunes ſumus a peccato, ubi ſolius conſcientiæ dictamen ſequimur.

2. Ex D. Thom. quodlib. 8. art. 13. *Quod agitur contra legem,* quæ nimirum potuit & debuit cognoſci, *ſemper eſt malum, nec excuſatur per hoc quod eſt ſecundum conſcientiam:* Ergo ex D. Thom. non ſemper immunes ſumus a peccato, ubi ſolius conſcientiæ dictamen ſequimur.

3. *Rat.* Conſcientia noſtra ſæpe legi, & ordini vitio noſtro adverſatur: Ergo non ſemper licet agere ex ſola conſcientia.

Conſect. unicum. Hinc patet, quanti ſit momenti inquirere, quænam conſcientia ſit morum regula, quæ vero non; quod quidem ſequentibus capitibus declarare conabimur.

CAPUT II.

Quæ requirantur, ut conſcientia ſit morum regula.

Prop. 1. Ut conſcientia ſit morum regula, debet eſſe vera, ſeu legi conformis, vel ſaltem inculpate præſumi vera.

Prob. 1. ex Scriptura. Matth. 15. v. 14. *Si cæcus cæco ducatum præſtet, ambo in foveam cadunt:* Ergo non excuſat a peccato conſcientia, niſi ſit vera, ſeu legi conformis: cæcus enim eſt, qui ſequitur conſcientiam legi contrariam; unde Eccleſiaſtici c. 37. v. 21. dicitur: *Ante omnia opera verbum VERAX præcedat te.* Quibus verbis innuitur ſolam veritatem eſſe morum regulam.

2. *Peccare nihil eſt aliud quam in veritatis præceptis, vel in ipſa non ſtare veritate,* ut loquitur Auguſt. vel ſal-

ſaltem Evodius lib. de fide contra Manich. c. 8. qui liber inter opera Auguſt. vulgo circumfertur, etſi Evodio tribuatur: unde diabolus dicitur peccare, eo quod in veritate non ſteterit, ut habetur Joan. 8. v. 44. Reprobi quoque in inferno ſic ſe palam profitentur peccatores: *Ergo erravimus a via veritatis*: Sap. 5. v. 6. De juſto Tobia dicitur: *In captivitate poſitus, veritatis viam non deſeruit*: Tob. 1. v. 2. Et de peccatoribus generaliter aſſeritur: *Errant qui operantur malum*. Prov. 14. v. 21. Ergo, ut operatio ſit recta, debet eſſe ſecundum veritatem, ſeu legi conformis.

3. Ex D. Bernardo, lib. de præcepto & diſpenſatione cap. 14. *Ut interior oculus vero ſimplex ſit*, inquit, & proinde vera regula operandi, *duo illi arbitror neceſſaria eſſe, charitatem in intentione, & in electione veritatem; nam ſi bonum quidem diligat, ſed verum non eligat; habet quidem zelum Dei, ſed non ſecundum ſcientiam, & neſcio quemadmodum judicio veritatis vera eſſe poſſit cum falſitate ſimplicitas*: Ergo ut conſcientia ſit morum regula, debet eſſe vera, ſeu legi conformis. Inde eſt quod Scriptura loquens de lege, quæ nobis eſt agendi regula, dicat quod lex VERITAS eſt: & Chriſtus Legislator noſter de ſe loquens, dicit: *Ego ſum via, VERITAS & vita.*

4. *Rat.* Conſcientia eatenus tantum eſt morum regula, quatenus eſt recta legis applicatio; unde Deus, Deuter. 12. v. 8. ſic ſancit: *non facietis - - ſinguli quod rectum ſibi videtur*; ſed ut ſubjicit v. 23. *Quod præcipio tibi, hoc tantum facito*: Atqui conſcientia non eſt recta legis applicatio, niſi ſit eidem legi conformis, aut ſaltem inculpate præſumatur conformis: Ergo conſcientia non eſt morum regula, niſi ſit vera, aut ſaltem inculpate præſumatur vera.

Dixi, vel ſaltem inculpate præſumatur vera: quia etſi ſola veritas per ſe ſit morum regula, juxta illud Chriſti, Joan. 12. v. 48. *Sermo quem locutus ſum, ille judicabit eum*, id eſt, mundum, *in noviſſimo die*: & juxta illud Pauli ad Rom. 2. v. 16. *Judicabit Deus occulta hominum ſecundum Evangelium meum, per Jeſum Chriſtum*: a peccato tamen excuſamur, ubi errore invincibili contra ipſam veritatem, ſeu legem agimus

juxta illud Christi: *Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent,* Joan. 15. v. 22. ubi innuitur, Judæos per ignorantiam excusandos esse: quia scilicet error invincibilis voluntarium tollit, sine quo non constat peccatum. Quando autem adsit error ille invincibilis, & ubi locum habeat, dicemus postea, ubi de lege.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Toties peccamus, quoties conscientiam sequimur legi non conformem, si error, quo conscientia falsa, vera præsumitur, vincibilis sit, seu vinci debuerit ac potuerit: ut enim conscientia sit morum regula, debet esse vera, vel saltem bona fide præsumi vera.

Sic peccant qui ex conscientia quam sibi pro libito efformarunt, ut licitum habent id, quod per quoddam ex decem Decalogi præceptis prohibetur, v. g. idololatriam, perjurium, irreligiositatem, blasphemiam, votorum violationem, parricidia, homicidia, furta, fornicationes, &c. quia quamvis circa hæc infanda crimina nihil eos conscientia remordeat; tamen rei sunt: quia error talis est, ut possit & debeat vinci: si enim malum, quod ex ignorantia vincibili facimus, veram peccati deformitatem non haberet: ergo, ut optime monet D. Bernardus, non imitandus est, sed irridendus Propheta dicens: *Delicta juventutis meæ & ignorantias meas ne memineris*: ergo male Pontifex offerebat sanguinem pro sua & populi ignorantia: ergo non peccavit Saulus: quando ignorans persectuus est Ecclesiam Dei; nec misericordiam consequi debuit, sed mercedem, quia innoxius fuit æmulator paternarum traditionum; ergo innoxii fuerunt tyranni occisores Apostolorum & Martyrum, quia putabant obsequium se præstare Deo: ergo frustra in cruce Salvator orabat pro suis persecutoribus, quippe nescientibus, ipso teste, quid facerent, & ita nequaquam peccantibus. *Numquid hinc apparet,* ut concludam cum D. Bernardo, *in quantis jaceat ignorantiæ tenebris, qui ignorat peccari posse interdum per ignorantiam;* & proinde conscientiam culpabiliter erroneam non posse esse agendi regulam? Bernard. Epist. 77. ad Hugonem a S. Victore. Verum de his fusius infra, ubi de ignorantia.

Con-

Confeſſ. 2. Toties immunes ſumus a peccato, licet forte agamus contra legem, quoties errantem conſcientiam ſequimur, quam ex errore invincibili bona fide præſumimus veram: quia ut conſcientia ſit morum regula, ſufficit quod vel ſit vera, vel bona fide præſumatur vera.

Sic confiſi in miſericordia Dei poſſumus ut licitum habere id omne, quod in ſimplici corde putamus conforme divinæ legi, quamvis forte eidem legi non concordet: ſi enim ignorantia invincibilis non excuſaret coram Deo, male diceret Abimelech: *Domine num gentem ignorantem & juſtam interficies?* ut excuſaret ſe a detentione Sarai, quam uxoratam ignorabat: male etiam reſpondiſſet Deus: *Et ego ſcio, quod ſimplici corde feceris.* Gen. 10. Male diceretur, peccatum eſſe voluntarium, cum ibi eſſet peccatum, ubi nulla eſſet nec formalis, nec virtualis, ut ajunt, cognitio. Demum male diceretur, quod Deus impoſſibilia non jubeat, cum ea ignorantia nobis imputaretur ad culpam, quam nullo modo poſſumus vincere.

Non diffiteor tamen ſæpiſſime nos decipi ſpecie recti, & bonam fidem præſumere ubi non eſt: ſicuti enim Satanas transfigurat ſe aliquando in Angelum lucis; ita & concupiſcentia induit ſpeciem charitatis, & vitium velat ſe pallio probitatis: & ſæpius evenit, ut docet Greg. lib. 4. moral. cap. 7. novæ editionis. ut id, quod rectum credimus, cauſa ſit noſtræ damnationis. *Nonnunquam,* inquit, *ea ipſa, quæ recte nos agere credimus, an in diſtricti judicii examine recta ſint, ignoramus; ſæpe enim, ſicut & longe ſuperius diximus, opus noſtrum cauſa damnationis eſt, & provectus putatur eſſe virtutis; ſæpe unde placari judex creditur, inde ad iraſcendum placidus inſtigatur, Salomone atteſtante, qui ait:* Eſt via quæ videtur homini recta, noviſſima autem ejus ducunt ad mortem: *Unde ſancti viri cum mala ſuperant, ſua etiam geſta formidant: ne cum bona agere appetunt, de actionis imagine fallantur; ne peſtifera tabes putredinis ſub boni ſpecie lateat coloris.*

Prop. 2. Ut conſcientia ſit morum regula, debet eſſe certa; hoc eſt firmiter & ſine formidine partis oppoſitæ judicare debemus actum quem elicimus, eſſe legi conformem.

Prob.

Prob. 1. Ex Scriptura. Eccl. 37. v. 21. *Ante omnia opera tua verbum verax præcedat te, & ante omnem actum* CONSILIUM STABILE: ergo conſcientia, ex qua agimus, certa debet eſſe, & firma; id enim ſignificant voces iſtæ: *Conſilium ſtabile.* Deinde ait Apoſtolus ad Rom. 14. v. 23. *Quod non eſt ex fide, peccatum eſt:* ergo non excuſamur a peccato, dum conſcientiam ſequimur, quæ certa non eſt; *ex fide* enim agere, idem eſt ac ex *conſcientia, ſive ex perſuaſione* operari, uti exponit Clerus Gallicanus an. 1700. in regula de probabilium uſu.

2. Ex Aug. lib. 50. hom. 41. Ubi loquens de eo, qui ad finem vitæ pœnitentiam differt, pro certo principio ſtatuit, non agendum eſſe in dubio, ſed a dubio exeundum. *Vis ergo,* inquit, *a dubio liberari, vis, quod incertum eſt, evadere, age pœnitentiam dum ſanus es: ſi ſic agis, dico tibi quod ſecurus es: quia pœnitentiam egiſti eo tempore, quo peccare potuiſti:* ergo ſic ut ſanctus Doctor vult, ut e ſtatu dubio exeamus, ita & vult, ut ſententiam dubiam deponamus, & non agamus ſecundum ſententiam dubiam, & incertam.

3. Ex Greg. in cap. 40. Job. lib. 32. cap. 18. ubi oſtendit, perplexitatem provenire a ſuggeſtione diaboli, & proinde non poſſe eſſe agendi regulam: Ergo ut conſcientia ſit morum regula non debet eſſe dubia, vel perplexa, ſed certa, & firma.

4. Ex D. Thom. quodlib. 8. a. 13. ubi agens de conſcientia, quæ poteſt eſſe morum regula, requirit, quod non ſit dubia, ſed certa. *Ex conſcientia,* inquit, *obligatur aliquis ad peccatum,* id eſt, ligatur tamquam reus peccato, *ſive habeat certam fidem de contrario ejus quod agit, ſive etiam habeat opinionem cum aliqua dubitatione* — *Cum autem conſcientia ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur,* ſeu cum eſt certa, agens *ſic non committit ſe diſcrimini, nec peccat:* Ergo ut conſcientia ſit morum regula, debet eſſe certa.

Ex D. Antonino 1. P. tit. 3. §. 10. ubi ſanctus Doct. requirit ad licitam operationem, ut quis, *ex contrarietate opinionum non inducatur ad dubitandum; ſed bonam conſcientiam, & credulitatem formet de eo quod credit tamquam probabiliori parti:* Ergo ſupponit ſanctus Doctor ad licitam operationem ita firmum eſſe debere conſcien-

tiæ

tiæ judicium, ut dubium excludat & formidinem partis oppoſitæ.

Rat. Qui non eſt certus, ſed timet cum fundamento, ne conſcientia, ex qua agit, ſit legi conformiś, exponit ſe peccandi periculo; actionem enim elicit timens cum fundamento, ne ea ſit legi contraria: Ergo conſcientia non eſt morum regula, niſi ſit ita certa, ut excludat formidinem partis oppoſitæ; neque enim conſcientia, quæ exponit peccandi periculo, poteſt eſſe morum regula.

Deinde, qui timet cum fundamento, ne legi contrarium ſit opus quod elicit, legem Dei cenſetur negligere; quemadmodum is amicum cenſetur negligere, qui timens, ne aliquid ei eſſet ingratum, illud tamen non omitteret: Atqui non licet negligere legem Dei, ut per ſe notum eſt: Ergo non licet agere ex conſcientia, quæ non ſit certa.

Conſectaria hujus doctrinæ.

Conſect. 1. Ut licita ſit operatio, non ſufficit, actionem quam elicimus, eſſe legi conformem; ſed & præterea certi eſſe debemus, quod ea ſit legi conformis. Quamdiu enim non adeſt certitudo, ſed cum fundamento timemus, ne legi contrarium ſit quod operamur, peccandi periculo nos exponimus, immo legem Dei negligere cenſemur, ſi ſpreta hujusmodi formidine in actum prorumpamus.

Sic ex Apoſtolo 1. ad Corinth. 8. v. 7. Licet illicitum non ſit idolothytis veſci, peccant tamen qui idolothytis veſcuntur cum *conſcientia infirma*, hoc eſt non firma nec certa, ſed timentes, ne illud illicitum ſit.

Conſect. 2. Ut licita ſit operatio, non ſufficit certitudo qualiscumque de bonitate operis, quod elicimus; ſed ea debet dubium excludere, & formidinem partis oppoſitæ: nec excuſamur a peccato, ſi ſtante tali dubio, ſeu formidine in actum prorumpamus, etſi forte is legi conformis ſit: ut enim conſcientia ſit morum regula, ita certa debet eſſe, ut firmum ſit mentis noſtræ judicium, & formidinem partis oppoſitæ excludat. Ita D. Th. quodlib. 8. a. 13. ubi ſupponens ſanctus Doctor, quod ſententia, quæ aſſerit, licitum eſſe plures habere præbendas, ſit vera, ſic loquitur de eo, qui eam ſequitur: *Aut talis*, inquit, *habet conſcientiam de contrario, & ſic peccat*

contra conscientiam faciens, quamvis non contra legem: aut non habet conscientiam de contrario, sed CERTITUDINEM, *sed tamen in* QUAMDAM DUBITATIONEM *inducitur contrarietate opinionum; & sic, si manente* DUBITATIONE *plures præbendas habet, periculo se committit, & sic procul dubio peccat, utpote magis amans beneficium temporale, quam propriam salutem: aut ex contrariis opinionibus in nullam* DUBITATIONEM *adducitur, & sic nec committit se crimini, nec peccat.*

Conject. 3. Conscientia dubia non est morum regula, immo nec ea, quæ mere probabilis est: neutra enim formidinem excludit partis oppositæ, ut fuse deinde explicabimus.

Prop. 3. Ut conscientia sit morum regula, non est necesse, quod sit semper *metaphysice* certa; sed sæpe sufficit, quod sit solum *moraliter* certa: quod priusquam probetur.

Nota 1. Conscientiam dici metaphysice certam, quando ex principiis adeo certis & infallibilibus oritur ejus certitudo, ut citra ullum errandi periculum judicemus id, quod agimus, esse legi conforme; quæ certitudo toties occurrit, quoties aut ex revelatione, aut ex recta ratione evidenter colligimus, actionem quam elicimus, esse legi conformem.

Sic ex conscientia *metaphysice* certa operamur, cum ex hoc fidei principio, *Verbum est incarnatum*, colligimus, Christum, ubicumque sit, esse adorandum; aut dum ex hoc principio naturaliter noto. *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, colligimus non esse furandum, non esse mœchandum. &c.

Nota 2. Conscientiam dici *moraliter* certam, quando oritur ejus certitudo ex principiis absolute quidem fallibilibus, sed ut plurimum certis & raro fallibilibus; quæque viros prudentes movere solent, ut certum ac firmum ferant judicium. Quæ certitudo toties occurrit, quoties in praxi prudenter & firmiter judicamus, actum, quem elicimus, esse legi conformem.

Sic judex, qui ex actis Notarii publici, & jurati judicat, conscientiam habet moraliter certam: quia licet absolute Notarius quatenus homo possit fallere, ex eo tamen quod sit Notarius publicus & juratus, *moraliter*

præſumitur non mentiri: ſicque viri prudentes de hujusmodi actis judicare ſolent, quandiu non conſtat de eorum falſitate.

Prob. Itaque Propoſitio 1. ex Scriptura. Ait Apoſtolus ad Rom. 14. v. 5. *Unusquisque in ſuo ſenſu abundet,* hoc eſt, uti explicat Gloſſa, *agat ſecundum ſuam conſcientiam:* vel ut explicat Ambr. *quisque ſuo remittatur conſilio,* in his ſcilicet, quæ obſcura ſunt; *modo,* ut monet Leo Papa diſtinct. 14. Can. ſicut quædam, *in his quæ dubia ſunt aut obſcura, id noverimus ſequendum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec decretis ſanctorum Patrum inveniatur adverſum.*

2. Ex D. Thom. 1. 2. q. 96. a. 1. ad 3. *Non eſt eadem certitudo quærenda in omnibus - - Unde in rebus contingentibus, ſicut ſunt res naturales & res humanæ, ſufficit talis certitudo, ut aliquid ſit verum ut in pluribus, licet interdum deficiat in paucioribus.* & q. 105. a. 4. ad 8. ſic habet: *Dicendum, quod in negotiis humanis non poteſt haberi demonſtrativa probatio & infallibilis, ſed ſufficit aliqua conjecturalis probabilitas, ſecundum quod Rhetor perſuadet; & ideo licet ſit poſſibile duos aut tres teſtes in mendacium convenire, non tamen eſt facile nec probabile quod conveniant; & ideo accipitur eorum teſtimonium tamquam verum:* Ergo ut conſcientia ſit morum regula ſufficit quod ſit moraliter certa.

3. Ex D. Antonino 1. P. T. 3. cap. 10. §. 10. in fine. *Certitudo, quæ requiritur in materia morali, non eſt certitudo evidentiæ, ſed probabilis conjecturæ -- Diſciplina optima eſt, in unaquaque re certitudinem quærere juxta exigentiam materiæ; æque enim vitioſum eſt perſuadentem quærere mathematicum, & moralem demonſtrantem: non enim conſurgit certitudo moralis ex evidentia demonſtrationis, ſed ex probabilibus conjecturis, groſſis, figurabilibus magis ad unam partem quam ad aliam ſe habentibus. Dicitur autem probabile quod pluribus & maxime ſapientibus apparet verum. Ex his igitur ſequitur, quod in humanis agibilibus, quæ tantam habent varietatem, teſte Ariſtotele & experientia, ſufficit talis certitudo, quæ non ſemper ſcrupulos omnes abjiciat, ſed ſufficit, ut contemnat, ſuperet eos — Iſta autem certitudo moralis colligitur vel ex alterius authoritate — vel ex propria eruditione — vel ex cir-*

cumspectione circumstantiarum : Ergo ut conscientia sit morum regula, non est necesse quod sit metaphysice certa.

3. *Rat.* Impossibile est, ut in omnibus vitæ nostræ actionibus certitudinem habeamus metaphysicam, quod sint legi conformes: ergo sufficit quod habeamus certitudinem moralem; neque enim Deus impossibilia nobis præcipit. Unde merito damnata est a Clero Gallic. hæc propositio tamquam erronea: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam*, qua scilicet innuebatur, solam evidentiæ certitudinem esse tutam morum regulam.

Consectaria hujus doctrinæ.

Consect. 1. Non peccant fideles, qui nullius lethalis culpæ sibi conscii bona fide Sacramenta recipiunt, quæ statum gratiæ requirunt; licet enim certitudinem non habeant evidentiæ, quod sint in statu gratiæ, moraliter tamen certi sunt, ubi conscientia nihil remordet, sed bonum testimonium reddit. Idemque dicendum de Sacerdotibus, qui cum eadem certitudine, quod sint in statu gratiæ, vel Missam celebrant, vel Sacramenta fidelibus conferunt Ita Gersonius de Contractibus proposit. 13. circa medium. *Probabilis*, inquit, *certitudo sufficit in moralibus, ut non exponat se quis periculo, ut dicunt Doctores de celebrante Missam & similibus, ubi requiritur status gratiæ, quod sufficit ad hoc probabilis conjectura, quia certitudo alia sine revelatione non habetur.*

Consect. 2. Non peccat Minister pœnitentiæ, qui pœnitentibus absolutionem impertitur, ubi, habita ratione omnium circumstantiarum, prudenter judicat, eum sufficientem habere de peccatis suis dolorem: licet enim absolute fieri possit, ut pœnitens dolorem simulet, pœnitenti tamen credendum est, quando nullus occurrit dubitandi locus, quod mentiatur; neque enim Sacerdos aliam in tribunali pœnitentiæ certitudinem habere potest.

Consect. 3. Non peccat Judex, ubi ex depositione duorum testium, aut ex actis publicis judicat, quamdiu nihil est quod testium aut instrumentorum fidem destruat: licet enim, ut supra diximus, & falsi testes, & falsa instrumenta esse possint, judici tamen sufficit certitudo, quæ ex depositione testium, aut ex actis publicis oritur,

quia

quia ſcilicet alia in rebus civilibus, ut plurimum haberi non poteſt.

Conſect. 4. Non peccat, qui in dubio ſalutis Paſtorem ſuum, vel Confeſſarium conſulit, quem virum prudentem, ac ſatis eruditum exiſtimat, ſi Paſtoris ſui, vel Confeſſarii judicium ſeu deciſionem ſequatur. Tunc enim Paſtoris, vel Confeſſarii authoritas reddit eum moraliter certum de re, de qua antea dubitabat. Deinde ſincere facit, quod in ſe eſt, ut veritatem agnoſcat, ac proinde immunis a peccato cenſeri debet. Adde, quod ſi hæc certitudo non ſufficeret, ruſtici, & alii omnes rudiores, ac præſertim mulierculæ numquam fere in tuta conſcientia eſſe poſſent. Neque enim vulgo alios conſulere poſſunt, quam Paſtores & Confeſſarios, dum dubiis exagitantur. Denique Deus in Scriptura mittit nos ad Paſtores, ut in dubiis noſtris nos inſtruant Et certe ſi ruſticus prudenter facit, ſi credat, quod ei Parochus credendum proponit: quidni igitur prudenter faciet in materia morum, ſi ex conſilio & authoritate ejusdem Parochi operetur?

Mon. Obſerva tamen, non immunem fore a peccato eum, qui Parochi, aut Confeſſarii ſui judicium ſequitur, quando legi non eſt conforme, ſi conſulens bona fide non agat, & cum ſincera veritatis cognoſcendæ voluntate: ut autem bona fide agat, requiritur 1. Ut credat, Confeſſarium eſſe ſatis peritum, & pium. 2. Ut Doctores non quærat, quos ſciat laxiorum opinionum eſſe ſectatores. 3. Ut cum fundamento non ſuſpicetur acceptam a Parocho, vel Confeſſario deciſionem, contrariam eſſe rectæ rationi, vel doctrinæ a ſanctis Patribus vel a gravioribus Doctoribus traditæ.

Ex quo intelligitur, eum, qui aliquando tuta conſcientia deciſionem ſui Confeſſarii ſecutus eſt, teneri ſub pœna peccati conſcientiam, & agendi rationem mutare, aut ſaltem quæſtionem melius explorare, ſtatim atque, vel ex lectione facta, vel ex concione audita, vel aliunde, juſtum habuit fundamentum ſuſpicandi, deciſionem acceptam non eſſe cum lege conſentaneam; tunc enim ejus conſcientia deſinit eſſe moraliter certa, & formidinem non excludit partis oppoſitæ. v.g. Petrus audit a ſuo Confeſſario, vel Parocho, ſe in talibus circumſtantiis licite

posse exigere *interesse* ut dicunt, ex mutuo quod alteri tradidit; deinde vero ab alio audit, se in iisdem circumstantiis nullatenus posse præfatum *interesse* tuta conscientia accipere propter rationes, quæ ipsi explicatæ, graves sibi apparent. Petrus hucusque bona fide agendo non peccavit hujusmodi *interesse* accipiens; immo non tenetur ad restitutionem illius, quod cum tali bona fide consumpsit; sed tamen tenetur hic & nunc propter subortam suspicionem sine negligenti mora examinare, an re ipsa licite possit idem *interesse* exigere. Quod si ex rationibus recenter sibi exhibitis judicaverit hujusmodi *interesse* licitum esse, peccabit imposterum, si priori decisioni velit adhærere. Verum de his fusius in sequentibus capitibus, ubi de conscientia dubia, probabili, & scrupulosa acturi sumus

CAPUT III.

De Conscientia dubia.

Nota 1. Conscientia dubia, ut diximus, est suspensio judicii de bonitate, aut malitia operis hic & nunc agendi, quæ oritur ex eo, quod mens utrimque rationes vel æqualiter validas, vel æqualiter ambiguas deprehendat, & qua fit, ut in unam potius partem, quam in aliam non inclinet; hoc est, incerta sit, licitumne sit, an illicitum opus, quod hic & nunc agendum occurrit.

Nota 2. Qui conscientiam habet dubiam, vel actionem potest differre, vel agendi necessitate premitur; quid in utroque illo dubitantis conscientiæ statu agere nos conveniat, duobus articulis explicabimus.

ARTICULUS I.

Quid agendum sit in dubio, ubi actio differri potest.

Prop. 1. Qui conscientiam habet dubiam, debet abstinere ab actione, si agendi necessitate non prematur, & peccat si alterutrum eligat, priusquam dubium deponat.

Prob. 1. Ex Scriptura. Ait Apostolus 1. ad Corinth. cap. 8 v. 7. *Quidam cum conscientia usque nunc idoli quasi idolothytum manducant: & conscientia eorum sit infirma*, id est, dubia, cespitans, non plene instructa, ut exponunt interpretes, *polluitur*: Ergo peccat, qui agit ex conscientia dubia.

2. Ex

2. Ex Clero Gallicano an. 1700. in regula de probabilium usu. *Neque*, inquiunt Gallicani Patres, *quisquam in dubio salutis ad actum prosiliat, nisi ipso dubio, non ad nutum voluntatis, aut ex cupiditatis instinctu, sed ex recta ratione, deposito, dicente Scriptura:* Rationabile obsequium vestrum; *& iterum:* Sapiens timet & declinat a malo, stultus transilit & confidit. *Postremo audiatur Apostolicum illud:* Omnia probate, quod bonum est tenete; *& iterum* omne quod non est ex fide, *id ex conscientia sive ex persuasione*, peccatum est. *Denique* testimonium reddente illis conscientia ipsorum, *non aliorum utique, sed ipsorum & sua.*

3. Ex sancto Antonin. 1. P. tit. 3. cap. 10. §. 10. *Qui agit scienter id, de quo dubitat esse mortale, permanente dubitatione, mortaliter peccat, etiamsi illud in se non esset mortale, sumendo proprie & stricte dubitationem, prout rationes sunt æque ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam partem, quam ad aliam.*

4. *Rat.* Non licet in actum erumpere, nisi simus moraliter certi bonum esse opus, quod elicimus, ut supra ostensum est: ergo stante dubio non licet in actum erumpere, ubi agendi necessitate non urgemur.

Deinde peccat ille haud dubie, qui libere, & sponte peccandi periculo se exponit: atqui ille, qui, dum nulla adest agendi necessitas, erumpit in actum, de quo dubitat, an sit licitus, vel illicitus, sponte & libere peccandi periculo se exponit, si forte illicitus sit actus, quem elicit: ergo in dubio salutis non licet in actum erumpere, nisi prius dubium deponatur. Quod quidem rectæ rationi adeo congruum est, ut ab ipsis Paganis ignoratum non fuerit. *Bene præcipiunt*, inquit Cicero lib. 1. Off. *qui vetant quidquam agere, quod dubites, æquum sit, an iniquum.*

Consectaria hujus doctrinæ.

Consect. 1. Peccant Confessarii, & Doctores, seu casuum conscientiæ arbitri, ubi pœnitentibus, aut consulentibus respondent, aliquid esse licitum, dum dubitant, an idem sit illicitum.

Sic peccaret Doctor, aut Confessarius, qui dubitans,

an talis contractus sit usurarius, cum non esse usurarium, pœnitenti responderet.

Sic peccaret quoque Doctor, vel Confessarius, qui dubitans, an sufficiat ad sanctificationem festorum, Missæ tantum sacrificio adesse, responderet consulenti, aut pœnitenti, id sufficere, & reliqua pietatis officia posse diebus festis citra ullum peccatum omitti.

Consect. 2. Peccat Sacerdos, qui dubitans, an sit in peccato mortali, quamvis habeat copiam Confessarii, Missam celebrat sine confessione præmissa, licet agendi necessitate non urgeatur: periculo enim se exponit infringendi legem a Tridentino latam, qua hujusmodi confessio præcipitur

Consect. 3. Peccat pœnitens, qui dubitans, an sufficientem habeat contritionem, manente tali dubio, absolutionem sacramentalem recipit: periculo enim se committit reddendi Sacramentum invalidum.

Consect. 4. Peccant omnes, qui in dubio salutis in actum erumpunt, ubi non adest agendi necessitas: v. g. qui retinet duas præbendas dubitans, an id sit licitum, vel illicitum: qui non jejunat dubitans, an sit dies jejunii, aut manducat carnes dubitans, an sit dies abstinentiæ; hi enim omnes periculo se exponunt agendi contra legem.

Prop. 2. In dubio salutis, dubium ipsum non ad nutum voluntatis, aut ex cupiditatis instinctu, sed ex recta ratione deponi debet.

Prob. 1. Scriptura *Rationabile*, inquit Apostolus, *obsequium vestrum*: Ergo ubi de dubio salutis agitur, recta ratione nos duci æquum est, non voluntatis nutu aut cupiditatis instinctu.

2. Ex Clero Gallicano an. 1700. ubi nostra propositio verbis expressis asseritur loco in præcedenti propositione allegato, & in cujus probationem citatur præfatus Apostoli locus.

3. *Rat.* In dubio salutis, qui dubium non ex recta ratione, sed ad nutum voluntatis, aut ex cupiditatis instinctu deponit, nequit esse moraliter certus, bonum esse quod eligit; neque enim voluntas, aut cupiditas rectæ operationis sunt regulæ, sed potius ad peccatum sollicitant; concupiscentia quippe *& a peccato est, & ad peccandum inclinat*, ut tota docet traditio: Ergo in dubio salu-

lutis, dubium ipſum non ad nutum voluntatis, aut ex cupiditatis inſtinctu, ſed ex recta ratione deponi debet. Recta autem ratio ea cenſeri debet, quæ per fidem eſt illuminata; ut ſatis in primo tractatu explicuimus.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Conſcientia *ſpeculative*, id eſt in genere dubia, an aliquid ſit licitum, vel illicitum, non poteſt *practice*, hoc eſt, hic et nunc in praxi fieri certa, licitum eſſe idem objectum per ſolum imperium voluntatis & per propriam determinationem. Primo enim dubium non poteſt tolli niſi per novam lucem rationi advenientem, quæ mentis æquilibrium tollat: unde qui verſans in dubio *ſpeculativo*, judicat *practice* in favorem ſui, factum hic & nunc ſibi eſſe licitum absque nova ratione ſuperveniente, non tollit dubium ſuum, ſed quærit excœcare ſeſe, ut ſine conſcientiæ remorſu agere poſſit, quod ex cupiditate appetit. Deinde docet recta ratio, impoſſibile eſſe, ut quis conſcientiam habeat *ſpeculative* dubiam, & *practice* certam de eodem facto ſecundum easdem circumſtantias ſumpto. Qui enim certo judicat *practice* factum illud ſibi eſſe licitum, neceſſe eſt, ut judicet idem factum in iisdem circumſtantiis eſſe ſemper licitum: & viceverſa, ſi dubitet *ſpeculative*, an tale factum in talibus circumſtantiis poſſit eſſe licitum, neceſſe eſt ut dubitet *practice*, an idem factum in iisdem circumſtantiis hic & nunc poſſit ſibi eſſe licitum, niſi ſaltem adveniat nova ratio, quæ dubium tollat. Verum ſi ea ratio tollat dubium practicum; tollet etiam & ſpeculativum reſpectu ejusdem actus.

Sic, ſi quis dubitet *ſpeculative*, an liceat pro conſervanda vita exterius negare Deum, cum urget tyrannus, non poteſt eſſe certus *practice*, licitum ſibi eſſe pro conſervanda vita falſam religionem exterius fingere: quod ſi forte judicet, talem fictionem eſſe licitam, illud judicium oritur ex inordinato amore mortalis hujus vitæ, & proinde peccat tale judicium ferens.

Sic, ſi quis dubitet *ſpeculative*, liceatne *æquivoce* jurare, cum compellitur a judice juramentum præſtare; ille idem non poteſt ſibi fingere licitum eſſe, æquivocationem juramento admiſcere: quod ſi ita judicet, illud

judicium ex cupiditate oritur, & non ex recta ratione; & proinde peccat tale judicium sequens.

Consect. 2. Dum agitur de deponendo dubio, sinceram debemus habere inveniendæ veritatis intentionem; primo enim id recta ratio suadet, deinde ad illud nos invitat Scriptura, Prov. 2. v. 12. *Inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam*; et Eccli. 32. v. 19. *Qui quærit legem, replebitur ab ea, & qui insidiose agit, scandalizabitur in ea.*

Consect. 3. In dubio salutis constituti debemus ad Deum preces sedulas fundere: primo enim recta ratio docet, Deum totius veri luminis esse fontem, unde a Jacobo *Pater luminum* dicitur: secundo ad illud nos hortatur Scriptura Eccl. 37. v. 19 *Deprecare Altissimum, ut dirigat in veritate viam tuam*: & Jacobus c. 1. v. 5. *Si quis vestrum* inquit, *indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei.*

Consect 4. In dubio salutis, non negligenter, sed sedulo curare debemus, ut veritatem agnoscamus: primo enim postulat recta ratio, ut in negotio salutis non minorem adhibeamus curam, quam in negotiis temporalibus: secundo, his solum Scriptura promittit sapientiam, qui sedulo eam quærunt, juxta illud Prov. c. 2. v. 4. *Si quæsieris eam*, sapientiam, *quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis eam, tunc intelliges timorem Domini, & scientiam Dei invenies.*

Consect. 5. In dubio salutis aliorum consilio uti maxime expedit: primo enim docet recta ratio, ut sicut dum agitur de re temporanea, quæ gravis est momenti, propriæ sapientiæ non acquiescimus; ita & dum agitur de salute æterna, aliorum consilium non negligamus: deinde verum omnino est, quod vulgo dicitur: *Unumquemque in rebus suis cæcutire*, & alios licet vel minus eruditos videre clarius: unde illud Sapientis, Prov. 3. v. 7. *Ne sis sapiens apud temet ipsum*: & illud Christi: *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides?*

Consect. 6. In capessendo consilio, non quoscumque, sed eos, quos novimus, & doctiores, & sanctiores, debemus adire: doctiores quidem; si enim suadente ratione doctiores Medicos, & Jurisperitos consulimus, quidni doctiores Theologos consulamus? præsertim dicente Chri-

Christo: *Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt*: sanctiores vero: cum enim, teste Scriptura Sap. 1. v. 11. *In malevolam animam non introeat sapientia Dei*, a probo potius quam improbo expectandum est consilium æquum, juxta illud Ecclef. c. 7. v. 1. *Anima viri sancti enuntiat aliquando vera* potius *quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum.*

Confect. 7. Qui consilium petit, debet se bona fide gerere, & nihil ei quem consulit, dissimulare. Primo enim, sicut Medicis & Jurisperitis omnia sincere aperimus, si decipi nolumus, ita & in negotio salutis Doctoribus, quos adimus, res sincere est declaranda, si in errorem induci nolumus. Deinde periculum est, ne in pœnam simulationis nostræ permittat Deus, ut Doctores falsa nobis respondeant, juxta illud Ezech. cap. 14. v. 4. *Qui posuerit immunditias in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & venerit ad prophetam interrogans me per eum: ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum.*

Confect. 8. Peccant, qui in dubio salutis varios Doctores adeunt, donec invenerint aliquem, qui cupiditati blandiatur; & sunt e numero eorum, quos Isaias cap. 30. v. 10. sic loquentes inducit: *Loquimini nobis placentia, videte nobis errores*: & de quibus Paulus 2. ad Timoth. cap. 4. v. 3. ait: *Coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus, & a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur*: eos enim ex cupiditatis instinctu, non ex recta ratione, dubium deponere certum est.

CAPUT IV.

Quid agendum sit in dubio salutis, dum urget agendi necessitas.

Prop. 1. In dubio salutis, dum urget agendi necessitas, tutior pars est eligenda in foro conscientiæ, & extra materiam justitiæ commutativæ.

Prob. 1. Ex Scriptura, Eccli. 21. v. 2. *Quasi a facie colubri fuge peccata: & si accesseris ad illa, suscipient te. Dentes leonis, dentes ejus, interficientes animas hominum, quasi romphæa bis acuta omnis iniquitas*: Ergo, sicut dum occurrit coluber, vel leo, aut imminet gladius, tutius eligimus, ita & dum periculum est, ne incidamus in peccatum

tum, tutius debemus eligere, dicente præsertim Scriptura: *Qui amat periculum, peribit in illo.*

2. Ex innumeris Canonibus, ubi assertio nostra expresse traditur. Cap. ad audientiam, extra de homicidio voluntario, & casuali, sic habetur: *Cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem*, vos convenit &c. Cap. significasti eodem titulo, & cap. illud extra de Clerico excommunicato minist. sic habetur: In *dubiis via est tutior eligenda*, etsi delata, &c. Ergo.

3. Ex Aug. qui lib. 2. de baptis. contra Donatist. cap. 3. de Donatista loquens, qui dubitabat, an licite apud Donatistas baptismus susciperetur: *Si dubium*, inquit, *haberet, non illic recte accipi quod in Catholica recte accipi certum haberet, graviter peccaret in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo, quod certis incerta præponeret*: Ergo in dubiis tutior pars est eligenda; unde illud juris axioma sumptum ex Aug. *Tene certum & dimitte incertum.*

4 Ex Clero Gallicano an. 1700. in regula de probabilium usu, ubi ante omnia præcipiunt Gallicani Præsules: *Ut in dubio de salutis negotio, ubi æqualia utrimque animo sese offerunt rationum momenta, sequamur id quod tutius, sive quod est eo in casu unice tutum; neque id consilii, sed præcepti loco habeamus, dicente Scriptura:* Qui amat periculum, in illo peribit.

5. *Rat.* Qui in dubio salutis tutiorem partem non eligit, non est moraliter certus, actionem, quam elicit, esse legi conformem; sed potius manifesto peccandi periculo se exponit: cum incerta certis præponat: Ergo in dubio salutis non licet in actum erumpere, nisi partem eligamus tutiorem.

Deinde non minorem debemus adhibere cautionem, & prudentiam in negotio salutis nostræ, quam in negotiis nostris temporalibus, & ad vitandam jacturam bonorum, aut infamiam, aut ægritudinem, vel mortem: Atqui nemo est adeo imprudens, qui in dubiis, dum versatur in aliqua ancipiti occasione, ubi periculum est perdendi vel fortunam, vel famam, vel vitam, non eligat partem tutiorem: quis enim mercator, v. g. his conditionibus societatem init, quas noxias magis, quam utiles judicat? quis escam eligit, quam suspicatur veneno infectam, ubi integra & veneni experte vesci potest? quis viam in-

ingreditur a prædonibus obſitam, aut præcipitiis periculoſam, dum tutam ingredi poteſt? Ergo a fortiori in dubio ſalutis, viam debemus eligere tutiorem, cum, ut ait Aug. *Numquam ſatis magna eſt ſecuritas, ubi periclitatur æternitas.*

Confectaria hujus Doctrinæ.

Confect. 1. Prædicta juris regula: *In dubiis tutior pars eſt eligenda*, ſtrictum eſt præceptum, non conſilium. Primo enim, verba, quibus in jure canonico exprimitur, non merum conſilium, ſed ſtrictum præceptum important; ſic enim loquuntur canones: *Via tutior eſt eligenda, pars ſecurior eſt tenenda, ſemitam debemus eligere tutiorem.* Secundo, ſic docet Aug. qui, ut modo dictum eſt, aſſerit, eum qui *incerta certis præponit, peccare graviter -- Certum admittere peccatum.* Tertio, ſacri Canones pœnam his infligunt, qui hujuſmodi regulæ non obtemperant, ut patet ex cap. *Illud* de Clerico excommunicato miniſtrante, ubi jubetur deponi Epiſcopus, qui in dubio, an eſſet excommunicatus, a Sacris non abſtinuerat. Denique verbis expreſſis ſic ſtatuit Clerus Gallicanus an. 1700. ut patet ex loco in probationibus allegato.

Confect. 2. Prædicta juris regula: *In dubiis tutior pars eſt eligenda*, locum habet non tantum in dubio facti, ſed etiam in dubio juris; hoc eſt, non tantum cum quis dubitat, an actum fecerit, quem conſtat eſſe licitum; ſed etiam dum dubitat, an actus eliciendus licitus ſit, necne: generaliter enim ſanciunt Canones, in dubiis tutiorem partem eſſe eligendam, immo ſpeciatim in dubiis juris idem decernunt, ut patet ex cap. *Illud* de Clerico excommunicato miniſtrante, ubi in dubio juris, an ſententia a delegato, non præmiſſa monitione, & ante intimationem, liget, nec ne, deciditur tutiorem partem eſſe eligendam; & Epiſcopus, qui in tali dubio a Sacris non abſtinuerat, jubetur deponi, ut modo diximus. Et clarius etiam ex Clement. *Exivi*, de verborum ſignificatione: ubi nempe in quæſtione *meri juris*, an fratres minores teneantur ſub præcepto mortalis peccati ea obſervare, quæ beatus Franciſcus in ſua regula verbis imperativis expreſſit, deciditur, partem tutiorem eſſe tenendam his verbis: *Ad vitandos graves remorſus conſcientiæ, pars ſecurior eſt tenenda.*

Con-

Confect. 3. Peccat, qui postquam duas opiniones oppositas ponderavit, dubius manet, utra verior sit, si non amplectatur eam, quæ tutior est; vel ut illam doceat, si sit Professor; vel ut secundum illam pœnitentium conscientiam regat, si sit Confessarius; vel demum ut ad ejus normam propriam agendi rationem instituat.

Confect. 4. Peccat peccato sacrilegii, qui dubitans, an confessus sit peccatum aliquod mortale, quod certe cognoscit se commisisse, si illud peccatum non confiteatur: idemque esto judicium de eo, qui dubitans, an pœnitentiam sibi a Confessario injunctam impleverit, eam non exequitur; uterque enim tutiorem partem in dubio non eligit.

Confect. 5. Peccat ille, qui dubitans, an inciderit in excommunicationem, aut irregularitatem, non se gerit ut excommunicatus, aut irregularis, adeoque non cessat a divinis, donec absolutionem, dispensationemve impetraverit: quia in dubio tutiorem partem non eligit.

Confect. 6. Peccat Clericus, Monachusve, qui tenetur recitare horas Canonicas, si dubitans, an aliquam officii divini partem omiserit, eam non recitat: tunc enim tutiorem partem non eligit.

Confect. 7. Peccat qui dubitans, an aliquod sit impedimentum dirimens ad matrimonium, quod contrahere meditatur, si stante illo dubio, matrimonium illud ineat absque dispensatione obtenta: quia tutiorem partem non eligit.

Confect. 8. Peccat ille, qui dubitans, an votum valide emiserit, non exequitur votum, aut saltem dispensationem non postulat (quæ in tali casu, ab Episcopo concedi potest cum votum sit dubium) quia tutiorem partem non eligit.

Confect. 9. Peccat ille, qui dubitans, an revera peccatum aliquod mortale commiserit, v. g. pravæ alicui cogitationi, aut libidinoso cuidam carnis motui consenserit: aut dubitans, an peccatum illud, quod certo scit se commisisse, sit mortale vel veniale, non declarat utrumque in confessione, non quidem tamquam certum, sed tamquam dubium: quia in neutro sequitur partem tutiorem.

Mon. Dixi in præcedenti propositione: In dubiis tutio-

tiorem partem eſſe eligendam *in foro interno, & extra materiam juſtitiæ commutativæ*, quia, dum agitur de materia juſtitiæ commutativæ, immo & in foro externo, ſecundum aliam juris regulam eſt judicandum, uti duabus ſequentibus propoſitionibus explicabimus.

Prop. 2. Dum agitur de materia juſtitiæ commutativæ, ſeu de obligatione, qua quis tenetur alteri quidpiam ſolvere, aut reſtituere, *in dubiis melior eſt conditio poſſidentis*, ſi poſt ſufficientem diligentiam, ut detegatur veritas, res maneat dubia.

Prob. 1. Nemo a ſe ipſo dejici debet a poſſeſſione legitima: tamdiu enim id quod poſſidemus, cenſendum eſt noſtrum, quamdiu non conſtet illud eſſe alienum: Ergo nemo tenetur ad aliquid alteri reſtituendum, vel ſolvendum, niſi conſtat hoc illi eſſe debitum: ſed in dubiis illud non conſtat: ergo in dubiis nemo tenetur id, quod bona fide poſſidet, alteri tradere.

2. Si in materia juſtitiæ commutativæ tutior pars eſſet eligenda, dum res dubia eſt, ſequeretur, quod in tali hypotheſi unus tenetur ſolvere, quod alter non poteſt accipere: exempli cauſa, ſupponamus dubium eſſe, an Petrus Joanni aliquod reſtituere debeat, in eo caſu tenetur Petrus reſtituere, quia hæc pars eſt illi tutior: Joannes vero teneretur non accipere; quia hæc pars ſibi tutior eſt: abſurdum conſequens: ergo & antecedens,

3. Quando rationes æquales pugnant pro creditore ſimul ac debitore, tunc poſſeſſio quæſtionem dirimit, probabiliusque ſit, rem eſſe poſſeſſoris: unde non peccat poſſeſſor, ſi in ſui favorem judicet; poſſeſſio enim reddit eum moraliter certum, quod res, alioquin dubia, ſua ſit.

Dixi, ſi poſt ſufficientem diligentiam res maneat dubia: quia poſſeſſor, priusquam in ſui favorem judicet, ſufficientem debet adhibere diligentiam, ut rei veritatem, quantum poteſt, detegat: alioquin enim peccandi periculo ſponte ſe exponeret, retinendi nimirum alienum, neque moraliter eſſet certus, rem, quam retinet, eſſe ſuam.

Conſect. Hinc intellige, quod ſi dubites, an prædium, quod poſſides, tuum ſit, an alienum, vel utrum dam-

num

num alteri creaveris, nec ne; teneris quidem, quantum potes, rei veritatem explorare; ſed ſi, adhibita diligentia ſufficienti, una pars generatim non appareat probabilior quam altera, tunc in tui favorem judicare licite potes, & nihil alteri reſtituere, aut ſolvere: quia ſcilicet poſſeſſio tibi favet, & dubium dirimit.

Monit. Verum adverte, poſſeſſorem non ſemper eum eſſe dicendum, qui rem detinet, ſed eum, pro quo præſumptio ſtat. Præſumptio autem cenſetur ſtare pro illa parte, quæ in foro externo poteſt ad aliam onus probandi transferre.

Sic, v. g. ſi certus quidem ſis, te damnum intuliſſe, aut mutuum accepiſſe; dubites autem, an damnum reſarcieris, vel mutuum perſolveris: teneris damnum reſarcire, & debitum ſolvere; poſſeſſio enim pro creditore ſtat, & præſumptio contra te pugnat: ex quo enim conſtat te aliquid debere, tamdiu teneris ſolvere, quamdiu non probas te ſolviſſe.

Prop. 3. In foro externo judex tenetur ferre ſententiam ſecundum hanc juris regulam: *In dubiis melior eſt conditio poſſidentis.*

Prob. 1. Ex hac juris regula: *Cum ſunt partium jura obſcura, reo ſavendum eſt potius quam actori*: Ergo in dubiis judex ſententiam ferre debet in favorem poſſeſſoris; reus enim cenſetur poſſeſſor illius rei, quam ab eo actor exigit.

2. *Rat.* Nemo a ſua poſſeſſione dejici debet, quamdiu non conſtat, illud, quod poſſidet, eſſe alienum: Ergo judex in dubiis tenetur ferre ſententiam in favorem illius, pro quo ſtat poſſeſſio; quamdiu enim dubia eſt res, non conſtat rem poſſeſſoris eſſe alienam.

Denique tutior & probabilior pars ſtat pro poſſeſſore in dubiis, cum pro eo ſtet præſumptio: Ergo in dubiis ſententiam ferre debet judex in favorem poſſeſſoris.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. In dubiis, an homo ſit excommunicatus, irregularis, aut ſuſpenſus, in foro externo pro non excommunicato, irregulari, aut ſuſpenſo habendus eſt. Poſ-

ſeſſio enim, & præſumptio ſtant pro immunitate a cenſura, cum ille, qui in judicium vocatur ut excommunicatus, poſſit ad actorem onus probandi transferre. Secus vero judicandum eſt in foro interno, & in tribunali pænitentiæ, ut ſupra explicuimus: quia ut tutiorem partem ſequatur qui dubitat, an ſit excommunicatus, debet ſe gerere ut excommunicatus.

Conſect. 2. Si conſtet, aliquem fuiſſe valide excommunicatum, dubium vero ſit, an fuerit abſolutus; tunc etiam in foro externo, ut non abſolutus habendus eſt: quia ſcilicet præſumptio illi adverſatur, & poſſeſſio ſtat pro excommunicatione: ſi enim conſtet de cenſura valide inflicta, illius munus eſt probare ſublatam eſſe cenſuram; alioquin ſemper præſumeretur, quod eadem cenſura irretitus permaneat, juxta hanc juris regulam: *Semel malus, ſemper cenſetur malus, donec probetur eſſe non malus.*

Quæres, cur iſtud axioma: melior eſt conditio poſſidentis, generaliter non admittatur, etiam in foro conſcientiæ.

R. Prædictum axioma ideo in foro conſcientiæ ad materiam juſtitiæ commutativæ reſtringi, quia in ea ſolum materia certitudinem moralem habere poſſumus, licitam eſſe partem, quam ſequimur, etſi tutiorem non eligamus; quia ſcilicet, ut diximus, poſſeſſio quæſtionem dirimit, & dubium tollit.

Deinde dici etiam poteſt, illud eſſe diſcrimen inter forum internum & externum: quod externum intendat pœnam, internum vero hominis nocentis emendationem, & ſanctificationem; quæ quidem res odioſa non eſt, quæ reſtringi debeat, ſed favorabilis, quæ, quantum poteſt, debet aſſecurari; ac proinde in foro interno tutiori parti eſt adhærendum.

Denique, præfatum axioma generaliter etiam ad forum internum transferri poterit, modo poſſeſſio ſupponatur ſtare ſemper pro lege, adeo ut id ſequamur, quod legi favet, non noſtræ libertati: revera enim poſſeſſio pro lege ſtare debet, cum lex, utpote æterna, vim habeat antequam homines libertatis ſuæ poſſeſſione fruantur: in quam ſententiam recte Vasqueſius 1. 2. diſp. 65. 3 *Nec poteſt quis*, inquit, *contra Deum opponere,*

quod melior sit conditio possidentis: & sane, quis imaginari umquam poterit, Deum litigare & contendere nobiscum de anterioritate, aut potioritate possessionis, quin immo succumbere in causa, si nostra possessio anterior sit?

Prop. 4. In dubiis, si nulla pars tutior videatur, sed utraque periculosa appareat, hoc est, si conscientia æquale periculum infringendi Dei legem advertat aut in actu, aut in omissione actus; voluntas in his angustiis constituta, si urgeat necessitas, præmissa divini luminis invocatione, eligere debet actum, qui minus cupiditati favebit, aut juri proximi favorabilior erit.

Prob. Voluntas in prædicto casu ad eam partem debet se determinare, quæ minus periculosa est: Atqui voluntas id amplectetur, quod minus est periculosum, si partem sequatur, quæ suæ minus favet cupiditati, aut juri proximi favorabilior est; tunc enim, quantum in se est, peccandi periculum a se amovebit. Ergo &c.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Si dubitet mulier de matrimonii sui validitate, non potest quidem debitum petere, sed illud tenetur reddere viro, cui persuasum est valere hujusmodi matrimonium; alioquin in dubio aut partem sequeretur, quæ cupiditati favet, si nimirum debitum peteret; aut partem omitteret, quæ juri proximi favet, si negaret: unde & Canones decernunt, ut debitum reddat, minime vero exigat. Cap. Inquisitioni de Sent. excom, *Cum conscientia pulsat animum,* circa impedimentum aliquod matrimonii, *ex credulitate probabili & discreta, quamvis non evidenti & manifesta, debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet, ne in alterutro vel contra legem conjugii, vel contra judicium conscientiæ committat offensam.*

Consect. 2. Si puella dubitet, an die Dominica templum adire debeat ad audiendam Missam, an domi se continere ad impediendum, ne adolescens ipsam videat, quem scit ita sui amore flagrare, ut quotiescumque ipsam videt, desideria impudica concipiat, debet in eo casu omittere adire templum: sic enim partem sequetur, quæ minus cupiditati favet, & proximo favorabilior est. Adde, quod in concursu duorum Præcep-

ceptorum, quorum alterum divinum est, alterum humanum, si utrumque observari nequit, divino parendum sit potius quam humano, uti sequenti tractatu explicabimus. Ac proinde cum lege divina nobis prohibitum sit, ne proximo simus occasio peccandi, Missæ vero præceptum in die Dominica sit tantum Ecclesiasticum; in casu prædicto puella debet omittere Missam, ne præfato adolescenti sit offendiculo, præcipue si ipsa timeat, ne adiens consensura sit peccato.

CAPUT V.

De Conscientia probabili.

Nota I. Conscientia probabilis est judicium de bonitate, aut malitia operis hic & nunc agendi, sed infirmum & dubitans, dubioque intermistum; hoc est, conscientia probabilis judicium est, quo mens non evidentibus quidem, sed tamen gravibus ducta rationibus, actum aliquem hic & nunc eliciendum licitum esse, vel illicitum pronuntiat; sed ita tamen, ut cum fundamento timeat, ne falsa sit conscientia quam sequitur. Sicut enim conscientia probabilis in hoc a dubia distinguitur, quod probabilis assensum præbeat, & uni parti adhæreat; dubia vero assensum cohibeat, & inter utramque partem suspensa maneat, quod, ut diximus, vel nulla ratio menti occurrat, vel utrimque æquales rationes animo obversentur: ita a certa conscientia in eo secernitur, quod probabilis conscientia incertum tantum & infirmum assensum præbeat, & formidinem importet partis oppositæ; certa vero firmiter assentiatur, & formidinem excludat partis oppositæ. Ex qua conscientiæ probabilis definitione intelligi potest, eum, qui probabiliter tantum de bonitate, aut malitia operis alicujus judicat, ita se habere, ut licet uni parti adhæreat tamquam verosimili, absolute tamen incertus sit, an licitum sit, vel illicitum opus quod hic & nunc agendum est: unde D. Bernard. lib. 5. de considerat. c. 3. *Opinio certi nihil habens, verum per verisimilia quærit potius quam apprehendit - - Et hoc sciendum, quia opinio, si habeat assertionem, temeraria est: fides, si habet hæsitationem, infirma est.*

Nota 2. Quod licet duæ sententiæ oppositæ non possint esse veræ, quia si una sit conformis objecto, necesse est, ut contradictoria eidem non sit conformis; quæ tamen sententiæ contradictoriæ possunt simul esse probabiles: immo si una tantum probabilis, opposita necessario probabilis esse debet. Si enim una propositio non appareat nisi probabiliter vera, ejus contradictoria non potest apparere nisi probabiliter falsa. Sic, si probabiliter tantum judicem, licitum esse plures habere præbendas, necesse est, ut probabiliter quoque judicem, illicitum esse, plures habere præbendas; verum quo probabilior evadit una, tanto improbabilior evadit altera.

Ex quo intelligi potest, quod dum dicitur, opinionem probabilem gravibus rationibus niti, eo nomine non intelligendæ sint rationes, quæ absolute & reipsa veræ sint; sed quæ a viris maturi judicii censentur veræ, quamvis falsæ esse possint: omnes enim fatentur opinionem probabilem posse esse falsam; immo e duabus propositionibus probabilibus contradictorie oppositis, necesse est alterutram esse falsam.

Nota 3. Conscientia probabilis vel humana ratione, vel humana authoritate nititur: si ex ratione humana petatur, dicitur probabilis *intrinsece*, & tanto major est probabilitas, quanto solidiores apparent rationes, quibus nititur: si in nuda Doctorum authoritate fundetur vel unius, vel plurium, dicitur probabilis *extrinsece*, eaque probabilitas eo est major, quo potior habetur illius, cui creditur, authoritas.

Nota 4. Conscientia, seu opinio probabilis, aliquando favet legi, aliquando libertati. Legi favet, quando asserit rem aliquam esse vetitam, quæ forte lege non est vetita: libertati favet, quando asserit actum esse licitum, qui forte legi contrarius est. Sic opinio, quæ tutior est, favet legi: opinio vero, quæ minus tuta est, favet libertati: v. g. opinio hæc: licitum est habere plures præbendas, favet libertati; hæc vero: illicitum est habere plures præbendas, favet legi.

Nota 5. Conscientia, seu sententia probabilior non est semper idem cum sententia tutiore, seu cum ea, quæ nos magis a peccandi periculo removet; multa enim

enim tutiora ſunt, quæ tamen minus probabilia videntur: ut patet de opinione, quæ docet, hominem, qui mortaliter peccavit, teneri ſtatim confiteri; hæc enim opinio tutior eſt, & tamen a D. Thom. minus probabilis judicatur.

Nota 6. Opinionem probabilem poſſe modo triplici comparari, ac 1. quidem, cum oppoſita æqualiter probabili, ſed non æqualiter tuta. 2. Cum oppoſita minus probabili, & minus tuta. 3. Cum oppoſita magis probabili, ſed minus tuta.

Nota 7. Certum eſſe, & indubitatum apud omnes, licitum eſſe ſequi ſemper opinionem, ſeu conſcientiam probabilem, quæ favet legi; quia ſcilicet, qui ſequitur conſcientiam probabilem, quæ legi favet; nulli peccandi periculo ſe exponit, etſi forte falſa ſit ſua conſcientia, ſeu etſi licitum ſit quod reputat illicitum: ut patet in homine, qui abſtinet a contractu quem probabiliter quidem, ſed falſo, ut ſupponitur, judicat eſſe uſurarium.

Nota 8. Totam controverſiam circa conſcientiam probabilem in eo verſari, an licitum ſit ſequi opinionem quamcumque probabilem, quæ libertati favet, contra præceptum. Qui probabiliſtæ dicuntur, ſeu probabilitatis fautores, contendunt, opinionem probabilem, eo ipſo quod eſt probabilis, proponi, & aſſumi poſſe tamquam tutam morum regulam, immo etſi agenti improbabilis intrinſece videatur, modo graves authores, immo vel unus, ut ajunt, eam probabilem exiſtimet: quia ſcilicet, ut inquiunt, ſupponere quisque debet, quod difficultates, quas enodare non poteſt, facile ſolveret Doctor, qui ſententiam hanc probabilem pronuntiavit, utpote acutiori ingenio, præſtantiorique doctrina pollens.

Ex quo principio inferunt, e duabus opinionibus æqualiter probabilibus, licere ſequi eam, quæ libertati favet, & minus tuta eſt, immo & minus probabilem, minusque tutam in concurſu probabilioris ſimul & tutioris' Quid de hujusmodi Probabiliſtarum placitis ſentiendum ſit, ſequentibus articulis explicabimus, in quibus expendemus. 1. An probabilitas ſit morum regula, 2. Quid in prædicto triplici opinionum probabilium concurſu agere nos conveniat.

ARTICULUS I.

An probabilitas sit morum regula.

Prop. unica. Sola probabilitas, seu opinio, vel conscientia probabilis libertati favens contra præceptum, non est morum regula.

Prob. 1. Ex Scriptura. Ex Apostolo 1 ad Thessalon. cap 5 v. 21. jubemur ab omni specie mali nos abstinere. *Omnia*, inquit. *probate. quod bonum est tenete. ab omni specie mala abstinete vos:* Atqui conscientia probabilis, quæ libertati favet contra præceptum, prout mere probabilis est, speciem habet mali; cum, ut patet ex prænotatis, ita nos ad assensum determinet, ut cum fundamento timeamus, ne falsa sit conscientia quam sequimur, seu legi contraria: Ergo sola probabilitas non est morum regula, seu non licet sequi conscientiam probabilem, quæ libertati favet contra præceptum, prout mere probabilis est.

2. Ex August. lib 3. contra Academicos cap. 16. ubi hocce Philosophorum illorum axioma: *cum agit quisque, quod ei probabile videtur, non peccat*, sic impugnat: *Id igitur audiens adolescens, insidiabitur pudicitiæ uxoris alienæ -- Quid aliud dicturus es, quam non tibi esse probabile, ut id faciat adolescens, at illi probabile est; nam si alieno probabili vivimus, nec tu* (Tullium alloquitur) *debuisti administrare rem publicam, quia Epicuro visum est non esse faciendum: sed vos* (Academicis loquitur) *me jocari arbitramini! libet dejerare per omne divinum, nescire me prorsus quomodo iste* (adolescens adulter) *peccaverit. Si quisquis id egerit, quod probabile videtur, non peccat*: & deinde non solum adulterium, sed & omnia scelera licita fore ostendit, si semel probabilitatis dogma admittatur. *Taceo*, inquit, *de homicidiis, parricidiis, sacrilegiis, omnibusque omnino, quæ fieri, aut cogitari possunt flagitiis, & facinoribus. quæ paucis verbis, & quod est gravius, apud sapientissimos judices defenduntur.* Ergo si licitum sit quod probabile videtur, nullum est crimen, quod excusari non possit.

Ex

Ex Cajetano V. Opinio: *In operandis niſi tutiorem partem eligendo, non licet opinionem cujuscunque aſſumere ut regulam operis: quoniam eo ipſo, quo operatio regulanda committitur opinioni, committitur regulæ ambiguæ; quia opinio omnis ambigua eſt, utpote cum formidine partis oppoſitæ; & quia præſupponitur, quod non eligatur tutior pars, conſequens eſt, ut operatio committatur regulæ ambiguæ ad caſum peccati, ac per hoc exponatur periculo peccandi, quod conſtat eſſe illicitum, & ſi de mortali agitur, conſtat eſſe mortale.*

Rat. Quod eſt indifferens ad veritatem, & falſitatem, non eſt morum regula; ſiquidem ſola veritas per ſe eſt morum regula, & per accidens id quod inculpate & firmiter, hoc eſt, ſine formidine partis oppoſitæ exiſtimatur veritas, ut patet ex ante dictis: Atqui conſcientia probabilis libertati favens contra præceptum, prout mere probabilis eſt, indifferens eſt ad veritatem aut falſitatem; cum fatentibus omnibus opinio probabilis falſa eſſe poſſit; immo in duabus opinionibus probabilibus neceſſe ſit, aliam eſſe veram, aliam falſam: Ergo conſcientia probabilis, quæ libertati favet contra præceptum, prout mere probabilis eſt, non eſt morum regula.

Deinde conſcientia non eſt morum regula, niſi ſit certa ſaltem moraliter de bonitate actionis, quam elicit, ut ſupra eſt demonſtratum: Atqui conſcientia probabilis, quæ libertati favet contra prœceptum, non eſt moraliter certa de bonitate actionis, quam elicit; ſiquidem, ut patet ex obſervatis, conſcientia probabilis importat formidinem partis oppoſitæ, ſeu qui probabiliter tantum aſſentitur, is cum fundamento timet, ne falſa ſit conſcientia, quam ſequitur, & abſolute incertus eſt, licitus ne ſit, an illicitus actus, quem elicit: Ergo &c.

Denique, ſi ſola probabilitas ſive intrinſeca ſive extrinſeca ſit morum regula, nullum erit ſcelus, quod tuta conſcientia patrari non poſſit. Quod enim eſt flagitium, cui ratio aliqua, aut ſaltem Doctoris alicujus ſuffragium non patrocinetur, ut ſatis patet ex tot propoſitionum cenſuris, quas Doctores alioquin Catholici in medium protulerant, atque ut probabiles tuiti erant?

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Hinc patet, quam vanum sit & a vera morali procul amandandum principium illud, quo statuitur, licere tuto sequi opinionem quamcumque probabilem, hoc ipso quia est probabilis sive intrinsece, sive extrinsece; quamque merito hæc propositio: *Generatim dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus*, hac speciali censura notata fuerit à Clero Gallicano an. 1700. art. 5. *Hæc propositio falsa est, temeraria, scandalosa, perniciosa: novam morum regulam, novumque prudentiæ genus, nullo scripturarum, aut traditionis fundamento, cum magno animarum periculo, statuit.*

1. Enim, si probabilitas sola non est morum regula, ut modo demonstravimus; quomodo quæcumque probabilitas, quantumvis minima, morum regula esse poterit?

2. Omni probabilitati indiscriminatim adhærere, quid aliud est, quam contra præceptum Apostolicum, *Omni spiritui credere; omnique doctrinæ vento circumferri; &* reclamante tota traditione, salutis viam arbitrariam facere, atque celebre illud Patrum effatum: *Quod ubique, quod semper, quod ab omnibus*, irritum reddere?

Consect. 2. Hinc etiam patet, non minus vanum esse alterum illud dogma, quo statuitur, licere sequi opinionem, quæ vel uni Doctori probabilis videtur, etsi nobis improbabilis videatur; quamque merito ab eodem Clero Gallicano ibidem hac gravi censura notatæ sint duæ sequentes propositiones.

Ex authoritate unius tantum potest quis opinionem in praxi amplecti, licet a principiis intrinsecis falsam, & improbabilem existimet.

Hæc propositio: sexdecim ad probabilitatem requiruntur, non est probabilis. Si sufficiunt sexdecim, sufficiunt quatuor; si sufficiunt quatuor, sufficit unus -- Ad probabilitatem sufficiunt quatuor; sed quatuor, immo viginti & supra testantur unum sufficere: ergo sufficit unus. Quibus propositionibus hæc censura infligitur: *Hæ propositiones falsæ sunt, scandalosæ, perniciosæ: spreta verita-*

te,

te, quæſtiones morum ad numerum Authorum exigunt, & innumeris corruptelis viam aperiunt.

1. Enim, ſi propria probabilitas per ſe non ſit morum regula, quomodo alienum probabile, quod nobis improbabile videtur, recta agendi norma eſſe poterit?

2. Ad alienam probabilitatem contra propriam conſcientiam mores exigere, quid eſt aliud, quam illud Apoſtoli: *Quod non eſt ex fide, peccatum eſt*, aperte violare, & contra ipſam rationem id ſequi, quod legi magis contrarium, quam conforme nobis videtur?

Denique, ſi ſemel admittatur illud principium, poterit quicumque tuto amplecti innumeras illas morum corruptelas, quas Doctores varii, ut probabiles tradiderunt, licet ſibi improbabiles, immo & falſæ, ut revera ſunt, videantur.

Conſect. 3. Ubi occurrit ſententia probabilis libertati favens contra præceptum, non licet ſecundum eam operari, niſi prius diligenter obſervatum fuerit, an oppoſita ſententia ſit æque vel magis, vel minus probabilis.

1. Enim, cum probabilitas per ſe non ſit morum regula, dum occurrit aliquid probabile tantum, hoc eſt, quod importet formidinem partis oppoſitæ, neceſſe eſt, ut oppoſitam ſententiam examinemus, ut ſcilicet eam eligamus, quam veritati magis conſentaneam duxerimus, ut jubet Clerus Gallicanus in regula de probabilium uſu.

2. Qui meræ probabilitati ſtatim acquieſcit, non examinando ſententiam oppoſitam, exponit ſe peccandi periculo, & in negotio ſalutis eam admittit negligentiam & imprudentiam, quam nemo in negotiis temporalibus patiatur: quis enim eſt, qui dum agitur de conſervandis bonis, fama, vita, meræ probabilitati ſtatim acquieſcat, & non prius diligenter exploret, an pars oppoſita ſit convenientior?

Denique, qui ſine prævio examine mera probabilitate contentus in actum erumpit, levitatis reus eſt, quam reprobat Scriptura his verbis: *Qui credit cito, levis corde eſt, & minorabitur.* Eccl. 19. v. 4.

Et ſpernit illud Aug. monitum lib. 22. de civit. c. 28. *Debemus eſſe continuis vigiliis accubantes, ne opinio vera-*

ro similis fallat, ne decipiat sermo versutus, ne se tenebræ alicujus erroris offundant, ne quod bonum est malum, aut quod malum est, bonum esse credatur.

Cum autem peracto illo examine necessum sit, ut mens vel maneat suspensa æquali probabilitate hinc inde affecta, vel majorem probabilitatem simul & securitatem in alterutra ex oppositis opinionibus deprehendat, vel majorem quidem probabilitatem, sed minorem securitatem in una parte perspiciat; ideo quid in hoc triplici opinionum probabilium concursu agere nos conveniat, tribus sequentibus articulis explicabimus.

ARTICULUS II.

Quid agendum sit in concursu duarum opinionum æqualiter probabilium, quarum una favet legi, altera libertati.

Prop. unica. In concursu duarum opinionum æqualiter probabilium, quilibet tenetur eam sequi, quæ pro lege stat, nec potest sine peccato eam amplecti, quæ libertati favet.

Prob. 1. Ex Scriptura. *Qui amat periculum, peribit in illo:* Eccl. c. 3. v. 27. quem locum ita explicat Antoninus 1. p. c. 10. §. 10. *Hinc est, quod beatus Thomas & alii dicunt, quod ille, qui agit id, de quo est dubium, utrum sit mortale, vel non, peccat mortaliter, puta periculo se exponit mortali. Cum ergo in aliqua materia mortali sunt variæ, & contrariæ opiniones, ille, qui adhæret opinioni latioris viæ, videtur se exponere periculo mortali, quod est in dubio; cum possit illa opinio esse falsa, & contraria vera:* Ergo cum mens fluctuat inter duas opiniones contrarias æque probabiles, sequenda est opinio tutior.

2. Ex Jure Canonico. *In his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus:* ita Eugenius Papa. Innocentius vero III. sic decernit: *Nos,* inquit, *in hoc dubitabili casu quod tutius est sequentes, mandamus, &c.* Ergo cum occurrunt duæ opiniones contrariæ æque probabiles, insistendum est opinioni, quæ magis nos removet a peccato.

3. Ex

3. Ex D. Thom. quodlib. 8. a. 13. ubi ſic habet: *Ille, qui in quamdam dubitationem inducitur contrarietate opinionum, ſi manente dubitatione plures præbendas habet, periculo ſe committit, & ſic procul dubio peccat; utpote magis amans beneficium temporale, quam propriam ſalutem.*

Nec dici poteſt, prædictas authoritates loqui de eo, qui eſt in dubio: quippe juxta D. Thom. Quoties movemur duabus opinionibus æque probabilibus, vere ſumus in dubio; quia mens in unam partem non inclinatur magis, quam in aliam.

Rat. Certum eſt ex dictis, in dubiis tutiorem partem eſſe eligendam; atqui in concurſu duarum opinionum æqualiter probabilium mens dubia eſt, cum propter æquale pondus rationum neutri parti aſſentiatur, ſed ſuſpenſa maneat: Ergo in concurſu duarum opinionum æqualiter probabilium tutior pars eſt eligenda: ſed pars tutior ea eſt, quæ legi favet: ergo in concurſu duarum opinionum æqualiter probabilium ea ſequenda eſt, quæ legi favet.

Nec obſtat, quod ajunt, illud eſſe diſcrimen inter intellectum dubium, & opinantem, quod intellectui dubio nullæ ex utraque parte rationes occurrant, opinanti econtra plures obverſentur: namque ut ſupra dictum eſt, non minus intellectus eſt dubius, cum illi æquales occurrunt utrimque rationes, quam dum ei nulla ratio pro una vel altera parte obverſatur. Sicuti enim non minus in æquilibrio remanent lances, dum nullum neutri, quam dum æquale utrique pondus imponitur; ita & intellectus non minus eſt dubius, dum inter duas opiniones æque probabiles conſtituitur, quam dum nulla ex his duabus opinionibus ei videtur probabilis.

Deinde, non licet in actum erumpere, niſi ſimus moraliter certi de bonitate actus, quem elicimus, ut conſtat ex dictis: Atqui ille, qui in concurſu duarum opinionum æqualiter probabilium eam deſerit, quæ ſtat pro lege, ut eam ſequatur, quæ libertati favet, non eſt moraliter certus de bonitate actionis, quam elicit, cum æquale rationum pondus neceſſario dubium afferat, ut modo diximus; ſed potius manifeſto peccandi peri-

culo se exponit, cum dubia conscientia in actum erumpat: Ergo in concursu duarum opinionum æqualiter probabilium non licet eam deserere partem. quæ stat pro lege, ut eam sequamur, quæ libertati favet.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccat, qui post examen sedulum pro sententiis oppositis rationes æqualiter validas utrimque advertens, eam omittit sententiam, quæ pro lege stat, ut eam sequatur, quæ libertati favet; tunc enim cupiditati obsequitur, non rationi.

Consect. 2. Peccant, ob eamdem rationem illi omnes, qui dum in dubio salutis a duobus vel Doctoribus vel Confessariis, quos æqualiter pios & eruditos existimant, circa quemdam conscientiæ suæ casum oppositas sententias acceperunt, adeo ut unus licitum quid, alius e contra illicitum judicet; peccant, inquam, si nulla propria adveniente nova ratione pro ea parte non stent, quæ legi favet.

Consect. 3. Peccant ipsi Doctores, & Confessarii, qui, dum consuluntur, non suadent consulentibus, ut eam partem sequantur, quæ legi favet, ubi circa rem, quæ eis proponitur, æqualia utrimque occurrunt rationum momenta.

ARTICULUS III.

Quid agendum sit in concursu duarum opinionum, quarum altera est minus probabilis & minus tuta.

Prop. unica. In concursu duarum opinionum, quarum una probabilior est simul ac tutior, altera minus probabilis & minus tuta, quilibet sub pœna peccati tenetur eligere probabiliorem, quæ tutior est, seu quæ legi favet, nec potest sequi minus probabilem, quæ minus est tuta, seu quæ libertati favet.

Prob. 1. Ex Script. Eccles. 37. v. 20. *Ante omnia opera verbum* VERAX *præcedat te*: Atqui huic præcepto, quo jubemur veritatem sectari, satisfieri non potest, nisi

niſi opinionem eligamus probabiliorem ſimul & tutiorem in concurſu minus probabilis & minus tutæ; quomodo enim ille ſectari veritatem dici poteſt, qui neglecta opinione probabiliore, hoc eſt, quæ magis ad veritatem accedit, minus probabilem amplectitur, hoc eſt: eam quæ magis a veritate recedit? Ergo, &c.

2. Ex Concil. Viennenſi ſimul & Clero Gallicano an. 1700. in regula de probabilium uſu, ubi Gallicani Præſules circa rectum uſum probabilium opinionum hanc regulam ſtatuunt: *Ut circa probabiles de Chriſtiana Doctrina ſententias ſequamur id, quod Viennenſe Oecumenicum Concilium circa infuſas tam parvulis, quam adultis in baptismo virtutes, decrevit his verbis: Nos hanc opinionem - - tamquam* PROBABILIOREM, *& dictis Sanctorum, ac Doctorum modernorum Theologiæ magis conſonam & concordem, duximus eligendam:* Ergo, ut ibidem concludunt Gallicani Patres, non licet in praxi eam ſequi ſententiam, quam nec ipſi ut probabiliorem eligendam judicemus.

3. *Rat.* Non licet ſequi conſcientiam, quæ moraliter certa non ſit de bonitate operis, quod elicit, ut ſæpius dictum eſt: Atqui ille, qui opinionem ſequitur minus probabilem & minus tutam in concurſu probabilioris & tutioris, non eſt moraliter certus de bonitate actionis, quam elicit; ſi enim opinio probabilis in concurſu alterius æque probabilis dubia ſit, ut propoſitione præcedenti declaravimus; a fortiori dubia eſt opinio probabilis in concurſu probabilioris ſimul & tutioris: Ergo non licet ſequi opinionem minus probabilem & minus tutam in concurſu opinionis probabilioris & tutioris.

Deinde, qui minus probabilia & minus tuta ſequitur, ubi ſe offerunt probabiliora ſimul & tutiora, agit contra rectam rationem & prudentiam: ſicuti enim non imprudens modo, ſed & inſanus haberetur, qui navem conſcenderet vel ventis, aut vetuſtate pene disjectam, ubi tutam & ſecuram poteſt conſcendere; vel pecunias ei committeret, quem non eſſe ſolvendo probabiliter prævideret, ubi ſine ullo periculo alteri poteſt eas committere: ita & inſaniæ & imprudentiæ reus eſt, qui, dum agitur de ſalute æterna, minus probabilia, minusque

tuta probabilioribus simulque tutioribus anteponit. *Si enim*, ut optime Chrysostomus hom. 44. in Matth. *vestimenta empturus gyrat unum negotiatorem & alterum, & ubi meliores vestes invenerit, & pretio viliori ab illo comparat; an non oportet populum circuire omnes Doctores, & inquirere, ubi sincera veritas Christi venumdetur, & ubi corrupta, & veriorem eligere plusquam vestimentum?*

Denique, qui minus probabiliora minusque tuta probabilioribus simulque tutioribus anteponit, manifesto peccandi periculo se exponit; cum eam partem eligat, quam esse legi contrariam probabilius judicat.

Sicuti manifesto mortis periculo se committit, qui cibis vescitur, quos probabilius judicat esse veneno infectos, ubi integri occurrunt.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccat, qui in conferendis Sacramentis sequitur opinionem minus probabilem, relicta probabiliori simul & tutiori. 1. Quia generatim non licet sequi opinionem minus probabilem & minus tutam. 2. Quia sequens hæc propositio damnata est: *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti relicta tutiori, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi.* 3. Quia, qui sequitur opinionem minus probabilem & minus tutam, relicta probabiliori simul & tutiori, dum agitur de valore Sacramenti, peccat contra Religionem debitam Sacramento; adit enim periculum exponendi Sacramentum nullitati. Peccat quoque contra charitatem debitam proximo: quippe, cum proximus est in extremo salutis periculo, eique potest conferre subsidium certo profuturum, certum scilicet Sacramentum, confert dubium. Peccat demum contra justitiam: etenim, dum exponit Sacramentum nullitati, subtrahit fidelibus subsidium, ad quod fideles habent jus.

Consect. 2. Non licet judici sequi opinionem minus probabilem, relicta probabiliori. 1. Quia generatim non licet sequi opinionem minus probabilem & minus tutam. 2. Quia damnata est hæc propositio ab Ale-

Alexandro VII. *Quando litigantes habent pro ſe opiniones æque probabiles, poteſt judex pecuniam accipere pro ferenda ſententia in favorem unius præ alio -- probabiliter exiſtimo judicem poſſe judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.* Judex eſt miniſter Dei in terris; unde neceſſe eſt, ut imitetur Deum, qui veritas eſt, & non probabilitas.

Conſect. 3. Non licet Medico in Medicinæ praxi minus probabilem opinionem ſequi, præbendo medicamenta, quæ probabilius nocitura ſunt ægroto, quam profutura. 1. Quia generatim non licet ſequi opinionem minus probabilem & minus tutam. 2. Quia leges mulctant medicos, qui perperam uſi fuerint medicamento.

Conſect. 4. In adminiſtratione Sacramenti pœnitentiæ non licet Confeſſario ſequi opinionem minus probabilem, relicta opinione probabiliori & tutiori. 1. Quia generatim non licet ſequi opinionem minus probabilem & minus tutam. 2. Quia Confeſſarius eſt miniſter Sacramentorum, & in Sacramentis miniſtrandis non licet ſequi opinionem minus probabilem & minus tutam. 3. Quia Confeſſarius eſt judex & medicus, quibus non licet ſequi opinionem minus probabilem & minus tutam.

Conſect. 5. Non licet Theologo conſilium dare ſecundum opinionem, quæ ipſi minus probabilis, minusque tuta videtur. 1. Quia generatim non licet ſequi opinionem minus probabilem & minus tutam pro ſeipſo: ergo neque pro aliis. 2. Quia Theologus, qui dat conſilium, vices gerit Chriſti, & proinde debet loqui ſermones Dei, & non ſermones hominum. 3. Qui dat conſilium, eſt Angelus a Deo miſſus in miniſterium eorum, qui hæreditatem capiunt ſalutis; & ille, qui petit conſilium, eſt fidelis, qui optat ſalutem conſequi: ergo ambo debent mutuo ſe adjuvare, iſte ſuadendo, alter obediendo, ut viam tutiorem inveniant. Totum illud Ambroſius confirmat his verbis; *Hoc eſt conſilium Dei habere, explorare diligenter omnia, & quæ meliora ſunt ſuadere, quæ tutiora demonſtrare:* ideo damnatæ ſunt ſequentes propoſitiones a Clero Gallicano.

Licet conſultori conſilium dare ſecundum eam opinionem, quæ ipſi probabilis, minusque tuta videatur.

Si

Si quis sibi vult consuli secundum eam opinionem, quæ sit faventissima, peccat qui non secundum eam consulit: potest etiam ad libitum consulere, modo secundum unam, modo secundum aliam sententiam, dummodo caveat, ne incurrat levitatis notam.

Confess. 6. Non licet varios adire Doctores ea intentione, ut ex eorum opinionibus ea eligatur, non quæ probabilior & tutior, sed quæ commodior visa fuerit. 1. Quia generatim non licet sequi opinionem minus probabilem & minus tutam. 2. Quia, qui ita se gerunt, imitantur Balac, qui sæpius Balaam interrogavit, ut ab eo responsum acciperet juxta depravati cordis concupiscentiam: imitantur impios Judæos, de quibus ita Isaias c. 30. v. 9. *Populus ad iracundiam provocatus est, & filii mendaces filii nolentes audire legem Dei. Qui dicunt videntibus: nolite videre; & aspicientibus: nolite aspicere nobis ea, quæ recta sunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores.*

ARTICULUS IV.

Quid liceat in concursu duarum opinionum, quarum altera est longe probabilior, sed minus tuta, altera vero vero longe minus probabilis, sed magis tuta.

Nota, quod duplex potest esse *probabilioritas*, ut dicunt: altera Theologica; altera non Theologica.

Probabilioritas Theologica est ea, quæ fundatur in aliquo loco Theologico v. g. in Scriptura, Traditione, Conciliis, Patribus &c.

Probabilioritas non Theologica ea est, quæ meris ratiunculis nititur, quas humana cupiditas suggerit.

Prop. unica Licet sequi opinionem probabiliorem licet minus tutam, in concursu opinionis minus probabilis, licet magis tutæ, modo probabilioritas sit Theologica.

Prob. 1. Authoritate Cleri Gallicani de opinionum probabilium usu. *Absit vero*, inquit, *ut probemus eorum errorem, qui negant, licere sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam:* Ergo licet aliquando agere secundum opinionem, quæ nobis probabilior apparet.

2. Ex Anton. 1. p. tit. 3. de conscient. §. 10. ubi sic habet: *Cum bona conscientia potest quis tenere*

tenere unam partem alicujus opinionis, & ſecundum eam operari, excluſo ſaltem ſcandalo: quæ ſcilicet pars habeat pro ſe notabiles Doctores, dummodo talis opinio non ſit contra authoritatem expreſſam ſacræ Scripturæ, & contra determinationem Eccleſiæ Catholicæ, & quod etiam ex contrarietate talium opinionum, non inducatur ad dubitandum; ſed bonam ſibi conſcientiam & credulitatem formet de eo, quod credit, tamquam de probabiliori parte; & præcipue quando quis adhibet diligentiam inquirendo, an liceat; nec invenit aliquid quod eum ſufficienter moveat ad hoc, quod ſit illicitum.

Nec obſtat, inquit idem Antoninus ibidem, id quod dicit D. Thom. ſcilicet, quod quando ſunt duæ opiniones contrariæ de eodem, oportet alteram eſſe veram, alteram vero falſam: *Si ergo ille, qui facit contra opinionem Magiſtrorum, ut puta, in habendo plures præbendas, faciat contra veram opinionem, non excuſatur a peccato, cum faciat contra legem Dei, quamvis non faciat contra conſcientiam.*

Sic enim reſpondet Antoninus: *Hæc enim,* inquit, *verba B. Thomæ non poſſunt intelligi niſi de his, ubi manifeſte patet ex Scriptura, vel Eccleſiæ determinatione, quod ſit contra legem Dei: & non de illis intelligit, ubi id non apparet; alias ſibi contradiceret in eodem libro, quod non eſt credendum.*

3. Rat. 1. Ratio. Licet ſequi conſcientiam, quæ moraliter certa ſit de bonitate ſuæ operationis, ut ſæpius diximus: atqui ille, qui ſequitur opinionem probabiliorem probabilioritate Theologica, licet minus tuta ſit, moraliter certus eſt de bonitate ſuæ operationis; etenim poſt maturum examen amplectitur id quod Scripturæ & Traditioni, ac proinde legi conformius videtur: ergo licet ſequi opinionem probabiliorem, licet minus tutam, modo probabilitas ſit Theologica.

2. Ratio. Recta ratio permittit, ut ſicut probabiliora amplectimur aſſenſu, ita & poſſimus amplecti affectu: etenim ſicut intellectus poteſt ſine culpa probabiloribus adhærere, ita & voluntas poteſt ſine peccato probabiliora amplecti.

Et licet forte contingat tunc hominem agere contra legem, excuſabitur ob bonam fidem & ignorantiam, ut

dicit Antoninus loco supradicto. *Item*, inquit, *Ulricus in summa dicit, quod si quis de aliquo agendo dubius magis peritos consulat, de quo nullam habet expressam authoritatem, utrum ita sit, an non: dummodo formet sibi bonam conscientiam, etiam si res aliter se habeat, quam id quod sentit, & quod sibi consultum fuerit, excusatur; quia fecit quod potuit, & Deus plus non requirit.*

3. Ratio. Si probabilioritas Theologica non esset tuta regula operandi, sequeretur 1. Quod non liceret uti juramento illius, qui verum per falsos Deos juraturus est. 2. Quod non liceret injustum aggressorem cum moderamine inculpatæ tutelæ se defendendo, occidere. 3. Quod ubi in mortale peccatum lapsi sumus, non liceret expectare tempus commodum confessionis, sed statim teneremur adire Sacerdotem: prædictæ enim opiniones, licet minus probabiles, sunt tamen magis tutæ; quia magis non removent a peccato: atqui hujusmodi sequelas communiter rejiciunt Theologi, ut notat D. Antoninus loco supra citato: ergo licet sequi opinionem probabiliorem in concursu minus probabilis, licet magis tutæ.

Monita circa usum prædictæ propositionis.

Mon. 1. Ut probabilioritas sit morum regula, debet esse Theologica; quia si probabilioritas fundetur solis ratiunculis, quas humana cupiditas suggerit, tunc non est regula operandi: moralis enim christiana non alias debet regulas agnoscere, quam eas, quæ ex revelatione vel mediate, vel immediate emanant, ut docent sancti Patres. Sic enim habet Leo Magnus Epist 6. *Frequenter quidem*, inquit, *in diversarum quæstionum ambiguo fratrum corda titubantia spiritu Dei instruente solidabimus, responsionum formas vel ex sanctarum Scripturarum disciplina, vel ex Patrum regulis colligentes.* Idem dicit Gregorius VII. lib. 3. Epist. 1. ad Henricum Regem. *Ad sanctorum Patrum decreta*, inquit, *doctrinamque recurrimus, nihil nobis, nihil ab inventione nostra statuentes.* Et idem Gregorius scribens cuidam Principi, sic eum præmonet: *Nihil tibi præter quod sancta Scriptura, & sacri Canones præcipiunt, respondere possumus: nulli licentiam peccandi dare possumus, aut debemus, cum ipsi eam non habeamus.*

Sic probabilioritas Academica, quæ vulgo oritur ex diſputandi prurigine, non poteſt eſſe agendi regula: talis eſt ea probabilioritas, quæ vulgo reperitur in aliquibus Authoribus, qui res morales problematice tractant; & ex arbitrio, quod magis placet, probabilius pronuntiant.

Sic probabilioritas carnalis, quæ ex pravis affectibus oritur, non poteſt eſſe agendi regula: talis eſt ea probabilioritas, quam efformant ſibi homines carnales; affectus enim efficit, ut id appareat probabilius, quod magis cupiditati favet.

Mon. 2. Ut probabilioritas etiam Theologica ſit morum regula, non debet eſſe tenuis; ſed longe excedens; adeo ut mentem moraliter certam efficiat de bonitate operationis, excludatque omne dubium, omnemque ſuſpicionem proprii amoris ſubtiliter illudentis; fieri enim poteſt, ut amor proprius repræſentet id, de quo agitur, probabilius quam reipſa ſit. Unde *probabilioritas* non poteſt eſſe tuta morum regula, niſi ſit maxime excedens; de quo ita loquitur P. Gisbertus Societatis Jeſu in ſuo Antiprobabiliſmo pag. 341. *Quare*, inquit, *apud bonas religioſas mentes principium eſto, libertatem non ſequi poſtpoſita lege, niſi probabilitas libertatis notabiliter excedat probabilitatem legis; nimirum ubi non apparet notabilis exceſſus unius ſupra alterum, cenſeri debent in pari cauſa; in cauſa vero pari habet lex divina jus prælationis ſupra libertatem humanam.* Et ibidem inquirens, qualis exceſſus requiratur, reſpondet: *exceſſum illum apparentem, ita debere eſſe notabilem, ut æquivaleat teſtimonio duorum aut trium teſtium.*

Sic quando duæ opiniones oppoſitæ conferuntur ad invicem, quarum altera eſt rigidior & favet legi, altera benignior & favet libertati, v. g. *Licitum eſt occidere injuſtum aggreſſorem: non licitum eſt occidere injuſtum aggreſſorem*; ut opinio favens libertati habeatur probabilior probabilioritate, quæ ſit morum regula, illa probabilioritas, qua dicitur licitum eſſe occidere injuſtum aggreſſorem, tanta debet eſſe, ut oppoſita ſententia vix videatur probabilis. Oportet enim. ut non pronuntiemus minus tutum eſſe licitum, niſi prius viderimus minus tu-

tum & urgentioribus argumentis, & authoritatibus gravioribus roborari.

Monit. 3. Ut probabilioritas & Theologica & excedens sit morum regula, opinio proposita debet esse circa quæstiones, *An liceat*, & non circa quæstiones, *An valeat*: quia quando quæritur, an aliquid liceat, ut homo excusetur a peccato, sufficit, quod ejus actio sit juxta regulas prudentiæ: etenim quamvis post diligens examen contingere possit, quod actio, quæ creditur licita, sit contra legem Dei; tamen non imputabitur ad peccatum, quia bona fides a peccato excusat: immo poterit imputari ad meritum, ut patet ex actione Jacobi Liam suppositam pro Rachele carnaliter cognoscentis; ille enim concubitus erat contra legem Dei, & tamen ob bonam fidem Jacob Patriarcha immunis fuit a peccato; immo actio ejus, si facta fuerit in gratia, & motivo reddendi debitum conjugale, potuit esse meritoria.

Sed quando quæritur, an aliquod Sacramentum valeat, non est eadem ratio: quia valor Sacramenti desumitur, non ex bona fide operantis, sed ex determinatione Christi, qui instituit Sacramenta: ideo quando agitur de valore Sacramenti, sequendum semper id, quod est tutius.

CAPUT VI.

De Conscientia scrupulosa.

ARTICULUS UNICUS.

Quomodo deponenda sit Conscientia scrupulosa

Nota. Conscientia scrupulosa est ea, quæ licet certa, vel metaphysice, vel moraliter, ut dicunt, aliquid esse licitum, levibus tamen conjecturis anxia, suspicatur illicitum esse quod jam prudeuter judicaverat licitum.

Prop. unica. Conscientia scrupulosa non est audienda, sed prudenter deponenda.

Prob. 1. Ex Script. *Quod non est ex fide, peccatum est*: ad Rom. 14. v. 23. Atqui quod fit ex conscientia scrupulosa

loſa, non eſt ex fide; quia ſcrupuli impediunt, ne conſcientia certa ſit & firma: Ergo quod ſit ex conſcientia ſcrupuloſa, eſt peccatum: ergo conſcientia ſcrupuloſa eſt deponenda.

2. Ex jure Canonico cap. *Per tuas* de Simonia, ubi decernitur, eum, qui Ordinem recepit ab Epiſcopo, quem ſimoniacum credebat, debere conſcientiam ſcrupuloſam deponere. *Nos* inquit Innoc. III. *reſpondemus, ut idem in Ordine ſic ſuſcepto ſecure miniſtret: ſed contra conſcientiam ad ſuperiores Ordines non aſcendat, ne forte ædificet ad gehennam, licet ex eo, quod conſcientiam nimis habuerit ſcrupuloſam, in difficultatem hujusmodi ſit collapſus; quam utique non evadet. niſi deponat errorem:* Ergo conſcientia ſcrupuloſa eſt prudenter deponenda.

3. *Rat.* Ut conſcientia ſit morum regula, debet eſſe certa, ſaltem moraliter: Atqui conſcientia ſcrupuloſa non eſt moraliter certa, ut patet: Ergo non poteſt eſſe agendi regula: ergo eſt prudenter deponenda.

Quæ obſervanda in deponendo Conſcientiam ſcrupuloſam.

1. Conſiderandum, unde ſcruduli oriantur.

Si ſcrupuli veniunt a Deo ſic ordinante vel ut puniat, vel ut probet, unicum remedium eſt oratio. *Omne tempore benedic Deum, & pete ab eo, ut dirigat vias tuas, & omnia conſilia tua in ipſo permaneant:* Tob. c. 4. v. 20.

Si ſcrupuli veniant a diabolo ſuggerenta, & tranquillitatem animæ interturbante, præſens remedium eſt fiducia in Deum, juxta illud Petri: *Diabolus circuit tamquam leo rugiens, cui reſiſtite fortes in fide.*

Si ſcrupuli veniant ex defectu ſcientiæ, inquirendum a ſapientioribus, quid agendum ſit, ut monet Tobias: *Conſilium ſemper a ſapiente perquire*: Tob. c. 4. v. 19. eique contra omnes inanes ſcrupulos fideliter obtemperandum: *Fili ne innitaris prudentiæ tuæ,* ut monet Sapiens, Prov. 3. v. 5.

Si ſcrupuli veniant ex corporis conſtitutione, ſcilicet ex melancholica, quæ vulgo ſolet ad vanos terrores incitare, remedia corporalia aphibenda ſunt, quæ atrum illum humorem evacuent: etenim, ut monet Scriptura:

Altissimus de terra creavit medicamenta, & vir prudens non abhorrebit illa. Eccl. c. 38. v. 4.

2. Considerandum est, an conscientiæ remorsus fundamentum habeant, nec ne.

Si proprio vel alieno lumine videamus, non inanes esse, sed fundatas conscientiæ remordentis monitiones, non spernendæ sunt, sed his salubriter utendum. *Beatus,* inquit Scriptura, *homo ille, qui semper est pavidus;* & rursus: *Initium sapientiæ timor Domini.*

Si e contra proprio, vel alieno lumine constet, inanes esse, nulloque innixos fundamento conscientiæ nostræ tumultus; tunc non audiendæ, sed spernendæ sunt conscientiæ agitatæ suspiciones, nec de illis, si fieri potest, cogitandum; quanto enim attentius consideras, tanto vehementius cruciaris; ubi enim semel imaginatio movetur, multi motus consequuntur, qui vix compesci possunt; sicut in lateribus ordine contextis uno cadente, cæteri cadunt. Inde est, quod conscientia scrupulosa cogitando potius inflammetur, quam quiescat.

3. Considerandum, circa quam materiam versentur scrupulosi illi timores: an circa præteritum, an circa præsens, an circa futurum: nam juxta Bonaven. *Conscientia accusat de præterito, obmurmurat de præsenti, præcavet de futuro.*

Si conscientia accuset de præterito, inaniter torquens nos, quod nec de peccatis præteritis doluerimus, ut oportet, nec ea Sacerdoti declaraverimus, ut Deus exigit, ideoque iterum esse examini, iterum confessioni subjicienda; non insumendum est tempus iterandis confessionibus; sed in Deo fidenter quiescendum, & dicendum cum Psalmista: *Si iniquitates observaveris Domine, Domine, quis sustinebit?*

Si conscientia obmurmuret de præsenti, inaniter inspirans opera omnia, quibus insistimus, quantumvis in se bona, mala esse, quia fiunt a nobis non movente charitate, sed occulta cupiditate alliciente, & ideo ab his operibus, etsi aliunde sanctis, abstinendum; ridenda est stulta illa cogitatio, & interim instandum bonis operibus, juxta illud: *Quodcumque potest manus tua, instanter ope-*

operare: Eccl. 9. v. 10. Non tamen de illis operibus præſumendum, juxta illud Job c. 9. v. 28. *Verebar omnia opera mea.* Operare ſemper quaſi certus, tibi adeſſe gratiam: time ſemper, quaſi ignarus, ne reſtiteris oblatæ gratiæ.

Si conſcientia præcaveat de futuro, mentemque noſtram ſollicitet nos certo damnandos eſſe, quia ſumus de numero reproborum; remedium quæramus in Chriſto, ut docet Paulus ad Rom. c. 5. v. 1. *Juſtificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum - - Si enim cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filii ejus; multo magis reconciliati, ſalvi erimus in vita ipſius.*

TRACTATUS IV.

DE LEGE.

DIVISIO TRACTATUS.

Quæ de Lege dicturi ſumus, ad ſeptem capita reducemus. In primo quæremus, quid & quotuplex ſit Lex. In ſecundo, quæ ſit Legum in homines authoritas, ſeu an Leges ligent in conſcientia. In tertio, quomodo Lex obliget. In quarto, quantum Lex quælidet pateat: qui ſint actus, quæ objecta, quæve perſonæ, ad quas Lex extendatur. In quinto, quomodo ſit obſervanda. In ſexto, quomodo Lex ſit interpretanda. In Septimo denique, quæ excuſent a transgreſſione Legis.

CAPUT I.

Quid & quotuplex ſit Lex?

§. I.

Definitur Lex.

Lex generatim ſumpta poteſt definiri: Regula agendorum vel omittendorum. Sicuti enim artifex habet regulas, ad quas debet opus ſuum exigere; ita creatura rationalis habet regulam aliquam, qua debet actus ſuos mor-

morales dirigere, & hæc regula dicitur Lex. Unde Lex a D. Thom. 1. 2. q. 90. a 1. definitur: *Regula aut mensura actuum humanorum, per quam ad agendum id, quod est rectum, & ad omittendum id, quod est pravum, dirigimur.*

§. II.

Quomodo Lex a præcepto distinguatur.

Lex a præcepto distinguitur multis modis. 1. Lex semper datur alicui communitati perfectæ, hoc est, alicui societati hominum, qui certo fœderis alicujus vinculo connectuntur: hujusmodi est regnum, Provincia, Urbs, quæ communitates sæculares vocantur: hujusmodi quoque est Ecclesia, Diœcesis, Ordo Religiosus, quæ communitates Ecclesiasticæ dicuntur. Præceptum vero simplex uni vel pluribus tantum datur: cujusmodi fuit præceptum impositum Abrahamo de immolando filio.

2. Lex non fertur nisi ab eo, qui jurisdictionem habet, vel politicam, ut Rex; vel Ecclesiasticam, ut Episcopus. Præceptum vero fertur etiam ab eo, qui talem jurisdictionem non habet: sic pater-familias potest domesticis suis præcepta imponere, minime vero Legem statuere.

3. Lex perpetuitatem aliquam habet; unde & præsentes & posteros respicit: ideo post mortem Legislatoris vigorem habet. Præceptum vero non datur nisi præsentibus, nullumque vigorem habet post mortem præcipientis.

4. Lex datur in utilitatem communitatis: præceptum vero sæpius fertur in utilitatem præcipientis.

Si ergo quis Legem per oppositionem ad præceptum definire voluerit, sic eam describere poterit.

Lex est quædam rationis ordinatio, directa ad perfectam communitatem ab eo, qui jurisdictionem habet supra ipsam, debite promulgata, bonumque ipsius spectans, præcipiens quid sit agendum, vel omittendum.

§. III.

Dividitur Lex.

Lex generatim dividitur in naturalem, & positivam.

Lex

Lex naturalis generatim est ea, quæ non libere, sed necessario imponitur, præcipiens, quæ sunt ex se bona, vetans vero, quæ sunt ex se mala. Talis est Lex contenta in Decalogo.

Lex naturalis duobus modis spectari potest, vel in Deo, vel in nobis.

Lex naturalis in Deo spectata, est summa Dei ratio, exhibens primas & immutabiles morum regulas, dictans quid rectum sit, quid honestum, quid pravum, quid illicitum.

Lex naturalis, in nobis spectata, nihil aliud est, quam lumen naturale, seu inserta menti nostræ Legis æternæ notitia, qua quid rectum, quid pravum sit, naturaliter intelligimus.

Vulgo dicitur cum D. Thom. 1. 2. q. 91. a. 2. *Participatio Legis æternæ in rationali creatura*: quæ quidem sic accipienda non sunt, quasi lumen naturale, seu recta nostra ratio sit quædam quasi pars rationis æternæ a Deo decisa, quæ in hominem migraverit: sed recta hominis ratio, eo sensu Legis, seu rationis æternæ, participatio dicitur, quod sicuti lege æterna Deus primas & immmutabiles morum regulas perfectissime novit, & juxta eas homines regit; ita & menti nostræ naturalem earum notitiam impresserit, ut ad eas actiones nostras dirigeremus.

Lex positiva ea est, quæ imponitur libere a legitimo Superiore, præcipiens, vel vetans ea, quæ sunt ex se indifferentia. Talis est Lex, quam dedit Deus in veteri Testamento per Moysem, in novo Testamento per Christum. Talis est Lex Ecclesiastica statuta per Concilia, per Papam, per Episcopum. Talis est Lex civilis statuta per Imperatorem, per Rempublicam.

§. IV.

Varia inter Legem naturalem & positivam discrimina.

Variæ sunt differentiæ inter Legem naturalem, & positivam; hæ sunt præcipuæ: Lex naturalis necessario impo-

ponitur; Lex positiva libere. Lex naturalis vetat quæ sunt ex se mala, jubet quæ sunt ex se bona: Lex positiva jubet aut vetat, quæ sunt ex se indifferentia. Lex naturalis est omnium temporum, omnium locorum, omnium nationum; Lex positiva est eorum tantum temporum, locorum & populorum, ad quæ Legislator vult eam extendi. Lex naturalis est immutabilis; Lex positiva est mutabilis. Lex naturalis ignorari nequit sine culpa, saltem quoad communia præcepta, quia scripta est in corde cujuscumque hominis; Lex positiva ignorari potest sine culpa, quia non est scripta in cordibus nostris.

§. V.

Quotuplicis generis sint præcepta Legis tum naturalis, tum positivæ.

In Lege tum naturali, tum positiva, alia sunt præcepta affirmativa, alia negativa. Præcepta negativa sunt ea, quæ vetant actum vitiosum; præcepta affirmativa sunt ea, quæ præcipiunt actum virtuosum, ut docet D. Thom. his verbis: *Præcepta affirmativa inducunt ad actus virtutis: præcepta negativa prohibent actus peccatorum.* 2. 2. q. 33. a. 2. in corp.

Præcepta affirmativa obligant ad semper & non pro semper; negativa vero obligant ad semper & pro semper; id est, præcepta affirmativa obligant toto tempore, quo vigent, sed non pro omnibus temporum circumstantiis: v. g. toto tempore vitæ teneor honorare parentes, sed in singulis instantibus non teneor exercere actus interiores, vel exteriores honoris erga parentes. Præcepta negativa obligant toto tempore, quo vigent, & in singulis temporum circumstantiis: v. g. toto tempore vitæ debeo abstinere a perjurio, immo nulla est temporis differentia, in qua possim perjurium committere.

§ VI.

Quæ sit Lex justa, quæ injusta.

Lex justa ea est, quæ non est contraria Legi æternæ: injusta vero ea est, quæ est contraria Legi æternæ.

Sic

Sic Lex positiva Divina est semper justa; quia Deus agit semper conformiter ad suam legem æternam: & ita Lex Mosaica justa fuit toto tempore, quo Deus voluit illam durare, scilicet, usque ad illud tempus, quo Christus eam abrogatam voluit. Sic Lex Evangelica est justa toto tempore, quo duratura est: habemus autem ex revelatione, quod semper duratura sit.

Sic Lex naturalis, etiam spectata prout est in nobis, est semper justa: quia est participatio Legis æternæ.

Sic lex positiva humana, sive Ecclesiastica, sive civilis, eatenus est justa, quatenus conformis est Legi æternæ.

Ut Lex positiva humana, sive Ecclesiastica, sive civilis, sit justa, quatuor requiruntur, ut docet D. Thom. 1. 2. q. 96. a. 4.

1. Debet esse justa ex *authore*: quia debet imponi a legitimo Superiore, qualis est v. g. Deus, Christus, Respublica vel Ecclesiastica, vel civilis.

2. Debet esse justa ex *fine*: quia debet institui in bonum commune, qualis est vel salus hominum, quæ intenditur per Legem positivam, Divinam, & Ecclesiasticam; vel quies Reipublicæ, quæ intendi semper debet per Legem civilem.

3. Debet esse justa ex *objecto*: quia debet præcipere ea, quæ ad justitiam possunt deducere; vetare vero ea, quæ ad malitiam possunt inclinare, determinando in particulari ea, quæ per Legem naturalem in communi vel præcipiuntur, vel vetantur.

4. Debet esse justa ex *modo*: quia debet ita se attemperare viribus, & facultatibus subditorum, ut singulis imponantur onera juxta statum & facultatem cujuslibet.

Lex autem humana potest esse injusta, vel ex *authore*, scilicet, quando fertur ab eo, qui non habet legitimam authoritatem; vel ex *fine*, scilicet, quando non fertur propter bonum commune; vel ex *objecto*, scilicet, quando præcipitur aliquid, quod est malum vel vetatur aliquid, quod est bonum; vel ex *modo*, scilicet, quando non attemperatur viribus & facultatibus subditorum.

CAPUT II.

Quæ sit Legum tam justarum, quam injustarum in homines authoritas.

ARTICULUS I.

Quid sit discriminis inter Legem & consilium.

Prop. unica. Ea est inter Legem justam & merum consilium differentia, ut Lex justa obligat in conscientia ad sui observantiam; minime vero consilium.

Prob. 1. Authoritate Scripturæ. Christus, Matth. 19. v. 16. aperte tradidit Legem necessario observandam; consilia vero liberæ observationis esse constituit; ibi enim interrogatus ab adolescente his verbis: *Magister bone, quid boni faciam, ut habeam vitam æternam?* sic respondet: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Quæ quidem responsio pertinet ad necessariam mandatorum observantiam. Cum autem dicit illi adolescens v. 20. *Omnia hæc custodivi a juventute mea; quid adhuc mihi deest?* Ait ille Jesus v. 21. *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni, & sequere me.* Ubi Christus distinguens inter præceptum, & consilium, declarat præceptorum observationem ad salutem consequendam esse necessariam: minime vero consiliorum observantiam: Ergo Lex justa obligat; minime consilium.

2. Ex factis ex Scriptura desumptis. Quando Christus loquitur de statu virginitatis, non necessitatem imponit, sed libertatem relinquit. *Sunt,* inquit, *Eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter regnum Cœlorum; qui potest capere, capiat.* Et Paulus de eodem statu loquens 1. ad Corinth. 7. v. 25. ait: *De Virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus a Domino.* Christus paupertatem Evangelicam liberam pariter voluit, non necessariam. *Si vis perfectus esse,* inquit, *vade & vende omnia.* Et Petrus Act. 5. v. 4. sic compellat Ananiam: *Nonne manens tibi manebat, & venumdatum erat in tua potestate?* Ergo Lex ligat, minime consilium.

3. Ex

3. Ex Greg. Nazianzeno orat. 3. quæ eſt prima adverſus Julianum Apoſtatam. *Quomodo*, inquit, *non animadvertis, quod in Legibus noſtris aliæ parendi neceſſitatem imponunt, nec ſine periculo prætermitti poſſunt; aliæ non neceſſitatem habent, ut qui ea cuſtodierint, honore & præmio afficiantur, qui autem minus ea expleverint, nihil periculi pertimeſcant?*

4. Ex Hieronymo lib. 1. adverſus Jovinianum, ita loquente; *Ubi conſilium datur, offerentis arbitrium eſt; ubi præceptum, neceſſitas eſt ſervientis.*

5. *Rat.* Lex eſt menſura agendorum & omittendorum: Ergo neceſſarium eſt, ut ad eam homo ſe componat. Et ſicut artifex tenetur ſequi regulas artis dum operatur, ut artifex: ita homo tenetur ſequi ſuam regulam ſeu Legem, dum operatur, ut homo liber & rationalis.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Lex naturalis obligat omnes homines adultos, id eſt, uſum rationis habentes. Primo, quia eſt vera Lex, cui adulti omnes ſubjiciuntur. Secundo, quia eſt juſta ex omni parte. 1. *Ex authore*, cum ſit participatio Legis æternæ in hominum mentibus impreſſa per inſpirationem lucis & amoris. 2. *Ex objecto*, cum præcipiat id, quod eſt ex ſe bonum, & vetet id, quod eſt ex ſe malum. 3. *Ex modo*, quia nihil jubet, niſi juxta vires cujuslibet hominis, cui manifeſtatur. 4. *Ex fine*, cum ſtatuat modum vivendi juxta regulas honeſtatis. Demum Lex naturalis eſt hujusmodi, ut infractores illius puniantur in hoc mundo conſcientiæ ſtimulis interdum remordentibus; in altero vero, verme, qui numquam moriturus eſt: Ergo lex naturalis obligat omnes adultos.

Ad eam legem mittit nos Iſaias 46. v. 8. *Redite*, inquit, *prævaricatores ad cor.* Ad eam pariter nos advocat Chriſtus, dicens: *Quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis.* Eodem nos mittit pariter Paulus ad Rom. 2. ubi ſic habet: *Gentes, quæ legem*, ſcilicet ſcriptam *non habent, naturaliter ea, quæ ſunt Legis, faciunt: hujusmodi Legem non habentes, ipſi ſibi ſunt Lex, qui oſtendunt opus Legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimo-*

nium

nium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus. dum scilicet male operantur, *aut etiam defendentibus*, dum bene operantur. De hac Lege ita Tullius lib. 3. de Republ. qui liber periit, sed fragmentum istud refertur a Lactantio lib. 6. Instit. cap. 8. *Est quidem vera Lex, recta ratio naturæ congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna, quæ vocet ad officium jubendo, vetando a fraude deterreat: quæ tamen neque probos frustra jubet, aut vetat; neque improbos jubendo, aut vetando movet. Huic Legi nec prorogari fas est, neque derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari potest per Senatum, aut per populum solvi hac Lege possimus, Neque est quærendus explanator, aut interpres ejus alius. Nec erit alia Lex Romæ, alia Athenis, alia nunc, alia post hæc; sed & omnes gentes, & omni tempore una Lex, & sempiterna, & immutabilis continebit.* De eadem Lege ita Ambr. Epist. 41. ad Irenæum: *Ea igitur Lex non scribitur, sed innascitur; nec aliqua præcipitur lectione, sed profluo quadam naturæ fonte in singulis exprimitur, & ingeniis humanis hauritur — Est enim sancta sine versutia, sine fraude consors est, expers iniquitatis.* Demum talis est Lex naturalis, ut nec violari possit sine peccato, nec per peccatum penitus aboleri. *Numquam enim*, inquit Aug. lib. 8. de Genesi ad literam cap. 23. *ita punit Deus voluntatem malam, ut naturæ perimat dignitatem.*

Consect. 2. Lex positiva divina sive data olim Judæis per Moysem, sive data nunc Christianis per Christum, obligat omnes homines, quibus imponitur. Primo, quia est vera Lex. Secundo, quia est justa ex omni parte. 1. *Ex authore*, cum feratur a Deo, cui omnes homines tenentur subesse. 2. *Ex fine*, quia dirigit homines ad finem supernaturalem. 3. *Ex objecto*, Deus etenim non jubet, nisi quod sanctum est. 4. *Ex modo*, quia Deus est Legislator disponens omnia suaviter. Demum Lex positiva divina talis est, ut infractores illius puniantur in hoc mundo pœnis temporalibus, semper vero in altero pœnis in æternum duraturis: ergo obligat sub peccato.

De

De lege positiva a Deo statuta ita loquitur Psalmista: *Lex Domini immaculata, convertens animas, testimonium fidele, sapientiam præstans parvulis.* Psal. 18. Quem locum sic explicat D. Thom. 1. 2. q. 19. a. 4. in Corp. Lex Domini immaculata, id est, nullam peccati turpitudinem permittens: convertens animas, quia non solum exteriores actus, sed etiam interiores dirigit: testimonium Domini fidele, propter certitudinem veritatis & rectitudinis: sapientiam præstans parvulis, in quantum ordinat hominem ad supernaturalem finem & divinum, mediis quidem sanctis, sed non æque perfectis, ut replicat Ambrosius lib. 1. de offic. cap. 18. ubi late ostendit, quo pacto in lege Mosaica, Evangelica, & in cælesti patria Deus homines ad se attrahat. *Hic umbra*, inquit, *hic imago, illic veritas; umbra in lege, imago in Evangelio, veritas in cælestibus. Ante Agnus offerebatur, offerebatur vitulus; nunc Christus offertur, sed offertur quasi homo quasi recipiens passionem, & offert se ipse quasi Sacerdos, ut peccata nostra admittat. Hic in imagine, ibi in veritate, ubi apud Patrem pro nobis quasi advocatus intervenit. Hic ergo in imagine ambulantes, in imagine videmus; illic facie ad faciem, ubi plena perfectio: quia perfectio omnis in veritate est*: & Hieron. lib. 1. cont. Pelag. c. 3. *Christus in lege promittitur, in Evangelio impletur: ibi initia; hic perfectio est; in illa operum fundamenta jaciuntur; hic fidei & gratiæ culmen imponitur.*

Confect. 3. Lex Ecclesiastica obligat omnes fideles baptizatos. Primo, quia est vera Lex. Secundo, quia est Lex justa ex omni parte. 1. *Ex authore*, Superior enim Ecclesiasticus, qualis est Papa in tota Ecclesia, Episcopus in sua Diœcesi, Concilium generale in tota Ecclesia, Concilium nationale in tota sua Diœcesi: Superior, inquam, Ecclesiasticus accepit potestatem a Deo condendi leges; nam Papæ dictum est in persona Petri: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis. Quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis*: Matth. 16. v. 19. De Episcopis vero dicitur: *Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*: Act. 20. v. 28. Patres vero in Concilio congregati confidenter pronunt-

nuntiant: *Visum est Spiritui sancto, & nobis - - ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato.* Act. 15. v. 28. 2. Est justa *ex fine*, cum Ecclesia, utpote sancta, nihil aliud intendat per suas Leges, quam fideles ad sanctitatem adducere. 3. Est justa *ex objecto*, cum Ecclesia, utpote infallibilis, nihil vetet, nisi quod iniquum, nihil jubeat, nisi quod sanctum. 4. Est justa *ex modo*, cum Ecclesia, utpote pia mater, nihil praecipiat nisi juxta facultatem fidelium. Demum Lex Ecclesiastica ejusmodi est, ut infractores illius puniantur in hoc mundo per censuras, semper vero in altero, igne perpetuo; habendi enim sunt ut Ethnici & Publicani.

De Legibus ab Ecclesia statuendis sic loquitur Christus contra eum, qui eis subesse noluerit: *Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus:* Matth. 18. v. 17. & rursus: *Qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit; qui autem me spernit, spernit eum, qui me misit:* Luc. 10. v. 16. Et iterum: *Super Cathedram Moysis sederunt Scribae & Pharisaei: quaecumque dixerint vobis, servate & facite:* Matth. 23. v. 3. Si ergo Synagoga vim habuerit condendi Leges, uti fecit instituendo novos festivos dies, nova jejunia, ut cernere est in libro Esther cap. 9. in lib. Judith. cap. 16. in lib. 1. Machab. cap. 4. quidni Ecclesia habebit potestatem condendi legem, quam quilibet baptizatus religiose observare teneatur? Non enim habebit Deum Patrem, qui Ecclesiam noluerit habere Matrem. Ideo Tridentinum sess. 6. can. 20. anathema pronuntiat contra eos, qui docuerint, homines justificatos non teneri ad observantiam mandatorum Dei, & Ecclesiae.

Consect. 4. Lex civilis & politica justa obligat omnes sibi subditos. Primo, quia est vera Lex. Secundo, quia ut supponitur, est justa ex omni parte. 1. Quidem *ex authore*, quia Superior politicus, qualis est legitimus Princeps, a Deo accepit vim condendi Leges: *Per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt*, inquit Sap. Prov. 8. v. 15. Ideo Paulus dicit Rom. 15. v. 5. *Subditi estote Principibus, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Est justa *ex fine*, quia, ut supponitur, Princeps nihil aliud intendit

tendit per legem, quam tranquillitatem publicam, & quietem temporalem Civium simul vitam degentium, quod utique bonum est. 3. Est justa *ex objecto*, quia, ut supponitur, nihil præcipit, nisi quod bonum Reipublicæ promovet. 4. Est justa *ex modo*, quia, ut supponitur, æqualem servat onerum munerumque distributionem. Demum Lex civilis ejusmodi est, ut infractores illius Deo volente, in hoc sæculo pœnis temporalibus puniantur; ut enim monet Paulus ad Rom. 13. v. 4. Princeps *non sine causa gladium portat*: in futuro vero sibi damnationem acquirunt juxta eumdem Paulum: *Qui autem resistunt potestati, ipsi sibi damnationem acquirunt*: Ergo Lex civilis ligat in conscientia.

Quam religiose observanda sit Lex civilis, modo nihil contra bonos mores præcipiat, ostendit Petrus his verbis: Ephes. c. 2. *Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum; sive Regi, quasi præcellenti; sive ducibus, tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum: quia sic est voluntas - - Deum timete: Regem honorificate.* Illud enim ostendunt antiqui Christiani, qui nulla persecutionum acerbitate a deferendo Principibus etiam Ethnicis obsequio potuerunt dimoveri, modo nihil injungeretur, quod divinæ Legi repugnaret. Sic enim Polycarpus Herodem alloquitur, teste Euseb. lib. 4. hist. cap. 15. *Tibi quidem rationem reddere me non piget; præceptum enim nobis est, ut Magistratibus & Potestatibus a Deo constitutis honorem debitum exhibeamus, qui nobis ipsis nihil noceat*, uti noceret, si esset obedientia illa contra bonos mores. Sanctus Theophilus Episc. Antioch. lib. 1. ad Autolicum hæc habet: *Quæ cum ita sint, magis honorabo Regem, sive Cæsarem; non tamen eum adorabo: verum pro eo orabo Deum, qui vere verus Deus est; & quia vere verus est Deus, adorabo, sciens Cæsarem ab ipso fuisse ordinatum.*

ARTICULUS II.

Qualiter coram Deo reus sit, qui Legem justam infringit.

Prop. unica. Quicumque Legem justam infringit, peccat vel mortaliter, vel venialiter.

Mortaliter quidem, si cum plena deliberatione violetur lex in materia gravi, vel si in materia levi interveniat contemptus, aut scandalum: venialiter vero, si lex violetur in materia levi, vel, si cum violatur in materia gravi, non adsit plena deliberatio.

Prob. prima pars. 1. Ex Script. Paulus scribens ad Rom. c. 2. v. 13. *Non enim auditores Legis justi sunt apud Deum, sed factores Legis justificabuntur:* & c. 4. v. 15. ait: *Lex enim iram operatur. Ubi enim non est Lex, nec prævaricatio.* Ergo Lex per gratiam Christi observata justos homines efficit; per malitiam vero nostram violata peccatores efficit & prævaricatores: Ergo pie agit quicumque per gratiam Christi observat Legem; peccat vero quicumque legem malitia sua infringit.

2. Ex Aug. lib. de Virginitate c. 15. ubi ita scribit: *Præceptum est enim hoc, cui non obedire peccatum est; non consilium, quo si uti nolueris, minus boni adipisceris, non mali aliquid perpetrabis:* Ergo peccat quicumque legem infringit; minime vero qui propositum consilium non amplectitur.

3. *Rat.* Omnis Lex secum affert obedientiæ præceptum: Ergo obediens est, qui observat Legem; inobediens vero & prævaricator, qui eam violat: Ergo peccat, qui infringit legem; quia non obedire est haud dubie peccare.

Prob. secunda pars ex dictis, ubi de differentia inter peccatum mortale & veniale. Ad peccatum mortale duo requiruntur, scilicet & plena deliberatio, & materiæ gravitas: ad peccatum veniale sufficit vel materiæ levitas, vel indeliberatio; Ergo violatio legis erit peccatum mortale, si cum plena deliberatione Lex in materia gravi infringatur; erit vero peccatum veniale, si lex vel in materia levi omittatur, vel sine plena deliberatione non observetur: & quia scandalum & contemptus rem ex se levem gravem efficiunt, violatio Legis semper erit mortalis, quoties interveniet scandalum aut contemptus.

Consectaria hujus doctrinæ.

Consect. 1. Peccant omnes adulti, quoties non observant Legem naturalem in Decalogo expressam; quia

præcepta Decalogi sunt naturalia, si determinationem sabbati excipias, ut dicetur suo loco: licet enim homines adulti nihil de Deo audierint, nihil de Scripturis legerint; tamen, ut monet Paulus ad Rom. 2. *Ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt Lex.* Teste enim Eusebio lib. 6. de præpar. Evang. c. 6. *Divina Lex - - lampadis instar facisque conjunctæ inclamat subinde ac monet interius, ut regia incedat via, nec ad sinistram aut dexteram ullatenus declinet - - quippe naturalem hanc Legem, qua suis in actionibus uteretur, animæ cuilibet, tamquam auxiliatricem, universi molitor impressit:* adeo ut sine Doctore exterius personante sciamus, quod in Decalogo scribitur, teste Chrysost. hom. 12. ad populum Antioch. *Non opus habemus,* inquit, *discere, quod malum est fornicari, & bonum continentia,* (idem dic de aliis præceptis Decalogi) *sed ab initio hoc scimus.*

Non peccant tamen non adulti, carentes usu rationis, v. g. infantes, amentes, licet videantur exterius agere contra Decalogum, quia eis Lex naturalis non innotescit, cum per solum rationis exercitium nobis pateat, et, ut dicunt, intimetur.

Consect. 2. Peccant omnes, qui non observant Legem positivam divinam sufficienter cognitam; quia Lex divina ligat omnes homines, quibus innotescit. Sic peccat homo quicumque, cui sufficienter prædicatum est Evangelium, si ejus non observet præcepta: Lex enim Evangelica est a Deo, cui omnis homo subesse debet. Dicitur enim Apostolis: *Prædicate Evangelium omni creaturæ - -* & postea additur: *qui non crediderit, condemnabitur.* Matth. 15. v. 16.

Non tamen peccaret infidelis *negative*, qui nihil audivisset, vel audire potuisset de Evangelio, etiamsi non observaret præcepta per Legem Evangelicam imposita; Lex enim, ut infra dicetur, non obligat nisi promulgata. Ideo dicitur: *Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt; aut quomodo credent ei, quem non audierunt; quomodo autem audient sine prædicante?*

Consect. 3. Peccat quicumque baptizatus, sive sit hæreticus, sive catholicus, si non observet Leges universales Ecclesiæ; quia subditur Ecclesiæ. Sicuti enim juxta Paulum circumcisus tenebatur olim observare Le-

gem omnem Moysis, ut monet Apostolus his verbis: *Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ Legis servandæ;* ita baptizatus tenetur observare Legem Ecclesiæ.

Et ita peccant infantes, modo rationis usum assecuti fuerint, si non audiant Missam festis diebus, si non confiteantur peccata tempore ab Ecclesia designato, si non abstineant a carnibus statutis diebus: vere enim subjiciuntur Ecclesiæ, ut docet Trid. sess. 7. can. 14. his verbis: *Si quis dixerit, hujusmodi parvulos, cum adoleverint, interrogandos esse, an ratum habere velint quod patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt; & ubi se nolle responderint, suo esse arbitrio relinquendos, nec alia interim pœna ad Christianam vitam cogendos, nisi ut ab Eucharistiæ aliorumque Sacramentorum perceptione arceantur, donec resipiscant: anathema sit.*

Non peccat tamen qui nondum baptizatus, non observat leges Ecclesiæ; quia non subditur legi Ecclesiasticæ, juxta illud Pauli: *Quid enim mihi de his, qui foris sunt, judicare: nonne de his, qui intus sunt; vos judicatis?*

Confect. 4. Peccant personæ omnes sæculares, quæ non observant statuta Principum, quæ ad bonum Reipublicæ regimen pertinent, quales sunt Leges, quæ feruntur vel circa contractus ineundos, vel circa res forenses tractandas, vel circa merces aut vendendas, aut emendas, vel circa disciplinam militarem &c. quia ista omnia pertinent ad bonum Reipublicæ, & personas respiciunt, quæ Principibus sæcularibus subesse debent, juxta illud Pauli: *Admone illos, Principibus & Potestatibus subditos esse, & dicto obedire.*

Sic, quando viget aliqua Lex civilis, præcipiens aliquas formalitates in quibusdam contractibus observandas, peccat qui eas formalitates non observat; quia tenetur legi subesse: immo si lex illa sit irritans, seu declaret contractus sine illis formalitatibus irritos: tunc contractus erit nullus, ut dicemus, ubi de contractibus.

Sic peccat judex, si in ferenda sententia non servet normam regiis edictis præscriptam.

Sic peccat mercator, qui sine regis licentia vendit merces, quas Principis edictum vendi prohibet, v. g.

arma

arma tempore belli, libros sine Regis privilegio, tabacum, sal &c. vel qui non habens licentiam a Rege vendit merces altiori pretio quam Magistratuum authoritate taxatæ sint

Sic peccant milites, Duces, Præfecti &c. qui statuta Regia circa disciplinam militarem non observant.

Conject. 5. Peccant personæ sacræ, quæ Leges civiles non observant in his, in quibus non sunt exemptæ vel ex dignitate status, vel ex concessione Principum: quia personæ sacræ ex consecratione non desinunt esse membra Reipublicæ: immo ex statu suo habent, quod exemplo Christi & Apostolorum potestatibus politicis fidelibus subsint, & ad eam obedientiam suo exemplo populos componant, & obedientia sua gratiam Principum pro Ecclesiæ commodis mereantur: de quo ita Chrysost. hom. 13. in epist. ad Rom. 13. *Omnis anima Potestatibus supereminentibus subdita sit, etiamsi Apostolus sis, si Evangelista, si Propheta, sive quisquis tandem fueris; neque enim pietatem subvertit subjectio.* Et Theodorus in c. 3. ad Rom. ait: *Sacerdos, & Antistes, & monasticam vitam professus, iis debent parere, quibus demandati sunt Principatus.*

Non tamen peccant Clerici vel Monachi, quando non observant Leges civiles, a quibus aut ex concessione Principum, aut ex dignitate sui status eximuntur, in quo observandus est mos cujuscumque Regni.

Conject. 6. Peccant quicumque subditi, qui vectigalia & tributa a Regibus juste imposita non persolvunt; docet enim Christus, Luc. 20. v. 25. censum Cæsari esse tribuendum. *Reddite ergo,* inquit, *quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo*: unde Justinus apolog. ad Antoninum sic scribit; *Vectigalia sana & collationes eis, qui a vobis sunt ordinati, exactoribus, præ omnibus inferre contendimus, quemadmodum ab illo,* id est Christo, *sumus instituti*: & Tatianus in Apolog. *Atqui Rex si jubeat tributum pendere, paratus sum inservire & ministrare.*

Conject. 7. Peccat quicumque, ut membrum alicujus Communitatis vel civilis, vel Ecclesiasticæ, vel Monasticæ, non observat Leges ejusdem communitatis, cujus est membrum; quia, ut optime ait Aug. lib. 3.

Confeff. c. 8. *Turpis eft omnis pars fuo univerfo non congruens.*

Sic peccat Gallus leges Galliæ non obfervans, Hifpanus leges Hifpaniæ &c.

Sic peccat Clericus non obfervans ftatuta fuæ Ecclefiæ & Monachus ftatuta fui Monafterii.

Non peccant tamen, qui tranfeuntes ad aliam communitatem, non fervant leges prioris communitatis, quam deferunt, fed novæ, quam ingrediuntur: quia non funt membra prioris communitatis, fed pofterioris.

Confect 8. Peccat quicumque tranfiens ad aliquam communitatem, & in aliquo etiam obiter degens territorio, cum fcandalo aliquo infringit leges illius communitatis & territorii: quia toto tempore, quo degit in territorio, cenfetur fubeffe legibus illius loci: unde ait Aug. fcribens ad Conful. *Ad quamcunque Ecclefiam veneritis & locum, ejus morem fervate, fi pati fcandalum non vultis, aut facere.*

Sic, qui veniunt ad aliquam urbem vel ut ibi lites defendant fuas, vel ut ftudeant, aut aliquid aliud operentur, licet domicilium ibi ftatuere non intendant, tamen tenentur fefta & jejunia ejus loci obfervare.

Non peccant tamen, fi non obfervent leges, quæ directe refpiciunt perfonas illius loci, v. g. leges municipales, quæ pro folis feruntur civibus.

Confect. 9. Peccant viatores, qui eo tempore, quo manent in territorio, non fervant Leges hujus territorii, fi maneant per tempus fufficiens, ut cenfeantur obligari: v g fi maneant integro die, tenentur Miffam audire, fi ibi fit feftum; tenentur & jejunare, fi dies jejunii; quia ut ait Aug. lib. 3. conf. c. 8. Lex jufta talis debet effe, *Ut nulla civis aut peregrini libidine violetur,*

Non tamen peccarent, fi ita obiter manerent, ut non perfifterent fufficienti tempore, quo Lex cenfeatur obligare: v. g licet viatores illic manerent per unicam horam, non tenentur audire Miffam, aut obfervare jejunium.

Per oppofitam rationem manentes in aliquo loco fufficienti tempore, quo Lex cenfetur obligare, poffunt uti privilegiis illius loci: quia juxta regulam juris, qui fentit onus, debet fentire & commodum.

Sic

Sic manens Parisiis, possum vesci carnibus certis Sabbatis secundum usum Ecclesiæ Parisiensis: manens in Hispania, possum vesci intestinis animalium die Sabbati secundum usum Ecclesiæ Hispanicæ.

Consect. 10. Peccat Legislator, sive civilis, sive Ecclesiasticus, qui non observat Leges directivas, quas ipse statuit: quia Legislatori dicitur: *Patere Legem, quam tuleris*, & hi increpantur a Christo: *Qui dicunt; & non faciunt:* Matth. 23.

Sed non peccat, si ipse non subeat pœnas, quas contra infractores legis decernit: quia nullus proprie a se ipso pœnis subjicitur; v. g. Episcopus censuris a se inflictis non ligatur, nec Princeps pœnis per ipsum destinatis contra infractores legis subesse debet. Ita D. Thom. 1. 2. q. 96. a. 5. ad 3.

Consect. 11. Peccant qui Leges justas nolunt ex contumacia recipere; quia hæc contumacia est rebellio contra legem: ideo damnata est sequens propositio ab Alexandro VII. Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a Principe promulgatam.

Sic peccant Laici & Clerici, qui pertinaciter obstant, ne Leges civiles justæ introducantur & recipiantur.

Sic peccant Monachi & Moniales, qui resistunt Superioribus legitimis volentibus justam regularum observantiam introducere: quia ex Trid. sess. 25. de reform. c. 5. gravissimis censuris afficiuntur, quotquot salutari reformationi restiterint.

Non peccant tamen, qui, secluso omni scandalo & contumacia, veras causas & certa privilegia proponunt, quibus possunt eximi a tali Lege, quæ statuitur: quia tunc nulla rebellio. Sic varii sunt Canones circa disciplinam, quæ in certis regionibus non vigent. Vide Dominum de Marca lib. 2. de Concord. c. 16. & 17.

ARTICULUS III.

An Lex, manifeste injusta, sit observanda. Constat, legem injustam non habere vim obligandi; sed quomodo id intelligendum sit, sequentes propositiones aperient.

Prop. 1. Quoties Lex injusta *ex objecto*, præcipiens aliquid, quod est ex se malum, vel vetans aliquid, quod

quod eſt ex ſe bonum, quæque eſt aperte contraria Legi vel naturali, vel divinæ, vel Eccleſiaſticæ, nullatenus eſt obſervanda.

Prob. 1. Ex Scriptura. Prædicta Lex eſt injuſta *ex objecto*; de Lege autem injuſta *ex objecto*, dictum eſt Act. 4. v. 29. *Obedire oportet Deo, magis quam hominibus*: Ergo prædicta Lex nullatenus eſt obſervanda.

2. Ex Hieron. in c. 6. Epiſt. ad Epheſ. *Non audiat ſervus carnalem dominum, ſi contraria Dei præceptis voluerit imperare.*

3. Ex D. Thom. 1. 2. q. 96. art. 3. in C. ubi habet: *Leges poſſunt eſſe injuſtæ per contrarietatem ad bonum divinum, ſicut Leges tyrannorum inducentes ad idololatriam, vel ad quodcunque aliud, quod ſit contra Legem divinam, & tales Leges nullo modo licet obſervare.*

4. Ratione. Lex injuſta *ex objecto*, non eſt recta rationis ordinatio; ſed econtra eſt rationis deordinatio: ergo non eſt obſervanda, ſed ſpernenda.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Honorandus eſt Legislator, qui Legem ſtatuit; ſed non eſt audiendus, quoties ſtatuit aliquid contra Legem naturalem. Honorandus, quia habet dignitatem; non audiendus in tali caſu, quia non habet authoritatem. Quod uno verbo ita digerit Tertullianus in lib. ad Scapulam cap. 1. *Colimus ergo & Imperatorem ſic, quomodo nobis licet, & ipſi expedit, ut hominem a Deo ſecundum, & quidquid eſt, a Deo conſecutum, & ſolo Deo minorem.*

Sic generatim ſpernenda eſt Lex Imperatoris contraria legi naturæ, ut docet Origenes lib. 5. contra Celſum. *Cum*, inquit, *ſint duæ Leges in genere, altera naturæ Lex, cujus Deus lator eſt, altera ſcripta, valens in civitatibus; ubicumque ſcripta Lex Legi Dei non adverſatur, decet accomodare ſe civibus, nec affectare leges exteras; ubi vero ſcripta contrarium naturæ - - imperat, vide, an non ratio dictet, ut- - - Legislatori Deo te committens, vivas juxta illius præſcriptum, etiamſi id faciendum ſit cum innumeris periculis, laboribus, mortibus, ignominiis.*

Sic

Sic in particulari fpernenda eft Lex, quæ idololatriam imperat, qualis fuit Antiochi in veteri teftamento, & Lex Ethnicorum Imperatorum in novo Teftamento: de quo ita Theophilus Epifc. Antioch. L. 1. ad Autolicum. *Dices ergo,* inquit *quare Regem, five Cæfarem adorare recufas? quia non ad id eft inftitutus, ut adoretur; fed ut legitimo, qui ipfi congruit, honoretur honore: Rex enim, five Cæfar, Deus non eft; fed meminerit fe effe hominem a Deo in hanc dignitatem promotum, non ut adoretur, fed ut jufte quemadmodum juftitia exigit, judicet.*

Sic pariter fpernenda eft Lex, qua præciperetur occidi innocentes: qualis fuit Lex Pharaonis jubentis occidi omnes infantes mafculos Judæorum, ut habetur Exod. 1. v. 16. qualis fuit etiam Lex Saulis jubentis occidi Sacerdotes Domini, ut habetur 1. Reg. 22. v. 18. qualis demum fuit Lex tyrannorum jubentium occidi eos omnes, qui Chrifti religionem profiterentur; dicitur enim Exod. 23. *Infontem & juftum non occides.*

Confect. 2. Non audiendus eft Imperator, quando ftatuit Legem Legi pofitivæ divinæ contrariam. Id difertis verbis explicat Aug. in expofitione quarumdam propofitionum Epift. ad Rom. ubi fic habet: *Si quis ergo putat, quoniam Chriftianus eft, non fibi effe vectigal reddendum, aut tributum, aut non effe exhibendum honorem debitum illis, qui hæc curant, Poteftatibus, in magno errore verfatur. Item, fi quis fic fe putat effe fubdendum, ut etiam in fua fide habere poteftatem arbitretur eum, qui temporalibus adminiftrandis aliqua fublimitate præcellit, in majorem errorem labitur; fed modus ifte fervandus eft, quem Dominus ipfi præfcribit, ut reddamus Cæfari, quæ funt Cæfaris, & Deo quæ Dei funt.*

Sic generatim loquendo, non obfervanda eft Lex humana Legi divinitus traditæ contraria: fed dicendum cum Apoftolis: *Si juftum eft in confpectu Dei vos potius audire, quam Deum, judicate.* Act. 4. v. 19.

Sic in fpecie loquendo, fpernenda effet Lex, qua juberetur Scripturas facras non fervari, uti juffit Julianus Apoftata. tefte Aug. lib. 18. de Civ. cap. 52. juffit enim Deus facros Codices fideliter fervari.

Sic pariter ſpernenda eſſet Lex, qua juberetur, homines non inſtrui circa religionem, fidelibus Sacramenta non conferri, &c. uti jubent multi Ethnici Imperatores; contrarium enim juſſit Chriſtus, dicens: *Docete omnes gentes baptizantes, eos &c.*

Conſect. 3. Non audiendus pariter Legislator politicus, quando ſtatuens circa materiam ſibi non ſubjectam, condit Legem Conſtitutionibus Eccleſiaſticis contrariam, ut habetur in Capitulo Hadriani num. 39. *Conſtitutiones contra Canones & Decreta Præſulum Romanorum, vel bonos mores, nullius ſint momenti.*

Conſect. 4. Quantacumque ſit iniquitas humanarum Legum, quibus aut res ex ſe mala præcipiatur, aut res ex ſe bona prohibeatur, abſtinendum quidem a malo, & faciendum bonum; ſed nulla unquam in iniquum Legislatorem molienda eſt rebellio: ſed patienter ſuſtinenda eſt perſecutio. *In hoc enim vitæ genus,* inquit Petrus 1. cap. 2. v. 21. *vocati eſtis,* ut patiamini: *Quia & Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut ſequamini veſtigia ejus, qui peccatum non fecit, nec inventus eſt dolus in ore ejus. Qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem* vel Pilato, *judicanti ſe injuſte,* vel Patri judicanti ſe juſte, ut explicat Menoch. *Recogitate,* inquit Paul. ad Hebr. 12. *eum, qui talem ſuſtinuit a peccatoribus adverſus ſemetipſum contradictionem, ut ne fatigemini animis veſtris deficientes.* Et alibi exemplo ſuo Paulus compellans nos, ait: *Perſecutionem patimur, & ſuſtinemus, blaſphemamur, & obſecramus.* Ideo numquam viſum in Eccleſia Catholica a fidelibus motam eſſe vel minimam ſeditionem contra nequiores & ſeveriores tyrannos.

Prop. 2. Quando Lex non eſt injuſta ex objecto, ſeu cum Lex nihil præcipit mali, ſed injuſta ſolum eſt vel ex authore, vel ex modo, vel ex fine: ex authore, ut cum Legislator fert legem ultra ſibi commiſſam poteſtatem: ex modo, ut, cum Legislator injuſte diſtribuit onera aliunde juſta: ex fine, ut cum Legislator in ferenda lege non quærit utilitatem Civium, ſed propriam; tunc ea Lex obſervari quidem poteſt, ſed citra peccatum licet ejus obſervantiam omittere, modo

non

non timeatur vel scandalum, vel perturbatio, quo in casu esset ex necessitate observanda.

Prob. 1. Script. 1. Pet. cap. 2. v. 19. ubi sic habetur: *Hæc est enim gratia:* id est, id gratum Deo est, *si propter Dei conscientiam,* id est, fidem & religionem Dei, *sustinet quis tristitias, patiens injuste,* ut explicat Menoch. Ergo ut concludit D. Thom. ex isto textu, Lex etsi aliunde injusta, observari utiliter potest.

2. Ex D. Thom. 1. 2. q. 96. a. 4. in corp. ubi sic habetur: *Hujusmodi Leges,* injustæ scilicet vel ex authore, vel ex fine, vel ex modo, *magis sunt violentiæ, quam Leges: quia sicut Aug. dicit de lib. arbit.* Lex esse non videtur, quæ justa non fuerit: *unde tales Leges non obligant in foro conscientiæ, nisi forte propter vitandum scandalum, vel turbationem, propter quod etiam homo juri suo debet cedere, secundum illud* Matth. 6. Qui angariaverit te mille passus, vade cum eo alia duo. & qui abstulerit tibi tunicam, da & pallium: Ergo Lex injusta aliquo modo ex prædictis observari debet ex necessitate, ubi timetur scandalum & perturbatio: extra illum casum observari tantum debet ex consilio.

3. *Rat.* Lex in tantum ligat, in quantum Legislator accipit a Deo jurisdictionem, juxta illud Pauli: *Omnis potestas ordinata a Deo est.* Atqui Deus non concessit jurisdictionem ad condendam Legem injustam vel ex authore, vel ex fine, vel ex modo; quia, quæ sunt, a Deo ordinata sunt: Ergo hujusmodi Lex non ligat in conscientia; & ita potest citra peccatum omitti, modo non interveniat scandalum, vel perturbatio.

Quia tamen quisque potest juri suo cedere, cum ea Lex, ut supponitur, nihil præcipiat mali, poterit sine peccato, immo cum laude observari: ideo Paulus ad hujusmodi observantiam hortatur his verbis: *Ut quid non magis injuriam patimini?*

Et quia rursus quisque debet juri suo cedere ad vitandum scandalum & perturbationem, hujusmodi Lex etsi injusta, ex necessitate observanda est, quoties timetur vel scandalum, vel perturbatio.

Consectaria hujus doctrinæ.

Consect. 1. Quoties Legislator vel non habet absolu-

te poteſtatem legem ſtatuendi, vel non habet poteſtatem ſuper illos, quibus imperat, vel non habet poteſtatem ſuper eam rem, quam imperat; tunc ea lex non ligat: quia non eſt juſta ex authore.

Sic lex lata a privato homine, nullatenus ligat: quia privata perſona nullam habet authoritatem condendi Legem: de hoc ita D. Thom. 1. 2. q. 90. a. 3. in corp. *Lex*, inquit, *proprie, primo, & principaliter reſpicit ordinem ad bonum commune: ordinare autem aliquid in bonum commune, eſt vel totius multitudinis, vel alicujus gerentis vicem totius multitudinis: & ideo condere legem, pertinet ad totam multitudinem, vel pertinet ad perſonam publicam, quæ totius multitudinis curam habet.*

Sic Lex lata a perſona quidem publica, ſed circa ſibi non ſubditos, non ligat: v. g. Lex Eccleſiaſtica non ligat non baptizatos: Lex alicujus Regni non ligat eos, qui ad regnum nullatenus pertinent; de hoc ita D. Thom. 1. 2. q. 96. a. 6. *Illi*, inquit, *qui ſunt de civitate vel regno, non ſubduntur Legibus Principis alterius Civitatis, vel Regni, ſicut nec ejus dominio.*

Sic Lex lata a legitimo Legislatore, ſed circa materiam non ſibi ſubditam, non ligat: quia eſt injuſta ex authore: v. g. Lex lata ab Epiſcopis circa res temporales, aut Lex Principis lata circa res religionis, non ligat: quia eſt injuſta ex authore: de quo Canon. *Nos* c. 2. q. 1. Sicut *Reges*, inquit, *præſunt in rebus Sæculi, ita Sacerdotes in rebus Dei.* Ad quæ extendat ſe Lex Eccleſiaſtica, & civilis dicetur infra.

Conſect. 2. Quoties Legislator in imponendis oneribus non ſervat juſtam æqualitatis proportionem, toties Lex illa non ligat quantum ad eam partem, in qua exceditur; quia tunc Lex eſt injuſta ex modo: ligat vero quantum ad eam partem, in qua non exceditur; quia circa id non eſt injuſta.

Sic tributa legitime impoſita ſolvenda ſunt a quolibet ſecundum eam quantitatem, quæ ſervata proportione ipſi competere debet.

Sic pariter, ſi Lex vergat in gravamen injuſtum aliquorum tantum, & non omnium, obligat eos, quos non gravat, quamvis alios non obliget.

Con-

Confeſſ. 3. Quoties Legislator in ferenda Lege non quærit finem legis, et nullum commodum commune aſſignari poteſt, tunc Lex non ligat in conſcientia: quia Lex non eſſet juſta ex fine.

Sic, v. g. ſtatuta eſt gabella ad ſtruendos muros civitatis: conſtructis muris, ſi Cives ſine auctoritate idem tributum exigant, tunc injuſta eſt, inquit Cajetanus, exactio; quia ceſſavit finis, propter quem impoſitum eſt tributum.

Confeſſ. 4. Quando Lex eſt juſta ex objecto, ex authore, ex fine generali, ex modo, ſed injuſta ſolum ex motivo particulari Legislatoris, quia ſcilicet Legislator tulit legem pravo motivo; tunc Lex illa juſta ex objecto, ex authore, ex fine generali, ex modo, eſt obſervanda: quia eſt vere Lex, & proinde ligans in conſcientia. Et quamvis Legislator peccet condendo ex tali motivo legem aliunde juſtam; tamen per peccatum non amittit jurisdictionem, & proinde vim obligandi ſubditos.

Sic, quamvis Epiſcopus ex odio, vel malitia, qua flagraret erga ſibi ſubditos, jejunium præciperet, aut diem feſtivum obſervandum mandaret; hæc Lex, etſi injuſta ex motivo particulari, eſſet obſervanda.

Confeſſ. 5. Quando Lex eſt injuſta ex authore tantum, ſemper eſt obſervanda, donec manifeſte declaretur, authorem Legis nullam habere jurisdictionem: quia alias ſubditi infinitas cauſarentur excuſationes, quibus ſe ab obſervantia legum liberarent.

Sic Lex legitimi Principis eſt obſervanda, quamvis dure, immo tyrannice regat imperium; quia veram habet jurisdictionem: & hoc eſt, quod jubet Petrus 1. c. 11. v. 18. *Subditi eſtote in omni timore Domini, non tantum bonis & modeſtis, ſed etiam diſcolis.*

Sic Lex etiam tyranni, qui injuſte regnum invaſit, eſt obſervanda, quamdiu eſt poſſeſſor pacificus: quia Respublica illum tolerando, cenſetur in illum jurisdictionem transferre.

CAPUT III.

De modo, ſecundum quem Lex obligat.

Vidimus Legem ſingulos ſibi ſubditos obligare in conſcientia: jam, quo pacto eos liget, videamus.

ARTICULUS I.

Secundum quam intentionem vel expressam, vel interpretativam obliget Lex.

Prop. unica. Lex non ligat, nisi juxta intentionem rationalem Legislatoris.

Prob. 1. Ex Scriptura. *Littera occidit,* inquit Paulus, *spiritus autem vivificat*: Ergo Lex est observanda, non secundum sensum externum verborum, sed juxta intentionem a Legislatore rationaliter intentam, & per sensum obvium verborum propositam.

2. Ex Hilario relato a D. Thom. 1. 2. q. 92. a. 1. *Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi*: Ergo Lex debet sumi, non secundum externum verborum sonum, sed secundum mentem Legislatoris expressam vel per se ipsum, vel per ejus verba in sensu obvio accepta.

3. *Rat.* Prima Ratio. Legislator præcipit obedientiam: obedientia autem exigit, ut obsequamur juxta intentionem præcipientis: Ergo lex ligat juxta intentionem Legislatoris justa præcipientis.

2. Ratio. Legislator nihil potest ultra exigere, quam ut ejus subditi ei plane subjiciantur: ei autem plane subjiciuntur, si legem observent juxta suam ipsius legislatoris intentionem: ergo Lex ligat juxta intentionem legislatoris.

3. Ratio. Legislator se habet in communitate, sicut Deus in mundo, anima in corpore, pater in domo, præfectus in exercitu: ergo sicuti perfecta est subordinatio, cum milites sequuntur nutum præfecti, filii nutum patris, corpus nutum animæ, & creaturæ nutum Dei; ita perfecta est obedientia, cum sequimur nutum legislatoris: Ergo lex ligare non potest, nisi juxta intentionem Legislatoris.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Ille est prævaricator Legis, qui verbis Legis exterius adhærens, intentionem Legislatoris non sequitur: quia, ut dicitur lege contra ff. de legi-

gibus: *In fraudem legis facit, qui salvis verbis legis sententiam ejus circumvenit.* Sic adulter relinquens alicui hæreditatem ea Lege, ut suo spurio reddatur, in Legem peccat, quamvis verba Legis videatur servare. Sic Sacerdos filio transmittens Beneficium, non per se, sed per alium, verbis legis obsequitur, sed ipsam legem violat; dicitur enim de Reg. Juris in 6. Reg. ultima. *Certum est, quod is committit in Legem, qui Legis verba complectens contra Legis nititur voluntatem:* quia ut ait Juris Consultus: *Scire Leges, non est verba earum tenere, sed vim ac potestatem.*

Confect. 2. Toties observantia Legis omitti potest, quoties occurrunt casus particulares, in quibus, si prudens Legislator interrogaretur, responderet, se non habuisse intentionem obligandi in tali casu: quia Lex non ligat, nisi juxta intentionem Legislatoris.

Sic contra verba Legis agendum, quoties in rigore accepta noceret bono communi: v. g. contra verba legis aperiendæ sunt fores urbis obsessæ, si egressi cives ab hostibus lacessiti, velint in eam recipi: non est reddendum depositum, cum depositor vult eo uti vel ad sui, vel ad alterius perniciem.

Confect. 3. Lex non ligat sub peccato, nisi post legitimam & sufficientem promulgationem; quia talis debet esse intentio rationalis Legislatoris; iniquum enim esset ad Legem incognitam obligare: & ita

Lex naturalis non ligat ante usum rationis, per quam Lex naturalis nobis manifestatur.

Lex Mosaica non ligabat Gentiles, quibus erat incognita; sed solos Judæos, quibus in monte Sinai fuerat promulgata.

Lex Evangelica non ligabat infideles, apud quos non erat prædicata; immo juxta Bernardum Epist. 77. licet Hierosolymis promulgata, non obligabat, nisi postquam fuit toto orbe annuntiata.

Lex Ecclesiastica non ligat, nisi ubi cum debitis solemnitatibus promulgata est: v. g. Lex de continentia Diaconorum non ligabat nisi post promulgationem. *His ignorationis venia remittitur,* inquit Innoc. I. *ita ut de cætero penitus incipiant abstinere:* Epist. 3. Lex de supprimendis matrimoniis clandestinis

ftinis non ligabat, nifi poft triginta dies a prima die promulgationis, ut docet expreffe Trid. feff. 24. cap. 1.

Sic juxta Dominum de Marca lib. 2. de Concord. cap. 15. qui in confirmationem fuæ fententiæ citat Panormitanum, Sylveftrum, Cajetanum, Soto, Azorium, Serarium, &c. Lex Romani Pontificis non ligat, nifi fuerit folemniter promulgata apud eos populos, qui ei fubeffe debent.

Sed qualis debeat effe in Gallia folemnis illa promulgatio, non apud omnes convenit: alii cenfent requiri, ut conftitutiones Papales a Parlamentis acceptentur: alii vero cenfent fufficere, quod ab Epifcopis acceptentur, & ab eisdem populo proponantur. Sed quidquid fit de illa controverfia, illud eft omnino certum, Conftitutiones Papales editas contra Janfeniftas, contra Quietiftas, contra laxiores aut rigidiores Cafuiftas, plenum & integrum Legis robur habere; & eos graviter peccare, qui dictis Conftitutionibus religiofe non obtemperant: quia & a Parlamentis acceptatæ funt, & in folemnioribus Cleri Gallicani comitiis nedum humiliter & religiofe exceptæ fuerunt, fed etiam juffum eft, ut eis fideles omnes acquiefcerent.

Sic Lex civilis non ligat, nifi promulgata. *Tunc*, inquit Juftinian. *Leges valere jubentur, cum in communi factæ funt manifeftæ*; Novel. 66. Inde eft, quod apud Gallos edicta Regum mittuntur ad Parlamenta, a Parlamentis ad Curias inferiores.

Sic Lex derogatoria tum confuetudinis habentis vim legis, tum privilegii eximentis a Lege, non habet robur nifi promulgata; quia eft inftar legis; ideo qui habet facultatem abfolvendi a refervatis, hac uti poteft, donec revocatio illius illi fuerit cognita.

Confect. 4. Lex pofitiva five Ecclefiaftica, five civilis, fi fit privati juris, & aliunde non fit bonis moribus neceffaria, non ligat, cum, feclufa omni pertinacia & fcandalo, moribus utentium non eft recepta; quia talis eft intentio Legislatoris: qui enim tacet, confentire videtur,

detur, si lubens & sponte taceat; de quo ita Gratianus Can. *In illis. Leges* Ecclesiasticæ *instituuntur, cum promulgantur: firmantur, cum moribus utentium recipiuntur.* Et Julianus L. ex quibus ff. de legibus: *Leges ipsæ nulla alia ex causa civiles nos tenent, quam cum judicio populi receptæ sunt.*

Sic Leges Ecclesiasticæ aliæ valent in occidente, aliæ in oriente: olim Romæ jejunabatur Sabbato, minime vero alibi. Lex erat de ordinandis cantoribus in oriente, de non ordinandis in occidente.

Si autem Leges sint non privati juris, quo privatum bonum singulorum quæri debet, sed sint juris publici, quo bonum universale quæritur; tunc nullatenus necessarius est populi consensus, ut Leges illæ obligent: quia esto Lex privati juris nihil aliud sit, ut dicit Papinianus, *quam communis Reipublicæ sponsio*; Lex vero publici juris nihil est aliud, ut dicit Plato, quam salus totius etiam cum periculo partis.

Sic Leges istæ publici juris, v. g. de bello, de pace, de fœderibus, de vectigalibus, de Regum eminenti dominio, &c. ad solum Principum arbitrium pertinent, sola Populis obsequii gloria relicta; & obligare censentur, etiamsi injuste obmurmurent populi: quia intentio rationalis Legislatoris est, ut bonum universale totius Reipublicæ procuretur, etiam cum dispendio boni privati & particularis.

Consect. 5. Lex positiva sive Ecclesiastica, sive civilis, non rescindit, ut plurimum, antiquas locorum consuetudines, si aliunde nihil mali contineant: quia talis est intentio Legislatoris. *Ipsa* quippe *mutatio consuetudinis, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat*, inquit Aug. Epist. ad Januar. Ita sine schismate particulares Ecclesiæ servant suos ritus; & sine rebellionis crimine particulares Provinciæ suis moribus adhærent: alii sunt ritus in Ecclesia Græca, alii in Ecclesia Latina.

Consect. 6. Lex fundata in falsa præsumptione non ligat, quando constat, Legislatorem non habiturum fuisse intentionem obligandi, si falsitatem præsumptionis cognovisset: quia tunc Legislator non habet intentionem obligandi.

Sic sententia lata ex falso allegatis, & probatis, non ligat in foro conscientiæ, nisi ut scandalum vitetur, si sit illius periculum: proinde secluso scandalo possum non solvere quod judex jubet, si vere non debeam. Sic sententia jubens aliquid secundum se bonum, sed in talibus circumstantiis illicitum, v. g. jubens Matrimonium Monacho incognito ut tali, non ligat: quia nititur falsa præsumptione.

Sic sententia jubens reddi debitum conjugale, non ligat eos, qui non vere contraxerunt: quia inter eos non est verum matrimonium.

Confect. 7. Nulla præcepta affirmativa Legis naturalis obligant ad sui observantiam cum aperto vitæ discrimine in his circumstantiis, in quibus eorum omissio nec honori Dei nec utilitati proximi contrariatur: quia talis est intentio Legislatoris: *Præcepta affirmativa obligant ad semper, sed non pro semper*, id est, urgent in aliquibus instantibus, & non in omnibus: Ergo intentio Legislatoris talis est, ut cesset obligatio tunc exercendi actus per legem imperatos, quando tale exercitium citra necessitatem periculum vitæ induceret.

Sic præceptum profitendi fidem, celebrandi nomen divinum, honorandi parentes, reddendi depositum, restituendi ablatum, cum periculo vitæ non ligat semper & in omni instanti; sed tunc solum urget, cum honor Dei & utilitas proximi contrarie subtraherentur, ut loquitur D. Thom. agens de professione fidei 2. 2. q. 3. a. 2.

Confect. 8. Nulla præcepta affirmativa Legis positivæ vel Ecclesiasticæ, vel civilis ligant ad sui observantiam cum evidenti vitæ discrimine, nisi in his circumstantiis, in quibus eorum omissio vel honori Dei, vel utilitati proximi, vel bono publico insigniter contrariatur: quia talis est, aut esse debet rationalis intentio Legislatoris; minus enim ligat Lex positiva, quam naturalis.

Sic præceptum Ecclesiasticum celebrandi exterius festa, audiendi Missam, confitendi peccata, communicandi, recitandi horas canonicas, recedendi ab excommunicatis, &c. non ligat imminente periculo vitæ, modo nihil fiat his præceptis contrarium.

Sic præceptum civile, quo ſtatuuntur ſervitutes tum urbanæ, tum agreſtes, ceſſat hoc ipſo, quod ad ejus obſervantiam intervenit præſens vitæ periculum.

Conſect. 9. Præcepta negativa juris naturalis obligant ad ſui obſervantiam, etiam in ipſo vitæ diſcrimine: quia, cum *Præcepta negativa obligent, ad ſemper, & pro ſemper*, & vetent quod eſt ex ſe malum; talis eſt intentio Legis, ut obligent etiam cum vitæ diſpendio.

Sic debemus potius mortem obire, quam hæc præcepta naturalia negativa infringere: non habebis Deos alienos coram me: non perjurabis: non inhonorabis parentes: non fornicaberis: non mentieris: non concupiſces, &c.

Conſect. 10. Præcepta negativa juris poſitivi tunc ſolum obligant ad ſui obſervantiam, etiam inſtante periculo vitæ, cum ex eorum omiſſione ſecutura eſt vel contumelia contra Deum, vel jactura ſalutis æternæ proximi, vel periculum boni univerſalis: quia talis eſt intentio Legislatoris: honor enim Dei, ſalus æterna proximi, & bonum univerſale Reipublicæ debent conſervari illæſa, etiam cum diſpendio vitæ noſtræ.

Sic fidelis baptizatus debet potius mortem ſubire, quam non abſtinere a carnibus diebus ab Eccleſia vetitis, quam non abſtinere a ſervilibus diebus feſtis, quam non abſtinere ab idolothitis, ſi ad hoc cogatur, non ut ſatisfaciat neceſſitati naturali, ſed ſolum in deriſum religionis Catholicæ. Ita ſe geſſit Eleazarus, abſtinens a carnibus porcinis.

Sic debemus potius mori, quam non abſtinere ab aliquo indifferenti, quod ſcandalum eſt fratri: ita docet Paulus. *Ergo peribit*, inquit, *infirmus in tua ſcientia frater, propter quem Chriſtus mortuus eſt?* ad Corinth. 8. v. 12. & rurſus: *Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Chriſtus mortuus eſt:* ad Rom. 14. v. 16.

Sic miles in ſtatione difficili & periculoſa conſtitutus, debet potius mortem oppetere, quam eam deſerere, ſi ex ejus fuga ſecutura ſit deletio exercitus, aut periculum Reipublicæ. Ita præſtitit Judas Machabæus. *Quoniam*, inquit, *melius eſt nos mori in bello, quam*

videre mala gentis nostræ, & sanctorum. 1. Mach. c. 3. v. 59.

Sic tempore pestis Medicus debet potius vitam suam periculo mortis exponere, quam cives sine remedio deserere: debet, inquam, hoc ex justitia, si sit pretio conductus; ex charitate vero, si non sit pretio conductus.

Sic simplex Sacerdos ex charitate, Parochus vero ex Justitia debet potius vitam suam periculo mortis exponere, quam fideles sine Sacramentis deserere. *Nisi forte*, inquit August. Epist. 228. ad Honoratum. *quisquam contenderit, non esse ministrum impium, qui tunc subtrahat ministerium pietati necessarium, quando est magis necessarium*: debemus enim Christum imitari, qui vitam suam pro nobis posuit.

ARTICULUS II.

De modo, secundum quem Lex pœnalis obliget. Quomodo & quando pœnæ per Legem inflictæ, sint subeundæ.

Nota. Lex pœnalis ea est, quæ præcipit aut vetat aliquid, infligendo infractoribus pœnam aliquam, quæ habeat rationem vindictæ, v. g. exilium, mutilationem, & mulctam pecuniariam, &c.

Lex pœnalis, alia est mere pœnalis, alia mixta.

Lex mere pœnalis ea est, quæ non est præceptiva, sed tantum pœnalis, ut cum Legislator non habet intentionem obligandi, sed solum infligendi pœnam.

Lex pœnalis mixta ea est, quæ simul præceptiva est & pœnalis, ut cum Legislator habet intentionem obligandi sub peccato, & simul infligendi pœnam. Legislator autem censetur semper habere intentionem obligandi sub peccato, quando legem statuit, nisi expresse exprimat, se non habere intentionem obligandi sub peccato.

Prop. unica. Lex mere pœnalis obligat solum ad pœnam juxta rationalem intentionem Legislatoris subeundam: Lex vero pœnalis mixta obligat ad culpam simul & pœnam subeundam pariter juxta intentionem rationalem Legislatoris.

Prob. Omnis Lex obligat juxta intentionem ratio-

na-

nalem Legislatoris, ut patet ex dictis: Atqui Legislator habet intentionem obligandi ſolum ad pœnam, cum condit Legem mere pœnalem; habet vero intentionem obligandi ad culpam ſimul & pœnam, quando condit Legem pœnalem mixtam, ut patet ex prænotatis: Ergo Lex mere pœnalis obligat tantum ad pœnam; Lex vero pœnalis mixta obligat ad culpam ſimul & pœnam. Et quia Lex non obligat niſi juxta intentionem rationalem Legislatoris, culpa non contrahitur, & pœna non eſt ſubeunda, niſi juxta intentionem rationalem Legislatoris.

Conſectaria hujus doctrinæ circa vim obligatoriam Legis & mere pœnalis, & mixtæ.

Conſect. 1. Lex mere pœnalis, in qua Legislator expreſſe aſſerit, ſe nolle obligare ſub peccato, non ligat ſub reatu culpæ: quia talis eſt intentio Legislatoris.

Sic ſtatuta multorum Religioſorum, v. g. Dominicanorum, Patrum Doctrinæ Chriſtianæ, non obligant ſub peccato: quia ita expreſſe fertur in Conſtitutionibus, modo abſit ſcandalum & contemptus.

Conſect. 2. Lex pœnalis disjunctive, in qua Legislator expreſſe aſſerit, ſe velle obligare vel ad culpam, vel ad pœnam, non obligat ad utrumque, ſed ſolum ad alterutrum, vel ad pœnam, vel ad culpam: ſicuti votum pœnale obligat tantum vel ad culpam, vel ad pœnam: quia talis eſt intentio Legislatoris.

Sic iſta lex: Nemo frumentum extra Regnum efferat, vel ſi efferat, ſolvat centum nummos: cogit vel ut non efferas frumentum, vel ſi efferas, ut ſolvas argentum præſcriptum.

Conſect. 3. Lex pœnalis mixta, in qua Legislator expreſſe aſſerit, ſe velle obligare ſubditos juxta formam juris, obligat ſub peccato: quia Lex tunc cenſetur præceptiva & pœnalis.

Sic peccant qui contra vetitum cædunt ligna in ſylvis, qui piſcantur in fluminibus, qui ſal, tabacum emunt, aut vendunt: quia edicta regia, edita circa hæc, vulgo ſecundum formam juris exprimuntur.

Conſect. 4. Lex pœnalis mixta, in qua Legislator non explicite aſſerit, ad quid velit obligare, an ad culpam ſolum, an ad pœnam ſolum, an ad culpam ſimul &

pœnam, eſt examinanda, ut conſtet de intentione Legislatoris: quia Lex ligat juxta intentionem Legislatoris.

Regulæ ad dignoſcendum, quandonam Lex pœnalis ſit mere pœnalis, quando vero ſit mixta.

1. *Reg.* Si Legislator intendat vere Legem condere, tunc Lex pœnalis eſt mixta, & obligat ſub peccato: quia, ut ait Bellarminus lib. 3. de Laicis cap. 11. *Ex intentione Legislatoris pendet, an revera velit imperare -- Sed non eſt in ejus poteſtate impedire, quin Lex obliget, & tantum abeſt, quod appoſitio pœnæ eximat a culpa, quinimo indicat violationi Legis ineſſe peccatum:* omnis enim pœna, ſi juſta, peccati pœna eſt, inquit Aug. lib. 11. retract. cap. 9.

Sic omnis Lex naturalis, cui additur conſcientiæ remorſus: omnis Lex divina, cujus violationi additur pœnæ æternæ inflictio: omnis Lex Eccleſiaſtica, cui additur excommunicatio: omnis Lex civilis, cui additur pœna vel diffamans, vel corporalis, obligat ſub peccato. 1. Quia Lex pœnalis obligat. 2. Quia nemo ita eſt Dominus tum ſui corporis, tum ſuæ famæ, ut poſſit voluntaria Legis violatione exponere ſe aut ſubeundæ pœnæ corporali, aut infamiæ incurrendæ.

2. *Reg.* Si Legislator non intendat vere Legem condere, ſed conceſſionem ſtabilire, qua acquirat pecunias, & ærarium augeat; tunc videtur non velle obligare ad culpam, ſed ſolum ad ſolvendam ſummam taxatam pro obtinenda conceſſione: tunc, inquit Soto, de Juſt. & Jure lib. 1. q. 6. a. 6. intentio Legislatoris non eſt Legem condere, quæ liget ad culpam, ſed conventionem inire, quo pretio licitum fiat id, quod ſine tali pretio eſſet illicitum: tales ſunt vulgo Leges, quas ſtatuunt Principes inſtantibus & quaſi cogentibus publicanis.

3. *Reg.* In dubio, an edictum Principis liget vel ad culpam ſolum, vel ad pœnam ſolum: an velit Legem condere, vel ſolum media invenire, quibus ærarium augeat; tunc judicandum eſt edictum obligare ad culpam: quia in dubiis tutior pars eſt amplectenda, ut dicitur, ubi de probabilitate

Conſectaria circa obligationem ſubeundi pœnas per Legislatorem inflictas.

Conſect. 1. Quando Lex pœnalis ſtatuit contra infractores pœnas aliquas temporales, auferentes bona, quæ transgreſſor actu poſſidet; v. g. ſtatuit mortem, exilium, mutilationem, carcerem, bonorum fortunæ expilationem: licet Lex dicat, *ipſo facto*; tamen transgreſſor non tenetur illam pœnam ſubire, niſi poſt juridicam ſententiam, quia talis eſt rationalis intentio Legislatoris; alias quicumque in hanc legem peccaret, ſimul in ſeipſum judex eſſet, & reus: quod nec natura patitur, nec conditio nocentis ſuſtinet: unde ait Gregorius cap. *Suſceptis*, de cauſarum poſſeſſione & proprietate: *contra inauditam partem nihil poſſumus definire.*

Sic Leges pœnales contra Hæreticos, contra Sicarios, contra eos, qui nefarias nuptias contrahunt, contra raptores, contra fautores infidelium, privantes illos *ipſo facto* omnibus bonis temporalibus, non ita ligant, ut pœna illa ſtatim ſubeatur ab infractoribus, ſed ſolum poſt latam ſententiam: poteſt enim reus multas excuſationes allegare, quæ vigorem juris temperabunt.

Conſect. 2. Quando Lex pœnalis conditionalis ſtatuit contra infractores pœnas temporales impedientes aut acquiſitionem, aut retentionem bonorum, quæ nec acquiri, nec retineri poſſunt, niſi per obſervantiam Legis conditionalis: illæ, inquam, pœnæ ſunt ſubeundæ a transgreſſoribus ante juridicam ſententiam: quia rationalis intentio Legislatoris eſt, ut nec acquirantur, nec retineantur bona, niſi ab his, qui Legem aut conditionem ſtatutam obſervaverint. Ita Soto de juſtitia & jure lib. 1. q. 6. a 6. in reſponſione ad objecta.

Sic pœnæ latæ contra Simoniacos, privantes illos aut Beneficiis ſimoniace acceptis, aut fructibus eorumdem Beneficiorum vel perceptis, vel a diligenti poſſeſſore percipiendis, ſunt ſubeundæ ante ſententiam Judicis; quia talis eſt intentio Legislatoris: ita videtur docere D. Thom. 2. 2. q. 100. a. 6 ad 3. Collatio enim ſimoniaca eſt non ſolum illicita, ſed etiam invalida & nulla: ſi collatio eſt nulla: ergo recipiens Beneficium nullum jus acquirit circa illud, nec circa ejus fructus:

ſicque ante judicis ſententiam tenetur Beneficio renuntiare, & quod accepit, utpote alienum, reſtituere.

Sic Lex vetans, ne temporale recipiatur pro collatione Ordinum, vel Beneficii, pro ingreſſu in religionem: vel jubens, ut temporale acceptum reſtituatur Eccleſiæ, cui facta eſt injuria: illa, inquam Lex pœnalis eſt obſervanda ante judicis ſententiam; quia jus reddit recipientem incapacem tale pretium recipiendi, & a dante removet facultatem datum temporale repetendi, utrumque in pœnam ex ipſo delicto incurrendam: ita videtur docere D. Thom. q. 100. art. 6. ad 4.

Sic Lex lata contra Clericos alienantes bona Eccleſiaſtica, privans *ipſo facto* omni Beneficio Eccleſiaſtico: Lex lata contra judices ferentes ſententiam pro pecunia, vetans, ne pecunias accipiant, aut jubens, ut acceptam pecuniam reſtituant: Lex lata contra Clericos non reſidentes, non recitantes horas canonicas, vetans, ne redditus Eccleſiaſticos ſuos faciant: hæ, inquam, pœnæ ſunt ſubeundæ ab infractoribus ante juridicam ſententiam, quia talis eſt intentio Legislatoris: unde damnata eſt hæc propoſitio a Cl. Gal. art. 22. *Reſtitutio a Pio V. impoſita Beneficiatis non recitantibus officium, non debetur in conſcientia ante ſententiam declaratoriam, eo quod pœna ſit.*

Sic conditio pœnalis ſtatuta a fundatore Collegii, ut qui tale crimen commiſerit, ſit *ipſo facto* privatus juribus Collegii: item conditio ſtatuta a teſtatore, ut hæres aut legatarius frui bonis teſtatoris non valeat, ſi rem talem omittat, aut talem faciat; adimplenda eſt ante juridicam ſententiam: quia talis eſt rationalis intentio vel fundatoris, vel teſtatoris, quæ vim habet Legis.

Conſect. 3. Quando Lex pœnalis ſtatuit contra infractores pœnas ſolum ſpirituales, vel inhabilitatem ad aliquid ſpirituale, *ipſo facto* incurrendam, illæ pœnæ ſubeundæ ſunt ante ſententiam juridicam: quia talis eſt rationalis intentio Legislatoris: talis quippe pœna non poſtulat actionem ipſi reo valde contrariam, ſed exigit ſolum ceſſationem ſpiritualis alicujus exercitii, v. g.. ceſſationem a divinis, abſentiam a choro: & æquum eſt, ut Eccleſia absque ſtrepitu forenſi poſſit

ho-

bona ſpiritualia, quorum eſt diſpenſatrix, largiri filiis obedientibus, & eisdem bonis privare filios contumaces.

Sic ſimoniacus confidentialis, ſimoniacus in electione Papæ, ſimoniacus recipiendo aliquid pro examine Parochorum, ante ſententiam judicis privatur omnibus beneficiis, quæ habet, & redditur inhabilis ad alia. Primum caſum determinat Bulla Pii V. Secundum vero, Concilium Lateranenſe ſub Julio II. Tertium autem, Concilium Trident. Sic cenſuræ, *ipſo facto* incurrendæ, incurruntur in foro conſcientiæ ante juridicam ſententiam.

Sic pœnæ ſpirituales leves, ipſisque infractoribus utiles, v. g. jejunium, oratio &c. ſunt ſubeundæ ante ſententiam juridicam: quia levitas pœnæ, & peccantis utilitas id videntur exigere.

Conſect. 4. Quando Lex nominetenus pœnalis ſtatuit inhabilitatem aliquam incurrendam ab illo, qui iſtud, aut illud fecerit, inhabilitas illa contrahitur *ipſo facto* ante juridicam ſententiam: quia talis eſt rationalis intentio Legislatoris, ut qui id fecerit, fiat incapax talis dignitatis.

Sic judex damnans reum morte, *ipſo facto* fit irregularis: homo contrahendo ſecundas nuptias, & natus naſcens ex turpi commercio, *ipſo facto* eundem defectum incurrit.

Conſect. 5. Quando Lex pœnalis ſtatuit contra infractores pœnas aliquas ſpirituales, quæ irritent *ipſo facto* actus judiciales, aut quaſi judiciales, elicitos, aut eliciendos, non habet ſuum effectum, niſi poſt juridicam ſententiam: quia rationalis intentio Legislatoris talis eſt, aut eſſe debet, ut poteſtas judicialis, aut quaſi judicailis non ceſſet, niſi actu judiciali.

Sic ante ſententiam juridicam acta interna Parochi, v. g. abſolutio Sacramentalis: acta publica electoris, v. g. electio activa, vel paſſiva, habentur ut valida, ſi fiant ab eo, qui habet titulum vel verum, vel coloratum, licet peccaverit contra Legem vetantem aliquid ſub pœna privationis Beneficii, vel officii, vel poteſtatis eligendi, *ipſo facto* incurrenda: abſolutio Sacramentalis eſt valida, ut conſulatur conſcientiarum quieti:

ita Natalis lib. 4. reg. 13. electio est valida: alioquin vix ulla tuta esset electio: quia dubitandi locus esset in omni electione, num aliquis ex electoribus inhabilis occulte esset ad eligendum.

ARTICULUS III.

Quomodo obliget Lex, quando plures Leges concurrunt, & una vel determinatur, vel emendatur, vel roboratur per aliam.

Nota 1. Quod homo quadruplici jure dirigitur, scilicet, jure naturali, jure gentium, jure civili, & jure Ecclesiastico.

Si homo consideretur quatenus animal, dirigitur jure naturali praecise: quo jure masculus & foemina conjunguntur, natos procreant, & nutriunt; ut natura duce cernimus animalia facere.

Si homo consideretur ut rationalis, dirigitur jure naturali determinato per jus gentium: quo jure fidem servamus, pacta non frangimus, Deum, patriam, & parentes observamus & colimus; uti fieri videmus apud gentes etiam maxime barbaras.

Si homo consideretur quatenus pars alicujus Reipublicae, dirigitur jure naturali & gentium determinato per jus civile: quo jure Romanus jure Romanorum vivit, Gallus jure Gallorum.

Si homo consideretur quatenus Christianus, dirigitur jure naturali, jure gentium, jure civili, determinatis per jus Ecclesiasticum: quo jure homo ad aeternam salutem consequendam destinatur.

Nota 2. Quod praedictae leges, scilicet, Lex naturalis, Lex gentium, Lex civilis, Lex ecclesiastica, ita se habent, ut saepe versentur circa idem objectum: v. g. jus naturale, jus gentium, jus civile, jus Ecclesiasticum versantur circa matrimonium; & jus quodlibet determinat aliquid circa matrimonium. v. g. Jus naaturae jubet tantum vage, ut masculus cum foemina ejusdem speciei, & non alterius, connubium ineat. Jus gentium jubet insuper, ut matrimonia maris & foemi-

nae

næ cum certis pactis celebrentur. Jus civile arctius matrimonium limitat; & jubet fieri, uti Regni & Civitatis commodum postulat. Jus Ecclesiasticum matrimonium adhuc strictius frænat; & jubet fieri matrimonium, non modo masculi cum fœmina, ut natura suggerit, non solum cum certis pactis, ut ratio suadet, non solum pariter juxta civium placita, ut civilis utilitas postulat; sed adhuc cum sacris solemnitatibus, uti salus æterna contrahentium exigit.

Nota 3. Quod quando plures Leges versantur circa eamdem rem vel præceptam, vel prohibitam, hæ leges ita se habent ad invicem, ut vel minus vaga determinet magis vagam, vel magis perfecta emendet minus perfectam, vel demum altera alteram corroboret & confirmet.

Sic in exemplo allato matrimoniali, jus naturale per jus gentium, jus gentium per jus civile, jus vero civile per jus Ecclesiasticum determinantur.

Sic Lex Mosaica per Evangelicam emendatur, & Lex civilis per Ecclesiasticam in multis corrigitur.

Sic demum sæpe Lex Ecclesiastica & civilis mutuo se juvant. Ecclesia civiles Leges potestate sua spirituali venerandas efficit, infligendo scilicet censuras his, qui potestatibus resistunt. Item Princeps Ecclesiasticas Leges tremendas reddit, infligendo mulctas, exilia, mortem his, qui Ecclesiæ resistunt: istud paucis verbis expressit Julius III. *Sicut Leges*, inquit, *non dedignantur Sacros Canones imitari, ita & Sacrorum statuta Canonum Principum Constitutionibus adjuvantur.* His prænotatis, quæ fusius infra discutientur, sit ergo

Prop. 1. Quando Lex magis universalis determinatur per minus universalem, v. g. jus naturale per jus gentium, jus gentium per jus civile, jus civile per Ecclesiasticum: tunc oportet Legem magis universalem observare juxta modum, secundum quem determinatur per minus universalem.

Prob. 1. Exemplo desumpto ex Scriptura. Constat, quod Lex naturalis Decalogi observabatur a Judæis juxta modum, secundum quem determinabatur per Legem Mosaicam: observatur modo a Christianis juxta modum, secundum quem determinatur per Legem

Evan-

Evangelicam. Ergo Lex minus universalis observanda est juxta modum, secundum quem determinatur per legem minus universalem.

2. *Rat.* Homo debet tendere ad beatitudinem supernaturalem; quia ob illam creatus est: Atqui non potest tendere ad illam beatitudinem, nisi observet Leges juxta modum, secundum quem una determinatur per aliam, v. g jus naturæ per jus gentium, jus gentium per jus civile, jus civile per jus Ecclesiasticum; quia alias homo non circa sua omnia munia dirigeretur: homo quippe dirigitur ut animal per jus naturale, ut rationalis per jus gentium, ut civis per jus civile, ut Christianus per jus Ecclesiasticum: Ergo homo debet Legem magis universalem observare juxta modum, secundum quem determinatur per minus universalem. Adde, quod Lex non dirigit hominem, ut oportet; nisi munia omnia ab homine exequenda explicet: quod Lex minime facit, nisi consideretur quatenus magis vaga determinatur per minus vagam, & magis universalis per minus universalem.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Jus naturæ, jus gentium, jus civile non observantur, ut oportet, nisi considerentur quatenus per Leges particulares determinantur.

Sic jus naturæ vage & generatim inspirat, quod homo debeat Deo religionem: sibi ipsi curam mentis & corporis, æqualibus amorem, superioribus observantiam, Reipublicæ subjectionem. Sed ea omnia munia, quæ natura inspirat, ut par est, exerceri non possunt, nisi observentur juxta modum, secundum quem per Leges particulares determinantur: v. g. Qualis debeat esse pietas nostra erga Deum, determinat Ecclesia, festa instituendo; certa pietatis exercitia, quibus festa celebrentur, præscribendo; dispositiones, quibus instituta a Christo Sacramenta recipiantur, decernendo. Qualis debeat esse cura nostri tum corporis tum animi, determinat Ecclesia, decernendo quædam abstinentiæ, & jejuniorum tempora, corporibus animisque curandis salubriter instituta.

Quæ-

Qualis debeat esse amor erga æquales, obſervantia erga ſuperiores, ſubjectio erga Rempublicam, determinat Eccleſia, dum ſigillatim iſthæc omnia munia ſuis Canonibus præſcribit.

Sic bella, ſervitutes, &c jus gentium indicit, ut, remotis perduellionibus, quiete & pacifice vivamus; ſed qualia debeant eſſe bella, quibusve conditionibus fieri debeant ſervitutes, jus civile & Eccleſiaſticum determinant.

Sic jus civile commune contractus, teſtamenta, donationes &c. introducit, quibus rerum dominia transferuntur: ſed jus civile peculiare certas conditiones contractibus, teſtamentis, donationibus, &c. apponit, quæ juxta locorum & temporum diverſitatem variantur.

Prop. 2. Quando aliqua Lex emendatur per aliam, v. g. civilis per Eccleſiaſticam; tunc oportet Legi juxta modum, ſecundum quem emendat, obtemperare.

Prob. 1. Exemplo deſumpto ex Scriptura. Lex Moſaica in multis emendata eſt per legem Evangelicam; nunc autem Moſaicam legem non ſequimur, niſi juxta emendationem a Chriſto traditam: Ergo cum lex emendatur per aliam, non eſt audienda, niſi juxta modum, ſecundum quem emendatur.

2. Ratione. Quoties potentia, per quam dirigimur, eſt fallibilis, eam in his, in quibus fallitur, non ſequimur, niſi prout emendatur per ſuperiorem potentiam: quia imprudentia eſt his, qui ſemel deceperunt, leviter credere. Sic ſenſum in his, in quibus fallitur, non ſequimur, niſi prius emendetur per intellectum. Sic intellectum pariter non ſequimur in his, in quibus errat, niſi prout emendatur per fidem: Ergo cum Lex aliquà eſt fallibilis, in his, in quibus fallitur, non eſt ſequenda, niſi prout per legem ſuperiorem emendatur.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Quoties lex civilis emendatur per Eccleſiaſticam, toties ſequenda eſt præciſe juxta modum, ſecundum quem emendatur; alias ſequeremur regulam fallacem etiam in eo, in quo fallitur.

Sic jus civile usucapiones & præscriptiones stabilit; & hoc quidem merito, scilicet, ne dominia rerum maneant in incerto, ne lites fiant immortales: & in hoc servanda est lex civilis, quia justa. Sed jure civili receptum est, quod sufficiat a principio bona fides, non autem quod necessaria sit ad perficiendam, sive complendam præscriptionem: & in hoc corrigenda est lex civilis per Ecclesiasticam, quæ exigit, ut & initio, & successu, & demum toto tempore præscriptionis possessor sit bonæ fidei, hoc est, quod existimet, rem, quam possidet, esse suam, & non alienam, juxta hanc regulam: *Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit:* Reg. 11. in 6.

Sic leges extant civiles de non alendis liberis a parentibus, ex incestu, vel alias a legibus damnato concubitu natis, scilicet, ut incestuosæ copulæ horrorem ingererent.

Justæ leges in eo, quod horrorem contra incestum animis hominum velint imprimere; sed injustæ, quod prolem innocentem puniant: & in hoc corrigendæ sunt per jus Ecclesiasticum, quo parentes hujus criminis rei pœnitentiæ addicuntur, incestuosæ proli alimenta ministrantur, sed titulus hæreditarius ei interdicitur.

Sic leges civiles tolerant, & impunitum relinquunt patrem, qui filiam suam in adulterio deprehensam interficit: ff. de adult. L. *Pater.*

Justæ quidem leges in hoc, quod velint adulterium puniri; sed injustæ in hoc. quod homini privato jus conferant puniendi adulterii: & circa hoc corrigendæ per jus Ecclesiasticum, quo nec adulter, nec adultera occiditur, sed thorus separatur, & fœmina ad pœnitentiam agendam in arctissimum Monasterium detruditur.

Sic leges aliquæ civiles usuras solutas repeti posse prohibent: venditiones, & emptiones, modo non sint infra, vel supra dimidium justi pretii, non rescindunt: C. de rescin' vind. L. 2.

Justæ quidem in eo leges, quod in odium litium pro mo-

modica læsione actionem dari non permittant; sed injustæ in hoc, quod vel minimum damnum illatum proximo reparari non jubeant: & circa hoc corriguntur per jus Ecclesiasticum, quo jubetur usuras injuste acceptas restitui; & in emptione & venditione res ad æqualitatem reduci.

Sic circa matrimonium jus civile permittit, filium germani unius posse contrahere matrimonium cum filia germani alterius: Inst. de nup. §. inter eas. Lex vero Canonica vetat.

Jus civile interdicit puellam raptam posse contrahere cum suo raptore: C. de rap. Virg. L. unica. Lex vero Canonica permittit, modo in loco tuto reddita fuerit.

Jus civile viduam nubentem intra annum luctus damnat infamia: C. de secund. nupt. L. 1. & 2. Jus vero Canonicum a tali infamia liberat; quia, ut permittit Apostolus: *Nubat mulier, cui voluerit, in Domino.*

Sic jus civile permittens homini soluto concubinam habere, ut in auth. quibus mod. nat. ef. sui §. si quis Col. VII. corrigitur per jus Canonicum, quo illicita declaratur simplex fornicatio.. Item jus civile permittens maleficia circa imbres fugandas, ventos retinendos, grandines arcendas L. eorum, per C. de mal. jus canonicum corrigitur, quo interdicitur omne cum dæmone commercium.

Sic demum quoties leges civiles conscientiam, ut oportet, non dirigunt, utpote externam potius politiam attendentes quam internam coram Deo justitiam exigentes, toties ex ipsomet etiam Justiniano emendandæ sunt per jus Eccles. sic enim habet Nov. 131. de Eccles. titul. §. *Sancimus igitur*, inquit, *vicem Legum obtinere sanctas Ecclesiasticas regulas, quæ a sanctis quatuor Conciliis expositæ sunt aut firmatæ.* Niceno scilicet, Constantinopolitano, Ephesino & Calcedonensi: idem dicito de aliis: *Prædictarum quatuor Synodorum dogmata, sicut sanctas Scripturas, accipimus, & regulas sicut Leges observamus.*

Prop. 3. Quando lex Ecclesiastica est accessoria legi civili, vel lex civilis accessoria legi Ecclesiasticæ, tamdiu viget lex accessoria, quamdiu viget lex principalis; & hoc

hoc ipso lex accessoria vigorem amittit, quo vigere cessat lex principalis.

Prob. 1. Ex communi effato juris: *Accessorium sequitur naturam principalis*: Ergo lex accessoria viget quamdiu viget principalis; abrogatur vero, abrogata principali.

2. *Rat.* Lex accessoria est quasi medium; lex vero principalis est quasi finis, cum lex accessoria sit propter principalem: Atqui tamdiu durat medium, quamdiu durat finis. cessat vero, cessante fine: Ergo tamdiu viget lex accessoria, quamdiu viget lex principalis: cessat vero lex accessoria, hoc ipso quo cessat principalis.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Leges Ecclesiasticæ infligentes censuras eo præcise fine, ut robur addant legibus civilibus, easque magis venerandas populis reddant, cessant censuras infligere hoc ipso, quod vel per authoritatem Principis, vel per non usum abrogatæ sunt leges illæ civiles.

Sic teste D. de Marca. lib. 4. Conc. cap 14. Qui ob violatam treguam & pacem excommunicabantur, vel ob alia crimina cadebant in censuras, eas censuras Principibus ab Ecclesia postulantibus; illæ, inquam, excommunicationes, illæ censuræ cessabant, hoc ipso quod qui eas censuras incurrerant, admittebantur a Principibus ad communionem, ad mensam: quia Ecclesia non alio fine censuras statuerat, quam ut Regum voluntati faveret.

Consect. 2. Leges civiles infligentes pœnas temporales præcise eo fine, ut robur addant quibusdam legibus Ecclesiasticis, cessant hoc ipso quod vel per authoritatem Præsulum, vel per consuetudinem legitimam leges illæ Ecclesiasticæ vigere desinunt.

Sic leges imperiales de Diaconissarum ætate, ut quinquaginta sint annorum, de ætate Presbyterorum, ut sint triginta quinque annorum, de ætate professionis in Monasterio, ut non fiat ante annum vigesimum: hæ, inquam, & aliæ multæ leges civiles, & pœnæ a ipsis inflictæ cessarunt; quia eæ leges non latæ sunt nisi ad confirmandas leges Ecclesiasticas, quæ non amplius vigent, aliter Ecclesia disponente.

Consect. 3. Qui voluerint Jus Canonicum & civile addiscere methodo, quæ viris Ecclesiasticis conveniat, a po-

poterunt utriusque juris concordantiam efformare: ita præstitit Joannes Antiochenus, & Photius uterque in suo Monocanone: eam nos methodum uberius trademus in quarto Tom. ubi compendium utriusque juris elaborabimus pro nostro modulo.

ARTICULUS IV.

Quomodo obligent Leges, quando plures concurrunt, quæ invicem videantur opponi, quæque simul servari non possunt.

Prop. unica. In concursu Legum, quæ invicem videntur opponi, & quæ simul servari non possunt, Lex fortior est observanda, alia vero omittenda.

Prob. 1. Ex Scriptura. *Si justum est,* inquiunt Apostoli, *in conspectu Dei vos potius audire, quam Deum, judicate*: Act. 4. v. 19. indicantes Legem divinam, utpote fortiorem, esse humanæ præferendam: & proinde cum Leges invicem videntur opponi, eam esse observandam, quæ fortior est, & minus esse dispensabilem.

2. Ex Greg. lib. 2. Moral. *Dum mens per majora & minora peccata constringitur, & non est aditus evadendi, minora semper eligantur.*

3. Ratione. Lex ligat juxta intentionem rationalem Legislatoris: intentio autem Legislatoris, si justa sit, talis debet esse, ut Lex fortior fortius liget: quia inferior potestas cessat vim habere, accedente superiore.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Præcepta negativa fortius ligant, quam affirmativa ejusdem generis: quia ista obligant *Ad semper, & pro semper,* minime alia: ideo omittuntur affirmativa, ut observentur negativa ejusdem generis. Sic, conserva vitam tuam, præceptum est affirmativum juris naturæ: non habebis Deos alienos coram me, non perjurabis, non inhonorabis parentes, non mœchaberis, non falsum testimonium dices, non concupisces, præcepta sunt negativa ejusdem juris naturæ; debemus prætermittere præceptum affirmativum de conservanda vita, & mori potius quam violare aliquod ex prædictis præceptis negativis.

Sacerdos non celebret Missam nisi jejunus, præceptum est negativum Juris positivi Ecclesiastici: fideles Missam audiant diebus festis, præceptum est affirmativum, ejusdem juris positivi; satius est prætermittere istud præceptum affirmativum: Missam audito, quam violare istud negativum: nullus celebret post comestionem; satius est, ut aliquis privatus fidelis non audiat Missam, sed vacet aliis piis exercitiis, quam ut Missa celebretur a Sacerdote non jejuno.

Consect. 2. Præcepta naturalia fortius ligant, quam præcepta positiva: quia jus naturale vetat quod est ex se malum, & jubet quod est ex se bonum: jus vero positivum jubet, aut vetat, quod est indifferens: ideo omittuntur præcepta positiva, ut observentur naturalia.

Sic præceptum observandi festa, audiendi Missam, confitendi peccata, communicandi, jejunandi, & abstinendi a carnibus certis diebus, sunt præcepta positiva juris Ecclesiastici: si non potes aliquod ex illis præceptis servare sine violatione præcepti naturalis, debes præmittere præceptum positivum, ut observes naturale: v. g. debes vacare servilibus, diebus festis potius, quam omittere defensionem patriæ ab hostibus devastandæ, uti fecerunt Machabæi bellantes fortiter die Sabbati: debesMissam omittere potius, quam proximum graviter ægrotantem sine auxilio solum deserere: debes manducare carnem potius, quam jejunio indiscreto tibi vitam eripere.

Consect. 3. Præcepta positiva juris divini fortius ligant, quam positiva juris Ecclesiastici: & positiva juris Ecclesiastici fortius ligant, quam positiva juris civilis; quia lex divina est fortior humana: & Ecclesiastica lex haud dubie prævalet imperiali.

Sic præceptum Christi est, ut Sacramentum Eucharistiæ semel inceptum perficiatur, ne Sacrificium derelinquatur imperfectum: præceptum Ecclesiæ est, ut Sacerdos non celebret nisi jejunus. si Sacerdos post consecrationem vel panis solum, vel panis simul & vini in sincopem incideret, ita ut non posset Sacrificium inceptum perficere, vel perfectum consummare, & non adesset alius Sacerdos jejunus: debet Sacerdos etiam non jejunus prosequi, speciem non consecratam con-

secrare, & si ambæ sint consecratæ, eas sumere, omittendo præceptum Ecclesiasticum, quo cavetur, ut Sacerdos jejunus celebret; id quidem, ut observetur divinum præceptum, quo interdicitur, ne Sacrificium inceptum relinquatur imperfectum.

Sic præceptum est, ut Sacramenta conferantur rite dispositis, & opus tali remedio habentibus: præceptum Ecclesiasticum est, ut eadem Sacramenta conferantur cum solemni quodam ritu: instat mortis periculum, non potes ritus omnes ab Ecclesia præscriptos peragere; debes illos ritus omittere, & sola requisita ad Sacramenti substantiam adhibere potius quam permittere, ut fidelis sine Sacramento decedat.

Confect. 4. Præcepta magis necessaria fortius ligant, quam minus necessaria; & ita, si concurrant duo præcepta invicem opposita sive ejusdem, sive diversi generis, illud præceptum est observandum, cujus transgressio magis nocet; illud vero omittendum, cujus observantia minus prodesset; nam præceptum eo magis urget, quo magis ejus violatio est noxia; cum præcepta observentur ad vitandum periculum animæ.

Sic: non expones salutem proximi, præceptum est charitatis: non expones Sacramentum nullitati, præceptum est religionis; oportet potius exponere Sacramentum nullitati, quam salutem proximi, tum quia præceptum charitatis magis urget quam præceptum religionis. tum quia Sacramenta sunt propter hominem, & non homo propter Sacramenta.

Sic: non sines perire infantem sine Baptismo, præceptum est Christi: baptizabis in aqua vera & naturali, est pariter præceptum Christi: occurrit tibi infans proxime moriturus, non habens nisi aquam dubiam, debes potius baptizare in aqua dubia, quam permittere infantem decedere sine Baptismo; quia tutius est, eum baptizari Baptismo dubio, quam nullo: ob idem principium damus absolutionem moribundo sub levi conjectura, eum esse contritum; quia melius est eum sic absolvi, quam non absolvi.

Sic non dabis Sacramenta adultis, nisi sis moraliter certus, eos esse dispositos: præceptum est Christi, dicentis: *Nolite dare sanctum canibus.*

Accedit, adultus sanus corpore, petens Sacramentum sibi absolute necessarium, v. g. Baptismum, vel pœnitentiam: dubitas prudenter, an sit sufficienter dispositus, debes differre, donec constet de dispositione; quia nihil periclitaris differendo, sed periclitaris maxime præcipitando.

Accedit, adultus brevi moriturus, vel per se, vel per alios petit Sacramentum sibi absolute necessarium, v. g. Baptismum, aut pœnitentiam: si tibi non constet, eum positive indignum, debes incunctanter conferre Sacramentum; quia satius est exponere Sacramentum, quam salutis proximi æternum periculum facere.

CAPUT IV.

Quantum extendatur quælibet Lex.

ARTICULUS I.

Ad quæ se extendat voluntas Dei & quatenus causa, & quatenus Lex.

NOTA. Voluntas Dei potest considerari ut causa, & potest considerari ut Lex.

Voluntas Dei ut causa, est principium vel effectivum, vel permissivum omnium, quæ in mundo evenire cernimus.

Voluntas Dei ut Lex, est regula omnium vel agendorum, vel omittendorum.

Prop. unica. Voluntas Dei considerata ut causa, est principium effectivum bonorum omnium, quæ auxilio Dei facimus, & principium permissivum peccatorum omnium, quæ malitia nostra committimus; considerata vero ut Lex, est regula omnium, quæ aut agere debemus, aut omittere.

Probatur 1. Ex Scriptura Esther 13. v. 9. *Domine domine Rex omnipotens in ditione tua cuncta sunt posita; & non est qui possit tuæ resistere voluntati, si decreveris salvare Israel:* Ergo, si omnia sint sub ditione Dei, omnia subjiciuntur voluntati Dei, quatenus est Lex: quod si nihil possit resistere voluntati Dei, omnia,

nia, quæ fiunt in mundo, voluntate divina, prout est causa vel effectiva, vel permissiva eveniunt.

2. Ex August. qui loquens de voluntate Dei, ut est causa, sic habet: *Nihil fit, nisi Omnipotens fieri voluerit, vel sinendo, ut fiat, vel ipse faciendo.* Loquens vero de voluntate Dei ut est Lex: sic scribit lib. 19. de Civ. cap. 22. *Nullo modo aliquid Legibus summi Creatoris, ordinationique subtrahetur, a quo pax universitatis administratur:* Ergo voluntas Dei ut causa, vel efficit, vel permittit omnia; ut Lex, est regula omnium.

3. Ratione. Deus est causa universalis: ergo est principium effectivum omnium bonorum; ideo dicitur Jacob. 1. v. 17. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est, descendens a Patre luminum.* Est vero principium permissivum peccatorum; ideo dicitur Amos. 3. v. 6. *Erit malum in civitate, quod non fecerit Dominus.* Deus est supremus Legislator, quem in omnibus debemus consulere, juxta illud Psal. 118. v. 27. *Viam justificationum tuarum instrue me, & exercebor in mirabilibus tuis;* & v. 66. *Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me:* Ergo voluntas Dei ut causa, vel efficit, vel permittit omnia; ut Lex est regula omnium.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Voluntas Dei, ut causa, efficit, vel permittit omnia: ergo in omnibus, quæ in mundo eveniunt, adoranda est, & non curiosius scrutanda. *Altiora te ne quæsieris,* inquit sapiens, *& fortiora te ne scrutatus fueris.* Eccli. 3. v. 22. etenim, ut dicit idem Sapiens: *Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum; sic qui scrutator est Majestatis, opprimetur a gloria:* Prov. 25. v. 27.

Ideo voluntas Dei in operibus naturæ, tam rite & sapienter concinnatis, est & contemplanda, & laudanda, juxta illud Psal. 19. v. 3. *Quia delectasti me Domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo:* Et rursus Psalm. 103. v. 25, *Quoniam magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti: impleta est terra possessione tua.*

In operibus gratiæ, in quibus Deus, *cujus vult miseretur,*

retur, & quem vult indurat, ad Rom. 9. v. 28. non audienda eſt ratio humana ſuperbe ratiocinans, ſed auſcultanda fides Catholica humiliter credens, audiendus eſt Chriſtus dicens: *Confiteor tibi Pater Domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc a ſapientibus & prudentibus, & revelaſti ea parvulis; ita Pater, quoniam ſic placitum fuit ante te;* Matth. 11. v. 25. Audiendus Paulus exclamans: *O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus:* ad Rom. 11. v. 33. Audiendus eſt Auguſt. tract. 26. in Joan. ſic nos ſapienter monens: *Quare hunc trahat, & illum non trahat, noli velle dijudicare, ſi non vis errare.*

In operibus juſtitiæ, in quibus Deus punit peccatores, quod, ut loquitur Paulus ad Rom. 9. v. 22. *Volens oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ apta in interitum;* ſed laudandus & benedicendus, quod *oſtenderit divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ præparavit in gloriam.* Gratiæ agendæ Deo, quod miſericorditer per gratiam Chriſti ſalvet quamplurimos, qui in pœnam peccati Adami potuiſſet perdere ſingulos.

In peccatis, quæ permittit, adoranda eſt ſuprema Dei bonitas, ut docet Auguſt. Ench. c. 11. ubi docet, quod *Deus adeo eſt potens, quod etiam bona poteſt facere de malis;* ſed nequaquam inculpandus, quod ea etiam peccata puniat, quæ permittit, ut docet Paulus ad Rom. 3. v. 5 his verbis: *Si autem iniquitas noſtra juſtitiam Dei commendat, quid dicemus? numquid iniquus eſt Deus, qui infert iram (ſecundum hominem dico) abſit, alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum.*

Conſect. 2. Voluntas Dei ut Lex, eſt regula omnium, quæ agere debemus, aut omittere: Ergo eſt totis viribus ſcrutanda, ut monet Sapiens his verbis: *Quæ præcepit tibi Deus, illa cogita ſemper: & in pluribus operibus ejus ne fueris curioſus:* Eccli 3. v. 22.

Sic conſulenda & inquirenda voluntas Dei, ſeu lex æterna ut nos ipſos dirigamus, juxta illud Pſal. 24. v. 4. *Vias tuas demonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me:* & juxta illud Pauli Act. 9. v. 6. *Domine, quid me vis facere.*

Sic consulenda & inquirenda pariter est voluntas Dei, seu lex æterna, ut alios dirigamus exemplo Salomonis, de quo sic habetur 3 Reg. c. 3. v. 7. *Et nunc Domine Deus*, inquit, *tu regnare fecisti servum tuum - - Ego autem sum puer parvulus, & ignorans egressum & introitum meum - - Dabis ergo servo tuo cor docile, ut populum tuum judicare possit, & discernere inter bonum & malum*.

Et quia Lex æterna manifestatur primo per Legem naturalem omnibus insitam; ideo quænam sint officia, quæ præcipiuntur per Legem naturalem, ostendemus.

ARTICULUS II.

Ad quæ officia extendat se Lex naturalis.

Prop. unica. Ad ea omnia officia se extendit Lex naturæ, quæ homo sine lumine fidei, & sui conscius, se debere cognoscit sibi, Deo, & proximo tum superiori, tum æquali: v. g. Lex naturalis inspirat etiam sine fide, quod homo debeat sibi curam mentis et corporis, Deo reverentiam, superioribus obedientiam, æqualibus amorem, singulis æquitatem & justitiam.

Prob. 1. Ex Scriptura. Quando Scriptura loquitur vel de cura, quam sibi debet homo, vel de reverentia, quæ Deo exhibenda est, vel de officiis proximo rependendis; sæpiùs Textus sacer ad notiones naturaliter cognitas recurrit: v. g. docens, quam curam sui ipsius homo habere debeat, ait Eccles. 14. v. 5. *Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit?* Loquens vero de reverentia erga Deum, sic habet Malach. 1. v. 6. *Filius honorat patrem, & servus Dominum suum: si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? & si Dominus ego sum, ubi est timor meus?* Et agens de mutuis officiis, quæ homines sibi debent impendere, sic omnes alloquitur: *Omnia ergo quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis*: Matth 7. v. 12. Quæ omnes rationes naturales sunt, & sine lumine fidei cognitæ: Ergo Lex naturalis ad prædicta munia se extendit.

2. Ex D. Thom. 1. 2. q. 94. a. 2. ad 3. *Sub lege rationis*, id est, naturali, *continentur omnia ea quæ ratione*, nude sumpta, *regulari possunt*: Atqui prædicta munia dirigi

dirigi possunt per rationem nude sumptam, ut patet ex scriptis paganorum, qui varia documenta, & quidem utilia circa curam erga nos, circa reverentiam erga Deum, circa justitiam & amorem erga proximum tradiderunt: Ergo prædicta officia præcipiuntur per Legem naturalem.

3. *Rat.* Lex naturalis est ratio nude sumpta, inspirans homini, quid agendum, quid non agendum: Atqui ratio nude sumpta inspirat, quod homo debeat sibi curam mentis, & corporis, quia est sui ipsius custos: Deo cultum; quia est illius effectus: superioribus obedientiam, quia est illis subditus: æqualibus amorem, quia est illis similis: singulis æquitatem & justitiam, quia nulli nocendum est: Ergo lex naturalis præcipit homini omnia prædicta munia, scilicet sibi curam, Deo reverentiam, superioribus obedientiam, æqualibus amorem, singulis æquitatem, & justitiam.

Statuuntur quædam principia naturaliter nota, ex quibus inferuntur magis in particulari, quæ debeant esse officia hominis erga se ipsum, erga Deum, & erga proximum tum superiorem, tum inferiorem, tum æqualem.

Princip. 1. Homo quilibet debet justam & rationalem curam gerere tum suæ mentis, tum corporis; quia est sui ipsius custos: *Ex quo infertur.*

1. Ut homo & conservet, & perficiat se, quatenus est intelligens & volens.

Debet ea addiscere, quæ pertinent ad bonos mores: mens enim non aliter perficitur, & integra perseverat, quam per cognitionem virtutis, quam exerceat, & per cognitionem vitii, quod fugiat.

Debet ea omnia omittere, quæ rationis usum aut tollunt, aut præpediunt: v. g. numquam potest rationem vino sepelire, nimio cibo prægravare, luxuria hebetare, effrænatis moribus excæcare: demum debet homo ea omnia sibi interdicere, quæ præcipuam sui partem, mentem scilicet, possent labefactare.

2. Ut homo conservet se, perficiatve quoad corpus. Debet ea omnia inquirere, sibique providere, quæ ad vi-

vitam fuſtentandam judicantur ſecundum rectam rationem neceſſaria, v. g. victum, & veſtitum.

Numquam debet ſibi permittere quæ vel valetudinem corporis minuant, vel naturalem prolis generationem pervertant; quia cuſtos eſt ſui corporis, non Dominus; miniſter prolis generandæ, non inordinatæ voluptatis percipiendæ: atque ideo illicitus eſt omnis potus & cibus quantumvis delectabilis, quibus ſanitas alteratur: illicita omnis ſeminis effuſio, ex qua humana proles naſci nullatenus poteſt.

Princ. 2. Homo debet Deo cognito, etiam præciſe prout eſt author naturæ, aſſenſum, fiduciam, amorem, & reverentiam: aſſenſum, quia eſt verax in dictis: fiduciam; quia eſt firmus in promiſſis: amorem; quia eſt bonus: reverentiam; quia eſt excelſus: *Ex quo infertur.*

1. Ut homo rependat Deo debita.

Debet Deo loquenti credere, promittenti fidere, benefacientem redamare, & utpote ſupereminentem omnibus, ſupremo honore venerari.

Numquam debet Deo loquenti diſcredere, promittenti diffidere, Deum tam beneficum odio habere, aut creaturam magis quam Deum diligere: demum numquam debet Deum inhonorare, aut cultum Deo debitum in creaturam transferre.

Princ. 3. Homo debet aliis hominibus æqualibus amorem, ſuperioribus filialem obedientiam, inferioribus paternam providentiam, omnibus æquitatem & juſtitiam: quia alias ſtare non poteſt ea, ad quam nati omnes ſumus, ſocietas: *Ex quo inferuntur iſthæc omnia:* Homo debet cuilibet homini amorem.

Oportet ergo, quod prudenter ei procuret bonum, quod poterit & quoad corpus, & quoad animam: quia amare eſt velle bonum.

Oportet vero, quod pariter abſtineat ab eo omni, quod proximo nociturum videt.

Homo debet ſuperioribus filialem obedientiam, & inferioribus paternam providentiam: ergo oportet, quod ſervi erga Dominos, ſubditi erga Reges filiorum animos habeant: & vice verſa, quod Domini erga ſervos, & Reges erga ſubditos paterna viſcera induant.

Oportet vero, quod finguli numquam a mutuis illis officiis deflectant.

Homo debet cunctis hominibus æquitatem & justitiam: ergo oportet, quod vitam, famam, & bona temporalia proximi juxta regulas æquitatis & justitiæ tueatur.

Numquam vero aliquid moliatur, quod vel vitæ, vel famæ, vel bonis temporalibus proximi tantisper noceat.

Sic nequit vitam proximi privata authoritate vel verberando alterare, vel mutilando minuere, vel occidendo perdere.

Sic nequit famam proximi minuere vel temerarie de eo judicando, vel occulta ejus crimina manifestando, vel calumniando, vel falso accusando, vel falsum contra ipsum testificando, aut verum pro tuenda ipsius innocentia non declarando.

Sic nequit bona temporalia proximi injuste vel accipere, vel retinere, neque clanculum furando, neque palam rapiendo, neque iniquis contractibus circumveniendo.

Sic demum nihil potest attentare, quod humanam societatem perturbet, vel gravem efficiat five promissa violando, five mentiendo, five injustis æquivocationibus illudendo, &c.

Hæc est summa Legis naturalis, quam quilibet homo in se ipso advertit: sed ut plurimum negligit Legem illam consulere, ideo in suppetias veniunt aliæ Leges.

Quia vero Lex naturalis per Legem civilem determinatur; ideo fit

ARTICULUS III.

Ad quæ officia Lex civilis extendatur.

§. I.

Quas personas, quas res, quas actiones attingat, vel non attingat jurisdictio civilis, & politica.

Prop. unica. Lex civilis & politica solum ad ea omnia se extendit, quæ ad communitatem civilem hominum vel constituendam, vel jam constitutam conservandam inservire possunt; minime vero ad alia, qui-

quibus homo virtutibus vel moralibus, vel supernaturalibus interius dirigitur.

Prob. 1. Ex D. Thom. 1. 2. q. 100. a. 2. in C. *Lex humana*, inquit, *ordinatur ad communitatem civilem, quæ est hominum ad invicem.* Ergo Lex civilis solum ad ea se extendit directe & per se, quæ ad communitatem civilem hominum inter se possunt inservire.

2. *Rat.* Homo potest considerari, ut animal rationale, ut membrum alicujus sæcularis Reipublicæ, ut Christianus, & ut hospes futurus cœlestis gloriæ: ut animal rationale dirigitur jure naturali & gentium: ut membrum Reipublicæ, jure civili: ut Christianus, jure Ecclesiastico: ut hospes cœli futurus, jure divino: Ergo jus civile ad ea omnia se extendit, quæ ad Rempublicam vel constituendam, vel constitutam conservandam inservire possunt.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Lex civilis se extendit ad eas omnes personas, ad eas omnes res, ad eas omnes actiones, quæ concurrunt ad communitatem civilem, quæ est hominum ad invicem: & ita extendit se, Primo ad personas, quæ constituunt familias; ad familias, quæ constituunt civitates; ad civitates, quæ constituunt provincias; ad provincias, quæ constituunt vel imperia, vel Regna, vel Respublicas. Secundo se extendit ad res illas, sive mobiles, sive immobiles, quæ sunt in hominum commercio. Tertio se extendit ad eas omnes actiones, quæ mutuum cum hominibus commercium fovere possunt. quia isthæc omnia ad communitatem civilem hominum inter se concurrunt.

Quæ sit divisio personarum, rerum, & actionum, dicemus, ubi de Justitia & Jure.

Consect. 2. Lex civilis non se extendit ad actus interiores virtutis moralis, quos lex naturalis inspirat, nec ad actus supernaturales, quos lex divina imperat; sed ad exteriores actus ad publicam pacem requisitos, quia pax, quam homo habet cum conscientia propria per virtutes morales, vel quam habet cum Deo per virtutes supernaturales, non est finis Legis civilis; sed solum

ea pax, quam homines habent inter se: de quo ita D. Th. 1. 2. q. 98. a. 1. in C. *Est autem*, inquit, *sciendum, quod alius est finis Legis humanæ, alius est finis Legis divinæ: Legis humanæ finis est temporalis tranquillitas civitatis, ad quem finem pervenit Lex, cohibendo exteriores actus quantum ad illa mala, quæ possunt perturbare pacificum statum Civitatis.*

Consect. 3. Eædem personæ, eædem res, eædem actiones, quæ pertinent ad jus civile, quatenus concurrunt ad communitatem civilem vel constituendam, vel constitutam conservandam, possunt ex aliquo superaddito pertinere ad Legem aliquam superiorem, v. g. ad jus Ecclesiasticum: sicuti enim, quod est juris naturæ, v. g. pactum ex addita solemnitate, quam præcipit jus civile, fit juris civilis; ita quod est præcise juris civilis, ex addita aliqua circumstantia pertinente ad jus Ecclesiasticum, fit juris Ecclesiastici.

Sic homo quilibet, quatenus ad civilem societatem natus, pertinet ad jus civile quatenus baptizatus, quatenus Clericus, quatenus Monachus, pertinet ad jus Ecclesiasticum.

Sic fundus ad Ecclesiam pertinens, quatenus est in commercio hominum, pertinet ad jus civile; quatenus consecratus divinis officiis, vel destinatus ad nutriendas personas Deo sacras, pertinet ad jus Ecclesiasticum.

Sic *matrimonium*, ut notat D. Thom. in 4. dist. 34. q. 1. a. 1. ad 4. in quantum est in officium naturæ, statuitur jure naturæ; in quantum est in officium communitatis, statuitur jure civili; in quantum est Sacramentum, statuitur jure divino: *Et ideo*, sicut *ex qualibet dictarum Legum, naturalis, humanæ, & divinæ, potest persona effici ad matrimonium illegitima*, ita persona, res, & actio eadem ex diversa consideratione poterit ad diversas Leges pertinere.

§. II.

An Principibus sæcularibus competat jus aliquod ad Leges suo arbitratu condendas in his, quæ fidem aut disciplinam Ecclesiasticam respiciunt.

Prop. unica. Post constitutam a Christo Regalis & Pon-

Pontificalis poteſtatis diviſionem. Reges ex vi ſæcularis authoritatis nullam habent poteſtatem condendi Leges circa ſpiritualia ad religionem pertinentia, nullamque juriſdictionem, niſi ad ſuppetias ferendas Eccleſiæ.

Probatur 1. Ex Scriptura. Ad Apoſtolos, eorumque ſucceſſores, & non ad Principes ſæculares dictum eſt: *Qui vos audit, me audit.* Luc, 10. v. 16. Item non Reges, ſed Apoſtoli dicunt: *Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis &c.* Act. 15. v. 28. Ergo non Reges, ſed Epiſcopi poteſtatem habent condendi Leges circa ſpiritualia ad religionem pertinentia.

2. Ex Ambroſio Epiſt. 35. lib. 5. ubi refert reſcriptum Valentiani: *In cauſa fidei,* inquit, *vel Eccleſiaſtici alicujus ordinis, eum judicare debere, qui nec munere impar ſit, nec jure diſſimilis: hæc enim verba reſcripti ſunt, hoc eſt, Sacerdotes de Sacerdotibus voluit judicare.* Et mox ſic audacter pronuntiat: *Quis eſt, qui abnuat in cauſa fidei, in cauſa, inquam, fidei, Epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, & non Imperatores de Epiſcopis judicare —— Si conferendum de fide, Sacerdotum debet eſſe iſta collatio.*

3. Ex confeſſione Principum, qui paſſim fatentur, non ad ſe, ſed ad Epiſcopos pertinere de rebus ad religionem pertinentibus Leges & judicium ferre. Sic enim habet Conſtantinus magnus Donatiſtis petentibus, ut de Cæciliano judicium ferret, teſte Optato lib. 1. *Judicium a me petis in ſæculo, cum ego ipſe Chriſtum judicem expecto.* Et Auguſt. teſte, Epiſt. 68. idem Imperator hac reſponſione eosdem Donatiſtas repulit: *Dico, ut ſe veritas habet: Sacerdotum judicium ita debet haberi, ac ſi Dominus ipſe reſidens per Epiſcopos judicet.* Valentinianus vero ſenior interpellatus ab Hypatiano, Epiſcoporum Orientalium Legato pro reſarcienda fide, quam Conſtantius peſſumdederat, reſpondit, teſte Sozomeno lib. 6. *Sibi, qui unus e Laicorum numero erat, non licere ſe ejusmodi negotiis interponere.* Theodoſius vero junior Candidianum Comitem Synodo Epheſinæ intereſſe juſſit, *Ea lege & conditione, ut cum quæſtionibus & controverſiis quæ circa fidei dogmata incidunt, nihil quidquam commune habeat. Nefas enim eſt,* inquit, *eum, qui ſanctiſſimorum Epiſcoporum catalogo adſcriptus non eſt, Eccleſiaſticis negotiis & conſultationibus ſeſe immiſcere.* Conſtantinus

ve-

vero, teste Ruffino lib. 1. hist. sic allocutus est Patres Nicœnos: *Deus vos constituit Sacerdotes, & nobis a Deo dati estis judices: & conveniens non est, ut homo judicet Deos; sed ille solum, de quo scriptum est: Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicans*: Et Basilius Imperat. allocutione ad octavam Synodum Act. 10. *Laico cuicumque*, inquit, *nulla ratione de Ecclesiasticis causis disputare fas est*. Demum, cum in Concilio Chalcedonensi Act. 4. istud pronuntiatum esset: *Contra regulas pragmaticum nihil valebit, regulæ Patrum teneant*, Marcianus Imperator an. 454. illud edicto suo confirmavit, ut habetur L. privilegia C. de Sacros. Eccles. cujus hæc sunt verba: *Omnes Pragmaticas Sanctiones, quæ contra Canones Ecclesiasticos interventu gratiæ & ambitionis elicitæ sunt, robore suo & firmitate vacuatas cessare præcipimus*: Ergo constat ex confessione Principum, quod Lex civilis, jurisdictio politica ad spiritualia extendenda non sit, nisi ad suppetias Ecclesiæ ferendas, ut infra explicabimus.

4. Ratione. Lex naturalis eo tendit, ut homo habeat pacem cum semetipso; Lex divina, ut homo habeat pacem cum Deo; Lex civilis, ut habeat pacem cum cæteris hominibus: Ergo Lex civilis ea solum potest attingere, quæ publicam pacem fovere inter homines possunt; relinquitur vero legi naturali, vel Ecclesiasticæ, vel divinæ, quod hominem cum semetipso, vel cum Deo concordem efficere potest. Adde, quod potestas Regum est sæcularis, & non spiritualis: Ergo sæcularia & non spiritualia debet attingere. Et ut scribit Felix summus Pontifex ad 3. Zenonem. *Certum est*, inquit, *hoc rebus vestris esse salutare, ut cum de causis Dei agitur, juxta ipsius constitutum, regiam voluntatem Sacerdotibus Christi studeatis subdere, non præferre, & Sacro-Sancta per eorum Præsules discere potius quam docere: Ecclesiæ formam sequi, non huic humanitus sequenda præfigere, neque ejus sanctionibus velle dominari.*

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Principes sæculares non habent potestatem neque circa verbum divinum prædicandum, neque circa

circa Sacramenta miniſtranda: quia oves ſunt, & non paſtores, ut fatetur Baſilius Imperator in Concil. Gener. 8. Act. 10. *Quantæcumque enim*, inquit, *religionis & ſapientiæ Laicus exiſtat, vel etiam ſi univerſa interius virtute polleat, donec Laicus eſt, ovis vocari non deſinet.*

Conſect. 2. Principes ſæculares non habent poteſtatem neque in Conciliis, neque extra Concilia determinandi quæſtiones ad religionem pertinentes, quia diſcipuli ſunt, & non magiſtri: de quo ita idem Baſilius ibidem. *De vobis*, inquit, *Laicis, tam qui in dignitatibus, quam qui abſolute converſamini, quid amplius dicam non habeo, quam quod nullo modo nobis licet de Eccleſiaſticis cauſis ſermonem movere, neque penitus reſiſtere integritati Eccleſiæ, & univerſali Synodo adverſari. Hæc enim inveſtigare, & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & Sacerdotum eſt, qui regiminis officium ſortiti ſunt, qui ſanctificandi, qui ſolvendi, & ligandi poteſtatem habent, qui Eccleſiaſticas & cœleſtes adepti ſunt claves; non noſtrum, qui paſci debemus, qui ſanctificari, qui ligari, vel a ligamento ſolvi egemus.*

Conſect. 3. Principes ſæculares non habent poteſtatem neque per ſeipſos exercendi ſacra, neque per ſeipſos conſecrandi miniſtros, qui ſacra exerceant: quocirca piiſſimus Sacerdos 2. Paralyp. ſic Oziam ſacra affectantem deterret. *Non eſt*, inquit, *officii tui Ozia, ut adoleas incenſum coram Domino, ſed Sacerdotum, hoc eſt filiorum Aaron, qui conſecrati ſunt ad hujusmodi miniſterium.*

Conſect. 4. Principes ſæculares non habent poteſtatem judicandi Sacerdotes, Epiſcopos &c. cum agitur de delegatione, ſuſpenſione, interdicto, excommunicatione, aliisque pœnis ſpiritualibus, quibus Eccleſia rebelles & contumaces filios punire ſolet: quia circa id non judicare debent, ſed judicari: de quo ita ſcribit Honorius Imperator ad Arcadium fratrem in cauſa Chryſoſt. *Si quid*, inquit, *de cauſa religionis inter Antiſtites ageretur, Epiſcopale oportuit eſſe judicium: ad illos enim divinarum rerum interpretatio, ad nos religionis ſpectat obſequium.* De pœnis vero infligendis perſonis Eccleſiaſticis ob crimina pacem publicam perturbantia agemus infra.

§. III.

§. III.

An defensio Ecclesiæ, ejusque decretorum, Principibus sæcularibus competat.

Prop. unica. Principes sæculares possunt, immo debent Leges condere circa & personas, & res sacras, modo id faciant in suppetias Ecclesiæ, non ut Doctores fidei, sed ut defensores; non ut conditores Canonum, sed ut vindices.

Probatur 1. Scriptura. Paulus 1. ad Tim. 2. sic habet: *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, ut tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate:* Ergo pertinet ad Reges, ut curent populos tranquillos vivere in pietate & castitate: Ergo ad eos spectat Leges condere, quibus & personæ, & res sacræ, & fides, & mores, disciplinave in tuto sint posita.

2. Ex August. qui ita loquitur contra Cresconium lib. 3. c. 51. *In hoc,* inquit, *Reges, sicut eis divinitus præcipitur, Deo serviunt, in quantum Reges sunt, si in regno suo bona jubeant, mala prohibeant, non solum quæ pertineant ad humanam societatem, verum etiam quæ pertinet ad divinam Religionem.* Et Leo (Epist. 82. scribit ad Leonem Imperatorem his verbis: *Debes incunctanter advertere, Regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed etiam maxime ad Ecclesiæ præsidium esse collatam, ut ab-usus nefarios comprimendo, & quæ bene sunt statuta defendas, & veram pacem iis, quæ sunt turbata, restituas:* Ergo ad Reges pertinet Leges condere in defensionem Ecclesiæ.

2. Ex titulis, qui Imperatoribus tribuuntur. Constantinus vocatur ab Eusebio, *Communis Episcopus,* id est, invigilans bono totius Ecclesiæ. Marcianus vocatur a Concilio Chalcedonensi, *Imperator, & Sacerdos.* Clodovæus a Remigio dicitur non solum, *Prædicator fidei, sed defensor.* Sed instar omnium sit iste titulus, quem sibi gloriosum putat Ludovicus VII. Galliæ Rex, sic enim fatur: *Ludovicus Dei Gratia Francorum Rex omnibus in perpetuum digna vox est majestate regnantis, Dei servum & Ecclesiæ defensorem*

ſorem ſe Principem profiteri. Ita Baluzius in additionibus D. de Marca L. 2. cap. 13. Ergo Regum eſt, Leges pro defenſione Eccleſiæ ſtatuere.

4. *Rat.* Tanta eſt inter Regalem & Eccleſiaſticam dignitatem connexio, ut vix una ſine altera poſſit conſiſtere: Eccleſia enim inſpirat populis amorem erga Reges, & Reges Eccleſiaſtica ſtatuta populis tremenda efficiunt. Quod mutuum utriusque authoritatis commercium ſic eleganter deſcribit Arnulphus Lexovienſis Epiſcopus. *Dignitas*, inquit, *Eccleſiaſtica Regiam provehit potius, quam adimit dignitatem; & Regalis dignitas Eccleſiaſticam conſervare potius conſuevit, quam tollere libertatem. Etenim quaſi quibusdum invicem ſibi complexibus dignitas Eccleſiaſtica & Regalis occurrunt; cum nec Reges ſalutem ſine Eccleſia, nec Eccleſia pacem ſine protectione Regia conſequatur.* Ergo Regum eſt Leges condere, quibus Eccleſiam tueantur; & ut ait Greg. VII. Epiſt. 19. l. 1. *ſicut duobus oculis humanum corpus temporali lumine regitur, ita his duabus dignitatibus in pura Religione concordantibus, corpus Eccleſiæ ſpirituali lumine regi & illuminari probatur.*

Conſectaria hujus doctrinæ.

Conſect. 1. Principes poſſunt & debent, non quidem verbo inſiſtere, ſed concionatoribus verbi divini ſuppetias ferre, eosque regia protectione defendere.

Sic Joſaphat, 2. Paral. 17. v. 9. mittit Doctores legis, qui populum doceant. *Docebantque populum*, inquit Textus Sacer, *habentes librum legis Domini, & circuibant cunctas urbes Juda, atque erudiebant populum. Itaque factus eſt pavor Domini ſuper omnia regna terrarum... Nec audebant bellare contra Joſaphat.* Ut enim monet Cœleſtinus Papa Theodoſium Imperatorem: *Major debet eſſe ſollicitudo fidei, quam Regni, & amplius pro pace Eccleſiæ decet eſſe ſollicitum, quam pro ſecuritate terrarum, ſubſequentur enim omnia proſpera, ſi penitus, quæ Deo ſunt cariora, ſerventur.*

Conſect. 2. Principes poſſunt & debent inſiſtere Conciliis, quando ſunt neceſſaria, convocandis: opem ferre eisdem Conciliis, dum actu habentur, reprimendo contumaces hæreticos: ubi vero finita ſunt Concilia, executio-

nem eorum sedulo procurare, infligendo pœnas temporales his omnibus, qui ausu temerario contradicere tentaverint.

Sic Constantinus Nicænam Synodum convocandam curavit, convocatam adjuvit, & pertinaces Arianos decretis Synodi resistentes, variis pœnis mulctavit. Socrat. lib. 1. c. 6.

Sic Marcianus triplici edicto Synodum Chalcedonensem confirmat, & pœnas in Clericos & Laicos contumaces infligit: ita edictum Marc. Act. 4. & ut notat Hermianus lib. 12. cap. 3. *Ecclesiasticorum Canonum voluit esse executor, non conditor, non exactor.*

Sic Justinianus sententiam adversus Anthimum latam imperialem effecit: *Imperialibus legibus corroboravit, perinde ac si ab imperio ipso pervenisset.*

Conject. 3. Principes sæculares possunt Leges speciales ferre circa omnes materias, circa fidem, circa mores, circa disciplinam: quæ Leges sint quasi accessoriæ ad Leges Ecclesiasticas jam statutas, & media, quibus efficacius executioni mandentur: quæ leges non condant Canones, sed Conditos foveant, conservent, & custodiendos jubeant.

Sic tot Leges imperiales in corpore juris sparsæ circa res mere ecclesiasticas, non sunt signum authoritatis, quam Reges habeant circa sacra, sed signum zeli & amoris, quem habuerunt erga Ecclesiam; ut enim præmonet Justinianus: *Nos tutores sumus*, inquit, *vetustatis, & vindices.* Jussio Just. pro Concil. Bizac.

Sic tot capitularia Regum Galliæ, cum ex Episcoporum, tum ex optimatum Regni consilio, lata circa res omnino ad Ecclesiam pertinentes, non sunt argumenta Regiæ authoritatis in rebus fidei aut disciplinæ Ecclesiasticæ, sed solum indicia, quibus Reges nostri se protectores Ecclesiæ profitebantur; unde effectum est, ut lex IV. Papa C. de capitulis, dist. 10. apud Gratianum spondeat se *Capitula illa & præcepta Lotharii, ejusque prædecessorum in omnibus observaturum.* Et Synodus Meldensis an. 845. cap. 78 postulet: *Ut capitula Ecclesiastica a Domno Carolo Magno Imperatore, nec non a Domno Ludovico Pio Augusto promulgata, obnoxie observari præcipiantur, sicut & legalia observanda esse noscuntur.*

Sic

Sic demum tot edicta Regum nostrorum, sive Aurelianensia, sive Blesensia, illa pariter edicta, quæ Ludovicus XIV. edidit contra Jansenistas, Quietistas, &c. licet in rebus ad Religionem pertinentibus, authoritatem Ecclesiasticam non offendunt, sed defendunt; non minuunt, sed augent: viris probis reddunt venerandam; improbis verro terribilem exhibent.

Confect. 4. Principes sæculares, ut tutores Ecclesiæ possunt & debent personis sacris injuste vexatis suppetias ferre, Canonum violationi, & bonorum Ecclesiasticorum direptioni fortiter se opponere.

Ex eo quod Imperatores sint personarum Ecclesiasticarum defensores factum vidimus, quod Paulus injuste vexatus a Judæis Cæsarem appellaverit; quod Athanasius injuste condemnatus in Tyrio conciliabulo ad Constantinum Augustum provocaverit. Ath. Apol. 2. Quod Eusebius Dorilæi Episcopus exagitatus a Dioscoro, & Eunomius Episcopus Nicomediæ male habitus ab Anatolio Neocæsariensi, Marcianum Imperatorem adierint, ut ab eo jus exposcerent. Concil. Chalc. Act. 1. & 11. & alii multi Episcopi ad Principes sæculares recurrerunt; quibus in casibus soleant Principes vel Clericos judices nominare, uti fecit Constantinus in causa Donatistarum, vel prioris Concilii judicatum suspendere, nova Synodo indicta, ut fecit Theodosius in causa Nestorii: immo si Episcopi durius agerent cum Clericis, isti aliquando ad Principes recurrebant, auxilium postulantes, ut habet Concil. *Francof.* c. 6. ann. 794. ubi jubetur, ut si Clerici male habeantur ab Episcopis, ad Metropolitanum provocent; & si Metropolitanus *rem non possit corrigere, vel pacificare, tunc tandem veniant accusatores cum accusato* ad domnum Regem, *ut sciat veritatem rei.*

Ex eo quod Principes sint tutores Canonum, & bonorum Ecclesiasticorum, vidimus leges edidisse, quibus violatio Canonum, & direptio bonorum Ecclesiasticorum districtius inhibetur. Sic Codex Theod. L. *Omni* 45. ita loquitur: *Omni innovatione cessante vetustatem & Canones pristinos Ecclesiasticos . . . . servari præcipimus.*

ARTICULUS IV.

Ad quæ extendatur, vel non extendatur Lex & potestas Ecclesiastica.

§. I.

De potestate spirituali Ecclesiastica.

Prop. unica. Ecclesia jure divino habet potestatem spiritualem, per quam fidelibus potest præcipere quidquid ad eorum salutem conducere potest.

Prob. 1. Scriptura. *Omnis potestas mihi data est in cœlo & in terra*, inquit Christus Matth. 18. v. 18. Ergo si Christus habet potestatem spiritualem supra fideles, cum eo tantum fine venerit, ut eos salvos faceret, Ecclesiæ Pastores eam pariter habent potestatem, quia ita eos alloquitur Christus: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos:* Joan. 20 v. 21. & rursus: *Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit; qui autem me spernit, spernit eum, qui me misit.* Luc. 10. v. 16. Ergo Ecclesia habet potestatem spiritualem supra fideles.

2. Ex Osio Cordub. in Epist. ad Constan. & Athan. qua eadem authoritate útitur Athan. in Apolog. ad Constant. ubi sic habet: *Tibi Deus imperium commisit: nobis, quæ sunt Ecclesiæ, concredidit:* Et Gelasius ad Anastasium Imperatorem: *Duo quippe sunt, Imperator Auguste,* inquit, *quibus mundus hic regitur, authoritas sacra Pontificum, & Regalis potestas:* Ergo sicut Imperialis potestas ad temporalia se extendit, ita Ecclesiastica authoritas ad spiritualia debet se extendere.

3. *Rat.* Omnis Respublica habet potestatem supra suos subditos, & talem quidem, qualis est Respublica; alias, ut optime ait Aug. sine tali potestate Regna non essent Regna, sed latrocinia; nec essent multitudo bene ordinata, sed congeries confusa; atqui Ecclesia est Respublica spiritualis a Christo fundata; ergo debet habere potestatem spiritualem supra suos subditos; scilicet baptizatos, circa ea, quæ baptizatos ad salutem æternam conducere possunt; & si Ecclesia sit sponsa, cujus Christus est sponsus, Regnum, cujus Christus est Rex; corpus, cujus Christus est caput; nullam ne habebit potestatem circa fideles, qui sunt & filii, & membra, & subditi per baptismum?

Consectaria hujus doctrinæ.

Consect. 1. Ecclesia habet potestatem in verbo & in Sacramentis, id est, habet potestatem docendi quæ a Christo didicit, & ministrandi Sacramenta, quæ a Christo accepit. Hanc potestatem contulit Christus Ecclesiæ his verbis; *Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Matth. 28. v. 19. Ea potestate usi sunt Apostoli, & Episcopi, eorum successores, qua *in omnem terram exivit sonus eorum*, & qua mundus ex pagano factus est Christianus.

Consect. 2. Ecclesia habet potestatem circa quæstiones fidei, & morum, & disciplinæ; seu habet potestatem determinandi quæ pertinent ad fidem, ad mores, & ad disciplinam; & fideles tenentur decisionibus ab Ecclesia statutis acquiescere: *Si quis enim Ecclesiam non audierit, habendus est, ut Ethnicus, & publicanus.*

Exercitium hujus authoritatis expresse describitur Actor. cap. 15. ubi habes formam Concilii, qui scilicet debeant Concilio interesse, quo modo debeant Concilia procedere, qua authoritate definire, de qua materia tractare, & quam obedientiam Conciliis debeant populi exhibere. 1. Non Laici, sed Apostoli, & seniores conveniunt. *Surrexerunt*, inquit Lucas, *quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt, dicentes, quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque servare legem Moysi, conveneruntque APOSTOLI, ET SENIORES videre de verbo hoc.* Proceduntque, non tumultuose, sed maxima cum prudentia & diligentia. *Cum autem conquisitio fieret*, ait Lucas, quæstione mature perpensa difficultatem resolvunt, non proprio lumine, sed divino, non authoritate propria, sed Dei. *VISUM EST*, inquiunt, *SPIRITUI SANCTO ET NOBIS.* Materiam tractant non sæcularem, sed Ecclesiasticam, scilicet, quæstiones pertinentes ad fidem, ad mores, ad disciplinam. Ad fidem quidem, dum statuunt infallibilitatem Ecclesiæ. Ad mores, dum res ex se malas interdicunt, fornicationem scilicet, & idololatriam. Ad disciplinam, dum, ut Synagogam quodam cum honore sepeliant, a sanguine & suffocato, licet res essent indifferentes, volunt fideles abstinere: quam determinationem paucissimis his verbis

bis comprehendunt in Epist. Synodica. *Visum est,* inquiunt. *Spiritui Sancto & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria; ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine & suffocato, & fornicatione; a quibus custodientes vos, bene agetis: valete . . . Illi ergo,* id est Paulus & Barnabas, *congregata multitudine tradiderunt epistolam, quam cum legissent,* non restiterunt, *sed gavisi sunt super consolatione. Et Paulus perambulabat Syriam, & Ciliciam, confirmans Ecclesias: præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum.* En obedientia fidelium erga Ecclesiam, quoties determinat aliquid circa fidem, mores, & disciplinam.

Consect. 3. Ecclesia habet potestatem constituendi Prælatos, & ministros, ad ædificationem corporis Christi, scilicet Ecclesiæ, necessarios, ut docet Paulus ad Ephes. 4. v. 11. *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios Evangelistas, alios autem Pastores, & Doctores, ad consummationem Sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem Corporis Christi.* Ea potestate usa est Ecclesia, & sic interrupta permansit successio Pastorum ab Apostolis usque ad nos.

Consect. 4. Ecclesia habet potestatem judicandi quoscumque baptizatos circa participationem Sacramentorum, excludendo indignos, & admittendo dignos; quæ potestas non obscure significatur his verbis: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis.* Matth. 16. v. 19.

Ea potestate utuntur ministri Ecclesiæ, quoties fideles vel arcent a Sacramentis, vel eos ad Sacramenta admittunt.

Consect. 5. Ecclesia habet potestatem judicandi in foro secreto & interiori de peccatis tam occultis quam publicis, vel remittendo per absolutionem, vel retinendo per dilationem absolutionis, juxta dispositiones confitentium, quas Christus & Ecclesia præscribunt; quæ potestas satis aperte his verbis declaratur: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; quorum retinueritis, retenta sunt.* Joan. 20. v. 24.

Ea potestate utuntur Confessarii in tribunali pœnitentiæ.

Consect. 6. Ecclesia habet potestatem judicandi in foro

ro publico & contentioſo de peccatis publicis, infligendo pœnas ſpirituales, ſcilicet excommunicationes Laicis contumacibus, excommunicationes & ſuſpenſiones & irregularitates Clericis pariter contumacibus; quæ poteſtas videtur exprimi his verbis: *Dic Eccleſiæ: ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & publicanus.* Matth. 18. v. 17.

Ea auctoritate uſus eſt Paulus contra Corinthium inceſtuoſum *Judicavi,* inquit Script. 1. ad Corinth. 5. v. 5. *tradere hujusmodi in interitum carnis, ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini noſtri Jeſu Chriſti.*

Eadem poteſtate utuntur Epiſcopi, infligendo cenſuras.

Confect. 7. Eccleſia habet poteſtatem judicandi circa materiam pure ſpiritualem, utpote & ſponſa & corpus, & regnum Chriſti, qui auctoritatem exercere voluit, non temporalem, ſed ſpiritualem, dicens: *Regnum meum non eſt de hoc mundo.* Jo. 18. v. 36.

Ea poteſtate utitur Eccleſia, dum judicat de validitate & invaliditate Sacramentorum, de decentia vel indecentia officii Eccleſiaſtici.

Eadem poteſtate utuntur judices eccleſiaſtici, v. g. Officiales, dum in ſuo territorio etiam contentioſe judicant de eadem materia, & pœnis quibusdam ab Eccleſia determinatis addicunt fideles, qui non recipiunt Sacramenta temporibus ab Eccleſia determinatis, v. g. non communicant in paſchate, non confitentur ſemel in anno: & eos fideles, qui non obſervant Conſtitutiones mere ſpirituales ab Eccleſia editas, v. g. non obſervant feſta, non obſervant jejunia. Item Clericos tam regulares, quam ſæculares in contentioſo foro judicant, ſi in verbo prædicando, in ſacramentis miniſtrandis non ſequantur ſtatuta Eccleſiæ.

Confect. 8. Eccleſia habet poteſtatem judicandi circa materiam partim ſpiritualem, partim temporalem, attingendo præciſe quod eſt ſpirituale: Chriſtus enim ſpiritualem jurisdictionem exercuit, ſed circa res temporales judicium ferre recuſavit: dum enim ei quis diceret: *Dic fratri meo, ut dividat mecum hæreditatem; at ille dixit: Homo, quis me conſtituit judicem, aut diviſorem ſuper vos?* Luc. 12. v. 13.

Ea potestate utuntur Ecclesiæ judices, v. g. Officiales, dum in foro etiam contentioso judicant de validitate sponsalium, de validitate matrimonii, aut declarant, quando desponsati possint dissolvere sponsalia, quando conjugati debeant cohabitare, vel ab invicem separari, modo sistant intra limites spiritualitatis; nam si attingant temporale, in Gallia esset *abusus*, ut dicunt, id est, abusus potestatis spiritualis, quæ ad solum spirituale & non temporale debet extendi.

Sic Ecclesia posset judicare de decimis, de beneficiis ecclesiasticis; sed propter connexionem, quam hæc res habent cum temporali, lites circa beneficia, circa decimas, agitantur in foro civili, & non ecclesiastico in Gallia.

§. II.

De modo, secundum quem in Ecclesia Gallicana exercetur potestas spiritualis Ecclesiastica.

Nota, quod auctoritas Ecclesiæ circa fidem, mores, & disciplinam est indubitata apud omnes Catholicos, sed qualis debeat esse illius potestatis usus, quæ applicatio, quodve ejus exercitium, non apud omnes convenit: alii volunt, eam per Papam, utpote supremum Pastorem, Monarchico regimine exercendam esse: alii vero, per Papam & per Episcopos Monarchico quidem regimine, sed aristocratia temperato exercendam esse contendunt; ita tamen, ut Episcopi omnes Romano Pontifici, tamquam capiti, jure divino subjiciantur, ut fatetur D. de Marca Præfat. 2. n. 7.

Qualis sit circa id præsens Ecclesiæ Gallicanæ praxis, sequenti Paragrapho ostendam, totumque illud ex probatis auctoribus educo, temperans ab odiosis quæstionibus, sistens intra eos limites, qui ad resolvendos casus conscientiæ inservire possunt.

Prop. unica. Potestas ecclesiastica spiritualis talis est juxta Gallos Doctores & præcipue Sorbonicos, ut in sui exercitio debeat juxta statuta Patrum, & antiquos Canones exerceri.

Probatur 1. Scriptura. *Reges gentium*, inquit Christus, *dominantur eorum*, scilicet despotice, *vos autem non sic*; sed moderate secundum regulas per traditionem ab Apostolis acceptas, vel in Conciliis statutas.

2. Au-

2. Authoritate Patrum. 1. Offert se Innocentius I. qui Chrysostomi condemnationem in Synodo ad Quercum latam, vel ob id solum rejicit, quod non esset juxta Canones. *Nam longe præstiterit,* inquit, *vel ea condemnare, fratres charissimi, quæ recte facta sunt, quam ea robur ullum sortiri, quæ adversus Canones gesta sunt.* Ita apud Sozom. lib. 8. cap. 16. Innocentium sequitur Zosimus ep. 7. *Apud nos enim,* inquit, *inconvulsis radicibus vivit antiquitas, cui statuta Patrum sanxere reverentiam.* Zosimo consentit Bonifacius Epist. 3. ad Hilarium Narbon. Epist. *Convenit vos,* inquit, *paternarum sanctionum diligentes esse custodes* : & Leo Epist: ad Anatolium loquens de Canonibus Nicænis sic pronuntiat: *Omni penitus,* inquit, *auctoritate sit vacuum quidquid ab illorum fuerit constitutione diversum* : Ergo constat ex Patribus, qui Romanam rexerunt Ecclesiam, auctoritatem Ecclesiasticam juxta Canones esse exercendam.

3. Ratione. Regimen bene ordinatum debet esse temperatum per Leges in Comitiis generalibus institutas; quia regimen monarchicum temperatum per Aristocratiam, id est per consilium Majorum, est perfectissimum, habet enim dotes Monarchiæ & Aristocratiæ : atqui Ecclesiæ regimen est perfectissimum, utpote a Christo Domino institutum : ergo Ecclesiæ regimen debet esse temperatum per Leges vel a traditione Apostolorum acceptas, vel in Conciliis constitutas; & proinde potestas spiritualis ecclesiastica talis est, ut debeat juxta Canones exerceri.

Ex hoc principio educuntur Consectaria, quibus explicatur, quomodo in Gallia exerceatur potestas spiritualis Ecclesiastica. Vide D. de Fleury in suis institutionibus Canonicis 3. p. cap. 25. Vid. Dom. de Mar. de Concord.

Consect. 1. Agnoscunt Galli, Romanum Pontificem jure divino esse universalis Ecclesiæ caput & proinde Gallicanæ, quæ illius est membrum. Caput etiam omnium Domini Sacerdotum. Potissimum Sacerdotem cæteris Pontificibus in orbe constitutis reverentiorem. Christi Vicarium, Petri successorem, &c. quas Dotes multis argumentis probat D. de Marca Tomo primo

Concor. lib. 7. Sed his potiffimum primo affert Cyp. Epift. 2. v. 55. edit. Pamel. ubi dicit: *Ecclefiam Romanam Petri effe Cathedram principalem, unde unitas facerdotalis exorta eft.* 2. Affert Optatum Milev. lib. 2. contr. Parm. ubi ait: Romanam Ecclefiam eam effe, *in qua una Cathedræ unitas ab omnibus fervaretur . . . . Ut jam Schismaticus & peccator effet, qui contra fingulorum Cathedram alteram collocaret;* & ideo, ut ait Hieronym. Ep. ad Damaf. *Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus eft, fi quis in Arca Noe non fuerit; peribit regnante diluvio,* adeoque, ut optime ait Natalis Alexander in Hift. Eccl. fæcul. XIII. & XIV. differt. IX. DE NECESSITATE SALUTIS EXISTIT, OMNES CHRISTI FIDELES ROMANO PONTIFICI SUBESSE, PROUT DIVINÆ SCRIPTURÆ ET SANCTOR. PATRUM TESTIMONIO EDOCEMUR.

Sed non admittunt Galli Doctores, quod Papa dominium habeat directum, vel indirectum in Regum temporalia, fed juxta eumdem Alexandrum, alterum eft dogma & Scripturæ Sacræ, & traditioni omnino confonum; fideique proximum, & apud Gallos indubitatum, fcilicet: SUPREMA EST A SOLO DEO DEPENDENS REGUM AUCTORITAS, ITA UT NULLAM PENITUS ETIAM INDIRECTAM IN EORUM TEMPORALIA POTESTATEM HABEANT ROMANUS PONTIFEX, VEL ECCLESIA. De hoc infra fequenti Paragrapho.

Confeff. 2. Admittunt Galli, quod Papa habet auctoritatem condendi leges: & hoc multiplici titulo; quia eft totius Ecclefiæ caput, & fpecialis Ecclefiæ occidentalis Patriarcha; ita D. de Marca, in cujus rei probationem affert refcriptum Valentiniani, cujus hæc funt verba: *Omnibusque pro lege fit quidquid fanxit, vel fanxerit Apoftolicæ fedis auctoritas;* & affert etiam hæc a Greg. VII. dictata in digefto: *Illi foli,* id eft Romanæ fedi, *licet pro temporis neceffitate novas leges condere.* Quibus legibus Galli acquiefcendum credunt; ut enim ait Irenæus Lugdunenfis Ep. *Ad Romanam Ecclefiam propter potentiorem principalitatem neceffe eft omnem convenire Ecclefiam,* lib. 3. c. 1. Eamque obedientiam præcipit Concil. Turon. II. Can. 2. his verbis: *Quis*

Quis Sacerdotum contra decreta talia, quæ a Sede Apostolica processerunt, agere præsumat? Idemque jubent Regum capitularia, adeo ut Synodo Galliarum a Pepino & Carolo Magno coacta an. 743. Galli professi sunt: *Unitatem & subjectionem Romanæ Ecclesiæ fine tenus vitæ velle servare: Sancto Petro, & ejus Vicario velle subjici*, ut dicit Bonifacius Mogunt. Ep. 105.

Sed non admittunt Galli, quod vigorem strictæ legis habeat quidquid in omni curiæ Romanæ Tribunali geritur aut resolvitur, si antiquo Ecclesiæ usui sit contrarium; quemadmodum enim Græci non Schismatici, sed post unionem Florentinam Romano Pontifici subjecti, primatum Ecclesiæ Romanæ ejusque decreta suscipiunt, *salvis privilegiis & juribus Patriarcharum*; ita Galli supremam Papæ authoritatem agnoscunt & colunt, *salvis juribus & libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ*. Quæ libertates ad duo capita reducuntur. Primum scilicet est: Papa non habet dominium supra temporale Regum. Secundum: Papæ tradita est a Christo plena potestas exercenda, quemadmodum & in gestis œcumenicorum Conciliorum, & in Sacris Canonibus continetur; unde fit

Consect. 3. Admittunt Galli omnes Canones Conciliorum generalium, immo particularium, quæ universali Ecclesiæ consensu admittuntur, sive Canones illi fidem, vel sanctos mores respiciant; quia una & eadem & invariabilis est doctrina totius Ecclesiæ circa fidem, & sanctos mores.

Sed non admittunt Galli omnes Canones Conciliorum circa disciplinam; quia non una, nec eadem, nec invariabilis est disciplina Ecclesiæ: disciplinam enim Ecclesiasticam vocamus in Republica Christiana, quod in Republica sæculi vocatur politica; est autem politica Principatus ea consuetudo, secundum quam decet unumquemque civium conversari: patet autem quod non sit eadem in unaquaque Ecclesia consuetudo: alii enim sunt ritus Ecclesiæ Latinæ, alii Ecclesiæ Græcæ: & quemadmodum quælibet Ecclesia suos ritus sequitur; ita Ecclesia Gallicana suam æmulatur disciplinam: itaque.

Galli recipiunt antiquos circa disciplinam Canones, quæ-

quales sunt in antiqua collectione Dionysii Exigui, Hincmari, & in Bibliotheca Justelli, quia antiquam continent disciplinam.

Venerantur Galli, sed non recipiunt saltem ut legem recentiores circa meram disciplinam Canones, quales sunt in collectione decreti Gratiani, in decretalibus, in sexto, in Clementinis, in Extravagantibus, nisi concordent antiquo Gallorum usui: quia, inquiunt, Gratianus multis scatet mendis, & ea, quæ affert, vim legis non habent ab auctore collectionis, sed solum ex instrumentis, quæ citat: constitutiones vero, quæ sparsæ sunt in Decretalibus, in sexto, in Clementinis, in Extravagantibus, si fidem vel mores respiciant, a Gallis humiliter suscipiuntur, si vero disciplinam spectent, a Gallis non recipiuntur nisi quatenus usui Gallorum concordant.

Sic pariter Galli non recipiunt omnes regulas Cancellariæ Romanæ, omnes censuras in Bulla in Cœna Domini contentas, decreta Inquisitionis, regulas indicis librorum, Constitutiones Congregationum regularium, nisi quatenus concordant usui Gallorum: ita expressis terminis D. de Fleury loco citato. Unum quod moneo istud est, scilicet, quod quamvis omnium Curiarum Romanarum decisiones vigorem Legis in Gallia non habeant, quando tractant de rebus ad meram disciplinam pertinentibus, tamen apud nos authoritatem debent habere quam maximam, tum quia sunt effata Curiæ maximæ venerandæ, & ratiocinia virorum in jurisprudentia canonica consummatorum. Deinde, si hæ decisiones vel in edictis Regiis, v. g. Blesensibus, Aurelianensibus, aut Concilio aliquo particulari Galliæ determinentur, tunc incipiunt vigorem Legis habere; demum attendendum est, an disciplina Italica, tali decisione præscripta, propius ad disciplinam antiquam, quam usus Gallicanus, videatur accedere, & tunc præferri debet disciplina Italica Gallicanæ.

§. III.

An Ecclesia jure divino potestatem habeat vel directe vel indirecte circa Regum temporalia, vel circa temporale subditorum, etiam sine consensu Regum.

No-

Nota. Quod non eadem eſt omnium Theologorum circa hanc quæſtionem doctrina: aliqui volunt, Eccleſiam habere dominium ſaltem indirectum circa Regum temporalia: hæc fuit ſententia Bonifacii VIII. in Bulla, quæ incipit *Unam ſanctam*; ſed Clemens V. Bulla quæ incipit, *Meruit*, decretalem Bonifacii revocavit, quatenus Regiæ dignitati, ac juribus officere poterat; ideo ſit.

Prop. unica. Poſt conſtitutam a Chriſto Regalis & Pontificalis poteſtatis diviſionem, Eccleſiaſtica authoritas jure divino neque directe, neque indirecte extendi debet ad temporale vel Regum, vel etiam ſubditorum, ſine conſenſu Regum.

Prob. 1. Scriptura. *Regnum meum non eſt de hoc mundo*, inquit Chriſtus, Joan. 18. verſ. 36. *Reddite*, inquit, *quæ ſunt Cæſaris Cæſari: & quæ ſunt Dei Deo*, Matth. 22. v. 21. Ergo cum Chriſtus omne dominium temporale abjecerit, immo cum vellent eum Regem facere, aufugerit, & cum in hoc Apoſtoli eorumque immediate ſucceſſores Chriſtum rigide imitati fuerint, ſignum eſt authoritatem Eccleſiæ non eſſe ad temporale Regum vel ſubditorum extendendam invitis Regibus.

2. Ex differentia, quam ſtatuunt Patres inter Regnum & Eccleſiam, Regnum aſcribentes Principibus ſæcularibus, Eccleſiam vero Præſulibus. Athanaſius citans Oſium, ſic Conſtantinum in ſua Apolog. alloquitur: *Tibi Deus imperium commiſit, nobis quæ ſunt Eccleſiæ concredidit* .... *Neque enim fas eſt nobis in terris imperium tenere, neque tu thymiamatum & ſacrorum poteſtatem habes, Imperator.* Syneſius Epiſt. 57. *Illi*, id eſt. Imperatores, *in negotiis, nos in oratione collocati ſumus.* Symmachus in Apol. Adverſ. Anaſt, comparans Imperatorem cum Sacerdote, ſic concludit: *Poſtremo tu, Imperator, humana adminiſtras, ille tibi divina diſpenſat.* Greg. II. Ep. ad Leonem Iſaurum Imper. comparato Sacerdotio cum Imperio, ſic Concludit: *Idcirco Eccleſiis præfecti ſunt Pontifices, a Reipublicæ negotiis abſtinentes, ut Imperatores ſimiliter ab Eccleſiaſticis abſtineant.* Demum Nicolaus I. Epiſt. ad Michaelem Imperatorem, quod ſit munus diſtinctum utriusque, Imperatoris & Præſulis in novo Teſtamento, licet forte in veteri conjungeretur, eleganter deſcribit his verbis: *Fuerunt hæc*

om-

ante adventum Christi, ut quidam typice Reges simul ac Sacerdotes existerent, quod sanctum Melchisedech fuisse sacra prodit historia . . . . sed cum ad verum ventum est eumdem Regem atque Sacerdotem, ultra sibi nec Imperator jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium usurpavit; quoniam idem mediator Dei & hominum homo Christus Jesus, sic actibus propriis, & dignitatibus distinctis, officia potestatis utriusque discrevit, ut & Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus Legibus uterentur, quatenus spiritualis actio carnalibus distaret incursibus. Ergo, sicut post divisam a Christo Regiam & Ecclesiasticam dignitatem, Principes sæculares jure divino non habent potestatem circa spiritualia, ita nec Præsules circa temporalia.

3. *Rat.* Respublica instituta a Christo eo fine, ut ejus subditi beatitudinem spiritualem consequantur, non debet auctoritatem suam nisi ad spiritualia extendere: quorsus enim ad temporalia, quæ magis abducunt a cælo, quam adducunt? Atqui Ecclesia est hujusmodi Respublica: Ergo authoritatem, quam accepit a Christo, ad spiritualia, non ad temporalia debet extendere. Ea fuit D. Bernardi cautio scribendo ad Eug. IV. lib. 4. de consid. c. 3. *Fac opus*, inquit, *Evangelistæ, & pastoris opus implesti . . . Aggredere verbo, non ferro;* & lib. 2. cap. 6. *Disce sarculo tibi opus esse, non sceptro, ut opus facias Prophetæ: & quidem ille non regnaturus ascendit, sed extirpaturus.* Et ut ostendat Regna temporalia jure divino Pontificibus etiam supremis non competere, sed solum aliis titulis, si Regno aliquando potiantur: *Esto*, inquit, *ut alia quacumque ratione hoc tibi vindices; sed non Apostolico jure; nec enim tibi ille*, scilicet Petrus, *dare quod non habuit, potuit: quod habuit, hoc dedit, sollicitudinem, ut dixi, super Ecclesias; numquid dominationem* super Regna.

Consectaria, quæ ex hoc principio educunt Doctores Galli, ut videre est apud Dominum de Fleury in suis institutionibus Juris Canonici 3. *P. c.* 25.

Consect. 1. Ecclesia nullatenus potest exercere suam po-

poteſtatem ſupra Reges, vel ſubditos non baptizatos; quin nullam habet ſupra illos juriſdictionem. *Quid mihi*, inquit Paulus 1. ad Cor. 15. *de illis, qui foris ſunt, judicare?* & quidem prioribus Sæculis Eccleſia nihil contra Imperatores Paganos molita eſt, ſed eis in temporalibus humiliter obſequebatur.

Conſect. 2. Eccleſia non poteſt exercere ſuam authoritatem juridicam circa temporale Regum, vel ſubditorum etiam baptizatorum; quia Reges in temporalibus ſolum Deum agnoſcunt ſuperiorem, a quo immediate vim regnandi accipiunt, juxta illud Sap. 6. v. 4. *Quoniam data eſt a Domino poteſtas vobis, & virtus ab Altiſſimo*; & juxta illud Paul. ad Rom. 13. v. 1. *Non eſt enim poteſtas niſi a Deo.* Ut enim eleganter dicit Tert. in A. pol. *Inde eſt Imperator, unde & homo antequam Imperator; inde poteſtas illi, unde ſpiritus.* Et Aug. nihil diſtinguens inter Imperatorem Paganum & Chriſtianum, crudelem & mitem, ſic univerſaliter pronuntiat lib. 5. de Civit. cap. 21. *Qui Auguſto imperium dedit*, inquit, *ipſe & Neroni Veſpaſiano vel patri vel filio ſuaviſſimis Imperatoribus, ipſe & Domitiano crudeliſſimo.* Et ſubditi in temporalibus ſolos Reges habent ſuperiores. *Omnis anima*, inquit Paulus ad Rom. 13. *poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*; & Petrus: *Subditi eſtote omni creaturæ, ſive Regi quaſi præcellenti, ſive ducibus tamquam ab eo miſſis.* 1. Pet. 2. Tertul. ad Scapulam cap. 2. agnoſcit primo Deum, ſecundo Imperatorem in temporalibus, nequaquam vero Præſules. *Colimus*, inquit, *ſic Imperatorem ut hominem a Deo ſecundum, & quidquid eſt a Deo conſecutum, ſolo Deo minorem.* Immo Innoc. III. ſummus Pontifex cap. *Novit.* de judiciis, eamdem doctrinam ut conſtantem ſupponit. *Cum Rex*, inquit, *ſuperiorem in temporalibus neminem recognoſcat, &c.*

Conſect. 3. Eccleſiæ miniſtri, v. g. Papa, Epiſcopi, poſſunt Reges baptizatos eorumque ſubditos juſtis de cauſis excommunicare; quia hoc judicium eſt pure ſpirituale: ſed non poſſunt in pœnam contumaciæ Reges excommunicatos regno temporali privare, aut ſubditos ab Regis obſequio dimovere; quia hæc ſententia temporale Regum attingeret: Chriſtus autem non juſſit, ut Apoſtoli eorumque ſucceſſores hujuſmodi pœnis

ute-

uterentur; non enim, ut canit Ecclesia, eripit mortalia qui regna dat cæleſtia. Nec eſt quod dicatur, Athaliam fuiſſe, jubente Jojada, abdicatam: vel Oziam uſurpantem ſacra fuiſſe ab Azaria Sacerdote e ſolio ejectum: tum quia non valet conſecutio, a veteri Teſtamento ad novum; Chriſtus enim dignitatem regiam & Sacerdotalem in Evangelio voluit eſſe abinvicem diſcretas, licet in veteri Teſtamento eſſent quaſi conjunctæ: deinde Athalia non ejecta eſt e ſolo legitimo, ſed e ſolio quod uſurpaverat, & Joas legitimus princeps in thronum patris evectus eſt; Ozias vero non ejectus eſt, ſed ipſemet leproſus habitavit ſegregatus a populo, ut Lex jubebat.

Conſect. 4. Eccleſiæ miniſtri, v. g. Papa, Epiſcopi, non poſſunt ſubditos Regis excommunicati abſolvere a juramento fidelitatis, quia ſic privaretur Rex bono ſuo temporali: ſubditi enim ſunt Regis dominium. Et ſicut Reges, licet excommunicati, non deſinunt eſſe homines civiles. Ita neque Reges; quia auctoritas Regia juris eſt gentium, quod non tollitur per jus eccleſiaſticum.

Nec eſt quod dicatur, quod in Concilio Lateranenſi 4. & in Concilio Lugdunenſi videatur determinari, Reges privari poſſe ſuo regno, ſi vel labantur in hæreſim, vel hæreticis ſuppetias ferant; ut enim late probant Doctores Sorbonici, vel Concilium ibi loquitur comminatorie, non decretorie; vel id propoſitum ſolum fuit, & non deciſum: vel demum Concilium, quoad hoc, non recipitur in Gallia.

Conſect. 5. Eccleſiæ miniſtri, v. g. Papa, Epiſcopi, non poſſunt invitis Regibus pro libito contra ſtatuta Regni de redditibus Eccleſiæ diſponere, v. g. extra regnum transferendo, alienigenis impertiendo: quia pertinet ad Regem, quod ejus hoſtes non ditentur bonis Eccleſiaſticis.

Conſect. 6. Eccleſiæ miniſtri, v. g. Papa, Epiſcopi, non poſſunt de perſonis baptizatis contra ſtatuta Regni diſponere: quia perſonæ baptizatæ non deſinunt eſſe Regi ſubditæ; & ita, invito Rege, ſimplices fideles, Clerici, Monachi non poſſunt e Regno exire.

Conſect. 7. Eccleſiæ miniſtri, v. g. Papa, Epiſcopi, non poſ-

possunt invito Rege Beneficia Ecclesiastica, immo nec prælaturas monasticas personis, quæ non sunt Regnicolæ, conferre: quia, sicuti ad Regem spectat, ut nullus alienigena, ipso invito, in ejus Regno degat, negotietur; ita ad Regem spectat, ut nullus alienigena, ipso invito, Beneficium ad prælaturam possideat: quod ita exprimit Glossator Pragmaticæ Sanctionis. *Rex Franciæ habet privilegium*, inquit, *quod exterus & alienigena non potest beneficiari in suo regno sine ejus permissione.*

Confect. 8. Ecclesiæ ministri, v. g. Papa, Episcopi, personas, quæ jure civili sunt inhabiles ad aliquod officium, non possunt ad idem officium habiles reddere: quia habiles reddendo, temporale quodammodo attingerent.

Sic infames. jure civili inhabiles ad successionem, non possunt per solam dispensationem Papæ, si consensus Regis non interveniat, fieri habiles.

Sic spurii, jure civili inhabiles ad hæreditatem patris, sine consensu Regis per solam dispensationem Papæ non possunt ad eam hæreditatem fieri habiles. D. de-Marc. L. 2. Conc. cap. 3.

§. IV.

An Clerici humano jure possint ditiones & Principatus obtinere, & proinde jurisdictionem aliquam circa res non mere spirituales exercere.

Prop. unica. Humano jure possunt Clerici ditiones, aut Principatus obtinere, titulo v. g. donationis, emptionis, cessionis, labore proprio, demum aliis titulis, quibus cæteri homines acquirunt rerum dominium.

Prob. 1. Ex Scriptura. In veteri Testamento Levitis datæ sunt urbes in possessionem Num 35. Jeremias Propheta & Sacerdos patruelis agrum emere jussus est, Jerem. 32. Machabæi supremam authoritatem obtinuerunt.

In novo Testamento nulla est Lex, quæ Clericos a dominio rerum temporalium amoveat; quinimmo justum declarat Christus, & Paulus, ut qui altari serviunt, de altari vivant: ergo Clerici possunt ditiones & Prin-

cipatus obtinere iisdem titulis, quibus alii homines obtinent: & proinde possunt jurisdictionem circa res non mere spirituales exercere.

3. *Rat.* Clerici non sunt pejoris conditionis, quam cæteri homines: ergo cum cæteri homines & Principatus obtinere possint, ita & Clerici.

Sic jure justæ retributionis acquirunt oblationes, quæ eis ad victum & vestitum decentem dantur a populis.

Sic jure donationis acquisitum est jus circa Principatus, circa Regna, quæ multi Reges vel summo Pontifici, vel aliis Præsulibus contulerunt.

Sic jure emptionis acquisitum est dominium eorum Principatuum, quos aliquando Clerici compararunt.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Quando Clerici habent alicujus vel Regni, vel Principatus dominium, tunc possunt Leges circa temporalia statuere, & circa eadem temporalia jurisdictionem ordinariam exercere; quia non sunt pejoris conditionis quam Principes sæculares: Principes autem sæculares possunt & leges condere & jurisdictionem exercere: Ergo & Clerici, quando habent principatus & Regna in sua ditione: de quo ita D. Thom. 2. 2. q. 60. a 6. ad 3. *Potestas sæcularis subditur spirituali, sicut corpus animæ; & ideo non est usurpatum judicium, si spiritualis Prælatus se intromittat de Temporalibus, quantum ad ea, in quibus subditur ei sæcularis potestas, vel quæ ei a sæculari potestate relinquitur.*

Sic Papa, quatenus Christi Vicarius potestatem spiritualem habet in tota Ecclesia, quatenus Patriarcha occidentis, potestatem habet Patriarchalem in toto occidente, quatenus Romanus Episcopus, potestatem habet Episcopalem in suo Episcopatu, quatenus Princeps temporalis, potestatem habet temporalem circa temporale eorum, qui sibi sujiciuntur; inde est, quod Leges etiam civiles, quas condit, ligent Cives sibi subditos & non ligent eos, qui ei temporaliter non subjiciuntur.

Sic Papa, Episcopi, Abbates, si habeant Principatus terrenos, possunt, non secus ac Principes sæculares, judicare, & Vicarios judices statuere.

Confect. 2. Licet Clerici non habeant Principatus, vel ditionem temporalem, tamen possunt a Principibus authoritatem judicandi ex delegatione accipere: quia si Princeps sæcularis potest personam sæcularem delegare, ut judicet: ergo & Ecclesiasticam, modo habeat dotes ad judicandum necessarias. Illud præstitum fuit a Principibus sæcularibus, ut patet ex Codice de Episc. Audient. L. 22. 23. 24. 25. 26. 27. & 33.

Confect. 3. Licet Clerici nec ditiones temporales habeant, nec delegentur a Principe sæculari, possunt, ut arbitri, judicare: quia quilibet homo potest eligi ut judex arbitrarius, modo habeat dotes ad judicandum necessarias. Si id possit quilibet homo, quidni Clericus? Et ita tempore Pauli fideles judicabantur per arbitros: & tempore Justiniani permissum erat Clericis, ut tamquam arbitri judicarent: Cod. L. 7. & 8. de Episc. audien.

Hinc ergo constat, quod Ecclesiasticæ personæ potestatem habeant spiritualem, qua judicant spiritualia; & potestatem temporalem, qua judicant temporalia, quando sunt Principes; potestatem delegatam, quando delegantur a Principibus; potestatem arbitrorum, quando eliguntur ut arbitri. Hinc fit, quod personæ Ecclesiasticæ tribunal habeant, in quo judicant contentiose; sed quo modo exerceatur hæc potestas judicandi in Gallia, sequenti paragrapho ostendemus,

§. V.

De modo, secundum quem Ecclesia in Gallia exercet potestatem judicandi, quando non est quæstio de rebus omnino spiritualibus, sed de rebus, quæ aliquam habent cum temporali connexionem.

Prop. unica Juxta præsentem Ecclesiæ Gallicanæ praxim jurisdictio Ecclesiastica circa causas non mere spirituales certis limitibus adstringitur.

Prob. 1. Authoritate D. de Marca, qui in Prolegom. ad ſuum opus de Conc. pag. 80. ita loquitur: *Sane diſſimulandum non eſt in variis cauſarum figuris cognitionem adverſus Clericos a Regiis Magiſtratibus ſuſcipi, lites de poſſeſſione Beneficiorum & jurium Eccleſiaſticorum motas ab iisdem dirimi, & alia quædam nonnulla in foro diſceptari,* quæ jure communi ad jurisdictionem Eccleſiaſticam pertinent: Sed eam poteſtatem uſurpant, tum ex privilegio atque indulgentia Sedis Apoſtolicæ, tum ex pactis cum eadem Sede initis; quam alioquin quatenus Decretis, & Canonibus eſſet contraria, ſine dubio abjicerent: Ergo jurisdictio Eccleſiaſtica in Gallia quibusdam limitibus conſtringitur,

2. *Rat.* Authoritas, quæ in aliquo pendet ex conceſſione Principum, poteſt juxta beneplacitum Principis, præcipue conſentiente Papa limitari: Atqui authoritas Eccleſiaſtica circa cauſas non mere. ſpirituales pendet in aliquo ex conceſſione Principum; quia poteſtas Eccleſiæ propria eſt ſolum ſpiritualis: Ergo authoritas Eccleſiaſtica poteſt certis limitibus conſtringi, præcipue ſi interveniat, ut ſupponimus, conſenſus Papæ & concordatum cum ipſo. Quomodo autem exerceatur, videamus.

Explicatur exercitium jurisdictionis Eccleſiaſticæ in Gallia.

1. *Circa perſonas ita exercetur.*

Jurisdictio Eccleſiaſtica in cauſa criminis extenditur.

1. Ad Clericos, non qualeſcumque, ſed ſolum ad eos, qui fruuntur privilegio Clericorum. Tales ſunt primo, omnes in majoribus Ordinibus conſtituti. Secundo, omnes Beneficiati. Tertio, ſtudentes in aliqua Univerſitate. Quarto, alicui officio Clericali addicti: v. g. qui ſolemniter miniſtrant ſacris: Ducaſſe in ſuo opere de Jurisdictione Eccleſiaſtica. I

2. Ad regulares, non qualeſcumque, ſed eos, qui

qui eximuntur a privilegio Regularium. Tales sunt primo, Monachi Curati in aliqua Parœcia. Secundo, qui reclamant a votis monasticis. Tertio, qui extra clausuram labuntur in crimen aliquod enorme. Quarto, Moniales, quæ sunt extra claustra sine licentia Episcopi: Ducasse ibid.

3. Ad Laicos non omnes, sed eos solum, qui non observant constitutiones mere spirituales. Tales sunt primo, qui non communicant tempore Paschatis. Secundo, qui non confitentur semel in anno. Tertio, qui contra jura Ecclesiæ sponsalia ineunt. Quarto, qui in matrimonio ineundo non servant statuta Ecclesiæ: Ducasse ibid.

Jurisdictio Ecclesiastica in causa criminis extendi non potest.

1. Ad Laicos, qualescumque sint, nisi sit quæstio de causa mere spirituali: quia Laici utpote sæculares subjiciuntur judicibus sæcularibus.

2. Ad Clericos qualescumque, reos criminis privilegiati, ut dicunt: tale est crimen falsi in moneta, rebellio contra Regem aut Judices Regios; immo, juxta Julium Clarum, omne crimen merens pœnam capitalem, dicitur & censetur privilegiatum.

3. Ad Regulares reos criminis intra claustra commissi: quia tale crimen punitur a Regularibus.

4. Clericus vel Monachus, qui rei sunt vulgaris criminis merentis pœnam inflictivam, judicantur ab Officiali Episcopi, & a judice civili.

1. *Circa pœnas ita exercetur.*

1. Judex Ecclesiasticus in causa criminis cujuscumque non potest infligere etiam Clericis, Primo, pœnam capitalem vel mutilationem; quia Ecclesia abhorret a sanguine. Secundo, pœnam exilii; quia Ecclesia proprie non habet territorium. Tertio, pœnam flagellationis infligendæ per carnificem;

quia pœna est diffamatoria. Quarto, mulctam pecuniariam; quia pœna hæc respicit temporale.

2. Judex Ecclesiasticus in causa criminis potest infligere suis Clericis, Primo, pœnam flagellationis per modum paternæ correctionis: sic juxta Aug. Episcopi jubeant juniores Clericos virgis cædi, & Abbates Monachos. Secundo, pœnam incarcerationis: sic olim Clerici flagitiosi detrudebantur in monasterium. Tertio, pœnam ejectionis: sic Clerici jubentur in suam Diœcesim se recipere. Quarto, pœnam pecuniariam, non per modum mulctæ, sed per modum eleemosynæ.

3. *Circa crimina ita exercetur.*

Judex Ecclesiasticus non potest judicare nisi de his criminibus, quibus præcise violantur constitutiones Ecclesiasticæ. Talis est, v. g. venatio Lege civili non vetita, popinarum frequentatio, &c. quia cum hæc crimina nihil involvant contra edicta Regum, per solos judices Ecclesiasticos judicanda sunt.

Judex Ecclesiasticus olim judicabat de hæresi, de schismate, blasphemia, apostasia, sacrilegio, superstitione, simonia, homicidio, adulterio, usura, &c. sed cùm hæc crimina Legibus etiam civilibus prohibeantur, & insuper Reges glorientur se esse protectores Canonum; hæc omnia crimina, commissa etiam a Clericis, judicantur per judices civiles, sed una cum judice Ecclesiastico.

4. *Circa res temporales ita exercetur.*

1. Judex Ecclesiasticus in causa civili nullam litem attingere potest. Primo, quæ sit inter duos Laicos quia sic attingeret temporale. Secundo, quæ sit inter Laicum & Clericum, si Clericus sit actor; quia actor debet sequi forum rei. Tertio, neque inter Clericos, si actio sit realis, id est respiciens res temporales; quia sic attingeret temporale. Quartò, neque inter Clericos, etiam si actio sit

ſit perſonalis, ſi hæc actio fundata ſit in contractu inito coram Notario Regio; quia actio illa, utpote Regia, transfert litem ad Judicem Regium.

2. Judex Eccleſiaſticus in cauſa civili poteſt litem dirimere. Primo, ſi ſit inter duos Clericos habentes ad invicem ſolum actiones perſonales; quia perſona Clerici ſubjicitur foro Eccleſiaſtico. Secundo, ſi inter Laicum & Clericum ſit, & Laicus habeat ſolam actionem perſonalem contra Clericum; quia actor ſequitur forum rei.

5 *Circa modum procedendi ita exercetur.*

In Judicio Eccleſiaſtico, ut in civili, debent eſſe judex, actor & reus, & modus procedendi.

Judex Eccleſiaſticus ordinarius eſt Epiſcopus erga ſibi ſubditos, Abbas erga ſuos Monachos, & capitulum exemptum erga Clericos ejusdem Capituli.

Judex Eccleſiaſticus delegatus eſt Vicarius Generalis in jurisdictione voluntaria, Officialis in jurisdictione contentioſa.

Actor eſt ille, qui in judicio petit id, quod ſibi debitum putat. Reus eſt is, a quo res exigitur in judicio.

Modus procedendi in jure Eccleſiaſtico eſt fere idem qui in jure civili, præcipue in Gallia, ubi Officiales tenentur formulis a Rege præſcriptis adhærere. Proceditur ergo vel accuſatione, vel denuntiatione, vel inquiſitione.

Accuſatio eſt delatio rei de crimine per actorem reſpondentem, ſe illud probaturum; ſi probet, condemnatur reus; ſi deficiat in probatione, talionis pœnæ accuſator addicitur.

Denuntiatio eſt delatio rei de crimine per actorem non ſuſcipientem onus probandi.

Inquiſitio eſt informatio contra criminum auctores; quia judex ſatagit devenire ad plenam probationem.

Hæc executus ſum multis, ut qui aliquando vel inviti coguntur vel judicare, vel litigare, ſciant, quomovo procedendum ſit in tribunali Eccleſiaſtico.

Quoties autem judex Ecclesiasticus prædictos terminos transgreditur, fit provocatio ad judicem sæcularem, & hoc vocant: *Appel comme D'abus.* Legat, si quis ea materia egeat, Ferretum.

ARTICULUS V.

Ad quæ extendatur Lex positiva divina.

Prop. unica. Lex positiva divina extenditur ad ea omnia, quæ nos ad salutem consequendam conducere possunt.

Prob. 1. Ex Scriptura. Lex positiva divina nihil est aliud, quam divina revelatio in Scriptura & traditione contenta, docens quid agendum, quid non agendum: atqui divina hæc revelatio extenditur ad ea omnia, quæ nos ad salutem possunt conducere, juxta illud Pauli ad Timoth. 2. c. 9. v. 16. *Omnis Scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus*: Ergo Lex positiva divina extendit se ad ea omnia, quæ nos ad salutem consequendam conducere possunt.

2. *Rat.* Lex positiva divina, dum nihil aliud sit, quam divina revelatio, manifestans quid agendum, quid non agendum, Legem æternam in Deo latentem nobis exterius Scriptura & traditione manifestat; Legem naturalem in corde nostro involutam, revelatione nobis per Ecclesiam manifestata, evolvit; Legem positivam, tum civilem, tum Ecclesiasticam in multis deficientem, perficit infallibili sua veritate: Ergo debet se extendere ad ea omnia, quæ nos ad salutem consequendam conducere possunt, ut eam salutem infallibiliter assequamur.

Consectarium unicum hujus Doctrinæ.

Cum Lex positiva divina sit idem ac divina revelatio contenta in Scriptura & traditione, docens quid agendum, quid non agendum, oportet, ut homo talis sit erga divinam Legem positivam, qualis esse debet

bet erga divinam revelationem. Vide quæ circa illud officium diximus primo tractatu, & quæ dicturi sumus in ultimo tractatu.

ARTICULUS VI.

De extensione Legis quoad actus, sive de actibus, quos una & eadem Lex vetat, aut jubet: simulque explicatur quomodo Lex per actus internos & externos violetur.

Prop. 1. Quælibet Lex justa præcipit actus virtuosos, qui per se conducunt ad finem Legis; vetat vero actus vitiosos, qui per se abducunt a fine Legis.

Prob. 1. Ex Scriptura. *Declina a malo, & fac bonum:* Ps. 36. v. 17. ubi Scriptura innuit actus virtuosos imperari, vitiosos vero vetari.

2. Ex D. Thom. *Proprius effectus Legis est bonos facere eos, quibus datur, vel simpliciter, vel secundum quid:* 1. 2. q. 92. a. 1. Ergo Lex præcipit actus virtuosos, qui per se ducunt ad finem legis, vetat vero eos, qui abducunt: quia non aliter possunt homines boni & virtuosi fieri, nisi exercendo actus virtuosos, & fugiendo vitiosos.

3. *Rat.* Lex est regula actionum humanarum, sicuti ars præcipit artifici actus, qui per se conducunt ad conficiendum artefactum, vetat vero eos, qui removent a confectione artefacti; ita Lex præcipit homini eos actus, qui per se conducunt ad finem legis, vetat vero eos, qui abducunt hominem a fine Legis.

Consectaria hujus doctrinæ.

Consect. 1. Lex naturalis præcipit virtutes morales ordinis naturalis, v. g. prudentiam, justitiam, fortitudinem, & temperantiam; quia per se conducunt ad honestatem; vetat vero vitia his virtutibus opposita: quia *Honeste vivere, neminem lædere*, est finis Legis naturalis.

Consect. 2. Lex supernaturalis præcipit virtutes supernaturales infusas, quales sunt virtutes Theologicæ, fides, spes, charitas, & quales sunt virtutes morales infusæ, scilicet, prudentia, justitia, fortitudo, temperantia: & vetat vitia iis virtutibus opposita, quia finis Legis divinæ est videre Deum, ut est in se. Ad quod obti-

nendum requiritur, ut prædictæ virtutes exerceantur, & vitia eis opposita vitentur.

Consect. 3. Lex Ecclesiastica præcipit ea, quæ conducunt per se ad cultum vere religiosum, & prohibet ea, quæ abducunt ab eo cultu: quia finis Ecclesiæ est verum cultum religiosum inter homines fovere.

Consect. 4. Lex civilis virtutes politicas præcipit, quæ per se conducunt ad quietem Reipublicæ: vetat vero ea, quæ eam perturbant: quia finis legis civilis est fovere quietem, & pacem inter Cives.

Consect. 5. Lex naturalis per se directe præcipit actus interiores & exteriores virtutum moralium: quia actus interior & exterior est necessarius ad veram honestatem.

Consect. 6. Lex divina supernaturalis per se directe præcipit actus interiores, & exteriores virtutum supernaturalium: quia illi actus sunt necessarii ad finem supernaturalem obtinendum.

Consect. 7. Lex Ecclesiastica per se directe præcipit actus externos ad religiosum cultum peragendum requisitos: quia illi actus sunt necessarii ad obtinendum finem, quem Ecclesia sibi proponit, scilicet, cultum sensibilem Deo dignum.

Consect. 8 Lex civilis per se directe præcipit actus externos ad quietem publicam inducendam necessarios: quia talis quies est ejus finis.

Consect. 8. Lex Ecclesiastica & civilis indirecte præcipiunt actus internos necessario requisitos ad hoc, ut actus externi sint liberi & morales, ea libertate, & moralitate, quæ competit actui qui præcipitur: quia, cum directe præcipitur aliquod opus externum, præcipitur indirecte id, quod exigitur, ut opus externum fiat; actus autem interior præexigitur; ut actus externus sit liber & moralis.

Consect. 10. Quando Lex Ecclesiastica & civilis determinant solum Legem naturalem & divinam, tunc directe præcipiunt actus interiores & exteriores, sicuti & ipsamet Lex naturalis & divina: quia tunc Lex Ecclesiastica & civilis nihil aliud sunt, quam ipsamet Lex naturalis, vel divina applicata.

Sic, quando Ecclesia præcipit orationem, celebrationem festorum, Sacramentorum receptionem, Ecclesia

ſia jubet rem præceptam fieri eo modo, & his actibus, quibus fieri deberet, ſi Deus præciperet: quia tunc tantum determinatur in particulari, quod Deus jubet in communi.

Sic quando Lex poſitiva determinat honorem erga parentes, juſtitiam erga proximum, Legislator præcipit rem fieri eo modo, & his actibus, quibus facienda eſſet, ſi præciperetur a Deo: quia tunc determinatur in particulari id, quod Deus jubet in communi.

Prop. 2. Actus internus libere & voluntarie elicitus, repugnans Legi, eſt peccatum, licet exterius non adimpleatur.

Prob. 1. Ex Scriptura. *Homo, qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo:* Matth. 5. Ergo, ſi homo ille coram Deo ſit mœchus in corde, actus internus ſufficit ad peccatum, licet exterius non adimpleatur.

2. Ex Aug. lib. 1. de Libero Arbitrio 3. *Ut intelligas,* inquit, *libidinem in adulterio malum eſſe, ſi cuiquam non contingat facultas concumbendi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo ſit id eum cupere, & ſi poteſtas datur, facturum eſſe, non minus eſt reus, quam ſi ipſo facto deprehenderetur*: Ergo ad peccatum ſufficit actus internus.

3. *Rat.* Peccatum eſt actus liber repugnans Legi: Ergo cum actus ille, de quo loquimur, licet internus, ſit vere liber, & repugnans huic Legi, *Non concupiſces*, talis actus eſt peccatum.

Deinde homines vident ea, quæ exterius parent; Deus autem ſupremus Legislator intuetur cor: Ergo, ſi interius corde jam conceptum ſit peccatum, homo ille coram Deo reus eſt, ut dicit Aug. L. de continent. cap. 1. & 2. loquendo de hominibus, qui actus internos, non externos Legi contrarios eliciunt. *Quantum in ipſis eſt*, inquit, *membra ſua exhibent arma iniquitatis peccati, quia hoc volunt, quod propterea non exhibent, quia non poſſunt.*

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Cogitationes voluntariæ & liberæ de rebus vanis & inutilibus, etiam citra effectum, ſunt peccata

cata venialia; quia sunt actus interni vani & otiosi: si enim verbum vanum & otiosum sit peccatum veniale, de quo homines in die judicii reddent rationem; cogitationes otiosæ & inutiles sunt etiam peccata venialia.

Consect. 2. Omnis cogitatio libera de objecto illicito cum affectu circa illud, est peccatum ejus speciei & gravitatis, cujus est objectum: ait enim Isaias 1. v. 16. *Auferte malum cogitationum vestrarum;* & Christus: *Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?* Matth. 9. v. 4. *Non enim solum factis, sed cogitatione delinquimus, si eis illicite occurrentibus delectemur,* ut ait Isidorus lib. 2. de summo bono cap. 25.

Sic cogitatio libera de objecto, quod est peccatum veniale, v. g. cogitatio de mendacio jocoso, de furto rei exiguæ &c. est peccatum veniale.

Sic cogitatio libera de objecto, quod est peccatum mortale, v. g. de homicidio, de furto, &c, est peccatum mortale: quia deliberatus consensus in his, quæ sunt peccata mortalia ex genere suo, est peccatum mortale D. Th. 2. 2. q. 74. a. 10. *Perversæ enim cogitationes separant a Deo,* inquit Sap. 1. 3. Solum autem peccatum mortale a Deo separat.

Consect. 3. Omnis cogitatio libera de peccato commisso, vel committendo, vel a se, vel ab alio cum affectu circa illud, est peccatum veniale, si peccatum patratum, vel perpetrandum sit veniale; mortale vero, si peccatum patratum, vel perpetrandum, fuerit mortale Ita docet D. Thom. *Nullus delectatur nisi in eo, quod est conforme appetitui ejus: quod autem aliquis ex deliberatione eligat quod affectus suus conformetur his, quæ secundum se sunt peccata mortalia, est peccatum mortale: unde talis consensus in delectationem peccati mortalis est peccatum mortale:* 2. 2. *q.* 74. *art.* 9.

Dixi, si fiant cum affectu ad objectum, vel actum prohibitum: nam si cogitatio fit ab omni pravo affectu aliena, non est peccatum, immo potest esse utilis: ut si quis citra omne periculum cogitet de objecto prohibito, ut de eo disputet, prædicet, ad ejus horrorem & se, & alios excitet. Ita D. Thom. ibidem. Rursus aliud est delectari de objecto, vel actu prohibito, aliud, de modo actus: si enim modus non sit prohibitus,

tus, possumus de eo licite cogitare, puta si quis furtum & homicidium abhorrens, industriam in furando, dexteritatem in homicidio perpetrato delectetur audire; potest enim modus placere, & actus vitiosus displicere: sicuti comœdiæ repræsentantes bella possunt esse licitæ, bella vero illicita. Ita Nicolai in D. Thom.

Consect. 4. Delectatio morosa plene voluntaria de actu malo, sine voluntate exequendi actum cogitatum, est peccatum mortale, si actus, de quo quis cogitando delectatur, sit peccatum mortale, puta, adulterium, furtum, homicidium &c. peccatum vero veniale, si actus, de quo quis cogitando delectatur, sit peccatum veniale, puta, jocari verbis lætis, comedere laute &c. Quod morosa delectatio plane deliberata in materia gravi sit peccatum mortale, certum est hac morosa delectatione *Totus homo damnabitur — nisi hæc peccata per Mediatoris gratiam remittantur,* inquit Augustinus lib. 2. de Trinit. cap. 12. & D. Thom. ait: *Consensus in Delectationem, quæ procedit ex complacentia actus homicidii cogitati, est peccatum mortale.* 2. 2. q 74. a. 8. ad 5. Idem censet Clerus Gallicanus art. 29. de cogitationibus morosis.

Unde mortaliter peccant qui delectantur cogitatione operis pro nunc illiciti, quod antea erat licitum, vel aliquando erit licitum, v. g. vidua, quæ delectatur de præteritis actibus conjugis: desponsati, qui delectantur de futura commixtione carnali inito matrimonio. Ita Natalis.

Consect. 5. Desiderium absolutum, propositum absolutum faciendi aliquid prohibitum, est peccatum: quia est actus internus contrarius legi. *Si propterea non facis,* inquit Aug. *furtum, quia times, ne videaris, intus fecisti; furti teneris, & nihil tulisti.*

Consect. 6. Desiderium conditionatum, propositum conditionatum de re ex se mala, & lege naturæ prohibita, est peccatum mortale, si adsit materiæ gravitas, & plena deliberatio, nisi forte conditio apposita tollat malitiam ab objecto: quia est actus internus liber Legi contrarius; & quia conditio opposita hujusmodi desideriis & propositis non potest tollere malitiam ab ob-

je-

jecto. *Et ponit in voluntate affectum volendi peccatum illud*, inquit Cajetanus.

Sic ista desideria & proposita sunt peccata mortalia: vellem blasphemare, pejeare, mœchari, furari &c. si hæc non punirentur temporaliter in hoc mundo, vel in perpetuum in altero: quia hujusmodi conditiones non impediunt, quin id, quod optatur, vel intenditur, non sit ex se malum. Idem dicendum de istis conditionatis desideriis: si non essem Sacerdos, inebriarer: si non essem Monachus, luxuriæ non resisterem; quia pariter conditio apposita non aufert malitiam ab objecto.

Consect. 7. A desideriis conditionatis, in quibus etiam conditio apposita tollit malitiam ab objecto, omnino abstinendum est: quia periculum est, ne hujusmodi desideria inordinate excitent concupiscentiam.

Sic abstinendum est, tamquam a periculosa tentatione ab hujusmodi desideriis: vellem blasphemare, si actus ille non esset legi contrarius: vellem venari, si liceret Clerico: vellem nubere, si liceret Sacerdoti &c. de quo ita author Epist. ad Demetriadem *Assuescat animus sollicita pervigilique custodia discernere cogitationes suas: & ad primum animi motum vel probare, vel reprobare, quæ cogitat, ut bonas cogitationes alat, vel statim extinguat malas.*

Consect. 8. Cogitationes liberæ de objecto illicito cum affectu circa illud, cogitationes liberæ de peccato commisso, vel committendo, delectationes de actu malo sine voluntate exequendi, desiderium absolutum, vel conditionatum faciendi aliquid prohibitum, sunt peccata ejusdem speciei, cujus sunt objectum; sed illa peccata eo sunt graviora, quo sunt magis voluntaria: quia cum peccatum ortum trahat a voluntate, eo debet esse gravius, quo est magis voluntarium.

Sic cogitationes, quantumvis perversæ, quibus fortiter resistimus, nullatenus sunt peccata: quia nullatenus sunt liberæ, ut patet ex stimulis carnis colaphizantis Paulum: hæc enim tentatio nihil nocuit Paulo, nec nobis pariter nocet, si ei fortiter resistamus.

Sic cogitationes de objecto mortaliter culpabili, quibus segniter resistimus, sunt peccata venialia, tanto gra-

graviora, vel leviora, quanto major, vel minor eft in refiftendo negligentia.

Sic cogitationes de objecto mortaliter culpabili, quæ mentem fubeunt ex occafione periculofa, quam non fugimus, funt peccata mortalia, cum eas prompte non rejicimus: ut patet exemplo David, qui cum *deambularet in folario domus regiæ, vidit mulierem fe lavantem, ex adverfo fuper folarium fuum -- Tulit eam, dormivitque cum ea*: 2. Reg. c. 11. v. 2. 3. 4.

Sic cogitationes de objecto mortaliter culpabili, quas non modo non rejicimus, cum occurrunt, fed quas fponte & ex induftria evocamus, funt peccata mortalia, tanto graviora, quanto magis infiftimus in illis accerfendis. Hujusmodi erant cogitationes pravæ, quas fovebant, & in fe excitabant fenes lafcivi caftiffimam Sufannam depereuntes: Dan. 13.

Prop. 2. Actus exterior difformis legi, quo actum interiorem exequimur, novam fecum affert malitiam in confeffione aperiendam.

Probatur 1. *De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falfa teftimonia, blasphemiæ; hæc funt, quæ coinquinant hominem*: Matth. 15. v. 19. Ergo Evangelium declarat externa hæc peccata coinquinare hominem; ergo funt in confeffione aperienda.

2. Ex Aug. lib. 13 de Trin. c. 6 *Mala voluntate vel fola mifer quisque efficitur; fed miferior poteftate, qua defiderium malæ voluntatis impletur*: Ergo fi actus exterior miferiores non efficiat, reddit & nequiores, & ita eft in confeffione aperiendus.

3. Actus exterior bonus addit bonitatem aliquam actui interiori; perfectius enim eft virginitatem fervare & affectu, & re, quam folo affectu: Ergo actus exterior malus addit malitiam aliquam actui interiori.

4. Ex actu exteriori addito interiori multæ emanant circumftantiæ, quas neceffum eft in confeffione explicare: v. g. hebetantur fenfus, & potentiæ fiunt ad peccandum promptiores, ut quilibet experitur. 2. Frequenter generatur fcandalum, quod non

non fit per actus mere internos Interdum etiam obligatio reparandi damnum, ut fit in peccatis contra justitiam; quam obligationem numquam trahit actus mere internus. 4. Aliquando incurritur excommunicatio, irregularitas; quod numquam fit per actus mere internos: Ergo actus internus addit interno malitiam in confessione aperiendam.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Vitanda est periculosa illa tentatio, quam diabolus solet aliquando suggerere; scilicet, quod cum jam interius peccato consenserimus, exterius peccatum consummandum est; cum coram Deo tota malitia actus exterioris proveniat ab actu interiori: quia hac fraude utitur dæmon, ut nos ad peccandum ardentiores efficiat; vix enim fieri potest, ut voluntas peccandi opere suo non augeatur. Hugo a S. Victore lib. II. de Sacram. c. 6.

ARTICULUS VII.

De extensione Legis quoad objecta, sive de his, quæ una & eadem Lege vetantur, aut præcipiuntur.

Prop. unica. Quando plura inter se necessariam habent connexionem, si Lex præcipiat unum, præcipit & aliud; si prohibeat unum, prohibet & aliud.

Prob. I. Ex Scriptura. Cum Scriptura loquitur de his, quæ necessario connectuntur, uno & eodem præcepto utrumque attingit.

Sic quia exercitium virtutis, & fuga vitii connectuntur, inde est, quod Deus uno & eodem loco vitium prohibet, & virtutem imperat his verbis: *Declina a malo, & fac bonum:* & quia timor divinus excludit timorem mundanum, inde est, quod Christus uno & eodem loco his verbis unum præcipit, & alterum prohibet: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus; sed potius timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam:* Matth. 10. v. 27. Ergo quan-

quando plura inter se necessariam habent connexionem, si Lex præcipiat unum, præcipit & aliud; si prohibeat unum, prohibet & aliud.

2. Ex Jure Canonico. Cum quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ sequuntur ex illo: Reg. 36. de Reg. juris in 6.

3. *Rat.* Imprudentissimum esset velle separare, quæ ex se conjunguntur: cum ergo Lex sit actus prudentiæ in debitum finem dirigentis, non disjungit quæ conjunguntur, sed quando plura sunt connexa, si præcipiat unum, præcipit & aliud, si prohibeat unum, prohibet & aliud.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. In præceptis affirmativis negativa, & in negativis affirmativa continentur - - Quia necessario connectuntur. Sic istud præceptum affirmativum: *Dominum Deum tuum adorabis & illi soli servies*, includit illud negativum, *non habebis Deos alienos coram me.* Illud præceptum affirmativum: per nomen Dei tui jurabis, includit istud negativum: non assumes nomen Dei tui in vanum: & sic de aliis præceptis Decalogi.

Consect. 2. Quando præcipitur aliqua virtus in specie, simul prohibetur vitium huic virtuti contrarium - - Quia hæc duo connectuntur. Cum præcipitur prudentia, justitia, fortitudo, temperantia, eadem Lege vetatur imprudentia, injustitia, pusillanimitas, & intemperantia.

Consect. 3. Quando præcipitur aliquid, quod habet necessariam relationem cum alio, utrumque sub præceptum cadit.

Sic cum præcipitur ministris Ecclesiæ, ut prædicent Evangelium; præcipitur & populis, ut prædicatum Evangelium audiant, & suscipiant.

Dum dicitur plebi, ut legitimo subsit Principi; dicitur & Principi, ut plebem sibi commissam tueatur.

Dum natis præcipitur filialis affectus erga parentes; parentibus item demandatur paternus affectus erga filios &c. - - Quia hæc relative connectuntur.

Consect. 4. Quando vitium aliquod prohibetur, prohibentur pariter ea omnia, quæ sunt vel causa vel occasio inducentes per se ad illud, quod est prohibitum. Item quando aliqua virtus præcipitur, præcipiuntur

pariter ea, sine quibus virtus illa non potest consistere: quia hæc invicem connectuntur.

Sic quando Lex vetat peccatum, vetat simul ea, in quibus periculum est, ne pecces: quia, ut monet Sapiens: *Qui amat periculum, peribit in illo.* Et optime consulit Aug. *In occasione peccandi apprehende fugam, si vis invenire victoriam:* v. g. qui vetat idololatriam, vetat commercium cum idololatris cogentibus ad idololatriam: qui vetat fornicationem, vetat ea, quæ ad fornicationem trahunt, &c.

Quando Lex jubet fidem, spem, charitatem, religionem, jubet simul orationem, verbi divini meditationem, Sacramentorum usum, & alia hujusmodi, sine quibus prædictæ virtutes stare non possunt.

Consect. 5. Præceptio alicujus in specie, includit præceptionem cognatæ virtutis: & prohibitio alicujus peccati in specie, includit prohibitionem cognati vitii - - quia connectuntur.

Sic quando præcipitur prudentia, justitia, fortitudo, temperantia, præcipiuntur & aliæ virtutes cum illis connexæ, quæ solent vocari a Theologis partes vel integrantes, vel subjectivæ, vel potentiales superioris virtutis.

Quando prohibentur vitia capitalia, superbia, avaritia, luxuria, gula, ira, invidia, acedia; prohibentur simul & alia vitia, quæ ab istis tamquam a suis radicibus pullulant.

ARTICULUS VIII.

De extensione Legis quoad personas.

Prop. unica. Quando Lex vetat aut præcipit aliquid, alloquitur non solum factores, sed etiam cooperatores: & ita peccant non solum, qui faciunt rem vetitam, sed etiam ii, qui cooperantur. Similiter peccant, non solum qui omittunt rem præceptam, sed etiam qui faciendæ rei præceptæ debent cooperari.

Prob. 1. Ex Scriptura, *Digni sunt morte,* inquit Paulus, *non solum qui faciunt, sed qui consentiunt facientibus:* ad Rom. 1. Ergo Lex alloquitur non solum factores, sed cooperatores.

2. Ex Jure Canonico. Facientem & consentientem par pœna constringit: Canon. Notum.

3. *Rat.* Quando Lex prohibet aliquid fieri, eo tendit, ut impediat, ne malum illud committatur: Ergo debet ligare non solum eos, qui faciunt malum, sed eos etiam, qui cooperantur malo faciendo, quia & qui faciunt malum, & qui cooperantur malo faciendo, sunt causa mali; proinde resistunt Legi, & peccant.

Quando Lex pariter præcipit aliquid, eo tendit, ut res præcepta fiat, & non omittatur: ergo debet obligare & eos, qui rem præceptam debent facere, & eos, qui rei faciendæ debent cooperari, ut non interveniat omissio rei præceptæ: quia si interveniat, omnes resistunt Legi, & proinde peccant.

Qui aliquo prædictis modis violant Legem, exprimuntur his versibus:

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus.
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. In quo explicatur hæc vox, *jussio*. Qui jubent committi aliquod peccatum, peccant, licet per seipsos malum non faciant: quia sunt causa mali, juxta illud juris: *Is damnum dat, qui jubet dari.* Ideo Herodes in Scriptura dicitur amputasse caput Joannis, eo quod injustum illud homicidium præceperat: Matth. 34. Herodes censetur graviter peccasse, dum jussit occidi infantes a bimatu, & infra: Matth. 2. & Pharao censetur occidisse, quos jussit aquis submergi. Exod. 1. Sic peccant

1. Parentes, qui præcipiunt filiis, ut inimicis familiæ non parcant, ut bona male parta retineant, &c.

2. Heri, qui imperant servis suis aliquid vetitum, v. g. opera servilia diebus festis: qui non præcipiunt servis suis, ut exerceant virtutes, quas tenentur exercere, v. g. non curant, ut jejunent diebus ab Ecclesia præceptis, &c.

3. Hi, qui opificibus præcipiunt diebus festis servilia, ut habeant vestes, quibus vestiantur superbe, & cibos, quibus lautissime & ultra modum nutriantur.

Confect. 2. In quo explicatur hæc vox, *consilium.* Qui consulunt aliquid illicitum, peccant, licet ipsi rem prohibitam, quam consulunt, non faciant: quia sunt causa mali juxta illam regulam juris civilis: qui facit per alium, est perinde ac si faciat per semetipsum: ideo Scriptura reprehendit Prophetam Balaam, qui Regi Balaac suasit, ut pulchriores fæminas Moabiditas in Judæorum castra traduceret, quibus Hebræi ad fornicationem simul & idololatriam pellicerentur: Num. 24. Vituperatur & Caiphas, qui Christi mortem consulit: Joan. 11. Sic peccant

1. Qui docent falsa dogmata juxta illud: Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum.

2. Qui injustas lites consulunt, uti solent facere aliquando causarum patroni.

3. Qui demonstrant, quibus modis peccata committi possunt: v. g. aperiunt junioribus incognitos modos tum libidinis, tum ebrietatis, tum furti &c.

Confect. 3. In quo explicatur hæc vox, *consensus,* Peccant, qui consentiunt rei illicitæ, quando possunt & debent eam impedire: quia, juxta August. in Ps. 139. consensione ad peccatum alterius suum fit peccatum. Ideo Scriptura Aaronem damnat, quod erigendo aureo vitulo consensisset: & sic peccant.

1. Caupones, qui consentiunt commessationibus, ebrietatibus, blasphemiis, quæ in eorum domibus committi solent.

2. Peccant, qui inita societate cum detractoribus, blasphemis, ebriosis, &c. eorum peccatis non se fortiter opponunt.

3. Viri & fœminæ, qui aut lascivis colloquiis, aut impuris aspectibus mutuo se ad libidinem provocant.

Confect. 4. In quo explicatur hæc vox, *palpo.* Peccant, qui vel laudando vitium, vel vituperando virtutem, alios ad peccandum excitant: quia sunt causa mali. Illud vitium vehementer Psalmista detestatur, dicens: *Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur:* Psal. 10. Ideo Scriptura factum Jezabel arguit, quæ Regem Achab & laudibus & desideriis eo adduxit, ut vineam Naboth usurparet. Sic peccant

1. Confessarii, qui peccatores excusant, & toti sunt ad

ad *Excusandas excusationes in peccatis*, juxta illud: *Væ, qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas:* Ezech. 13. v. 18.

2. Hi, qui rident homines vere pios; impios vero non erubescunt laudibus efferre.

3. Hi, qui ex professo impii alios insectantur, eosque vituperant, eo quod non sint ad peccandum satis audaces.

Confect. 5. In quo explicatur hæc vox, *recursus.* Graviter peccant, qui peccatores recipiunt, eisque suppetias ad peccandum liberius offerunt; quia sunt causa peccati. Ideo Scriptura nobis exhibet Tobiam furtivos recursus ita reprehendentem: *Videte, ne hædus furtivus sit, reddite eum Dominis suis: quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere:* Tob: 2. v. 12. Sic peccant

1. Peccato hæreseos, qui hæreticis suppetias administrant: peccato rebellionis, qui Christianos contra Ecclesiam rebelles tuentur: peccato furti, qui furibus auxilium promittunt.

2. Peccant, qui aut a filiis familias, aut a servis accipiunt, quæ ipsi subsurati sunt.

3. Caupones, & alii, apud quos eduntur aut consumuntur ea, quæ sciunt esse furto ablata.

Confect. 6. In quo explicatur hæc vox, *participans.* Peccant, qui una cum aliis mutuo se excitando peccatum committunt; quia sunt causa mali. Ideo Scriptura proditorem Judam inter eos, qui Christum occiderunt, annumerat; quia tanti criminis particeps fuit: & Aug. dicit: quod Paulus magis sæviebat in Stephanum Judæos adjuvando, quam suis manibus lapidando. Sic peccant

1. Servi, qui Dominis suis inserviunt in his, quæ sunt ab intrinseco mala: v. g, inserviunt libidini explendæ, fovendæ vindictæ, &c.

2. Milites, qui duces & præfectos exercitus adjuvant in his, quæ manifeste jura belli non permittunt.

3. Hi, qui suo suffragio suoque calculo injustis contra plebem exactionibus cooperantur.

Confect. 7. In quo explicatur hæc vox, *mutus*. Peccant, qui cum possent & deberent peccata proximi utili correctione impedire, ea tamen non impediunt, sed silent, dum loqui oporteret. Ideo Scriptura Heli vituperat, quod peccantes filios paternis commonitionibus fortiter a peccando non retraxerit: increpat pariter omnes Pastores, qui tamquam canes muti non valentes latrare, populum peccantem non arguunt, non increpant cum omni patientia. Sic peccat

1. Fidelis quilibet, qui cum posset fratrem suum opportuna correctione a peccato avertere, illam tamen fraternam correctionem omittit.

2. Peccant parentes, & qui loco parentum sunt, qui sibi subditos paterna authoritate a peccato non retrahunt.

3. Peccant Superiores Ecclesiastici & politici, qui silent, dum sibi subditi peccatum aliquod committunt, quod solo verbo possent impedire.

Confect. 8. In quo explicatur hæc vox, *non obstans*. Peccant hi, qui peccata non impediunt, quæ possunt authoritate sua impedire: quia connivendo sunt causa peccati, juxta illud vulgare dictum: Negligere, cum possis deturbare perversos, nihil aliud est, quam fovere: nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto desinit obviare. Ideo Scriptura vituperat Regem Joas, quod cum potuisset, & debuisset excelsa destruere, ea tamen non abstulit. *Fecitque Joas*, inquit Scriptura, *rectum coram Domino cunctis diebus, quibus docuit eum Jojadas Sacerdos; verumtamen excelsa non abstulit*: 4. Reg. cap. 22. Ideo his verbis Scriptura Prælatos omnes commonet: *Noli fieri judex, si non valeas perrumpere iniquitatem.* Sic peccant

1. Omnes, qui ex officio suo peccata debent impedire, & non impediunt, quales sunt Superiores Ecclesiastici, & politici.

2. Omnes, qui ex naturali, quam habent supra sibi subditos, authoritate, eorum peccata non impediunt: quales sunt parentes erga filios, & heri erga servos.

3. Omnes, qui ex conventione inita eorum peccata non impediunt, quorum curam susceperint: tales sunt, v. g. tutores erga pupillos, magistri erga discipulos.

Con-

Confect. 9. In quo explicatur hæc vox, *non manifestans.* Peccant hi, qui peccata ab aliis commiſſa, vel committenda, legitimis Superioribus non denuntiant, cum oportet: quia tali ſilentio ſunt cauſa peccati. Ideo Scriptura eos peccati conſcios declarat. *Si peccaverit,* inquit, *anima, & audierit vocem jurantis, teſtisque fuerit, quod aut ipſe vidit, aut conſcius eſt: niſi indicaverit, portabit iniquitatem ſuam:* Lev. 5. & Paulus ad Epheſ.5. *Nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum, ſed magis redarguite:* & ita peccant

1. Qui ex officio tenentur revelare peccatores, & non revelant: tales ſunt, qui huic officio præficiuntur a Republica.

2. Qui ex conventione ad idem munus tenentur: tales ſunt v. g. ſervi erga res ſibi ab heris ſuis commiſſas.

3. Qui ex præcepto civili vel Eccleſiaſtico tenentur teſtimonium proferre vel pro tuendo innocente, vel pro reo accuſando.

Confect. 10. In quo explicatur, quandonam prædicti teneantur reſtituere. Prædicti omnes peccant, quia ſunt cauſa peccati, ſed aliquando non ſolum peccant ſed inſuper tenentur interdum ad reſtitutionem, ſcilicet, quoties peccantes contra juſtitiam fuerunt cauſa efficax damni illati proximo circa ejus bona vel corporis, vel animæ, vel fortunæ, vel honoris: quia, ut dicetur, ubi de reſtitutione, duo requiruntur ad inducendam obligationem reſtituendi.

Primum eſt damnum illatum proximo. Secundum, violatio juſtitiæ: & ita ſi prædicti cooperatores peccaverint contra virtutem diverſam a juſtitia, excuſantur a reſtitutione: & ſi peccaverint contra juſtitiam, ſed damnum revera ex eorum peccato ſecutum non fuerit, excuſantur pariter a reſtitutione.

Sic qui ex ſolo defectu charitatis aut ſilet, aut non obſtat, dum fit damnum proximo, aut non revelat, dum factum eſt; peccat quidem, ſed non tenetur reſtituere: quia non peccavit contra juſtitiam. Si vero damnum illud teneretur impedire vel ex officio, vel ex conventione, obligatio reſtituendi incumberet: quia peccaſſet contra juſtitiam.

Sic qui peccat contra justitiam, sed non est causa efficax damni, eximitur pariter a restitutione: v. g. qui jubet, aut consulit, sed jussum retractat, & consilium corrigit: qui consentit, adulatur, participat damno, quod seclusa ejus consensione, adulatione, & ope, æque contingeret; quia non est causa efficax damni. De hoc fuse agemus, ubi de restitutione.

CAPUT V.

De modo, secundum quem Lex debet observari.

ARTICULUS I.

De requisitis ad observantiam Legis.

Prop. unica, Lex observanda est juxta rationalem intentionem Legislatoris, ita ut res præcepta exerceatur ea libertate, honestate, intentione, quæ requiritur, ut actus præceptus sit in ea specie virtutis, quæ præcipitur.

Prob. 1. Ex Script. *Juste, quod justum est, persequeris*: Deut. c. 16. v. 20. *Qui custodierint justa juste, justificabuntur.* Sap. c. 6. v. 11. Ergo ut observetur Lex, res præcepta debet fieri ea libertate, honestate, justitia, & intentione, quæ requiritur, ut actus præceptus sit in ea specie virtutis, quæ præcipitur; alias non fieret juste, nec observantem justificaret.

2. Ex Aug. *Quidquid fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, etsi officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est*: lib. 3. contra Julian. c. 5. Ergo Lex debet observari juxta intentionem rationalem Legislatoris; alias, qui eam exterius observat, non excusatur a peccato.

3. *Rat.* Lex ligat juxta rationabilem intentionem Legislatoris, qua aliquis actus virtuosus præcipitur, quia Lex eo tendit, ut reddat homines virtuosos: Ergo ut observetur Lex, res præcepta debet fieri ea libertate, honestate, justitia & intentione, ut actus præceptus sit in specie virtutis, quæ imperatur.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Ad satisfaciendum Legi, qualiscumque sit, ne-

necesse est, ut substantia rei præceptæ fiat, non physice solum, sed moraliter; non coacte sed libere; non derisorie, sed serio; non cum rebellione, sed cum subjectione animi ad legem: quia quilibet Legislator omnes illas conditiones exigit, utpote necessarias ad hoc, ut actio imperata fit virtuosa & honesta. *Intentio Legis*, inquit D. Thom. *est, ut homines ad virtutem inducantur: ad virtutem autem non sufficit, ut actus virtutis qualitercunque fiat, sed oportet, ut homo sciens & volens propter debitum finem operetur.*

Sic legem non observaret, qui faceret rem præceptam sine advertentia; quia faceret rem physice, & non moraliter: & ita, qui servaret votum, honoraret parentes, audiret Missam, qui actum virtuosum præceptum a jure vel ecclesiastico, vel civili eliceret, ebrius, dormiens, non sui compos, nec attendens moraliter ad id, quod agit, non satisfaceret præcepto; quia sicuti inadvertentia involuntaria excusat a violatione præcepti, ita impedit observantiam præcepti: ideo si agnoscatur culpa in Legem admissa, urgente adhuc tempore præcepti, iteranda sunt, quæ sine debitis circumstantiis fuerunt exercita; si vero tempus effluxerit, pœnitendum.

Sic Legem non observaret, rem præceptam faciendo violenter, coacte, cum absoluto renisu voluntatis contra Legem; quia faceret rem tantum physice, & non moraliter: libertas enim est radix moralitatis: & ita, qui invitus observat præcepta vel naturalia, vel positiva, non satisfacit Legi: v. g. qui invitus servat Decalogum, invitus servat Legem ecclesiasticam vel civilem, non satisfacit præcepto; quia in illis casibus deest libertas, quæ sicut necessaria est ad peccatum, ita ad observantiam Legis, juxta illud Pauli: *Non ex tristitia, hilarem enim datorem diligit Deus:* 2. ad Corinth. cap. 9. v. 7. & August. *Si forinsecus ea, quæ Deus jubet, manibus fiant, & in corde non fiunt; nemo est tam insulsus, qui præcepta arbitretur implere:* Quæst. 54. Deuter.

Sic Legem non observaret, qui faceret rem præceptam derisorie; quia non faceret rem moraliter: moralitas quippe præscripta per Legem, exigit rem fieri serio, & non mimice: & ita qui deridendo vacaret

rebus divinis die festo, honoraret parentes, non satisfaceret Decalogo: qui indigne reciperet Sacramenta, v. g. Pœnitentiam, Eucharistiam, qui irridens Missam audiret, non satisfaceret præcepto Ecclesiæ; quia Legislator vult, non ut eum irrideas, sed ut ei morem geras: unde damnatæ sunt sequentes propositiones: *Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ. Præcepto communionis annuæ satisfacit per sacrilegam Domini manducationem.*

Sic Legem non observaret, qui faceret exterius rem præceptam cum intentione formali & explicita non satisfaciendi Legi: quia primo requiritur intentio saltem interpretativa servandi Legem: secundo, intentio illa, utpote directe opposita Legi, est quædam rebellio contra Legem, & proinde peccatum; quia Legislator vult subditum subesse Legi, & non ei resistere. Ideo dicit Scriptura: *Respexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus*: Genes. cap. 4. v. 4. Quia Deus prius respicit intentionem dantis, quam ejus munera. Quippe, ut ait Gregorius, lib. 22. moralium: *Dantis corde, id quod datur, accipitur*: & Hieronymus Epist. 29. ad Pammachium: *Si offeramus Christo opes cum anima nostra, libenter suscipiet: si autem quæ foris sunt Deo, quæ intus diabolo demus, non est æqua partitio.*

Notandum tamen, quod in prædictis casibus, qui physice tantum, qui violenter, qui coacte, qui derisorie tributum solvisset, aut pecunias dedisset, ut restitutioni satisfaceret, peccasset quidem; quia non adimplesset Legem, ut debet: sed non teneretur novas pecunias solvere; quia ad solutionem tributi, vel solutionem ablati, sufficit, quod detur tributum, restituatur ablatum, quomodocumque fiat; sed pœniteat oportet, quod non habuit intentionem, quam debebat habere.

Consect. 2. Ad satisfaciendum Legi, qualiscumque sit, actus virtuosus debet fieri motivo virtutis, quæ præcipitur; quia motivum virtutis est de intrinseca ratione illius: ideo ait August. *Cum itaque facit homo aliquid, ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare convincitur: quæ tu non attendens, fines ab officiis separasti, & virtutes veras*

sine

fine finibus appetendas esse dixisti: lib. 3. in Julian. cap. 4.

Sic cum præcipitur actus virtutis Theologicæ, debet fieri motivo virtutis Theologicæ; v. g. actus fidei motivo fidei, actus spei motivo spei, actus charitatis motivo charitatis.

Sic cum præcipitur actus virtutis moralis, actus ille, debet elici motivo illius virtutis, quæ præcipitur; v. g. actus prudentiæ motivo prudentiæ, actus justitiæ motivo justitiæ, actus fortitudinis motivo fortitudinis, actus temperantiæ motivo temperantiæ: quia motivum virtutis moralis est de intrinseca ratione virtutis moralis.

Consect. 3. Ad satisfaciendum Legi necesse est, ut res præcepta, & omnia, quæ sunt de essentia rei præceptæ, fiant nedum quoad opus externum, uti fit ab hypocritis, sed quoad opus internum, ut decet fieri a christianis.

Primo illud certum est quoad præcepta naturalia & positiva juris divini: Deus enim externam Judæorum obedientiam repudiat, & internam obedientiam requirit his verbis Isaiæ 1. *Populus hic labiis me honorat, cor autem illorum longe est a me:* Matth. 15. c. v. 8. & Ecclesiasticus cap. 17. v. 7. *Posuit oculum suum super corda eorum - - Spiritus timentium Deum quæritur, & in respectu illius benedicetur:* c. 34. v. 14. & ubique Scripturarum dicitur: *Deus intuetur cor:* 1. Reg. cap. 17. v. 7.

Illud pariter certum est quoad præcepta Ecclesiastica: Ecclesia quippe nihil præcipit, nisi in ordine ad cultum Dei, quem decet esse internum & non externum. *Spiritus enim est Deus - - Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate:* Joan. c. 4. v. 24. Deinde Ecclesiæ Prælatis dictum est in persona Apostolorum: *Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit:* Luc. cap. 10. v. 16. & rursus: *Sicut me misit Pater, & ego mitto vos.* Cum ergo Christus internum & non externum solum cultum præcipiat. Ecclesia pariter & internos & externos actus potest præcipere, quamvis non soleat nisi de actibus externis contentiose judicare, juxta illud vulgare dictum: *Ecclesia non judicat de internis.*

Illud pariter constare videtur quoad Legem civilem: quia Apostolus jubet Christianos Superioribus etiam discolis subesse interno affectu, & non solum exteriori habitu: *Non tantum propter iram, sed etiam propter conscientiam*, ad Rom. cap. 13. v. 5. quando honesta præcipiunt: quia licet, ut videtur docere D. Thom. 1. 2. q. 1. a. 4. solus Deus actus internos directe præcipere valeat, quia solus intuetur cor; tamen homines possunt indirecte actus internos præcipere, quatenus interior actus est necessarius, ut actus exterior sit non solum physicus, sed liber & moralis.

Sic legem naturalem non observaret, qui solum exterius opera per Decalogum præcepta perageret, & interius iisdem operibus contradiceret: v. g. Deum exterius adoraret, nomen ejus veneraretur, dies festos observaret, parentes honoraret, adulteria, furta, homicidia, falsa testimonia effugeret; interius vero operibus a se palam elicitis dissentiret; quia Lex naturalis obedientiam, non externam tantum, sed internam exigit: quia Lex naturalis est Lex conscientiæ, quæ interna est, & internos cordis motus dirigit: ideo dicit Deus in Scriptura: *Præbe, fili mi, cor tuum mihi*: Prov. c. 23. v. 26.

Sic legem Evangelicam non observaret, qui exterius solum & non interius præcepta Evangelica custodiret, v. g. Sacramenta externo solum ritu, & non interno cultu conferret, vel reciperet.

Sic legem Ecclesiasticam non observaret, qui solum exterius opera per Ecclesiam præcepta perageret, & iisdem operibus non consentiret: qui v. g. audiret Missam sine attentione & affectu. Sacramenta sine debitis dispositionibus reciperet, dies festos sine ullo interno devotionis exercitio observaret, contentus solo operis exterioris exercitio.

Sic legem civilem non observare videtur, qui solum exterius opera honesta per jus civile præscripta perageret, si iisdem operibus honestis interius contradiceret; sic enim loquitur Scriptura: *Non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes*: ad Eph. c. 6. v. 6. Aug. propositione 74. Epist. ad Rom. addit, non solum propter iram, sed propter conscientiam, id est, non solum

lum ad iram evadendam, quod poteſt ſimulate fieri; ſed ut in conſcientia tua certus ſis illius dilectione te facere, cui ſubditus fueris juſſu Domini.

Conſect. 4. Nulli Legi aut præcepto ſatisfieri poteſt per actum moraliter vitioſum: quia Legi non ſatisfit, niſi quando obſervatur id, quod præcipit Legislator. Prudens autem Legislator præcipit, non malum, ſed bonum; virtutem, non vitium; jubet rem fieri bene, vetat rem fieri male: adeoque prohibet iniquam illam & ſolum externam Legis obſervantiam, quam rejicit Iſaias cap. 10. v. 13. *Ne feratis ultra ſacrificium fruſtra, incenſum abominatio eſt mihi.* Et damnati ſunt qui dicunt, per ſacrilegam confeſſionem & communionem ſatisfieri præcepto Eccleſiæ.

Sic qui facit externum opus præſcriptum a Lege, vitiando illud aliqua circumſtantia moraliter culpabili, non ſatisfacit Legi: quia Lex præcipit opus bonum; ex Dionyſio autem: *Bonum ex integra cauſa, malum ex quocumque defectu conſurgit:* & ita juxta D. Thom. qui adit Eccleſiam, & divinum officium celebrat propter diſtributiones, tamquam propter finem principaliter intentum, ſimoniam committit, & proinde non ſatisfacit præcepto: *Si enim hujusmodi diſtributiones recipit, quaſi finem operis principaliter intentum, ſimoniam committit.* Quodlibeto 8. art. 11. Juxta Antoninum: *Non ſatisfacit præcepto audiendi Miſſam, qui Eccleſiam adit principaliter ad videndam, aut alloquendam aliquam fœminam, aut ob aliquod aliud quodvis illicitum motivum, ſi in eo perſeveret.* Juxta omnes, non ſatisfacit præcepto orationis, qui voluntarie labiis tantum, & non mente orat: quia attentio & devotio eſt de eſſentia orationis.

Sic qui vel ex pœnitentia ſibi injuncta a Confeſſario, vel ex voto, quod elicuit, obligatur ad aliquod opus ſanctum. v. g. ad orationem, ad eleemoſynam, ad jejunium, non ſatisfacit ſuæ obligationi, ſi eadem opera vitiet aliqua circumſtantia mortaliter culpabili, v. g. ſi illud faciat motivo vanæ gloriæ, quæ ſit mortale peccatum: quia prava circumſtantia impedit, ne opus ſit ſanctum.

Et D. Thom. docet, quod *Actus interior*, in peccato factus

factus, *quia totaliter transit, nullo modo vivificatur, sed oportet, ut iteretur.* Actus vero externus, quale est jejunium & eleemosyna, non est iterandus, licet in peccato factus: quia in jejunio manet corporis debilitatio, & ex eleemosyna substantiæ diminutio: & quantum ad hoc, quod de eis manet, per pœnitentiam Deo accepta sunt.

Sic qui vult gratiam Jubilæi & Indulgentiam consequi, nihil consequitur, si opera injuncta eliciat, ea vitiando circumstantia mortaliter culpabili: quia sicut peccatum mortale impedit, ne Sacramenta producant gratiam; ita impedit, ne indulgentiæ remittant pœnam.

Confect. 5. Ut lex observetur, non est necesse, quod res præcepta observetur cum ea perfectione, qua observatur in cœlis a Sanctis, nec cum ea perfectione, qua observata fuisset in statu innocentiæ, si perseverasset, nec ea perfectione, ut excludat omnem defectum venialem; sed sufficit, ut nihil fiat contra ordinem virtutis præceptæ: quia modus operandi proprius Beatis, est impossibilis viatoribus, modus operandi naturæ innocentis est impossibilis naturæ corruptæ, modus operandi immunis ab omni defectu veniali collective sumpto, est impossibilis seclusio privilegio. Id videtur docere D. Thom. his verbis: *Præceptum impletur perfecte, quando pervenitur ad finem, quem intendit præcipiens. Impletur autem, sed imperfecte, quando etsi non pertingat ad finem præcipientis, non tamen receditur ab ordine ad finem:* v. g. *miles perfecte implet præceptum ducis, qui nedum pugnat, quod jubet Princeps, sed etiam pugnando hostem vincit, quod intendit Princeps: imperfecte vero implet, si nil agat contra disciplinam militarem, licet non victoriam referat.* D. Th. 2. 2. q. 44. a. 6. in corp.

Sic præceptum prudentiæ, justitiæ, fortitudinis, temperantiæ, fidei, & charitatis observatur, si nihil agatur contra ordinem virtutis præceptæ: peccatum autem veniale non est contra ordinem, sed solum præter ordinem virtutis.

Sic qui vult gratiam Jubilæi & indulgentiarum consequi, eam non quidem integre, sed aliquatenus consequitur, si opera injuncta eliciat, ea vitiando circumstantia venialiter culpabili: quia sicuti peccatum veniale

niale non tollit totum effectum Sacramentorum, sed impedit integrum; ita non tollit totum effectum indulgentiarum, sed impedit integrum.

ARTICULUS II.

De his, quæ non requiruntur ad observantiam Legis.

Prop. unica. Ad satisfaciendum speciali præcepto, quod datur de actu alicujus virtutis non est necesse in rigore, quod actus imperatus fiat vel habitu virtutis præceptæ, vel ex motivo alterius virtutis; sed sufficit, quod fiat motivo virtutis, quæ præcipitur: v. g. ut satisfiat præcepto jejunii, non est necesse, quod jejunium procedat ex habitu temperantiæ, vel fiat in charitate, vel motivo charitatis; sed sufficit, quod fiat speciali motivo jejunii, modo non excludatur motivum generale charitatis.

Prob. 1. Authoritate D. Thomæ *Dicendum,* inquit, *quod sub præcepto, quod datur de actu alicujus virtutis, non cadit modus, quem habet ille actus ex alia superiori virtute: cadit tamen sub præcepto modus ille, qui pertinet ad rationem propriæ virtutis, & talis modus significatur, cum dicitur: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Et 1. 2. q. 100. a. 9. ad 1. *Modus,* inquit, *faciendi actum justitiæ, qui cadit sub præcepto, est ut fiat aliquid secundum ordinem juris, non autem quod fiat ex habitu justitiæ.*

2. *Rat.* Si requireretur, ut actus præceptus fieret ex habitu virtutis præceptæ, numquam homo posset acquirere habitus naturales, nec se disponere ad habitus supernaturales; quia teneretur semper habere habitus: utrumque falsum est: quia secundum Philosophos, habitus naturales acquiruntur per actus, & juxta Theologos, adulti disponunt se ad habitus infusos. Si requireretur pariter, ut actus virtutis præceptæ fiat vel in habitu charitatis, vel ex motivo charitatis, omnia, quæ fiunt ante justificationem, vel inceptam, vel completam, essent peccata; quia essent sine charitate initiati: quod damnatur in

in Tridentino sess. 6. Can. 51. *Si quis dixerit, opera omnia, quæ ante justificationem fiunt, quacumque ratione facta sint, vere esse peccata, anathema sit.*

3. *Rat.* D. Thom. Omnis virtus specialis inferior charitate habet duplicem finem: alterum intrinsecum, alterum extrinsecum. Finis intrinsecus est, quod actus virtutis cadat supra debitam materiam, & vestiatur debitis circumstantiis, ut loquitur D. Th. v. g. quod fiat a sciente; quod enim aliquis facit ignorans, per accidens facit: quod fiat a volente & eligente; quod enim aliquis facit nolens & coactus, potius in eo fit, quam ab eo fiat. Finis extrinsecus est, quod fiat v. g. habitu virtuoso firmiter radicato, quod fiat vel in habitu, vel ex habitu superioris virtutis, nimirum charitatis. Res patet exemplo jejunii. Finis intrinsecus jejunii est, quod fiat a sciente & volente exercere actum abstinentiæ: finis extrinsecus est, quod fiat ex firmo habitu abstinentiæ, vel ab homine existente in charitate, vel agente motivo charitatis. Finis intrinsecus virtutis est de præcepto; quia est de intrinseca ratione virtutis; finis extrinsecus non est de præcepto; quia est extra rationem virtutis.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Qui est sine habitu virtutis, potest satisfacere præcepto, quo jubetur, ut exerceatur actus virtutis, quia habitus virtutis non cadit sub præcepto.

Sic præcepto fidei, spei, charitatis, religionis, justitiæ, temperantiæ, fortitudinis, potest satisfieri etiam ab eo, qui caret hujusmodi habitibus, modo earum virtutum actus eliciat. *Ita firmitas,* inquit D. Th. *proprie pertinet ad habitum, ut scilicet aliquis ex habitu radicato operetur: & quantum ad hoc, modus virtutis non cadit sub præcepto:* 1. 2. quæst. 100. art. 9.

Consect. 2. Qui est extra habitum charitatis potest satisfacere præcepto, quo jubetur, ut exerceatur actus distinctus a charitate, v. g. actus fidei, spei, religionis, justitiæ, fortitudinis, & temperantiæ; quia ut actus sit bonus, non est necesse, quod fiat ab homine actualiter justificato; alias, ut dictum est, opera omnia,

quæ

quæ ante juſtificationem fiunt, eſſent vere peccata: quod damnatur in Trident. ſeſſ. 6. can. 7. Item damnatur hæc propoſitio Baji: *Non eſt vera Legis obedientia, quæ fit ſine charitate*: Pſ. 16.

Confeſſ. 3. Qui non agit motivo charitatis, modo agat motivo virtutis præceptæ, poteſt ſatisfacere præcepto, quo jubetur, ut exerceatur actus fidei, ſpei, religionis, actus juſtitiæ, fortitudinis & temperantiæ: quia non ſemper præcipitur, ut agamus motivo charitatis. *In hoc præcepto*, inquit D. Thom. *honora patrem, non includitur, quod honoretur pater ex charitate, ſed ſolum quod honoretur pater: unde qui honorat patrem, licet non habeat charitatem, non efficitur transgreſſor hujus præcepti; etſi ſit transgreſſor præcepti, quod eſt de actu charitatis, propter quam transgreſſionem meretur pœnam*: Hypotetice quod pro tunc urgeat, & ad 2. *Cum iſta duo præcepta, honora parentes, diliges Dominum, ſint affirmativa, non obligantia ad ſemper, poſſunt pro diverſis temporibus obligare: et ita poteſt contingere, quod aliquis implens præceptum de honoratione parentum, non tunc transgrediatur præceptum de omiſſione modi charitatis* - - Quod de præcepto honorandi parentes dicit D. Thom. ad alia præcepta poteſt proportionaliter applicari.

Confeſſ. 4. Qui non agit motivo charitatis, non poteſt ſatisfacere præcepto exercendi actus charitatis: quia motivum charitatis cadit ſub præcepto charitatis. *Actus charitatis*, inquit D. Thom. 1. 2. quæſt. 100. art. 10. *dupliciter conſiderari poteſt. Uno modo ſecundum quod eſt quidem actus per ſe, & hoc modo cadit ſub præcepto Legis, quod de hoc ſpecialiter datur, ſcilicet, diliges Dominum Deum tuum, diliges proximum tuum: & quantum ad hoc primi Authores verum dixerunt*, nimirum, modum charitatis eſſe ſub præcepto. *Alio modo poteſt conſiderari actus charitatis ſecundum quod eſt modus actuum aliarum virtutum* - - Et hoc modo verum eſt - - quod modus charitatis non cadit ſub præcepto.

CAPUT VI.

Quomodo Lex ſit interpretanda.

Interpretatio eſt Explicatio Legis, cum non clare apparet rationalis mens Legislatoris.

ARTICULUS I.

Quandonam Lex sit interpretanda.

Prop. 1. Tunc solum interpretatione utendum est, cum ex verbis Legis non clare apparet rationalis intentio Legislatoris; minime vero, si clare appareat.

Prob. 1. Ex Scriptura. *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo: custodite mandata Domini Dei vestri, quæ ego præcipio vobis.* Deut. c. 4.

2. Ex D. Thom. *Interpretatio locum habet in dubiis, in quibus non licet absque determinatione Principis a verbis Legis recedere; sed in manifestis non est opus interpretatione, sed executione.* 2. 2. q. 120. a. 1. ad 3.

3. *Rat.* Interpretatio eo solum sine adhibenda est, ut pateat intentio Legislatoris: ergo, cum ea ex verbis Legislatoris, aut alicujus gerentis vicem Legis, clare apparet, non est adhibenda interpretatio.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Quando Lex ita clara est, ut nullum relinquat dubium circa rationalem mentem Legislatoris, verba Legis debent sumi ut sonant: ita Aug. lib. 2. contra duas Epist. Pelag. *Quæ ad pietatem bonosque mores pertinent, non ad aliquam significationem ulla interpretatione sunt referenda; sed ut dicta sunt, facienda sunt.* Sic verba Legis divinæ accipienda sunt ut Ecclesia proposuit, & non ut cupiditas suggerit.

Consect. 2. Quando obscura verba Legis fuere exposita per Legislatorem, observanda sunt secundum interpretationem Legislatoris: quia interpretatio Legislatoris, facta imperative, vim habet Legis.

Sic matrimonium debet esse indissolubile, & unius cum una; quia Legem matrimonii ita Christus interpretatus est.

Consect. 3. Quando obscura verba Legis fuere explicata per consuetudinem legitimam, sunt observanda secundum eamdem consuetudinem: quia consuetudo legitima vim habet Legis.

Sic verba Legis, qua Apostoli prohibuerunt usum sanguinis & suffocati, observata sunt secundum consuetudinem Ecclesiæ, scilicet, quamdiu metus fuit, ne usus

san-

ſanguinis & ſuffocati eſſet ſcandalo Judæis recenter converſis.

Conſect. 4. Quando obſcura verba Legis fuere expoſita per ſententiam juridicam, ſunt ab eo, qui ſubditur judici, obſervanda juxta ſententiam judicis: quia ſententia judicis vim habet Legis.

Conſect. 5. Quando obſcura verba Legis non fuerunt expoſita nec per Legislatorem, nec per conſuetudinem, nec per judicem, ſi dubium moram patiatur, ſubditus Legis debet Superiorem conſulere: quia quantum fieri poteſt, interpretatio Legis debet fieri ab eo, a quo proceſſit Lex: *Interpretatio juris ad eum pertinet, ad quem juris conſtitutio:* Cap. *inter alia,* de ſententia excommunic.

Si dubium moram non patiatur, & ad Superiorem recurri non poſſit, tunc licet Legem interpretari.

ARTICULUS II.

Quomodo oporteat Legem interpretari.

Prop. 1. Non licet Legem interpretari ſecundum privatos affectus, ſed ſolum juxta æquiorem juſti Legislatoris intentionem.

Prob. 1. Ex Scriptura. *Omnis ſermo Dei ignitus, clypeus eſt ſperantibus in ſe.* Idem de Lege dici poteſt 1. *Non addes quidquam verbis illius, ne arguaris inveniarisque mendax:* Proverb. cap. 30. v. 6. Ergo Lex interpretanda eſt, non juxta privatum affectum, ſed æquiorem juſti Legislatoris intentionem. 2. *Non facietis ſinguli quod rectum tibi videtur:* Deut. c. 12. *Sed quod præcipio tibi, hoc tantum facito: nec addas quidquam, nec minuas.* Ergo Lex non interpretanda eſt ex affectu proprio, ſed juxta intentionem Legislatoris.

2. Ex Patribus. 1. Ex Tertuliano in lib. de præſcript. cap. 6. ubi ſic loquitur: *Nobis vero nihil ex noſtro arbitrio inducere licet, ſed nec eligere quod aliquis de arbitrio ſuo induxerit: Apoſtolos Domini habemus authores, qui nec ipſi quidquam ex ſuo arbitrio, quod inducerent, elegerunt: ſed acceptam a Chriſto diſciplinam fideliter Nationibus aſſignaverunt.* Eamdem veritatem confirmat Vincentius Lirinenſis in ſuo commonitorio his verbis: An-

nuntiare ergo aliquid Christianis Catholicis, præter id quod acceperunt, numquam licuit, nusquam licet, numquam licebit: Ergo, &c.

3. *Rat.* Si liceret cuilibet Legem secundum privatos affectus interpretari, nulla esset Lex, quæ privatis interpretationibus non posset eludi. Inde est, quod Scriptura teste, Michas interpretando Legem juxta suum affectum. idololatriam in Israel invexit. *In diebus illis*, inquit textus Sacer, *Non erat Rex in Israel, sed unusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.* Judicum cap. 17. v. 16. Ergo Lex interpretanda est, non ex affectu proprio, sed juxta rationalem intentionem Legislatoris.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Lex generalis quoad personas generaliter est interpretanda, & quæ omnes respicit, non est ad aliquos solum restringenda; ibi enim dici potest, quod Christus dicebat Apostolis: *Quod vobis dico, omnibus dico*: & quod ait Bernardus lib. 2. de considerat. *Nihil excipitur, ubi distinguitur nihil.*

Sic Lex naturalis, utpote generalis, ligat omnes homines, & in singulis casibus; nisi Deus author Legis vel per se, vel per Ecclesiam, exemptionem doceat. Ideo de quolibet Decalogi præcepto dici potest quod Aug. dicit de homicidio: Homicidium omnibus interdicitur, his exceptis, quos vel justa Lex generaliter, vel ipse fons justitiæ specialiter occidere jubet: lib. 1. de civit. c. 22.

Sic Lex positiva divina, utpote generalis, ligat omnes homines Deo subditos, nisi Deus author Legis eos dispenset; & ita nullus est casus, in quo quis eximatur ab observatione Evangelii, vel in quo liceat Evangelium violare, de quo ita Tertul. lib. 2. de spectac. *Numquam & nusquam excusatur, quod Deus damnat.*

Sic Lex positiva Ecclesiastica, quando est generalis, obligat omnes & singulos Christianos in singulis casibus, nisi ipsamet Ecclesia dispensationem largiatur. *Sciant universi, Sacratissimos Canones exacte & ab omnibus indistincte observandos esse*: Trid. sess. 25. cap. 18.

Sic Lex positiva civilis, quando est generalis, obligat omnes sibi subditos, & in singulis casibus, nisi Legislator

tor ipsemet exceptionem adhibeat; ideo dicitur, L. *dissentientis* Cod. *de repud.* Quod Lex non dicit, non est ab homine præsumendum.

Consect. 2. Lex generalis quoad objectum ex se prohibitum generaliter est interpretanda; nec excusandus est, qui rem suapte natura prohibitam facit, quoquo motivo eam faciat. Si enim quod est ab intrinseco malum, fieret ex intentione agentis illicitum, nullum esset crimen adeo nefarium, quod excusari non posset; nulla est enim actio adeo mala, quæ patrari non possit ex intentione boni finis. Incestus filiarum Loth fuit ex intentione boni finis: Gen. 19. v. 32. scilicet, ut in terra servarent ex patre suo semen. Cædes Christianorum in honorem Dei sæpe patratur: Joan. 16. v. 2. Ergo.

Consect. 3. Lex in per se malis est generaliter interpretanda, nec quovis motivo violanda.

Sic cum generaliter vetatur, ne quis sibi viam paret ad Beneficium per pecunias, illud ita prohibetur, ut nullo modo, neque per se ipsum, neque per alios dare liceat pecunias, quibus ad Beneficium pertingatur. Et cum generaliter vetatur omne pactum, in quo temporale datur pro spirituali, vetatur, quocumque motivo detur temporale ex pacto, sive detur tamquam pretium, sive detur tamquam compensatio.

Sic cum prohibetur curiosa librorum prohibitorum lectio, si nequeas illos per te ipsum legere sine periculo subversionis, non potes alios legentes audire, quamdiu manet idem periculum.

Sic cum prohibetur aliquid ultra sortem exigere ex vi mutui: prohibetur itidem, ne illud extorqueas a debitoribus quocumque motivo, sive exigas motivo gratitudinis, sive motivo benevolentiæ.

Sic cum generaliter prohibetur homicidium injustum, prohibetur quocumque motivo injusto illud facias, sive ad sumendam vindictam, sive ad vitandam infamiam, sive ad ostendendas vires corporis.

Sic cum Ecclesia generaliter censuris percutit omnes sicarios, eosque privat altaris profugio, censuræ illæ quoscumque feriunt sicarios, quocumque motivo

homicidium perpetrent, sive id faciant conducti pecunia sive id præstent, ut rem gratam amico exhibeant.

Sic cum excommunicantur Religiosi, qui habitum Religiosum exuunt sine causa, censuram non effugiet, qui habitum monachalem dimittit, ut liberius furetur, fornicetur, &c.

Consect. 4. Lex naturalis interpretanda est non juxta rationem cæcutientem acceptam ab Adamo generante, sed juxta illuminationem fidei acceptam a Christo regenerante: quia concupiscentia, cum qua nascimur, a peccato est, & ad peccatum inclinat: & proinde non potest esse certa regula Legem naturalem interpretandi, sed oportet eam regulam non in concupiscentia, sed in fide quærere.

Sic in interpretanda Lege naturali uti quidem possumus authoritate Aristotelis, Platonis, & aliorum Philosophorum, non tamquam regula infallibili, sed tamquam regula, quæ fidem non faciat, nisi fuerit per revelationem confirmata: ita fecit D. Th. qui morali Aristotelis utitur, sed eam emendando per principia fidei.

Consect. 5. Lex positiva divina non aliter interpretanda est, quam per universalem Ecclesiæ praxim, & per unanimem sanctorum Patrum consensum: quia Lex positiva divina, utpote divinitus revelata, continetur vel in Scriptura, vel in traditione, ubi omnis continetur revelatio. Scriptura autem & traditio non aliter explicantur, quam per praxim universalem Ecclesiæ, & per unanimem sanctorum Patrum consensum.

Consect. 6. Lex positiva civilis, & Lex positiva Ecclesiastica interpretandæ sunt juxta glossam, quæ est in corpore utriusque Juris: quia hæc glossa continet interpretationem Doctorum, qui magis in utroque jure claruerunt.

ARTICULUS III.

Quæ consuetudines observandæ, quæ tollendæ: quid vigoris habeat consuetudo legitima in Lege interpretanda.

Consuetudo in genere est continuata frequentatio actuum humanorum.

Consuetudo alia est bona, alia est mala, alia indifferens.

Consuetudo bona ea est, quae nulli legi repugnat, & ad bonum deducit: talis est, v. g. observantia Quadragesimae: *Nam ut quadraginta illi dies ante pascha observentur, Ecclesiae consuetudo roboravit*, ait Aug. Epist. 19.

Consuetudo mala est ea, quae alicui Legi repugnat: talis est v. g. consuetudo contra fidem, vel bonos mores.

Consuetudo indifferens est ea, quae nulli quidem Legi repugnat, sed quae non ad sanctitatem ducit: tales sunt vanae consuetudines populorum.

Propos. 1. Consuetudo bona est observanda.

Prob. 1. Ex Scriptura. *Quod bonum est, tenete*: 1. ad Thess. c. 5. v. 21. Ergo consuetudo legitima est observanda.

2. Ex Basilio Epist. ad Diodorum, ubi docet, non licere demortuae uxoris sororem matrimonio ducere propter morem, qui vim Legis habet: Ergo bona consuetudo vim habet Legis: ergo est observanda.

3. *Rat.* Certum est, quod in civilibus rebus, & in Ecclesiasticis, aliqua ordine & canone tenentur, aliqua vero consuetudine firmata sunt, ut dicitur in proœmio Concilii Africani: Ergo cum jus utrumque, scilicet, civile & canonicum, constet ex Lege & consuetudine; sicut Legem justam observare oportet, ita & consuetudinem.

Consectaria hujus doctrinae.

Consect. 1. Observandae sunt ab omnibus fidelibus universales Ecclesiae consuetudines, quarum origo non reperitur: quia ex Aug. Ep. 118. *Illa, quae non scripta, sed tradita custodimus toto terrarum orbe, datur intelligi vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est saluberrima authoritas, commendata, atque statuta retineri.* Hujusmodi sunt celebratio festorum Christi, qualia sunt: Nativitas, circumcisio, Passio, Resurrectio, observantia Quadragesimae, observantia impedimentorum matrimonialium, & alia istius generis.

Consect. 2. Observandae sunt a quolibet privato particulares suae Ecclesiae consuetudines. *Quod enim*, in-

quit Aug Ep. 117. *neque contra fidem, neque contra bonos mores injungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum, inter quos vivitur, societate servandum est — Hujusmodi sunt jejunium Sabbato observatum, communio quotidiana, &c.*

Confect. 3. Consuetudo sancta, sive olim fuerit instituta, sive jam de novo proponatur instituenda, si non perturbet novitate, amplectenda est. *In his*, inquit Aug. Epist. 119. *saluberrima regula tenenda est; ut quæ non sunt contra fidem, neque contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortationem vitæ melioris, ubicumque institui videmus, vel instituta cognoscimus, non solum non improbemus, sed etiam laudando & imitando sectemur, si aliquorum infirmitas non ita impedit, ut amplius detrimentum sit.* Idem docet Gregorius Epist. ultima ad Aug. Angliæ Apostolum, ubi sic habet: *Si aliquid invenisti sive in Romana, sive in Gallicana Ecclesia, quod plus omnipotenti Deo placere possit, sollicite eligas, & in Anglorum Ecclesia, quæ adhuc in fide nova est, institutione præcipua, quæ de multis Ecclesiis colligere potuisti, infundas.*

Hinc patet, erectiones confraternitatum, v. g. Sacramenti Eucharistiæ, Rosarii, Scapularis, Angelorum, &c. non esse culpandas; sed, si approbante Episcopo erigantur, maxime laudandas, & adhortandos esse fideles ad hujusmodi pietatis exercitia, modo tamen id fiat sine præjudicio munerum, & officiorum Parochiæ persolvendorum.

Monet tamen prudenter Aug. Epist. 119. ut hujusmodi pietatis exercitiis numquam nobis adimatur libertas Evangelica, nec habeamus ut necessaria, quæ sint indifferentia, neque ut Sacramenta Christi, quæ pia sunt tantum exercitia a piis hominibus excogitata. *Quod autem instituitur*, inquit, *præter consuetudinem; ut quasi observatio Sacramenti sit, approbare non possum.*

Prop. 2. Consuetudo mala, ex quocumque capite sit vitiosa, tollenda est, & nullatenus observanda.

Prob. 1. Ex Scriptura. Advertendum est, inquiunt Patres, quod Dominus dicit: *Ego sum veritas, & vita;* nusquam vero dixit: ego sum consuetudo: Ergo consue-

ſuetudo non eſt obſervanda, niſi quatenus veritati concordat, ceu quatenus eſt bona.

Prob. 2. Ex Aug. lib. 4. de Bapt. contra Donatiſtas cap. 4. *Hoc plane verum*, inquit, *quod ratio & veritas conſuetudini præponenda eſt.*

3. *Rat.* Conſuetudo, quæ obſervari debet, eſt jus moribus utentium introductum, quod pro Lege habetur, ubi Lex deſideratur, & deficit: Ergo quoties conſuetudo erit mala, toties erit tollenda.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Omnis conſuetudo contraria Legi vel naturali, vel divinæ, eſt tollenda: quia, ut loquitur D. Thom. *Lex naturalis & divina procedit a voluntate divina; unde non poteſt mutari per conſuetudinem procedentem a voluntate hominis, ſed ſolum per voluntatem divinam: & inde eſt, quod nulla conſuetudo vim Legis obtinere poteſt contra Legem divinam, vel naturalem:* 1. 2. q. 97. a. 3. ad 1.

Sic nulla conſuetudo poteſt prævalere contra Decalogum; quia eſt Lex naturalis: nec contra Evangelium; quia eſt Lex poſitiva divina

Sic nulla conſuetudine licita poſſunt fieri, quæ ſunt contra virtutes morales, ſcilicet prudentiam, juſtitiam, fortitudinem, & temperantiam; quia ſunt virtutes naturales: neque quæ ſunt contra fidem, ſpem, & charitatem; quia ſunt virtutes ſupernaturales.

Conſect. 2. Omnis conſuetudo illegitima eſt tollenda, ſive ſit illegitima ex authore, ſive ex fine, ſive ex objecto, ſive ex modo: quia ex quocumque capite ſit vitioſa, prava eſt. *Decet*, inquit Iſidorus lib. 2. Synonim. cap. 16. *ut non conſuetudo prava Legem, ſed Lex pravam conſuetudinem vincat; cedat conſuetudo authoritati; pravum uſum Lex & ratio vincat; adime conſuetudinem, & ſerva Legem*

Sic conſuetudo permittens aliquid ex natura ſua malum, v. g. conſuetudo blaſphemandi, furandi, &c. conſuetudo vetans actus natura ſua virtuoſos, v. g. conſuetudo impediens exercitium religionis: hæc, in-

quam, consuetudo est tollenda; quia est vitiosa ex *Objecto*.

Sic consuetudo inducta, non per Legislatores, aut per saniorem populi partem, sed per rebellantes subditos, v. g. consuetudo non solvendi decimas inducta per haereticos, consuetudo non ferendi habitum Clericalem inducta per inobedientes Clericos: haec, inquam, consuetudo est tollenda; quia est injusta ex *Authore*.

Sic consuetudo periculosa inclinans vel semper, vel ut plurimum ad peccandum, qualis est consuetudo vacandi ludis, & tripudiis diebus festis, qualis est etiam consuetudo ducendi choreas, adeundi comoedias, &c. haec, inquam, consuetudo est tollenda; quia est injusta ex *Fine*.

Sic consuetudo non sufficienter praescripta, qualis est, v. g. consuetudo, quae non duravit per decem annos in his, quae pertinent ad jus civile, & per quadraginta annos in his, quae pertinent ad jus canonicum, ut patet ex cap. *Audistis*, Extra de praescript. haec, inquam, consuetudo est tollenda; quia est injusta ex *Modo*.

Prop. 3. Consuetudo legitima, quae nihil habet contrarium civilibus & canonicis institutis, abrogat Legem in rebus indifferentibus, quae sunt solum per Legem positivam vel praeceptae, vel prohibitae.

Prob. 1. Ex Jure Canonico. Una ex conditionibus Legis est, ut sit secundum patriae consuetudinem, loco temporique conveniens: Can. *In istis*, dist. 4. Ergo consuetudo abrogat Legem, quandoquidem nulla est Lex, quae in rebus indifferentibus non sit consuetudini conveniens.

2. Ex Glossa in caput *Pastoralis*, ubi sic habetur: Si decretalis aliqua obviet consuetudini regionis, debet praevalere consuetudo.

3. Ratione. Consuetudo legitima vim habet Legis: Ergo sicuti Lex justa est recte agendi regula; ita & consuetudo legitima: & proinde potest Legem in rebus indifferentibus abrogare; & ita licet Legem interpretari juxta consuetudinem legitimam.

Consectaria hujus doctrinae.

Consect. 1. Consuetudo legitima multas Leges Eccle-sia-

fiafticas abrogavit, quæ olim vigebant ; nunc vero vigorem nullum habent

Sic Can. *Rogationis* præcipiebatur jejunium & cessatio ab operibus servilibus tribus rogationum diebus: consuetudine legitime introducta id amplius non observatur.

Sic Can. *Pronunciandum* integra Paschalis hebdomada ut festiva celebranda erat : contrarium observatur ob consuetudinem legitime introductam.

Olim cautum erat, ne Baptismus extra casum necessitatis solemniter conferretur, nisi tempore Paschatis, Pentecostes, & in aliquibus Ecclesiis tempore Epiphaniæ : jam per usum contrarium confertur omni tempore.

Confect. 2. Multæ sunt Leges civiles, quæ olim vigebant : quæ consuetudine contraria jam vigorem nullum habent.

Sic variæ Leges, quæ actiones litigantium dirigebant, in Gallia usu contrario non observantur, ubi non alia viget litigandi formula quam ea, quam Rex suis edictis præscripsit.

Sic variæ Leges, quæ proprietatem thesaurorum inventorum figebant, quæ alluviones dirigebant; usu contrario in Gallia non vigent, sed solum ea edicta. quæ Rex constituit. Plura dicemus in synopsi Juris civilis.

Confect. 3. Consuetudo legitima ex authore, ex objecto, ex fine, ex modo, potest esse certa & tuta regula interpretandi Legem, in his quæ pertinent ad Jus præcise positivum : quia consuetudo legitima abrogat Jus positivum.

Sic in his, quæ spectant ad meram disciplinam Ecclesiasticam, attendendum est non ad id, quod antiqui Canones præscribunt, quia vel sunt emendati contrariis Canonibus, vel usu contrario vigorem suum amiserunt ; sed attendendum est, quid præsens Ecclesiæ usus exigat.

Sic v. g. in ceremoniis adhiberi consuetis in solemni Sacramentorum collatione & receptione, non attendendum, quid antiquitus fiebat in Ecclesia ; sed quid jam Ecclesia jubeat observari.

Sic pariter in festorum celebratione non attendendum quid

quid olim fiebat in Ecclesia; sed quid jam Ecclesia fieri jubeat.

Sic in officii solemnis recitatione non attendendum, quomodo olim in Ecclesia distribuebantur Horæ Canonicæ; sed quomodo jam sint distributæ secundum usum hujus Ecclesiæ, in qua ministramus.

Sic in Monachorum privilegiis non attendendum, qualis esset subjectio Monachorum Episcopis; sed qualis sit præsens Ecclesiæ usus circa hanc subjectionem, circa hæc privilegia.

Sic in determinando, qua ætate Clerici sint ordinandi, quibus vestibus sint vestiendi, quibus modis sint ad Beneficia admittendi, non attendendum est, qualis fuerit olim circa id Ecclesiæ disciplina; sed qualis sit præsens Ecclesiæ usus, & Episcoporum zelum Dei habentium consuetudo: cum enim ista omnia ad meram disciplinam pertineant, juxta varias Ecclesiæ determinationes mutari potuerunt, & juxta usum præsentem ab Ecclesia approbatum observari debent. De hoc plura dicemus in sequenti tractatu cap. 2. in quo ostendemus, quomodo intelligendi sint Canones ad meram disciplinam pertinentes.

CAPUT VII.

De his, quæ excusant ab observantia Legis.

Multa sunt quæ possunt ab observantia Legis excusare, v. g. ignorantia, passio seu concupiscentia, metus, privilegium, dispensatio. De his omnibus sequentibus articulis agemus.

ARTICULUS I.

Quandonam ignorantia excuset a peccato: quandonam minuat, aut aggravet peccatum.

Nota. Cognitio, generatim est operatio animæ, per quam objectum nobis propositum & quasi in nobis depictum cognoscimus.

Cognitio juxta Aug. lib. Retract. 15. duplex est: alia facti, alia peccati.

Cognitio facti est ea, quæ versatur circa actum physice, ut dicunt, spectatum, qua nimirum cognoscimus nos quidem rem talem peragere: v. g. cognoscimus

mus nos talem proferre sermonem, talem cibum potumve sumere, tali concupiscentiæ motu agitari; quin tamen cognoscamus aut advertamus, an res, quæ a nobis peragitur, sit licita vel illicita.

Cognitio peccati ea est, qua hæc duo, scilicet, rem & peccatum cognoscimus: v. g. cognoscimus nos rem talem agere, & eandem rem quam agimus, nobis esse prohibitam. Talis est actio illius, qui rite conscius hujus præcepti negativi: Non furtum facies, & istius præcepti affirmativi: *Omnia in gloriam Dei facito*, se determinat vel ad furandum, vel ad non referendam actionem suam ad Deum.

Ignorantia nihil est aliud, quam defectus & privatio cognitionis. Et sicuti ex Aug. cognitio alia est facti, alia peccati; ita ignorantia alia est facti, alia peccati.

Ignorantia facti, ea est, qua latet nobis factum ipsum physice, ut dicunt. spectatum, v. g. manducat quis non advertens se manducare: loquitur non advertens se loqui; ignorantia est facti.

Ignorantia peccati ea est, qua latet nobis, an id, quod agimus, sit lege prohibitum: v. g. manducat quis, advertit se manducare, delectatur in cibo; sed nescit aut non advertit, an cibus, quem sumit, sit lege vetitus, nec ne: ignorantia est peccati.

Rursus ignorantia est multiplex; alia est negativa, alia est privativa.

Ignorantia negativa est nescientia rerum, quas scire aliquis vel non potest, vel non debet: sic pueri, amentes, &c. dicuntur ignorantes ignorantia negativa.

Ignorantia privativa est privatio cognitionis earum rerum, quas quis scire & potest & debet, ut decenter operetur. Talis est ignorantia illius, qui nescit ea, quæ sunt sui officii, & negligit ea addiscere.

Ignorantia privativa, alia est facti, alia est juris.

Ignorantia facti est ea, quæ versatur circa ipsius facti qualitatem aut circumstantias: ut dum quis sciens Legem prohibuisse factum aliquod, ignorat tamen actionem hanc, quam elicit, habere conditiones requisitas ad hoc, ut sit actio illius speciei, quæ Lege prohibetur.

Ignorantia juris est ea, quæ versatur circa Legis dispositionem; ut dum quis ignorat Legem prohibuisse

se factum, quod perpetrat; vel imperasse factum, a quo abstinet.

Sic veteres Pagani ignorantes fornicationem esse illicitam, congrediendo cum meretricibus, ignorantiam juris habebant, non facti. Jacob vero probe sciens fornicationem esse illicitam, concumbens cum Lia, quam sibi desponsatam credebat, ignorantiam juris non habuit, sed facti.

Rursus ignorantia tum juris, tum facti, alia est vincibilis, alia invincibilis.

Ignorantia vincibilis est ea, quæ humano studio & diligentia vinci potest. Talis est ignorantia Legis naturæ circa prima principia, & circa conclusiones faciles, quas quilibet potest facili negotio cognoscere, si ad seipsum redire voluerit.

Ignorantia invincibilis est ea, quæ ea industria, ea diligentia, quæ potest & debet adhiberi, vinci non potest. Talis est ignorantia mysteriorum fidei in eo, qui nihil audivit de fide.

Rursus ignorantia alia est, ut loquuntur, antecedens, alia concomitans, alia consequens.

Ignorantia antecedens est ea, quæ nullo actu antecedenti quæsita aut affectata, est tamen causa volendi aliquid, quod sit, quodve alias non fieret. Talis est ignorantia illius, qui summam adhibuit diligentiam, ut cognoscat, an actus eliciendus sit licitus, vel illicitus: & ignorans facit actum illicitum putans esse licitum: v. g. occidit hominem, putans occidere feram; manducat carnem, putans manducare piscem: hæc ignorantia tollit voluntarium, & facit involuntarium, & proinde excusat a peccato.

Ignorantia concomitans est ea, quæ præcise concomitatur actum malum, nec causat, nec impedit illum; sed concomitanter se habet ad actum. Talis est ignorantia illius, qui ira accensus occidit inimicum putans occidere feram, sed nesciens occidere inimicum, quem forte vellet occideret'

Hæc ignorantia nec facit voluntarium, nec involuntarium, sed concomitanter se habet ad voluntarium, & involuntarium: proinde, nec facit peccatum, nec excu-

sat a peccato, nec aggravat peccatum, sed extrinsece se habet ad illud.

Ignorantia consequens, seu volita, ut dicunt, per actum voluntatis, est voluntaria carentia alicujus cognitionis, quæ est causa actus mali.

Talis est ignorantia illius, qui ignorat illud, quod poterat & debuerat addiscere.

Ignorantia consequens, alia est directe volita, alia indirecte volita.

Ignorantia directe volita est ea, in quam fertur voluntas plena deliberatione, quam ultro amplectitur, & affectat.

Talis est ignorantia illius, qui non vult cognoscere ea, quæ sunt sui officii, ut dispensetur a suo officio, juxta illud: *Noluit intelligere ut bene ageret*: Ps. 35. v. 3.

Ignorantia indirecte volita est illa, quæ est volita non ultro & in se, sed est volita ratione negligentiæ.

Talis est ignorantia illius, qui ductus amore rerum sensibilium, negligit addiscere ea, quæ sunt sui officii.

Prop. unica. Ignorantia invincibilis & omnino involuntaria excusat totaliter a peccato.

Prob. 1. Ex Scriptura Gen. 20. ubi acceptatur a Deo excusatio Abimelech dicentis: *Domine non gentem ignorantem, & justam interficies*; subditur enim: *Dixitque ad eum Deus*: *Et ego scio, quod simplici corde feceris.* Et rursus: *Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo*: Joan. 15. Ergo sicut Abimelech simplici corde & ignoranter agens excusatus est a peccato: & sicut Judæi, qui Christum prædicantem non audissent, excusati similiter fuissent a peccato infidelitatis, quia invincibiliter Evangelium ignorassent: ita universaliter dicendum, quod in omni casu ignorantia invincibilis excusat a peccato.

2. Ex D. Thom. *Non imputatur homini ad negligentiam, si nesciat ea, quæ scire non potest; unde horum ignorantia invincibilis dicitur, quia studio superari non potest: & propter hæc talis ignorantia, cum non sit voluntaria, eo quod non est in potestate nostra eam repellere, non est peccatum*: 1. 2. q. 66. a. 2.

3. *Rat.* Nullum est peccatum, nisi sit voluntarium: nul-

nullum est voluntarium, ubi est ignorantia omnino involita; quia voluntarium est illud, quod procedit a voluntate cum cognitione finis: Ergo nullum est peccatum, ubi est ignorantia invincibilis.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Si quis ignoret invincibiliter conclusiones remotissimas difficillime eductas ex præceptis Decalogi, non peccat, licet agat contra Legem Dei: quia ignorantia invincibilis tum juris, tum facti, excusat a peccato.

Sic excusatur a peccato ebrietatis Noe; quia potionis, qua inebriatus est, vim nesciebat.

Sic excusatur a peccato Jacob Liam Rachelis loco substitutam cognoscens carnaliter: quia Liam uxorem suam esse credebat.

Consect. 2. Si quis ignoret invincibiliter constitutiones Ecclesiæ, non peccat, nec censuras incurrit, licet agat contra constitutiones Ecclesiæ: quia ignorantia invincibilis excusat a peccato, ut docet D. Thom. his verbis: *Si quis sufficiens habeat impedimentum, propter quod scire non potuerit constitutionem Papæ, puta, si fuit in carcere, vel in terris extraneis, ad quas constitutio non pervenit, vel propter aliquod impedimentum simile: talis ignorantia excusat, ut non peccet contra constitutionem Papæ agens:* Quodlibeto 1. art. 19. idem habet Jus canonicum: *Ut animarum periculis obvietur, sententiis per statuta quorumcumque Ordinariorum prolatis ligari nolumus ignorantes:* Cap. Ut animarum, de Constitutionibus in 6.

Consect. 3. Si quis ignorat invincibiliter jus civile, non peccat, licet agat contra jus civile, quia ignorantia invincibilis excusat a peccato.

Consect. 4. Si quis ignorat invincibiliter aliquam circumstantiam facti, excusatur a deformitate, quæ actui suo competeret, si agendo illam circumstantiam cognovisset: quia ignorantia invincibilis excusat a peccato.

Sic Judas cognoscens carnaliter Thamarem nurum suam, quam meretricem esse putabat, peccavit quidem peccato luxuriæ, quia accessit ad mulierem non suam; sed

ſed non peccavit peccato inceſtus, quia non poterat Nurum ſuam cognoſcere, eo quod faciem ſuam velaverat.

Sic qui manducat carnes die veneris, ut dicatur peccare, requiritur, ut non ſolum vel actualiter, vel virtualiter advertat ſe manducare carnes, ſed etiam ſe manducare carnes die ab Eccleſia prohibito.

Sic, ut homo peccet loquendo falſum, requiritur non ſolum quod advertat ſe loqui, ſed etiam quod advertat ſe loqui falſum. Ad hoc, ut homo peccet, verba blasphematoria vel imprecatoria proferendo, requiritur non ſolum, ut advertat ſe loqui, ſed etiam ut advertat aliquo modo ad ſignificationem verborum, quæ profert; ſi tamen inadvertentia ſit vel directe vel indirecte voluntaria, non excuſatur a peccato.

Prop. 2. Ignorantia aliquo modo affectata, vel aliquo modo vincibilis, non omnino excuſat a peccato, ſed ſolum minuit peccatum: non excuſat a toto, ſed a tanto: excuſat a mortali, ſi negligentia fuerit tantum venialis: minuit mortale, ſi negligentia fuerit mortalis.

Prob. 1. Ex Scriptura. *Veruntamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remiſſius erit in die judicii*, quam tibi o Capharnaum: Matth. 11. v. 24. Ergo ignorantia Sodomitarum, quia fuit indirecte volita, ob negligentiam punienda eſt, ſed remiſſius, quam ſi fuiſſet directe volita: Ergo ignorantia illa non omnino tollit peccatum, ſed minuit; non excuſat a toto, ſed a tanto.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Rari ſunt caſus, in quibus excuſentur totaliter a peccato illi, qui violant ex ignorantia jus naturale: quia illa ignorantia vinci poteſt vel per ſtudium proprium, ſuam interrogando conſcientiam, vel per inſtructionem aliorum, conſulendo doctiores, vel per frequentes orationes, deprecando Dominum, his aut ſimilibus precibus: *Domine quid me vis facere! Vias tuas demonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me.*

Conſect. 2. Rari ſunt caſus apud Catholcios, in quibus excuſantur totaliter a peccato Catholici, qui ex ignorantia violant jus Eccleſiaſticum: quia illa igno-

rantia est fere semper aliquo modo voluntaria: nam aut Parochi proprii, aut saltem vicini instruunt populum circa præcepta Ecclesiastica; ideo damnata est hæc propositio ab Innocentio XI. *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia Mysteriorum fidei, etiam si per negligentiam culpabilem nesciat mysterium Trinitatis & Incarnationis Domini Nostri Jesu Christi.* Hoc enim insinuat, ignorantiam voluntariam non excusare a peccato, & Catholicos frequenter ex propria negligentia ignorare mysteria fidei.

Conject. 3. Probabilissimum est, dari de facto ignorantiam inculpabilem juris naturæ; non relative ad præcepta communia, qualia sunt ista: bonum est faciendum, malum fugiendum; nec relative ad conclusiones facile eductas ex primis principiis, quales sunt istæ: non est blasphemandum, pejerandum, furandum, adulterandum, &c. sed relative ad conclusiones longe remotas a primis principiis, quales sunt multæ quæstiones, quæ a gravibus & piis authoribus agitantur, in quibus alii licitum putant, quod alii putant illicitum: tales sunt multæ quæstiones morales nondum ab Ecclesia expresse determinatæ.

Prob. 1. Authoritate Alexandri VIII. qui sequentem propositionem damnavit. Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex se ipsa non excusat a peccato formali: Ergo supponit summus ille Pontifex, aliquando dari ignorantiam invincibilem juris naturæ.

Ex D. Thom. Lect. 11. cap. 5. lib. 3. Ethic. ubi hæc habet; Difficilia juris non teneri omnes scire: quia nec possunt: & 1. 2. q. 100. art. 11. Præceptorum moralium triplex est gradus, nam quædam sunt communissima, & adeo manifesta, quod editione non indigeant, sicut mandata de dilectione Dei & proximi, & alia hujusmodi, ut supra dictum est, quæ sunt quasi fines præceptorum; unde in eis nullus potest errare secundum judicium rationis. Quædam vero sunt magis determinata, quorum rationem statim quilibet etiam popularis potest de facili videre; & tamen quia in paucioribus circa hujusmodi contingit judicium humanum perverti, hujusmodi editione indigent; & hæc

sunt

funt præcepta Decalogi. Quædam vero funt, quorum ratio non eft adeo manifefta cuilibet, fed folum fapientibus; & ifta funt præcepta moralia fuperaddita Decalogo, & tradita a Deo populo per Moyfem & Aaron. Hactenus D. Thom.

Præcepta primi generis non poffunt ignorari invincibiliter, ut dicit ibidem fanctus Thom. quia funt adeo manifefta, ut editione non indigeant.

Præcepta fecundi generis non poffunt ignorari invincibiliter, ut docet D. Thom. 1. 2. q. 3. art. 4. quia ratio non deficit nifi in paucioribus, propter hoc quod aliqui habent depravatam rationem ex paffione, feu ex mala habitudine naturæ.

Præcepta tertii generis poffunt invincibiliter ignorari: quia, ut ait D. Th. 1. 2. q. 91. a. 2. ad 1. Homo participat Legem æternam fecundum quædam communia præcepta, non autem fecundum particulares directiones fingulorum, quatenus in Lege divina continentur: & quia, ut ait idem Doctor q. 94. a. 6. Quædam funt, ad quorum judicium multa requiritur confideratio diverfarum circumftantiarum, quas confiderare diligenter non eft cujuslibet, fed fapientium: ficut confiderare particulares fcientiarum conclufiones non pertinet ad omnes, fed ad folos Philofophos - - idem docet Albertus 1. 2. dift. 22. a. 16. Idem Antoninus 1. part. n. 3. c. 10.

Confectaria hujus Doctrinæ.

Confect. 1. Actus contrarius Legi divinæ, fi bona fide credatur vel præceptus, vel permiffus, poteft effe bonus, & meritorius, non bonitate intrinfeca, fed bonitate apprehenfa: ficuti enim actus intrinfece bonus, v. g. credere Chrifto, ex confcientia erronea elicitus, eft malus, non malitia intrinfeca, fed folum extrinfeca; ita actus intrinfece malus, fi bona fide eliciatur, poteft effe bonus, non bonitate intrinfeca & objectiva, fed extrinfeca. Et hoc eft, quod dicit Bernardus lib. de præcept. & difpenf. c. 18. Et quidem laude dignam duxerim vel folam intentionem piam; nec plane condigna remuneratione fraudabitur in opere quoque non bono ipfa bona voluntas.

Dixi, bona fide: nam si ignorantia proveniat vel a passione, vel a concupiscentia, vel a pravo habitu, tunc non excusat; quia est voluntaria.

Confect. 2. Dum inter audiendum confessiones occurrit pœnitens, qui contra jus naturale peccasse deprehenditur, asserens tamen se bona fide credidisse licitum, quod jam ei declaratur illicitum; tunc maxima cautione Confessario opus est.

Oportet 1. Considerare, num actus ille illicitus contra Legem naturalem ex ignorantia culpabili potius quam ex bona fide processerit: raro enim contingit, quod ignorantia juris naturæ ex aliqua culpa personali non procedat; aut enim nimis inhæremus sensibilibus, quæ nos avertunt a cognitione veritatis; aut ad conscientiam arguentem obsurdescimus; aut saltem preces negligimus, quibus a Deo officii nostri cognitionem impetraremus: in illo ergo dubio pœnitens accuset se illius ignorantiæ, prout coram Deo reus judicatur. 2. Instruat ipsum Confessarius circa ea omnia, quæ ejus sunt officii. 3. Si Confessarius agnoscat ignorantiam juris naturalis esse voluntariam, tunc debet pœnitentem præmonere, eique indicare, hanc ignorantiam non excusare coram Deo, sed accusare, & nullas esse confessiones, in quibus non declaravit peccata ex ignorantia culpabili commissa.

Prop. 4. Ignoratia affectata non excusat a peccato; sed qui agit aliquid contra Legem ex ignorantia affectata, peccat tanto gravius, quanto pertinacius affectavit ignorantiam Legis, quam violat.

Prob. 1. Ex Scriptura Job 21. v. 13. *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Qui dixerunt Deo: recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* Et Paulus ad Romanos cap. 1. *Revelatur ira Dei de cœlo super omnem impietatem & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent:* affectando nimirum ignorantiam divinæ veritatis: Ergo, cum juxta Scripturam ignorantia affectata tam severe a Deo puniatur, non excusat a peccato.

2. Ex Hilario in Psal. 118. ubi sic habet: *Non habet veniam ignoratio voluntatis: quia sub scientiæ facultate nescire, repudiatæ magis, quam non repertæ scientiæ est reatus.*

8. Ex D. Thom. quæst. 3. de malo art. 8. ubi sic loquitur: Cum aliquis vult directe ignorare, ut a peccato per scientiam non retrahatur; talis ignorantia non excusat peccatum nec in toto, nec in parte. sed magis auget: Ergo, &c.

Prima ratio. Illud non excusat peccatum' sed auget & aggravat. quod efficit peccatum magis voluntarium: quia peccatum cæteris paribus est eo gravius, quo magis est voluntarium: ergo cum ignorantia affectata reddat pecatum magis voluntarium, quia, ut ait D. Th. ibidem, ex magno amore peccandi videtur contingere, quod aliquis detrimentum scientiæ pati velit ad hoc quod libere peccato adhæreat: Ergo ignorantia affectata aggravat peccatum.

Secunda Ratio. Si ignorantia affectata excusaret a peccato, utile foret, cognitionem Legis, Deique notitiam a nostris mentibus procul amovere; hinc enim fieret, ut actuum nostrorum deformitatem non attenderemus, adeoque vix unquam peccaremus, quamvis facta in seipsis nefanda perpetraremus: impium consequens, ut patet ex his verbis Psalmistæ: *Exacerbavit Dominum peccator: non est Deus in conspectu ejus, inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore:* & ex istis verbis Apostoli: *Ignorans ignorabitur,* & rursus, *qui sine lege sunt, sine lege peribunt.* Excusandi essent pariter hi, qui Apostolos, qui Martyres, ex inordinato zelo occiderunt, putantes obsequium se præstare Deo. Excusandi quoque essent indurati & excœcati, qui ex affectata, ut plurimum, agunt ignorantia. Quæ cum ita sint: *Hoc qui sentit,* ut loquitur August. *non cernit, quam contra Apostolum sentiat? Quod quidem non ipse sentis, sed hoc sequitur illa, quæ sentis; muta ergo antecedentia, si vis cavere consequentia:* lib. 1. de adulteris conjugiis num. 3. alias cap. 4.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccat qui ignoranter violat principia communia juris naturalis: v. g. malum est fugiendum, bonum est agendum: quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: quia hæc ignorantia est affectata; nam ut ait D. Th. 1. 2. q. 94. a. 6. *Quantum ad illa præcepta commu-*

nia Lex naturalis nullo modo potest a cordibus hominum deleri in universali.

Consect. 2. Ille peccat, qui ignoranter violat præcepta Decalogi: v. g. idololatriam committit, pejerat, inhonorat parentes, occidit proximum, fornicatur, calumniatur, furatur, mentitur, &c. etenim qui ignoranter hæc violat præcepta, agit ex ignorantia affectata: possunt enim hujusmodi mandata abs studio addisci, etiam sine Doctore, sine Prædicante, solam consulendo conscientiam, juxta illud Isaiæ: *Redite prævaricatores ad cor.* Quod *si legem non videant,* inquit D. Thom. *hoc provenit ex eorum culpa; deletur tamen in particulari operabili, secundum quod ratio impeditur applicare commune principium ad particulare operabile propter concupiscentiam, vel aliquam aliam passionem.*

Consect. 3. Peccat qui ignorat ea, quæ sunt sui officii, quæ debet, & potuit addiscere, & agit cum illa ignorantia. Peccat, quia illa ignorantia est affectata: tenetur illam vincere, aut deserere suum officium, aut suspendere exercitium officii sui, donec sit sufficienter eruditus: quia ut docet D. Thom. 1. 2. q. 76. a. 2. Quicumque negligit habere, vel facere id, quod tenetur habere vel facere, peccat peccato omissionis: unde propter negligentiam ignorantia eorum, quæ aliquis scire tenetur, est peccatum: ideo peccant, qui hic subjiciuntur.

1. Fidelis quilibet ignorans orationem Dominicam, Symbolum Apostolicum, præcepta Decalogi, & Ecclesiæ Sacramenta, quæ recepit, vel debet recipere: quia sunt ea, quæ, ut ait D. Thom. 2. 2. q. 2. art. 7. *Communiter in Ecclesia solemnizantur, & publice proponuntur.*

Sic si non confiteatur peccata quoad speciem; quoad numerum, quoad circumstantias necessario exprimendas, & id omittat ex negligentia culpabili mortaliter, non excusatur a sacrilegio.

2. Episcopus, qui nescit ea, quæ debet inferioribus Sacerdotibus explicare: *Oportet enim Episcopum esse Doctorem.* 1. ad Timoth. 3. *ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere:* ad Titum 1.

3. Pa-

3. Parochus, qui nescit ea, quæ debet plebi explicare: *Labia enim Sacerdotis custodiunt scientiam, & Legem requirunt de ore ejus.*

Sic Clericus pactum aliquod simoniacum faciens, ignorans illud esse prohibitum, non excusatur a peccato, ut habetur in capite *Per tuas*, de simonia.

Sic ignorantia Canonum circa prohibitionem venationis factam Clericis, circa legitimum usum bonorum ecclesiasticorum, circa censuras, irregularitates, circa residentiam in Beneficiis, circa legitimam vocationem ad statum Clericalem, circa canonicam Beneficiorum resignationem aut collationem, non excusat Clericos aut Sacerdotes: quia ea omnia officia & possunt & debent scire vel consulendo, vel studendo.

4. Confessarius, qui nescit casus conscientiæ: oportet enim, ut quatenus judex spiritualis discernat inter lepram & lepram.

5. Demum Advocatus, qui nescit Leges, & tamen officium advocati exerceret. Judex, qui nescit formam juris exercendi. Notarius, qui nescit formam conficiendi instrumenta publica: Medicus, qui nescit medicinam, & tamen eam exercet: quia istæc officia nequeunt inculpabiliter sine competenti scientia exercere.

Peccant, inquam, non continuo, sed solum quando est tempus acquirendi scientiam, quam habere tenentur, & quam negligunt acquirere. Immo peccant quotiescunque cum tali ignorantia agunt difformiter ad Legem, & tenentur ad restitutionem, quoties ignoranter damnum intulerunt proximo: D.Th. 1.2. q.76. ad 2. ad 5.

Immo peccant, quamdiu manent in tali ignorantia affectata, & in voluntate exercendi officium: quia ut ait D. Thom. *Aliquis scire tenetur illa, sine quorum scientia non potest debitum actum exercere debite; unde omnes tenentur scire communiter ea, quæ sunt fidei, & universalia juris præcepta; singuli autem ea, quæ ad eorum statum, vel officium spectant*: 1. 2. q. 76. a. 2.

Immo quamvis per accidens prædicti homines non agant difformiter ad Legem, peccant tamen, quoties exercent suum officium inscii: quia se exponunt periculo peccandi: ideo debent deserere suum officium, vel saltem suspendere, donec didicerint ea, quæ sui officii.

Confect. 4. Qui ex ignorantia affectata ignorat præcepta Ecclesiæ, quæ potuit, & noluit addiscere, peccat: quia ignorantia affectata non excusat a peccato. *Non tibi imputatur ad culpam, quod ignoras invitus; sed quod negligis quærere quod ignoras*: Aug' lib. 3. de libero arb. c. 19.

Sic qui ex ignorantia affectata non observat jejunia Ecclesiastica, dies festos ab Ecclesia institutos &c. peccat.

Confect. 5. Qui ex ignorantia affectata aliquid facit, cui annexa est censura, non excusatur a censuris: quia qui vult peccatum, censetur velle pœnam annexam peccato: ita declarat jus Canonicum cap. *Ut animarum*, de constitut. in 6. ubi sic habetur: *Ut animarum periculis obvietur, sententiis quoque Ordinariorum ligari nolumus ignorantes; dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit & supina.*

Confect. 6. Ignorantia facti non excusat eos, qui sufficientem non adhibent diligentiam ad cognoscendum, quod debent & poterant cognoscere.

Sic Sacerdos, qui baptizaret puerum jam baptizatum, consecraret acetum in Missa, absolutionem impertiret homini non sufficienter dispositio; non excusatur a peccato, si omiserit ea examinare, quæ debebat & poterat examinare.

ARTICULUS II.

Quandonam Concupiscentia excuset a peccato; quandonam minuat aut aggravet peccatum.

Concupiscentia generatim est appetitus boni.

Concupiscentia alia est sensitiva, alia intellectualis.

Concupiscentia intellectualis est vis spiritualis appetens bonum propositum per intellectum.

Concupiscentia sensitiva est vis materialis appetens bonum sensibile, & fugiens malum sensibile.

Concupiscentia sensitiva alia est justa, alia est vitiosa.

Concupiscentia sensitiva justa est vis appetens bonum sensibile, & fugiens malum sensibile secundum regulas rationis.

Con-

Concupiscentia sensitiva vitiosa est vis appetens bonum sensibile & fugiens malum sensibile contra regulas rationis.

Concupiscentia vitiosa alia est voluntaria, alia involuntaria.

Concupiscentia vitiosa involuntaria est appetitus inordinatus, sed indeliberatus boni sensibilis, inclinans ad desiderium inordinatum, & indeliberatum.

Concupiscentia vitiosa voluntaria est appetitus deliberatus & inordinatus boni sensitivi, ortus ex pravo actu voluntatis.

Prop. 1. Passio omnino involuntaria, omnino absorbens usum rationis, excusat totaliter a peccato.

Prob. Ex supra dictis. Peccatum debet esse voluntarium vel formaliter, vel virtualiter: ubi autem est passio omnino involuntaria, & omnino absorbens usum rationis, non potest esse libertas: ergo nec peccatum.

Prop. 2. Passio aliquomodo volita, vel relinquens usum aliquem rationis, non tollit omnino peccatum, sed minuit; non excusat a toto, sed a tanto.

Prob. 1. Ex Scriptura. Apostolus ad Rom. 7. vocat passiones peccatorum: quod dici non posset, si passiones a peccato totaliter excusarent: Ergo passiones non totaliter a peccato excusant.

2. Ex D. Thom. *Passio minuit peccatum in quantum minuit voluntarium;* 1. 2. q. 77. a. 6. in corp. Ergo si passio sit aliquo modo volita, non tollit omnino peccatum, sed minuit.

3. *Rat.* Passio omnino involita, & totaliter absorbens usum rationis, excusat totaliter a peccato; quia tollit libertatem: Ergo passio aliquomodo volita, vel relinquens usum aliquem rationis, non totaliter excusat a peccato, sed ad summum minuit peccatum.

Consectaria hujus doctrinæ.

Consect. 1. Rari sunt casus, in quibus homo agens ex passione totaliter excusetur a peccato: quia passio ut plurimum est voluntaria vel positive in causa, vel negative in eo quod homo neglexerit ea, quæ passio-

nem temperare potuissent; neglexerit scilicet, v. g. preces, & exercitium virtutis, &c. quibus passio retineri potuisset.

Consect. 2. Peccatum ex animi perturbatione commissum, si ex genere suo mortale sit, ita excusatur, ut fiat veniale, si committatur ex motu subito; quia motus subitus impetit usum rationis deliberatæ: & ita excusatur, ut tamen sit mortale, si non fiat ex motu subito; quia tunc ratio potest passioni occurrere, eamque moderari. Ita D. Thom. his verbis: *Quia ratio deliberans non potest occurrere, quod contingit in subitis motibus, peccatum est veniale. Cum autem ex passione aliquis procedit ad actum peccati, vel ad consensum deliberatum, hoc non fit subito; unde ratio deliberans potest hic occurrere; potest enim excludere, vel saltem impedire passionem: unde si non occurrat, est peccatum mortale, sicut videmus, quod multa homicidia, multa adulteria per passionem committuntur*: 1. 2. q. 77. art. 8.

Prop. 3. Passio voluntarie affectata adauget peccatum, & eo magis aggravat, quo est magis voluntarie affectata.

Prob. 1. Ex peccato duorum senum, qui exarserant in concupiscentiam Susannæ: quod peccatum ideo gravius reputatur, quia longiori tempore fuerat animo præparatum: ideo uni ait Daniel: *Inveterate dierum malorum*: & alteri: *Semen Chanaam & non Juda*: Dan. 13. v. 16.

2. Ex D. Thom. Passio autem consequens non minuit peccatum, sed magis auget. Ibidem.

3. *Rat.* Illud adauget & aggravat peccatum, quod efficit peccatum esse magis voluntarium; quia peccatum cæteris paribus eo gravius est, quo est magis voluntarium: denotat enim vehementem affectum et ardorem peccandi; passio autem affectata efficit, ut peccatum sit magis voluntarium: ergo aggravat peccatum:

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Qui violat Legem ex passione affectata, non excusatur a peccato, sed gravius peccat, quam qui violat ex infirmitate: quia peccatum illud est magis voluntarium, & quasi ex industria commissum: ideo

ait Greg, lib. 25. moralium c. 11. Gravius quidem infirmitate, quam ignorantia; sed multo gravius studio, quam infirmitate peccatur.

Confect. 2. Qui violat Legem ex passione affectata, non excusatur ex eo, quod non habeat actualem advertentiam ad Legem, vel ex eo, quod nullis stimulis a peccando deterreatur: quia ad peccandum non requiritur actualis advertentia, ut dictum est; potens enim, & debens advertere, & non advertens, peccat, inquit Antoninus.

Sic non immunes fuerunt a peccato Judaei, qui Christum ex passione affectata noluerunt ut Messiam agnoscere, Scripturam, quae reddebat testimonium Christo, in pravos sensus detorquendo, & miracula Christi in artem daemonum refundendo.

Sic non immunes fuerunt a peccato tum Gentiles, tum Judaei, qui nullo servato juris ordine ex passione affectata Christum cruci affixerunt.

Sic non immunes fuerunt a peccato Tyranni, qui contra omnes juris regulas Christianos crudelibus affecerunt suppliciis: etsi forte iidem Tyranni putarent obsequium se praestare Deo.

Sic non immunes sunt a peccato indurati, & obcaecati, qui sine ullo scrupulo Legem violant.

Prop. 4. Qui sentit inesse sibi pravum aliquem habitum, seu pravam aliquam consuetudinem, qua obfirmatur in aliquo genere peccati, v. g. blasphemiae, perjurii, vindictae &c. tenetur sub peccato pravum illum habitum extirpare, pravamque illam consuetudinem vincere: quod si neglexerit, non excusatur a peccato, quoties etiam incogitanter erumpit in actum, ad quem ex pravo habitu inclinatur.

Prob. 1. Ex Scriptura Prov. 18. v. 3. *Impius, cum in profundum venerit, contemnit:* sed contemptus reddit homines nocentiores: ergo & mala consuetudo, quam vincere non conamur, hoc facit: quae consuetudo per hanc vocem, *Profundum*, in Scripturis designatur.

2. Ex Chrysostomo homil. 4. ad baptizandos, ubi haec sibi objicit: *Sed inquiunt: Dura res est consuetudo, & quae facile mutari non possit, quae nonnunquam & invitos trahit, & nolentes committere cogit illicita.* Quibus

ita

ita respondet sanctus Patriarcha: *Igitur tanto te hujus mali reatu liberari festina, quanto consuetudinis vim necessitatemque cognoscis, & ad aliam consuetudinem migrare propera.* Quibus verbis sanctus Doctor ostendit, nos debere pravos habitus extirpare; & insinuat, non excusari eos, qui ex pravo habitu operantur.

3. *Rat.* Malum voluntarium est totis viribus ab anima nostra evellendum, ut patet: Atqui prava hæc consuetudo est malum voluntarium, ut supponitur: Ergo est totis viribus evellenda.

Quod vero minime excusemur a peccato, quoties etiam incogitanter sequimur pravum habitum voluntarium, patet, primo, quia hæc prava consuetudo voluntaria est in causa. Secundo, quia actualis advertentia non requiritur ad peccandum. Tertio, quia sicut consuetudo bene agendi, quantumvis robusta, non impedit quominus actus virtutis sit voluntarius & honestus, quia scilicet bona hæc consuetudo voluntaria est in causa: ita prava consuetudo quantumvis obfirmata, si sit voluntaria in causa, non impediet, quominus actus pravi inde pullulantes non sint culpabiles. Quarto, quia hinc sequeretur, vitiosos homines non leve commodum ex suis pravis habitibus relaturos, cum eo essent magis innoxii, quo essent magis in malo obfirmati.

Dixi pravum habitum, quem non conamur extirpare, non excusare a peccato: quia si conemur eum extirpare, tunc desinit esse voluntarius: & actus, qui nobis invitis ex illo habitu pullulant, non imputantur ad peccatum, quia non sunt voluntarii.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. De peccatis cordis. Quicumque labitur in peccata interna vel ex passione voluntaria, vel ex habitu pravo, quem non conatur extirpare, v. g. labitur in peccata infidelitatis, odii, desperationis, irreligionis, quæ sunt mortalia ex suo genere, peccat mortaliter: quia censetur ex malitia peccare. De hoc ita D. Thom. 1. 2. q. 78. a. 2. in corp. *Quandocumque,* inquit, *quis utitur habitu vitioso, necesse est quod ex certa malitia peccet.* Et D. Antoninus ait 2. par. tit. 3. cap. 3.

§. 15.

§. 15. *Nec tamen,* inquit, *talis consuetudo excusat, vel minuit peccatum, sed potius aggravat.* Immo juxta Bernardum ser. 81. in cantica: *Non excusatur homo, quod morali necessitate allectus operetur; est enim necessitas hæc quodammodo voluntaria, est favorabilis vis quædam, premendo blandiens, & blandiendo premens: hac enim voluntaria peccandi necessitate plectitur inordinatus animus eo merito, quo volens in eam illabitur,* ut ait Aug.

Confect. 2. De peccatis oris. Qui habet consuetudinem jurandi, detrahendi &c. debet illam consuetudinem quasi mortiferam judicare, eamque totis viribus eradicare, & actibus contrariis vincere.

Quod mortifera sit hæc consuetudo, declarat Aug. his verbis serm. 30. de verbis Apostoli: *Juravimus & nos passim, habuimus istam deterrimam consuetudinem, & mortiferam. Dico charitati vestræ, ex quo Deo servire cæpimus, & quantum malum sit perjurii vidimus, timuimus vehementer, & veternosissimam consuetudinem timore frænavimus.* Sed quanta cura eradicanda sit prava verborum consuetudo, ibidem explicat August. afferendo locum istum Jacobi: *Lingua est ingens malum. Ante omnia,* inquit, *cautos nos facit adversus linguam nostram: lingua nostra in udo posita est, facile in lubrico labitur. Quanto illa citius & facilius movetur, tanto adversus illam fixus esto. Domabis, si vigilabis, si timebis: timebis, si Christianum te esse cognoveris.*

Confect. 3. De peccatis operis. Qui habet pravum aliquem habitum inclinantem ad peccata externa ex suo genere mortalia, v. g. ad furandum, fornicandum &c. debet pravum illum habitum ut mortaliter vitiosum intueri, & eniti totis viribus, ut eum eradicet, & actibus bonis contrariis vincat. De hoc ita loquitur D. Paulus ad Rom. c. 6. v. 19. *Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ: sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in satisfactionem.*

Sic, ut optime monet idem Apostolus ad Ephes. 4. v. 28. *Qui furabatur, jam non furetur: magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti.*

Sic,

Sic, ut optime monet idem Apostolus ad Ephes. 5. v. 3. qui incontinentiæ deditus fuit, hoc præceptum debet exacte observare: *Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia nec nominetur in vobis, sicut decet Sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet; sed magis gratiarum actio:* Ergo quicumque inclinatur aliquo vitioso habitu pravo, debet contrariis actibus talem habitum vincere.

ARTICULUS III.

Quandonam metus excuset a peccato: quando vero non excuset.

Metus est mentis trepidatio ratione periculi imminentis.

Metus alius est veniens ab intrinseco, alius ab extrinseco.

Metus veniens ab intrinseco est ille, qui nobis ab ipsa ratione suggeritur: qualis est, cum timeo, ne cibus aliquis mihi noceat, ab hujusmodi cibo astinendum esse per rationem judico.

Metus veniens ab extrinseco ille est, quem causa extrinseca nobis injicit: qualis est mortis metus a latrone volente nummos eripere incussus, aut a judice mortem reo minitante.

Metus ab extrinseco, alius est juste, alius injuste incussus.

Metus extrinsecus injuste incussus ille est, qui sine causa incutitur: qualis est metus, quem latro viatori injicit, ut ab eo pecunias extorqueat.

Metus juste incussus ille est, qui justa de causa incutitur: talis est metus incussus a judice mortem reo minitante, qui virginem defloravit, si nolit damnum illatum reparare.

Metus alius est gravis, alius levis. Metus est gravis, quando periculum vel malum grave moraliter imminet; qualia sunt mors, servitus, dehonestatio per stuprum &c.

Metus levis est, quando periculum est leve, vel malum non grave; aut si grave, non proxime imminet.

Me-

Metus gravis ſolet vocari metus cadens in conſtantem virum. Porro homo conſtans eſt ille, qui ratione ductus minus malum ſuſtinet, ut majus malum fugiat: v. g. eligit mortem, etſi præſentem, potius quam damnationem, etſi futuram.

Homo inconſtans eſt ille, qui levi imaginatione ductus, minus malum præſens renuit ſuſtinere, ut majus malum futurum fugiat: ſic v. g. inconſtans propter metum pœnæ corporalis mavult peccatum committere, quam pœnam corporalem ſuſtinere, licet peccatum ſit majus malum, quam pœna corporalis.

Prob. 1. Metus gravis, ſeu, ut dicunt, cadens in conſtantem virum, numquam excuſat totaliter a violatione præcepti tum negativi, tum affirmativi juris naturalis; ſeu, quod idem eſt, homo quilibet tenetur etiam cum diſpendio vitæ obſervare præceptum tum affirmativum, tum negativum juris naturæ.

Probatur 1. Ex Script. *Potius timete eum, qui poteſt corpus & animam perdere in gehennam:* & iterum: *Timidis, & incredulis pars erit in ſtagno ignis & ſulphuris, quod eſt mors ſecunda.* Apoc. 13.

2. Ex Jure Canonico. *Debemus potius quælibet mala tolerare, quam malo conſentire:* Canone *Itane,* cauſa 32. q. 5.

3 Ex D. Thom. *Si aliquis propter timorem, quo refugit periculum mortis, vel quodcumque aliud temporale malum, ſic diſpoſitus eſt, ut faciat aliquid prohibitum, vel prætermittat aliquid, quod eſt præceptum in Lege divina, talis timor eſt peccatum mortale:* 2. 2. q. 125. art. 3. in corp.

4. Ratione. Violatio præcepti tum negativi, tum affirmativi juris naturæ, eſt intrinſece & eſſentialiter mala: & ita numquam poteſt permitti: & proinde quantumvis gravis ſit metus, non omnino excuſat a peccato, niſi penitus abſorbeat uſum rationis; diminuit tamen peccatum, ut ſupra diximus de paſſione: ideo ait D. Thom. 2. 2. q. 1. 125. art. 4. *Diminuitur ſecundum aliquid ejus peccatum: quia minus voluntarium eſt quod ex timore agitur: imponitur enim homini quædam neceſſitas aliquid faciendi propter timorem imminentem.* Ideo pœnitentiæ minuebantur lapſis ex timore vel mortis, vel pœnarum. In cujus rei teſtimonium afferri poteſt locus iſte Cypriani de lapſis: *Caro me,* inquit lapſus *in-*

col-

colluctatione deseruit, infirmitas viscerum cessit, nec animus sed corpus dolore defecit: ad quod ita respondit Cyprian. *Potest cito proficere ad veniam causa talis: potest ejusmodi excusatio esse miserabilis.*

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. quoad præcepta negativa semper & pro semper obligantia.

Peccat qui metu gravi mortis, exilii, &c. violat præceptum negativum Decalogi; v. g. blasphemat, pejerat, &c. quia hæc omnia sunt directe contra jus naturale.

Peccat, qui metu mortis, exilii, &c. violat præcepta positiva divina, vel Ecclesiastica, quæ secum important violationem juris naturalis negativi. v. g. Sacerdos, qui revelat confessionem, celebrat Missam ad sortilegium, dat indigno absolutionem, &c. quia tunc hæc omnia important violationem juris naturalis negativi.

Consect. 2. Quoad præcepta affirmativa juris naturæ semper, sed non pro semper obligantia.

Peccat qui ex metu gravi cadente in virum constantem non observat præceptum affirmativum juris naturalis, quando hæc observatio est necessaria ad tuendum bonum universale communitatis, tum ecclesiasticæ, tum civilis: quia hæc inobservantia est ex se mala, & conjungitur cum violatione hujus præcepti negativi: conservatio boni universalis non est deserenda.

Sic etiam cum propriæ vitæ dispendio tenetur miles stationem difficilem non deserere: Pastor ecclesiasticus suis ovibus tenetur spiritualiter succurrere: Medicus tempore pestis ab urbe non discedere, motivo justitiæ, si sit conductus a Republica; motivo charitatis, si non sit conductus: id enim exigit bonum universale. De his fusius, ubi de homicidio.

Prop. 2. Metus gravis, v. g. mortis, exilii, &c. excusat ab observatione præcepti positivi Ecclesiastici, vel civilis, modo ejus violatio non importet præjudicium bono universali.

Probatur 1. Ex Scriptura. Licet Ecclesia, Actor c. 15. v. 20. jussisset a suffocato abstinere & sanguine, nullum tamen legimus Christianum mortem oppetiisse pro tuenda hujus præcepti observatione: sicuti videmus Eleazarum vitam profudisse potius, quam contra præceptum divinum carnes porcinas edisse: Ergo signum est præcepta Ecclesiastica non obligare cum periculo vitæ.

2. Ex D. Thom. *Præcepta Dei*, inquit, *sunt præcepta juris naturalis, quæ secundum se sunt de necessitate salutis: sed præcepta Ecclesiæ sunt de iis, quæ per se non sunt de necessitate salutis, sed solum ex institutione Ecclesiæ; & ideo possunt esse aliqua impedimenta, propter quæ aliquis ad observanda jejunia & hujusmodi non tenetur.* Quod de jejuniis dicit sanctus Doctor potest intelligi de aliis præceptis Ecclesiasticis, & a fortiori de præceptis civilibus: 2. 2. q. 137. a. 40. ad 1.

3. Ratione. Omnis Lex positiva præcipit, vel prohibet aliquid de se indifferens, & ita non debet observari cum vitæ dispendio: quia pro tunc Legislator censetur dispensare ab observatione Legis.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Qui metu mortis non observaret præcepta Ecclesiæ, manducaret carnes diebus prohibitis, non jejunaret, communicaret civiliter cum hæreticis & excommunicatis; non peccaret: quia hoc præceptum non ligat cum vitæ periculo.

Consect. 2. Clericus, qui metu mortis non recitaret Officium, non deferret vestem Clericalem, coronam attonsam, &c. non peccaret propter eamdem rationem.

Consect. 3. Si Tyrannus in derisum Religionis vellet cogere ad violationem præcepti Ecclesiastici, tunc etiam cum dispendio vitæ præceptum Ecclesiæ esset observandum; quia contemptus Religionis cedit in detrimentum & præjudicium Reipublicæ Christianæ: & rursus, non observare præcepta Ecclesiæ in prædictis circumstantiis, est quasi fidem negare. Exempla habemus multorum Martyrum, qui præceptum mere ceremoniale & positivum etiam cum vitæ dispendio observaverunt, eo quod ejus violatio cederet in detrimentum Christianæ Religionis, & in scandalum juventutis.

ARTICULUS IV.

De Dispensatione & privilegio.

Dispensatio juxta Raymundum est juris communis relaxatio, concessa a legitimo Superiore justa de causa.

Privilegium est exemptio a Lege servanda facta in favorem aliquorum per modum Legis perpetuæ.

§. I.

An licita sit dispensatio & privilegium?

Prop. unica. Dispensationum & privilegiorum usus antiquus est in Ecclesia.

Probatur 1. Ex Scriptura. Corinthius incestuosus severæ addictus fuerat pœnitentiæ, judicaverat enim Paulus: *Tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit:* 1. ad Corinth. 5. v. 5. Postea vero ex dispensatione Paulus severiorem illam mitigavit pœnitentiam: *cui autem aliquid donastis, & ego: nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi:* 1. ad Corinth. 2. v. 10. Ergo dispensatio erat in usu tempore Apostolorum.

2. Ex Paschali ad sanctum Anselmum Epistola 42. ubi sic habetur: *Dispensationis modus nulli unquam sapientum displicuit; novimus enim sanctos Patres nostros, & ipsos Apostolos pro temporum articulis & qualitatibus personarum dispensationibus usos:* Ergo antiquus est usus dispensationum.

3. Ratione Augustini, qui sic habet Epistola 50. *Detrahendum*, inquit, *est aliquid severitati, ut majoribus malis sanandis charitas sincera subveniat.* Etenim uti qui navigant, urgente tempestate, in mare quædam projiciunt, ut navim incolumem servent; ita in quibusdam dispensatur, ut robur Legis permaneat.

4. Ex factis. Ex vi dispensationis multa fieri in Ecclesia contra Canones cernimus.

1. Ambrosius etsi Neophitus ordinatus est. 2 Multi hæretici conversi permissi sunt redire ad suam Episcopalem sedem. 3. Post vastatam Italiam Monachi non servatis interstitiis post annum facti sunt Sacerdotes. Laici vero post decem & octo menses ad eundem ho-

norem afcenderunt, ut docet Gelafius Epiftola 14. Adolefcentes poft peractam pœnitentiam publicam permiffi funt uxores ducere, quod utique non licebat juxta antiquos Canones, ut docet Leo Epiftola ad Rufticum Narbonenfem c. 13. Ergo ex vi difpenfationis multa facta funt contra Canones Ecclefiæ. Vide Marcam lib. 3. Concordiæ c. 14.

Ex vi privilegiorum contra communem regulam hæc & fimilia facta in Ecclefia cernimus.

1. Monachis permiffum eft Oratoria habere ad vitandas fæcularium frequentationes: ita Alexander III. 2. Monachis permiffum eft Laicos apud fe fepelire: ita Lucius III. Bona temporalia Monachorum ab Epifcoporum jurisdictione fubftracta funt ob varios abufus, ut docet Greg. quæftione 41. multisque factis probat Launojus: Ergo ex vi privilegiorum contra communem Legem facta funt multa in Ecclefia.

Confect. unicum. Licet difpenfatio & privilegium fint exemptio a Lege communi; non tamen culpanda eft omnis difpenfatio, nec culpandum omne privilegium: poffunt effe vel in bonum commune Ecclefiæ, vel in privatam utilitatem aliquorum, quæ in bonum Ecclefiæ redundabit.

§. II.

An licita fit omnis difpenfatio, & omne privilegium.

Prop. unica. Licet antiquus fit in Ecclefia & difpenfationum & privilegiorum ufus; tamen non omnis difpenfatio eft licita, nec omne privilegium licitum haberi debet.

Probatur 1. Ex Scriptura Deus exigit, ut Prælatus & difpenfator fint fideles, juxta illud: *Quæritur jam inter difpenfatores, ut fidelis quis inveniatur*: Ergo Scriptura cenfet, quod non omnis difpenfatio fit licita, nec omne privilegium fit licitum; fed tunc folum, quando fit fideliter, & juxta regulas a Deo & ab Ecclefia præfcriptas.

2. Ex Bernardo lib. 3. de confideratione, ubi hæc fibi objicit: *Quid* inquit, *prohibes difpenfare. Non, fed diffipare. Non fum tam rudis, ut ignorem pofitos vos di-*

spensatores; sed in ædificationem, & non in destructionem: Ergo non omnis dispensatio est licita, sed ea, quæ fit juxta regulas a Deo & Ecclesia præscriptas.

3. Ratione. Qui dat dispensationem, vel concedit privilegium, gerit quodammodo vices Legislatoris: ergo sicuti non omnis Lex ligat, sed ea, quæ est justa ex authore, ex objecto, ex fine, ex modo, ut diximus ubi de lege; ita non omnis dispensatio est licita, non omne privilegium est licitum; sed tunc solum, quando fit juxta regulas & a Deo & ab Ecclesia præscriptas.

Conject. unicum. Sicut non culpanda est omnis dispensatio, nec vituperandum omne privilegium; ita non laudanda est omnis dispensatio, sed examinanda, an conditiones habeat, quas Ecclesia requirit: unde dicitur Bellarminus scripsisse nepoti suo: tutam sibi non habendam esse omnem dispensationem, sed suspectam esse aliquando. *Poteras,* inquit; *ire in infernum sine dispensatione: nunc autem ibis cum dispensatione.* Ut autem tuta sit dispensatio juxta Doctores, tria requiruntur: res justa: authoritas legitima: & causa rationalis.

§. III.

Circa quæ dari & peti potest dispensatio valida & licita.

Nota 1. Quod quæ facienda sunt ab hominibus, & a quibus homines dispensari volunt, sint duplicis generis. Alia pertinent ad jus naturale, vel positivum divinum: alia pertinent ad jus positivum humanum.

Nota 2. Quod quæ pertinent ad jus naturale, & ad jus positivum divinum, sint etiam duplicis generis. Alia sunt necessaria ad salutem ex sola ordinatione Dei.

Sic præcepta Decalogi primæ & secundæ tabulæ, & præcepta Evangelica sunt necessaria ad salutem ex sola ordinatione Dei: dicitur enim: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.*

Alia sunt necessaria ad salutem ex ordinatione Dei simul & ex nostra electione. Talis est observantia votorum & juramentorum; tenemur enim vota quidem observare, sed non tenemur vovere. Non tenemur

mur vovere juxta illud Deut. 23. *Si nolueris polliceri, absque peccato eris.* Sed votum semel emissum tenemur servare juxta illud: *Melius est non vovere, quam post vota promissa non reddere.*

Nota 3. Quod quæ pertinent ad jus positivum humanum, vel Ecclesiasticum, vel civile, alia sint generalia, alia particularia.

Generalia sunt Leges, quæ totam Rempublicam tangunt: tales sunt, v. g. Canones respicientes observantiam festorum, observantiam jejuniorum, &c.

Particularia sunt ea, quæ personas particulares respiciunt: tales sunt Canones, quibus cavetur, ne tale Beneficium sæculare detur Regulari: ut qui talem, vel talem rem fecerit, irregularitatem contrahat. His positis sit.

Prop. 1. Dispensatio non potest licite dari, nec peti circa ea, quæ pertinent ad jus vel naturale, vel positivum divinum, & quæ sunt necessaria ad salutem ex sola Dei ordinatione.

Prob. 1. Ex Scriptura. Ex Paulo 2. ad Timoth. 2. v. 13. *Deus fidelis permanet; negare seipsum non potest:* negaret autem seipsum, si concederet licentiam dispensandi in his, quæ statuit ipsemet, ut absolute necessaria ad salutem.

Prob. 2. Ex D. Th. 1. 2. q. 100. a. 8. in corpore: *Præcepta Decalogi sunt omnino indispensabilia.* Idem dici potest de præceptis Evangelicis: Ergo dispensatio nec dari, nec peti potest licite circa præcepta Decalogi, & circa præcepta Evangelica ad salutem nostram ex sola Dei ordinatione necessaria.

3. Ratione. Illa sunt indispensabilia, quæ continent primam intentionem Legislatoris: quia dispensatio fit, cum occurrit casus, in quo si Lex servaretur, fieret præter intentionem Legislatoris: Atqui præcepta juris naturæ, & præcepta Evangelica continent primam intentionem Legislatoris: nam præcepta Decalogi primæ tabulæ statuunt, quomodo homo debeat se habere in ordine ad Deum, v. g. qua pietate debeat eum colere: præcepta secundæ tabulæ statuunt, qualiter homo debeat se habere in ordine ad alios homines, quam æquitatem debeat servare relative ad illos: præcepta

Evangelica statuunt, qualiter homo debeat se habere erga Deum Redemptorem, recipiendo ejus Sacramenta, & observando ejus Leges; quæ omnia pertinent ad primam intentionem Legislatoris: Ergo dispensationem non patiuntur.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Nulla umquam debet dari, vel peti dispensatio circa præcepta Decalogi, vel circa præcepta Evangelica: quia continent immutabilem Legislatoris voluntatem. Sicuti numquam venit in mentem dare, vel petere dispensationem circa istam Legem: *Conservanda est Respublica, Civitas non est tradenda hostibus.*

Prop 2. Dispensatio licite potest dari, & peti circa ea, quæ pertinent ad jus naturale, & ad jus positivum divinum necessarium ad salutem nostram, ex Dei ordinatione, & simul ex libera nostri electione; qualia sunt vota simplicia, & juramenta.

Prob. 1. Ex Scriptura. *Quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cœlis*: Matth. 16. v. 17. Quæ verba interpretes non solum ad absolutionem peccatorum, sed ad votorum dispensationem extendunt: Ergo dispensatio in votis simplicibus & juramentis & peti potest, & dari cum causa.

2. Ex jure Canonico, Toto titulo, *De voto & voti redemptione*, patet, quod vota simplicia peregrinationis, v. g. ad locum aliquem sacrum, vel ad sanctum Sepulchrum, vel votum bellandi pro recuperatione terræ Sanctæ, possunt & eleemosynis redimi, vel in alia pia opera commutari: Ergo ex praxi præsentis Ecclesiæ dispensatio in votis simplicibus & juramentis & peti potest, & dari. Idem videtur ex praxi antiquæ Ecclesiæ: non enim credibile est, eos qui post votum simplex castitatis emissum matrimonium illicite contraxerant, & qui, juxta Aug. lib. de bono viduitatis cap. 10. a conjugibus sine peccato separari non poterant, relictos esse absque dispensatione, qua possent conjugale debitum petere, sicuti tenebantur reddere.

3. *Rat.* Fideles se votis obligant aliquando deliberate quidem, sed ex zelo ardentiori, qui sæpius refrigescit:

ſcit: aliquando deliberate quidem, ſed ex zelo imprudenti, non attendentes, an id quod vovent ſit materia voti, nec ne, an ſit res, quæ ſit vel mala, vel inutilis, vel majoris boni impeditiva: aliquando neſcii, an ſufficientem deliberationem habuerint in vovendo; in his omnibus caſibus expedit, ut ſit in Eccleſia poteſtas vel relaxandi obligationem veri voti ſimplicis, cum a vovente obſervari non poteſt, vel authoritas declarandi vel votum nullum eſſe, vel votum imprudens non eſſe obſervandum; alias enim Deus non ſufficienter Eccleſiæ providiſſet: e contra admiſſa illa poteſtate in Eccleſia, ut loquitur Cyprianus de relaxatione pœnitentiæ, Epiſt. 51. ad Maximum, *Lapſis*, & his qui voverunt, *nec cenſura deeſt, quæ increpet, nec medicina, quæ ſanet.* Ita enim in votis diſpenſatur, ut ſemper pia aliqua bona opera præſcribantur.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Quando fideles ligantur votis ſimplicibus, vel juramentis, habentque cauſas legitimas diſpenſationis, tunc & dari & peti poteſt diſpenſatio: quia ut ait Paulus 1. ad Corinth. 7. *Quod ſi non ſe continent, nubant; melius eſt enim nubere, quam uri.* Et ut ait Cyp. lib. 1. Epiſt. 11. ad Pomponium loquens de virginibus, qui votum ſimplex continentiæ elicuerant: *Si autem perſeverare nolunt*, ex cauſa juſta, *vel non poſſunt, melius eſt ut nubant, quam in ignem deliciis ſuis cadant.* Et Aug. lib. de ſancta Virginitate c. 34. de quibus Virginibus ligatis voto ſimplici, & non juxta voti obligationem viventibus: *Melius nuberent, quam urerentur.*

Monit. Locutus ſum ſolum de votis ſimplicibus: quia circa vota ſolemnia adhærendum puto ſententiæ D. Thom. 2. 2. q. 88. art. 11. ubi docet, quod in votum ſolemne non cadit diſpenſatio: quia quod Deo ſemel conſecratum eſt, id perpetuo debet conſecratum manere ſine ulla cujusquam retractatione, atque adeo conſecratus homo voto ſolemni non poteſt diſpenſari. D. Thom. concordat Innoc. III. cap. *Cum ad Monaſterium*, de ſtatu Monachorum, cujus hæc ſunt verba: *Abdicatio proprietatis, ſicut & cuſtodia caſtitatis, adeo eſt annexa regu-*

regulæ Monachali, ut contra eam nec etiam summus Pontifex possit licentiam indulgere.

Quod si summus Pontifex rescripta det, quibus voti solemnis tollat obligationem, non proprie, inquiunt Thomistæ, dispensat, sed vel declarat vota esse nulla, quia non sunt elicita cum debitis conditionibus; vel judicat quod id quod materia voti videbatur, non sit materia voti in tali & tali circumstantia.

Prop. III. Dispensatio potest & peti & dari circa ea, quæ pertinent ad jus positivum humanum tum Ecclesiasticum, tum civile, sive generale, sive particulare.

Probatur ex praxi Ecclesiæ. Ecclesia primis, mediis, & ultimis temporibus, varias dispensationes concessit circa Canones Conciliorum etiam generalium, ut late probat Dominus de Marca lib. 3. Concordiæ, cap. 14. & 15.

Damasus precibus D. Chrysostomi remisit vitium ordinationis Fabiani, qui ordinatus erat Antiochenus Archiepiscopus, dum adhuc viveret Paulinus ejusdem urbis Præsatus.

Leo precibus Marciani Imperatoris remisit vitium ordinationis Anatolii, cujus ordinatio celebrata fuerat a Conciliabulo Ephesino, cujus acta rescissa fuerant: ita docet Leo Epistola ad Marcianum Augustum.

Hilarius Epistola ad Ascanium permittit, ut Episcopi ordinatio facta sine licentia Metropolitani valida sit; licet Canones Nicæni Concilii contrarium docerent.

Undecimo sæculo frequentiores cœperunt esse dispensationes; adeo ut Ivo Epist. 214. hanc statuat regulam: *Tunc possunt,* inquit, *Præsules Legum rigorem propter necessitates ecclesiasticas temperare, quando ipsa Legum remissio nihil continet contra fidei veritatem, vel morum honestatem.*

Demum a trecentis abhinc annis & ultra is receptus est usus in Curia Romana, ut pleræque dispensationes concedantur, quibus v. g. irregularitates tolluntur; impedimenta consanguinitatis & affinitatis in tertio & quarto gradu amoventur; Beneficiorum pluralitas conceditur; & pœnæ a Canonibus constitutæ contra quædam crimina vel minuuntur, vel tolluntur: Ergo ex pra-

praxi Ecclesiæ dispensatio & peti & dari potest circa ea, quæ pertinent ad jus positivum.

Consectarium hujus Doctrinæ.

Licet Ecclesia in concedendis dispensationibus circa ea, quæ pertinent ad jus positivum, non tam rigida sit, quam olim fuerit; non tamen culpanda est hæc Ecclesiæ benignitas; uti enim olim rationes habebat, quibus ad severiorem illam disciplinam movebatur; ita & nunc rationes habet, propter quas benigniore disciplina utitur. Et sicut immunes sunt a peccato, qui secuti præsentem Ecclesiæ usum quadragesimam observant, non juxta severiorem antiquæ Ecclesiæ rigiditatem, sed secundum præsentis Ecclesiæ indulgentiam; ita immunes sunt a peccato, qui agunt juxta benigniorem præsentis Ecclesiæ disciplinam.

§. IV.

Quæ authoritas & jurisdictio requiratur, ut dispensatio sit valida.

Nota. Jurisdictio generatim est vis & authoritas jus dicendi.

Jurisdictio est duplex, fori interni, & externi.

Jurisdictio fori interni est vis & authoritas jus dicendi in eo tribunali, cujus solus Deus offensus, & homo offendens, & Sacerdos judex conscii sunt: & talis Jurisdictio exercetur in tribunali pœnitentiæ: & talis Jurisdictio non exercetur nisi ab eo, qui habet characterem Sacerdotalem.

Jurisdictio fori externi est vis & authoritas jus dicendi in eo tribunali, cujus judicium non solum Deo, sed & hominibus innotescere potest: & talis Jurisdictio exercetur extra tribunal pœnitentiæ, & non supponit characterem Sacerdotalem, sed solum dignitatem aliquam hierarchicam in Ecclesia, v. g. Prælaturam vel Ecclesiasticam, vel Monachalem.

Jurisdictio fori externi alia est contentiosa, alia gratiosa seu voluntaria.

Jurisdictio contentiosa ea est, quæ exigit processum forensem & judiciarium strepitum: talis est ea, quæ exerce-

ercetur ad instantiam partium litigantium; ut cum jus dicitur inter litigantes.

Jurisdictio gratiosa ea est, quæ non exigit processum forensem aut strepitum juridicum, & exercetur vel ex motu proprio Prælati, vel ad preces supplicantis conceditur dispensatio in voto occulto, in irregularitate occulta.

Prop. 1. Ut dispensatio sit valida, supponit in dispensante legitimam authoritatem, & externi fori jurisdictionem vel contentiosam, vel gratiosam.

Probatur 1. Ex Scriptura. Authoritas dispensandi juxta Interpretes probatur his verbis desumptis ex Matth. 16. v. 8. *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam -- Et tibi dabo claves regni cœlorum: & quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cœlis:* Atqui hæc verba important authoritatem legitimam, & externi fori Jurisdictionem vel contentiosam, vel gratiosam & in Petro, & in Apostolis, eorumque successoribus, quibus adaptantur: Ergo, ut dispensatio sit valida, supponit in dispensante authoritatem legitimam, & Jurisdictionem externi fori aut contentiosam aut gratiosam: inde est quod Lucas cap. 12. loquens de servo fideli in familia Dei ministrante, vult, quod sit constitutus a Domino, id est, quod habeat legitimam authoritatem, & consequenter Jurisdictionem externi fori. *Quis putas,* inquit, *est fidelis servus & prudens quem constituit Dominus super familiam suam?*

2. Ex D. Bernardo lib. de præcepto & dispensatione cap. 2. *Non cuilibet,* inquit, *homini istud mutare,* id est dispensare, *fas sit, nisi solis dispensatoribus mysteriorum Dei, id est Præpositis:* Ergo ex D. Bernardo, ut quis valide dispenset, debet esse præpositus, seu Prælatus: ergo debet habere authoritatem legitimam, & externi fori Jurisdictionem vel contentiosam, vel gratiosam.

3. Ex Jure Canonico. Vis dispensandi in Lege, in votis, juramentis, &c. est actus Jurisdictionis contentiosæ vel ordinariæ, vel delegatæ. Id supponit tamquam certum Alexander tertius in cap. *D. Peregrinationis,* & in cap. *Ex multa,* de voto, & voti redemptione; ideo Trident. sess. 24. c. 29. de reformat. causas ma-

matrimoniales & criminales, utpote pertinentes ad forum contentiosum, ad Episcopos remittit. *Causæ*, inquit, *matrimoniales & criminales* (idem dic de dispensationibus) *non Decani, Archidiaconi, aut aliorum inferiorum judicio etiam visitando, sed Episcopi tantum examini*, *& Jurisdictioni relinquantur*. Ideo Cabassutius lib. 1. Theoriæ & praxis Juris Canon. c. 8. n. 20. *In summa*, inquit, *competit solis Ecclesiæ Prælatis Jurisdictionem externi fori habentibus, illa sive relaxandi, sive commutandi voti potestas, & cum sit ista dispensatio actus Jurisdictionis.*

4. Rat. Talis esse debet, qui dispensat ab observatione Legis, qualis est qui condit Legem: quia dispensator & Legislator sunt unum & idem, eo solum discrimine, quod Legislator attendit ad casus communes, dispensator vero ad casus particulares, qui a Legislatore prævideri non potuerunt: Ergo sicut ille, qui condit Legem, debet habere legitimam authoritatem, & fori externi Jurisdictionem vel contentiosam, vel gratiosam; ita & ille qui dispensat.

Non est tamen necesse, quod semper dispensatio fiat processu contentioso: quando enim nulla intercessit, aut intercedere potest litis contestatio, tunc dispensatio potest fieri sine processu contentioso per solam declarationem factam ei, qui dispensatur; quando vero intercessit, aut intercedere potest litis contestatio, tunc dispensatio debet fieri in foro contentioso, & scribi in instrumentis publicis. Inde est quod dispensatio voti, v. g. occulti, detur occulte; voti vero publici, publice.

Consectarium hujus Doctrinæ.

De casibus, in quibus valida est dispensatio.

Consect. 1. Toties valida est dispensatio, quoties datur ab eo, qui supponitur habere & legitimam authoritatem, & externi fori Jurisdictionem contentiosam, quamvis non detur processu contentioso: quia ad dispensationem validam requiruntur solum hæc duo: & authoritas legitima, & Jurisdictio externi fori vel contentiosa, vel gratiosa.

Sic dispensatio data a Rege, a Republica in his, quæ pertinent ad jus positivum, quod ipse Rex, vel Respublica statuit, est valida: quia habent authoritatem circa

illa;

illa: v. g. *Rex & Respublica* possunt dispensare contrahentes in solemnitatibus quibusdam requisitis solo jure positivo: item eximere possunt aliquas personas particulares a vectigalibus solvendis, a tributis impendendis, modo illa exemptio non redundet in præjudicium aliorum.

Sic dispensatio data a Papa, a Concilio generali, est valida in his, quæ pertinent ad jus positivum, quod ipse Papa, vel Concilium statuit. Unde ait D. Thom. q. 88. art. 12. ad tertium. *Dicendum*, inquit, *quod quia summus Pontifex* (idem dici potest de Concilio generali legitimo) *gerit plenariè vicem Christi in tota Ecclesia, ipse habet plenitudinem potestatis dispensandi in omnibus dispensabilibus votis*; & proinde in aliis, quæ jure Ecclesiastico constituuntur, sive fideles, sive Clericos, sive Episcopos Leges illæ respiciant; sive cæremonias Sacramentorum, sive celebrationem festorum, sive observantiam jejuniorum Leges illæ præscribant; sive excommunicationes, suspensiones, irregularitates, & impedimenta matrimonialia statuant: ita enim loquitur Innocentius cap. *Proposuit*, de concessione Præbendæ: *Secundum plenitudinem Potestatis, de jure possumus supra jus dispensare.* Item Papa, & Concilium generale potest dispensare in votis simplicibus, & in juramentis: quia, ut loquitur D. Thom. Juramenta, & vota simplicia, sunt dispensabilia: an dispensatio possit cadere supra votum solemne, dicetur infra.

Sic dispensatio data ab Episcopo, a Synodo Diœcesana circa ea, quæ Episcopus, vel Synodus statuit, est valida: quia Episcopus & Synodus authoritatem habent in ea Ecclesiæ portione, quæ Episcopo & Synodo commissa est; juxta illud Pauli Actorum 20. v. 28. ubi sic Episcopos alloquitur: *Attendite vobis & universo gregi, in quo vos posuit Spiritus sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.* Et cap. 11. Apost. *Præcipimus, ut Episcopus res Ecclesiæ in potestate habeat: nam si pretiosæ hominum animæ ejus fidei committendæ sunt; multo utique magis oportuerit & de pecuniis mandatum dare, ut illius arbitratu dispensetur.* Et Concilium Lateranense sub Calisto cap. 7. sic habet: *Immo sicut sanctis Canonibus constitutum est, cura, & rerum Ecclesiasticæ-*

ſticarum diſpenſatio in Epiſcopi judicio, & poteſtate permaneat: ideo Epiſcopus poteſt diſpenſare in omnibus, quæ ſibi non reſervavit ſummus Pontifex. Ita docet Panormitanus in cap. *In quibusdam*, de pœnis; ibi enim in textu dicitur: quod poſteri illius advocati, qui Prælatum occiderat, quique in pœnam illius homicidii perpetrati erant a Beneficio excluſi, poterunt tamen Beneficium illud occupare, *ſi cum eis fuerit diſpenſatum*. Diſpenſatio illa, inquit Panormitanus, ab Epiſcopo concedi poteſt, quia non reſervatur a Papa. Idem docet Joannes Andreas in cap. *Licet Canon*, ubi textus dicit: *Quod ordinarius poterit ſuper reſidentia diſpenſare*: & quia, inquit Andreas, Papa non ſibi reſervat hanc diſpenſationem, ab Epiſcopo poteſt concedi: etenim generaliter dicitur in capite *Nuper* de ſententia excommunicationis, quod ubi *Conditor Canonis ejus abſolutionem ſibi ſpecialiter non retinuit, eo ipſo conceſſiſſe videtur aliis facultatem relaxandi*.

Sic Papa electus, & nondum conſecratus, & Epiſcopus confirmatus a ſede Apoſtolica, quamvis non conſecratus, poterunt diſpenſare in his, quæ ſuæ ſunt Juriſdictionis, immo eam poteſtatem aliis delegare: quia hæc poteſtas, utpote Juriſdictio fori externi, non ſupponit characterem Ordinis, ſed ſolùm dignitatem vel Eccleſiaſticam, vel Monachalem.

Sic Abbas poteſt diſpenſare cùm ſuis ſubditis in his, quæ pertinent ad Monaſticas obſervantias non neceſſario & eſſentialiter obſervandas: quia poſſunt intervenire caſus, in quibus eſt neceſſaria hujusmodi diſpenſatio: habet enim circa id authoritatem & Juriſdictionem, immo poteſt aliquando abſolvere in his, quæ reſervantur Pontifici; ideo Monachos ſe ad invicem percutientes abſolvit Abbas, cap. *Monachi*, de ſententia excommunicationis: & Fratres Hoſpitalis Jeroſolymitani excommunicati pro injectione manuum in Clericum ſeu confratrem, abſolvi poſſunt per Priorem, niſi exceſſus fuerit enormis. Cap. *Canonica conſtitutione*, de ſententia excommunicationis.

De caſibus, in quibus invalida eſt diſpenſatio.

Conſect. 2. Toties diſpenſatio eſt invalida & nulla, quo-

quoties datur ab eo, qui non habet vel authoritatem legitimam, vel Jurisdictionem contentiosam circa eam materiam, circa quam cadit dispensatio: quia non est major defectus in dispensante, quam defectus authoritatis.

Sic dispensatio data a Laico in his, quæ spectant Jus Canonicum, & dispensatio pariter data a Superiore Ecclesiastico in his, quæ spectant jus civile, est invalida & nulla: quia Laicus non habet authoritatem circa spiritualia, nec Superior Ecclesiasticus, ex vi solius potestatis Ecclesiasticæ, circa temporalia hujus sæculi.

Sic dispensatio data a Rege, a Republica circa ea, quæ pertinent ad jus naturale & divinum, est invalida & nulla: quia Superior politicus juri naturali dominari non debet, sed subesse; ideo non potest dispensare circa conditiones in contractibus essentialiter & necessario observandas.

Sic dispensatio data a Superiore Ecclesiastico, v. g. a Papa, a Concilio generali, ab Episcopo, a Synodo Diœcesana in his, quæ pertinent ad jus naturale & positivum divinum, est invalida & nulla: quia Superior Ecclesiasticus juri naturali & divino positivo dominari non debet, sed subesse.

De jure naturali quoad prima principia & generalia præcepta sic loquitur D. Thom. 1. 2. q. 97. a. 4. ad 3. *Dicendum autem, quod Lex naturalis, in quantum continet præcepta communia, quæ numquam fallunt, dispensationem recipere non potest; in illis vero præceptis, quæ sunt quasi conclusiones præceptorum communium, quandoque per hominem dispensatur, puta, quod mutuum non reddatur proditori patriæ, vel aliquid ejusmodi.*

De his vero, quæ absolute quamdam deformitatem important, quæque videntur contraria juri naturæ, qualis est pluralitas Præbendarum in eodem Beneficiario, qualis est non residentia Clericorum in suo Beneficio, ita censet D. Thom. scilicet, quod dispensatio sit valida, si reperiantur omnes circumstantiæ deformitatem Legi naturali oppositam abstergentes; invalida vero si absit aliqua ex illis circumstantiis. *Quia dispensatio,* inquit D. Thom. *ad jus naturale non pertinet, sed solum ad jus positivum;* Quodlibeto 9. a. 15. Idem doцet

cet Fagnanus ad cap. *Quia*, de Præbendis num. 13. *Cessant bus*, inquit, *ejusmodi circumstantiis, quæ deformitatem, ceu inordinationem tollunt, licitum non est plures Præbendas tenere, etiam cum dispensatione, eo quod dispensatio non auferat ligamen juris naturalis, sed solum juris positivi.* Idem dicendum de residentia Clericorum, quam supponimus juris esse naturalis.

De præceptis juris positivi divini, v. g. de præceptis Evangelicis, ita loquitur D. Thom. 1. 2. q. 97. a. 4. docens, dispensationem circa illa præcepta esse invalidam, nisi constet, quod Deus talem dispensationem dispensatori commiserit. *Ad Legem divinam*, inquit, *ita se habet quilibet homo, sicut persona privata ad Legem publicam, cui subjicitur: unde sicut in Lege humana publica non potest dispensare nisi ille, a quo Lex authoritatem habet, vel ille, cui ipse commiserit; ita in præceptis, quæ sunt juris divini, nullus potest dispensare, nisi Deus, vel is, cui ipse specialiter commiserit.*

Sic dispensatio generalis data ab Episcopo in his, quæ pertinent ad totam Ecclesiam, v. g. in festis solemnioribus universali Ecclesiæ consensu institutis, in observantia quadragesimæ, & jejuniorum quatuor temporum: illa, inquam, dispensatio generalis est invalida & nulla: quia Episcopus non habet authoritatem supra Leges universali Ecclesiæ consensu constitutas.

Dixi, *Dispensatio generalis*: quia possunt contingere casus in aliqua Diœcesi, v. g. penuria, sterilitas, & alia hujusmodi, in quibus Episcopus subditis suis declarare potest, quod Leges Ecclesiasticæ vel de jejunio, vel de abstinentia in talibus circumstantiis non ligent.

Sic dispensatio data ab Abbate circa res pertinentes ad Jurisdictionem vel Episcopalem, vel Papalem est nulla: quia non habet authoritatem circa ea, quæ ad Papam vel Episcopum pertinent.

Sic dispensatio data a Superiore vel politico, vel Ecclesiastico, v. g. a Rege, a Republica, a Papa, ab Episcopo in præjudicium tertiæ personæ, quæ jus habet naturale exigendi quod exigitur, est invalida

lida & nulla: quia eſt contra jus naturale, v. g. qui ſciens & volens juxta Legem promiſit aliquid alteri, vel cum alio contraxit, non poteſt liberari ab illo promiſſo, vel ab illo contractu per ſolam politici Superioris diſpenſationem. Item qui juramento libere & non coacte ſpopondit aliquid alteri, non poteſt ab hoc juramento abſolvi a Superiore Eccleſiaſtico contra voluntatem illius, cui facta eſt promiſſio juramento firmata.

Sic diſpenſatio in votis ſimplicibus; in juramentis, in Lege Eccleſiaſtica, vel civili, facta a Confeſſario, qui habet ſolum in foro interno Jurisdictionem vel ordinariam ex vi Beneficii, ut Parochi, vel delegatam ex vi approbationis, ut ſimplices Sacerdotes approbati tantum ad audiendas confeſſiones, eſt nulla: quia non habet authoritatem legitimam & Jurisdictionem contentioſam, quæ requiritur: ideo quando Confeſſarius reperit pœnitentem vere ligatum vel voto, vel juramento, vere irretitum vel excommunicatione ſibi reſervata, aut ſuſpenſione, aut irregularitate, non debet eum abſolvere, quia non eſt in ſtatu, in quo poſſit recipere abſolutionem; nec poteſt ei diſpenſationem concedere, quia non habet authoritatem; ſed debet pœnitenti declarare, quod ei recurrendum ſit vel ad Papam, ſi res ſit de Jurisdictione Papali; vel ad Epiſcopum, ſi res ſit de Jurisdictione Epiſcopali; vel ad Abbatem, ſi res ſit de Jurisdictione Abbatis.

Concl. 3. Toties diſpenſatio eſt invalida & nulla, quoties datur ab inferiore Prælato circa ea, quæ Prælatus ſuperior ſibi juſte & legitime reſervavit: quia poſt reſervationem Prælatus inferior nec Jurisdictionem habet, neque authoritatem.

Sic Epiſcopus non poteſt diſpenſare in his, quæ Papæ vel de jure, vel ex conſuetudine reſervantur; poteſt vero diſpenſare in his, quæ Papæ non reſervantur.

Iſthæc autem vota reſervantur ſummo Pontifici: primo, omne votum ſolemne; ſecundo, votum perpetuæ caſtitatis; tertio, votum ingrediendi religionem approbatam; quarto, votum peregrinationis vel ad limina Apoſtolorum, vel ad Jeruſalem,

vel ad ſanctum Jacobum: ita D. Thom. 2. 2. q. 88. art. 12.

Papæ iſta pariter reſervantur. 1. Diſpenſatio in impedimentis matrimonium dirimentibus. 2. Diſpenſatio deducta ad forum contentioſum, immo occulta, quæ provenit ex homicidio voluntario.

Papæ reſervantur caſus ſequentes juxta uſum Eccleſiæ Gallicanæ. 1. Gravis & mediocris percuſſio Clerici, vel Monachi, ac violentia, ſi ſit publice nota. 2. Simonia realis & confidentialis publice nota. 3. Crimen incendii & deliberata malitia poſt denuntiationem Eccleſiaſticam. 4. Rapina rerum Eccleſiaſticarum cum effractione poſt denuntiationem Eccleſiaſticam.

In prædictis votis & impedimentis matrimonialibus, & in dictis irregularitatibus Epiſcopus non poteſt diſpenſare; quia reſervantur Papæ: in caſibus ſimiliter prædictis non poteſt abſolvere; quia reſervantur Papæ.

Sed Epiſcopus poteſt hæc omnia, quæ ſubſequuntur. 1. Diſpenſare in omnibus votis ſimplicibus, exceptis his, de quibus ſupra. 2. Diſpenſare in omnibus irregularitatibus occultis, quantumvis olim reſervatis: quia jam ex Trid. non reſervantur. 3. Diſpenſare in quarto, immo tertio gradu affinitatis & conſanguinitatis, ſi talis ſit uſus antiquus ſuæ Diœceſeos & non aliter. 4. Abſolvere in levi percuſſione Clerici publice nota, immo in gravi & mediocri non publice nota. 5. In incendio non denuntiato. 6. In rapina rei Eccleſiaſticæ ſine effractione, vel cum effractione, ſi non ſit denuntiata.

Demum Epiſcopus poteſt vel diſpenſare, vel abſolvere in reſervatis Papæ, quando diſpenſandi, vel abſolvendi non poſſunt facile ad ſummum Pontificem recurrere vel ob juvenilem, aut ſenilem ætatem, vel ob infirmitatem, vel ob pauperiem.

Sic propter ſimilem rationem Confeſſarii ſive habentes Juriſdictionem ordinariam ut Curati, vel delegatam ut Sacerdotes approbati ab Epiſcopo, non poſſunt abſolvere in tribunali pœnitentiæ a caſibus Papæ reſervatis: quia non habent authoritatem, nec Juriſdictionem circa illos: caſus autem Papæ reſervati, ſunt quatuor ſupra dicti.

Confessarii non possunt pariter absolvere a casibus Episcopo communiter reservatis: casus autem communiter Episcopis reservati, sunt septem sequentes. 1. Clerici percussio levis. 2. Incendium non denuntiatum. 3. Rapina in Ecclesia cum effractione non denuntiata. 4. Crimen hæresis. 5. Duellum. 6. Violatio clausuræ regularis. 7. Abortus procuratus fœtus animati.

Confessarii non possunt similiter absolvere a casibus ab Episcopo sibi specialiter reservatis: quia non habent authoritatem & jurisdictionem circa illos: casus autem specialiter Episcopo reservati sunt illi, quos quilibet Episcopus sibi reservat pro bono suæ Diœcesos, quos quilibet Confessarius tenetur scire. Hæc cursim attigimus, quia videbantur sequi ex principio supra statuto; sed ea fusius suo loco tractabimus.

§. V.

An licita sit dispensatio data sine causa in his, quæ pertinent ad jus naturale, vel positivum divinum, necessarium ad nostram salutem ex ordinatione Dei, & ex electione nostra.

Juxta omnes Authores dispensatio non potest vel dari, vel peti sine causa circa ea, quæ pertinent ad jus vel naturale, vel positivum divinum, inductum ex ordinatione Dei & ex nostra electione, qualia sunt vota & juramenta.

Prob. 1. Ex Scriptura. Dispensans debet esse fidelis & prudens: Luc, 12. Ergo dispensans debet habere aliquam causam, ut dispenset.

2. Ex Bernardo ad Eugenium lib. 3. cap. 4. *Ubi necessitas urget*, inquit, *excusabilis dispensatio; ubi utilitas provocat communis, & non propria, est fidelis dispensatio*: Ergo si nulla dispensatio possit peti, vel dari licite sine causa, a fortiori ea quæ cadit in ea, quæ pertinent ad jus naturale vel positivum divinum, inductum ex ordinatione Dei, & ex nostra electione.

3. Ratione. Dispensatio in votis & juramentis, vel est relaxatio strictæ obligationis facta a legitimo Superiore, ut tenent quidam Canonistæ; vel est declaratio facta a legitimo Superiore, qua Superior legitimus de-

clarat votum & juramentum in tali casu non obligare, ut explicat D. Thom. Atqui neutrum potest fieri sine causa: nam si Superior dispenset, ut volunt Juristæ, cum nullum habeat jus circa jus naturale, quale est jus servandi vota & juramenta, non potest sine causa circa illud dispensare: & si Superior tantum declaret vota & juramenta in tali casu non obligare, ut explicat D. Thomas, talis declaratio non potest fieri pariter sine causa.

Demum, sive dispensatio fiat per relaxationem, sive fiat per declarationem; & relaxans, & declarans esse debet minister fidelis ædificationem procurans, & non destructionem: Ergo non potest dispensare sine justa causa.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Si Papa dispenset in votis, & in juramentis sine ulla causa, dispensatio est illicita. De hoc ita D. Thom. 2. 2. q. 88. a. 12. ad 2. *In manifestis*, inquit, *dispensatio Prælati non excusaret a culpa: puta si Prælatus dispensaret cum aliquo super voto de ingressu Religionis, nulla apparenti causa obstante*: Ergo censet D. Thomas, quod dispensatio in votis & juramentis data sine causa, est illicita, & non excusat a peccato. Cui concordat D. Bernardus scribens nepoti suo Epist. 1. ubi sic habet: *Quid tibi frustra quispiam blanditur de absolutione Apostolica, cujus conscientiam divina tenet ligatam sententia.*

Consect. 2. Si delegatus a Papa dispenset in votis & in juramentis sine ulla causa, dispensatio est illicita: quia delegatus non habet majorem authoritatem quam Papa.

Consect. 3. In Congregationibus nuper erectis, qualis est Congregatio Doctrinæ Christianæ, Missionis, &c. in quibus subditi earum Congregationum eliciunt vota simplicia castitatis, paupertatis, obedientiæ, & juramentum in ea Congregatione perseverandi, vota, inquam, eliciunt simplicia, & juramentum dispensandum vel a summo Pontifice, vel a capitulo generali, vel a definitorio: dispensatio, inquam, illa vel data, vel petita sine ulla causa, est illicita, sive detur a Papa, sive a capitulo generali, sive a definitorio: quia generali-

ter omnis dispensatio in votis, & juramentis debet fieri cum causa.

Consect. 4. Relaxatio juramenti perseverandi in dicta Congregatione, petita, vel data sine ulla causa, est illicita: quia juramentum illud non est merus contractus civilis, qui per mutuam contrahentium voluntatem rescindatur; vel merum juramentum, cujus vis relaxetur per concessionem Congregationis, in cujus utilitatem factum est, sicut juramentum promissorium relaxatur per concessionem illius, in cujus commodum fit: sed juramentum perseverandi in dictis Congregationibus est actus religionis, quo subditus Congregationis ingreditur talem statum potius quam alium, ut se Deo consecret, ut Societati Ecclesiasticæ, scilicet Congregationi spiritualiter serviat, & Ecclesiæ utilior evadat: & ut firmius propositum illud figat, Deum vocat in testem juramenti sui: ergo juramentum illud non potest relaxari sine aliqua causa, quæ cedat in bonum spirituale jurantis, in utilitatem spiritualem Congregationis, & in ædificationem Ecclesiæ, ut docet D. Thom. 2. 2. q. 89. ad 2. ubi ait, quod cum illud, quod promittitur, cedit in honorem Dei, *tunc ille, cui promittitur, non potest absolvere promittentem: quia promissio non est facta ei principaliter, sed Deo.*

§. VI.

Quæ causa requiratur, ut dispensatio sit licita in his, quæ pertinent ad jus naturale, & positivum divinum, qualia sunt vota & juramenta.

Nota. Dicemus, ubi de voto & juramento, quod votum & juramentum non obligent, quoties sunt de re, quæ est vel mala, vel inutilis, vel majoris boni impeditiva, ut loquitur D. Thom. 2. 2. q. 88. art. 9. Hæc tria suo loco explicabuntur. Hic jam quæritur, quæ causa, quodve motivum movere debeat Superiorem ad dispensandum in votis, & juramentis: ideo sit

Prop. unica. Triplex causa potest esse motivum dispensandi in votis, & juramentis: scilicet, utilitas spiritualis illius, qui dispensatur: bonum Ecclesiæ, & promotio gloriæ Dei.

Probatur 1. Ex Scriptura. Videmus, quod in dispen-

ſatione, quæ facta eſt Corinthio inceſtuoſo, cui non quidem votum, aut juramentum remiſſum eſt, ſed remiſſa eſt pœnitentiæ pars, cui addictus fuerat; videmus, inquam, ad triplicem illam cauſam attendiſſe Paulum. Nam attendit primo ad bonum ſpirituale Corinthii, ut denotat his verbis: *Ne forte abundantiori triſtitia abſorbeatur, qui ejusmodi eſt.* Secundo attendit ad bonum Eccleſiæ, & gloriam Dei, ut denotat his verbis: *Nam ego quod donavi, ſi quid donavi, propter vos in perſona Chriſti*: & addit, *ut non circumveniamur a Satana; non enim ignoramus cogitationes ejus.* Quæ omnia denotant, Paulum in hujusmodi remiſſione quæſiiſſe bonum ſpirituale Corinthii, bonum Eccleſiæ, & gloriam Dei: Ergo in diſpenſatione votorum, & juramentorum debent Superiores ſimili motivo duci.

2. Ex D. Bernardo lib. 2. de Conſid. ubi ſic habetur: *Ubi utilitas provocat, diſpenſatio laudabilis eſt, utilitas dico communis*, qualis eſt utilitas ſpiritualis illius, qui diſpenſatur, bonum Eccleſiæ, & promotio gloriæ Dei: *non propria*, qualis eſt utilitas temporalis illius, qui diſpenſat, vel diſpenſatur: *nam cum nihil horum eſt*, id eſt, cum non intervenit triplex illa utilitas ſpiritualis; *non plane fidelis diſpenſatio, ſed crudelis diſſipatio eſt*, inquit idem Bernardus.

3. Ratione. Diſpenſatio in votis, & juramentis debet eſſe non in deſtructionem, ſed in ædificationem: Ergo hujusmodi diſpenſatio debet cadere in utilitatem ſpiritualem illius, qui diſpenſatur, in bonum Eccleſiæ, in qua fit diſpenſatio, & in gloriam Dei, in cujus authoritate fit diſpenſatio.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Illicita eſt diſpenſatio in votis, & juramentis, cum diſpenſans ſolam attendit utilitatem temporalem, quam ex tali diſpenſatione colligit. Primo, quia omnis diſpenſatio debet fieri gratis, juxta illud: *Gratis accepiſtis, gratis date*: quia ita jubet Tridentinum, ſeſſ. 24. c. 5. *Gratis a quibuscumque, ad quos diſpenſatio pertinebit, erit præſtandum.* Secundo, quia ubi diſpenſatio vel in votis, vel in juramentis, vel in pœnis pecunia emitur, ſtatim, ut monet Arnobius lib.

septimo, via sceleribus aperitur. *Crescit enim,* inquit, *peccantium multitudo, cum redimendi peccati spes datur: & facile itur ad culpas, ubi est venalis ignoscentium gratia.*

Consect. 2. Illicita est dispensatio in votis, & juramentis, quæ datur, non in utilitatem spiritualem illius, qui dispensatur, sed ad fovendam ejus negligentiam: quia maledictionem minitatur Deus Prælatis omnibus, qui subditorum peccatis adulantur. Ideoque, qui dispensatur, debet, ut ait Concil. Coloniense, examinare, num a dispensatore quærat *Velamentum potius, quam medicamentum; licentiam potius, quam scientiam; suavitatem potius, quam veritatem*, ut ait Bernardus Epist. 8.

Consect. 3. Dispensatio est licita, quando causa spiritualis dispensandi est vel necessaria, vel sufficiens, vel dubia: quia tunc dispensans non agit sine causa. Causa est necessaria, cum reperitur major utilitas spiritualis, dando dispensationem, quam denegando; & tunc nedum potest, sed debet dari dispensatio: v. g. vovit quis castitatem, longo experimento constat, quod nequeat se continere; melius est, ut solutus a voto per dispensationem legitimum matrimonium contrahat, quam ligátus voto turpibus scortationibus fœdetur: *Melius est enim nubere, quam uri.* Causa est sufficiens, cum æqualis reperitur utilitas spiritualis, dando dispensationem, quam denegando: v. g. vovit quis Religionis ingressum, statim ac Religionem cogitat, vix est sui compos, tristitia afficitur, exercitiis spiritualibus vacare non potest; tunc dari & peti potest dispensatio, ut dispensatus pietatis exercitiis tranquillius vacet.

Causa dubia est, dum dispensans dubitat, quid magis proficiat, an dispensationis concessio, an ejus negatio: tunc in tali dubio dispensans potest commutare votum in æquale, vel in melius bonum. *Si autem,* inquit D. Th. 2. 2. q. 88. a. 12. ad 2. *esset causa apparens* dispensandi. *per quam saltem in dubium verteretur,* an licita sit dispensatio, nec ne: *posset* dispensatus *stare in judicio Prælati dispensantis, vel commutantis votum; non tamen judicio proprio.*

§. VII.

§. VII.

An licita sit dispensatio data a supremo Legislatore, quando dispensatio est circa ea, quæ pertinent ad jus positivum.

Prop. 1. Juxta Panormitanum, Felinum, & alios, dispensatio data a supremo Legislatore, etiam sine causa, est licita: v. g. dispensatio data a Rege circa jus civile: dispensatio data a Papa circa jus Ecclesiasticum; valida est, inquiunt, & licita talis dispensatio ex plenitudine potestatis; sed hæc sententia juxta alios graviores authores est minus probabilis, & minus tuta. Itaque in praxi dicendum, quod dispensatio data sine causa, etiam a Legislatore supremo, circa jus positivum, est illicita: v. g. dispensatio data a Papa sine causa circa ea, quæ pertinent ad jus positivum vel generale, vel particulare. De Regia potestate non loquimur: quia circa id possunt esse rationes speciales.

Prob. 1. Ex Scriptura. Qui dispensat in lege, debet esse fidelis & prudens, juxta illud Luc. 12. *Quis, putas, est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam.* Infidelis erit dispensator, inquit D. Thom. si non habet intentionem ad bonum commune; imprudens autem, si rationem dispensandi ignoret: 1. 2. q. 97. a. 3. in corp. Ergo supremus etiam dispensans, qualis est Papa in spiritualibus, non potest dispensare etiam in jure positivo sine causa, & sine cognitione.

2. Ex Trid. sess. 25. c. 18. ubi loquens de dispensatione a Lege in certis casibus facienda, sic habet: *Quod si urgens, justaque ratio, & major quandoque utilitas postulaverit, cum aliquibus dispensandum esse, id causa cognita, ac summa maturitate atque gratis a quibuscumque, ad quos dispensatio pertinebit, erit præstandum; aliter facta dispensatio subreptitia censeatur*: Ergo dispensatio a quocumque data sine causa est illicita.

3. Ratione. Authoritas suprema, quam habet Papa circa spiritualia, venit a Deo: quæ autem a Deo sunt, ordinata sunt: Ergo hæc potestas suprema est in ædificationem, & non in destructionem, ut dicit Paulus: ergo talis est, ut valeat, non quidem vigorem Legis destruere, sed cum causa suppetit, temperare.

Et sicuti Lex lata a supremo etiam Legislatore, si fit injusta, non obligat; ita dispensatio data a supremo dispensante, seu Papa, si sit injusta, non absolvit. Ratio est ex D. Thom. 2. 2. q. 97. a. 4. in corpore.

Consectarium hujus Doctrinæ.

Illicita est dispensatio data sine ulla causa etiam a summo Pontifice circa ea, quæ sunt statuta a Canonibus universalium Conciliorum; licita vero, si detur cum aliqua causa justa. De hoc ita D. Bernardus lib. de Præcept. & dispensat. ubi citans Leonem, & Gelasium sic habet: *Ubi necessitas non est, inconvertibilia Sanctorum Patrum maneant decreta - - Ubi necessitas non est, nullo modo Sanctorum Patrum constituta violentur:* & inde infert: *Ubi ergo necessitas fuerit, ad utilitatem Ecclesiæ, qui potestatem habet, ea dispenset; ex necessitate enim fit mutatio legis.* De hoc idem fere habet Symmachus ad Aonium Episcopum Arelatensem scribens his verbis: *Quod fit præter regulam,* inquit, *modo fit ex justa causa, non infringit regulam, quam sola pervicacia & antiquitatis contemptus lædit. Nam quamvis a Patribus statuta diligenti observatione, & observanti diligentia sint custodienda; nihilominus propter aliquod bonum de rigore Legis aliquid relaxatur; quod & ipsa Lex cavisset, si prænovisset. Et sæpe crudele esset insistere Legi, cum observantia ejus esse præjudicabilis Ecclesiæ videtur.*

Illicita est pariter dispensatio data sine causa ab Episcopo circa ea, quæ statuta sunt per Synodum Diœcesanam; licita vero, si detur cum legitima causa.

Illicita est pariter dispensatio data sine causa ab Abbate circa ea, quæ sancita sunt per regulam; licita vero, si detur cum causa. De licita dispensatione sic loquitur Goffridus Vindocinensis in opusc. c. 5. *Dispensationes,* inquit, *aliquando faciendæ sunt in Ecclesia; non quidem amore pecuniæ, vel quolibet humano favore, sed pia & misericordi intentione; tunc enim a Pastore Ecclesiæ dispensatio pie & misericorditer fieri dicitur, cum aliquid minus perfecte ad tempus fit ab illo, vel fieri permittitur, non voluntate sua, sed aliorum necessitate, ne ipsis videlicet fides Christiana periclitetur.*

De illicita dispensatione sic loquitur Bernardus lib. de di-

dispens. & præcept. cap. 4. *Supra fratrum sane transgressiones*, inquit, *non supra Patrum traditiones constituitur, qui Abbas eligitur, mandatorum cultor, & ultor vitiorum: arbitror namque sanctas illas observationes Prælatorum, providentiæ & fidei tuæ creditas, non subditas voluntati.*

§. VIII.

Quæ causa requiratur, ut dispensatio data vel a Papa, vel ab inferioribus Prælatis circa ea, quæ pertinent ad jus positivum, sit licita.

Prop. Ut dispensatio data vel a Papa, vel ab inferiori Prælato sit licita, sufficit, quod causa dispensandi sit proportionata & personæ, & rei, circa quam fit dispensatio; v. g. quod causa sit communis, si dispensatio fiat circa Legem communem, quod causa sit particularis, si dispensatio fiat circa Legem particularem: quod usus sit communis, si dispensatio fiat circa rem, quæ solo usu & consuetudine constat.

Probatur. Tunc causa censetur justa, quando rei, cui comparatur, æquiponderat: Ergo dispensatio data circa Legem communem ob causam communem, circa Legem particularem ob causam particularem, circa rem sola consuetudine vigentem ob consuetudinem, debet censeri justa.

Consectaria hujus doctrinæ.

Consect. 1. Juxta D. Thom. illicita est dispensatio data circa Legem communem & generalem sine causa communi & generali. En verba Sancti Doctoris 1. 2. q. 97. a. 4. ad 3. *Quando cum aliquo dispensatur, ut legem communem non servet, non debet fieri in præjudicium boni communis, sed ea intentione, ut ad bonum commune proficiat.*

Sic dispensatio data alicui nationi vel circa abstinentiam a carnibus, vel circa observantiam jejuniorum, vel circa celebrationem festorum, esset illicita, si non daretur ob causam communem.

Consect. 2. Juxta D. de Marca lib. 3. Concord. c. 14. & 15. Dispensatio data a summo Pontifice alicui singulari personæ circa Canones Conciliorum generalium, etiam sine causa publica, est valida & licita; dummodo hæc dispensatio non tendat ad labefactandum Ecclesiæ

ſtatum, ſed ſit cauſa aliqua particularis, quæ poſſit cedere in bonum ipſius Eccleſiæ: quia pro diſpenſatione circa perſonam particularem ſufficit cauſa particularis. Sic privatum meritum Ambroſii & Nectarii efficit, ut, licet Neophiti, ordinarentur.

Sic ex cap. *Innotuit* de electione, multa inducere poſſunt ad diſpenſationem, ſcilicet *litterarum ſcientia, morum honeſtas, vitæ virtus, & fama perſonæ.* Sic cap. *Multa* de Præbendis: ſublimitas & litteratura perſonæ poteſt eſſe cauſa diſpenſandi in pluralitate Beneficiorum. *Circa ſublimes tamen & litteratas perſonas, quæ majoribus beneficiis ſunt honorandæ, cum ratio poſtulaverit, per ſedem Apoſtolicam poterit diſpenſari:* inquit Canon.

Sic juxta eumdem Dominum de Marca, licitæ ſunt variæ diſpenſationes circa Canones Conciliorum univerſalium ex ſolo uſu jam in Romana curia vigente: quia conſuetudo legitima ex authore, ex objecto, ex fine, ex modo, vim habet Legis.

Sic Epiſcoporum conſecratio, quæ juxta Nicænum ſine Metropolitano fieri non debet, poſt abrogatam Pragmaticam Sanctionem, inconſulto Metropolitano, tribus Epiſcopis ad arbitrium Papæ committitur.

Sic duabus Eccleſiis adſcribuntur frequenter Clerici contra Canones Concilii Chalcedonenſis.

Sic pluralitas Beneficiorum contra Canones Lateranenſes & Tridentinos ex diſpenſatione cum cauſa permittitur.

Sic novi Ordines Religioſi contra Concilium Lateranenſe ex diſpenſatione Papæ inſtituti.

Sic reſignationes in favorem olim in Eccleſia incognitæ, ſolo uſu authoritate Papæ jam frequentiſſimæ.

Sic impedimenta matrimonii ſolo jure poſitivo Eccleſiaſtico inducta, per diſpenſationem Papæ tolluntur; adeo ut poſt talem diſpenſationem & matrimonia habeantur valida, & liberi procreati cenſeantur legitimi.

§. IX.

De variis cauſis & motivis diſpenſandi & concedendi privilegia.

Cauſæ diſpenſandi ad ſex reduci poſſunt capita. Primum eſt generalis quædam conſuetudo, ſeu conducentia,

tia, ut loquitur Cyprianus. Sic nostro tempore facile dispensantur pœnitentes ab exercitio solemnioris pœnitentiæ, quam olim Episcopi insignioribus peccatoribus imponebant; & in hoc sequimur exemplum Cypriani, qui ita loquitur Epist. 55. ad Cornelium: *Remitto omnia, multa dissimulo, studio & voto colligendæ fraternitatis, etiam quæ in Deum commissa sunt non pleno judicio religionis examino: delictis plusquam oportet remittendis pene ipse delinquo; amplector prompta & plena dilectione cum pœnitentia revertentes: peccatum suum satisfactione humili & simplici confitentes.*

Secundum est amor pacis. Periculum schismatis motivum est dispensandi. Sic solebat pœnitentia olim remitti, quando periculum schismatis inerat, ut docet Aug. lib. contra Parmenianum; & quando timebatur, ne pœnitentes ab Ecclesia deciderent, ut docet Basilius Can. 3. de quo ita Hildebertus Cenomanensis Episcopus relatus in spicilegio Dacherii, Tom. 3. p. 250. *Multa,* inquit, *ex loco, ex tempore, differentius fiunt: rector Ecclesiæ numquam aut dissimulabit, aut faciet quæ accusat; cum viderit malum Schismatis imminere. Canonum scita mutabit: debet cessare censura, cum dissolvitur unitas, charitas læditur, pax vacillat.*

Tertium, utilitas vel fidelium, vel Ecclesiæ. Sic facile dispensantur hæretici a quibusdam Ecclesiæ observantiis v. g. ab abstinentia ovorum, lacticiniorum, ut promptius ad Ecclesiam redeant. Exemplum dedit Aug. Epist. 50. restituens Sacerdotes lapsos in gradum pristinum. *Hoc non fieret,* inquit, *quoniam fieri non debet, nisi pacis ipsius compensatione sanarentur.* Hoc fecit pariter Cyprianus, qui Trophimum Episcopum, lapsum in Idololatriam, recepit ad Communionem, quia cum tota sua plebe rediit ad Ecclesiam. Ita Cyprianus Epist. ad Antoninum. Id confirmat Bernardus his verbis, lib. de dispensatione & præcepto cap. 1. *Novit fidelis servus & prudens ibi tantum usurpare dispensationem, ut ille bonam possit habere recompensationem.*

Quartum. Qualitas personæ est motivum dispensandi. Sic inter Magnates facile dispensatur in impedimentis affinitatis & consanguinitatis, matrimonium solo jure Ecclesiastico impedientibus: de quo ita Arnulphus

phus Lexov. Epist. 26. ad summum Pontificem, ubi sic habet. *Tunc enim*, inquit, *in potestate Judicis est mollire sententiam, & mitius judicare quam Leges, cum rerum & personarum merita postulant, aut instantia necessitatis extorquet.*

Quintum. Multitudo est motivum dispensandi. Sic quando sunt multi in eodem reatu, facile cum illis dispensatur in his, quæ juxta rigidiorem disciplinam essent observanda: de quo ita Innocentius I. Epist. 22. ad Episcopos Macedoniæ cap. 6. *Quoties*, inquit, *a populis, aut a turba peccatur, quia in omnes propter multitudinem non potest vindicari, inultum solet transire.*

Sextum. Religionis status est motivum dispensandi. Sic dispensantur Religiosi ab ea irregularitate, quæ non provenit ex proprio delicto, v. g. ex defectu natalium; adeo ut filii Presbyterorum ex sola status religiosi professione promoveri possint ad Ordines sine dispensatione; ut habetur cap. *Ut filii Presbyterorum*, de filiis Presbyterorum; sed non ad dignitates sive prælationes. Cap. *Nimis in tua*, eod. tit.

§. X.

Quandonam cesset dispensatio & privilegium.

Dispensatio & privilegium debent cessare hoc ipso, quo præsumitur Superiorem nolle juste privilegium & dispensationem ulterius valere: nam sicuti Lex non ligat, nisi juxta rationalem intentionem Legislatoris; ita dispensatio & privilegium non debent valere, nisi juxta rationalem intentionem Legislatoris dispensantis.

Ideo in sequentibus casibus cessant dispensationes & privilegia.

1. Si per subreptionem fuerint concessæ, id est, per expressionem falsi, sive per obreptionem, id est, reticentiam veri: quia tunc Superior, utpote deceptus, non censetur velle dispensare: Cap. *Ex parte* de rescriptis.

2. Si dispensatio & rescriptum contrariantur constitutioni, & nulla fiat mentio constitutionis: nam tunc dispensatio præsumitur subrepta: Cap. *Cum nos*, de

de his, quæ fiunt a Prælatis fine Confenfu Capituli.

3. Si difpenfatio tollat confuetudinem, ejusque mentionem non faciat, quia tunc Superior præfumitur deceptus; Cap. *Licet*, de conftitutionibus in 6.

4. Si difpenfatio fit contra fententiam latam, ejusque mentionem non faciat: nam tunc Superior præfumitur deceptus. Cap. *Inter dilectos*. de fide inftrumentorum.

5. Si difpenfatio detur lite pendente, & non fiat mentio litis: quia Superior præfumitur deceptus. Cap. *Caufam*, de teftibus,

6. Difpenfatio ceffat, ceffante motivo principali difpenfationis: quia ceffat tunc ratio difpenfandi. Cap. *Cum ceffante*, extra de appellationibus.

Sic difpenfatus in caftitate, religione, juramento propter morbum; ceffante morbo, non manet difpenfatus; fecus fi ratio minus principalis ceffaverit.

7. Ceffant difpenfatio & privilegium, cum nocent illi, cui conceffa funt: nam quod conceditur ob gratiam alicujus, non eft in ejus difpendium retorquendum.

8. Difpenfatio & privilegium ceffant per revocationem expreffam difpenfantis, etiam fi fine jufta caufa revocentur.

9. Ceffat per renunciationem ejus, cui conceditur difpenfatio. Cap. *Nunquam*. De decimis.

10. Amittitur privilegium per abufum: nam privilegium meretur omnino amittere, qui permiffa abutitur poteftate.

§. XI.

Quid faciendum Confeffario, ad quem accedit pœnitens, qui eget difpenfatione.

Primo. Confeffarius debet præmonere pœnitentem, eas difpenfationes, in quibus vel verum reticetur, vel falfum adducitur, nullius valoris effe coram Deo, magisque nocituras animarum faluti, quam profuturas: quia omnis difpenfatio conceditur fub hac conditione tacita, vel expreffa: *Si preces veritate nitantur*; afferendumque eft pœnitenti exemplum Ananiæ & Saphiræ, qui fubita morte perierunt, eo quod, inquit Scriptura, mentiti effent non hominibus, fed Deo.

Se-

Secundo. Confessarius post auditum pœnitentem de casu, circa quem dispensationem postulat, debet supplicationem, ut dicunt efformare, in qua factum, circa quod petitur dispensatio, nitide & sincere exponatur, ut Superior dispensaturus clare cognoscat id, circa quod petitur dispensatio. Si pœnitens causas habeat petendi dispensationem, afferendæ sunt in supplicatione sine ulla fraude, sine ullo dolo; si vero nullam causam habeat, non excogitanda sunt motiva fictitia, sed dispensatio petenda est loco gratiæ.

Tertio. Confessarius debet supplicationem illam, in qua exponitur casus, circa quem petitur dispensatio, afferre Episcopo, vel ejus Vicario Generali, si dispensatio pertineat ad Episcopum; vel eam afferre ad expeditionarium, vel, ut dicunt, Bancarium Romanæ Curiæ, si dispensatio pertineat vel ad Papam, vel ad Pœnitentiariam Romanam.

Quarto. Confessarius dabet pœnitentem præmonere, necessarium omnino esse, ut observet singula, quæ in litteris dispensationis a Superiore dispensante præscribuntur.

Si casus sit occultus, & dispensatio detur vel ab Episcopo, vel ab ejus Vicario Generali, Confessarius debet in Sacramento pœnitentiæ pœnitenti dispensationem consecuto ea præscribere, quæ Superior dispensans ordinaverit.

Si vero casus sit publicus, & dispensatio danda sit ab Episcopo, debet scribi in charta, & Officiali offerri, & ab eo publicari, seu, ut dicunt, fulminari, ut hi, quorum interest, videant, an petentes dispensationem falsum dixerint, vel verum necessario dicendum tacuerint.

Si casus sit publicus, & dispensatio detur a summo Pontifice, dispensatio scribitur in membrana cum sigillo plumbeo, & ad Officialem dirigitur, qui eam Bullam in Pronao publicat, seu, ut dicunt, fulminat, ut hi, quorum interest, videant, utrum petentes dispensationem falsum dixerint, vel verum necessario dicendum tacuerint.

Quinto. Confessarius delegatus, vel ab Episcopo, vel ab ejus Vicario Generali, vel a Papa, vel a Pœnitentiaria Romana, delegatus, inquam, ad dispensandum aliquem, debet eum absolvere a peccatis, si indigeat, postea vero eum

eum diſpenſare: & ut id faciat cum aliquo ritu ceremoniali, poteſt ſequentem formam adhibere.

Eadem authoritate declaro te abſolutum, & diſpenſatum in dicto voto, quod elicuiſti - - In dicto impedimento matrimoniali, quod contraxiſti - - In dicta vel irregularitate, vel ſuſpenſione, vel excommunicatione, quam incurriſti, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.

Et ſi velit ritum ceremonialem clarius adhuc exprimere, poterit naturam rei, in qua datur diſpen*ſ*atio, explicite declarare hoc modo:

Declaro, te diſpenſatum in voto Religionis, quod elicuiſti, adeo ut poſſis licite remanere in ſæculo, & nubere in Domino - - In voto caſtitatis, quod elicuiſti, adeo ut poſſis valide & licite matrimonium contrahere, debitum conjugale reddere, & exigere - - in matrimoniali impedimento, adeo ut poſſis valide & licite matrimonium cum tali affini, vel cognato contrahere, & in eo debitum conjugale reddere, & exigere.

Ego eadem authoritate abſolvo te a vinculo vel excommunicationis, vel ſuſpenſionis, vel interdicti, vel irregularitatis, quam incurriſti ob tale factum (hic afferendum eſt factum) *& reſtituo te Sacramentis Eccleſiæ, communioni fidelium, executioni tuorum Ordinum, vel Officiorum, vel Beneficiorum, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.*

§. XII.

Referuntur varia motiva, ob quæ dari ſolet diſpenſatio.

Diſpenſationes ſolent vulgo circa triplicem materiam peti, ſcilicet, 1. Circa vota. 2. Circa impedimenta matrimonialia, vel præcedentia matrimonium, vel ſupervenientia matrimonio jam contracto. 3. Circa excommunicationes, ſuſpenſiones, interdicta, & irregularitates.

Motiva diſpenſandi in voto, v. g. intrandi Religionem, ſunt hæc, aut ſimilia: paupertas parentum, v. g. patris, matris, fratris, ſororis, quibus, qui vovit, poſſet in ſæculo manens auxilium ferre: debilitas virium, ob quas vovens non poteſt onera religionis ſuſti-

fustinere: metus incontinentiæ: defectus dotis necessariæ, ut recipiatur in Religione.

Motiva dispensandi in voto perpetuæ castitatis sunt: metus incontinentiæ, graves circa luxuriam tentationes, &c.

Motiva dispensandi in impedimentis matrimonialibus, quæ matrimonium præcedunt, sunt hæc, & similia: extinctio litium vel odii, si matrimonium inter agnatos aut affines contrahatur: inæqualitas conditionum partium matrimonium contrahentium, nisi consanguineis, vel affinibus nubatur: defectus dotis competentis: arctitudo loci, quo fit, ut non nisi difficulter matrimonium ineatur nisi vel inter cognatos vel affines: conservatio facultatum in eadem cognatione.

Motiva dispensandi in impedimentis matrimonialibus matrimonio jam contracto supervenientibus, sunt hæc, aut similia; ablatio scandali, quod oriretur, si dissolveretur matrimonium: metus incontinentiæ vel in altero, vel in utroque conjuge, si uterque non haberet jus reddendi, & exigendi debitum conjugale.

Motiva dispensandi & absolvendi in excommunicationibus, suspensionibus, interdictis, irregularitatibus sunt hæc, aut similia: sinceritas pœnitentiæ in eo, qui petit dispensationem: desiderium satisfaciendi parti læsæ: necessitas ministrorum Ecclesiæ, & utilitas, quam Ecclesia percipere potest ex ministris dispensationem obtinentibus; melius est enim uti ministris, quibus dispensationes conceduntur, quam novos ministros ordinare, qui non ita utiliter Ecclesiæ ministrarent.

§. XIII.

Variæ formulæ supplicationum.

Laborant vulgo Confessarii in efformandis supplicationibus, quibus utendum est ad petendam dispensationem vel ab Episcopo, vel a Papa, vel a Pœnitentiaria Romana; ideo placuit, exemplaria aliquot hujusmodi supplicationum hic apponere, ad quorum instar poterit quilibet juxta casum sibi propositum supplicationem effingere, nomine sui pœnitentis.

Formu-

Formula supplicationis ad dispensationem obtinendam circa votum Papæ reservatum.

Beatissime Pater, devotus in Christo Filius N. N. *Hic apponi debet nomen oratoris, vel oratricis. Si casus sit occultus, apponitur solum nomen baptismatis. Si casus sit publicus, apponitur nomen & baptismatis, & familiæ.* Diœcesis N. exhibet Sanctitati vestræ, quod natus anno N. *Hic apponi debet ætas, qua votum fuit elicitum.* Plena deliberatione votum elicuit. *Hic exprimitur natura voti; v. g. votum perpetuæ castitatis, votum intrandi Religionem approbatam, &c.* Idemque humilis orator supplicat Sanctitati vestræ, ut dignetur eum a tali voto gratiose absolvere, & illud in alia pietatis exercitia commutare. *Si orator vel oratrix motiva particularia habeant petendi dispensationem, hic apponi debent sine fuco & mendacio.* Hanc expectat gratiam humilis in Christo orator, si hæc motiva videantur Sanctitati vestræ sufficientia, cujus judicio & authoritati vult semper acquiescere. Datum N. die N, mensis N. an. N.

Formula supplicationis ad obtinendam dispensationem pro impedimento matrimoniali Papæ reservato, & matrimonium præcedente.

Beatissime Pater, devotus in Christo Filius N N. *Hic apponi debet nomen & cognomen sponsi.* Diœcesis N. & devota in Christo Filia. *Hic apponi debet nomen & cognomen sponsæ.* Diœcesis N. scientes se esse in secundo, *vel* tertio consanguinitatis, *vel* affinitatis gradu, volunt tamen matrimonium inter se contrahere. Cum id nequeant juxta Canones sine licentia Sedis Apostolicæ, supplicant humiliter Sanctitati vestræ, ut dignetur hanc eis facultatem gratiose concedere. *Si orator & oratrix motiva habeant petendi hanc dispensationem, hic apponi debent hæc motiva sine fuco & mendacio: & exprimi debet, si sint nobiles, vel pauperes, an intervenerit copula carnalis, & quo motivo, an ex sola passione, an ex desiderio facilius obtinendi dispensationem.* Hanc expectant gratiam humiles in Christo orator & oratrix, si allata motiva videantur sufficientia Sanctitati vestræ, cujus authoritati & judicio volunt semper acquiescere. Datum N. die N. mensis an. N.

Formula supplicationis ad obtinendam dispensationem pro impedimento matrimoniali Papæ reservato, & matrimonio jam contracto superveniénti.

Beatissime Pater, devotus in Christo Filius N. N. Diœcesis N. matrimonio conjunctus cum N. N. exhibet Sanctitati vestræ, quod matrimonio illi jam contracto supervenerit impedimentum publicum Sedi Apostolicæ reservatum. *Hic apponi debet natura impedimenti.* Idemque humilis orator supplicat Sanctitati vestræ, ut dignetur eum a tali impedimento absolvere, adeo ut possit valide & licite debitum conjugale & reddere, & exigere. Hanc expectat gratiam humilis orator a Sanctitate vestra, cujus judicio & authoritati vult semper acquiescere. Datum N. die N. mensis N. anno N.

Formula supplicationis ad obtinendam absolutionem & dispensationem circa excommunicationem, suspensionem interdictum, & irregularitatem Papæ reservatam.

Beatissime Pater, devotus in Christo Filius N. N. Diœcesis N. exhibet Sanctitati vestræ, quod excommunicationem, *vel* suspensionem, *vel* interdictum, *vel* irregularitatem Sedi Apost. reservatam, ob tale factum incurrerit. *Hic debet sine fuco & mendacio exprimi factum, ob quod lapsus est in excommunicationem, vel suspensionem, vel interdictum, vel irregularitatem.* Idemque humilis orator supplicat Sanctitati vestræ, ut dignetur eum a tali excommunicatione, *vel* suspensione, *vel* interdicto, *vel* irregularitate absolvere, imposita congrua parti læsæ satisfactione, & salutari pœnitentia. Hanc expectat gratiam humilis in Christo orator a Sanctitate vestra, cujus judicio & authoritati vult semper acquiescere. Datum N. die N. mensis N. anno N.

Formula supplicationis exhibendæ Episcopo, vel Archiepiscopo, vel ejus Vicario Generali in casibus Sedi Apostolicæ non reservatis.

Reverendissime in Christo Pater, devotus in Christo Filius N. N. hujusce Diœcesis exhibet celsitudini vestræ, quod in casum inciderit Sedi Apostolicæ non reser-

servatum, cujus absolutionem, *vel* dispensationem a Celsitudine vestra obtinere potest. *Hic exprimi debet casus sincere & sine fuco, ut Ordinarius videat, an valeat circa talem casum authoritatem suam exercere.* Motiva petendi hujusmodi dispensationem, *vel* absolutionem sunt hæc. *Hic afferri debent motiva, quæ habet orator petendi dispensationem, vel absolutionem.* Hanc expectat gratiam humilis in Christo orator, si prædicta motiva videantur sufficientia Celsitudini vestræ, cujus judicio & authoritati vult semper acquiescere. Datum N. die N. mensis N. anno N.

DE DECALOGO.

PROEMIUM.

Postquam de Lege generatim egimus, Decalogum explicandum aggredimur, qui primam & præcipuam Legis speciem nedum continet, sed etiam Legum omnium fons est & summa: præcepta autem Decalogi habes sic descripta, Exod. c. 20. v. 2. *Ego sum Dominus Deus tuus - - Non habebis Deos alienos coram me. Non assumes nomen Dei tui in vanum. Memento, ut diem sabbathi sanctifices - - Honora patrem tuum, & matrem tuam. Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces domum proximi tui. Nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia, quæ illius sunt.*

Præcepta Decalogi in duabus tabulis fuere exarata, quarum prima continebat præcepta, quæ Deum, secunda vero, quæ proximum respiciebant. Quæ divisio sic potest ordinari.

In Decalogo præcipitur cultus immediatus erga Deum, & officium erga proximum propter Deum.

Cultus immediatus erga Deum potest esse duplex: internus & externus, qui posterior in privatum & publicum dividitur. Internus præcipitur his verbis: *Dominum Deum tuum adorabis, non habebis Deos alienos coram me.* Externus hoc præcepto dirigitur: *Non assumes nomen Dei in vanum.* Demum qualis esse de-

beat cultus publicus hoc præcepto oftenditur: *Memento, ut diem fabbathi fanctifices.*
Officium exhibendum proximo propter Deum eft duplex: externum & internum. Officium externum confiftit in multis. 1. In mutuis officiis fuperiorum erga inferiores, & inferiorum erga fuperiores; quæ quidem Officia declarantur his verbis: *honora patrem tuum & matrem tuam.* 2. In confervatione vitæ & falutis noftræ, & alienæ, quod docemur his verbis: *non occides.* 3. In confervatione caftitatis, quod demonftrant hæc verba: *non mœchaberis.* 4. In confervatione rerum & poffeffionum proximi, quod utique monemur hoc præcepto: *non furaberis.* 5. In confervatione veritatis, quam illæfam confervat hoc mandatum: *non loqueris contra proximum tuum falfum teftimonium.*

Officium vero internum erga proximum fitum eft in moderatione & rectitudine cupiditatum, ne quis expetat, aut cogitet aliquid contra præcepta priora; & internus ille affectus nobis fatis aperte indicatur his verbis: *non concupifces.*

D. Thom. 1. 2. q. 100. a. 5. aliam infinuat Decalogi divifionem, quam juvat hic paucis contrahere. Decalogus, inquit, ordinat hominem ad quamdam communitatem hominum fub Deo - - ficut Lex politica ordinat hominem ad quamdam communitatem fub Principe. Ad hoc autem quod aliquis bene commoretur in aliqua communitate, duo requiruntur. 1. Ut bene fe habeat ad eum, qui præeft communitati. 2. Ut bene fe habeat ad alios focios communitatis. Ut autem homo bene fe gerat erga Deum fummum Regem, & erga omnes homines fibi focios, oportet quod in Lege divina primo ferantur præcepta ordinantia hominem & ad Deum, & ad alios, fcilicet proximos fimul viventes fub Deo.

Principi autem communitatis tria debet homo. 1. Fidelitatem. 2. Reverentiam. 3. Famulatum.

Fidelitas erga Deum confiftit in eo, quod honor Principatus ad alium non deferatur: ideo dicitur: *non habebis Deos alienos coram me:* In hoc vera fita eft reverentia Deo debita, ut nihil injuriofum in eum committatur; unde dicitur: *non affumes nomen Dei in vanum.*

Fa-

Famulatum autem Deo debent homines in compensationem beneficiorum, quæ ab ipso recipiunt & ad hoc statuitur præceptum de sanctificatione sabbathi in memoriam receptorum beneficiorum: *memento, ut diem sabbathi sanctifices.*

Ad proximos autem bene se habet aliquis & generaliter, & specialiter. Specialiter quidem prout ad alios est debitor, eis reddendo debitam observantiam; & sic ponitur præceptum de honorandis parentibus: *honora patrem tuum.* Generaliter vero, ut nulli inferatur nocumentum corde, verbo, vel opere. Non quantum ad personam propriam, propter quod dicitur: *non occides.* Non quantum ad personam ipsi conjunctam, propter propagationem prolis; unde additur: *non mœchaberis.* Non quantum ad res possessas; unde: *non furtum facies.* Quantum autem ad nocumentum cordis, dicitur: *non concupisces.* Et quantum ad nocumentum oris, additur: *non loqueris contra proximum falsum testimonium.*

DE PRIMO DECALOGI PRÆCEPTO.

Primum præceptum Decalogi observatur, inquit August. Enchyrid. c. 3. *Per fidem, spem, & charitatem.* Ideo ad explicandum primum præceptum de prædictis virtutibus sigillatim agemus. Cum autem virtus religionis conducat maxime ad observantiam primi præcepti Decalogi, ideo hic officia religionis breviter etiam exponemus.

Circa quamcunque ex illis virtutibus quatuor agemus.

1. Explicabimus, quæ sit earum natura. 2. Quod earum objectum. 3. Quinam sint earumdem actus a Christiano eliciendi. Denique quinam sint actus iis virtutibus oppositi.

TRACTATUS V.

DE FIDE.

CAPUT I.

De natura Fidei, & de ejus assensu.

Assensus generatim *est adhæsio intellectus ad verum.s*

Assensus est duplex: assensus ex propria convictione: assensus ex authoritate aliena. *Assensus ex propria convictione est ille, qui procedit ex clara objecti propositi perceptione.* Talis est actus, quo judico *totum esse majus sua parte;* adhæreo enim huic veritati, quia ita rem esse clare video.

Assensus ex authoritate aliena *est ille, qui fundatur, non in clara objecti propositi perceptione, sed in authoritate dicentis.* Talis est actus, quo assentior *solem moveri;* non quia id clare video, sed quia Aristoteles, cui credo, illud dixit.

Assensus fundatus in authoritate humana, non est ex se firmus: quia semper est timendi locus, ne ille, cujus authoritate nitimur, vel fallatur, vel fallat: *ille assensus* dicitur *fides humana.*

Assensus fundatus in authoritate divina est semper firmus: quia certum est, quod Deus non potest falli, nec fallere: non potest falli, quia est infinite sciens: non potest fallere, quia est infinite bonus: *hic assensus* dicitur *fides divina.*

Fides divina est donum Dei, quo assentimur veritatibus nobis a Deo revelatis, & per Ecclesiam propositis. Duo sunt præcepta fidei: alterum affirmativum, alterum negativum.

Præceptum affirmativum fidei in eo positum est, ut homo addiscat veritates fidei, eisque assentiatur, atque easdem palam confiteatur, cum oportet.

Præceptum vero negativum vetat, ne ignoremus veritates fidei, ne his umquam interius dissentiamur, aut eas umquam negemus etiam exterius.

Fides alia est implicita, alia explicita. *Fides explicita ea est, per quam cum actuali assensu & convictione aliquid*

quid directe credimus cum actuali, non quidem clara, sed distincta objecti crediti perceptione. Talis est actus, quo convictus Deum esse unum & trinum, assentior interius, Deum esse unum & trinum: certus enim sum lumine fidei, quod Deus est *unus* & non *tres*, & quod tres sunt personæ & non *una* solum.

Fides implicita est fides, per quam cum actuali assensu & convictione aliquid directe credimus, & in præparatione animi omnia alia, quæ proponuntur per fidem, sine actuali objecti crediti perceptione. Talis est actus fidei, quo directe credens Ecclesiam esse infallibilem, credo omnia, quæ revelantur nobis a Deo, & per Ecclesiam proponuntur, licet nec sigillatim nec distincte credenti nota sint.

Fides alia est formata, alia informis.

Fides formata, seu viva, est fides conjuncta cum charitate.

Fides informis, seu mortua, est fides sejuncta a charitate.

Objectum Fidei est illud omne, quod fides attingit.

Objectum primarium fidei est Deus obscure revelatus: *objectum secundarium* sunt mysteria omnia vel intra Deum, vel extra Deum existentia, quæ nobis obscure revelantur per fidem.

Objectum formale, seu ratio & motivum credendi, est veritas prima, quatenus revelans: quia nihil credimus, nisi quatenus Deus id revelavit.

Fides alia est habitualis, alia actualis. *Fides habitualis est habitus inclinans ad actus fidei. Fides actualis est actuale exercitium fidei.*

Exercitium autem actuale fidei est actus fidei vel elicitus, vel imperatus. Actus elicitus est ille, qui fit a sola fide eliciente. Talis est actus, quo credimus Deum esse unum & trinum. Actus fidei imperatus est ille, qui fit a virtute distincta quidem a fide, sed ex motione & imperio fidei. Talis est actus, quo ex motivo fidei exercemus actus virtutum moralium.

CAPUT II.

Quodnam sit objectum fidei, seu quinam sint articuli credendi a quolibet fideli.

Prop. Omnes & singuli Christiani tenentur omnes & singulos articulos Symboli Apostolorum, saltem quoad substantiam, explicite credere.

Prob. 1. Ex praxi Ecclesiæ, quæ ab omnibus catechumenis adultis, ante quam baptizentur, exigit, ut recitent Symbolum Apostolorum, & respondeant, an assentiantur prædictis articulis; & cum hi, qui baptizandi sunt, usum rationis non habent, illud idem exigitur ab eorum patrinis & sponsoribus: Ergo signum est, quod Ecclesia exigat ab adultis, quod credant explicite illos articulos.

2. Ex Patrum sententia. Apostoli ediderunt Symbolum, 1. Ut omnes unam eamdemque fidei regulam omnibus populis proponerent. 2. Ut singuli fideles brevem hanc fidei formulam memoriæ mandarent facilius, ac frequentius profiterentur. 3. Ut brevi hac formula, veluti clypeo, adversus omnes hæreticorum fraudes præmuniri possent. 4. Ut signum, quo discernerentur fideles ab infidelibus, haberent, v. g. si quis occurreret statim recitando suum Symbolum, agnosceretur, an esset hostis, an socius: Ergo ex his omnibus constat, quemlibet fidelem teneri explicite prædictos Symboli articulos credere.

3. Ex Conciliis provinc. Concilium Foro juliense sub Adriano I. an. 791. post Symbolum fidei sic habet: *Symbolum vero & orationem Dominicam omnis Christianus memoriter sciat, omnis ætas, omnis sexus, omnisque conditio, masculi, fœminæ, juvenes, senes, servi, liberi, pueri, conjugati, innuptæque puellæ: quia sine hac benedictione nullus poterit in cœlorum regno percipere portionem.*

Conc. Moguntiacum an. 813. Can. 45. ait: *Symbolum, quod est signaculum fidei, & orationem Dominicam discere semper admoneant Sacerdotes populum Christianum. Volumusque, ut disciplinam condignam habeant, qui hæc discere negligunt, sive in jejunio, sive in alia castigatione emendentur.* Et Conc. Rhem. an. 813. jubet, ut *Orationem, quam Dominus noster Jesus Christus discipulos suos* orare do-

docuit, verbis discerent, & sensu bene intelligerent: quia illam ignorare nulli Christiano licet. Concil. Bituric. anno 1584. de fide Can. 7. sic habet: *Omnis Christianus prima fidei rudimenta, Orationem Dominicam, salutationem Angelicam, Symbolum Apostolorum, & Decalogum studiose perdiscat.* Demum Augustodun. an. 1548. Can. 19. in medio, sic loquitur: *Qui Dominicam orationem, & Symbolum Apostolorum ex desidia, aut contemptu discere noluni, poterunt,* id est, debebunt *a suo Confessore sacra Communione prohiberi, donec ea addiscant.*

Et quidem merito: etenim qui prædicta ignorant, non excusantur: *non quia difficile est, sed quia voluntas adversa est:* Aug. in Psal. 35.

3. Ex D. Thom. 2. 2. q. 2. art. 5. in corp. *Quantum ad prima credibilia, quæ sunt articuli fidei, tenetur homo explicite credere, sicut & tenetur habere fidem: quantum autem ad alia credibilia, non tenetur explicite credere, sed solum implicite, vel in præparatione animi, in quantum paratus est credere quidquid divina Scriptura continet; sed tunc solum hujusmodi tenetur explicite credere, quando hoc ei constiterit in doctrina fidei contineri.*

5. Ex Rat. Quando aliqua virtus est de præcepto, determinatio actus virtuosi circa id, quod est objectum proprium & per se, est de præcepto: minime determinatio actus virtuosi circa id, quod est objectum per accidens. Sic v. g. quando fortitudo est de præcepto, actus quoque primarii fortitudinis, quales sunt aggredi hostes Reipublicæ, eorum impetus sustinere, etiam cum periculo vitæ, si hoc exigat bonum Reip. sunt de præcepto: minime vero actus secundarii, quales sunt incedere armatum, vel inermem; illi enim actus non sunt de præcepto, nisi tempore & loco. Cum ergo fides sit de præcepto, ille actus erit de præcepto, quo attingitur id, quod est per se objectum fidei: Symbolum autem Apostolorum est per se objectum fidei: Ergo credere explicite ea, quæ sunt in Symbolo, erit de præcepto. Ratio hæc est D. Thom. loco citato.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Non sufficit ad salutem fides Dei, prout est author naturæ, sed necessaria est fides Dei, prout est au-

thor gratiæ: Scriptura enim & Concilia exigunt fidem, juxta illud: *Sine fide impossibile est placere Deo*: Ad Hebr. 11. v. 6. *Ex fide justificat gentes*: Ad Galat. 3. v. 8. & juxta illud. Trid. sess. 6. cap. 7. *Sine fide nulli unquam contigit justificatio*: sed Scriptura & Concilia exigunt fidem, non qualemcumque, sed supernaturalem. *Gratia*, inquit Paul. ad Ephes. 2. v. 8. *estis salvati per fidem, & hoc non ex vobis, donum enim Dei est.* Et Trid anathema pronuntiat in eum, qui dixerit: „Sine præveniente Spi„ritus Sancti inspiratione atque adjutorio hominem „credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse sicut opor„tet, ut ei justificationis gratia conferatur:" Sess. 6. Can. 3. Ideo damnata est ab Innocentio XI. & a Clero Gallicano sequens propositio: „Fides late dicta ex testi„monio creaturarum, similive motivo ad justificatio„nem sufficit:" Art. 3. Et quidem merito: nam si gratia justificans nos in terris, & clara Dei visio beatificans nos in cœlis sit supernaturalis; fides disponens nos ad justificationem, & conducens nos ad gloriam debet esse pariter supernaturalis: dispositio enim est ejusdem ordinis cum forma, ad quam disponit, & medium ejusdem ordinis cum fine, ad quem conducit.

Consect. 2. Non sufficit ad salutem, credere in communi quidquid credit Mater Ecclesia: quia explicite credenda sunt præcipua mysteria fidei, ut patet ex dictis: illud enim damnatum est, ut refert Eymericus in directorio inquisitionis part. 2. q. 8. „Octava, *inquit*, hære„sis est, quod Laicus non tenetur ad aliquem fidei arti„culum explicite credendum: sed sufficit sibi ista con„clusio in genere, ut credat quidquid credit sancta Ma„ter Ecclesia:" quia cum fides sit medium ad beatitudinem assequendam, æquum est, ut credat explicite quæ futura sunt objectum primarium suæ beatitudinis.

Consect. 3. Non sufficit ad salutem, credere in unum Deum explicite, sed insuper fides explicita de Deo ut remuneratore est simpliciter necessaria adulto, ut salutem consequatur, juxta illud: „Sine fide impossibile est pla„cere Deo; credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit:" Hebr. 11. v. 6. Ideo damnata est hæc propositio ab Innoc. II. „Non nisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate

„me-

„medii: non autem explicita remuneratoris - - „ quia, cum fides sit medium ad beatitudinem, omnis fidelis debet credere in Deum, ut remuneratorem.

Confect. 4. Non sufficit ad salutem, credere in Deum ut remuneratorem, nisi fide explicita credamus Deum esse unum in essentia, & Trinum in personis, juxta illud. „Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in „nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti:" Matth. ult. baptizandi quippe catechumeni docendi sunt Trinitatem: Ergo debent eam explicite credere. Unde dicit D. Thom. 2. 2. q. 2. art. 8. „Post tempus gratiæ di„vulgatæ tenentur omnes ad explicite credendum my„sterium Trinitatis:" quia, cum fides sit medium ad beatitudinem consequendam, æquum est, ut explicite credamus in Deum, quatenus erit objectum nostræ beatitudinis; Deus autem beatos nos efficiet, non quatenus unus præcise, sed quatenus unus & Trinus: *Videbimus enim eum sicuti est.*

Confect. 4. Fides explicita de Deo incarnato est ad salutem necessaria, juxta illud Joan. 3. v. 16. „Sic enim „Deus dilexit mundum, ut Filium Unigenitum daret, „ut omnis qui credit in illum non pereat, sed habeat vi„tam æternam: *& rursus*: Qui credit in filium, habet „vitam æternam: qui autem incredulus est Filio, non „videbit vitam, sed ira Dei manet super eum:" Joan. 3. v. 36.

Confect. 5. Fides explicita de Christi morte & resurrectione & aliorum mysteriorum Christi, quæ vulgo cum solemnitate celebrantur in Ecclesia, ad salutem est necessaria, juxta illud: "Quia si confitearis in ore tuo „Dominum Jesum, & in corde tuo credideris, quod il„lum Deus suscitavit a mortuis, salvus eris:" Ad Rom. 10. v. 9. Per mortem enim Christi redempti sumus, & per resurrectionem ipsius spem habemus resurgendi: E[rg]o debemus hæc Christi mysteria explicite credere, [&] alia quæ communiter in Ecclesia cum solemnitate celebrantur. Ideo ait D. Thom 2. 2. q. 2. a. 7. „Post „tempus gratiæ revelatæ tam majores, quam minores, „id est, tam Pastores, quam oves, tenentur habere fidem „explicitam de mysteriis Christi, præcipue quantum ad „ea, quæ communiter in Ecclesia solemnizantur, & pu„bli-

blicę proponuntur: ficut funt articuli Incarnationis." Pro eadem fententia ftat Auguft. lib. 2. de peccato originali contra Pelagium & Cœleftinum cap. 24. „Sine „fide Incarnationis & mortis & refurrectionis Chrifti, „nec antiquos juftos, ut jufti effent a peccatis, potuiffe „mundari, & Dei gratia juftificari, veritas chriftiana „non dubitat: five in eis juftis, quos fancta Scriptura „commemorat; five in eis juftis, quos quidem illa non „commemorat - - - Sicut fuerunt Prophetæ - - Sicut „fuit Job."

Ex quo fatis intelligitur, quod fideles catholici fine falutis difpendio ignorare non poffunt neceffitatem Baptismi & pœnitentiæ, realem Chrifti præfentiam in Eucharistia, poft confecrationem non remanere panem & vinum fub fpeciebus facramentalibus: nec fas eft eos ignorare piam & non idololatricam effe eam invocationem & venerationem Sanctorum, quæ in univerfa exercetur Ecclefia, ufumque indulgentiarum effe falutarem. Purgatorium exiftere, animas ibi detentas juvari poffe Ecclefiæ fuffragiis, & præcipue Miffæ facrificio: quia hæc omnia communiter in Ecclefia folemnizantur, ut utar verbis Divi Thomæ.

Confect. 7. Fides explicita de Sacramentis jam receptis, vel proxime recipiendis, eft neceffaria: quia Sacramentum debet ab adultis recipi cum debitis difpofitionibus; difpofitio autem primaria ad Sacramentum eft fides Sacramenti. Quomodo autem fancte reciperetur id, cujus natura penitus ignoraretur?

CAPUT III.

De actibus Fidei a Chriftiano eliciendis.

Nota, actus fidei alios effe interiores, alios exteriores. Actus interiores fidei funt, addifcere veritates fidei ad falutem confequendam neceffarias, & easdem non ignorare: affentiri fidei veritatibus fufficienter propofitis, & eisdem numquam diffentire.

Actus fidei exteriores funt, confiteri fidem cum oportet, & numquam eam negare.

§. I.

§. I.

De actibus interioribus Fidei.

Prop. 1. Non sufficit ad salutem, ut Christianus adultus habeat fidem habitualem; sed frequenter debet actus interiores fidei elicere vel explicite, vel implicite: *per se* quando obligatio oritur ex ipsa fide; *per accidens,* quando obligatio oritur ex alia virtute.

Prob. 1. Ex Script. Rom. 10. v. 10. *Corde creditur ad justitiam.* Hæc autem vox *creditur* denotat actum, & non solum habitum: Ergo ad salutem non sufficit solus habitus fidei, sed requiritur ut aliquando eliciantur actus fidei. Rursus dicitur Gal. 3. v. 11. *Justus ex fide vivit:* fides ergo est nutrimentum animæ: Ergo sicuti tenetur homo, non semel, sed frequenter cibos sumere, ut vitam corporalem foveat; ita & homo fidelis tenetur, non solum semel, sed frequenter animam suam actibus fidei nutrire.

2. Ex August. serm. nunc 38. alias 235. c. 3. „Hoc est „primum præceptum, hoc est initium religionis, & „vitæ nostræ: fixum habere cor in fide:" Ergo si fides est primum præceptum, debemus frequenter actus fidei elicere. Adde, quod sequentes propositiones damnatæ sunt a summo Pontifice & a Clero Gallicano, a. 8. „Homo nullo umquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, charitatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium."

„Fides non censetur cadere sub præceptum speciale „secundum se. Satis est actum fidei semel in vita elicere."

3. *Rat.* Ex D. Thom. 2. 2. q. 2. a. 5. „Præcepta Legis, „quæ homo tenetur implere, dantur de actibus virtu„tum, qui sunt via perveniendi ad salutem: *rursus*: Præ„cepta non dantur de habitibus virtutum, sed de actibus: „2. 2. q. 31. a. 4. ad 1." Atqui fides est virtus necessaria ad salutem, *Quia sine fide impossibile est placere Deo*: Ergo aliquando actus fidei præcipitur, & non solus habitus fidei. Primi autem actus fidei sunt illi, quibus interius Deo credimus.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccat quilibet homo sive baptizatus, sive non baptizatus, qui assecutus annos discretionis non cre-

dit Deum existere: quia tunc ei interius Deus proponitur, ut existens; cum existentia Dei non possit *invincibiliter* ignorari. De hac obligatione ita loquitur D. Thom. 1. 1. q. 89. a. 6. ad. 3. „Dicendum quod ab aliis peccatis „mortalibus potest puer, incipiens habere usum rationis, „per aliquod tempus abstinere: sed a peccato omissio„nis prædictæ, scilicet convertendi se ad Deum, non li„beratur, nisi quam cito potest, se convertat ad Deum. „Primum enim quod occurrit homini discretionem ha„benti est, quod de seipso cogitet, ad quem alia ordinet si„cut ad finem - - Et ideo hoc est tempus, pro quo obli„gatur ex præcepto affirmativo se convertere ad Deum: „quod Dominus dicit: convertimini ad me, & ego „convertar ad vos:" Zach. 1.

Confect. 2. Peccat quilibet homo sive baptizatus, sive non baptizatus, qui sufficienter edoctus mysteria fidei eis non assentitur: quia actus fidei est assentiri rebus fidei quando proponuntur. Si autem adultus non sit sufficienter instructus, & inculpabiliter ignoret mysteria fidei, non peccat: quia juxta D. Thom. infidelitas negativa excusat a peccato: 2. 2. q. 10. a. 1. in corp. ubi sic habetur. „Si autem infidelitas accipiatur secundum ne„gationem puram, sicut in illis, qui nihil audierunt de fi„de, non habet rationem peccati, sed magis pœnæ: quia „talis ignorantia divinorum ex primi parentis peccato „consecuta est. Qui autem sic sunt infideles, damnan„tur quidem propter alia peccata, quæ sine fide remitti „non possunt: non autem damnantur propter infideli„tatis peccatum."

Confect. 3. Peccat quilibet homo sive baptizatus, sive non baptizatus, si sit sufficienter instructus, qui tentatus circa res fidei, non elicit tunc actum fidei (*), quia tunc ten-

---

MONITA.

Circa quædam, quæ Authori relegenti visa sunt explicatione indigere.

(*) Hoc debet intelligi, quando tentatio est gravis, & non potest aliter vinci; nam si tentatio non sit gravis, & vinci possit alio virtutis actu, tunc non urget præceptum fidei.

tentatio non poteft ut plurimum aliter vinci, & quia dubitare in fide, eft quædam infidelitas; ideo in illis tentationibus debemus dicere: *Domine adauge nobis fidem:* Luc. 17. v. 5. *Credo Domine, adjuva incredulitatem meam:* Marc. 9. v. 23.

Confeff. 4. Peccat homo, qui in reliquis gravibus tentationibus nullos umquam actus fidei elicit: quia præcipuum remedium contra tentationes eft fides, juxta illud: *Induite vos armaturam fidei, ut poffitis ftare adverfus infidias diaboli:* Ephef. 6. 11. & Aug. tract. 49. in Joan, ait difertis verbis: Si fides in nobis, Chriftus in nobis: quando credimus, Chriftus eft in nobis vigilans: quando non credimus, Chriftus eft in nobis dormiens, ut dormiebat in Petri navi, quæ agitabatur fluctibus; ideo fidelis tentatus debet clamare cum Apoftolis: *Domine falva nos, perimus:* Matth. 8. v: 15.

Confeff. 5. Peccat qui obligatus elicere actum virtutis præfupponentis effentialiter virtutem fidei, v. g. actum fpei, charitatis, orationis, &c. non prius elicit actum fidei vel implicitum, vel explicitum (*): quia uti fides habitualis præcedit fpem & charitatem habitualem: ita & fides actualis præcedit actus fpei, & charitatis, religionis, &c. - - Ideo ait Auguft. ferm. 8. de decem plagis & præceptis Domini, cap. 10. *Inter omnes tam quam natos cordis noftri primogenita fides eft; nemo enim bene operatur, nifi fides præceffierit.*

Confeff. 6. Peccat, qui compos fui non elicit actum fidei circa Sacramentum, quod recepturus eft, v. g. Baptismum, Confirmationem, Euchariftiam, Pœnitentiam. Extremam unctionem, Ordinem, Matrimonium: quia præcipua difpofitio ad Sacramenta novæ legis eft fides Sacramenti: de qua ita Auguft. *Sine fide Catholica fi quis ad baptismum accedit*, idem dic de aliis Sacramentis, *ipfe contra fe indulgentiæ januam claudit:* lib. 3. de fymb. c. 10. & juxta Trid. Sacramenta funt figna, per quæ *omnis vera*

(*) Actus explicitus fidei eft actus, quo affentior rebus propofitis; actus vero implicitus, eft quædam interior difpofitio, qua mens ita eft affectata, ut fit propenfa ad affentiendum his, quæ funt propofita, vel quæ proponerentur ab Ecclefia.

vera justitia vel incipit, vel cœpta augetur, vel amissa reparatur: sess. 6. in procemio: Ergo, ut Sacramenta sint fructuosa, oportet saltem credere eam vim inesse Sacramentis.

Confect. 7. Peccat, qui compos sui non elicit actum fidei in mortis articulo: quia tunc maxime vigent tentationes, ad quas vincendas requiritur præcipue fides. *Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra*: 2. Joan. 5. v. 4. quia tunc maxime debemus adChristum credendo accedere, dicentes cum Paulo: desiderium habeo, *dissolvi & esse cum Christo*: Phil. 1. v. 23.

Confect. 8. Peccaret, qui ita esset affectus, ut mysteriis revelatis nollet credere, nisi clare ea videret: quia fides debet esse de non visis. *Fides est argumentum non apparentium*: ad Hæbreos c. 11. v. 1. & juxta Gregorium: *Divina operatio, si ratione comprehenditur, non est admirabilis, nec fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum*: homil. 26. in principio. Fides est lucerna, quæ quidem lucet in caliginoso loco, & quæ e contra in aperto obscuratur: sicuti fax radiis solaribus exposita lumen omne suum extinguit, in tenebrosis vero locis inclusa radios suos longe lateque dispergit.

Confect. 9. Peccat, qui absolute renuit credere revelatis, vel non habet tam promptam voluntatem ad credendum, nisi moveatur humanis ratiociniis & argumentis. Etenim, ut ait D. Thom. 2. 2. q. 2. art. 10. *Ratio præcedens fidem* minuit meritum fidei; *ratio vero subsequens* adauget meritum fidei. Sicuti passio præcedens electionem in virtutibus moralibus minuit laudem actus virtuosi; passio vero subsequens adauget meritum fidei. *Melior est fidelis ignorantia, quam temeraria scientia*: August. serm. nunc 27. alias de verbis Apost. serm. 20. & Tertull. lib. de præscript. c. 8. *Cedat curiositas fidei, gloria saluti -- Adversus regulam nihil scire omnia scire est* (*). Et

(*) Non excludo motiva credibilitatis; quinimo optimum puto ea addiscere, ea meditari; sed intendo solum, quod tota ratio credendi innitatur auctoritati divinæ, & non humanis ratiociniis.

Et lib. de anima cap. 1. *Præstat per Deum nescire, quia non revelaverit, quam per hominem scire, quia præsumpserit.*

Consect. 10. Cum juxta August. tract. 29. in Joan. tom. 9. vet. edit. actus fidei sint credere Deum, credere Deo, credere in Deum: oportet ut frequenter nos ad hujusmodi actus excitemus, ut sic crescamus in fide, juxta illud Pauli ad Coloss. 16. v. 10. *In omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei.*

Credere Deum, ait August. *est credere, quia ipse est Deus.* De illo actu loquitur Paulus, cum dicit: *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & inquirentibus se remunerator sit*: ad Hebr. 11. v. 6. & Joan. 6. v. 7. *Nos credimus, & cognovimus, quia tu es filius Dei.*

Credere Deo, est credere vera esse, quæ loquitur. August. ibid. De illo actu loquitur Genesis 15. v. 6. *Credidit Abraham Deo*: & Exod. 19. v. 9. *Audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum*: & Eccles. 2. v. 6. *Crede Deo, & recuperabit te.*

Credere in Deum est diligere illum: August. ibid. De illo actu dicitur 2. Paralyp. 16. v. 9. *Oculi Domini contemplantur universam terram, & præbent fortitudinem his, qui corde perfecto credunt in eum*: & cap. 20 *Credite in Dominum, & securi eritis*: & Joan. 6. v. 35. *Qui credit in me, non sitiet.*

Consect. 11. Hinc patet, quam vana sit Quietistarum illusio, qui fidem, *qua justus vivit*, omni prorsus actione destituunt, eamque in mera quiete, ut ajunt, sitam esse contendunt: unde & a Sede Apostolica merito proscripta est sequens propositio: *In oratione opus est manere in fide obscura & universali, cum quiete & oblivione cujuscumque cogitationis particularis ac distinctionis attributorum Dei ac Trinitatis: & sic in Dei præsentia manere ad illum adorandum, & amandum, eique inserviendum, sed absque productione actuum, quia Deus in his sibi non complacet*: Ita in constit. Innoc. 11. quæ incipit: *Cœlestis Pastor.* Prop. 21. & quidem nihil capitalius Scripturæ, Conciliis, & Patribus adversatur; Scriptura enim docet: Fidem esse *argumentum*, id est convictionem *non apparentium*: ad Hebr. 11. v. 1. convictio autem mentis actionem exprimit, minime vero cessationem ab omni actu. Deinde Conc. Trid. sess. 6.

Can. 4. anathema pronuntiat contra eos omnes, qui dixerint: *Liberum hominis arbitrium a Deo motum, & excitatum nihil cooperari, assentiendo Deo excitanti, atque vocanti — Sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passive se habere.* Demum August. citatus a D. Thom. 2. 2. q. 2. a. 1. ait: *Credere est cum* firmo *assensu cogitare:* Ergo exercitium fidei in operatione, & non in cessatione ab omni actu consistit.

Hinc patet etiam, fidei exercitium, quod Deus a nobis exigit, non in eo præcise situm esse, ut propositis mysteriis firmiter solum assentiamur; sed insuper requiri, ut eas exerceamus virtutes, ad quas fides inclinat. Fides enim, inquit Jacob. *sine operibus mortua est.* Et Paulus docet hominem justum fieri per eam solum fidem, *quæ per charitatem operatur.* Concil. vero Trid. anathema protulit contra eum, qui dixerit: *Hominem justificatum - - non teneri ad observantiam mandatorum Dei & Ecclesiæ; sed tantum ad credendum:* sess. 6. Can. 20. & cap. 11. sic loquitur: *Nemo sibi in sola fide blandiri debet, putans fide sola se hæredem esse constitutum, hæreditatemque consecuturum, etiamsi Christo non compatiatur,* ut & *conglorificetur:* propterea Apostolus ait: *Sic currite, ut comprehendatis.* Item Princeps Apostolorum Petrus: *Satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Hæc facientes non peccabitis aliquando.*

§. II.

De professione exteriori fidei

1. *Prop.* Tenemur ex præcepto affirmativo fidei profiteri coram hominibus veritates fidei, quando authoritate publica interrogamur, & quoties honor Dei, & utilitas proximi ex nostro silentio privative, vel contrarie subtraherentur, ut loquitur D. Thomas, id est, „Fides non promoveretur, cum deberet promoveri, „& obex fidei non solum non tolleretur, sed etiam „poneretur."

Probatur 1. Ex Script. „Corde enim creditur ad ju„stitiam, ore autem confessio fit ad salutem, dicit enim „Scriptura: Omnis qui credit in illum, non confunde„tur:" ad Rom. 10. v. 10.

2. Ex

2. Ex Patribus. Ambrof. lib. 8. in Lucam prope finem ait: quod Chriftus *interrogavit Zachæum, ut crederemus, neminem nifi confitentem poffe falvari.* Et Auguft. cont. mendac. cap. 6. ait: „Catholicam hanc au„tem veritatem Catholicus ficut in corde loquitur, quia „ita credit; ita & in ore, debet, ut ita prædicet."

3. *Rat.* D. Thom. 2. 2. q. 3. a. 11. „Confiteri fidem „non femper, neque in quolibet loco eft de neceffitate „falutis, fed in aliquo loco & tempore, quando fci„licet per demiffionem confeffionis fubtraheretur ho„nor debitus Deo, etiam utilitas proximis impenden„da: puta, fi quis interrogatus de fide taceret; & „ex hoc crederetur vel quod non haberet fidem, vel „quod fides non effet vera, vel alii per hujusmodi ta„citurnitatem averterentur a fide; in hujusmodi enim „cafibus confeffio eft de neceffitate falutis. Ideo damnata eft hæc propofitio: „Si a poteftate publica „quis interrogetur: fidem ingenue confiteri ut glo„riofum confulo; tacere, ut peccaminofum per fe non „damno." Vide cenf. Cleri Gallicani.

Confectaria hujus Doctrinæ.

Confect. 1. Tenemur etiam cum vitæ temporalis difpendio religionem noftram confiteri in fequentibus cafibus.

1. Si a poteftate publica vel publice, vel privatim interrogemur de fide: tunc enim maxime non debemus erubefcere Evangelium; alias juxta Lucam 9. v. 26. Chriftus nos non agnofceret. „Qui me erubuerit, „& meos fermones, *inquit*, hunc filius hominis eru„befcet, cum venerit in majeftate, & Patris & Sancto„rum Angelorum."

2. Cum ab impiis exercitia pietatis ridentur, tunc oportet audentius religionem exercere. Contra eos, qui in his circumftantiis negligunt fidem profiteri, affertur exemplum Pauli, qui ait de fe ipfo: *Non erubefco Evangelium*: Rom. c. 1. v. 16. exemplum Davidis: *Loquebar de teftimoniis tuis in confpectu Regum & non confundebar*: Pfal. 118. v, 46.

3. Quando fideles, & infideles exterius afpernantur facra & fancta; & ex confeffione expectatur emenda-

tio infidelium, vel fidelium vacillantium confirmatio in fide; quia talem confessionem exigit majestas Dei per talem confessionem honoranda, & utilitas proximi per eamdem professionem procuranda. Vide D. Thom. 2. 2. q. 5. a. 4. ad 2.

4. Præcepto Ecclesiastico expresso in Tridentino sess. 24. cap. 12. & ex Constitutione Blesensi articulo 10. professio fidei edenda est in manus Ordinarii ab eo, qui Beneficium Ecclesiasticum suscipit, debetque in actis publicis hæc professio insinuari: vel si agatur de dignitate, personatu, officio, vel præbenda Ecclesiæ Cathedralis, vel Collegiatæ, iteranda erit similis professio fidei coram Capitulo: facienda vero ista fidei professio *a præsente* ante aditam possessionem; *ab absente* autem, duobus saltem mensibus post sumptam possessionem.

2. *Prop.* Quando non interrogamur juridice, & sumus extra illos casus, in quibus honor Dei, vel utilitas proximi contrarie subtraheretur, possumus prudenter ea præstare, quæ nos vel ab injusta citatione coram judice vindicant, vel a præpostera confessione dispensant.

Prob. 1. Ex Scriptura. „Ecce ego mitto vos sicut „oves in medio luporum: estote prudentes sicut ser„pentes, & simplices sicut columbæ: Matth. 10. v. 16. Ergo ut explicat Nicolaus de Lira. „Aliquando pru„denter declinanda est malitia persecutorum; sicut „Paulus videns malitiam Judæorum volentium eum „interficere sine causa, appellavit Cæsarem:„ Act. 15.

2. Ex Clemente Alex. „Hanc autem confessionem „operum sequitur etiam singularis confessio fidei, quæ „fit apud potestates, si opus fuerit, & ratio impulerit:“ Clemens Alex. lib. 4. stromatum, c. 5. Ergo hæc confessio fidei debet fieri prudenter.

3. *Rat.* Tunc solum actus alicujus virtutis est de præcepto, quando prudenter judicatur necessarius ad finem charitatis: quia finis præcepti est charitas: Ergo, cum extra prædictos casus confessio fidei non conducat vel ad honorem Dei, vel ad salutem proximi, confessio fidei non erit de præcepto. Ratio est D. Th. 2. 2. q. 3. a. 2. ad 1.

Con-

Confectaria hujus Doctrinæ.

Confect. 1. In perſecutione contra Eccleſiam, Fideles non tenentur ſponte ſua ſe offerre Tyranno, ut coram ipſo fidem confiteantur: quia Chriſtus non jubet, ut adeamus Tyrannum, ſed ut ducti fidem profiteamur. *Tradent vos - - ad Reges ducemini*, inquit Chriſtus: Matth. 10. v. 18. Qui enim ſeſe offert, *eſt audax & temerarius, & inconſulte ſe in manifeſta pericula conjiciens*: Clemens Alex. ibid.

Confect. 2. Si aliquis ſpecialiter quæratur, ejusque præſentia non ſit neceſſaria ad confirmandos fideles, poteſt fugere. Ita juſſit Chriſtus, dicens: *Cum autem perſequentur vos in civitate iſta, fugite in aliam.* Sic Elias ſeſe abſcondit a furore Jezabel: 3. Reg. c. 19. Sic Chriſtus infans fugit in Ægytum: Matth. 2. v. 15. Et vis factus abſcondit ſe a Judæis volentibus eum occidere: Joan. 12. v. 36. Idem præſtiterunt Apoſtoli. Idem factum cernimus a ſanctiſſimis viris, Athanaſio, Baſilio, Sylveſtro, &c. de qua re Chryſ. ait ſerm. 151. *Fugiente Domino, fugere indignum non putet ſervus.* De eadem re ſic loquitur Chryſolog. ſerm. 151. *Martyr comprehenſus debet fugere perſecutionem, ut & perſecutori indulgeat reſipiſcendi tempus, & ſibi tempus non auferat ſupplicandi.*

Confect. 3. Si Tyrannus liberum religionis exercitium nolit permittere niſi accepta pecunia, poterunt fideles eam pecuniam pendere, modo ſecreto fidem non negent, ut faciebant olim quidam libellatici; licet enim ſe argento ab injuſta vexatione redimere. Id videtur docere Salomon Prov. 23. v. 8. *Redemptio animæ viri, divitiæ ſuæ.*

Confect. 4. Peregrinando apud infideles poſſumus prudenter non prodere fidem; poſſumus uti rebus, veſtibus, & ſignis Nationi propriis, (modo non ſint ſigna, & teſſera profeſſionis infidelitatis): id enim fecerunt Joſeph & Daniel viventes inter infideles. *Penes nos quoque fideles*, inquit Tertullianus, *ſi neceſſe fuerit, poterit puerilis prætexta concedi, & puerilis ſtola; nativitatis inſignia, non poteſtatis; generis, non honoris; ordinis, non ſuperſtitionis*: De idololatria cap. 18.

CAPUT IV.

De actibus fidei contrariis.

Prop. Peccant graviter quicumque eliciunt actus fidei contrarios: v. g. qui fidem negant, qui fidem impugnant, qui fidei propositæ dissentiunt, & qui eisdem peccatis se exponunt.

Prob. Ex Script. De negatione fidei sic loquitur Matth. c. 10. v. 33. *Qui autem negaverit me coram hominibus, & ego negabo eum coram Patre meo.* De impugnatione fidei sic loquitur Paulus ad Rom. 2. v. 8. *Iis autem, qui sunt ex contentione, & non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio.* De dissensu fidei sic loquitur Joan. 3. v. 18. *Qui non credit, jam judicatus est.* De periculo exponendi se peccato sic loquitur Sapiens: *Qui amat periculum, peribit in illo.*

2. Ex D. Thom. *Sicut præcepta negativa legis prohibent actus peccatorum, ita præcepta affirmativa inducunt ad actus virtutum*: 2. 2. q. 23. art. 2. in corp. Ergo sicut fides præcipit actus fidei, ita prohibet actus contrarios.

3. *Rat.* Negare fidem, impugnare fidem, dissentiri fidei, exponere se periculo perdendi fidem, sunt actus contrarii virtuti Theologicæ: Ergo sunt peccata ex suo genere mortalia.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccant mortaliter, qui interrogati vel privatim, vel publice, verbis, vel nutibus suam negant religionem, ut se e manibus tyrannorum eripiant: de quibus sic August. serm. 179. „Qui prodest corde cre„didisse ad justitiam, si os dubitat proferre id, quod „corde conceptum est? Intus fidem Deus videt, sed „parum - - Ægrote quomodo sanaberis, qui de medi„camento tuo erubescis?" Ita August. citatus a Natali Alex. de Decalogo: Reg. 15.

Consect. 2. Peccant pariter gravissime, qui interrogati vel privatim, vel publice, verbis, vel nutibus, vel factis falsam religionem simulant, quamvis interius veram religionem se retinere & retenturos proponant: etenim simulatio falsæ religionis est quædam negatio

veræ fidei, & mendacium perniciosum, quo honor Deo debitus violatur, & infertur scandalum proximo; ideo damnati sunt Helceccœitæ & Libellatici, qui putabant licitum esse simulare falsam religionem, ut effugerent tyrannorum persecutionem. Confessionis fidei exemplum habemus egregium in Eleazaro, qui mori maluit, quam aliquid contra Judaicam Religionem simulare. „Non enim, *inquit*, ætati nostræ dignum est fingere, „ut multi adolescentium arbitrantes Eleazarum nona„ginta annorum transiisse ad vitam alienigenarum, & „ipsi propter meam simulationem decipiantur, & per „hoc maculam atque execrationem meæ senectuti con„quiram. Nam etsi in præsenti tempore suppliciis ho„minum eripiar, sed manum Omnipotentis nec vivus „nec defunctus effugiam:" Machab. c. 6. v. 14.

Consect. 3. Peccant gravissime, qui nec privatim nec publice interrogati, ut cautius veram religionem occultent, utuntur ceremoniis & ritibus falsæ religionis; v. g. ritibus Paganorum apud Paganos, Judæorum apud Judæos, Mahumetanorum apud Mahumetanos: vestiuntur indumentis destinatis ad profitendam falsam religionem; v. g. vestibus sacerdotalibus, vestibus, in quibus depingitur aut idolum, quod adorandum proponitur, aut aliquid aliud ad religionem pertinens: quia usus ille exterior rituum falsæ religionis, quamvis vera religio interius retineatur, non potest in dictis circumstantiis non haberi tamquam falsæ religionis protestatio, & veri Numinis negatio. Ideo Sedes Apostolica an. 1643. proscripsit praxim quorumdam apud Sinas Missionariorum, qui contendebant licere Christianis, adorationem idolis exhibere, modo adorantis intentio dirigeretur ad verum Deum depictum in imagine, quæ vel sub adorantis vestibus, vel in altari prope idolum latitat. Simile quid vituperat Dominus in Assiriis Samariam missis, qui *cum colerent Dominum, diis quoque suis serviebant juxta consuetudinem gentium*: 4. Reg. cap. 17. v. 33. Illud idem reprobat Paulus 2. ad Corinth. 6. v. 15. his verbis: *Quæ autem conventio Christi ad Belial: aut quæ pars fideli cum infideli: qui autem consensus templo Dei cum Idolis?*

Confect. 4. Non excusantur penitus a peccato, qui degentes apud infideles, veriti ne interrogentur de religione, semper omittunt solita Catholicæ religionis indicia: v. g. diebus jejunii non jejunant, diebus Veneris & Sabbathi manducant carnes, ut non dignoscantur tamquam Catholici, quamvis interius in corde veram religionem retineant: quia omissio illa est perpetua veræ religionis occultatio, & quasi falsæ religionis professio. Vide dicta de Lege.

Confect. 5. Gravis peccati rei sunt, qui oppugnant id, quod universa tenet Ecclesia, sive per praxim omnium fidelium, sive per Concilium generale, sive per summum Pontificem mentem suam aperiat. 1. Quia universa Ecclesia est infallibilis in rebus pertinentibus ad fidem & bonos mores; est enim sponsa Christi per fidem, sicut scriptum est: *Desponsabo te mihi in fide.* Christum habet semper præsentem: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi*: Matthæi ult. v. 20. Habet Spiritum sanctum docentem omnem veritatem, juxta illud: *Ille docebit vos omnem veritatem*: Joan. 16. v. 3 ideo dicitur a Christo, Matth. 18. v. 27. *Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus.*

Tales sunt 1. Hæretici, qui fidei Ecclesiæ pertinaciter contradicunt.

2. Schismatici, qui se ab universali Ecclesia per inobedientiam separant.

3. Apostatæ, qui a statu fidei temerarie recedunt.

Confect. 6. Peccant gravissime homines illi pervicaces & opiniosi, qui fidem Christianam sufficienter propositam non admittunt: quique eam, quam a Deo per prophetas, per Christum, per Apostolos edocti sumus religionem, morosius quam par est ad examen revocant, huicque parere renuunt. Injuria quidem: quid enim abrogatur fides huic religioni, quam tot miracula comprobant, tot sæculorum consensus firmat, tot Prophetarum oracula demonstrant, tot Martyrum sanguis obsignat, quam tot eruditorum hominum scripta ita certam & indubitatam efficiunt, ut plusquam satis superque examinata habenda sit: quæque demum prædicata *non in humanæ sapientiæ verbis, sed in simplicitate ser-*

fermonis, in mundo fufcepta eft, invita Imperatorum authoritate, contradicente Philofophorum fapientia, fæviente dæmonum invidia, & repugnante fingulorum hominum natura: quæ tam obfcura myfteria, ut crederet, torque virtutes primo afpectu ab humanis ftudiis ita alienas exerceret, aut tam infperatam falutem expectaret, citra miraculum adduci non poterat. Ergo inexcufabiles omnino, qui fidem Chriftianam fufficienter propofitam non admittunt.

Hi ad tres claffes reducuntur a D. Thom. 2. 2. q. 1. art. 5. Prima claffis eft eorum, qui renituntur fidei nondum fufceptæ: talis eft infidelitas Paganorum, five Gentilium.

Secunda eft eorum, qui renituntur fidei Chriftianæ fufceptæ in figura: & talis eft infidelitas Judæorum.

Tertia eft eorum, qui renituntur fidei fufceptæ non folum in figura, fed in ipfa manifeftatione veritatis, qualis haberi poteft in terris: et talis eft infidelitas hæreticorum, ac proinde in ftatu damnationis funt ifti omnes, quos hic fubjicio.

Atheus, qui negat Deum exiftere. Deifta, qui negat Deum effe trinum. Politheifta, qui negat Deum effe unum. Arianus, qui negat Verbum effe Patri confubftantiale. Sabellianus, qui negat Perfonas divinas effe inter fe diftinctas. Demum quicumque hæreticus, qui fufficienter de doctrina Chrifti inftructus negat pertinaciter aliquid eorum, quæ ut credenda fancta & univerfalis proponit Ecclefia. Quod peccatum infidelitatis quam graviffimum fit, accipe ex verbis Apoft. ad Tim. 1. c. 6. v. 3. *Si quis aliter docet, & non acquiefcit fanis fermonibus Domini Noftri Jefu Chrifti, & ei, quæ fecundum pietatem eft, doctrinæ, fuperbus eft, nihil fciens, fed loquens circa quæftiones & pugnas verborum.* Et D. Thom. 2. 2. q. 10. a. 3. *Tanto aliquid peccatum eft gravius, quanto per ipfum homo magis a Deo feparatur: per infidelitatem autem maxime homo a Deo elongatur, qui non veram Dei cognitionem habet, fed falfam: per falfam autem cognitionem ipfius non appropinquat Deo, fed magis elongatur.*

Confect. 7. Peccati lethalis reatum incurrunt etiam, quicumque exponunt fe aperto periculo imbibendi fer-

rores fidei contrarios vel conversando cum infidelibus, vel cum eis disputando, vel eorum libros legendo & retinendo, vel eorum templa adeundo. Sic

1. Peccant non quidem firmi, sed infirmi, qui sine necessitate & cum probabili subversionis periculo civile etiam commercium habent cum infidelibus: de quibus ita loquitur D. Thom. *Si aliqui fuerint firmi in fide, ita quod ex communione eorum cum infidelibus conversio infidelium magis sperari possit, quam fidelium a fide aversio, non sunt prohibendi infidelibus communicare, qui fidem non susceperunt, scilicet, Paganis vel Judæis, & maxime si necessitas urgeat: si autem sint simplices, & infirmi in fide, de quorum subversione probabiliter timeri possit, prohibendi sunt ab infidelium communione, & præcipue, ne magnam familiaritatem cum illis habeant, vel absque necessitate eis communicent*: 2. 2. q 10. art. 9. de quo nos ita præmonet Paulus: *Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit*: 1. ad Corinth. 5. v. 6.

2. Peccant non quidem docti, qui disputant cum infidelibus zelo defendendæ veritatis, sed indocti, qui vel indiscreto zelo, vel dubii in fide, disputationem cum eis ineunt; quia se exponunt periculo subversionis: de quibus sic loquitur D. Thom. 2. 2. q. 10. a. 7. *Ex parte disputantis consideranda est intentio: si enim disputet tamquam de fide dubitans, & veritatem fidei pro certo non supponens, sed argumentis experiri intendens, procul dubio peccat tanquam dubius in fide, & infidelis: si autem disputat aliquis de fide ad confutandum errores, vel etiam ad exercitium, laudabile est*: quod ita debet intelligi, modo absit omne periculum subversionis.

3. Peccant, qui libros hæretica dogmata continentes retinent, legunt absque Superiorum licentia: immo qui retinent, legunt cum licentia Superioris, si advertant ex illorum lectione sibi imminere periculum subversionis: quia exponunt se periculo infidelitatis: ideo utrique tenentur illos libros Superioribus dare, aut comburere ex consilio prudentis viri, qui de illorum librorum utilitate, aut inutilitate judicabit: uti factum legimus a primis fidelibus. *Multi ex his qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros & combusserunt coram omnibus*: Act. 19. v. 19. eaque fuit constans Ec-

clesiæ

elesiæ praxis, ut libros perniciosos igni addixerit.

Sic jussu Concil. Gener. 5. Coll. 8. combusti sunt libri hæreticorum. *Ambulabitis*, inquiunt Patres alloquentes hæreticorum scripta, *in lumine ignis vestri, & per flammam quam accenditis.* Et in Conc. Romæ habito, ut refert Anastasius S. R. E Bibliothecarius in Adriano II. *Liber Photii in ignem conjectus est; & cum forte focus inundatione pluviæ naturaliter debuisset extinqui, ad pluviam quasi ad guttas olei flamma convaluit - - Et miraculi stupor omnium corda resolvit.* Combustos pariter fuisse jussu Ecclesiæ libros Berengarii docet Lanfrancus, lib, *de corpore & sanguine Christi.* Similem experta sunt sententiam. D. Bernard. procurante, Abaillardi scripta, ut docet Gaufredius in vita Bern. lib. 3. c. 5. *Apostolicus præsul*, inquit, *scripta incendio, scriptorem silentio* condemnavit. Constantinus Imper. Porphyrii & Arii libros comburendos jussit; Theodosius vero & Valentinianus Nestorii libros voluerunt sollicite inquiri, & publice cremari. Denique hanc habet legem contra impios libros Novella 42. tit. 31. *Amputatio manus, qui hæc scripserint, pœnæ erit.* Videant ergo qui libros prohibitos nihil verentur aut retinere, aut legere, quanta cum cautione Ecclesia mala hinc nascentia præcavere voluit & impedire; & observent quod jussit Tridentinum statutis circa hoc decem regulis. Has consule. Hæ regulæ eo tendunt, ut libri prohibiti non legantur nisi ab his, qui licentiam habuerint: & hi libri prohibiti censeantur, qui sunt vel contra fidem, vel contra bonos mores, quique vel a Concilio, vel a Papa, vel ab Ordinariis damnati sunt.

4. A fortiori peccant quicumque habent nedum civile, sed etiam religiosum commercium cum infidelibus & hæreticis: quia rem natura sua malam faciunt: tales sunt qui adeunt templa infidelium, v. g. Paganorum, Judæorum, Mahumetanorum, eorumque ritibus initiantur: *quæ enim societas lucis ad tenebras, quæ autem conventio Christi ad Belial?* 2. ad Cor. c. 6. v. 14. tales sunt qui adeunt templa hæreticorum eorumque ritibus intersunt, v. g. recipiunt baptisma a Calvinistis, aut Lutheranis, vel cœnam cum ipsis celebrant.

CA-

CAPUT V.

De Hæresi, Schismate, & Apostasia.

Nota 1. Hæreticus ab hæresi, id est, electione, dictus est ille, qui sibi eligit doctrinam singularem a sensu Catholicæ Ecclesiæ alienam, eamque pertinaciter defendit: Cap. hæresis 24. q. 3.

Nota 2. Schisma est baptizati discessio ab unitate Ecclesiæ, retenta Christianæ fidei professione, rejecta vero unitate disciplinæ: ita Dominus de Marca de Concordia Sacerdotii & Imperii lib. 4. c. 8.

Nota 3. Apostasia generatim est recessus ab aliquo statu sancto. Apostasia est triplex: a Fide, a Monachatu, ab Ordine.

Apostasia a Fide est, cum fides christiana deseritur; & hæc apostasia subjicitur iisdem pœnis, quibus hæresis.

Apostasia a Monachatu est, cum status religiosus deseritur; & subjicitur excommunicationi ob habitus dimissionem.

Apostasia ab Ordine est, cum Ordo sacer deseritur, & fit reditus ad statum sæcularem. Sed quia circa talem materiam sæpius erratur ex zelo, qui non est secundum scientiam, multi reputantur hæretici aut schismatici, qui tamen nec schismatici sunt, nec hæretici; ideo hæc materia paulo fusius agitanda est.

§. I.

De his, quæ requiruntur, ut quis possit dici hæreticus.

Nota. Certum esse ex Scriptura, multos vocari hæreticos, qui tamen veri sunt Catholici. Nam Paulus factus Christianus, tamquam hæreticus accusabatur a Judæis, ut constat ex Actis cap. 24. v. 14. „Confiteor „autem hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt „hæresim, sic deservio patri, & Deo meo, credens om„nibus, quæ in lege & Prophetis scripta sunt." Ideo operæ pretium est hic statuere quæ requirantur, ut quis dicatur hæreticus. Duo ad illud crimen incurrendum requiruntur. 1. Pertinacia ex parte personæ. 2. Contrarietas ad fidem ex parte opinionis, quæ propugnatur. Quorum si alterum desit non erit hæresis. Ideo sit

1. Prop.

1. *Prop.* Ut aliquis dicatur hæreticus, requiritur ex parte perfonæ, quod fit pertinax in tuenda fententia; quæ fidei contradicit.

Prob. 1. Ex Script. „Hæreticum hominem poft u„nam & fecundam correctionem devita, fciens quia „fubverfus eft, qui hujusmodi eft:“ ad Tit. 3. v. 10. Ergo fupponit Paulus requiri pertinaciam, ut quis pro hæretico habeatur, cum non nifi poft unam aut alteram correctionem vitandum præcipiat.

2. Ex Auguft. „Qui fententiam fuam, quamvis fal„fam atque perverfam, nulla pertinaci animofitate de„fendunt, præfertim quam non audacia fuæ præfum„ptionis perceperunt, fed a feductis & in errorem lap„fis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta fol„licitudine veritatem, corrigi parati cum invenerint, „nequaquam funt inter hæreticos deputandi.“ Habetur in decreto 24. q. 3. c. *Dixit Apoft.* Idem docet D. Thom. 2. 2. q. 11. a. 2.

3. *Rat.* Hæreticus venit a voce Græca hærefi, quæ idem fonat ac electio cum pertinacia propugnata: Ergo ad hoc, ut quis dicatur hæreticus, debet effe pertinax.

Confectaria hujus Doctrinæ.

Confect. 1. Attente diftinguendum eft inter perfonam & fcripta: nam perfona poteft effe hæretica, & fcripta Catholica: item fcripta poffunt effe hæretica, & perfona Catholica. Perfona erit Catholica, fi fe humiliter Ecclefiæ fubjiciat. Scripta erunt Catholica, fi nihil contra communem Ecclefiæ fenfum contineant.

Sic perfona Origenis Catholica habetur a pluribus authoribus, quamvis multa ejus fcripta fint erronea: perfona eft Catholica, quia humiliter cenfuit obediendum effe revelationi: fcripta vero funt erronea, quia multos errores continent vel ex errore Origenis, vel ex malitia hæreticorum.

Sic perfona Tertulliani eft hæretica: & multa ejus fcripta catholica: perfona eft hæretica, quia pertinaciter Ecclefiæ reftitit lapfus in Montanismum; fcripta vero ejus quam plura funt catholica, quia multa folide fcripfit, antequam laberetur in hærefim.

Con-

Confect. 2. Non ſtatim habendus eſt ut hæreticus author aliquis, eo quod hæreſeos accuſetur, ſed prius attente examinandum eſt, an dogmata fidei contraria pertinaciter docuerit: hoc eſt enim inſignium virorum fatum, quod hæreſeos accuſentur, ut illorum perſona, vel illorum libri, etſi Eccleſiæ utiles, contemnantur. Sic olim Meletius accuſatus eſt ut Sabellianus ab Arianis. Sic ſanctus Baſilius accuſatus eſt quaſi Triteita, eo quod tres hypoſtaſes admitteret. Sic ſanctus Hieronymus accuſatus eſt damnare matrimonium, eo quod cœlibatum matrimonio præferret. Sic Auguſtino impoſitum eſt, quod negaret libertatem, eo quod admitteret gratiam: vel quod damnaret nuptias, eo quod admitteret transfuſionem peccati originalis.

Monitum obſervandum hic. Qui falſo accuſantur hæreſos, debent ſtatim totis viribus eniti, ut calumniam illam a ſe depellant: quia quilibet debet habere curam ſuæ famæ: *Curam habe de bono nomine.* Deinde hæreſeos infamatus fit inutilis Eccleſiæ. Idem docet Hieron. „Nolo in ſuſpicione hæreſeos quemquam eſ„ſe patientem, ne apud eos, qui ignorant innocen„tiam ejus, diſſimulatio conſcientiæ judicetur, ſi ta„ceat; licet ſuperfluum ſit ejus præſentiam quære„re, & extorquere ſilentium, cujus apud te litteras te„neas:“ Ep. alias 61. nunc 38. ad Pamachium.

2. *Prop.* Ut aliquis dicatur hæreticus, requiritur ex parte objecti, quod veritatem fidei pertinaciter impugnet. Sed illud omne & ſolum eſt de fide divina, quod eſt & divinitus revelatum, & univerſali Eccleſiæ conſenſu propoſitum fidelibus, ut credatur.

Prob. 1. Ex Script. Revelatio divina requiritur, juxta illud Pauli: *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti*, ſive Dei: ad Rom. 10. v. 17. Res revelata debet nobis per Eccleſiam proponi, quia Eccleſia eſt cuſtos divinæ revelationis, a qua debemus eam accipere; juxta illud Pauli 1. ad Tim. cap. 3. v. 15. Eccleſia Dei vivi *eſt columna* fidei *& firmamentum veritatis*, & Magiſtra, a qua debemus eamdem revelationem addiſcere; juxta illud Chriſti, Matth. 18. v. 17. *Si autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus.*

2. Ex

2. Ex August. cont. Epist. fund. 5. ubi dicit: *Ego vero Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ commoveret authoritas:* Ergo August. supponit quod ad fidem duo requirantur, Evangelium scilicet, & Ecclesiæ authoritas, id est, divina revelatio ab Ecclesia proposita.

3. *Rat.* Fides debet esse infallibilis, cum sit nobis regula & agendorum, & credendorum: Ergo debet resolvi in solam authoritatem divinam, quia solus Deus est infallibilis. Eadem fides debet nobis opportuno aliquo medio communicari, alias Deus non sufficienter nobis provideret: Ergo debet hominibus sensibilibus proponi per Ecclesiam sensibilem: & ita ut aliquid sit de fide, debet esse & divinitus revelatum, & nobis per Ecclesiam propositum: ideo ait Cyrillus in suis Catechesibus, Cath. 5. *Custodi fidem a sola Ecclesia tibi nunc traditam & ex omni Scriptura munitam.*

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Nihil potest esse de fide, nisi contineatur vel in Scriptura, vel in traditione: quia sola Scriptura, sola traditio divina, sunt medium continens divinam revelationem. Et ita quæ continentur in Symbolo Apostolorum, in Canonibus Conciliorum, in operibus sanctorum Patrum, non sunt de fide, nisi quatenus vel continent, vel explicant divinam revelationem in Scriptura & traditione præcontentam.

Consect. 2. Nullæ privatæ revelationes, etiamsi divinitus factæ, sunt de fide: quia etsi sint infallibiles, cum supponantur procedere a Deo, non sunt tamen de fide, quia non proponuntur nobis per Ecclesiam.

Consect. 3. Nulla veritas illata ex Scriptura & traditione est de fide, si consideretur quatenus illata: quia fides est ex auditu per verbum Christi, & non ex illatione ex verbo Christi.

Consect. 4. Nulla Decretalis veniens a Summo Pontifice, sive in corpore juris Canonici contineatur, sive extra corpus juris Canonici habeatur, est de fide, nisi aliunde accedat totius Ecclesiæ consensus: quia etsi Romanus Pontifex sit caput Ecclesiæ, Christi Vicarius, & humiliter audiendus, cum res pertinentes ad religionem explicat, non est tamen universalis Eccle-

siæ,

sia. Certum quippe de fide, Ecclesiam universalem esse infallibilem; sed non est expresse definitum, Romanum Pontificem esse infallibilem

Consect. 5. Nullum Concilium Diœcesanum, nullum Provinciale, Nullum Concilium Nationale, nisi aliunde accedat totius Ecclesiæ consensus, *est de fide*: quia particulare Concilium, non universalem, sed particularem solum Ecclesiam repræsentat.

Consect. 6. Concilium universale legitime congregatum & habitum, *est de fide* in suis decisionibus; motiva vero & rationes & argumenta, quibus firmat suos Canones, non sunt de fide, quia Ecclesiæ creditur docenti & definienti, & non argumentanti: ea tamen ratiocinia non sunt spernenda, sed censenda sunt longe efficaciora, quam ratiocinia cujuscumque privati Doctoris:

Consect. 7. Quæ *directe & per se* sunt posita in Canonibus Conciliorum universalium, explicando divinam revelationem, sunt de fide: minime vero quæ sunt apposita *vel incidenter, vel per modum clausulæ.* Sic certum de fide, non idololatricum esse usum Ecclesiæ *pingendi Angelos*, ut habetur in Nicœno II. act. 5. Sed ratio quæ hic affertur, scilicet, depingi posse, *quia sunt corporei*, non est de fide, sed potius falsa, cum Angeli sint spirituales.

Sic certum est in Ecclesia Romana, veram esse de Baptismo Doctrinam, ut dicitur in Trid. sess. 7. Can. 3. Sed clausula illa: *Quæ omnium Ecclesiarum est mater & magistra*, est quidem vera, sed non est de fide ex vi illius Canonis, quia ibi incidenter tantum est inserta.

Consect. 8. Nihil est de fide in Canonibus Conciliorum universalium, ex vi decisionis, nisi quæ in sensu obvio exprimunt; quæ vero reticent, & Theologis disputanda relinquunt, non sunt de fide.

Sic certum de fide, ex Trid. hominem justificari *per justitiam inhærentem*, quia hoc dicit expresse sess. 6. c. 11. Incertum, an forma justificans sit qualitas, sit habitus, quia circa hoc nihil decernit Concilium Trid.

Sic certum de fide, Corpus Christi esse *vere realiter substantialiter*: sess. 13. can. 1. in Eucharistia. Incertum, an sedens, an jacens, quia de hoc reticet Concil. Trid.

Sic

Sic certum eſt, animas fidelium juvari in Purgatorio per noſtra ſuffragia. Sed incertum, an ignis purgatorii ſit verus, proprius & ejusdem ſpeciei cum noſtro, quia circa hoc ſilet Concilium.

Sic certum eſt, pium & utile eſſe Sanctos cum Chriſto regnantes invocare, quia hoc dicit Concilium. Sed incertum, an noſtras preces audiant, vel eaedem preces eis vel a Deo revelentur, vel ab Angelis deferantur, quia circa hoc reticet Concilium Trident.

Sic certum eſt, imagines Sanctorum eſſe venerandas, quia hoc dicit Concilium, non utique cultu, qui Deo debetur, ſed inferiori. Sed an cultus ille veneratio ſolum dici debeat, & *adoratio* dici nequeat, res eſt Theologis diſcutienda.

Sic certum eſt, reliquias Sanctorum eſſe venerandas, quia hoc ſtatuit Concilium. Incertum vero, an reliquiae in hac Eccleſia conſervatae, ſint reliquiae alicujus Sancti, an ſint reliquiae illius Sancti, vel alterius, nam circa hoc omnino ſilet Concilium, utpote factum mere hiſtoricum, nequaquam divinitus revelatum.

Conſect. 9. Non habendum eſt (ut de fide) quod in una ſchola tenetur, alia ſchola docente contrarium, ſi Eccleſia ſciens neutram partem prohibeat: quia haec omnia inter opiniones Theologicas ſunt reponenda.

Sic de fide non ſunt, quae docentur a Thomiſtis contradicentibus Scotiſtis, nec ea quae docentur a Scotiſtis, Thomiſtis contradicentibus.

§. II.

Quae requirantur, ut aliquis poſſit dici ſchismaticus.

Certum eſt ex Script. Schisma generaliter nihil aliud eſſe, quam diſſenſionem vel in fide, vel in diſciplina. Ait enim Paulus 1. ad Cotinth. v. 10. *Obſecro vos, ut id ipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchismata:* &c. 11. v. 18. *Audio ſciſſuras eſſe inter vos, & ex parte credo: nam oportet haereſes eſſe.* Ideo quid requiratur, ut ſchisma incurratur, hic determinandum eſt.

Prop. 1. Ut aliquis dicatur ſchismaticus, requiritur ex parte perſonae, non ſolum quod diſſentiat vel in fi-

de, vel in disciplina a fidelibus; sed etiam quod per rebellionem authoritatem Ecclesiæ respuat.

Prob. 1. Authoritate Pauli dicentis, hæreticum & schismaticum non esse vitandum, nisi *postquam* frequentes admonitiones respuerit.

2. Ex Cypr. Epist. 69. „Inde enim Schismata & hæ„reses obortæ sunt & oriuntur, dum Episcopus, qui unus „est, & Ecclesiæ præest, superba quorumdam præsum„ptione contemnitur, & homo dignatione Dei honora„tus indignus ab hominibus judicatur."

3. Ex D. Thom. 2. 2. q. 39. a. 1. ad 2. „Dicendum, „quod non obedire præceptis, cum quadam rebellione „constituit schismatis rationem -- Dico autem cum re„bellione, cum & pertinaciter Ecclesiæ præcepta con„temnit, & judicium ejus subire recusat: Hoc autem „non facit quilibet peccator; unde non omne pecca„tum est schisma."

4. *Rat.* Schisma venit a voce græca *schiso*, quæ idem sonat ac *violenter lacero*: Ergo, ut aliquis dicatur schismaticus, debet violenter & cum rebellione unitatem Ecclesiæ scindere, & Christi tunicam inconsutilem non sortiri, sed scindere; ut ait Cypr. lib. de unitate Ecclesiæ.

Consectarium hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Attente distinguendum est inter Scripta, & Personam. Nec statim habendus est ut schismaticus, qui de schismate accusatur. Eadem cautio adhibenda est, ubi de schismate agitur, quam adhibendam voluimus de hæresi.

Consect. 2. Non omnes fideles, qui diverse circa fidem, aut mores, aut disciplinam sentiunt, aut scribunt, sunt schismatici; sed hi solum, qui diversa sentientes, Ecclesiæ authoritati renuunt se subjicere.

Sic qui ante Ecclesiæ decretum observabant Pascha die decima quarta Lunæ Martii, more ab Ecclesia Romana diverso, non erant schismatici: quia, ut Irenæus ait Ep. ad Victorem, teste Euseb. lib. 3. Histor. Eccles. 24. hoc fiebat sine rebellione contra Ecclesiam.

Sic qui ante universalis Ecclesiæ determinationem

baptizabant omnes ab hæreticis jam baptizatos contra consuetudinem Ecclesiæ Romanæ, non erant schismatici: quia in his nullus erat rebellionis animus, sed sincera erga Ecclesiam subjectio. Unde, licet Cyprianus, & Stephanus diversa circa hanc quæstionem sentirent, neuter erat schismaticus, teste Aug. lib 5. contra Donatistas c. 25. „Sic tamen, *ait*, vicit pax Christi in cordibus eorum, ut nullum inter eos malum schismatis oriretur."

Sic omnes Catholici Scriptores, licet diversa aut sentiant, aut scribant in quæstionibus nondum ab Ecclesia determinatis, non censendi sunt schismatici, modo scripta Ecclesiæ judicio subjiciant.

Consect. 3. Omnes baptizati, qui contra universalem Ecclesiæ determinationem cum pertinaci rebellione vel sentiunt, vel scribunt, sunt schismatici: quia Ecclesiæ unitatem scindunt.

Prop. 2. Ut aliquis dicatur schismaticus, sufficit quod in rebus pertinentibus ad disciplinam ab Ecclesia pertinaciter dissentiat: & schisma illud in hæresim degeneret, si fidei dogmata impugnentur.

Prob. 1. Ex Hieronymo in Commentariis ad cap. 3. Epist. ad Titum: „Inter hæresim, & schisma, „hoc interesse arbitramur, quod hæresis perversum „dogma habeat; schisma propter Episcopalem dissen„sionem ab Ecclesia pariter separet. Quod quidem „in principio aliqua ex parte intelligi potest diver„sum. Cæterum nullum schisma non sibi aliquam con„fingit hæresim, ut recte ab Ecclesia recessisse videa„tur." Et August docet lib. 2. c. 7. contra Cresconium: *Inveteratum schisma esse ipsammet hæresim.* Ideo Basilius Epist. ad Amphilochium, Manichæos, Valentinos, Marcionitas, & Peputianos inter hæreticos recenset: quia de ipsa in Deum fide controversiam movent, & a cæteris Christianis dissentiunt. Novatianos autem sive Catharos schismaticis adscribit: quia de *disciplina* tantum cum Ecclesia contendebant, nempe, an lapsi ad pœnitentiæ beneficium admittendi essent.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Schismaticus est schismate universali, qui se ab Ecclesia in capite & in membris separat. „Schis„matici dicuntur qui subesse renuunt summo Pontifici, „& qui membris Ecclesiæ ei subjectis communicare re„cusant." 2. 2. q. 39. a. 10. quod debet intelligi in rebus pertinentibus ad religionem, minime in his, quæ pertinent ad regnum temporale.

Sic Græci, & demum omnes, qui negant Romanum Episcopum esse summum Pontificem, eique parere recusant in his, quæ spectant religionem, sunt schismatici.

2. Schismaticus est schismate particulari, qui se ab Ecclesia sua, suoque Episcopo separat, & cum Fidelibus suæ Parochiæ vel Diœceseos communicare recusat in his, quæ spectant Religionem; ait enim Ignatius Epist. 7. ad Smyrnenses, Fideles omnes debere Episcopo tamquam Domino esse subjectos. Omnes, ait, Episcopum sequimini, ut Christus Patrem.

Sic schismatici sunt Laici, qui se separant a suo Parocho. Item Parochi, qui se separant a suo Episcopo: & Episcopi, qui se separant ab aliis Episcopis, & a Papa.

3. Schismaticus est schismate manifesto exteriori & completo, qui non venit in conventum Fidelium, & peculiarem facit ipsemet congregationem diversam a congregatione vel suæ Parochiæ, vel suæ Diœceseos. Ita Ignatius Epist. ad Ephesios: Qui igitur in Conventum non venit, hic jam superbia elatus est, & seipsum separavit; scriptum est enim: Superbis autem Deus resistit. Studeamus igitur Episcopo non resistere, ut simus subjecti Deo.

Sic Schisma externum moliuntur, qui contradicente Parocho, Episcopo dissentiente, Papa non approbante, Confraternitates erigunt, ut populum a Parochia avertant.

TRACTATUS VI.

DE SPE.

CAPUT I.

Explicatur natura spei, simulque variæ traduntur notiones ad intelligentiam hujus Tractatus necessariæ.

Spes naturalis est *efficax desiderium boni absentis, ardui, & possibilis, cum fiducia illius assequendi.*

Spes Theologica *est donum Dei, quo Deum, & ea quæ ducunt ad Deum, nobis, seu propter nos diligimus:* vel spes *est virtus divinitus infusa, per quam certa cum fiducia nostræ salutis & æternæ vitæ bona expectantur.*

Duplex est præceptum spei: aliud *affirmativum*, aliud *negativum.*

Præceptum affirmativum spei est, *in Deo ejusque bonis confidere & sperare.* Sperare autem est boni ardui obtinendi fiduciam habere. Fiducia autem est *promptitudo voluntatis orta ex persuasione assequendi bona.*

Præceptum negativum spei est, *de Deo ejusque bonis non diffidere vel non desperare, in creatura non confidere, de se non præsumere.*

Desperatio est *boni ardui obtinendi diffidentiam habere.* Diffidentia autem *est animi desponsio orta ex impossibilitate assequendi boni, malive vitandi.*

Confidere in creatura est *niti auxilio creaturæ potius quam Creatoris.*

Præsumere est *temere expectare salutem, & ea quæ ducunt ad salutem,* innitendo nimium viribus nostris, vel inordinate divinam misericordiam exspectando.

Objectum spei est illud omne, quod attingit spes.

Objectum spei *primarium* est Deus, quatenus nos beatificans, & ut a nobis possidendus.

Objectum vero *secundarium* sunt media, quibus ducimur ad Deum.

Objectum formale spei, seu ratio, & motivum sperandi, *est auxilium divinæ potestatis*: quoties enim supernaturalia speramus, in divina virtute debemus confidere.

Spes alia est *actualis*, alia *habitualis*.

Spes habitualis *est habitus inclinans ad sperandum*.

Spes actualis *est actuale exercitium spei*. Actuale autem exercitium spei est aliquando actus elicitus, aliquando actus imperatus.

Actus *elicitus* spei est ille, *qui elicitur a solo habitu spei*: talis est actus, per quem speramus salutem, & ea quæ ducunt ad salutem.

Actus spei sunt: in Deo sperare & confidere, de Deo numquam desperare, in creatura non confidere, de se non præsumere.

Actus spei *imperatus* est ille, *qui fit a virtute diversa ab habitu spei*: talis est actus, quo moti per spem exercemus virtutes morales.

CAPUT II.

De objecto Spei, seu de rebus a quolibet fideli sperandis.

Prop. Unica. Omnes & singuli fideles tenentur omnes, & singulas orationis dominicæ petitiones scire, saltem quoad substantiam; & proinde bona, quæ his petitionibus continentur, petere & sperare.

Prob. 1. Ex praxi Ecclesiæ, quæ, teste August. serm. 56. 57. 58. omnibus Cathecumenis adultis tradebat orationem Dominicam una cum Symbolo Apostolorum: quæ oratio post octo dies a competentibus recitabatur, ut Christiani ante Baptismi receptionem nossent non solum quid credere, sed quid sperare deberent: Ergo sicuti fideles tenentur credere ea, quæ sunt in Symbolo; ita & sperare, quæ continentur in oratione Dominica.

2. Ex Patribus. *Oratio Dominica est totius legis Evangelicæ compendium*: ita Cypr. de Oratione Dom. *Est forma desideriorum; ita ut non liceat petere aliud quam quod ibi scriptum est*: ita Aug. serm. 56. Ergo quilibet fidelis tenetur scire orationem Dominicam.

3. Ex Conciliis Provinc. Concilium Remense an. 873. cap. 11. *Nulli Christiano orationem Dominicam ignorare licet.* Ex Capitularibus cap. 170. lib. 5. *Presbyteris providendum est, ut omnes, qui Christiano nomine censentur, orationem Dominicam & Symbolum me-*

mo-

moriter teneant & intelligant. Ex Carolo Bor. in Actibus Eccles. Mediol. *Non licet absolvere ignorantes orationem Dominicam.* Ergo ſicuti tenemur credere, quæ ſunt in Symbolo, ita & ſperare, quæ ſunt in oratione Dominica.

4. *Rat.* Sicuti Symbolum Apoſtolorum eſt norma fidei, ita oratio Dominica eſt norma ſpei noſtræ, ut docet Aug. Enchyridion cap. 114. *Ea tantum ad ſpem pertinent, quæ in oratione Dominica continentur.* Ergo ſicuti quilibet fidelis tenetur credere, quæ ſunt in Symbolo, quia eſt norma fidei; ita & petere & ſperare, quæ ſunt in oratione Dominica, quia eſt norma ſpei noſtræ.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Petenda & ſperanda ſunt a Deo ea omnia, quæ hic ſubjiciuntur.

Conſect. 1. Omnia bona tum ſpiritualia, tum temporalia ſperanda ſunt a ſolo Deo: eſt enim Deus is, a quo bona cuncta procedunt, juxta illud: *Omne datum optimum & omne bonum perfectum deſurſum eſt deſcendens a Patre luminum:* Epiſt. Jac. c. 1. v. 17.

Conſect. 2. Bona ſpiritualia, ſcilicet, gratia & gloria, abſolute & ſine conditione, & ſperanda, & petenda ſunt a Deo: quia, ut ait D. Thom. *Res ſunt, quibus male uti non poſſumus, & quæ malum eventum habere non poſſunt:* ideo abſolute ſunt petenda. Gloriam abſolute petimus his verbis: *Oſtende nobis faciem, & ſalvi erimus.* Gratiam pariter ſine conditione petimus his verbis: *Deduc me in ſemitam mandatorum tuorum:* Pſ. 118. v. 35.

Conſect. 3. Bona temporalia, honores ſcilicet, divitiæ, ſanitas corporalis, petenda ſunt conditionate, ſcilicet, ſi ad gloriam Dei & ſalutem noſtram conducant: quia, ut ait D. Th. ſunt res, quibus male uti poſſumus. *Pro hoc licet orare, quod licet deſiderare,* inquit idem Doctor; *temporalia autem licet deſiderare, non quidem principaliter, ut in eis finem conſtituamus, ſed ſicut quædam adminicula, quibus adjuvamur ad tendendum ad beatitudinem, in quantum ſcilicet per ea vita corporalis ſuſtentatur, & in quantum nobis organice deſerviunt ad actus virtutum:* 2. 2. q. 83. a. 6.

Consect. 3. Demum determinate debemus & petere, & sperare, quidquid in oratione Dominica continetur; in ea enim explicatur, quidquid nos desiderare, petere, & sperare, oporteat.

In omni quippe proposito tria spectare possumus: primo finem: secundo media ad finem: tertio remotionem impedimentorum, quæ nos ab intento fine possunt retrahere. Hæc omnia ad salutem necessaria mira connexione conclusit Christus in oratione sua.

1. Ultimus finis est gloria Dei in se, & gloria Dei nobis communicata. Petimus gloriam Dei in se, dum dicimus: *sanctificetur nomen tuum.* Petimus gloriam Dei nobis communicari, dum dicimus: *adveniat Regnum tuum.*

2. Media conducentia ad salutem sunt, observantia mandatorum, & gratia, qua fit, ut observemus mandata. Petimus observantiam divinæ Legis, dum dicimus: *fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra.* Petimus gratiam, qua divinam Legem impleamus, dum dicimus: *panem nostrum quotidianum da nobis hodie*: quippe sicuti per panem naturalem significamus quidquid ad vitam corporalem conducit; ita, optando panem spiritualem, optamus quidquid ad vitam supernaturalem spectat, scilicet Gratiam, Sacramenta &c.

3. Impedimenta salutis sunt peccata commissa, tentationes inclinantes ad peccandum, diabolus continuo nobis insidians, Petimus peccata commissa remitti, dum dicimus: *dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Petimus nos nullis tentationibus superari his verbis: *& ne nos inducas in tentationem.* Petimus tandem a diabolo, ab inferno, a peccato liberari, dum dicimus: *sed libera nos a malo.*

CAPUT III.

De actibus Spei.

Prop. Unica. Spes habitualis non sufficit adulto ad salutem; sed tenemur aliquando vel per se, vel per accidens elicere actum spei, confidentes in Deo, & de nobis diffidentes: per se quidem, quando obligatio oritur ex ipsa spe: per accidens, quando obligatio oritur ex alia virtute.

Prob.

Prob. Ex Scriptura. *Spera in Domino & fac bonitatem:* Psal. 36. v. 3. Perfecte *sperate in eam, quæ vobis offertur, gratiam:* 1. Petr. 1. v. 13. Quæ verba denotant operationem, & proinde actum spei esse necessarium, & solum habitum non sufficere ad salutem.

2. Ex Aug. *De fide quam multa mandata sunt, tam multa de spe:* Tr. 83. in Joan.

3. *Rat.* Homini ad finem supernaturalem destinato imponitur præceptum fidei, qua credat sibi esse promissam beatitudinem supernaturalem; ita & ei imponitur præceptum spei, qua in illam tendat beatitudinem. Ergo ut beatitudinem supernaturalem credere nequit, nisi per actum supernaturalem fidei: ita nec eam sperare, nisi per actum supernaturalem spei: præcepta enim dantur de actibus, ut supra diximus ex D. Thom. Rursus: Spes est virtus Theologica: virtus autem est propter operationem: ergo spes non potest esse semper sterilis; sed debet in actum aliquem erumpere. Ideo Sancti, actus spei esse ad salutem necessarios, passim confitentur. *Spe salvi facti sumus:* Ad Rom. 8. v. 24. *Confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam:* Ad Hebr. 6. v. 19. *Ut pie & juste vivamus in hoc sæculo expectantes beatam spem:* Ad Titum 2. v. 13. De impio vero non sperante dicitur, quod *nec speravit in Domino, propter quod interfecit eum:* Paral. 10. v. 14.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccat qui assecutus usum rationis non elicit actum spei: tunc enim Deus ei proponitur ut finis ultimus, ut diximus supra ex D. Thom.

Consect. 2. Peccat quilibet homo sive baptizatus, sive non baptizatus, qui sufficienter instructus circa objectum spei, nimirum circa salutem & media ad salutem conducentia, ea aut parvi ducit, aut in his non sperat; tunc enim omissio actus spei est contemptus interpretativus nostræ beatitudinis.

Consect. 3. Peccat, qui non elicit actum spei, cum urget gravis tentatio desperationis vel circa gratiam non dandam a Deo, vel circa beatitudinem numquam obtinendam, vel de falsa persuasione, quod sit de numero repro-

borum &c. quippe tunc tentatio debet vinci per actum oppositum; tunc enim has & similes preces debemus effundere: *In Domino sperans non infirmabor. Domine Deus meus in te speravi. Mihi adhærere Deo bonum est, & ponere in Domino spem meam.*

Confect. 4. Peccat, qui non elicit actum spei, quando urget gravis aliqua tentatio, licet non sit contra spem; cui ne consentiat, evidens est periculum, nisi eliciatur actus spei ad illam superandam necessarius: non enim fas est rejicere medium ad vincendam tentationem necessarium; sed tunc oportet, ut ad spem prompte recurramus, sicut ad anchoram tutam, ac firmam, dicentes cum Davide: *Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum: si exurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo:* Psal. 26. v. 3.

Confect. 5. Peccat qui non elicit actum spei, cum tenetur elicere actum virtutis, ad quam requiritur spes vel explicita, vel implicita: v. g. cum tenetur justificari, cum tenetur elicere actum contritionis, vel attritionis, orationis &c. quia ad hæc omnia prærequiritur spes vel formalis, vel virtualis, ut innuit Trid. sess. 6. c. 6. *In spem eriguntur fidentes, Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tamquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt.* De hac dispositione scriptum est. *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quod inquirentibus se Remunerator sit.* Hebr. c. 11. v. 6. & *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua:* Matth. 9. v. 2.

Confect. 6. Peccat addultus, qui non elicit actum spei, quoties vel ex necessitate, vel ex devotione recipit aliquod Sacramentum: quia sicuti accedentes ad Sacramenta debemus credere gratiam conferri per Sacramenta; ita & eamdem gratiam sperare.

Confect. 7. Peccat, qui non elicit actum spei in mortis articulo: quia tunc maxime urgent tentationes diaboli, & quia tunc præstat maxime Deo nos conjungi.

CAPUT IV.

De actibus spei contrariis.

Prop. Unica. Peccant graviter, quicumque eliciunt actus spei contrarios, desperando de Deo, præsumen-

mendo de ſe, & in creatura magis quam in Deo confidendo, & iisdem peccatis ſe exponendo.

Prob. 1. Ex Scripturra. De diffidentia erga Deum ſic loquitur Paulus: *Spiritus malus, qui nunc operatur in filios diffidentiæ*: Epheſ. 2. v. 2. De præſumptione ſic loquitur Sapiens Prov. 28. v. 26. *Qui confidit in corde ſuo, ſtultus eſt.* Et Paulus. Gal. 6. v. 3. *Si quis exiſtimat ſe aliquid eſſe, cum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit.* De nimia fiducia in creatura ſic loquitur Aggæi 48. v. 7. *Pro eo enim, quod habuiſti fiduciam in munitionibus tuis, & in theſauris tuis, tu quoque capieris.*

2. *Rat.* Omnes prædicti actus repugnant virtuti theologicæ, nimirum ſpei: ergo ſunt peccata ex ſuo genere mortalia.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Deſperant hi omnes, quos hic ſubjicio.

1. Qui comparantes ſupremam beatitudinem cum vilitate naturæ humanæ, non audent beatitudinem ſupernaturalem ſperare: contra quos facit illud Scripturæ, Gen. c. 15. v. 1. *Ero merces tua magna nimis.* Si Deus hoc nobis promiſerit, non eſt quod de tam fideli promiſſore diffidamus.

2. Qui attenta peccatorum multitudine non audent veniam peccatorum ſuorum ſperare: contra quos faciunt verba illa Prophetæ Ezechiel. 33. v. 11. *Nolo mortem impii, ſed ut convertatur impius a via ſua & vivat: ſi autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit judicium, & juſtitiam, vita vivet & non morietur*: Ezech. 18. v. 21. Contra eosdem faciunt deteſtanda exempla Caini, Saulis, & Judæ Iſcariotis, qui, juxta Patres, enormius peccarunt deſperando, quam committendo peccata, ob quorum fœditatem lapſi ſunt in deſperationem. *Pro clementia Domini hoc dico,* inquit Hieron. in Pſal. 108. *quia magis ex hoc offendit Judas Dominum, quia ſe ſuſpendit, quam quod Dominum prodidit.*

3. Qui animo deſpondentes, viam ſalutis aſperam reputantes, ſe in omni vitiorum cœno volutant: qui ſic apud Jeremiam 18. v. 12. loquuntur: *Deſperavimus, poſt cogitationes noſtras ibimus, unusquisque juxta pravitatem*

tatem cordis sui mali faciemus: de quibus pariter sic loquitur Paulus: *Desperantes tradiderunt semetipsos impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis*: Ephes. 4. v. 19.

4. Qui animo despondentes, vel viam salutis non audent ingredi, vel ingressi retro abeunt, desperantes se posse in Domino perseverare: contra quos sic loquitur Isai. c. 40. v. 31. *Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient.*

5. Qui diffidentes ab oratione desistunt, eo quod differat Deus concedere quod postulant: contra quos facit exemplum Abrahæ: *Qui in spem contra spem credidit*: ad Rom. c. 4. v. 18. *& sic longanimiter ferens adeptus est repromissionem*: Heb. c. 6. v. 15. Contra eosdem facit exemplum Christi, qui adeo perseveranter orabat, ut pernoctaret in oratione; & morti proximus, in terram prostratus, *eumdem sermonem dicens*, oraverit.

6. Hi omnes, qui investigabilia prædestinationis arcana scrutari & penetrare tentant, & ejus immobilitate territi, omnem salutis spem abjiciunt: contra quos illud facit Eccl. 3. v. 22. *Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris; sed quæ præcipit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus; non est enim tibi necessarium ea, quæ abscondita sunt, videre oculis tuis.*

Conject. 2. De se præsumunt hi, quos hic subjicio.

1. Qui tendunt in aliquod bonum ut possibile per potentiam divinam, quod tamen non est possibile: *sicut cum aliquis sperat se veniam obtinere sine pœnitentia, et gloriam sine meritis: hæc autem præsumptio*, juxta D. Thom. 2. 2. q. 21. a. 1. *est proprie species peccati in spiritum Sanctum*: contra hos facit illud Scripturæ: *Ne dicas, miseratio Domini magna, multitudinis peccatorum meorum miserebitur; misericordia enim & ira ab illo cito proximant, & in peccatores respicit ira illius*: Eccles. 1. v. 6.

2. Qui volunt quidem converti, sed de die in diem differunt: contra quos facit illud Scripturæ: *Non tardes converti ad Dominum, ne differas de die in diem: subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te*: Eccles. 15. v. 8.

3. Qui crimina sua non abjiciunt, & media ad gratiam

tiam consequendam, qualia sunt Sacramenta, & bona opera, aspernantur: contra quos facit illud Pauli: *An divitias bonitatis ejus & patientiæ & longanimitatis contemnis?* ad Rom. 2. v. 4.

Confect. 3. In creatura magis quam in Deo confidunt hi, quos hic subjicio.

1. Qui confidunt in amicis, magis quam in Deo: contra quos est illud Jeremiæ 17. v. 5. *Maledictus homo, qui confidit in homine; & ponit carnem brachium suum, & a Domino recedit cor ejus:* & Isai 36. v. 6. *Ecce confidis super baculum arundineum confractum istum super Ægyptum, cui si innixus fuerit homo, intrabit in manus ejus, & perforabit eum: sic Pharao Rex Ægypti omnibus, qui confidunt in eo.*

2. Qui confidunt in divitiis suis: contra quos sic loquitur Paulus 1. Tim. 6. v. 17. *Divitibus hujus sæculi præcipe: non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum; sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum.* Et Amos. 6. v. 1. *Væ qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ.* Hoc vitium ita detestatur Job. 31. v. 21. *Si putavi aurum robur meum, & obrizo dixi, fiducia mea. Si lætatus sum super multis divitiis meis, & quia plurima reperit manus mea.*

3. Qui studendo magis confidunt in propriis ingenii viribus, quam in Deo, *qui docet hominem scientiam*: Psal. 93. v. 10. Et quia *scientiarum est Dominus*: Psal. 93. v. 14. *Quippe beatus homo, quem tu erudieris Domine, & de Lege tua docueris eum*: & rursus *narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua*: Psal. 118. v. 85.

4. Qui in negotio salutis superbe putant se aliquid posse sine gratia: contra quos est illud Christi: *Sine me nihil potestis facere*: Joan. 15. v. 5. Et David: *Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam*: Psal. 126. v. 1.

Confect. 4. Qui hic subjiciuntur, exponunt se periculo vel desperandi de Deo, vel temere de se præsumendi, & confidendi magis in creaturis quam in Deo.

1. Qui magis inhærent terrenis quam cœlestibus: qui ita comparati sunt, ut desiderent perpetuo in hac vita degere, & cælo renuntiarent, si terrenis frui semper liceret; quos frequenter deceret in hanc Ecclesiæ oratio-

nem erumpere: „Fac, ut sic transeamus per bona temporalia, ut non amittamus æterna - - Da, ut per mundanas varietates ibi nostra fixa sint corda, ubi vera sunt „gaudia."

2. Qui luxuriæ inhærent; proprium quippe est luxuriæ, animam a divinis avocare, & ad desperationem adigere: quia, ut ait D. Thom. 2 2. q. 153. art. 5. in corp. „Dum aliquis nimis detinetur carnalibus delectationibus, non curat pervenire ad spirituales, sed fastidit."

TRACTATUS VII.
DE CHARITATE.

Tractatus iste, quoniam longiorem postulat explicationem, methodi causa in quatuor partes dividetur. *In prima*, agetur De Charitate generatim. *In secunda*, De Charitate erga Deum. *In tertia*, De Charitate erga nos. *In quarta*, De Charitate erga proximum.

PARS PRIMA.
DE CHARITATE GENERATIM.
CAPUT I.

Explicatur natura Charitatis, simulque traduntur notiones variæ ad intelligentiam hujus tractatus necessariæ.

Charitas juxta omnes nihil aliud est, quam amor seu dilectio: amor autem est boni volitio; & ita *amare est velle bonum.* Amor est triplex: complacentiæ, benevolentiæ, & concupiscentiæ.

Amor complacentiæ est volitio boni in se, quod per se, & non alterius causa appetitur.

Amor concupiscentiæ est volitio boni in commodum amantis.

Amor benevolentiæ est volitio boni in commodum amati redamantis.

Charitas supernaturalis *est donum Dei, quo Deum tanquam ultimum finem diligimus, non propter nos, sed pro-*

pter ipsum Deum: vel charitas *est virtus divinitus infusa, qua Deus propter se diligitur, & creatura se ipsam & proximum diligit propter Deum.*

Deus est supremum ens, a quo omnia emanant.

Proximus est quævis persona intellectualis æternæ beatitudinis capax, vel particeps; & ita quilibet homo, quilibet Angelus, modo non sit actualiter damnatus, debet a nobis ut proximus haberi.

Præceptum charitatis est duplex: affirmativum, & negativum.

Præceptum charitatis, quatenus affirmativum, præcipit, ut diligamus Deum super omnia, seu tanquam ultimum finem: quia ultimus finis est omnibus præferendus. Dilectio autem nostra erga Deum est actus, quo voluntas complacet sibi in summo bono, quod habet Deus.

Præceptum charitatis erga Deum, quatenus negativum, prohibet, ne Deum aliquando odio habeamus.

Actus charitatis erga Deum, est dilectio Dei super omnia, per quem actum voluntas complacet sibi in summo bono, quod Deus possidet.

Actus charitati erga Deum oppositus, est odium Dei: odium autem Dei est actus, quo voluntas creata displicet sibi ob summum bonum, quod habet Deus.

Præceptum charitatis erga nos & proximum, quatenus affirmativum, præcipit, ut cum debito ordine diligamus & nos, & proximum in ordine ad Deum, id est ut nobis & proximo velimus beatitudinem: & hoc propter Dei gloriam.

Præceptum charitatis erga nos & proximum, quatenus negativum, prohibet, ne neglecto ordine nos vel proximum odio habeamus in ordine ad Deum, id est, ne a nobis vel a proximo beatitudinem amoveamus: & hoc propter gloriam Dei.

Objectum charitatis est illud omne, quod charitas attingit.

Objectum primarium est Deus, secundarium, nos ipsi & proximus.

Objectum formale, seu ratio & motivum diligendi Deum & creaturas: est essentialis & infinita Dei bonitas: quia per charitatem omnia diligimus propter Deum,

Cha-

Charitas alia eſt actualis. alia habitualis.

Charitas actualis eſt actuale exercitium charitatis habitualis.

Charitas habitualis eſt habitus inclinans nos ad amandum Deum propter ſe; nos vero & proximum propter Deum.

Actuale exercitium charitatis eſt aliquando actus elicitus, aliquando actus imperatus.

Actus elicitus a charitate eſt actus ille, qui fit a ſola charitate: talis eſt actio, qua Deo, nobis & proximo bonum volumus.

Actus imperatus eſt actus ille, qui fit a virtute diſtincta a charitate, ſed ex imperio & motivo charitatis: talis eſt actus fidei, ſpei, juſtitiæ, productus ex motivo charitatis.

CAPUT II.

De objecto Charitatis, ſeu de his, quæ a nobis amore Charitatis diligenda ſunt,

Prop. unica. Objectum charitatis his tribus continetur: Deo ſcilicet, nobis ipſis, & proximo, ſeu reliquis omnibus creaturis rationalibus, & beatitudinis capacibus.

Prob. 1. Ex Scriptura. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo - - Proximum tuum tamquam teipſum:* Ergo non alia charitatis amore diligenda ſunt, quam Deus, nos ipſi, & proximus: *in his enim duobus præceptis,* ut ait Chriſtus, *univerſa Lex pendet & Prophetæ:* Marc. 12. v. 30.

2. Ex Auguſt. lib. de Doct. Chriſt. cap 26. „Finis itaque præcepti eſt dilectio, & ea gemina, & Dei, & proximi: quod ſi te totum intelligis, id eſt animam & corpus tuum, & proximum tuum. id eſt animam & corpus ejus, homo enim ex anima conſtat & ex corpore; nullum rerum diligendarum genus in his duobus præceptis prætermiſſum eſt:“ Ergo triplex eſt objectum charitatis, ſcilicet Deus, nos ipſi, & proximus.

3. Ex Div. Thom. 2. 2. q. 15. a. 12. in corp. ubi poſt Auguſt. ſic loquitur: „Quatuor ſunt diligenda: unum, „quod eſt ſupra nos, nempe Deus; alterum, quod „nos ſumus, nempe natura rationalis; tertium, quod

„juxta nos eſt, nempe proximus; quartum quod infra „nos eſt, nempe corpus noſtrum, & corpus proximi.“

4. *Rat.* Ea tantum per charitatem diligenda ſunt, *quæ nata ſunt habere bonum vitæ æternæ*, ut loquitur D. Th. 2. 2. q. 25. a. 3. ad 3. ſeu quibus competit beatitudo; charitas enim nihil aliud eſt, quam amor ſummi boni, quatenus nobis & aliis communicari poteſt.

Atqui Deo tantum, nobis ipſis, & proximo competit beatitudo; Deo quidem, qui beatificat; nobis vero & proximo, qui beatitudinis capaces ſumus: Ergo Deus, nos ipſi, & proximus, tria hæc, & non alia, per charitatem amanda ſunt.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Angeli ſancti a nobis ex charitate diligendi ſunt: primo enim beatitudine fruuntur, & ad eorum ſocietatem divina miſericordia deſtinati ſumus: deinde Angelos ſanctos non minus eſſe proximos noſtros quam ipſi homines, docet Aug. cum, juxta ejus doctrinam, proximi nomine non is tantum intelligendus ſit, cui poſſumus exhibere officium miſericordiæ, ſed etiam ille, a quo miſericordiæ officium recipere poſſumus, ut probat Auguſt. exemplo Samaritani lib. 1. de Doct. Chr. c. 30. ubi deinde ſic habet: „Jam vero, ſi „vel cui præbendum eſt, vel a quo nobis præbendum „eſt officium miſericordiæ, recte proximus dicitur; „manifeſtum eſt hoc præcepto, quo jubemur diligere „proximum, etiam ſanctos Angelos contineri; a qui„bus tanta nobis miſericordiæ impenduntur officia, „quanta multis divinarum Scripturarum locis animad„vertere facile eſt.“

Conſect. 2. Non ſolum ex charitate diligenda eſt anima noſtra & proximi; ſed etiam corpus noſtrum & proximi: corpus enim noſtrum & proximi, ſicuti in hac vita in ſocietatem venit meriti; ita & in ſocietatem mercedis admittendum eſt in alia. Unde Auguſt. lib. 7. de civ. Dei cap. 22. „Corpus *inquit*, noſtrum, quia quo„dammodo particeps eſt beatitudinis, poteſt dilectione „charitatis amari.“ Non diligimus autem corpus per charitatem ex eodem Auguſt. niſi quatenus ejus concupiſcentiis reſiſtimus, illudque facimus ſpiritui ſubjuga-

tum: lib. 1. de Doct. Chr. cap. 34. ubi sic concludit: „Quia enim hoc erit post resurrectionem, ut corpus „omnimode cum quiete summa spiritui subditum im„mortaliter vigeat; hoc etiam in hac vita meditan„dum est, ut consuetudo carnalis mutetur in melius, „nec inordinatis motibus resistat spiritui."

Consect. 3. Nec dæmones, nec animæ damnatæ possunt a nobis ex charitate diligi: quia his beatitudinem optare non licet. Unde D. Thom. 2. 2. q. 25. a. 11. „Illud autem, *inquit*, bonum vitæ æternæ, quod respicit charitas, spiritibus illis a Deo æternaliter damnatis „ex charitate velle non possumus; hoc enim repugnat „charitati Dei, per quam ejus justitiam approbamus."

Consect. 4. Creaturæ omnes corporeæ a nostro & proximi corpore diversæ a nobis ex charitate diligi non possunt. Ita D. Thom. 2. 2. q. 25. a. 3. ubi sic loquitur: „Charitas fundatur super communicatione æternæ bea„titudinis, cujus creatura irrationalis capax non est: „unde amicitia charitatis non potest haberi ad creatu„ram irrationalem."

Non tamen hujusmodi creaturas corporeas odisse debemus, cum sint Dei opus, eisque uti nobis necesse sit.

CAPUT III.

De ordine Charitatis, seu quis ordo servandus sit inter objecta Charitatis,

Prop. unica. Charitas debet esse bene ordinata, id est, debemus debito ordine & Deum & nos, & proximos diligere.

Prob. 1. Ex Script. *Ordinavit in me charitatem:* Cant. 2. v. 4. Eo textu utitur August. lib. 1. c. 27. de Doct. Christ. ubi sic habet: „Ipse est autem, qui ordina„tam dilectionem habet, ne aut diligat quod non est „diligendum, aut non diligat, quod est diligendum, aut „amplius diligat, quod minus est diligendum, &c."

2. Ex Hieron. *Naturæ quoque super hoc probatur affectus, ut ordine charitatis - - Post verum parentem Deum, carnis quoque pater diligatur & mater, filius & filia, frater & soror:* In Ezech. c. 44.

3. *Rat.* Charitas a Deo est: *quæ autem sunt a Deo, bene ordinata sunt:* ad Rom. c. 13. v. 1. ac proinde charitas

ritas ita debet esse ordinata, ut excellentiores aliis præferamus, & magis egentes minus egentibus præponamus, ut monet Bernard. serm. 50. „ Vera in hoc cha„ritas est, ut qui indigent amplius, accipiant prius: & „rursus in eo clara apparet veritas, si ordinem tene„mus affectu, quem illa ratione.“

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Si habeatur comparatio inter creaturam & Deum, Deus est præ omnibus diligendus: quia cum sit supremum bonum, debet omnibus præferri. *Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus* ait Christus, Matth. 10. v. 37. & rursus: *Si quis non odit*, id est dilectionis affectu mihi anteponit, *patrem suum & matrem -- adhuc autem & animam suam*, id est se ipsum, *non potest esse meus discipulus*. Luc. 14. v. 26. Ideo dicit Paulus ad Philipp. 3. v. 8. *Propter quem*, Christum scilicet, *omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucri faciam*,

Consect. 2. Si habeatur comparatio inter nos & proximum, debemus diligere 1. Animam seu salutem nostram, deinde animam proximi. 2. Vitam nostram naturalem, postea vitam naturalem proximi. Deinde bona nostra temporalia, postea vero bona temporalia proximi; & hæc omnia in ordine ad salutem, quia optimus ordo exigit, ut nobiliora ignobilioribus præferamus. Prædictum autem ordinem docet August. lib. 1. de Doct. Christ. cap. 27. „Omnis homo in quantum ho„mo, est diligendus propter Deum; Deus vero prop„ter se ipsum: & si Deus amplius omni homine dili„gendus est, amplius quisque debet diligere Deum, „quam seipsum: item amplius alius homo diligendus „est, quam corpus nostrum: quia propter Deum om„nia ista diligenda sunt, & potest nobiscum alius ho„mo Deo perfrui, quod non potest corpus, quia corpus „anima vivit, qua fruimur Deo.“

Consect. Si fiat comparatio inter consanguineos, debemus 1. Patrem diligere, deinde matrem. 2, Uxorem. 3. Liberos. 4. Propinquos præferendo semper propinquiores remotioribus; quia ita exigit ordo charitatis: pater enim habet rationem principii activi:

mater rationem principii passivi aut saltem minus praecipui; uxor habet rationem partis, & filii rationem effectus. Ita D. Thom.

Confect. 3. Si fiat comparatio inter extraneos, 1. Concives, 2. Comprovinciales, 3. Extraneos debemus diligere: quia ita postulat ordo charitatis. „Omnes „autem, *inquit Aug. lib.* 1. *de Doct. Christ. cap.* 28. „æquo diligendi sunt: sed cum omnibus prodesse non „possis, his potissimum consulendum est, qui pro loco„rum, & temporum, vel quarumlibet rerum opportuni„tatibus constrictius tibi quasi quadam sorte junguntur."

Confect. 5. Si habeatur ratio diversæ religionis. Catholicos ante Christianos, Christianos ante Infideles, debemus diligere: quia id postulat rectus ordo charitatis. Catholici enim nobis magis uniuntur quam Christiani tantum, & Christiani magis quam infideles.

Confect. 6. Si habeatur ratio pietatis, pios magis quam impios debemus diligere, si modo cætera sint paria, quia id exigit ordo charitatis. „Multo sanctiori, magis indi„gentiam patienti, & magis utili ad commune bonum „est magis Eleemosyna danda, quam personæ propin„quiori, maxime si non sit multum conjuncta, cujus „cura specialis nobis non imminet, & si magnam ne„cessitatem non patiatur:" 2. 2. q. 32. art. 9.

PARS SECUNDA.

DE CHARITATE ERGA DEUM.

Quæ de charitate erga Deum dicturi sumus, ad duo capita revocabimus. *In primo* ostendemus, ad quid obliget charitas erga Deum. *In secundo,* quæ vitia divinæ charitati sint opposita explicabimus; sed prius observa charitatem, prout Deum respicit, duplicem esse: *affectivam,* & *effectivam.*

Affectiva charitas est motus, quo mens nostra divinas perfectiones vel admiratur, vel in ipsis sibi complacet, hisque frui desiderat.

Effectiva charitas est motus, quo anima ita erga Deum afficitur, ut in omnibus ejus gloriam quærat.

CAPUT

CAPUT I.

Ad quid obliget Charitas erga Deum.

Prop. 1. Non sufficit ad salutem, ut Christianus adultus habeat charitatem habitualem; sed insuper necessarium est, ut frequenter eliciat actus charitatis erga Deum.

Prob. 1. Ex Scriptura. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum:* Matth. 22. v. 37. Ergo si alia præcepta ad sui observantiam exigant actum specialem, a fortiori primum & maximum mandatum.

2. Ex Aug. lib. 2. Doct. Christ. c. 10. „Charitatem „voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum.“ Motus autem actum significat: Ergo &c.

3. Ex multiplici principio desumpto ex D. Thom. 1. Præceptum dilectionis Dei est præceptum juris naturalis: Ergo exigit ad sui observantiam actum aliquem positivum, cum præcepta naturalia vix observentur sine actu positivo. 2. 2. q. 147. a. 4. 2. Præceptum dilectionis est omnium mandatorum maximum, ut probat D. Thom. 2. 2. q. 44. a. 1. & quia ad illud præceptum omnia alia referuntur, juxta illud: *Finis præcepti est charitas*: Ergo nequit observari sine actu positivo; quia præceptum maximum exigit actum, si minora præcepta sine actibus observari non possint. 3. Præceptum dilectionis est præceptum speciale, ut probat D. Thom. 2. 2. q. 44. a. 1. Ergo exigit actum specialem.

4. Ex Clero Gallicano, a quo an. 1700. sequentes propositiones damnatæ sunt, art. 4.

Sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative. Hinc homo non tenetur amare neque in principio, neque in decursu vitæ suæ mortalis.

An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.

Præceptum amoris Dei per se tantum obligat in articulo mortis.

Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.

Præceptum affirmativum amoris Dei & proximi non

est speciale, sed generale, cui per aliorum præceptorum adimpletionem satisfit.

Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, qua justificari possimus.

5. Ratione desumpta ex D. Thom. „Præcepta Legis, „quæ homo tenetur implere, dantur de actibus virtu„tum, qui sunt via perveniendi ad salutem;" Atqui charitas est via perveniendi ad salutem; quia ille, qui non diligit, manet in morte. Ergo actus charitatis præcipitur aliquando, & non solum habitus charitatis.

6. Homo adultus non potest salvari, nisi actus religionis exerceat, juxta illud Matth. 4. v. 10. *Adorabis Dominum Deum tuum, & illi soli servies:* Ergo debet actus amoris erga Deum elicere, juxta illud August. Epist. 120. ad Honor. c. 18. *Pietas cultus Dei est: nec colitur ille nisi amando. Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta:* Tim. 1. cap. 1. Charitas quippe facit per seipsam immediate, ut Deo tamquam ultimo fini inhæreamus; facit per alias virtutes, quod eligamus media necessaria ad consequendum finem illum; & ita dat nobis cor purum a terrenis, conscientiam bonam in omnibus, & fidem non fictam in divino cultu.

7. Denique. Nihil magis necessarium, nihil magis justum, quam actualis amor erga Deum. „Justum est „*inquit Auth. serm de Bapt. Christ. inter Cypriani ope„ra*, Domine, ut diligamus te, quia & tu nos diligis - - „Hoc natura, hoc ratio, hoc Domine, clamat verbi tui „authoritas: *& August. ait:* Non præcipit Scriptura „nisi charitatem, nec culpat nisi cupiditatem."

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccat quilibet homo adultus sive baptizatus, sive non baptizatus, qui assecutus annos discretionis non elicit actum amoris erga Deum: ita D. Th. 2. 2. q. 89. a. 6. ad 3. in corp. „Cum vero usum ratio„nis habere puer inceperit, non omnino excusatur a „culpa venialis & mortalis peccati. Sed primum quod „tunc homini cogitandum occurrit, est deliberare de „se ipso: & si quidem se ipsum ordinaverit ad debi„tum finem per gratiam, consequitur remissionem ori-

gina-

„ginalis peccati: si vero non ordinet seipsum ad debi-„tum finem, secundum quod in illa ætate est capax „discretionis, peccabit mortaliter non faciens, quod „in se est."

Confess. 2. Peccat quilibet homo sive baptizatus, sive non baptizatus, qui instructus de beneficiis a Deo tam copiose acceptis, non redamat Deum tam beneficum. Unde Aug. lib. 4. Conf. c. 6. „Hoc est quod dili-„gitur in amicis, & sic diligitur, ut rea sibi sit huma-„na conscientia, si non amaverit redamantem, aut si „amantem non redamaverit." Ideo Josue 13. v. 11. post enumerata beneficia, quæ Judæi a Deo acceperunt, sic compellat Judæos: *Hoc tantum diligentissime præcavete, ut diligatis Dominum Deum vestrum*: & David ait: *Benedic anima mea Domino, & noli oblivisci omnes retributiones ejus*: Psal. 102. v. 2.

Confess. 3. Peccat quilibet homo seu baptizatus, seu non baptizatus, si sit sufficienter instructus, qui tentatus odio contra Deum, actum amoris erga Deum non eliceret: quia ut plurimum hæc tentatio non vinci potest nisi per actum contrarium. Dicendum est igitur cum D. Paulo ad Rom. 8. v. 3. *Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? - - Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos.* Dicendum est cum Davide: *Diligam te Domine, fortitudo mea. Dominus firmamentum meum, & refugium meum & liberator meus*: Psal. 17. v. 2.

Confess. Peccat homo, qui in reliquis gravibus tentationibus, quæ nequeunt vinci, nisi per actum amoris, nullum actum amoris eliceret: quia tunc necessarius est, ut supponitur, actus amoris: tunc enim dicendum est cum Paulo, ad Rom. 8. v. 38. *Certus sum, quia neque mors, neque vita, &c. poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Jesu Domino nostro*: vel cum Davide: *Dilexi, quoniam exaudiet Dominus*: Ps. 114. v. 1.

Confess. 5. Peccant Christiani, qui lapsi in peccatum mortale, nec possunt Sacramenta, quibus justificentur, recipere: peccant, inquam, si urgente conversionis præcepto non eliciunt actum charitatis: quia peccator extra Sacramentum non potest sine actu charitatis justifi-

cari; ut enim ait Aug. serm. olim 3. de verbis Apost. nunc in appendice 117. *Pœnitentiam certam non facit, nisi odium peccati, & amor Dei.* Unde Scripturæ remissionem peccatorum actuali charitati tribuunt: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum,* ait Christus de Magdalena pœnitente: Luc. 7. v. 47. Et Petrus 1. c. 4. v. 8. *Charitas operit multitudinem peccatorum.*

Consect. 6. Peccant, qui vel ad Baptismum, vel ad pœnitentiam accedunt, quin ullum amoris actum elicere satagant; cum ex Trid. sess. 6. cap. 6. necesse sit in utroque Sacramento, ut præter Fidei & Spei actus, pœnitentes *incipiant diligere Deum tamquam totius justitiæ fontem,* uti explicat Clerus Gallicanus, an. 1700. in declaratione de dilectione Dei in pœnitentiæ Sacramento requisita. Neque enim, ut ibi loquuntur Præsules Gallicani, satis adimpleri ppteſt utrique Sacramento necessarium vitæ novæ inchoandæ, ac servandi mandata divina propositum, si pœnitens primi ac maximi mandati, quo Deus toto corde diligitur, nullam curam gerat; nec sit saltem animo ita præparato, ut ad illud exequendum divina opitulante gratia se excitet ac provocet.

Consect. 7. Qui vel ex necessitate, vel ex devotione recipiunt Sacramentum Eucharistiæ, peccant, si toto tempore vel præcedente, vel concomitante, vel subsequente Communionem, nullum actum amoris eliciant: tantum quippe Sacramentum vix potest debite sine actu charitatis recipi; est enim pignus amoris Christi erga nos, juxta illud Joan. 13. v. 1. *Cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos*: ergo exigit a nobis aliquem actum amoris.

Item cum alia Sacramenta, Confirmationem scilicet, Extremam Unctionem, Ordinem & Matrimonium recipimus, cum hæc sacra Symbola sint signum amoris Dei erga nos, debemus Deum authorem Sacramentorum in pignus gratitudinis redamare.

Consect. 8. Culpa non carent, qui non eliciunt actum aliquem amoris erga Deum, cum audiunt Deum impeti blasphemiis, cum vident inhonorari & contemni gravissimis sceleribus; hoc enim exigit amor divinus; ut patet exemplo Davidis, qui amore incensus dicebat: Psal. 118. v. 139. *Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti*

kti sunt verba tua inimici mei. Illud etiam docent exempla Phinees, Eliæ, Matathiæ & Christi. Phinees enim divino zelo inflammatus occidit eos, *qui initiabantur Beelphegor:* num. 25. Elias vero dicebat: *zelo zelatus sum pro Domino exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Israel:* Reg. 3. cap. 19. v. 14. Matathias autem accensus zelo trucidavit super aram Judæum quemdam idolis sacrificantem, & virum, quem Antiochus miserat, qui Judæos cogebat immolare: *& zelatus est Legem sicut fecit Phinees:* Machab. 1. c. 2. v. 24. Demum zelum illum erga gloriam Dei toto vitæ suæ decursu docuit Christus, de quo dicitur: *Zelus domus tuæ comedit me:* Joan. 2. v. 17.

9. Peccant, qui in mortis periculo constituti non eliciunt actum amoris: quia tunc præcipue enitendum est, ut ad Deum per amorem tendamus, & Deo per sacrificium amoris offeramus nos. Id videtur docere Paulus dicens Rom. 14. v. 8. *Sive enim vivimus, Domino vivimus; sive morimur, Domino morimur; sive ergo morimur, sive vivimus, Domini sumus*, scilicet consecrando nos Deo per amorem; in illo quippe mortis articulo pœnitere nos debet, Deum non amasse, usurpantes verba illa August. „Sero te amavi pulchritudo tam ma„gna, tam antiqua. Sero te amavi."

10. Peccant, qui maximam vitæ partem exigunt quin ullum eliciant amoris actum: non enim certe implent illud Eccl. *Omni vita tua dilige Deum, invoca illum in salute tua:* Eccl. 13. v. 18. Et gravem habent timendi causam, ne omni Dei amore prorsus destituantur: neque enim, ut bene monet Aug. in Psal. 31. & c. 21. *Dilectio vacare potest; da mihi vacantem amorem & nil operantem? Nec potest vacare amor in anima amantis.*

11. Peccant juxta plurimos, qui non eliciunt actus amoris in sequentibus casibus. 1. Diebus festis, quibus tenentur Deum peculiariter colere. 2. Qui in statu peccati mortalis affectum peccati per actum amoris non abjiciunt, cum volunt audire Sacrum. 3. Cum volunt aliquod opus magni momenti aggredi: quæ quidem sententia tuta omnino est & magnæ utilitatis; ideoque in praxi consulenda,

Unde hortandi sunt fideles. 1. Ut diebus Dominicis & festis actus amoris eliciant: ad quod persuadendum non parum inserviunt hæc verba Isai. cap. 1. v. 16. ubi loquens, qua sanctitate dies festivi celebrandi sint, ait: *Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere perverse.* De hoc infra, ubi de sanctificatione festorum.

2. Hortandi sunt peccatores, ut affectum peccati mortalis abjiciant, cum volunt Missæ sacrificio interesse, ut una cum Sacerdote sacrificium offerant Deo: ad quod suadendum inservire possunt hæc verba Samuelis 1. Reg. 16. v. 5. *Sanctificamini*, inquit, *& venite mecum, ut immolem*, innuens, plebem Sacerdoti debere conjungi, ut cum eo Sacrificium offerat. De hoc fusius infra, ubi de auditione Missæ.

3. Hortandi sunt fideles, ut actum charitatis eliciant, cum ingens aliquod negotium suscipiunt: quia tunc maxime ad Deum recurrendum est: quod maxime evincunt hæc verba Isaiæ 30. v. 1. *Væ filii desertores, dicit Dominus, ut faceretis consilium & non ex me, & ordiremini telam & non per spiritum meum.*

4. Hortandi sunt fideles, ut interdum in confessione Sacramentali accusent se de omissione actuum charitatis erga Deum, incerti an illud impleverint: pium illud exercitium suadet Navarrus Enchyr. c. 11. n. 7.

Prop. 2. Deus consideratus prout est suprema bonitas exigit, ut mens nostra in ipsum diversis affectibus moveatur, eique per illos affectus adhæreat, & ab eo separari formidet.

Prob. 1. Ex Scriptura. *Ecce*, inquit David Ps. 72. v. 26. *qui elongant se a te, peribunt, perdidisti omnes qui fornicantur abs te: mihi autem adhærere Deo bonum est*: Ergo pessimum malum est elongari a Deo, & unicum bonum est cum eo conjungi: quod utique non fit nisi piis affectibus; ad Deum siquidem, ut docet passim August. non itur pedibus, sed affectibus: Ergo mens nostra debet in Deum diversis affectibus amoris moveri, eique adhærere.

2. Ex August. serm. olim 13. de verb. Apost. cap. 7. nunc vero cap. 56. „Dicebat Epicureus, mihi frui carne bonum est: dicebat Stoicus, mihi frui mea men-

„te bonum eſt: dicebat Apoſtolus Paulus, mihi adhæ-
„rere Deo bonum:" Ergo præcipuum hominis offi-
cium eſt adhærere Deo variis amoris affectibus. „Ei
„enim inhærens, *ut docet idem Auguſt. lib. 2. de lib. arb.*
„8. c. 13. tamquam obliviſcitur cætera, & in illo ſimul
„omnibus fruitur."

3. *Rat.* Bonitas mentem noſtram ad ſe attrahit, ejus-
que affectus excitat: Ergo, cum Deus ſit ſuprema bo-
nitas, exigit, ut mens noſtra in ipſum diverſis affecti-
bus moveatur.

Non omnes, ſed aliquos affectus, in quos mens no-
ſtra poteſt erumpere, percurremus.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Oportet ut mens noſtra excelſam Dei ma-
jeſtatem conſideret, de qua Pſalmiſta ait: *Magnus Do-
minus, & laudabilis nimis, & magnitudinis ejus non eſt
finis.* Et in hac excelſa Dei eminentia ultro ſibi compla-
ceat, uti verus filius gaudet, & lætatur de fortuna pa-
tris: id juxta Aug. Epiſt. 121. exprimunt hæc verba
orationis Dominicæ: „Pater noſter, qui es in cœlis;"
idem enim eſt ac ſi diceremus: *Pater,* non minus gau-
deo, quod *ſis in cœlis,* omnibusque longe emineas, quam
filius gaudeat ob fauſta, quæ patri obveniunt. Aperte
affectum illum exprimunt hæc verba Abacuc: *Ego in
Domino gaudebo, & exultabo in Deo Jeſu meo.* Idem-
que exprimit Canticum Beatorum in cœlis dicentium:
Alleluja, ſalus & gloria, & virtus Deo noſtro eſt - - Et
rurſus: *Laudem dicite Deo noſtro omnes ſervi ejus; & qui
timetis eum puſilli, & magni:* Apoc. 19. v. 2 & 5.

Conſect. 2. Oportet ut mens noſtra optet hanc Dei
eminentiam omnibus innoteſcere, & nomen ſanctum e-
jus in dies magis ac magis manifeſtari: quod deſide-
rium his verbis exprimimus, juxta Auguſt. Epiſt. 121.
Sanctificetur nomen tuum, ſecuti exemplum Chriſti, qui
non ſuam, ſed Patris gloriam in omnibus ſectabatur.
Honorifico, inquiebat, *Patrem meum, ego non quæro glo-
riam meam:* Joan. 4. v. 34. Et Paulus non in alium
quam in Deum gloriam refundebat. *Regi ſæculorum,* in-
quiebat, *immortali, inviſibili, ſoli Deo, honor & gloria:*
1. ad Timoth. 1. v. 17.

Con-

Confect. 3. Oportet ut mens nostra ita sit affecta erga Deum, ut sanctissimam ejus voluntatem in omnibus adimpleri desideret; ab ipso numquam separari per peccatum ardenter postulet. Juxta August. ibidem primum affectum ita exprimimus:,, Fiat voluntas tua sicut in cœ-„lo, & in terra." Secundum vero his forte verbis excita-„re possumus : „Et ne nos inducas in tentationem, sed li-„bera nos a malo." Affectus illi ex amore & timore coalescunt: sic enim inquit August. „Patres a filiis piis „& timentur & amantur: sic conjux pudica virum & „timet, ne ab illo deferatur, & amat, ut fruatur. Si ergo „& pater homo, & conjux homo & timeri & amari de-„bent ; multo magis pater noster, qui est in cœ-„lis & ipse sponsus, non carne præ filiis hominum, sed „virtute formosus." Ita passim in suis operibus August. sed præcipue in Psal. 118. Hom. 31.

Prop. 3. Deus consideratus, prout est nostra beatitudo, exigit, ut mens nostra in ipsum diversis affectibus inclinetur. v. g. amando, desiderando eam beatitudinem, cunctisque bonis creatis præferendo.

Prob. 1. Ex Scriptura. *Quid mihi est in cælo,* inquit David, *& a te,* id est præter te, *quid volui super terram? Deus cordis mei, pars mea Deus in æternum* Ps. 72. v. 24. Ergo tenemur ad exemplum Davidis Deum quatenus est nostra beatitudo & amare & desiderare, cunctisque bonis creatis præferre. Quod vero pium illud exercitium sit non solum de consilio, sed etiam de præcepto, patet ex eo, quod statim subjungit Psalmista : *Quia ecce qui elongant se a te peribunt*, indicans periturum eum, qui secus fecerit.

2. Ex Aug. in Psal. 134. *Ipsa merces tua summa, Deus, ipse erit quem gratis diligis; & sic amare debes, ut ipsum pro mercede desiderare non desinas, qui solus te satiet.* Ergo oportet, ut mens nostra Dei possessionem amet, desideret, eamque cunctis bonis creatis præferat.

3. *Rat.* Illud debemus in terris amare, optare, bonisque terrestribus præferre, quod nobis in cœlis promittitur: Deus enim nihil promittit, nisi quod nos amare, desiderare, & magni facere oporteat: Atqui Deus ipse nobis promittitur ut nostra beatitudo, juxta illud dictum Abrahæ: *Ego protector tuus sum, & merces tua ma-*

gna nimis: Gen. 15. Ergo oportet, ut mens noſtra ipſam Dei poſſeſſionem & amet, & deſideret, & cunctis bonis creatis præferat.

Non omnes, ſed aliquos affectus, in quos mens noſtra poteſt erumpere erga Deum quatenus eſt noſtra beatitudo, percurremus.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Oportet ut mens noſtra ſæpius eam mercedem, quæ non alia eſt quam Deus ipſe, exoptet & ſitiat. Ex Auguſt. Epiſt. 121. Id videtur præcepiſſe Chriſtus, dum juſſit, ut beatitudinem illam enixe a patre poſtulemus hac prece frequenter repetita: *Adveniat regnum tuum.* Idem ſuadent ſanctiorum Virorum exempla. *Erit mihi Dominus in Deum,* inquit Jacob. Gen. 28. & Paulus: *Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto.* Pios illos affectus ita exprimit Auguſt. ſoliloq. c. 1. „Domi„ne meus, Rex meus, Pater meus, cauſa mea, ſpes „mea, res mea, honor meus, domus mea, patria mea, „ſalus mea, lux mea, vita mea - - jam te ſolum amo, „te ſolum ſequor, te ſolum quæro, tibi ſolum ſervire „paratus ſum.“ Similia reperies quam plurima in Pſalmis, in libris Confeſſ. Aug. & alibi.

Conſect. 2. Mens noſtra ita debet eſſe affecta erga Deum, qui futurus eſt noſtra beatitudo, ut eum bonis quibuscumque creatis præferat, malitque omnia mala perpeti, bonisve omnibus ſpoliari, quam a Deo ſejungi. De hac obligatione ita Paul. ad Rom. 8. v. 35. *Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? Tribulatio? An anguſtia? An fames? An nuditas? An periculum? An perſecutio? An Gladius? ſicut ſcriptum: quia propter te mortificamur tota die, æſtimati ſicut oves occiſionis: ſed in his omnibus ſuperamus propter eum, qui dilexit nos.* Et ut firmitatem & conſtantiam illius adhæſionis cum Deo clarius patefaciat, ſubjungit: *Certus ſum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli neque Principatus, neque Virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare a charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Jeſu Domino noſtro.* Et alibi: *Omnia arbitratus ſum ut ſtercora, ut Chriſtum lucrifaciam.*

Con-

Confect. 3. Hinc sequitur, non peccare eos, qui intuitu æternæ retributionis operantur; nihilque eo intuitu charitati erga Deum detrahi.

1. Non peccant: Deus enim vult, ut eam nobis sæpius mercedem proponamus, quo alacrius virtutem amplectamur, exemplo Christi, & Sanctorum. Christus enim, *proposito sibi gaudio sustinuit crucem*: Hebr. 12. Moyses *Aspiciebat in remunerationem*: Hebr. 11. David de se ipso ait: *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas propter retributionem*: Psal. 118. Apostoli mercedem nedum abjiciunt, quinimmo postulant. *Ecce*, inquiunt, *nos relinquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis?* Matth. 19. v. 27. Et Paulus mercedem non rejicit, sed expectat: *Reposita est mihi*, inquit, *corona justitiæ*: 2. Tim. 4. v. 8. Et Colossenses ad virtutem adhortatur proponens certam *spem quæ reposita est eis in cælis*: 1. v. 15. Reipsa, ut optime ait Ambr. lib. 5. super Luc. 6. *Studia ipsa virtutum sine remuneratione torpescunt*. Et Greg. Hom. 37. „Delectet mentem magnitudo præmiorum, sed non deterreat certamen laborum.“ Demum Concil. Trid. sess. 6. can. 41. ita habet: „Si quis dixerit, justificatum peccare, dum intuitu æternæ mercedis bene operatur, anathema sit.“

2. Spes retributionis æternæ, si hæc retributio sit Deus ipse, nihil charitati detrahit, ut optime explicat Bonav. in 3. dist. 27. a. 2. q. 2. ubi sic habet: „Si enim per affectum amicitiæ homo servit amico, eumque diligit sine intuitu præmii, ut ait Philosophus: multo fortius amore charitatis homo vult bonum Deo sine intuitu alicujus retributionis. Sed per hoc non excluditur, quin charitas amore concupiscentiæ exoptet, & desideret illam summam mercedem apprehendere, ad quam finaliter intendit pervenire.“ Tum quippe, ut monet August. in Ps. 72. gratis amamus Deum. *Ipsum*, enim, *amamus propter ipsum*. Et juxta Bern. lib. de dilig. Deo cap. 7. Tunc anima amans Deum, *Aliud præter Deum sui amoris præmium non requirit. Ubi*, inquit August. in Psal. 72. *factum est cor castum, gratis jam amatur Deus, non ab illo petitur aliud præmium -- Quid ergo, nullum præmium Dei? nullum præter ipsum.*

Præ-

Præmium Dei ipse est Deus. Hoc amat, hoc diligit, si aliud dilexerit, non erit castus amor.

Prop. 4. Si Deus consideretur, uti revera est, tanquam finis ultimus omnium, quoties homo agit ex deliberata ratione, toties debet omnia opera sua in Deum actualiter, vel virtualiter referre: *actualiter* quidem, eliciendo actum expressum, quo opus suum ordinet in Deum; *virtualiter* vero, faciendo opus suum ex vi prioris intentionis.

Prob. 1. Ex Scriptura. Paulus de hac obligatione ita loquitur: *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite:* 1. Cor. 10. v. 31. &c. ult. v. 17. *Omnia vestra in charitate fiant.* Et Col. 3. v. 17. *Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi, gratias agentes Deo, & Patri per ipsum.* Ergo ex Scriptura debemus omnes actiones nostras in Deum dirigere.

Prob. 2. Ex Divo Aug. D. Enchyrid. c. 121. „Quod „vero ita fit vel timore pœnæ, vel aliqua intentione „carnali, ut non referatur ad illam charitatem, quam „diffundit Spiritus sanctus in cordibus nostris, non„dum fit quemadmodum oportet fieri, quamvis fieri „videatur." Et lib. 1. de Doct. Christ. c. 2. „Hæc enim „regula dilectionis divinitus constituta est, ut omnes „cogitationes tuas, & omnem vitam, & omnem intel„lectum in illum conferas, a quo habes ea ipsa quæ „confers, cum ait, ex toto corde, tota anima, tota „mente, nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ va„care debeat, & quasi locum dare, ut alia re velit frui; „sed quidquid aliud diligendum venerit, illuc rapia„tur, quo totius dilectionis impetus currit."

3. Ex D. Thom. „Præceptum, inquit 1. 2. q. q. 100. a. „10. ad 2. charitatis impleri non potest, nisi omnia re„ferantur in Deum." Et rursus 1. 2. q. 102. a. 6. ad 7. „Cœlestis intentio omnibus operibus nostris debet ad„jungi." Ergo ex vi præcepti charitatis debemus omnes nostras actiones in Deum referre.

4. Ratione Javelli, ut clare pateat in hac sententia ab antiquis Theologis minime nos dissentire. En verba Javelli: „Nullus est actus bonus perfecte moralis, „nisi factus sit intentione recta. Intentio non est recta,

nisi

„nisi sit cum dictamine rationis rectæ: Ratio recta dictat „omnem actum motalem faciendum ultimato, propter „summum, ultimum & optimum finem, qui non gratia „alterius, sed gratia sui diligendus est; hic autem est „Deus: Ergo nullus est actus bonus perfectus mora„lis, nisi fiat ultimato actu, vel habitu propter Deum „&c. Et ex quibus corollarie sequitur, nulla esse o„pera vere, & perfecte moraliter bona nisi ultimato „fiant ex Dei dilectione actuali, vel habituali:" unde August. super Psalmos: *Ea quippe sola opera bona dicenda sunt, quæ per dilectionem Dei fiunt.* Et in libro de spiritu, & littera, inquit; „Non est fructus bonus, qui „de charitatis radice non surgit." Ita Javellus de Philosophiæ Christianæ celsitudine cap. 9.

5. Omnis homo vel est peccator, vel justus: si peccator, tenetur converti ad Dominum, juxta illud: *Non tardes converti ad Dominum, ne differas de die in diem,* Eccles. 6. v. 8. & juxta illud Pauli ad Hebræos 12. v. 1. *Ideoque & nos - - Deponentes omne pondus & circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen.* Si justus, tenetur in accepta justitia crescere, juxta illud Proverb. 4. v. 18. *Justorum semita, quasi lux splendens, procedit, & crescit usque ad perfectum diem:* & juxta illud Psalmi 83. v. 8. *Ibunt de virtute in virtutem:* & juxta illud 1. Petr. 2. c. 3. *Crescite in gratia & in cognitione Domini nostri Salvatoris Jesu Christi.* Conversio autem a statu peccati ad statum gratiæ, augmentum in gratia non habetur, nisi actione supernaturali propter Deum elicita: Ergo omnis homo sive peccator, sive justus tenetur opus referre in Deum vel actualiter, vel virtualiter, quoties agit ex deliberata ratione & in ordine ad vitam æternam: hic enim non ago de actibus bonis præcise bonitate morali naturali (*), quia Moralis Chri-

(*) Dixi: *Hic non ago de actibus bonis bonitate morali naturali.* Numquid illud additum est ex industria, ut eludam hanc quæstionem: an omnia opera peccatoris sint peccata? an omnia opera infidelium sint peccata?

Chriſtiana, qualis eſt noſtra, bonitatem ſupernaturalem inquirit, non naturalem; & ſi quæ ſint quæſtiones circa bonitatem præciſe naturalem, eas Philoſophis agitandas relinquo.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Non dantur actus indifferentes in individuo, id eſt, quoties homo deliberate agit, toties vel peccat, vel bene operatur: de quo ita D. Thom. 1. 2. q. 18. a 9. „Actus a ratione deliberata procedens, ſi non ſit ad „debitum finem ordinatus, ex hoc ipſo repugnat ratio„ni, & habet rationem mali: ſi vero ordinetur ad debi„tum finem, convenit cum ordine rationis, unde habet „rationem boni. Neceſſe eſt autem, quod vel ordine„tur, vel non ordinetur ad debitum finem; unde neceſſe „eſt omnem actum hominis deliberativa ratione pro„cedentem, in individuo conſideratum, bonum eſſe, vel „malum." Auguſt. aliud principium adhibet ad illud idem probandum. Quidquid facit homo, inquit lib. 9. de Trin. cap. 7. eſt aut a charitate, aut a cupiditate: ſi a charitate, eſt bonum; ſi a cupiditate, eſt malum, cum creatura amatur. „Si ad Creatorem refertur ille amor, non „jam cupiditas, ſed charitas erit: tunc enim eſt cupidi„tas, cum propter ſe amatur creatura; tunc non uten„tem adjuvat, ſed corrumpit fruentem." Baſilius vero, Ambroſius, & Gregorius eamdem veritatem probant iſto

---

Non is meus ſenſus fuit. Mens erat ſolum lectorem non fatigare his quæſtionibus, quæ parum aut forte nihil inſerviunt ad moralem Chriſtianam: utut ſit, ut quæ mea ſit ſententia circa prædictas quæſtiones plane pateat, adhæreo Trid. dicenti: *Si quis dixerit omnia opera, quæ ante juſtificationem fiunt, quacumque ratione facta ſint, vera eſſe peccata -- Anathema ſit.* Adhæreo ſummis Pontificibus damnantibus iſtam propoſitionem: *Omnia opera infidelium ſunt peccata.* Adhæreo D. Thom. qui 2. 2. q. 10. a. 4. docet ex profeſſo, quod tametſi infideles divina gratia careant; quia tamen ex infidelitate non corrumpitur totum naturæ bonum, poſſunt aliquid boni operari, quamquam id non ſit meritorium vitæ æternæ.

Isto principio, scilicet, quod omnis actio, quæ non cedit in gloriam Dei, est otiosa, si otiosa, ergo mala: de omni enim verbo otioso reddituri sumus rationem in die judicii. Demum Bernardus, & alii idem evincunt hoc principio omnibus obvio. Omnia quæcumque aut habemus, aut facimus, Deo multis titulis debita sunt, tum quia a Deo vivimus, movemur, & sumus; tum quia ab ipso redempti sumus. „Si totum me debeam, *ait Ber-* „*nardus*, pro me facto, quid addam jam & pro refecto, „& refecto hoc modo?“ Ergo si quid Deo subtraham, eique non offeram, furtum est, inquiunt, & proinde peccatum.

Consect. 2. Ut observemus hoc præceptum, quo tenemur omnia in Deum referre, quoties deliberate agimus, curare debemus, ut omnia fiant a charitate vel elicitive, vel imperative, ut ajunt: de quo ita D. Thom. 2. 2. q. 23. a 4. ad 2. „Charitas habet pro objecto finem „ultimum humanæ vitæ, scilicet beatitudinem æternam; „ideo se extendit ad actus totius vitæ humanæ per mo„dum imperii:“ ac proinde in actibus, qui non fiunt ex imperio charitatis, deest debita ordinatio ad ultimum finem.

Monit. 1. Duo hic extrema vitanda sunt: quorum primum est, ne credamus, vagam intentionem sufficere, ut opus nostrum referatur in Deum: alterum vero, ne credamus intentionem actualem, & formalem semper requiri, ut opus nostrum referatur in Deum.

De primo sic loquitur D. Bonav. in 2. dist. 41. a. 1. q. 3. non sufficit. „Si quis ad initium anni, vel mensis, vel „etiam diei, generali, *id est*, vaga quadam intentione re„ferat omnia opera sua futura in Deum; sed necesse est, „ut illud ipsum opus particulare, quod postea faciendum „est, referatur in Deum: tunc enim dicuntur opera vir„tute in Deum relata, cum intentio præcedens est vera causa operum.“

De secundo sic habet D. Thom. 1. 2. q. 1. a. 6. ad 3. „Non oportet, ut semper aliquis cogitet de ultimo fine, „quandocumque aliquid appetit, vel operatur; sed vir„tus primæ intentionis, quæ est respectu ultimi finis, „manet in quolibet appetitu cujuscumque rei, etiam si

„de

„de ultimo fine actu non cogitet: ſicut non oportet, quod „qui vadit per viam, in quolibet paſſu cogitet de fine: & „1. 2. q. 88. a. 1. ad 2. ait: Sicut Medicus, dum colligit „herbas, actu intendit conficere potionem, nihil fortaſſis „cogitans de ſanitate; virtualiter tamen intendit ſanitatem, propter quam potionem dat: „ita &c. Utiliter ergo circa hoc monent Theologi, ut frequenter & devote orationem Dominicam recitemus, qua omnia noſtra in Deum ordinamus, ſi, qua decet attentione, corde, & ore effundatur: monent etiam, ut recitemus frequenter iſtud canticum, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*, aut alias ſimiles orationes ferventes, quibus omnia opera noſtra dirigamus in Deum.

Monit. 2. Circa amorem Dei duæ etiam illuſiones vitandæ: altera, qua creditur Deus amari; quia id mens cogitat: altera, qua creditur Deus minime amari; quia ſenſibili commotione non afficimur: utraque illa amoris divini notio fallax eſt, & a vero longiſſime aberrans.

Amor Dei nec in cogitatione ſitus eſt, qua nobis perſuademus, Deum a nobis diligi, dum voluntas in ipſum nullo affectu movetur; nec in exteriori verborum ſono, quo ita loquimur: *diligo te Domine ex toto corde*, dum interim Dei mandata & negligimus, & violamus; ſed amor Dei actus eſt voluntatis, quo in Deum ferimur, & pondus aliquod, quo in Deum inclinamur, ejusque mandatis etiam minimis obtemperamus, nulla licet ſenſibilis affectio ſanguinem agitet, aut cor noſtrum commoveat. De vera charitate ſic ſcribit Joannes 1. c. 3. v. 18. *Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere, & veritate.* Qui ergo cœleſtem charitatem dignoſcere voluerit, eam ex terrenis affectibus metiatur: uti enim amicum diligere dicimur, cum de eo frequenter loquimur, de eo frequenter cogitamus, cum ejus cauſam licet abſentis ſuſcipimus, cum ei adhærere cupimus, dum quod ei placet ultro amplectimur, quod ei diſplicet exacte vitamus; ita tales oportet nos erga Deum eſſe, ſi eum vere dilexerimus: tales enim exhibuerunt ſe Sancti erga Deum, quem diligebant. De Deo ſæpius cogitabant, juxta illud Sap. 4. v. 16. *Cogitatio illorum apud Altiſſimum.* Deum frequenter recordabantur, juxta illud Pſal. 41. v. 5. *Hæc recordatus ſum, & effudi*

in me animam meam. De Deo, rebusque divinis loquebantur, uti faciebant discipuli euntes in Emmaus. *Et ipsi:* inquit Lucas 24. v. 14. *loquebantur ad invicem de his omnibus, quæ acciderant Jesu.* Deo offenso condolebant, juxta illud Psal. 118. v. 13. *Tabescere me fecit zelus meus quia obliti sunt verba tua inimici mei.* Deo glorificato congaudebant, juxta illud Psal. 96. v. 1. in quo David & gaudet, & ad gaudium excitat omnes populos ob stabilitum regnum Dei: *Dominus regnavit, exultet terra, lætentur insulæ multæ.* Deum quærebant assidue, uti dictum de sponsa: *Quæsivi quem diligit anima mea* Inventum non deserebant, sed caste amplexabantur: *Tenui eum nec dimittam*: Cant. 1. Deo adhærere cupiebant. *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum,* inquit David, Psal. 41. v. 2. *ita desiderat anima mea ad te Deus.* Tandem, quæ Deo placebant, sectabantur; quæ autem Deo displicebant, aversabantur. Uti enim matres veræ & filios, & sponsos dicuntur diligere, dum illos sollicite & amanter curant, dum illis ægrotis anguntur, convalescentibus gaudent, dum periclitantibus metuunt, dum absentes desiderant; ita & nos Deum diligere dicimur, cum similibus affectibus erga Deum movemur.

Cavendum tamen, ne his aut similibus signis præsumat quis, & certo statuat se esse in charitate. *Nemo enim scit, utrum amore, vel odio sit* dignus, & a nemine nisi ex speciali revelatione sciri potest, *Quos Deus sibi elegerit*: & rursus, ut monet Trident. post Apost. „Qui existimant „se stare, videant ne cadant; & cum timore, ac tremore „salutem suam operentur:" Sess. 6. c. 13.

CAPUT V.

De actibus contrariis Charitati erga Deum.

Actus divino amori erga Deum contrarii sunt hi, qui amorem Dei tum affectivum, tum effectivum directe impetunt; redduntque animam ita male affectam erga Deum, ut eum instar inimici habeat: rara quidem, & infrequens est hæc humani cordis pravitas; sed quia eo malitiæ aliquando progreditur, ideo hic de actibus charitati erga Deum adversantibus agendum.

1. *Prop* Graviter peccant, qui actus amori affectivo erga Deum contrarios eliciunt.

Prob.

Prob. 1. Ex Script. Omissio amoris affectivi erga Deum in his circumstantiis, in quibus debet elici, est peccatum mortale, juxta illud Joan. 1. c. 3. v. 14. *Qui non diligit, manet in morte*: & juxta illud Paul, 1. ad Corinth. 16. v. 22. *Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema*: ergo a fortiori actio directe contraria amori divino affectivo erit peccatum mortale.

2. Ex Greg. lib. 25. Moral. cap. 16. ubi sic habet: „Sicut non numquam gravius est peccatum diligere, quam „perpetrare; ita nequius est odisse justitiam, quam non „fecisse:" ergo & odisse Deum gravius est, quam aliquod ex ejus mandatis violare; unde ait D. Thom. 2. 2. q. 34. a. 2. in corp. "Odium Dei inter alia peccata est „gravius.

3. *Rat.* Omnis actus virtuti contrarius est peccatum, & tanto gravius, quanto sublimior est virtus, quæ per peccatum impetitur: Ergo cum charitas sit omnium virtutum maxima, odium Dei, charitati Dei contrarium, debet esse omnium peccatorum gravissimum.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Graviter peccant, qui ita depravato sunt corde, ut Deum odio habeant: quia ab illis, ut ait D. „Thom. „Apprehenditur tamquam peccatorum prohi„bitor & pœnarum inflictor." Debent enim sanctissimam Dei Legem amare, & pœnas ab illo inflictas patienter tolerare: de quibus ita Aug. tract. 90 in Joan. *O miseros homines, qui cum volunt esse mali, nolunt esse veritatem, qua damnantur mali: nolunt enim eam esse quod est, cum seipsos debeant nolle esse quod sunt, ut ipsa manente mutentur, ne ipsa judicante damnentur*: de quibus ait Deus: *Odio habuerunt me gratis*, id est, sine causa. Joan. 13. v. 25.

Consect. 2 Peccant graviter, qui ita sunt affecti erga Deum, ut quod Deo placet, onerosum habeant, jucundum vero, quod Deo odiosum est: quia actus ille maxime amori divino affectivo adversatur.

Tales sunt hi, quia ita invidi sunt erga Deum, ut doleant maxime divinam ejus celsitudinem omnibus eminere; tantoque magis crescat eorum pravitas, quando sublimior eis apparet divina excellentia: de quibus ait Da-

vid. Psal. 73. *Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper.*

Tales sunt hi, qui Regnum Christi, & Dei ita onerosum habent, ut lætentur, cum videtur decrescere, doleant vero, cum videtur latius extendi: de quibus ita Christus, Joan. 15. v. 24. loquens de Judæis: *Nunc autem & viderunt, & oderunt me, & Patrem meum.*

Tales etiam sunt hi, qui sanctissimam Dei legem, non modo ipsi violant, sed ab aliis violari cupiunt. Tales erant Pharisæi, quibus sic improperat Christus, Matth. 23. v. 15. *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocrytæ quia circuitis mare & aridam, ut faciatis unum proselytum: & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos.*

Consect. 3. Graviter peccant, qui ita sunt erga Deum affecti, ut eum quidem odisse nolint, sed eum actu positivo diligere nihil curent: etenim perennis illa divini amoris voluntaria cessatio, & erumpentis sponte ardoris retentio maxime charitati adversatur; charitas enim ignis est, ergo æstuet oportet; virtus est, ergo prorumpat in actus necessum est; arbor est, ergo nequit esse omnino sterilis, & infructuosa.

Prop. 2. Peccant, quicumque actus effectivo amori erga Deum contrarios eliciunt; & quidem mortaliter, si charitatem extinguant; venialiter vero, si charitatis ardorem solum minuant.

Prob. 1. Ex Script. Christus interrogatus ab uno ex Scribis, *Quod esset primum omnium mandatum*, respondit: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. & ex tota virtute tua*: Marc. 2. v. 30. Quod utique fit, inquit D. Thom. opusc. 18. c. 5. 1. Si omnes affectus cordis referantur in Deum sicut in finem. 2. Si mentem suam homo Deo subjiciat captivando intellectum in obsequium fidei. 3. Si quæcumque homo amat, in Deo amat. 4. Si omnia exteriora verba, & opera ex divina charitate firmentur. Demum, *si nihil nobis desit ad divinam dilectionem, quod actu vel habitu in Deum referamus; & hujus divinæ dilectionis perfectio datur homini in præcepto*: Ergo si quid agamus contra prædicta, peccamus contra amoremDeo debitum; mortaliter quidem, si extinguatur charitas; venialiter

vero, si solum ardor charitatis minuatur, ut passim explicat D. Thom.

2. Ex August. lib. 2. cont. Faust. cap. 68. ubi sic habet: „Fit homo iniquus, cum propter seipsas diligit res pro„pter aliud assumendas & propter aliud diligit res pro„pter seipsas diligendas. Sic enim quantum in ipso est, „perturbat in se ordinem naturalem, quem lex æterna „conservari jubet:" Ergo peccat quicumque agit contra amorem Dei effectivum; quo fit, ut ibidem docet August. „Ut ob aliud homo non appetat rebus uti, nisi „propter quod divinitus institutæ sunt; ipso autem Deo „frui propter ipsum, seque & amico in ipso Deo propter „ipsum Deum."

3. *Rat.* Amor effectivus jubet non modo nihil diligere plusquam Deum, sed etiam nihil omnino diligere nisi propter Deum, & omnia ad ejus gloriam dirigere: Deo enim tamquam Creatori, tamquam Redemptori, tamquam supremo omnium bono debetur omnis animæ motus, omnis affectus, nullaque amoris nostri pars sine injuria Creatoris in creaturam derivatur: Ergo peccant quicumque aliquid contra illum amorem moliuntur. Unde Leo Magnus ait serm. 5. de jejunio septimi mensis: „Rationalis animus, qui sine dilectione esse non „potest, aut Dei amator est, aut mundi; in dilectione „Dei, nulla nimia; in dilectione mundi, cuncta sunt no„xia; „Ergo peccant quicumque actus eliciunt effectivo amori erga Deum contrarios; mortaliter quidem, si suum amorem sistant in creatura; venialiter vero, si non adhæreant ultimato creaturæ. Vide quæ diximus, ubi de distinctione peccati mortalis & venialis.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccant pigri, qui de bono spirituali tristantur, vel qui laborem annexum cum observantia divinæ legis refugiunt: quos sic loquentes inducit David, Psal. 118 v. 28. *Dormitavit anima mea præ tædio.* Hæc tristitia est peccatum mortale, inquit Cajet. quando inducit mortalem omissionem; puta, cum quis horret bona spiritualia, ad quæ tenetur, aut cum inducit ad mortalem commissionem, ad desperationem, aut ad contemptum beneficiorum Dei.

Consect. 2. Peccant luxuriosi, gulosi, ebriosi, &c. qui carnalibus voluptatibus hebetati spirituales fastidiunt delicias, virtutis exercitia nihil omnino curant: de quibus ait David Psal. 106. v. 18. *Omnem escam abominata est anima eorum.*

Consect. 3. Peccant, qui rebus creatis potius quam Deo tamquam ultimo fini adhærent, in quibus cupiditas dominatur, & non charitas: hic enim animæ status, hæc cordis nostri affectio divino amori maxime adversatur, ut docet sanctus Franciscus Salesius Genevensis Antistes lib. 10. de divino amore. „Hoc, *inquit*, a nobis poscit Deus, ut inter omnes amores divinus præcipuum „in corde locum obtineat, ut toti nimirum dominetur „cordi - - Omnes nimirum facultates mancipans - - „Singulis sufficiens est ille amor, sed omnibus necessarius ad salutem:“ ita enim oportet nos esse affectos erga creaturas, inquit Paul. 1. Cor, 7. v. 31. *Ut qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur; præterit enim figura hujus mundi*: & juxta August. lib. 1. de Doct. Christ. cap. 3. utendum est hoc mundo & non fruendum, „Frui enim est, *inquit*, amore alicui rei inhærere propter „seipsam; uti autem, quod in usum venerit, ad id quod „amas obtinendum referre, si tamen amandum est.“

Consect. 4. Peccant demum contra amorem Dei effectivum, quicumque peccatum aliquod mortale committunt, ut docet Gerson in Opusc. tripar. cujus hæc sunt verba: „Præceptum est, inquit, diliges Dominum Deum „tuum ex toto corde tuo, &c. hoc est non voles scienter rem quamcumque amare plusquam Deum, quo Dei „amorem perdas. Hoc autem præceptum convenienter „ab homine servatur, & non aliter, si legem Dei, & alia „præcepta operibus impleat; quisquis enim mortaliter „peccat, præceptum hoc infringit, quia voluntatem „suam divinæ voluntati oppositam anteponit.“ Hactenus Gerson. Amorem illum perversum mortalem esse pronuntiat Christus apud Matth. c. 10. v. 37. *Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus: & qui amat filium, aut filiam suam super me, non est me dignus.*

PARS TERTIA.

DE CHARITATE ERGA NOS.

De charitate erga nos eodem ordine agemus, quo de charitate circa Deum. Statuemus 1. Ad quid obliget charitas erga nos. 2. Quæ vitia illi opponantur.

CAPUT VI.

Ad quid obliget Charitas erga nos.

Præcepto non opus est, *ut notat Aug. lib.* 1. *de Doct.* „*Christ. c.* 26. ut se quisque, & corpus suum „diligat - - Quoniam id, quod sumus inconcussa natu„ræ lege diligimus:“ ideo lex non imponit præceptum, quo nos diligamus; sed modum statuit, quo dilectio erga nos dirigatur.

1. *Prop.* Ut homo recte se diligat, tenetur se diligere propter Deum, in cujus possessione posita est ejus beatitudo.

Prob. 1. Ex Script. Christus ut Charitatem nostram erga nos ipsos dirigat, ita nostros affectus ordinat, ut velit nos odio habere ea omnia, quæ nos a Deo separant, eaque diligere, quæ Deo nos possunt conjungere: sic enim loquitur apud Marc. 8. v. 25. *Qui enim voluerit animam suam salvam facere* in æternum, *perdet eam* temporaliter: *qui autem perdiderit animam suam propter me & Evangelium, salvam faciet*: & Petrus I. 1. v. 12. observantiam charitatis in eo sitam esse contendit, ut animas sanctas, Deoque placentes efficiamus. *Animas*, inquit, *vestras castificantes in obedientia charitatis*: & Judas Apostolus vult, ut dilectio nostra semper ad beatitudinem tendat: *Vosmetipsos*, inquit, *in dilectione Dei servate expectantes misericordiam Domini nostri Jesu Christi in vitam æternam*: Ergo ut homo recte se diligat, debet se in ordinem ad Deum diligere.

2. Ex Augnst. lib. 1. de Civ. Dei c. 4. ubi sic loquitur: „Ut homo sese diligere possit, constitutus est ei finis, „quo referret omnia, quæ ageret, ut beatus esset:“ Ergo ut homo recte se diligat, debet se propter Deum diligere: & lib. 1. de Doct. Christ. rem eamdem distinctius explicat his verbis: „Sed nec se ipso quisquam

„frui debet, si liquido advertas: quia nec se ipsum de-„bet propter se ipsum diligere, sed propter illum quo „fruendum est; tunc est quippe optimus homo, cum tota „vita sua pergit in incommutabilem vitam, & toto affe-„ctu inhæret illi." Ergo homo non recte se diligit, nisi se diligat propter Deum.

3. *Rat.* Homo recte non se diligit, nisi quatenus vult sibi bonum, quo beatus fiat: homo autem non vult sibi bonum, quo beatus fiat, nisi se diligat propter Deum: quia extra Deum homo beatus esse non potest, juxta illud Aug. Conf. 13. c. 8. „Hoc autem scio, quia male „mihi est præter te, non solum extra me, sed & in me-„ipso, & omnis copia, quæ Deus meus non est, mihi „egestas est:" Ergo homo non recte se diligit, nisi se diligat propter Deum.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Primum officium charitatis hominis erga seipsum est, ut desideret supremam beatitudinem, & in inquirenda illa beatitudine totos nervos intendat. *Quærite primum regnum Dei, & justitiam ejus,* inquit Christus *& hæc omnia adjicientur vobis.* Primum, id est, ante omnia, super omnia, & in omnibus; & Eccles. 12. v. 13. *Finem loquendi pariter omnes audiamus: Deum time, & mandata ejus observa; hoc est enim omnis homo.* „Ad hoc, inquit Hier. natus est omnis homo;" & „Bern. serm. 20. in cant. „Ergo si hoc est omnis ho-„mo, absque hoc nihil omnis homo:" igitur, ut optime monet Eucher. Epist. parænetica ad Valerian. „Primas apud nos curas, quæ primæ habentur, obti-„neant, summasque sibi sollicitudinis partes salus, quæ „summa est, vindicet. Hæc nos occupet in præsidium, „& tutelam sui, jam non plane prima, sed sola:" cura enim salutis nostræ negotium est, non multiplex, & vagum, sed unicum; non vanum, & indifferens, sed plane necessarium; non temporale, sed æternum; non extraneum, sed proprium.

Negotium salutis unicum est, cunctisque hominibus omnino necessarium: unde Christus ait Marthæ cibos, quibus ipse aleretur, præparanti (quo tamen nihil sanctius) *Martha, Martha sollicita es, & turbaris circa plurima,*

rimæ, *porro unum est necessarium*, scilicet, cura salutis.

Negotium salutis proprium est, & non extraneum, quo cadente omnia cadunt, quantumvis prospere succedere videantur, juxta illud Christi: *Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur?*

Demum negotium salutis, non tempus respicit, quod brevi finiet; sed æternitatem, quæ semper duratura est: unde ait Christus: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi ærugo, & tinea demolitur, & fures effodiunt & furantur: thesaurizate autem vobis thesauros in Cœlo, ubi neque ærugo, neque tinea demolitur & ubi fures non effodiunt, nec furantur:* Matth. 6. v. 19. Ideo Salomon, attendens, quod salutis suæ curam neglexisset, ait: *Stultissimus sum omnium hominum.* Ipsimet reprobi pariter eamdem veritatem inviti inter flammas confitentur. *Ergo erravimus,* inquiunt, *a via veritatis*: itaque qui prudens sibi sapit, suæ saluti ante omnia invigilat, & sic se recto ordine diligit.

Consect. 2. Secundum officium charitatis erga nos in eo situm est, ut quilibet beatitudinem optet, non vago, sed certo desiderio, mediaque ad eam beatitudinem perducentia efficaci electione assumat, & obices ab ea removentes efficaci horrore longe abjiciat, servetque constanti proposito mandata omnibus hominibus imposita, & ea quæ ad ipsius statum pertinent. *Si vis,* inquit Christus, *ad vitam ingredi, serva mandata*: & loquens de dilectione Dei & proximi, ait: *fac hoc & vives.*

Quæ sint mandata omnes homines spectantia, dicemus, explicando Decalogum; quæ vero sint mandata cuilibet statui peculiaria, ostendemus, agendo de variis hominum statibus.

Consect. 3. Tertium charitatis officium erga nos ipsos est, ut corpus animæ, animam vero Deo subjiciamus: de quo ita D. Thom. 2. 2. q. 25. a. 7. „Secundum hoc, „boni diligunt seipsos secundum interiorem hominem; „quia volunt ipsum servari in sua integritate, & optant „ei bona, quæ sunt bona spiritualia: & etiam ad ea as- „sequenda intendunt, & delectabiliter ad cor proprium „redeunt, quia ibi inveniunt bonas cogitationes in præ-

„senti,

„senti, & memoriam bonorum præteritorum, & spem „futurorum bonorum, ex quibus delectatio causatur. „Similiter etiam non patiuntur in seipsis voluntatis dis„sensionem, quia tota anima eorum in unum tendit," scilicet in Deum.

Consect. 4. Quartum officium charitatis erga nos est, ut in dilectione nostri Deum, Christum, Sanctos nobis in exemplum proponamus; adeo ut talis sit amor erga nos, qualis est amor Dei, amor Christi, & amor Sanctorum erga seipsos. *Estote*, inquit Paulus, *imitatores Dei, quasi filii charissimi*: ad Ephes. 5. v. 1. & rursus: *imitatores mei estote, sicut & ego Christi*: Ergo sicut Deus omnia propter semetipsum operatus est, sicut Christus omnia operatur propter gloriam Patris, sicuti Sancti omnia in gloriam Dei referunt; ita & nos omnia nostra referamus in eam beatitudinem, quam non alibi quam in Deo reperiemus.

Deum autem imitabimur, si de rebus judicemus, ut ipse judicat; si de eis loquamur, ut ipse loquitur in Scripturis; si contemnamus quod ipse contemnit; si magni faciamus quod ipse æstimat; si demum non rationem incertam, sed fidem infallibilem audiamus; neque enim corruptis affectibus, quos cupiditas suggerit, sed piis motibus, quos charitas inspirat, obtemperemus.

Christum imitabimur, si Adamum, in quo fuimus carnaliter geniti, exuamus: Christum vero, in quo fuimus spiritualiter regenerati, induamus: si opera carnis, qualia sunt superbia, avaritia, luxuria, gula, ira, acedia, fugiamus; sectemur vero opera spiritualia, qualia sunt humilitas, liberalitas, continentia, temperantia, patientia, zelus in spiritualibus: quæ omnia officia Paulus ad Rom. 23. v. 13. his verbis complexus est: *Induimini Dominum Jesum Christum, & carnis curam ne feceritis in desideriis*. Si demum ita nobis in cunctis proponamus Christum, ut nihil ardentius optemus, quam ut *formetur Christus in nobis*: ad Gal. 4. v. 15. ut possimus dicere cum Paulo: *Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus*: ad Gal. 2. v. 20. Christus enim est *via, veritas & vita*: *via*, per exempla, quæ nobis exhibuit: *veritas*, per doctrinam, quam tradidit: *vita*, per gratiam, quam no-

nobis meruit. *Qui ergo dicit se in ipso manere; debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare.*

Sanctos imitabimur, ut oportet, si beatitudinem, cujus sunt participes, sitiamus; si accessum, quem habent ad Deum, precibus sollicitemus; si iisdem utamur mediis, quibus ipsi ad cœlos pervenerunt; si quæ fuerunt in illis peccata, hæc horreamus, sicut & ipsi horruerunt; si quæ fuerint in eis vitæ non vulgares, miremur, etsi non imitemur, communibus vero eorum virtutibus, statuique nostro convenientibus insistamus.

CAPUT VII.

De vitiis oppositis Charitati erga nos.

Prop. unica. Tunc homo inordinate se diligit, cum non diligit se propter Deum.

Prob. 1. Ex Script. *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam*: Psal. 10. v. 6. & Joan. 12. v. 25. *Qui amat animam suam, perdet eam*: Ergo ille homo, qui non se diligit propter Deum, inordinate se diligit.

2. Ex August. Epist. 52. ad Maced. ubi sic loquitur: „In dilectione Dei ex toto corde, ex tota anima, ex to- „ta mente, & proximi tamquam suiipsius, intelligitur „nullam esse aliam dilectionem, qua quisque diligit se „ipsum, nisi quod diligit Deum: qui enim aliter se dili- „git, potius se odisse dicendus est; fit quippe iniquus, „privaturque luce justitiæ, qui a potiore, & præstantio- „re bono aversus, atque inde vel ad seipsum conversus, „ad inferiora utique, & egena convertitur: fitque in „ipso quod veracissime scriptum est: " Qui amat iniquitatem, odit animam suam; & ibidem: „Nemo nisi „Deum diligendo, diligit seipsum."

3. *Rat.* Tunc homo inordinate se diligit, cum removet a se bonum, sine quo beatus esse non potest; omnis enim recta dilectio ad veram beatitudinem tendit: Atqui quando homo non se diligit propter Deum, amovet a se bonum, sine quo beatus esse non potest, quia extra Deum haberi nequit beatitudo: Ergo tunc homo se inordinate diligit, cum diligit se sine ordine ad Deum. *Siquidem,* ut ait August. lib. de moribus Eccles. cap. 26. *ille se satis diligit, qui sedulo agit, ut summo, & vero per-*

frua-

fruatur bono; quod si nihil sit, quam tu Deus - - Quis cunctari potest, quin se amet, qui amator est Dei? & quin se oderit, qui non est amator Dei?

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Ille homo inordinate se diligit, qui beatitudinem, quam sponte optat, alibi, quam in Deo, collocat, v. g. in aliquo objecto creato, puta, divitiis, voluptatibus, &c. quod ita insectabatur olim David, Psal. 143. v. 15. *Beatum dixerunt populum, cui hæc bona temporalia sunt*, cum revera infelix sit: *Beatus vero populus, cujus Dominus Deus ejus*: Psal. 83. v. 13. & rursus: *Domine virtutum, beatus homo, qui sperat in te.*

Consect. 2. Ille homo inordinate se diligit, qui statuens quidem beatitudinem in Deo, quærit tamen in Deo eam beatitudinem, quam natura corrupta appetit, non eam, quam nobis fides promittit; id est, quærit beatitudinem carnalem, non spiritualem, qualem filiis cupiebat mater filiorum Zebedæi, Matth. 20. v. 2. sic enim orabat: *Dic, ut sedeant hi filii mei, unus ad dexteram tuam, & alius ad sinistram in regno tuo*: qualemve hi duo Apostoli petierunt, juxta Marc. 10. v. 37. *Da nobis, ut unus ad dexteram tuam, & alius ad sinistram tuam sedeamus in gloria tua.* Inordinatus est ille amor, quo concupiscentia non reprimitur, sed differtur: de quo ita Aug. serm. 74. vulgo de tempore super hæc verba: „multi „venient ab oriente & occidente, *ubi sic loquitur*: Re„cumbent, *inquit*, requiescent. Non enim debemus illic „carnales epulas cogitare, aut aliquid tale in illo concu„piscere, ut non vitia mutemus virtutibus, sed vitia sub„damus: aliud enim est desiderare Regnum cœlorum „propter sapientiam, & vitam æternam; aliud propter „felicitatem æternam, alias terrenam, quasi illic habea„mus opulentiorem, atque meliorem: si divitem te in „illo Regno futurum putas, cupiditatem non amputas, „sed mutas, & tamen dives eris, & non nisi illic dives „eris:" & in Psal. 110. sic loquitur idem Sanctus Doctor: *Nolo te fallas, nec terram trahentem lac & mel carnaliter cogites, non amœna prædia, non hortos fructiferos, & opacos, nec tale aliquid mediteris adipisci, quale solet hic oculus avaritiæ concupiscere; cum enim sit* radix omni-

um

um malorum cupiditas, *perimenda est, ut hic consumatur; non differenda, ut ibi satietur.*

Confect. 3. Ille homo inordinate se diligit, qui, præconcepto vago desiderio consequendi beatitudinem, negligit media ad eam beatitudinem assequendam necessaria: de quo ita Sapiens Prov. 13. v. 4. *Vult, & non vult piger*, id est, vult salutem, & non vult media conducentia ad salutem.

Confect. 4. Ille homo inordinate se diligit, qui pluris facit corpus quam animam: qui exteriorem hominem carnalem & corruptum fovet, interiorem vero hominem spiritualem non audit; de quo ita D. Thom. 2. 2. q. 25. a. 7. „Mali non volunt conservari in integritate „interioris hominis, neque appetunt ejus spiritualia „bona, neque ad hoc operantur, neque delectabile est „eis secum convivere redeundo ad cor: quia inveniunt „ibi mala, & præsentia, & præterita, & futura, quæ ab„horrent; neque etiam sibi ipsis concordant propter „conscientiam remordentem."

Confect. 5. Ille homo inordinate se diligit, qui indiscreto zelo ductus pluris facit salutem æternam proximi quam suam; nemini enim licet salutem suam æternam pro salute etiam æterna proximi amittere, nec propriæ damnationi proximorum causa acquiescere. *Etenim hoc est*, inquit D. Thom. in cap. 9. ad Rom. v. 3. *contra ordinem charitatis, quo quis tenetur diligere Deum super omnia, & suam salutem plusquam salutem aliorum.* Nec est quod opponatur vel Moyses Deum sic orans pro Judæis in idololatriam lapsis: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti*: Exod. 32. v. 31. vel Paulus sic zelum suum erga Israelitas attestans ad Rom. 9. v. 3. *Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis.* Uterque enim, inquit Hieron. Moyses scilicet & Paulus, *vult perire in carne, ut alii salventur spiritu: uterque vult suum sanguinem fundere, ut multorum animæ conserventur*: quod sacrificium est gratum Deo; etenim, ut ait Christus, Joan. 15. v. 13. *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Est etiam utile ei, qui pro proximo migrat e vita hac temporali; *qui* enim *odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam*;

Joan.

Joan. 12. v. 25. Sed nec Paulus, nec Moyses pro salute fratrum voluerunt *perire in perpetuum*, inquit Hieron. Hoc enim sacrificium injucundum est Deo, qui salutem nostram optat, non damnationem: inutile proximo: *Qui enim sibi nequam est, cui bonus erit?* Eccli 14. v. 5. eique noxium, qui vana illusione deceptus salutem suam æternam pro aliorum salute devovet: etenim, inquit Salomon, Proverb. 9. v. 12. *Si sapiens fueris, tibimetipsi eris.* Unde damnata est hæc propositio Quietistarum: *Qui suum liberum arbitrium Deo donavit, de nulla re debet curam habere, nec de inferno, nec de paradiso: nec debet desiderium habere propriæ perfectionis, nec virtutum, nec propriæ sanctitatis, nec propriæ salutis, cujus spem purgare debet.*

Confect. 6. Ille homo inordinate se diligit, qui Adamum imitatur, non Christum, qui carni obsecundat, non spiritui, qui mundum audit, non Evangelium, qui cupiditate ducitur non charitate, a quibus nos deterret Joan. his verbis. 1. cap. 2. v. 15. *Nolite diligere mundum, neque omnia quæ in mundo sunt; quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Per concupiscentiam *carnis* intelligit August. quidquid ad libidinem & mollitiem pertinet, v. g. luxuriam, theatra, ludos, choreas. Per concupiscentiam *oculorum* intelligit, quod pertinet ad avaritiam, ad ornatum vestimentorum, ædificiorum nimiamque elegantiam. Per superbiam *vitæ*, intelligit August. omne genus arrogantiæ, fastus, & despectus aliorum.

PARS QUARTA.

DE CHARITATE ERGA PROXIMUM.

Eodem ordine hic procedemus, quo jam de charitate erga Deum & erga nos egimus, hoc est, de charitate erga proximum ostendemus 1. Ad quid obliget charitas erga proximum. 2. Quæ vitia sint illi opposita.

CAPUT VIII.

Ad quid obliget Charitas erga proximum.

Nota. Actus charitatis erga proximum alii sunt interiores solum, alii interiores simul & exteriores.

Actus interiores charitatis erga proximum sunt illi, quibus bonum salutare proximo & petimus a Deo, & ei optamus.

Actus interiores simul & exteriores sunt illi, quibus ex affectu charitatis bonum proximo nedum petimus a Deo eique optamus, sed etiam facimus, v. g. eleemosynam corporalem impendendo, correctionem adhibendo, bonis exemplis prælucendo. De quibus omnibus sigillatim agendum.

ARTICULUS I.

De actibus interioribus Charitatis erga proximum.

Prop. 1. Quilibet homo tenetur actu interiori & positivo proximum diligere, & ei velle bonum spirituale in ordine ad beatitudinem.

Prob. 1. Ex Script. Christus apud Matth. 22. v. 37. sic charitatem nostram erga Deum & proximum ordinat: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo -- Proximum tuum sicut te ipsum*: Atqui debemus ex dictis diligere nos in ordine ad beatitudinem: Ergo & debemus proximum diligere in ordine ad beatitudinem, optando scilicet ei & procurando media, quibus ad Deum, qui est nostra beatitudo, deducatur.

Prob. 2. Ex Aug. „Beati prorsus omnes esse volu„mus, *inquit lib.* 19. *de liber. arb. c.* 21. Ad hoc bonum „debemus & a quibus diligimur duci, & quos diligimus „ducere:" lib. 10. de Civ. cap. 4. Ergo debemus dili„gere proximum, eique beatitudinem supernaturalem „optare, & quantum in nobis est, procurare.

Prob. 3. Ratione. 1. Ratio. Charitas erga proximum est virtus: virtus autem est propter operationem: ergo charitas erga proximum non potest semper esse sterilis, sed aliquando debet in actum erumpere: & quia diligere est velle bonum conforme naturæ, quæ diligitur; si vere diligamus proximum, debemus ei beatitudinem, & bona conducentia ad beatitudinem optare. „Ille

enim, „*inquit Aug. ferm, de temp. alias* 256. nunc 336. „c. 2. veraciter amat amicum, qui Deum amat in amico, „aut quia eft in illo, aut ut fit in illo.“

2. Ratio. Debemus proximum diligere. ficuti Deus dilexit nos; juxta illud Joan. 14. v. 11. *Chariffimi, fi fic Deus dilexit nos, & nos debemus alterutrum diligere:* Atqui Deus dilexit nos actu interiori & pofitivo, ordinando nos ad beatitudinem æternam, & conferendo media conducentia ad illam, juxta illud, Jerem. 31. v. 3. *In charitate perpetua dilexi te, & ideo attraxi te miferans:* Ergo debemus proximum actu interiori & pofitivo diligere, optando ei beatitudinem, & media conducentia ad illam.

Ubi diligenter adverte, quod amor Dei & amor Chrifti erga nos debet effe regula amoris noftri erga proximum - - Et proinde quod ficut Deus & Chriftus ita diligunt homines, ut velint fincere eorum falutem æternam; ita & nos debemus falutem æternam proximi & optare, & quantum in nobis eft, procurare.

Confectaria hujus Doctrinæ.

Confect. 1. Peccaret, qui numquam proximum fuum actu interno diligeret, optando ei beatitudinem & media conducentia ad beatitudinem: quia nullum eliceret actum charitatis erga proximum. Ideo damnata eft hæc propofitio ab Innoc. XI. & a Clero Gallic. art. 5. „Non „tenemur proximum diligere actu interno & formali.“ Et quidem merito: fi enim Scripturam confulas, nullum Sanctum invenies, qui occafionem proximo bene faciendi ardenter non quæfierit, & oblatam avide non fufceperit. Sic cum Abraham intellexiffet a Deo Sodomam fubvertendam, ex charitate erga proximum ait ad Deum: *Numquid perdes juftum cum impio:* Gen. 18. Sic Moyfes videns Deum iratum contra populum ob commiffam idololatriam, ex charitate incenfus ait: *Cur, Domine, irafcitur furor tuus fuper populum - - Efto placabilis fuper nequitia populi - - Aut dimitte illis hanc noxam, aut dele me de libro tuo, quem fcripfifti:* Exod. 32. Quam non exhibuit charitatem David erga Saulem perfecutorem, erga Abfalonem rebellem? Quam mifericordiam non exhibuit Tobias erga concaptivos? Divus

Pau-

Paulus erga Christianos? Hic omnibus omnia factus est, ut omnes lucrifaceret. Demum, quam non exhibuit Christus charitatem erga omnes? Tradidit enim semetipsum pro nobis.

Confect. 2. Peccaret, qui nullum eliciens actum internum erga proximum, solis actibus exterioribus contentus esset; actus enim illi exteriores emanantes ab alio principio, quam a charitate, non sufficiunt ad observationem præcepti charitatis: unde ait Petrus: *In fraternitatis amore simplici ex corde invicem diligite*: 1. Petri cap. 1. v. 22. & Paulus ait: *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis*: ad Rom. 13. v. 8. Ideo damnata est hæc propositio ab Innoc. XI. & a Clero Gall. art. 5. „Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos;“ Deus enim & Christus diligunt nos, non amore solum externo, sed interno & sincero, exiguntque, ut simili amore proximum diligamus. Pessima exempla solius illius externi & fallacis amoris erga proximum habes 1. In Labano erga Jacob: ait *illi Laban, inveniam gratiam in conspectu tuo: experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te*: Gen. 31. v. 27. & interim dolose agebat contra illum; immutavit enim mercedem decem vicibus: Gen. 31. v. 42. 2. In Saule erga David: spondet ei fraudulenter filiam suam in uxorem mediantibus centum præputiis Philistinorum. *Saul autem reputabat dicens, non sit manus mea in eum, sed sit super eum manus Philistinorum*: 1. Reg. c. 18. 3. In Absalone erga Ammonem, quem vocat ad convivium, & inter epulas trucidat: 2 Reg. cap. 13. v. 23. 4. In Joab erga Abner. *Adduxit eum ad medium portæ, ut loqueretur ei in dolo, & percussit illum ibi in inguine*: 2. Reg. c. 3. v. 27.

Confect. 3. Peccant, qui diligunt proximum actu positivo & effectivo, sed carnali solum, ei optando, vel procurando bona temporalia sine ordine ad salutem æternam: amor enim noster erga proximum non alio debet tendere quam ad beatitudinem. *Non enim*, inquit Aug. tract. 1. in epist. Joan *dilectio nostra carnalis esse debet - - Sic dilige inimicos tuos, ut fratres optes: Sic dilige inimicos tuos, ut in societatem tuam vocentur; sic enim dilexit*

qui pendens in cruce ait: Pater ignofce illis, quia nefciunt, quid faciunt.

Confect. 4. Peccant, qui non nituntur proximum ad Deum adducere: quia non eliciunt debitum actum charitatis erga proximum: etenim ficut tenemur nobis ipfis procurare media conducentia ad falutem, ita & proximo. *Sic ergo & nos invicem diligamus,* inquit Aug. *ut quantum poffumus invicem ad habendum in nobis Deum cura dilectionis attrahamus,* Tract. 65. in Joan.

Confect. 5. Peccant, qui nullis amoris affectibus moventur erga peccatores, erga pœnitentes, erga juftos: fi enim charitas Chrifti urget nos, debemus omnes omnino homines brachiis charitatis amplecti; nam fumus omnes creaturæ unius & ejusdem Dei, filii ejusdem Pa-„tris, actu, vel potentia, domeftici ejusdem Ecclefiæ, membra ejusdem Chrifti, & demum in fpe hæredes ejusdem Regni: Ergo debemus omnes & defideriis optare, & precibus a Deo poftulare fidem, qua illuminentur infideles, gratiam, qua convertantur peccatores, & auxilium, quo jufti in juftitia finaliter perfeverent, ut fimus omnes ex numero eorum, de quibus loquitur Paulus ad Rom. 8. v. 30. *Quos autem prædeftinavit, hos & vocavit: quos vocavit, hos & juftificavit: quos autem juftificavit, illos & glorificavit:* ut fimul aliquando regnemus cum Patre, qui nos creavit, & filio qui nos redemit, & Spiritu fancto, qui in nos effufus eft, quo tendit præceptum charitatis erga proximum. Totum illud ita explicat Auguft. lib. 1. de Doct. Chrift. cap. 29. „Velle de-„bemus, *inquit,* ut omnes diligant nobifcum Deum, & „totum quod vel eos adjuvamus, vel adjuvamur ab eis, „ad unum illum finem referendum eft:“ idque explicat exemplo ifto „Si enim, *inquit,* in theatris nequitiæ „qui aliquem diligit hiftrionem, & tamquam magno, „vel etiam fummo bono ejus arte perfruitur, omnes „diligit qui eum diligunt fecum, non propter illos, fed „propter eum, quem pariter diligunt; & quanto eft in „ejus amore ferventior, tanto agit quibus poteft modis, „ut a pluribus diligatur, & tanto pluribus cupit eum „oftendere, & quem frigidiorem videt, excitat eum „quantum poteft laudibus illius. Si autem invenerit „contravenientem, odit in illo vehementer odium dile-

„cti

„cti sui, & quibus modis valeat, instat ut auferat. Quid „nos in societate dilectionis Dei agere convenit, quo „perfrui beate vivere est, & a quo habent omnes qui eum „diligunt & quod sunt, & quod eum diligunt, de quo „nihil metuimus, ne cuiquam possit agnitus displicere; „& qui se vult diligi, non ut sibi aliquid, sed ut eis qui „eum diligunt, æternum præmium conferatur, hoc est „ipse, quem diligunt."

Prop. 2. Charitas nostra erga proximum debet se extendere ad omnes creaturas intellectuales capaces beatitudinis supernaturalis.

Prob. 1. Ex Script. Ex 1. Joan. c. 4. v. 21. *Hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum:* Atqui omnis creatura intellectualis loco fratris habenda est, quia nobis similis est per naturam, & similior potest fieri per gratiam: Ergo charitas nostra debet se extendere ad omnes creaturas intellectuales capaces beatitudinis supernaturalis; & ita omnes homines viatores, omnes animæ beatæ, omnes Angeli sunt a nobis diligendi, & solos damnatos possumus a charitate nostra excludere.

Prob. 2. Ex Auguft. lib. 1. de Doct. Christ. c. 3. „Cum „dicitur, diliges proximum tuum sicut teipsum, manife„stum est, omnem hominem proximum esse deputan„dum:" & ibidem ait, sanctos Angelos eo præcepto contineri: Ergo charitas nostra debet se extendere ad omnes creaturas intellectuales capaces beatitudinis.

3. *Rat.* Charitas nostra erga proximum eo tendit, ut beatitudinem supernaturalem velimus proximo: Ergo debet se extendere ad eos omnes, qui sunt capaces beatitudinis. Quod fit utique hoc pacto. Lætamur cum his, qui eam felicitatem possident. Optamus eam his, qui eam non possident. Viatores quantum in nobis est ad supremam illam felicitatem ducimus. Comprehensores ad eam pervenisse gestimus.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccant, qui solis affectibus naturalibus ducti, ab amore suo eos excludunt, quibuscum aut propter naturales quosdam defectus, aut morum contrarietatem, aut occultam aliquam antipatiam non conve-

niunt: nam omnes homines, quantumcumque moribus nobis dissimiles nobísve onerosos, loco proximi habere debemus. Unde Paulus ad Galat. 6. v. 2. ait: *Alter alterius onera portate*: & ipse *omnibus omnia factus est, ut omnes Christo lucri faceret*: ut habetur 1. Cor. 9. v. 6. Neque enim Christianus, ut idem docet Paulus ad Philip. 2. v. 2. in amore suo considerare debet *quæ sua sunt, sed ea quæ aliorum.*

Consect. 2. Peccant, qui indiscreto zelo animati peccatores ab amore suo excludunt: licet enim sint peccatores, non tamen desinunt esse proximi, amandi ordine ad salutem; sed odio habendum peccatum, quo a salute abducuntur. „Omnis peccator, *inquit Aug. lib.* 1. *de* „*Doct. Christ, cap.* 27. in quantum peccator est, non est „diligendus: & omnis homo, in quantum homo est, dili„gendus est propter Deum. Etsi enim, *inquit Greg.* indi„gnationem debeamus vitiis, compassionem tamen de„bemus naturæ.“ Sic salvo recto dilectionis ordine peccatorem & diligimus & odio habemus. „Amor, *inquit* „*D. Thom*, 2. 2. *q.* 34. *art.* 3. debetur proximo secundum „quod habet a Deo, id est, secundum naturam & grati„am; non autem secundum id quod habet a se ipso & „Diabolo, seu secundum peccatum & justitiæ defectum: „& ideo, licet odio habere peccatum in peccatore, & „omne illud quod pertinet ad defectum divinæ justitiæ; „sed ipsam naturam & gratiam patris non potest aliquis „odio habere sine peccato.“ Hac distinctione explicantur imprecationes Scripturarum contra peccatores: v. g. „Convertantur peccatores in infernum,“ ita ut sensus sit, inquit D. Thom. 2. 2. q. 26. a. 6. ad 3. ut ea verba sint verba prophetantis, & non optantis; vel si optantis, referantur non ad pœnam peccatoris patientis, sed ad justitiam Dei punientis; vel si referantur ad peccatorem, eo vergant, ut desideremus interitum peccatoris, non quatenus homo est, sed quatenus peccator est.

Quod August. paucis verbis ita explicat in Psalm. 138. v. 22. perfecto odio oderam illos: *Quid est perfecto odio? Oderam in eis iniquitatem eorum, diligebam conditionem tuam, id est, quod a te acceperant*: & Greg. hom. 37. in Evang. eamdem veritatem ita explicat: „Sic ni„mirum exhibere proximis nostris odii discretionem de-

be-

„bemus, ut in eis diligamus quod ſunt, & habeamus „odio id, quod in Dei nobis itinere obſiſtunt.“

Confect. 3. Peccant, qui inimicos ab amore ſuo excludunt: licet enim inimici ſint, tamen loco proximi habendi ſunt, & ex ſpeciali Chriſti præcepto diligendi: ita enim habet ſupremus ille Legislator: *Ego autem dico vobis, diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos, orate pro perſequentibus & calumniantibus vos:* quod ut pateat, rem diſtinctius explicemus.

Inimici noſtrorum criminum, quales ſunt ii, qui nos arguunt, increpant, a vitiis removent, audiendi ſunt; eisque potius quam fraudulentis amicis obtemperandum. *Fili mi,* inquit Sapiens Prov. 1. v. 10. *ſi te lactaverint peccatores, ne acquieſcas illis:* & rurſus c. 13. v. 18. *Egeſtas & ignominia ei qui deſerit diſciplinam; qui autem acquieſcit arguenti, glorificabitur.*

Inimici noſtræ ſalutis, quales ſunt hi, qui nobis pariunt ſcandalum, ſunt fugiendi. Si, inquit Sapiens, peccatores dixerint tibi: Prov. 1. v. 11. *Veni nobiſcum, inſidiemur ſanguini, abſcondamus tendiculas contra inſontem fruſtra, deglutiamus eum ſicut infernus viventem - - Fili mi ne ambules cum eis; prohibe pedem tuum a ſemitis eorum:* & Petrus Act. 2. v. 38. ad Judæos dicebat: *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque veſtrum in nomine Jeſu Chriſti - - Salvamini,* id eſt, recedite *a generatione iſta prava.* Sic Abraham eductus eſt de Ur Chaldæorum, ne periret cum illis idololatris: Gen. 12. Loth eductus eſt ab Angelo e Sodoma, ne periret in ſcelere civitatis: Gen. 19. Et Judæi obedientes receſſerunt a tabernaculis impiorum, *ne involverentur in peccatis eorum:* Num. 16. v. 26.

Inimici vero vel vitæ noſtræ, vel famæ, vel fortunæ ſunt tolerandi: non exaſperandi injuriis, ſed emolliendi benefactis. *Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum:* Rom. 12. v. 21. Amor Dei & Chriſti erga nos, debet eſſe regula amoris noſtri erga hujusmodi inimicos, eisque iſta debemus. 1. Qui eſt laceſſitus, debet inimici converſionem & optare, & eam a Deo precibus poſtulare: optat enim Deus converſionem peccatoris. *Vivo ego dicit Dominus: nolo mortem impii, ſed ut convertatur impius a via ſua, & vivat:* Ezech. 33. v. 11. 2. Debet inimi-

micum veniam petentem sponte & benigne excipere, uti facit Christus. *Eum*, inquit, *qui venit ad me, non ejiciam foras*: Joan. 6. v. 37. & alloquens Petrum, & nos omnes, ait: *Non dico tibi ut* parcas *usque septies, sed usque septuagies septies*: Math. 18. v. 22. 3. Debet per se vel per alium offerre inimico reconciliationem, si speret futurum, ut id ad ejus conversionem inserviat. Id enim præstat Deus erga peccatores, quos semper ad pœnitentiam adhortatur, & quibus etiamsi pertinacissimis gratiam offert. *Ecce*, inquit, *sto ad ostium & pulso. Si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam, intrabo ad illum & cœnabo cum illo: & ipse mecum*: Apoc. 3. v. 20. & Prov. 18. v. 26. *Præbe fili mi cor tuum mihi*. 4. Non potest negare reconciliationem inimico veniam petenti, nec communia amoris indicia, immo nec specialia, cum hinc nasceretur scandalum, vel obex poneretur, quo retardaretur conversio inimici.

Qui vero injuste offendit proximum, debet 1. vel per se, vel per alios reconciliationem postulare. 2. Condignam satisfactionem offerre & exhibere; ea enim omnia exigit ordo charitatis & justitiæ. 3. Decens est, ut qui offensus est, condonet injuriam, non rigidam exigens satisfactionem. Ea omnia observata cernimus in reconciliatione inita inter Joseph & fratres ejus post mortem Jacob. Primo enim fratres, qui Joseph offenderant, petierunt tum per se, tum per alios reconciliationem. *Mandaverunt* enim, inquit Script. Gen. 50. v. 16. ad Joseph, *dicentes: Pater tuus præcepit nobis antequam moreretur, ut hæc tibi verbis illius diceremus: Obsecro ut obliviscaris sceleris fratrum tuorum, & peccati, atque malitiæ, quam exercuerunt in te: nos quoque oramus ut servis Dei patris tui dimittas iniquitatem hanc*. 2. Debitam satisfactionem & obtulerunt, & exhibuerunt, ut testatur Scriptura ibid. v. 18. *Veneruntque ad eum fratres sui, & proni adorantes in terram dixerunt: servi tui sumus*. 3. Joseph omnem injuriam benigne condonavit; etenim, auditis nuntiis fratrum, *flevit*, & ipsis fratribus dixit: *Nolite timere, ego pascam vos & parvulos vestros: Consolatusque est eos, & blande ac leniter locutus est*.

Confect. 4. Peccant, qui animas in purgatorio existentes ab amore suo excludunt: nam quamvis a nobis incola-

solatu absint, non tamen a nobis charitate separantur, sed nobis intime per Christum uniuntur; proinde debemus eas nostris suffragiis adjuvare: suffragia enim prodesse mortuis testatur Aug. lib. 1. de cura pro mortuis cap. 4. Illud idem confirmat lib. Conf. c. 12. ubi asserit, Monicam matrem suam petiisse, ut pro ipsa offerretur Missæ Sacrificium. Media autem, quibus possimus animabus in purgatorio existentibus opitulari, sunt quam plurima.

1. Sacrificium Altaris: ex ipsomet exemplo Judæ Machabæi, qui pro peccatis eorum, qui in prælio ceciderant, jussit offerri Sacrificium, sic concludens: *Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur:* 2. Mach. 12. v. 46.

2. Eleemosyna, ut patet exemplo Tobiæ, qui filium sic præcipiendo alloquebatur. Tob. 4. v. 18. *Panem tuum & vinum super sepulturam justi constitue, & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus*, uti faciunt pagani; sed potius ea largire pauperibus in solatium defuncti, *& mortuo non prohibeas gratiam:* Eccl. cap. 7. v. 37.

3. Pœnalibus operibus, qualia sunt jejunia, orationes, &c. Hoc enim juxta Ephrem & Dionysium Carth. videntur innuere ista verba Pauli: 1. ad Corinth. 15. 28. *Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Ut quid baptizantur pro illis?* Hæc enim verba sensum hunc faciunt, inquit Estius in Paulum: Frustra quidam pro mortuis juvandis orando, jejunando & alia quædam dura subeundo se fatigant & affligunt, si mortui non resurgunt: ita inquit Carthusianus, Catharinus, aliique nonnulli - - Sed ipse Estius hanc expositionem improbans, aliam addit non longe dissimilem; ait enim, consuetudine receptum apud Judæos, ut si quis legaliter immundus moreretur, priusquam ab ea immunditia ablutus esset, alius quispiam pro eo baptizaretur, id est, lavaretur, quod existimarent hujusmodi lotionem proficere mortuo ad emundationem: Ergo si in Synagoga is vigebat usus, ut viventes pro mortuis sublevandis affligerentur; idem a fortiori fieri debet a Christianis, qui credunt purgatorium.

Confess. 5. Peccant hi, qui Angelos, animasque beatas in suo amore affectivo non includunt, licet enim a nobis distent incolatu, non tamen absunt famulatu: etsi nos viatores, illi vero comprehensores; sumus tamen ejusdem Dei creaturæ, ejusdem Christi servi, unius & ejusdem Ecclesiæ cives: Ecclesia enim in cælis regnans, in purgatorio patiens, in terris pugnans, unum & non multiplex corpus constituit, cujus Christus est caput: Ergo oportet, inter viatores, & comprehensores charitatis affectibus sanctum foveri commercium. Dumque Sancti cumulant nos beneficiis, debemus nos gratiarum actiones pro acceptis officiis exhibere. Dumque illi amorem beneficum impendunt, debemus nos amorem affectivum rependere. Quamdiu illi in monte constituti levant manus ad Deum, dum pugnamus contra dæmones, ut olim manus levabat Moyses, dum populus pugnaret contra Amalech; debemus nos adjutores nostros interdum invocare. Demum, si Scriptura teste, gaudium sit in cœlis super uno peccatore pœnitentiam agente; gaudium debet esse in terris super cœtu Beatorum immobiliter Deo fruentium -- Vide infra de cultu erga Sanctos.

ARTICULUS II.

De Eleemosyna corporali.

§. I.

Explicatur, quid sit eleemosyna corporalis, simulque variæ traduntur notiones ad intelligentiam eorum necessariæ, quæ de eleemosyna dicturi sumus.

Eleemosyna corporalis, late sumpta, actum omnem significat, quo proximo corporaliter egenti corporaliter succurrimus vel nutriendo, dum eget, vel vestiendo, dum est nudus, vel redimendo, dum est captivus, vel hospitio recipiendo, dum caret, vel visitando, dum ægrotat aut detinetur in carcere, vel denique sepeliendo, dum est mortuus. Unde hic versiculus:

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Eleemosyna stricte sumpta eam opem significat, qua ex superfluis nostris, seu rebus nobis non necessariis corpoream proximi necessitatem levamus vel ei dando quod

quod possumus, vel commodando & mutuum dando, vel denique debita, dum in infortunium incidit, condonando.

Unde eleemosyna in duobus fundatur: in superfluo divitum, & necessitate pauperum.

Superfluum est multiplex: superfluum naturæ, superfluum conditionis.

Superfluum naturæ est illud, sine quo homo seipsum & suos alere potest & vestire, sine quo potest honestam habere sustentationem.

Superfluum conditionis est illud, quod non est necessarium statui & conditioni conservandæ, juxta regulas Evangelicas.

Necessitas in paupere est multiplex: extrema, gravis, & vulgaris.

Necessitas extrema est ea, in qua pauper brevi est moriturus, aut casurus in morbum, vel deliquium, nisi ei succurratur.

Necessitas gravis est ea, qua pauper cadet e suo statu, & insigniter deprimetur, nisi ei succurratur.

Necessitas vulgaris seu communis est ea, qua laborant ut plurimum mendicantes, etiam tempore quo sterilitate terra non affligitur.

§. II.

Utrum Eleemosyna sit de consilio vel de præcepto.

Prop. unica. Eleemosyna est in quibusdam casibus non tantum de consilio, sed etiam de præcepto.

Prob. 1. Ex Script. *Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcirco ego præcipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum versatur in terra:* Deut. c. 15. v. 11.

Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, & redde debitum tuum: Eccles. cap. 4. v. 8. Si eleemosyna sit debitum, non est semper solum consilium.

Christus in fine mundi dicturus est reprobis: *Ite maledicti in ignem æternum; esurivi enim, & non dedistis mihi manducare, sitivi, & non dedistis mihi potum;* Matth. c. 25. v. 42. Itaque cum nemo damnetur ob solam omissionem eorum, quæ sunt tantum de consilio, & homines damnentur ob omissam eleemosynam; dare elee-

eleemosynam non est tantum de consilio, sed etiam de præcepto.

In exemplum hujus veritatis afferri potest incendium Sodomitarum, & detrusio divitis in infernum. Scriptura quippe hæc supplicia in omissionem eleemosynæ refundit: Ezech. 16. v. 49. *Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis & abundantia, & otium ipsius, & filiarum ejus, & manum egeno & pauperi non porrigebat.* Item *mortuus est dives, & sepultus est in inferno*: Luc. 16. v. 22. *scilicet ob duritiam suam erga pauperes*, ut explicat Chrysol. serm. 121.

Prob 2. Ex Gregorio Naz. „An tu benignitatem seu „beneficentiam in pauperes, non necessariam, sed tibi „liberam esse putas? An non legem, sed consilium? „Hoc quoque ipse magnopere vellem & existimarem; „sed me sinistra illa manus terret, & hœdi & probra, „quæ ab eo, a quo sunt illic collocati, conjiciuntur: „non quia manus in aliena bona intulerunt, nec quia „templa diripuerunt; sed quia Christum in pauperi„bus, seu per pauperes minime curaverunt." Greg. Naz. Orat. 16.

Prob. 3. Ratione. 1. Ratio. Homines debent se mutuo juvare, sicuti juvant se mutuo membra unius & ejusdem corporis: omnes enim procedimus ab eodem creatore Deo, nascimur ab eodem parente Adamo, regeneramur spiritualiter in eodem Salvatore Christo, vivimus in eadem domo, nimirum Ecclesia, ad quam omnes homines vocantur, constituimus unum & idem corpus morale sub uno, & eodem capite Christo Jesu, vocati ad eamdem hæreditatem, gloriam nimirum æternam. Creaturæ ergo ejusdem Dei, Filii ejusdem Patris, domestici ejusdem Ecclesiæ, membra ejusdem corporis, cohæredes ejusdem gloriæ, tenemur inviolabili lege mutuo nobis suppetias ferre. Ideo dicit Christus, *Charitatem, quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut & nos unum sumus*: Joan. c. 17. v. 22. Ideo dicit Paulus ad Gal. 5. v. 2. *Alter alterius onera portate*, mutuo scilicet juvando vos.

Exemplum hujus mutuæ charitatis exhibuit Ecclesia Jerusalem. *Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una. Nec quisquam eorum quæ possidebat*

bat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia: Act. c. 4. v. 32. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Hoc exemplo stimulati debent modo Christiani mutuis se officiis juvare, diligentes se in veritate. *Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate:* 1. Joan. 3. v. 18.

2. Ratione. Omnes homines natura sua sunt æquales, sed Deus voluit, ut homines essent conditione inæquales, ut illa inæqualitate posita inopes subsidium acciperent a divitibus, & divites occasionem sanctificationis invenirent in pauperibus. Idcirco dicit Chrysostomus, quod vir dives se gerere debeat adinstar quæstoris cujuspiam, qui ab ipso Deo pecunias pauperibus erogandas acceperit: quapropter si majorem ejusmodi pecuniarum copiam, quam poscat sua ipsius necessitas, suos in usus convertat, se gravissime plectendum esse noverit. Serm. 2. de Laz. Dispensator autem tenetur ex officio, non solum ex consilio bona commissa dispensare juxta beneplacitum Domini. Tenentur itaque divites ex præcepto in eleemosynas impendere bona ipsis superflua. Exemplum hujusce rationis a Deo exigendæ indicat parabola de villico, cui dicitur: *Redde rationem villicationis tuæ.* Constat igitur, quod eleemosyna non est tantum de consilio, sed etiam de præcepto: non justitiæ: adeo ut omittens dare eleemosynam teneatur ad restitutionem; sed charitatis, adeo ut graviter peccet, qui negligit dare elemosynam, quando tenetur dare: quia ut docet D. Thom. „Dare eleemosynam proprie est actus „misericordiæ, & non justitiæ:“ 2. 2. q. 32. a. 1. in corp.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Christianus quilibet tenetur coram Deo vel solus, vel cum Confessario, vel cum erudito aliquo Doctore determinare, quid sibi necessarium, quid sibi superfluum, ut utatur necessariis, & largiatur superflua: quia ut ait Aug. in Psal. 147. *Superflua divitum, necessaria sunt pauperum: res alienæ possidentur, cum superflua possidentur.*

Consect. 2. Confessarius tenetur manifestare pœniten-

tentibus suis, quo sine Deus illis bona temporalia concesserit, juxta illud Pauli 1. ad Timoth. c. 6. v. 17. *Divitibus hujus sæculi præcipe, non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum; sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum, bene agere, divites fieri in operibus bonis, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant vitam æternam.*

Confect. 3. Constat, quod pauci sunt homines, qui non teneantur præcepto faciendi eleemosynam, quia pauci sunt, qui in aliqua re indigenti proximo succurrere non valeant. *Quomodo potueris, ita esto misericors: si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum impertiri libenter stude.*

§. III.

Quandonam urgeat præceptum Eleemosynæ.

Prop. 1. Ut præceptum dandi eleemosynam urgeat, duo requiruntur. Primum, ut sit superfluum in dante: secundum, ut sit necessitas in recipiente; superfluum, inquam, vel in natura, vel in conditione; necessitas vero vel extrema, vel media, vel vulgaris.

Prob. 1. Ex Script. *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?* 1. Joan. c. 3. v. 17. Ubi Apostolus duo exigit ad eleemosynam: superfluum in divite, & necessitatem in paupere.

Prob. 2. Ex Basilio in hæc verba, destruam horrea mea: „Cur tu abundas, ille vero mendicat, nisi, ut tu „bonæ dispensationis merita consequaris; ille vero „pœnitentiæ braviis decoretur? Est panis famelici, „quem tu tenes; nudi tunica, quam tu in conclavi „servas; discalceati calceus, qui penes te marcescit; „indigentis argentum, quod possides inhumatum: „quo circa tot injuriaris, quot dare vales.“ Tunc ergo eleemosyna est in præcepto, quando dives abundat, & pauper esurit, ut superfluum unius suppleat necessitatem alterius.

Prob. 3. Ratione. Finis eleemosynæ est, ut abundantia unius reparet indigentiam alterius: ergo tunc tantum

tum eleemosyna erit in præcepto, quando superfluum est in dante, & necessitas in recipiente: & sicuti in corpore humano sine magistro, & natura sola duce, pars sana infirmam juvat, retento tamen sibi necessario; ita qui dives est, sic pauperem juvare debet, ut necessarium sibi retineat.

Ex quo constat 1. Quod eleemosyna debet fieri de superfluis, juxta illud Christi: *Quod superest, date.* 2. Quod eleemosyna passim non debet fieri de necessariis, juxta illud Pauli: *Date, non ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate:* 2. ad Corinth. cap. 8. v. 13.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccaret graviter, qui numquam daret superflua naturæ, etsi aliunde necessaria conditioni: quia aliquando eleemosyna debet fieri de superfluis naturæ, etiam statui necessariis. Ita videtur docere Hieron. Epist. ad Hedibiam 2. cap. 2. „Præceptum est, „ne cogitetis de crastino: si plus habes, quam tibi ad „victum vestimentumque necessarium est, illud eroga, „& in illo debitricem te esse noveris.“

Consect. 2. Peccaret graviter, qui numquam daret superfluum conditioni, sed quæcumque haberet ea cupide retineret vel ut frueretur illis bonis, vel ut ad altiorem statum ambitiose conscenderet: quia aliquando eleemosyna debet fieri de superfluis statui.

„Dives, *inquit Cajet.* non dispensans superflua, non „solum illicite agit propter libidinem dominandi, & „inordinatum amorem pecuniæ; sed mortaliter peccat „contra proximorum indigentiam, occupando super„flua, quæ pauperibus debentur, ex hoc ipso quod „superflua.“ In 2. 2. q. 118. a. 4.

Monit. Etsi sit difficile admodum determinare præcise, quæ sint superflua; sequentia tamen ab omnibus haberi debent ut non necessaria, & proinde ut debita pauperibus.

1. Bona, quibus vulgo utimur ad peccandum, v. g. argentum quod insumimus ad fovendam libidinem, ebrietatem, ambitionem, &c. quia divitiæ non nobis datæ sunt, ut Deum offendamus.

2. Bo-

2. Bona, quibus vulgo utimur ad delicias vel vetitas, vel ad minus periculosas, v. g. ad comædias, ad choreas, commessationes, ludum: quia bona temporalia non data sunt nobis a Deo, ut exponamus nos periculo peccandi.

3. Bona, quibus vulgo utimur, ut sine vocatione cum salutis dispendio ad statum altiorem ascendamus: quia bona temporalia non data sunt, ut sint nobis occasio perveniendi ad statum, cui Deus non nos sua vocatione destinavit.

4. Bona, quæ ex incuria perire permittimus, v. g frumentum quod in horreo corrumpitur, vinum quod in cella acesit, victualia quæ in domo putrescunt, vestimenta. quæ tineis consumnuntur, &c.

Consect. 3. Nullus debet facere eleemosynam ex bonis simpliciter necessariis ad conservandam vitam tum propriam, tum illorum, qui ad ipsum pertinent: quia eleemosyna non debet fieri de necessariis. „Inordinatum esset „autem, si aliquis tantum de propriis bonis sibi subtrahe„ret, ut aliis largiretur, quod de residuo non posset vi„tam transigere convenienter secundum proprium sta„tum, & negotia occurrentia: nullus enim inconveni„enter vivere debet. Sed ab hoc tria sunt excipienda: „quorum primum est: Quando aliquis ingreditur reli„gionem omnia relinquens propter Christum. 2. Quan„do de facili sperat resarcire necessaria, quæ largitur. 3. „Quando est extrema necessitas." 2. 2. q. 32. a. 6.

Consect. 4. Quando duo sunt in æquali necessitate, si sint æqualis dignitatis, & utilitatis Reipublicæ, neuter obligatur sibi subtrahere necessarium naturæ, ut alteri largiatur; quia eleemosyna non debet fieri de necessariis, „nisi forte, *ut docet D. Thom.* talis casus immine„ret, ubi subtrahendo sibi necessaria, daret alicui magnæ „personæ, per quam Ecclesia, vel Respublica sustentare„tur; quia pro talis personæ liberatione seipsum & „suos laudabiliter periculo mortis exponeret, cum bo„num commune sit proprio præferendum: 2. 2. q. 32. a. 7.

§. IV.

Ad quid teneantur divites in extrema pauperum necessitate.

Prop.

Prop. I. Quando pauper eſt in extrema neceſſitate conſtitutus, dives, cui ſufficienter innoteſcit extrema hujus pauperis neceſſitas, tenetur ei eleemoſynam impertiri ex ſuperfluis ſuæ conditionis.

Prob. I. Ex Script. *Quod ſupereſt, date eleemoſynam:* Luc. 11. v. 41. Ergo ſaltem erogandum eſt quod ſuperfluum eſt conditionis.

Prob. 2. Ratione, Charitas bene ordinata exigit, ut vitam proximi noſtris bonis temporalibus præferamus; quia quo res eſt excellentior, eo pluris eſt facienda. Patet autem, quod ſi dives non daret ſuperflua conditionis egeno in extrema neceſſitate conſtituto, non præferret vitam proximi bonis temporalibus: proinde dives tenetur dare bona ſuperflua conditionis pauperi in extrema neceſſitate conſtituto. Et ſicuti membrum ſanum, ſola natura duce, nunquam denegat ſibi ſuperfluum membro infirmiori; a fortiori homines ſub gratia conſtituti tenentur ex ſuperfluis ſuæ conditionis ſuppetias ferre pauperibus in extrema neceſſitate conſtitutis: hoc eſt, quod Paulus ſuo exemplo docuit: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non uror?* 2. Corinth. 21. v. 29

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. I. Peccant divites, qui pauperibus in extrema neceſſitate conſtitutis non opitulantur, ſed bona ſua temporalia impendunt in ſequentes uſus: in lautiſſimas epulas, in ſplendidas veſtes, in luſus immoderatos, in comœdias, in laſcivias, in choreas, in venationes excedentes, in ædes ultra ſtatum & conditionem magnificentiores, in ſupellectilia longe quam par eſt pretioſiora, & in alia hujusmodi, quæ homines excogitarunt potius ut cupiditatem acuerent, quam ut ſervirent neceſſitati; quia hi omnes non dant cum oportet ſuperflua conditioni: quos ita alloquitur Scriptura: *Væ, qui opulenti eſtis in Sion - - Qui dormitis in lectis eburneis, & laſcivitis in ſtratis veſtris. Qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti, qui canitis ad vocem Pſalterii ſicut David -- bibentes vinum in phialis, & optimo unguento delibuti, & nihil patiebantur ſuper contritione Joſeph:* Amos c. 6. v. 4.

Confect. 2. Peccant graviter divites, qui in eadem necessitate nulla moti misericordia divitias suas recondunt, frumenta reservant, vendere renuunt, donec ad extremam caritatem annona pervenerit; qui ingravescente miseria bona temporalia pauperum viliori emunt pretio; quique demum extrema utuntur miseria pauperum, ut ditiores evadant - - Hi omnes graviter peccant, quia pauperes non juvant, sed potius gravant: quos omnes ita commonet Scriptura: *Perde pecuniam propter fratrem & amicum tuum, & non abscondas illam sub lapide in perditionem. Pone thesaurum tuum in præceptis Altissimi,* id est, in eleemosynis, *& proderit tibi magis quam aurum.* Eccl. c. 29. v. 13 *Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis, benedictio autem super caput vendentium;* Prov. c. 11. v. 26. In ignem æternum detrudentur, inquit Chrysostomus, uti coguntur ipsi aliquando putrefactum frumentum projicere; & verme perpetuo corrodentur, uti siverunt frumentum a curculione corrodi. Hos omnes elegantissime insectatur Ambr. lib. 3. de Offic. cap. 6. ubi ostendit, pravam illam cupiditatem nequitiam esse, crudelitatem redolere, iram Dei & hominum excitare; & concludit sic compellans avarum: *Lucrum tuum damnum publicum est.*

Confect. 3. Peccant divites, qui in eadem necessitate nullam adhibent solicitudinem, ut pauperibus in extrema necessitate constitutis succurratur, cum possent commode vel omnes capitatim, vel singuli privatim miseriam pauperum sublevare: quia non juvant pauperes cum possunt, & debent. Eos ita exhortatur Scriptura: *Erue eos, qui ducuntur ad mortem,* sive ducantur oppressi paupertate, vel iniquo judicio, *& qui trahuntur ad interitum liberare non cesses. Si dixeris: vires non suppetunt, qui inspector est cordis ipse intelligit, & servatorem animæ tuæ nihil fallit, reddetque homini juxta opera sua:* Prov. c. 24. v. 11.

Confect. 4. Peccaret graviter Medicus, qui pauperem, quem videret ab omnibus desertum, & quem conjiceret ab omnibus deserendum, gratis non inviseret - - Peccaret & similiter Pharmacopola, qui pauperi in eodem miseriæ articulo constituto, remedia vulgaria gratis non exhiberet.

Pecca-

Peccaret similiter Advocatus, qui gratis non patrocinaretur pauperi in extrema necessitate constituto - - Peccaret denique, quicumque posset succurrere tali pauperi, & non succurreret D Thom. 2. 2. q. 71. a. 2. „Advocatus non tenetur semper causæ pauperum patrocinium præstare, sed solum concurrentibus conditionibus prædictis; alioquin oporteret eum omnia alia negotia prætermittere, & solis causis pauperum juvandis intendere: & idem dicendum est de Medico quantum ad curationem pauperum."

Confect. 5. Peccant graviter divites, qui in eadem necessitate renuunt dare eleemosynas, neque etiam mutuo dant nisi sub spe lucri, & in securitatem rei mutuatæ rem pauperum usibus necessariam in pignus exigunt, ac diu retinent, aut alios excogitant modos, quibus non tam pauperibus opitulari student, quam avaritiam suam fovere: hi bis peccant, primo ob negatam eleemosynam, secundo ob usuram exactam: quod quidem vitium Scriptura execratur, Deut 15. v. 7. *Si unus de fratribus tuis ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum; sed aperies eam pauperi - - Nec ages quippiam callide in ejus necessitatibus sublevandis, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in cunctis, ad quæ manum miseris.* Et ibid. c. 23. v. 11. *Sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante solis occasum, ut dormiens in vestimento suo benedicat tibi, & habeas justitiam coram Domino Deo tuo.*

Prop. 2. In illo ipso extremæ necessitatis articulo tenentur divites non solum superflua conditionis, ut dictum est, erogare pauperibus, sed etiam necessaria statui, minuendo scilicet aliquid ex iis, quæ sunt aliquo modo necessaria ad retinendam status sui decentiam.

Prob. 1. Ex Script. *In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, ut fiat æqualitas, sicut scriptum est* de illis, qui colligebant manna: *Qui multum non abundavit, & qui modicum non minoravit:* 2. ad Corinth. c. 8. v. 14. Cum itaque ex Apostolo debeat esse æqualitas inter divitem, & pauperem, unus

non debet abundare superfluis, cum alter eget necessariis; sed æquum est, ut dives minuat quæ ad decentiam status pertinent, ut pauperem penuriam in victu & vestitu patientem sublevet.

Prob. 2. Ex Hieron. Epist. ad Hedibiam: „Si plus „habes, quam tibi ad victum & vestitum necessarium „est, illud eroga, & in illo debitricem te noveris:“ Ergo a fortiori tenemur minuere, quod pertinet ad status decentiam, ut fiat eleemosyna pauperibus in necessitate extrema existentibus.

3. Ex D. Thom. in 4. dist. 15. q. 2. a. 1. q. 4. ubi ait: „Præceptum legis obligat, quod etiam necessitati ex-„traneorum absolutæ primo subveniatur, quam neces-„sitati propriæ, vel propinquorum conditionatæ. Hic autem necessitatem naturæ vocat necessitatem absolutam, & necessitatem conditionatam vocat necessitatem conditionis.

4. *Rat.* Ratio I. Debitus ordo postulat, ut corpus proximi magis quam nostri status decentiam diligamus: quia ex Aug. sic debet ordinari charitas, ut excellentiora vilioribus præferamus: ideo debemus, 1. Deum diligere. 2. Animam nostram. 3. Animam proximi. 4. Corpus nostrum. 5. Corpus proximi. Postremo ea, quæ pertinent ad status nostri decentiam. Magis autem diligeremus status nostri decentiam, si nihil vellemus de ea minuere, ut succurreremus proximo, in victu & vestitu necessitatem extremam patienti. Necessarium est ergo, ut in tali necessitate eam minuamus.

2. Ratio. Non magis debemus diligere ea, quæ pertinent ad status nostri decentiam, quam sanctiores Episcopi dilexerunt ea, quæ pertinent ad decus, & ornamentum templorum: quia haud dubie decor domus Dei est præferendus decori, & ornamento hominum; Sanctiores autem Episcopi Exuperius, Ambrosius, &c. passim vendiderunt ornamenta Ecclesiæ, v. g. Calices, Cruces, ut illorum pretio pauperibus in necessitate constitutis succurrerent: quanto magis decet nos minuere aliquid de his, quæ ad nostri status ornatum pertinent, ut pauperibus ad necessitatem extremam redactis succurramus.

Con-

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Peccant divites, qui in tali neceſſitate nihil minuunt de canum venaticorum numero, de inutilium ſervorum ſtipatu, de ſuperborum ſuppellectilium apparatu. Hos ita alloquitur Greg. Nicænus de pauperibus amandis: „Uſui vitæ modum imponite, nec „omnia veſtra exiſtimate: ſit pars etiam pauperum, „& amicorum Dei; illius enim vere ſunt omnia, nos „autem fratres ſumus - - Ille frater non eſt, ſed acer„bus tyrannus, immitis, barbarus, immo vere inex„plebilis fera, qui vult fratres ab hæreditate averte„re; immo & lupo ſævior, lupus enim ſocium habet „in voranda præda.“

Conſect. 2. Peccant divites, qui in eadem neceſſitate non modo non minuunt, quod pertinet ad ſtatus decentiam, ſed inſuper miſeris illis temporibus adaugent expenſas inutiles in luſibus, comœdiis, venationibus, &c. Hos ita admonet Aug. in Pſal. 147. *Multa ſuperflua habemus, ſi non niſi neceſſaria teneamus; nam ſi inania quæramus, nihil ſufficit: fratres, quærite quod ſufficit operi Dei, non quod ſufficit veſtræ cupiditati.*

Conſect. 3. Peccant divites, qui in eadem neceſſitate præ avaritia retinent divitias metu futuræ egeſtatis, ſollicitius quam par eſt, in futurum providentes. „Non „oportet, *inquit D. Thom.* futuræ neceſſitatis occaſio„nem prætendere ultra probabilia ſigna: quia hæc „eſt ſuperflua ſollicitudo, quam Dominus prohibet:“ in 4. Diſt. 15. q. 2. a. 1. q. 4. ad 4.

Conſect. 4, Peccant divites, qui in eadem neceſſitate præ ambitione nihil minuunt de pertinentibus ad ſtatus decentiam; ſed divitias illas retinent, ut ambitioſe aſcendant ad ſtatum ſuperiorem, ad quem vel parum ſunt idonei, vel forte non ſunt divinitus vocati. „Bona temporalia, *inquit D. Thom.* quæ homini di„vinitus conferuntur, ejus quidem ſunt quantum ad „proprietatem, ſed quantum ad uſum, non ſolum de„bent eſſe ejus, ſed etiam aliorum, qui ex eis ſuſten„tari poſſunt, ex eo quod ei ſuperfluunt: 2. 2. q. 32. a. 5. ad 2. Ideo damnatæ ſunt ſequentes propoſitiones ab Academia Lovanienſi & Pariſienſi, an. 1657. „Su-

„perfluum non est quod homines servant pro status „sui vel parentum qualitate" habita, vel adipiscen- „da; ideoque vix poterunt inveniri inter sæculares, „qui superfluum habeant."

Prop. 3. In extremæ necessitatis articulo tenentur divites non solum minuere aliquid eorum, quæ conducunt ad conservandam status sui decentiam: sed tenentur insuper minuere aliquid eorum, quæ ad largum victum & ad sumptuosum vestitum pertinent: id est, non tenentur quidem sibi subtrahere simpliciter necessaria ad victum & vestitum; sed tenentur subtrahere secundum quid necessaria, ut ea erogent pauperibus alioquin morituris, vel in deliquium lapsuris.

Prob. 1. Ex Script. *Panis egentium vita pauperum est: qui defraudat illum, homo sanguinis est:* Eccl. c. 34. v. 25.

2. Ex Patribus, super illud Luc. 11. v. 41. *Verumtamen, quod superest, date eleemosynam:* ita habent Basil. Hieron. August. Beda & alii. *Nisi subveneris egenti, prout ferent tuæ facultates, nusquam debitum impleveris.* Videtur autem esse in cujuslibet facultate subtrahere sibi aliquid parum naturæ necessarium, quam permittere fratrem inedia perire.

3. *Rat.* 1. Rat. Bonus ordo postulat, ut bona proximis indigentibus tamquam fratribus partiamur: in hoc enim sita est carnalium fratrum unio, ut ex bonis paternis quisque prout indiget accipiat: quo pacto autem ordo ille charitatis servabitur, si nihil minuamus de necessariis secundum quid, ut proximo jam jam morituro succurramus? Itaque in extremæ necessitatis articulo tenentur divites sibi subtrahere aliquid de necessariis secundum quid, tum ad victum, tum ad vestitum, ut proximo jam jam morituro succurratur.

2. Rat. Homines tenentur sese juvare mutuo, sicuti juvant se membra unius & ejusdem corporis: quia omnes homines constituunt unum corpus morale sub uno capite Christo Jesu. Videmus autem, quod membra corporis ita se mutuo juvant, ut sanum membrum sibi subtrahat aliquid necessarii, ut infirmo opituletur, ita & homines divites debent aliquid necessarii sibi subtrahere, ut pauperibus alioquin morituris auxilientur.

Con-

Consectaria hujus Doctrinæ.

In extrema necessitate, civitatum capita, & primates tenentur, cum beneplacito Principum, providere de cura pauperum insumendo ad hoc reipublicæ redditus. „Quid enim tam decorum, atque honestum quam collatione locupletum juvare egentes, ministrare victum esurientibus, nulli cibum desore?“ Ambr. L. 3. de offic. c. 7.

Tempore famis non decet peregrinos expelli, si subtracto civium superfluo possint simul cives & indigenæ nutriri: ita Ambr. lib. 3. offic. c. 7. Illi, *inquit*, qui per„egrinos urbibus prohibent nequaquam probandi; ma„lum haud dubie est, expellere eo tempore, quo debe„rent juvare, separare commerciis communis parentis, „fusos omnibus partus negare - - Feræ non expellunt „feras; homo excludit hominem.“

§. V.

Ad quid teneantur divites in gravi pauperum necessitate.

Prop. unica. In necessitate gravi tenentur divites dare eleemosynam de superfluis statui, & conditioni.

Prob. 1. Ex Script. *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?* Joan. Epist. 1. c. 3. v. 17. ubi necessitas denotat quamlibet necessitatem, extremam, vulgarem & mediam.

Prob. 2. Ex Aug. „Esurit frater tuus in necessitate „positus, fortassis suspenditur, a creditore angustiatur.“ Ubi angustiari a creditore, non extremam, sed gravem necessitatem indicat; tamen Aug. ita loquitur contra tenaces illos avaros: *Quid ad me pertinet, forte dicis, ego daturus sum pecuniam meam, ne ille molestiam patiatur? Si hoc tibi responderit cor tuum, dilectio Patris non in te manet*: Tr. 1. in Epist. Joan.

3. Ex D. Thom. „Dicendum, quod est aliquod tem„pus, in quo mortaliter quis peccat, si eleemosynam da„re omittat: ex parte quidem recipientis, cum appa„ret evidens, id est extrema, & urgens, id est media „necessitas, nec apparet in promptu qui ei subveniat:

„ex parte vero dantis, cum habet superflua quæ secun-„dum statum præsentem non sunt sibi necessaria:" 2. 2. q. 23. a. 5. ad 3. Ergo superfluum dandum est de præcepto in urgenti necessitate.

Nec est quod dicas, D. Thomam in eadem quæstione docere, eleemosynam esse solum de præcepto in extrema tantum necessitate; alias autem eleemosynas da-„re est in consilio, sicut & de quolibet meliore bono „dictum est:" nam, ut optime notat ibi Cajet. & Sylvius, D. Thom. vult tantum docere, quod præceptum dandi eleemosynam huic determinato pauperi urgeat hic & nunc, cum pauper est in extrema necessitate, non vero cum pauper est in media, vel vulgari necessitate: tenetur tamen dives in omni necessitate media, &c. vulgari, dare eleemosynam vel illi, vel isti pauperi, juxta prudens rationis suæ consilium. Ita se explicat D. Th. 2. 2 q. 66. a. 7. quia multi sunt necessitatem patientes: & non potest ex eadem re omnibus subveniri, committitur arbitrio uniuscujusque dispensatio propriarum rerum.

Ordo charitatis exigit, ut multo plus doleamus gravem necessitatem proximi, quam amemus vanam conditionis nostræ decentiam: Ergo debemus proximo subvenire, nobis subtrahendo ea, quæ sunt necessaria ad solam status nostri decentiam.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Pauperibus in gravi necessitate constitutis, in eleemosynas consecrandæ sunt omnes illæ expensæ, quas diabolus, mundus, & caro excogitarunt inter homines: quales sunt omnes expensæ, quæ fovent concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ.

Pauperibus in gravi necessitate existentibus, in eleemosynas insumendæ sunt omnes expensæ, quæ fiunt in sustinenda exteriori pompa, exteriori apparatu, qui communiter reprobatur a viris probis ejusdem status & ejusdem conditionis: quales sunt expensæ, quibus homines inferioris conditionis æquant se hominibus superioris conditionis.

§. VI.

Ad quid teneantur divites in comuni pauperum necessitate.

Prop. unica. Divites habentes superflua tenentur ex præ-

præcepto, & non solum ex consilio, facere eleemosynam pauperibus communem necessitatem patientibus.

Prob. 1. Ex Script. *Si unus de fratribus tuis ad paupertatem devenerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies eam pauperi*: Deut. 15. v. 7. & Matth. c. 25. v. 41. *Discedite maledicti in ignem æternum, esurivi, &c.* Quæ omnia disjunctive sumpta, ut patet, non indicant nisi communem necessitatem; & tamen Christus excludit a gloria eos, qui in tali necessitate eleemosynas non largiti sunt: Ergo tenemur ex præcepto eleemosynam impertiri in vulgari necessitate.

2. Ex Patribus. Divites sunt quasi ærarii regii custodes: juxta Chrysost. sunt quasi dispensatores bonorum: ergo sicuti custodes ærarii, & dispensatores bonorum Reipublicæ, tenentur ea bona elargiri, cum respublica jubet; ita & omnes divites tenentur bona sua superflua in communi necessitate elargiri, cum Deus dicat absolute: *Quod superest date.*

3. Ex triplici ratione desumpta ex Evangelio secundum Luc. c. 16. Prima est ut divitiis utamur ad consequendum cœlum: *Ego dico vobis, facite vobis amicos ex mammona iniquitatis: ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* 2. Ut simus fideles in distributione bonorum temporalium: *Qui fidelis est in minimo, in majori fidelis est; & qui in modico iniquus est, in majori iniquus est. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis, quod verum est, quis credet vobis?* 3. Ne nimium inhæreamus divitiis, quia, inquit, *non potestis servire Deo & mammonæ.*

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Multi sunt divites in perpetuo statu damnationis ex eo tantum, quod eleemosynam non faciant in vulgari necessitate pauperum; ut patet exemplo divitis epulonis, qui sepultus est in inferno, non quod rapinas, vel furta, homicidia, vel adulteria commiserit, sed quia Lazaro mendicanti non opem tulerit. Ita in caput Lucæ 16. varii Interpretes in Evangelio: Dives quod sua non dedit, torquetur. Glossa.

Consect. 2. Recogitare debent divites illud Christi: *Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in Regnum*

Cælorum, Matth. 19. v. 23. *Facilius est Camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in Regnum Cælorum.*

Confect. 3. Recogitare debent nullum opulentum inter Sanctos recenseri, nisi qui ad elargiendas eleemosynas maxime proclivis extiterit. Sic Abraham & Loth divites valde in possessione auri & argenti, peregrinos apud se recipiebant, ipsisque ministrabant. Job ditissimus erat; sed de sic loquitur: *Pater eram pauperum*: Job. 29. v. 19.

§. VII.

Ex quibus bonis eleemosyna fieri possit & debeat.

Nota, quod quatuor sunt species bonorum.

1. Bona, legitime possessa, acquisita justo titulo, & secundum jura; v. g. bona accepta a parentibus, bona acquisita justo labore, bona gratuito nobis donata a legitimo possessore.

2. Bona injuste possessa, acquisita cum sola legis positivæ violatione; v. g. bona simoniace accepta, bona accepta ob sententiam latam a judice contra regulas juris.

3. Bona acquisita cum violatione justitiæ commutativæ; v. g. bona acquisita furtis, rapinis, iniquis contractibus.

4. Bona turpiter acquisita cum sola violatione virtutis diversæ a justitia commutativa; v. g. bona acquisita per meretricium, per lenocinium.

Prop. generalis. Eleemosyna debet fieri non de bonis alienis, sed de bonis propriis, quorum bonorum, qui largitur eleemosynam, sit verus Dominus.

Prob. 1. Ex Script. *Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli avertere faciem tuam ab ullo paupere*: Tob. 4 v. 7. *Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam:* Isai 58. v. 7. Eleemosyna ergo debet fieri de nostra substantia & non de aliena, de pane nostro & non de alieno, id est, de bonis propriis & non alienis.

„De justis laboribus facite ellemosynam: ex eo „quod recte habetis date:" Aug. serm. alias 35. de verb. Domini in Evangelium secundum Lucam, nunc

vero

vero 113. „Eleemosyna facta ex bonis alienis ad dul„cem fructum non proficit, quia per virus pestiferæ „radicis amarescit:“ Greg. past. part. 3. adm. 22.

„Qui est sub potestate constitutus, de re, secundum „quam superiori subjicitur, eleemosynam facere non „debet, nisi quatenus ei a superiore fuerit permissum:“ D. Thom. 2. 2. q. 32. a. 8.

Non sunt facienda mala, ut inde veniant bona: hoc autem fieret, si bona auferrentur legitimis possessoribus, ut ea deinde darentur pauperibus. In hujus veritatis exemplum afferri potest actio Zachæi dicentis: Luc. 19. v. 8. *Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus, & si quem defraudavi, reddo quadruplum bonorum meorum* (ait) *& non alienorum.*

Sic se habet coram Deo eleemosyna data de bonis alienis, sicuti holocaustum factum ex bonis alienis; quia utrumque involvit furtum & rapinam: Ergo cum Deus detestetur furtum in holocaustum, juxta illud: *Ego Dominus diligens judicium, & odio habens rapinam in holocaustum:* Isai. c. 61. v. 8. ita & detestatur furtum factum in eleemosynam.

Ex hac propositione generali aliæ sequuntur minus generales, ex quibus propria pendent consectaria.

Prop. 1. *illata.* Nemo alterius potestati subditus potest facere eleemosynas de bonis superioris contra voluntatem ipsiusmet superioris, nisi in casibus, in quibus voluntas superioris esset injusta: quia si faceret eleemosynam contra voluntatem rationalem superioris, faceret eleemosynam non de bonis propriis, sed alienis.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Monachus non potest facere eleemosynas de bonis communitatis: quia non est Dominus illorum bonorum. „Monachus, *inquit D. Thom.* si habeat di„spensationem a Prælato commissam, potest eleemosy„nas facere de rebus Monasterii secundum quod est si„bi commissum; si vero non habeat dispensationem, „quia nihil proprium habet, tunc non potest facere e„leemosynam sine licentia Abbatis vel expresse habi„ta, vel probabiliter præsumpta, nisi forte in articulo „extremæ necessitatis:“ 2. 2. q. 32. a. 8. ad 1.

Con-

Consect. 2. Uxor contra justam voluntatem mariti non potest facere eleemosynam ex bonis dotalibus, nec ex aliis bonis, quorum maritus est Dominus quoad administrationem: quia non est domina illorum bonorum. „Si uxor (*inquit D. Thom.*) habeat alias res præter do„tem, quæ ordinatur ad sustinenda onera matrimonii, „vel ex proprio lucro, vel ex quocumque alio licito „modo, potest dare eleemosynam, etiam irrequisito „assensu mariti; moderatas tamen, ne ex earum super„fluitate vir depauperetur: alias autem non debet da„re eleemosynas sine consensu viri vel expresso, vel „præsumpto, nisi in articulo necessitatis, sicut de Mo„nacho dictum est. Quamvis enim mulier sit æqualis „viro in actu matrimonii, tamen in his, quæ ad dispo„sitionem pertinent, vir est caput mulieris:" ib. ad 2.

Consect. 3. Filii-familias contra justam voluntatem parentum non possunt facere eleemosynas ex bonis parentum: quia non sunt illorum bonorum Domini. „Ea „quæ filii-familias, *inquit D. Thom.* sunt patris: & ideo „non potest eleemosynam facere nisi forte modicam, „de qua præsumere potest, quod patri placeat, nisi ali„cujus rei esset sibi a patre commissa dispensatio:" ibid. ad 3.

Consect. 4. Pupilli, minores non possunt facere eleemosynam ex bonis suis absque consensu tutoris, vel curatoris; quia non habent illorum bonorum dominium absolutum, sed suspensum.

Consect. 5. Famuli non possunt facere eleemosynam ex bonis dominorum: quia non sunt domini illorum bonorum, sed solum custodes. „Dicendum, *inquit D.* „*Thom.* de servis, & ancillis, & etiam famulis, quam„vis sint liberæ conditionis, quod non possunt facere „eleemosynas de rebus dominorum sine eorum consen„su, nisi panem & hujusmodi, quæ non inferunt sen„sibile nocumentum: quia etsi sit dispensator rerum, „non tamen ponitur dispensator quasi potestatem „habens aliquam in re Domini, sed quasi tractans eam „ad utilitatem Domini: de pretio autem servitii sui „constat, quod potest eleemosynam dare:" in 4. dist. 15. q. 2. a. 5. q. 3.

Prop.

Prop. 2. *illata.* Inferior poteſt facere eleemoſynam de bonis ſuperioris contra voluntatem injuſtam ſuperioris: quia tunc illa bona verius ſunt pauperis indigentis, quam divitis injuſte detinentis.

Conſectarium hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Monachus, uxor, filius-familias, pupillus, minor, famuli poſſunt in communi, in urgenti, & a fortiori in extrema neceſſitate, facere eleemoſynas ex illis bonis, quæ ſuperior per incuriam perire ſinit, & quæ conſervata per curam inferioris poſſunt pauperum miſeriam ſublevare: quia tunc ſuperior injuſte prohiberet piam illam curam, malens res illas perire, quam pauperibus erogari: de quibus ita Baſilius ſupra laudatus: *Eſurientis eſt panis, quem tu retines*, addiderim ego, & qui apud te putreſcit.

Conſect. 2. Monachus, uxor, filius-familias, pupillus, minor, famuli poſſunt in urgenti, a fortiori in extrema neceſſitate, *factitare* ſine conſenſu ſuperiorum tenues eleemoſynas ex bonis ſuperiorum, „quando illæ eleemoſynæ non afferunt, *ut dicit D. Thom.* ſenſibile nocumentum ſuperioribus:" quia alias ſuperiores eſſent irrationabiliter inviti.

Conſect. 3. Monachus, uxor, filius-familias, pupillus, minor, famuli poſſunt in extrema neceſſitate facere eleemoſynas de bonis ſuperiorum abſque illorum conſenſu quia in extrema neceſſitate licitum eſt uti bonis alienis, ut dentur eleemoſynæ: ita D. Thom. 2. 2. q. 32. a. 8. ad 1.

Conſect. 4. Monachus, uxor, filius-familias, pupillus, minores, famuli poſſunt non conſultis ſuperioribus facere eleemoſynas ex bonis ſuperiorum, in quacumque neceſſitate, quando probabiliter præſumunt tales eleemoſynas non diſplicituras ſuperioribus ſuis: quia tunc non agunt contra voluntatem ſuperiorum.*

Prop. 3. *illata.* Inferior poteſt contra voluntatem ſuperioris facere eleemoſynam de bonis, quorum vel eſt dominus, ſvel habet diſpenſationem: quia tunc facit eleemoſynas non de bonis alienis, ſed de bonis propriis, aut quaſi propriis. „Si quis vero, *inquit D. Thom.* habeat aliquid ſecundum quod voluntati ſuperioris non „ſubſit, jam ſecundum hoc non eſt poteſtati ſubjectus, quan-

„quantum ad hoc proprii juris existens, & de hoc po-„test eleemosynas facere:" 2. 2. q. 32. a. 8.

Confectaria hujus Doctrinæ.

Confect. 1. Monachus habens Beneficium suo Monasterio unitum potest sine licentia superioris nimium tenacis pauperibus erogare eam portionem, quæ eis ex jure debetur: quia facit eleemosynam de bonis, quorum habet dispensationem. Monachus nedum potest illas eleemosynas facere, immo & debet: quia tenetur ex officio esse dispensator fidelis reddituum Ecclesiasticorum.

Confect. 2. Filius-familias habens Beneficium Ecclesiasticum potest, immo debet sine licentia patris erogare pauperibus eam portionem, quæ eis competit: quia facit eleemosynam de bonis, quorum habet dispensationem. Carolus Barromæus laudatur, quod id fecerit.

Confect. 3. Uxor potest, & debet elemosynam facere de bonis paraphernalibus, sive quæ sunt extra dotem: quia est domina illorum bonorum. „Si uxor, *inquit D.* „*Raymundus*, habet res paraphernales, id est, proprias „extra dotem, potest de illis etiam invito marito face-„re eleemosynam:" L. 2. de Furt. Item uxor potest facere eleemosynam sine licentia mariti de bonis familiæ, quando maritus est amens, vel prodigus, vel iram Dei in familiam nimia avaritia concitaret: ita fecit Abigail, quæ Davidi cibaria sapienter detulit, quæ Nabel maritus suus stulte negaverat: 1. Reg. c. 25.

Confect. 4. Filius-familias potest facere eleemosynam sine licentia patris de bonis castrensibus, aut quasi castrensibus, id est, de bonis acquisitis exercendo militiam, exercendo artem liberalem, v. g. Medicinam, Jurisprudentiam, vel de bonis donatis a Principe: quia est dominus illorum bonorum.

Non potest tamen facere eleemosynam de bonis adventitiis, id est, de bonis, quæ ei adveniunt ex lucro extraordinario, quod non procedit nec ex militia, nec ex exercitio artis liberalis, sed aliunde, quia filius-familias habet quidem dominium prædictorum bonorum, sed non administrationem, ut docet Justinianus -- Non potest pariter facere eleemosynam de bonis profecti-

fectitiis, id est, de bonis, quae ei obveniunt vel cura parentum, vel ei donantur intuitu parentum: quia filiusfamilias est quidem dominus illorum bonorum, sed fructus & usus nondum ad illum pertinent.

Prop. 4. *illata.* Inferior potest sine licentia superioris facere eleemosynas de bonis, quae ei dedit superior: quia tunc censetur esse illorum bonorum dominus.

Consectaria hujus Doctrinae.

Consect. 1. Monachus extra Monasterium existens potest facere eleemosynam de bonis, quae ei dantur a superiore: quia, cum dantur ei expensae, committitur ei earum dispensatio. Ita D. Thom. in4. dis.15. q. 2. a.5.q.4.

Consect. 2. Quando ex condicto maritus assignat uxori aliqua bona tum ad sui, tum ad familiae sustentationem, mulier potest ex illis bonis sibi aliquid subtrahere, & dare pauperibus: quia ex condicto fit domina illorum bonorum.

Consect. 3. Quando parentes dant filiis-familias aliqua bona tum ad sustentationem, tum ad suorum studiorum cursum peragendum, vel ad aliquid aliud, ad quod providere tenentur parentes, filii possunt prudenter aliquid sibi ex illis bonis subtrahere, & ex illis eleemosynnam dare: quia sunt quasi domini illorum bonorum.

Prop. 5. *illata.* Nemo potest facere eleemosynas ex illis bonis, quae acquisivit turpi lucro, peccando contra justitiam commutativam; sed debet bona illa veris dominis reddere.

Prob. 1. Ex Script, Sicut aqua extinquit ignem; ita eleemosyna extinquit peccatum: ergo sicut aqua limpida lavat, lutosa vero deturpat; ita eleemosyna facta ex bonis propriis remittit peccata, facta vero ex bonis alienis adauget peccata. Ita Hieron.

Prob. 2. Ratione. Si injuste lucratus est, non est dominus illorum bonorum; & proinde non potest bona illa in eleemosynas impendere. Ita docet D. Thom. „Dicendum quod tripliciter aliquid potest esse illicite „acquisitum; uno enim modo id, quod illicite acqui„ritur, debetur ei, a quo est acquisitum, nec potest re„tineri ab eo, qui acquisivit; sicut contingit in rapi-

na,

„na, furto, & usuris: & de talibus cum homo teneatur ad restitutionem, eleemosyna fieri non potest:" 2. 2. q. 32. a. 7.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Ille qui aliquid obtinuit via injusta, agendo contra illud præceptum, *non furtum facies*, non potest ex illis bonis eleemosynam facere: quia non est illorum bonorum dominus.

Consect. 2. Ille qui ludendo lucratus est aliquid ab illa persona, quæ de rebus suis non potest disponere, qualis est filius-familias, minor, pupillus, perpetuo morbo laborans, Monachus, uxor: ille (inquam) non potest ex bonis per ludum acquisitis eleemosynas facere, sed ea tenetur vero domino restituere. „In his casibus tenetur ad restitutionem, & non potest de eo eleemosynam facere," inquit D. Thom. 2. 2. q. 32. ad 7.

Consect. 3. Ille qui ludendo lucratus est aliquid ab illa persona, quæ de rebus suis potest disponere, sed quam ad ludum vel dolose, vel violenter attraxit, tenetur eidem personæ restituere, & non potest tale lucrum in eleemosynas impendere: quia illud lucrum est injustum, cum violentia, vel fraus ludum præcesserit. „Si aliquis, *inquit D. Thom.* trahat alium ex cupiditate „lucrandi ad ludum, & quod fraudulenter ab eo lucretur, tenetur ad restitutionem, & de eo non potest „eleemosynam facere;" ibid.

Consect. 4. Illa quæ acquiruntur ex meretricio & lenocinio, si dentur vel accipiantur injuste, v. g. si dentur ab his, qui non sunt Domini rerum suarum, v. g. a filiis-familias, a minoribus, a pupillis, &c. si extorqueantur vel dolose, vel violenter; neque retineri, neque in eleemosynas impendi possunt, sed debent veris Dominis restitui: quia eadem est ratio, sicuti de ludo.

Prop. generalis. Bona quæ illicite & data, & accepta sunt contra expressam legis etiam positivæ prohibitionem, debent ex rigore juris in eleemosynas impendi: quia ita jubet lex, cui obediendum est. „Altero modo, *inquit D. Thom.* est aliquid illicite acquisitum; quia ille, qui acquisivit, retinere non „po-

„poteſt; nec tamen debetur ei, a quo acquiſivit, quia „ſcilicet contra juſtitiam dedit: ſicuti contingit in ſimo„nia, in qua dans & accipiens contra juſtitiam legis Di„vinæ agit: unde non debet fieri reſtitutio ei, qui dedit, „ſed debet in eleemoſynam erogari: & eadem ratio eſt „in ſimilibus, in quibus datio & acceptio eſt contra le„gem:" D. Thom. 2. 2. q. 32. a. 7.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Quæcumque acquiſita ſunt per ſimoniam, debent in eleemoſynas impendi: quia lex vetat illa bona retineri, & jubet pauperibus diſtribui: ita D. Thom.

Conſect. 2. Bona acquiſita per ludos prohibitos debent in eleemoſynas impendi: quia lex ita prohibet ludum, ut jubeat non retineri, quod per ludum acquiritur, quæ lex, *ſi vigeat*, eſt obſervanda. Ita docet D. Bonav. „Dicendum, quod in illis pactionibus, quas habent alea„tores, ludentes ludis prohibitis, bona non transferun„tur in invicem, ſed in uſus pauperum convertuntur „propter ludi inhoneſtatem, & juris interdictionem:" in 4. diſt. 15. q. 1.

Idem docet D. Thom. 2. 2. q. 32. a. 7. ad 2. de illo lu„do, „qui per jus civile vigorem ſuum habens prohibe„tur - - nam ſi ludus non prohibeatur jure civili, vel „conſuetudo contrarium permittat, conventiones factæ „a ludentibus ſunt obſervandæ, cum ludus ſit quidam „contractus." Ubi tamen obſerva, quod conſuetudo, de qua D. Thom. debet eſſe legitima, & his dotibus prædita, de quibus nos, ubi de conſuetudine.

Conſect. 3. Quod accipitur a judice contra edicta Principis, ſi datum fuerit ad extorquendam ab eo ſententiam injuſtam, illud omne eſt in eleemoſynas impendendum; quia iniquum eſt, ut illud lucrum a judice retineatur, cum ſit ei a lege prohibitum: injuſtum pariter, ut reddatur clienti: quia eo privari debet in pœnam pravæ ſuæ intentionis, qua voluit injuſtam ſententiam extorquere. Si quid enim datum eſſet Judici a cliente, ut juſta ſententia daretur, vel ut vitaretur injuſta ſententia; tunc judex deberet clienti reſtituere id, quod accepiſſet, & cliens non deberet eo privari, quia dedit non ut injuſtum ex-

torqueret, ſed ut juſtum obtineret, vel liberaret ſe ab injuſta vexatione.

Prop. 6, *illata.* Bona, quæ ſunt inhoneſte acquiſita, ſi peccatum fuerit contra aliquam virtutem diverſam a juſtitia obligante ad reſtitutionem, v. g. contra caſtitatem; illa, inquam, bona, licet illicite acquiſita, poſſunt licite retineri, & ex illis bonis poteſt fieri eleemoſyna: quia qui acquiſivit illa bona, verus eſt dominus illorum bonorum.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Bona citra fraudem & violentiam acquiſita ex meretricio, ex lenocinio, poſſunt licite retineri, & in eleemoſynas impendi: quia, ut ſupponitur, acquiruntur quidem peccando contra virtutem, ſed non contra juſtitiam obligantem ad reſtitutionem. Ita docet D. Thom. „Quod enim mulier meretricium exerceat, tur„piter agit, & contra legem Dei; ſed in eo quod reci„pit, non injuſte agit, nec contra legem; unde quod ſic „illicite acquiſitum eſt, retineri poteſt, & de eo eleemo„ſyna fieri:" 2. 2. q. 32. a. 7. æquum tamen eſſet, ut non retineretur, ſed daretur pauperibus.

Quod innuit Scriptura vetans Sacerdotibus ſumere aliquid de hoſtia oblata, vel pro ſuis, vel pro populi peccatis: quia inquit D. Thom. 1. 2. q. 102. a. 3. ad 8. „Tunc „enim totum comburebatur; non enim debebant in „uſum Sacerdotum venire ea, quæ pro peccato eorum „offerebantur, ut nihil peccati in eis remaneret, & quia „hoc non eſſet ſatisfactio pro peccato; ſi enim cederet „in uſum eorum, pro quorum peccatis offerebatur, idem „eſſe videretur ac ſi non offerretur."

Conſect. 2. Quod citra fraudem & violentiam acquiſitum eſt per ludos nimios, ſed non expreſſe per legem interdictos, poteſt retineri, & de eo poteſt eleemoſyna fieri: quia ludus legibus permiſſus transfert dominium rei, quæ ludo exponitur.

§. VIII.

Quibus pauperibus danda ſit Eleemoſyna.

Prop. unica. Eleemoſyna impertienda eſt veris tantum pauperibus, ſive fideles ſint, ſive infideles, ſive ju-

justi, sive peccatores, præferendo tamen justos peccatoribus, si modo cætera sint paria.

Prob. 1. Ex Script. *Noli avertere faciem tuam ab ullo paupere: ita enim fiet, ut nec a te avertatur facies Domini:* Tob. 4. v. 7. *Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes, maxime ad domesticos fidei:* Ergo si eleemosyna debet ad omnes se extendere, nulli est neganda, si vere sit pauper.

2. Ex Aug. *Discite Christiani sine discretione, nimium curiosa, exhibere hospitalitatem, ne forte cui domum clauseris, ipse sit Christus:* Aug. lib. 5. de Hæres. c. 4.

3. *Rat.* Non minus debet extendere se eleemosyna quam charitas; quia eleemosyna est exercitium charitatis: charitas autem christiana debet se extendere ad omnes homines; quia sunt creati a Deo, geniti ab eodem parente, redempti ab eodem Salvatore: proinde eleemosyna debet se extendere ad omnes egenos: & sicut Deus *solem suum oriri facit super bonos & malos, pluit super justos & injustos;* ita & eleemosyna nostra debet se extendere ad omnes egenos fideles & infideles, justos & injustos: eo fine, ut justi perseverent, & injusti convertantur. Pachomius enim adhuc idololatra, perspecta benevolentia, qua christiani sese mutuo juvabant, conversus est ad fidem.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Neganda est eleemosyna mendicantibus robustis & validis laborare nolentibus, quia non sunt veri pauperes. *Si quis non vult operari nec manducet:* 2. ad Thess. c. 3. v. 10. & Lex Civil. C. de mendicantibus validis, L. 1. t. 25. imponit pœnas corporales validis mendicantibus.

Consect. 2. Neganda est eleemosyna erronibus, & addicendi sunt quibusdam operibus; errones enim, qui nolunt laborare, non sunt veri pauperes. *Servo malevolo tortura & compedes; mitte illum in operationem ne vacet; multam enim malitiam docuit otiositas:* Eccli. 33. v. 28.

Consect. 3. Non est danda eleemosyna mendicantibus ex avaritia, qui mendicant non ut vivant, sed ut lucrentur pecunias; quia non sunt veri pauperes.

Confect. 4. Neganda est eleemosyna avaris, suis rebus ad victum & vestitum uti nolentibus; quia non sunt veri pauperes.

Confect. 5. Neganda est eleemosyna peccatori, quando hæc non nisi ad fovendum peccatum inservit: quia alias cooperaremur ejus peccato. Hoc facit, inquit August. in Psal. 102. „Qui donat histrionibus, qui donat „aurigis, qui donat meretricibus. Quare donat; num- „quid non & ipse hominibus donat?" & respondet Aug. negative, & rationem subjungens, ait: „Non tamen ibi attendunt naturam operis Dei, sed nequitiam operis humani." Ab illa indiscreta eleemosyna sic nos dehortatur Scriptura: „Ne suscipias pecca- „torem - - Ne receperis peccatorem - - Non dederis „impio, prohibe panes illi dare, ne in ipsis potentior „te sit: Eccl. 12. v. 4.

Confect. 6. Si tamen, qui occurrunt, veri sunt pauperes, debemus eis eleemosynas impertiri, sive sint justi, sive peccatores: quia hi omnes sunt proximi. „Cha- „ritas requirit, *inquit D. Thom.* ut etiam si non actu „aliquibus benefaciat, habeat in animi præparatione, ut „benefaceret cuicumque, si tempus adesset - - sicut cum „oramus pro omnibus fidelibus & infidelibus - - subve- „niendum est peccatori quantum ad sustentationem na- „turæ, non quantum ad fomentum culpæ:" 2. 2. q. 33. a. 2. & August. enarratione in Psal. 102. „Non pi- „grescant in hoc viscera misericordiæ, quia tibi pecca- „tor occurrit; tibi enim homo peccator occurit. Cum „dico: occurrit tibi homo peccator, duo nomina dixi. „Hæc duo nomina non superflua sunt, aliud quod ho- „mo, aliud quod peccator: quod homo, opus est Dei: „quod peccator, opus est hominis: da operi Dei, noli „dare operi hominis."

Confect. 7. Non neganda est eleemosyna peregrinis, nec tempore famis urbe expellendi sunt, si satis annonæ suppetat, vel comparari possit, ut iis simul & indigenis subveniatur: ita Ambr.

Confect. 8. Non obviis tantum pauperibus eroganda est eleemosyna; sed pauperes juxta Aug. quærendi sunt: alius ad te venit, ut petat, alium præveni, ne petat. Quod quomodo sit intelligendum accipe a D. Thom.

Thom. „Nullus autem sufficit omnibus indigentibus „misericordiæ opus impendere:" & ideo sicut August. „dicit 1. de Doctrina Christiana cap. 28. „Cum omni„bus prodesse non possis, his potissimum consulendum „est, qui pro locorum, & temporum, vel quarumlibet „rerum oportunitatibus constrictius tibi quasi quadam „sorte junguntur: dicit pro locorum opportunitatibus; „quia non tenetur homo per mundum quærere indigen„tes, quibus subveniat: sed sufficit, si eis, qui sibi occur„runt, misericordiæ opus impendat:" unde dicitur Ex„od. 22. v. 4. „Si occurreris bovi inimici tui aut asi„no erranti, reduc ad eum. Addit autem & temporum: „quia non tenetur homo futuræ necessitati alterius pro„videre, sed sufficit, si præsenti necessitati succurrat:" unde dicitur, 1. Joan. c. 3. 17. „Qui viderit fratrem „suum necessitatem habentem, & clauserit visera sua „ab eo, &c. subdit autem vel quarumlibet rerum; quia „homo sibi conjunctis quacumque necessitudine maxi„me debet curam impendere, secundum illud: Si quis „suorum, & maxime domesticorum curam non habet, „fidem negavit." 2. 2. q. 71. a. 1. - - Ex his omnibus patet, quomodo debeamus pauperes quærere: non hac & illuc indefinite, nec ubique terrarum; sed ubi id facile fieri posse charitas suggerit.

§. IX.

Quæ conditiones Eleemosynam comitari debeant.

Prop. unica. Ut eleemosyna Deo placeat, sequentes debet habere conditiones.

1. Debet esse copiosa juxta facultatem dantis. *In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, ut fiat æqualitas sicut scriptum est: Qui multum, non abundabit, & qui modicum, non minorabit:* 2. ad Corinth. c. 8. v. 14. Talis erat eleemosyna Christianorum Ecclesiæ Jerusalem, apud quos omnia erant communia. Eleemosyna est ad instar fontis semper novas aquas effundentis; & si haurias, nunquam tamen exhauris, inquit Clemens Alexand. lib. 1. Pædag.

2. Eleemosyna debet esse prompta. Prov. c. 3. v. 18.

Ne dicas amico tuo: vade. Revertere, cras dabo tibi, cum statim possis dare. Bis enim dat, qui cito dat.

3. Eleemosyna debet fieri cum hilaritate: *in omni dato hilarem fac vultum tuum, & in exultatione sanctifica decimas tuas:* Eccl. c. 35 v. 11. *Hilarem enim datorem diligit Deus:* 2. ad Cor. c. 9.

3. Eleemosyna debet fieri cum humilitate & sine ostentatione. *Cum facies eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocrytæ faciunt in Synagogis, & in vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua:* Matth. 6. v. 2.

5. Eleemosyna debet esse sine arrogantia. Talis erat eleemosyna, quam impendebat Job. 31. v. 19. „Si de„spexi prætereuntem, eoquod non habuerit indumen„tum, & absque operimento pauperem. Quisquis enim, „*inquit Greg.* super eum, cui tribuit, fastu se elationis „extollit, majorem culpam intrinsecus superbiendo „peragit, quam exterius largiendo mercedem: Lib. „2. Moralium c. 9.

ARTICULUS III.

De Eleemosyna spirituali, seu de correctione proximi.

§. I.

Explicatur, quid sit Eleemosyna spiritualis, simulque variæ traduntur notiones ad intelligentiam eorum necessariæ, quæ dicenda sunt.

Eleemosyna spiritualis, seu correctio fraterna est actus charitatis, quo proximo spiritualiter egenti spiritualiter, seu quoad animam succurrimus consulendo, arguendo, docendo, consolando, condonando, orando: unde ille versiculus:

Consule, carpe, doce, solare, remitte, fer, ora.

Agemus tamen hic solum de correctione, aut de iis, quæ reduci possunt ad correctionem.

Sicuti proximus potest esse in necessitate corporali vel vulgari, vel media, vel extrema; ita potest esse in spirituali necessitate, vulgari, media, & extrema.

Necessitas spiritualis vulgaris est status, in quo proximus

ximus lapsurus est probabiliter in peccatum mortale, nisi ei succurratur spirituali auxilio, v. g. consilio, correctione, &c. quod tamen peccatum posset vitare solus, sed difficulter.

Talis est status, in quo sunt vulgariter homines, qui communibus tentationibus mundi, carnis, & diaboli agitantur.

Necessitas spiritualis gravis est hujusmodi status, in quo proximus certo fit in peccatum mortale lapsurus, nec possit facile peccatum illud vitare, nisi ei subveniatur spirituali auxilio, v. g. consilio, correctione &c.

Talis est status illius hominis, qui amicitiam init cum muliere impudica, ex cujus societate corrumpetur, nisi præmoneatur.

Necessitas spiritualis extrema est hujusmodi status, in quo proximus certo damnandus sit, nisi ei subveniatur spirituali auxilio, v. g. consilio, correctione.

Talis est status hominis brevi morituri, qui exibit e sæculo, nec tamen faciet restitutionem, ad quam tenetur; quam tamen faceret, si fraterna correctione admoneretur.

Correctio generatim est actus misericordiæ, quo monitione salutari peccator ad emendationem inducitur.

Correctio est triplex: fraterna, paterna, & juridica.

Correctio fraterna est actus charitatis, quo quæritur emendatio peccati, quatenus peccatum est malum ipsius peccantis; & hæc fit ex charitate, & exerceri debet ab omni homine, qui potest peccatorem a peccato revocare, licet nullam habeat authoritatem supra proximum, qui emendatur.

Correctio paterna est actus, quo quæritur emendatio peccati, & facta ab eo qui habet in peccantem authoritatem aliquam, vel naturalem, ut pater; vel spiritualem, ut Prælatus; vel civilem, ut Magistratus: & hæc correctio fit ex officio, sed absque processu contentioso, ut dicunt; unde ad fraternam reducitur.

Correctio juridica est emendatio peccati vergentis in nocumentum communis boni: & hæc correctio fit ex justitia, & fieri debet solum ab eo homine, qui habet authoritatem Prælationis, & contentiose, ut dicunt,

potest procedere: qualis est Prælatus Ecclesiasticus, & civilis.

§. II.

De coreectione fraterna.

Prop. unica. Correctio fraterna non est tantum de consilio, sed etiam de præcepto, & obligat non solos Prælatos, sed omnes & singulos Christianos, quando adsunt omnes circumstantiæ requisitæ; adeo ut quilibet sive superior, sive æqualis, sive inferior teneatur fratrem suum peccatorem corrigere.

Prob. 1. Ex Script. *Mandavit Deus unicuique de proximo suo*: Eccli. 17. v. 12. & Matth. 18. v. 15. *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum*: ergo correctio fraterna est de præcepto.

2. Ex Anacleto. (*) „Tam Sacerdotes, quam reliqui „fideles omnes summam debent habere curam de his „qui pereunt, quatenus eorum redargutione aut corrigantur a peccatis, aut si incorrigibiles apparent, ab „Ecclesia separentur.“

3. Ex Aug. lib. de verbis Domini serm. 82. alias 16. c. 4. „Si neglexeris corrigere, pejor es factus eo, qui „peccavit; pejor tacendo, quam ille conviciando.“

4. Ex D. Thom. 2. 2. q. 33. a. 3. „Correctio est actus „charitatis, quæ specialiter tendit ad emendationem „fratris delinquentis per simplicem admonitionem: & „talis correctio pertinet ad quemlibet charitatem habentem, sive sit subditus, sive Prælatus.“

5. *Rat.* Prima ratio. Tenemur ex charitate proximum diligere in ordine ad beatitudinem, procurando ei bona, quibus ducatur ad Deum, & avertendo ab ipso mala, quibus abducitur a Deo: utrumque fit per correctionem fraternam in legitimis circumstantiis exercitam: ergo correctio fraterna est de præcepto.

Secun-

(*) Scio Decretales omnes antiquas usque ad Syricium apud Doctos haberi ut apocryphas, ut ipsemet docebo in Synopsi Juris Canonici; sed eam laudo, ut monumentum antiquum, cujuscumque sit authoris.

Secunda ratio. Omnes unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra, ut ait Paulus 1. ad Cor. c. 12. v. 25. Ergo sicuti *in* corpore humano *pro invicem sollicita sunt membra, & si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra*: sic in Ecclesia fideles debent esse ad invicem solliciti, & curare, ne frater in peccatum labatur.

Tertia ratio. Tenemur ex præcepto charitatis eleemosynam corporalem largiri proximo indigenti: tenemur ergo a fortiori largiri proximo indigenti eleemosynam spiritualem, & proinde eum in debitis circumstantiis fraterna correctione corrigere.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccant generatim omnes, qui, urgente necessitate, tempore ac loco opportunis, proximum per correctionem non abducunt a peccato vel quod jam commisit, vel quod commissurus est. Illud docet D. Thom. 2. 2. q. 33. a. 2. „Correctio fraterna ordinatur „ad fratris emendationem: ideo hoc modo cadit sub „præcepto, secundum quod necessaria est ob istum fi„nem; non autem ita, quod quolibet loco vel tempore frater delinquens corrigatur.“

Sic generatim peccat fidelis quilibet, qui proximum non corrigit, sive superior, sive inferior, sive æqualis existat proximus egens corectione.

Consect. 2. Peccant gravius Prælati naturales, ut patres; Ecclesiastici, ut Pastores; Civiles, ut Magistratus, qui in debitis circumstantiis non corrigunt subditos suos: quia ad id tenentur & ratione charitatis & ratione officii, ut ait D. Thom. 2. 2. q. 33. a 3. ad 3. „Sicut enim tem„poralia beneficia potius debet aliquis exhibere illis, „quorum curam temporalem habet; ita etiam beneficia „spiritualia, puta, correctionem, doctrinam, & alia hu„jusmodi magis debet providere illis, qui sunt spiritua„li suæ curæ commissi“ - - Idem docet August. 1. de Civit. Dei cap. 9. „Qua in re, *inquit sanctus Doctor*, non „utique parem, sed longe graviorem habent causam, „qui populorum Præpositi constituti sunt in Ecclesiis, „ut non parcant objurgando peccata; nec ideo tamen

„ab ejusmodi culpa penitus alienus est, qui licet præ-„positus non sit, arguenda negligit.“

Sic gravissime peccant patres, non corrigendo filios; Tutores non corrigendo pupillos; Curatores minores, heri, servos; Magistratus, subditos; Pastores Ecclesiastici, oves sibi subditas.

Conject. 3. Peccant subditi, qui, servata debita reverentia, & mansuetudine, non corrigunt Prælatos in debitis circumstantiis; quia sicuti debent exercere charitatem erga Prælatos, ita & correctionem: ideo dicit Aug. in regula ad servos Dei: „Non solum vestri, sed etiam „ipsius Prælati miseremini, qui inter vos quanto in lo-„co superiori, tanto in periculo majori versatur.“ Et D. Thom. 2. 2. q. 33. a. 4. ait: „Quod correctio fraterna „tam debet se extendere, quam charitas. *Et ibidem.* „Sed quia virtuosus, *inquit,* debet esse moderatus debi-„tis circumstantiis, ideo in correctione, qua subditi cor-„rigunt Prælatos, modus debet congruus adhiberi; ut „scilicet non cum protervia & duritia, sed cum mansue-„tudine & reverentia corripiantur:“ unde Apostolus, 1. Timoth. 5. dicit: *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem:* Sic potest filius patrem, privatus Magistratum, & populus Sacerdotem modeste corrigere.

Consect. 4. Peccant subditi, qui non corrigunt etiam publice Prælatos, cum imminet periculum fidei: ita docet D. Thom. ibidem: „Sciendum tamen est, quod ubi „immineret periculum fidei, etiam publice essent Præla-„ti a subditis arguendi; unde & Paulus, qui erat subdi-„tus Petro, propter imminens scandali periculum circa „fidem, publice arguit: ad Galat. 2. Supra quod August. dicit: „Ipse Petrus exemplum majoribus præbuit, ut sic-„ubi tramitem rectum reliquissent, non dedignentur a „posterioribus corripi.

Consect. 5. Peccant mortaliter fideles, tunc maxime, cum prætermittunt correctionem ex metu, vel cupiditate, cum ad illam tenentur, scilicet, quando probabiliter præsumunt, quod possunt proximum a peccato retrahere. „Prætermittitur, *inquit D. Thom.* 2. 2. *q.* 33. „*a.* 3. *ad* 3. fraterna correctio cum peccato mortali, „quando formidatur judicium vulgi, & carnis excrucia-„tio, vel peremptio; dum tamen hæc ita dominentur in ani-

„animo, quod fraternæ charitati præponentur: & hoc „videtur contingere, quando aliquis probabiliter præsu„mit de aliquo delinquente, quod possit eum a peccato „revocare, & tamen propter timorem vel cupiditatem „prætermittit:“ quæ quidem obligatio strictius urget eum, qui habet authoritatem vel naturalem, ut pater; vel spiritualem, ut Prælatus; vel civilem, ut Magistratus.

Confect. 6. Peccant venialiter, qui ad correctionem fraternam sunt tardiores propter timorem & cupiditatem: quia qui tunc omittunt correctionem, ita sunt affecti, ut eam non negligerent, si constaret quod fraternam charitatem amitterent. „Tertio modo, *inquit D. Thom.* cor„rectionis omissio est peccatum veniale, quando timor „& cupiditas tardiorem faciunt hominem ad corripien„da delicta fratris; non tamen ita, quod si ei constaret, „quod fratrem posset a peccato retrahere, propter timo„rem vel cupiditatem omitteret, quibus in animo suo „præponit charitatem fraternam; & hoc modo quando„que veri Sancti negligunt corrigere delinquentes - - Et ideo August. 1. de Civit. Dei cap. 4. ut culpabile reprehendit corripienda dissimulare, cum potentum inimi„citias devitamus, ne impediant & noceant in rebus, „quas adipisci adhuc appetit cupiditas, aut amittere „formidat infirmitas.“

Confect. 7. Non peccant, sed meritorie agunt, qui omittunt correctionem, quam prævident magis nocituram, quam profuturam: ita Aug. de Civit. Dei c. 9. lib. 1. „Si „propterea quisque objurgandis & corripiendis male „agentibus parcit, quia opportunius tempus inquirit, vel „eisdem ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, „vel ad bonam vitam & piam erudiendos impediant „alios infirmos & premant, atque avertant a fide; non „videtur esse cupiditatis occasio, sed consilium cha„ritatis.“

§. III.

De correctione juridica.

Prop. unica, Correctio juridica non solum est de præcepto charitatis, sed etiam de præcepto justitiæ.

Prob. 1. Ex Script. *Fili hominis speculatorem dedit te domui Israel: audies ex ore meo sermonem, & præmonstrabis eis*

eis ex me in eo cum dixerim peccatori, morte morieris, & non fueris locutus, ut caveat impius a via sua; ille facinorosus in suo facinore morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram: Ezech. 33. v. 7. *Noli quærere fieri judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates; ne forte extimescas potentes, & ponas scandalum in æquitate tua* - - Eccli. c. 7. v. 6. Unde jubetur Moyses eligere de omni plebe *viros potentes & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam, qui judicent populum omni tempore absque acceptatione personarum*: Exod cap. 18. v. 21. Ergo Prælati tenentur ex præcepto justitiæ ad correctionem juridicam.

2. Ex Patribus. „Quod Christiani sumus, *inquit August. serm. 46. de tempore*, propter nos est; quod præpo„siti sumus, propter vos est: in eo quod Christiani sumus, „attenditur utilitas nostra; in eo quod præpositi, non ni„si vestra:" Ergo præpositi tenentur ad correctionem juridicam, cum necessitas exigit, ex justitia, & non solum ex charitate.

3 Ex D. Thom. 2. 2. q. 33 a. 3. „Est autem alia cor„rectio, quæ est actus justitiæ, per quam intenditur bo„num commune; & talis pertinet ad solos Prælatos, „qui non solum habent admonere, sed etiam corrigere „puniendo:" Ergo correctio juridica est de præcepto.

4. *Rat.* Correctio juridica pertinet ad justitiam distributivam, quia duplex est actus justitiæ distributivæ: alter punire malos, alter vero remunerari bonos: atqui exercitium justitiæ distributivæ est penes Prælatos, qui utpote capita Reipublicæ gerunt vices Reip. Ergo correctio juridica est penes Prælatos: Ergo Prælati tenentur adhibere correctionem juridicam ex præcepto non solum charitatis, sed etiam justitiæ.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccant judices tum Ecclesiastici, tum civiles, qui dissimulant peccata subditorum, quos tenentur corrigere: ita docet Aug. „Videtis, ait, quam sit periculosum parcere: moritur ille (id est subditus) & re„cte moritur in impietate sua & peccato suo moritur; „negligentia enim sua occidit eum: sed cum fuerit ne„gligens non admonente illo, qui ad hoc est præpositus „&

„& ſpeculator ut admoneat; & ille juſte moritur, & iſte juſte damnatur."

Conſect. 2. Peccant Judices Eccleſiaſtici & civiles, qui in correctione juridica incidunt in acceptationem perſonarum, reos abſolvunt, & damnant innocentes: quia agunt contra juſtitiam: Prov. c. 17. v. 15. *Qui juſtificat impium, & qui condemnat juſtum, abominabilis eſt uterque apud Deum.*

Conſect. 3. Peccant Judices Eccleſiaſtici & civiles, qui juridice non corripiunt & puniunt etiam publice peccata, quæ committuntur publice: quia illam publicam pœnam merentur peccata publica. *Auferes*, inquit Deus, Deuter. 13. v. 5. *malum de medio -- ut omnis Iſrael audiens timeat.* Quippe, ut ait Aug. „Ipſa corripienda ſunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus: „Serm. 82. 7. alias 16. de verbis Domini c. 7. Idem docet D. Thom. „Remedium adhibeatur & peccatoribus, „ne peccent, & aliis, in quorum notitiam devenit pec„catum, ut non ſcandalizentur."

Conſect. 4. Peccant Judices Eccleſiaſtici & civiles, qui dimittunt correctionem juridicam propter perturbationem ejus, qui corripitur; quia ut ait D. Thom. „Cor„rectio pertinens ad Prælatos, quæ ordinatur ad bonum „commune, & habet vim coactivam, non eſt dimitten„da propter perturbationem ejus qui corripitur; tum „quia ſi propria ſponte emendari nolit, cogendus eſt per „pœnas ut peccare deſiſtat; tum etiam quia, ſi incorri„gibilis ſit, bono communi per hoc providetur, dum „ſervatur ordo juſtitiæ, & unius exemplo alii deterre„antur: unde judex non prætermittat ferre condemna„tionem in peccantem, propter timorem, turbationem „ipſius, vel etiam amicorum."

Et Aug Can. Ipſa pietas 23. q. 4. „Furenti phreneti„co Medicus, & pater indiſciplinato filio moleſtus eſt, „ille ligando, iſte cædendo, ſed ambo diligendo: ſi autem „illos negligant & perire permittant, iſta potius man„ſuetudo falſa, & crudelis eſt." Cui conſonat illud Greg. Paſtoral. 2. p. cap. 6. „Neceſſe eſt, *inquit*, ut Rectores a „ſubditis timeantur, quando ab eis Deum minime timeri „deprehendunt; ut humana ſaltem formidine peccare „metuant, qui divina judicia non formidant."

Ne

Ne tamen exoriatur rebellio vel perturbatio, sequendum est consilium Greg. lib. 2. Moral. cap. 8. „Miscenda est, *inquit*, lenitas cum severitate, faciendumque „quoddam ex utroque temperamentum, ut neque multa asperitate subditi exulcerentur, neque nimia beni„gnitate solvantur: sit, *inquit*, amor, sed non amoliens: „sit rigor, sed non exasperans: sit zelus, sed non immo„dice sæviens: sit pietas, sed non plusquam expediat parcens."

§. IV.

De modo, secundum quem debet fieri correctio fraterna.

Prop. unica. Modus procedendi in correctione fraterna sic est expressus a Christo: *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum:* Matth. c. 18. v. 15.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Solum peccatum est objectum correctionis, juxta illud: *Si peccaverit;* & ita peccant. 1. Qui zelo inordinato proximum exasperant arguendo pro defectibus nullius momenti, & gravia peccata excusant. 2. Prælati, & Patres, qui veniales etiam culpas non impediunt, si per hoc vigor disciplinæ minuatur. Charitas, ex August. in 1. Epist. Joan. tract. 7. non debet esse desidosa, *non est ista charitas*, inquit, *sed languor.*

Consect. 2. Peccatum debet esse cognitum, & non dubium & incertum, juxta illud: *Si peccaverit in te*, id est coram te, te sciente, ut explicat August. 32. cap. 10. alias serm. 15. Ideo peccant, qui proximum arguunt sub levibus suspicionibus; nec enim decet nos esse exploratores vitæ aliorum, sed solum admonitores: Prov. 24. v. 15. *Non quæras impietatem in domo justi; & vastes ejus requiem.* Et August. serm. 82. cap. 1. alias 16. „Admonet nos Dominus noster non negligere invicem „nostra peccata; non quærendo quid reprehendas, sed „videndo quid corrigas."

Consect. 3. Solum peccatum fratris est objectum correctionis, regulariter loquendo, juxta illud: *Si peccaverit in te frater tuus*; ideo licet, ut dictum est, teneamur

ex

ex charitate Prælatos aliquando publice, aliquando privatim arguere; non tamen id debet fieri indiſcriminatim, ſed perſonæ ætate, pietate, prudentia graviores, & Prælatis' magis familiares debent ſuſcipere munus illud correctionis erga Prælatos. „Unde qui habet ſpe-„cialiter curam alicujus, *inquit D. Thom. hic art.* 2. „*ad* 4. debet eum quærere ad hoc quod eum cor-„rigat a peccato, „exemplo Chriſti, de quo dicitur: Vadit ad eam quæ perierat; „ſed communiter non „oportet nos quærere, quos corrigamus, ſed ſuffi-„cit quod impendamus correctionem eis, qui nobis oc-„currunt.“

Conſect. 4. Correctio debet fieri privatim & non publice, ſi peccatum fuerit occultum juxta illud: „Vade, „& corripe eum inter te & ipſum ſolum: *quia*, ut ait „Hieron. *corripiendus eſt frater ſeorſum*, ne ſi ſemel pu-„dorem ac verecundiam amiſerit, remaneat in pecca-„to:“ & (ut ait Aug.) ſerm. de verbis Domini cap. 6. „Quia ſecretum fuit, quando peccavit in te, ſecretum „quære, cum corrigis quæ peccavit, parcens pudori, „ſtudens correctioni.“ Denique, ut ait D. Thom. 2. 2. q. 33. art. 8. in corp. dum proximum corrigimus, ejus famæ conſulendum eſt: quia fama eſt neceſſaria proximo. 1. Ad bona temporalia, quia diffamati a civili commercio arcentur. 2. Ad conſcientiam, quia diffamati irrefrænate peccant. 3. Ad bonum Eccleſiæ, quia patefacto unius peccato, alii ad peccandum provocantur. Ita D. Thom.

Conſect. 5. Correctio debet fieri verbis ſuavibus & non injurioſis, juxta illud: *Vade, & corripe eum.* Ideo ait Paulus ad Galat. 6. *Fratres, ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, hujusmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis, conſiderans te ipſum, ne & tu tenteris.* Quem locum ſic exponit Auguſt. „Quid-„quid lacerato animo dixeris, punientis eſt impetus, „non charitas corrigentis: Dilige, & dic quod voles; „*etenim ut docet Seneca de benef. cap.* 3. ut corporum, „ita animorum molliter vitia tractanda ſunt.“

Conſect. 6. Correctio fraterna debet fieri ſolo motivo fratrem emendandi, juxta illud: „Si te audierit, lucra-

„tus

„tus eris fratrem tuum - - Noli arguere derisorem, ne „oderit te; *ideo ait D. Thom.* Ubi probabiliter æstimatur, quod peccator admonitionem non recipiat, „sed ad pejora labatur, est ab ejusmodi correctione „desistendum:" 2. 2. q. 33. a. 6. & August. serm. 82. alias 16. de verbis Domini cap. 7. „Quare illum corri„pis, quia tu doles, quod peccaverit in te, absit; si amo„re tui id facis, nihil facis; si amore illius facis, opti„me facis."

Consect. 7. Correctio fraterna peccatoribus pertinacioribus non est deneganda sub spe futuræ eorum emendationis, juxta illud: *Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.* Id videtur docere D. Paulus ad Thessal. 5. v. 24. his verbis: *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes:* & Aug. de correct. & gratia c. 15. „Om„nibus, ne pereant, vel ne alios perdant, adhibenda est „a nobis medicinaliter severa correctio."

Consect. 8. Si admonitio privata inter te & ipsum solum, suum effectum non habeat, propterea non omittenda est fratris correctio, sed adhibenda sunt alia media, quæ ad emendationem judicabuntur magis idonea.

1. Iteranda sæpius est privata correctio, juxta illud Pauli 2. ad Timoth. c. 4. v. 2. *Insta opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia:* imitandi enim sunt Medici, qui & volentibus, & nolentibus curam adhibent.

2. Si inutilis est iterata corectio inter te & ipsum solum, corrigendus est coram uno, vel duobus testibus, juxta illud: „Si autem te non audierit, ad„hibe tecum adhuc unum, vel duos testes, ut in „ore duorum vel trium stet omne verbum." Et D. Thom. 2. 2. q. 33. a. 8. ad 1. „Post admonitionem „secretam semel vel pluries factam, quamdiu spes „probabiliter habetur de correctione, per secretam „admonitionem procedendum est - - ex quo autem „propabiliter jam cognoscere possumus, quod secre„ta admonitio non valet, procedendum est ulterius, pro-

„quantumvis ſit peccatum occultum, ad teſtium indu„ctionem, niſi forte probabiliter æſtimetur, quod hoc „ad emendationem fratris non proficeret, ſed exinde „deterior redderetur; quia propter hoc totaliter eſt „a correctione ceſſandum.“

3. Si proximus nolit acquieſcere prædictis admonitionibus, denuntiandus eſt Superiori, juxta illud: *Si non audierit eos, dic Eccleſiæ*: quod quo modo fieri debeat, ſequens paragraphus aperiet.

§. V.

De Denuntiatione.

Denuntiatio eſt criminis latentis delatio facta judici non obſervata formula accuſandi. Denuntiatio triplex eſt: Denuntiatio Evangelica, Canonica, Civilis.

Denuntiatio Evangelica ea eſt, quæ fit Prælato tamquam patri, qua ſcilicet rogatur Prælatus, ut paterna ſua authoritate peccantem fratrem ad ſalutarem pœnitentiam excitet; ut cum uxor occultum mariti adulterium Sacerdoti denuntiat. Ita Can. *Si peccaverit.*

Denuntiatio Canonica ea eſt, qua peccator denuntiatur Prælato Eccleſiaſtico, eo fine, ut Prælatus pœnis Canonicis peccatorem ad pœnitentiam excitet; veluti ſi quis denuntiet eos, qui volunt in gradu prohibito matrimonium contrahere.

Denuntiatio Civilis ea eſt, qua reus denuntiatur judici laico, eo fine ut judex laicus malos puniat & pacem publicam tueatur; ut cum quis denuntiat malefactores Judici civili.

Prop. 1. Quantum fieri poteſt poſt adhibitam fraternam correctionem, ſi bonum ſpirituale proximi, aut utilitas publica exigat ut proximus denuntietur, iſto ordine procedendum eſt: denuntiatio Evangelica debet præcedere Canonicam: & Canonica, civilem: Civilis vero denuntiatio magna eget cautela, nec adhibenda eſt niſi de conſilio prudentis viri.

Prob. Ordo charitatis exigit, ut mitioribus quantum fieri poteſt mediis fratres noſtros ad reſipiſcentiam reducamus. „Si ſecus feceris, *inquit Aug. ſerm.* 16. *de* „*verbis Domini*, non es correptor, ſed proditor. Atten-

„de quemadmodum vir justus Joseph tanto flagitio, „quod de uxore fuerat suspicatus, tanta benignitate „pepercit antequam sciret, unde illa conceperat, quam „gravidam senserat, & se ad illam non accessisse noverat. Restabat itaque certa adulterii suspicio: & „tamen quia ipse solus senserat, ipse solus sciebat, quid „de illo ait Ev." Joseph autem cum esset vir justus & nollet eam traducere, id est divulgare, voluit occulte dimittere eam. Ergo sicuti Joseph in urgentissima etiam suspicione judicem non adiit; ita & nos non adeamus judices nisi in extremis tantum, & cum ad id teneri ex prudentum consilio compertum habuerimus.

Monit. 1. Quando peccatum est occultum vergens in periculum aliorum vel corporale, vel spirituale, denuntiandum est absque admonitione praevia: ita docet D. Thom. 2. 2. q. 33. a. 7. In talibus, in quibus mora denuntiationis est periculosa, non oportet expectare admonitionem, sed statim procedere ad denuntiationem; nec hoc est contra praeceptum Christi propter duo. Primo quidem, quia peccatum istud, quod vergit in periculum multorum, non est solum in te, sed in multos; Dominus autem dicit: *Si peccaverit in te frater tuus.* Secundo, quia Dominus non loquitur de culpa futura cavenda, sed praeterita jam commissa.

Monit. 2. Quando peccatum est occultum, nec vergit in perniciem aliorum, tunc licet peccatum fratris superiori denuntiare non ut judici, sed ut patri, si praevideatur, quod superior paterna charitate fratrem errantem revocabit, & praesumo secretam meam monitionem futuram illi inutilem. Ita D. Thom. quodlib. 11. q. 10. a. 2. „Si ego scio, *inquit S. Doctor*, quod frater per me „corrigetur, tunc non debeo hunc denuntiare Prae„lato: si autem videatur, quod hoc melius fiet per Prae„latum, & Praelatus nihilominus sit pius, & spiritua„lis, & non habens rancorem, seu odium adversus il„lum subditum, tunc licite potest denuntiari."

ARTICULUS IV.

De bono Exemplo.

Prop. unica. Quilibet homo tenetur aliis hominibus bono exemplo proficere.

Prob.

Prob. 1. Ex Script. *Exemplum dedi vobis,* inquit Christus Joan. 13. v. 15. *ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis:* Ergo cum amor Chriſti erga nos ſit regula amoris noſtri erga proximum, quemadmodum Chriſtus nobis omnibus multa pietatis exempla præbuit; ita & nos debemus pietatis exempla aliis præbere hominibus.

2. Ex Gregorio Homilia 16. in Evangelium, ubi ſic loquitur: „Nemo dicat, admonere non ſufficio, exhor„tari idoneus non ſum: quantum potes exhibe *vel ad„jumenta, vel bona exempla:* vobiscum alios trahite in „via Domini, ſocios habere deſiderate, curate, ne ad „Deum ſoli veniatis, ſicut etiam ſcriptum eſt, qui au„dit, dicat, veni.“

3. *Rat.* Charitas noſtra erga proximum debet ex dictis eo tendere, ut quantum in nobis eſt, proximum ad Deum attrahamus: unde dicit Auguſtinus concione 2. in Pſal. 33. *Si amatis Deum, rapite omnes ad amorem Dei - - accipite, adducite, attrahite, quos poteſtis:* Ergo debemus fratribus noſtris bono exemplo prælucere; ut enim optime monet D. Thom. 1. 2. q. 34. a. 1. in corp. „In operationibus & paſſionibus humanis, in quibus „experientia plurimum valet, magis movent exempla „quam verba;“ unde vulgare dictum: validiora ſunt exempla quam verba, & plenius docetur opere quam ſermone: & Seneca Epiſt. 53. ait, Magiſtrum talem eſſe eligendum, *quem magis admireris, cum videris, quam cum audieris.*

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Quilibet homo etiam privatus tenetur ita pietatis opera exercere, ut poſſint alii ejus exemplo ad virtutem inflammari: unde Chriſtus ait Matth. 5. v. 16. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona & glorificent patrem veſtrum, qui in cœlis eſt:* quilibet enim ita ſe gerere debet erga eos, quibuscum commoratur, ſicut Ruth geſſit ſe cum concivibus ſuis, de qua ſcriptum eſt: *Sit in exemplum virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Bethlehem:* Ruth. 4. v. 16. quibus verbis Scriptura non tamen deſiderium exprimit, quam quid futurum eſſet, prænunciat.

Conſect. 2. Superior politicus tenetur ſtrictius quam ho-

homo privatus exemplo prælucere iis omnibus, quibus præest; talis est enim vulgo populus, qualis est superior politicus, juxta illud Eccli 10. v. 2, *Secundum judicem populi sic & ministri ejus, & qualis Rector est civitatis, tales & inhabitantes in ea. Rex insipiens perdet populum suum.*

Confect. 3. Superior Ecclesiasticus strictius tenetur quam superior politicus exemplo prælucere his, quibus præest; Christus enim exemplar omnium Pastorum, *cœpit prius facere, postea docere* : & Paulus ad Tim. 14. v. 12. *Exemplum esto fidelium, in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate*: & ad Tit. 2. v. 7, *In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum*; tenetur enim lucere, inquit Chrysostomus, Homilia in Matth. quem Dominus voluit habere officium lucernæ. Vide dicenda de officio Pastorum.

CAPUT IX.

De actibus charitati erga proximum contrariis.

Actus charitati erga proximum contrarii, alii sunt interiores, alii exteriores. Actus interiores sunt hi, qui latent in corde: exteriores sunt hi, qui per opus aliquod externum exterius manifestantur.

Actus interiores contrarii charitati erga proximum sunt odium, invidia, inimicitia interius retenta, quæ prodit se per actus exteriores charitati contrarios.

Actus exteriores contrarii charitati erga proximum sunt ira, vindicta, discordia, contentio, rixæ, de quibus sigillatim agemus, & quia scandalum charitati pariter adversatur, materiam scandali pertractabimus.

ARTICULUS I.

De odio contra proximum.

Odium proximi est actus, quo malum optamus proximo.

Prop. unica. Odium proximi, quo ei optamus ingens malum, est peccatum ex suo genere mortale.

Prob. 1. Ex Script. *Omnis qui odit fratrem suum homicida est: & scitis quoniam omnis homicida non habet vi-*

vitam æternam in semetipso manentem: 1. Joan. 3. v. 15. Ergo cum odium proximi comparetur homicidio, & homicidium sit peccatum mortale, odium proximi est peccatum mortale.

2. Ex D. Thom. 2. 2. q. 34. a. 4. ubi sic loquitur: „Peccatum, quod committitur contra proximum, ha„bet rationem mali ex duobus: uno quidem modo ex „deordinatione ejus qui peccat: alio modo ex nocu„mento quod infertur ei, contra quem peccatur.“ Ergo odium contra proximum debet mensurari ex deordinatione voluntatis, & ex nocumento, quod optamus inferre proximo. Ergo odium proximi erit peccatum mortale, si sit plene deliberatum, & ingens sit malum, quod ei optamus.

3. *Rat.* Omnis actus contrarius virtuti est peccatum: ergo cum charitas erga proximum sit maxima virtus, odium proximi oppositum charitati debet esse maximum vitium, & proinde peccatum ex suo genere mortale.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccant, qui gaudent de malo proximi, & tanto gravius quanto majus est malum proximi, de quo lætantur. Contra pravum hunc cordis nostri affectum ita loquitur Script. Prov. 24. v. 17. *Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina ejus ne exultet cor tuum, ne forte videat Dominus & displiceat ei, & auferat ab eo iram suam*, & eamdem iram in te transferat, inquit Duhamel in suis Adnotationibus in Scripturam.

Consect. 2. Peccant, qui optant aliquod malum proximo, & tanto gravius quanto majus est malum, quod optant proximo: *charitas* enim, inquit Paulus 1. ad Corinth. 13. v. 4. *patiens est, benigna est, non cogitat malum.*

Sic peccant graviter, qui optant malum temporale proximo, gravius qui optant ei mortem, gravissime vero, qui optaret proximo æternam damnationem: neque possunt prava hæc desideria recto motivo excusari: unde damnata est sequens propositio a Sede Apostolica & a Clero Gallicano. *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere;*

re, & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod emolumentum temporale.

ARTICULUS II.

De Invidia erga proximum.

Invidia est tristitia de bono proximi, quatenus bonum nostrum proprium minuere videtur.

Prop. unica. Invidia est peccatum mortale, quoties cum plena deliberatione invidemus bonum aliquod insigne vel spirituale, vel temporale proximi; veniale vero, si sit levitas materiæ & indeliberatio.

Prob. 1. Ex Script. *Invidiæ, homicidia, ebrietates, commessationes, & his similia, quæ prædico vobis sicut prædixi; quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*: ad Galat. 5. v. 21. Ergo cum invidia excludat nos a Regno cœlorum, debet esse peccatum mortale.

2. Ex Greg. 3. part. Regulæ pastoralis admonitione 11. Quam grave sit peccatum invidiæ, patet ex hoc, quod invidi, inquit, *alieno profectu deficiunt*, aliena exultatione tabescunt - - melioratione proximi deteriores fiunt.

2. *Rat.* D. Thom. 2. 2. q. 36. a. 3. in corp. ubi sic loquitur. Invidia ex suo genere est peccatum mortale; genus enim peccati ex objecto consideratur; invidia autem secundum rationem sui objecti contrariatur charitati, per quam est vita animæ spiritualis, secundum illud Joan. 3. *Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam; quoniam diligimus fratres* - - Unde manifestum est, quod invidia ex suo genere est peccatum mortale: sed sicut in quolibet genere peccati mortalis inveniuntur aliqui imperfecti motus in sensualitate existentes, qui sunt peccata venialia - - ita enim in genere invidiæ: Ergo invidia est peccatum ex suo genere mortale; veniale vero vel ob levitatem materiæ, vel ob indeliberationem.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccant gravissime, qui dolent dona Spiritus sancti in aliis abundare; & hoc peccatum ponitur inter peccata contra Spiritum sanctum: ita D. Thom. ibid.

ibid. a. 4. ad 2. Tale fuit peccatum Cain dolentis holocaustum Abelis magis Deo placere, quam sacrificium quod ipse offerebat. *Ad Cain autem*, inquit Scriptura, *& ad munera ejus non respexit Deus, iratus est Cain vehementer, & concidit vultus ejus:* Gen. 4. v. 5.

Consect. 2. Peccant gravissime, qui dolent proximum bonis spiritualibus abundare: tales sunt, qui ægre ferunt Evangelium prædicari, Confessiones audiri &c. ab aliis quam a se ipsis. Contra hos facit exemplum Moysis, cui cum Josue annunciasset, quod Eldad & Medad prophetabant in castris, eique dixisset: *Domine mi Moyses, prohibe eos;* Moyses respondit: *Quid*, inquit, *æmulari pro me? Quis tribuat ut omnis populus prophetet, & det eis Dominus spiritum suum?* Tales sunt etiam hi, qui ex invidia nolunt scientiam, quam habent, aliis communicare. Contra hos facit exemplum Sapientis, qui loquens de sapientia ait: Quam sine invidia communico, & honestatem illius non abscondo Sap. 7. v. 13.

Consect. 3. Peccant qui dolent temporalia in aliis abundare. Talis fuit invidia Palæstinorum, qui dolebant, quod Isaac dives evasisset; juxta illud Script. *Habuitque possessiones ovium & armentorum, & familiæ plurimum: ob hoc invidentes ei Palæstini omnes puteos patris Abraham obstruxerunt:* Gen. 26.

Consect. 4. Peccant qui dolent alios sibi vel forma corporis, vel doctrina, vel authoritate præeminere. Talis fuit invidia fratrum Joseph. *Videntes - - quod Joseph plus amaretur cunctis filiis, oderant illum:* Gen. 37. v. 4. Talis fuit invidia Rachel. *Cernens autem Rachel quod infœcunda esset, invidit sorori suæ:* Gen. 30. v. 1. Talis fuit invidia Saul contra David: *Dederunt David decem millia, mihi mille dederunt:* 1. Reg. 18. v. 8.

Monit. 1. Non peccant tamen peccato invidiæ, qui timent bonum alienum sibi vel aliis viris probis nociturum. „Evenire plerumque solet, *inquit Greg. Mor.* „*l.* 22. *c.* 11. ut non amissa charitate, & inimici nos ruina „lætificet, & rursus ejus gloria sine invidiæ culpa con„tristet, cum ruente eo quosdam bene erigi credimus, „& proficiente illo plerosque injuste opprimi formida„mus.“ Sic Esther & Mardochæus dolebant de authoritate impii Aman, a quo sibi & toti Judæorum genti cladem imminere prævidebant.

Monit. 2. Non peccant pariter peccato invidiæ, qui triſtantur de bono alterius, non quod ille habeat illud bonum, ſed quod ſibi deſit illud bonum; nam triſtitia illa proprie zelus dicitur, qui ſi ſit circa bona honeſta, laudabilis eſt, juxta illud: 1. Cor. c. 12. v. 31. *Æmulamini charismata meliora*; ſi autem fuerit de bonis temporalibus, poteſt eſſe cum peccato, & ſine peccato. Si fiat ordinate, caret peccato; eſt vero cum peccato, ſi fiat inordinate: ordinate autem bona temporalia cupimus, cum ea optamus ob gloriam Dei: inordinate vero, cum ea cupimus ob aliquod pravum motivum.

Monit. 3. Peccamus, quando triſtamur de bono alterius, quatenus ille, cui accidit illud bonum, eſt eo indignus: quia gaudere debemus, quod bona ſpiritualia indignis obveniant, cum per ea peccator ad converſionem diſponatur: gaudere pariter debemus, quod bona temporalia indignis obveniant: quia ut dicit D. Thom. 2. 2. q. 36. a. 2. in corp. „Secundum Doctrinam fidei „temporalia bona, quæ indignis proveniunt, ex juſta „Dei ordinatione diſponuntur vel ad eorum correctio„nem, vel ad eorum damnationem (*): & hujusmo„di bona nihil ſunt in comparatione ad bona futura, „quæ reſervantur bonis.“

Monit. 4. „Cum aliquis triſtatur de bono alicujus, „in quantum alter excedit ipſum in bonis, tunc pro„prie eſt invidia, & iſtud ſemper eſt pravum -- Quia „dolet de eo, de quo eſt gaudendum, ſcilicet de bo„no proximi.“

ARTICULUS III.

De Inimicitia.

Inimicitia eſt ſtatus animæ, quo male afficimur erga eos, qui nobis adverſantur: & inimicitia coincidit cum odio, eo ſolum diſcrimine, quod odium actum ſignificat, inimicitia vero permanentiam in eodem odio.

Prop.

(*) Si hæc bona cedant ad eorum damnationem, non de eorum damnatione gaudere licitum eſt, ſed laudare poſſumus Deum, qui juſte omnia diſponit.

Prop. unica. Inimicitia contra proximum, five interius latens, five exterius prodens fe, fi fit plene deliberata & in materia gravi, eft peccatum mortale.

Prob. 1. Ex Script. *Qui odit fratrem fuum, in tenebris eft*, inquit Joan. 1. 2. v. 11. *& in tenebris ambulat, & nefcit quo eat: quia tenebræ obcæcaverunt oculos ejus;* fed ftatus ille denotat peccatum mortale: ergo inimicitia contra proximum eft peccatum mortale.

2. Ex D. Thom. 2. 2. q. 34. art. 3. in corp. „Simpliciter accipiendo odium fratris, femper eft cum peccato:" ergo fi interveniat plena deliberatio & materiæ gravitas, permanentia in tali odio feu inimicitia, erit peccatum mortale.

3. Inimicitia feu ftatus ille permanens, quo proximo adverfamur, eft ftatus oppofitus charitati: ergo eft peccatum ex fuo genere mortale.

Confectaria hujus Doctrinæ.

Confect. 1. Peccamus graviter, fi interius foveamus inimicitias contra proximum quamtumvis nobis adverfantem; tenemur enim ex præcepto Chrifti inimicos diligere: *Ego autem dico vobis,* inquit, *diligite inimicos veftros*: Matth. 5. v. 44.

Confect. 2. Peccant qui negant reconciliationem inimico veniam petenti, agunt enim contra illud Luc. 17. v. 4. *Si fepties in die peccaverit in te, & fepties in die converfus fuerit ad te, dicens: pœnitet me; dimitte illi.* Et Aug. ait ferm. 56. alias 48. de diverfis: „Dilige hominem qui tibi dicit: frater peccavi, ignofce mihi; „tunc fi non ignoveris, non dico, deles orationem de „corde tuo, fed deleberis de libro Dei."

Confect. 3. Peccant qui inimicis etiam veniam non petentibus non actu exhibent communia Chriftianæ dilectionis figna, & fpecialia in præparatione animi; immo qui ea figna non conferunt actualiter, fi ad eorum converfionem, vel imbecillium ædificationem abfolute neceffaria judicentur, tunc denegatio illorum fignorum effet certum latentis odii teftimonium. Sic enim de communibus dilectionis fignis loquitur D. Thom. 2. 2. q. 25, a. 9. in corp. „Sunt quædam figna, vel benefi„cia dilectionis, quæ exhibentur proximis in commu-

„ni, puta cum aliquis orat pro omnibus fidelibus, vel „pro toto populo, aut cum aliquod beneficium impen„dit aliquis toti communitati: & talia beneficia, vel „dilectionis signa inimicis exhibere est de necessitate „praecepti. Si enim non exhiberentur inimicis, hoc „pertineret ad livorem vindictae, contra id quod di„citur: *Levit.* 9. v. 18. Non quaeras ultionem, & non „memor eris injuriae civium tuorum." De beneficiis vero specialibus sic loquitur ibid. „Alia vero sunt be„neficia, vel dilectionis signa, quae quis exhibet regu„lariter aliquibus personis: & talia beneficia. vel di„lectionis signa inimicis exhibere non est de necessi„tate salutis, nisi secundum praeparationem animi, ut „subveniatur eis in articulo necessitatis, secundum „illud Prov. 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba il„lum; si sitit, potum da illi."

Sic peccant, qui inimicis negant communia beneficia, qualia sunt quae Christiano debentur a quolibet Christiano in communi, concivi a concive, cognato a cognato, vicino a vicino.

Sic peccant qui negant inimicis specialia beneficia, quando hinc sequitur scandalum, quale contingit, quando affines, vicini, &c. salutationem, colloquia, aliaque officia sibi negant: *Vae homini illi, per quem scandalum venit*, inquit Christus, Matth. 18. a. 7.

Sic peccant qui negant inimicis specialia signa dilectionis, cum ea inservire possent ad eorum conversionem: *unicuique Deus mandavit de proximo suo.* Si ergo possis inimicum tuum ad Deum convertere, & non facias, *sanguinem ejus de manu tua requiret Dominus: si occurreris bovi inimici tui, vel asino erranti, reduc ad eum; si videris asinum odientis te jacere sub onere, non pertransibis, sed sublevabis*, ait Script. Ergo a fortiori debemus animam inimici nostri specialibus dilectionis argumentis ab odio, quo exuritur, reducere, & a pondere peccati, quo premitur, sublevare.

ARTICULUS IV.

De Vindicta.

Vindicta est actus justitiae, quo justa poena rependitur pro punienda culpa.

Prop.

Prop. 1. Vindicatio, quæ fit vel ex livore, vel ex odio, vel ex malevolentia, est peccatum tanto gravius quanto major est ulifcentis fe malevolentia.

Prob. 1. Ex Script. *Non quæras:* inquit Deus: Lev. 19. v. 18. *ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum.* Et Paulus ad Theffal. 1. c. 5. v. 15. *Videte ne quis malum pro malo alicui reddat; fed femper quod bonum eft, fectemini invicem & in omnes:* Ergo vindicatio, quæ fit ex motivo odii, eft femper peccatum.

2. Ex D. Thom. 2. 2. q. 108. a. 1. „In vindicatione „confiderandus eft vindicantis animus: fi enim ejus „intentio feratur principaliter in malum illius, de quo „vindictam fumit, & ibi quiefcat, eft omnino illicitum; quia delectari in malo alterius pertinet ad o„dium, quod charitati repugnat, qua omnes homines „debemus diligere. Nec aliquis excufatur, fi malum „intendat illius, qui fibi injufte intulit malum, ficut „non excufatur aliquis per hoc, quod odit odientem „fe:" debemus enim non vinci a malo, fed vincere in bono malum.

3. *Rat.* Vindicta quæ fit vel ex odio, vel ex livore, opponitur charitati: ergo eft peccatum.

Confectaria hujus Doctrinæ.

Confect. 1. Peccant privati, qui authoritate propria volunt fibi ufurpare exercitium vindictæ; Deus enim injuriarum ultionem fibi refervavit, juxta illud ad Rom. 12. v. 19. *Vindicta mihi; ego retribuam.* Deinde, hi qui acceptas volunt ipfimet ulcifci injurias, non ducuntur zelo juftitiæ, fed odio & livore: ergo peccant.

Confect. 2. Peccant privati homines, qui vindictam coram judice pro acceptis injuriis perfequuntur, non ex zelo juftitiæ, fed ut irato fatisfaciant animo; tunc enim propriæ ferviunt cupiditati; qui enim ultionem coram judice perfequitur, debet id facere cum dilectione hominum & folo odio vitiorum; debet fibi proponere folum bonum juftitiæ, folum bonum pacis, ut alii non audeant contra bonos infurgere, & ne impunitas delictorum pariat incentiva vitiorum.

Prop. 2. Vindicta, quæ fit non authoritate privata, fed publica, non animo nocendi, fed folum animo cohi-

hibendi malos, & tuendi bonos, non est peccatum.

Prob. 1. Ex Script. ex Psal. 57. v. 11. *Lætabitur justus, cum viderit vindictam, manus suas lavabit in sanguine peccatoris:* Ergo vindicta est aliquando licita, cum justus ex Psalmista possit de ea gaudere, immo ex Paulo possit eam exigere a judice; dicitur enim ad Rom. 13. quod Princeps terrenus *Dei minister est, vindex in iram ei, qui male operatur.*

2. Ex D. Thom. 2. 2. q. 108. a. 1. in corp. „Si intentio vindicantis feratur principaliter ad aliquod bonum, ad quod pervenitur per pœnam peccantis, puta, ad emendationem peccantis, vel saltem ad cohibitionem ejus, & quietem aliorum, & ad justitiæ conversationem, & Dei honorem, potest esse vindicatio licita, aliis debitis circumstantiis servatis."

3. *Rat.* Cum vindicta sit cum prædictis circumstantiis, est actus justitiæ: ergo non est peccatum, sed actio licita.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Non peccant privati etiam homines, qui coram judice condignam exigunt injuriarum satisfactionem; possunt quidem, si velint, injuriam condonare, sed licite possunt pariter satisfactionem exigere: immo id aliquando postulat ordo justitiæ, ut scelerati timore pœnæ a bonorum vexatione abstineant.

Sic videmus in veteri testamento constitutos judices, coram quibus læsi debitam satisfactionem persequebantur. Idemque jus vigere in novo testamento cernimus, cum apud Christianos judices sint & tribunalia: immo Ecclesia interdum infligit censuras contra eos, qui pro injuriis satisfacere recusant.

Consect. 2. Non peccant personæ publicæ, qui pro accepta injuria debitam satisfactionem exigunt; immo peccarent, si non exigerent, cum eorum injuria vel in Deum, vel in Ecclesiam, vel in Rempublicam redundat: tunc enim debent ipsimet eam injuriam ulcisci juxta regulas prudentiæ vel propriæ vel alienæ.

Sic Elias non ex odio, sed ex instinctu divinitus inspirato jussit ignem de cœlo descendere in eos, qui eum com-

comprehensuri venerant. Sic Elisæus maledixit pueris eum irridentibus, qui statim ab ursis devorati sunt. Sic Sylvester Papa excommunicavit eos, qui eum in exilium miserunt. Ita D. Thom. 2. 2. q. 108. a. 1. ad 4.

Ubi tamen cavere debent qui in authoritate sunt constituti, ne sub specie boni publici privatas ulciscantur injurias.

Conject. 3. Cum ira sit appetitus vindictæ, eadem dicenda de ira, quæ de vindicta diximus. Unde ira est licita, & ex parte objecti, & ex parte modi, ut docet D. Th. 2. 2. q. 158. a. 2. in corp. „Si aliquis, *inquit*, appetat quod „secundum ordinem rationis sine vindicta fiat vindicta, „est laudabilis iræ appetitus, & vocatur ira per zelum. „Si autem aliquis appetat, quod fiat vindicta qualiter- „cumque contra ordinem rationis, puta, si appetat pu- „niri eum, qui non meruit, vel ultra quam meruit, vel „etiam non secundum legitimum ordinem, vel non „propter debitum finem, qui est conservatio justitiæ „& correctio culpæ, erit appetitus iræ vitiosus, & no- „minatur ira per vitium. Alio modo attenditur ordo „rationis circa iram quantum ad modum irascendi, ut „scilicet motus iræ non immoderate fervescat, nec in- „terius: quod quidem si permittatur, non erit absque „peccato, etiam si aliquis appetat justam vindictam.“

Et art. 3. in responsionibus ad argumenta, idem S. Doctor fuse docet, jram esse peccatum mortale. Primo. Quando vehementes motus excitat, qui omnino perturbant rationem; juxta illud Job. 17. v. 7. *Caligavit ab indignatione oculus meus.* Secundo. Quando ingens malum causat proximo, juxta illud Christi: Matth. 5. v. 22. *Omnis qui irascitur fratri suo*, scilicet malum ingens ei optando, *reus erit judicio*: & juxta Paulum talem iram inter opera carnis recensentem ad Galat. 1. Tertio demum. Quando ira ita est deordinata, ut dilectioni vel Dei, vel proximi repugnet; tunc enim, ut dicit Jacob. 1. v. 20. *Ira viri*, id est hominis carnalis, *justitiam Dei non operatur.*

Sic peccat qui ex zelo inordinato vel non irascitur cum oportet, vel irascitur, cum non oportet: de quo ait Bernard. Epist. 69. „Peccabis non minus nimis „irascendo, quam omnino non irascendo: siquidem

non

„non irasci ubi irascendum sit, est nolle emendare „peccatum: plus vero irasci quam irascendum sit, „peccatum peccato addere est.“ Tales sunt, qui ne irascantur vel gravissima permittunt scelera, & hi qui non nisi cum amaro zelo culpas vel levissimas arguunt. Utrumque extremum qui evitare voluerit, imitetur Christum, qui, & cum zelo expulit e templo vendentes & ementes & cum suavitate quoscumque excipiebat peccatores. Sequatur illud Pauli 1. ad Timoth. 4. v. 2. *Argue, obsecra, increpa in omni patientia.*

Consect. 4. Cum discordia oriatur ut plurimum ex ira, juxta illud Prov. 15. v. 18. *Vir iracundus provocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas*; eodem modo loquendum de discordia, quo de ira: & ita peccant graviter, qui concordes in bono hominum voluntates discordes efficiunt, juxta illud Prov. 6. Dominus odit *proferentem mendacia, testem fallacem, & eum qui seminat inter fratres discordias.* Et D. Thom. 2. 2. q. 37. art. 1. in corp. ait: „Per se discordat aliquis a proximo, quando „scienter & ex intentione dissentit a bono divino, & a „proximi bono, in quo debet consentire: & hoc est pec„catum mortale ex suo genere, propter contrarieta„tem ad charitatem, licet primi motus hujus discor„diæ, propter imperfectionem actus, sint peccata ve„nialia.“ Non peccant vero, qui homines in malo concordes separant, modo viis non utantur iniquis. Hoc enim exemplo suo Christus nos edocuit. *Non veni*, inquit, *pacem mittere, sed gladium; veni enim separare hominem adversus patrem suum, & filiam adversus matrem suam*: Matth. 10. v. 34. Et D. Thom. 2. 2. q. 37. a. 1. ad 1. sic loquitur: „Causare discordiam, „per quam tollitur malo concordia, scilicet in mala vo„luntate, est laudabile; & hoc modo laudabile fuit, „quod Paulus posuit dissensionem inter eos, qui erant „in malo concordes.“

De scandalo agemus, ubi de homicidio.

TRACTATUS VIII.
DE RELIGIONE.
CAPUT I.

Explicatur, quid ſit Religio, ſimulque variæ traduntur notiones ad intelligentiam hujus tractatus neceſſariæ.

Religio, de qua hic agimus, eſt virtus moralis divinitus infuſa, qua honor Deo debitus redditur, rebusque ſacris in ordine ad Deum.

Objectum Religionis Chriſtianæ eſt illud, quod per Religionem colitur.

Objectum primarium Religionis Chriſtianæ eſt Deus ſupereminens omnibus; unus in eſſentia, & trinus in perſonis: humanitas Chriſti, quatenus divinitati hypoſtatice unita.

Objectum ſecundarium Religionis Chriſtianæ ſunt omnes Sancti, & omnes res ſacræ, in quibus ſpecialiter relucet aliquid divinitatis: quales ſunt ſancti Angeli, animæ beatæ, res ſacræ, v. g. Sacramenta Eccleſiæ, Biblia, &c.

Objectum formale Religionis, ſeu motivum venerandi res ſacras, eſt ſuprema divinitatis excellentia omnibus rebus longe ſupereminens: quidquid enim cultu Religioſo veneramur, hoc ideo facimus, quia in eo relucet vel divinitas, vel aliquid emanans ſpecialiter a divinitate.

Religio alia eſt habitualis, alia actualis.

Religio habitualis eſt habitus inclinans ad actus Religionis, & avertens ab actibus Religioni oppoſitis.

Religio actualis eſt exercitium actuale Religionis: exercitium autem Religionis eſt actus vel elicitus a Religione, vel imperatus per Religionem.

Actus imperatus a Religione eſt actus quilibet bonus factus ex motivo Religionis.

Actus elicitus a Religione eſt actus, quo honor Deo debitus rependitur ob ſupremum ejus dominium ſuper omnia, v. g. devotio, oratio, &c.

CAPUT II.

De objecto Religionis, sive de his quæ cultum Religiosum merentur.

ARTICULUS I.

De substantiis spiritualibus, quæ cultum nostrum merentur.

Prop. 1. Sola divinitas potest & debet supremo latriæ cultu adorari.

Prob. 1. Ex Script. *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies:* Deut. 6. v. 13.

2. Ex Concil. Constantinop. „Credimus in Spiritum „sanctum Dominum & vivificantem, ex Patre proce- „dentem, & cum Patre & Filio adorandum & glori- „ficandum:" Ergo Deus unus in essentia, & trinus in personis est adorandus & glorificandus.

3. Ex Aug. lib. 10. de Civit. Dei c. 1. „Quæ itaque „*Latreia* Græce nuncupatur, & Latine interpretatur „servitus; sed ea qua colimus Deum - - hanc ei tan- „tum Deo deberi dicimus, qui verus Deus est, facit- „que suos cultores Deos."

4. *Rat.* Ille solus vere supremum meretur cultum. qui omnibus eminet, qui est causa omnium, & qui est ultimus omnium finis; quia supremus cultus supremam illam exigit & supponit eminentiam: patet autem, quod solus Deus omnibus emineat, omnium sit causa, & ultimus omnium finis: soli ergo Deo supremum cultum exhibere possumus. Hanc rationem innuit Paulus dicens: *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia; ipsi gloria in sæcula:* ad Rom. 11. v. 36.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Pater, Filius, & Spiritus sanctus debent adorari supremo latriæ cultu; quia quælibet ex illis personis est verus Deus: unde Aug. serm. contra Arianos: c. 29. „Cum igitur & Patri, & Filio, & Spiritui „sancto ista, quæ latria vocatur, servitute serviamus, „audiamusque legem Dei præcipientem, ut nulli alte- „ri, sed soli Domino Deo nostro hanc exhibeamus; „procul dubio unus, & solus Dominus Deus noster est „ipsa Trinitas, cui uni, & soli talem servitutem pieta- „tis jure debemus."

Confess. 2. Verbum divinum subsistens in natura divina & humana supremo latriæ cultu adorandum est; quia est verus Deus & verus Homo: verus Deus ratione naturæ acceptæ a Patre: verus Homo ratione naturæ humanæ acceptæ a Maria, juxta illud Joan. 1. v. 14. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*: v. 1. *Et Verbum caro factum est*. Unde Paulus ad Philip. 2. v. 10. *In nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum*; & ad Hebr. 1. v. 6. de Christo ait: *Et adorent eum omnes Angeli Dei.*

Confess. 3. Christus, etsi verus Homo, constans ex corpore & anima, sicut nostrum quilibet, tamen vere & proprie cultu latriæ adorandus est; etenim in humanitate Christi, ut dicit Paulus, *inhabitat omnis plenitudo divinitatis*, non figurative, *sed corporaliter*, id est vere & realiter, ad Coloss. 2. v. 9. Deinde humanitas Christi a divinitate sejungi non potest: unde Athanas. „Non enim „creaturam adoramus, absit; in Ethnicos, & Arianos „istiusmodi delirium competit: sed Dominum rerum „creatarum, Verbum Dei incarnatum adoramus - - ne„que Verbum adoraturi, Verbum a carne longe seponi„mus: sed cum sciamus Verbum caro esse factum, il„lud jam in carne situm Deum agnoscimus. Quis igitur „tam vecors est, ut Domino ita loquatur: absiste a cor„pore ut te adorem; aut quis ita impius est, ut cum Ju„dæis propter corpus dicat ei: cur tu, homo cum sis, fa„cis te ipsum Deum? Atqui non istiusmodi moribus le„prosus te adoravit; adoravit enim Verbum in corpo„re, adorarunt Apostoli, immo adoraverunt & Angeli:" Epist. ad Adulphum.

Confess. 4. Christus sive in cruce pendeat, sive in Eucharistia lateat, sive sedens ad dexteram Patris regnet, semper est adorandus cultu latriæ; quia Christus ubicumque sit, est verus Deus. Ita de Christo crucifixo Ambrosius loquitur: „Non lignum Crucis, sed Christum pas„sum adoramus." Regem adoravit Helena: „non li„gnum utique; quia hic Gentilis est error, & vanitas „impiorum; sed adoravit illum, qui pependit in ligno, „scriptus in titulo:" Ambros. de obitu Theodosii Imperatoris circa finem. Christum autem sub sacramentalibus speciebus velatum adorari ab Angelis, testes sunt

sancti Patres passim in suis operibus; sed instar omnium sit istud Augustini dictum in Ps. 98. *Nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit - - non solum non peccamus adorando; peccamus non adorando;* Christum autem regnantem in Cœlis chorus omnis & Angelorum & Beatorum perenni adoratione prosequitur, uti testatur Symbolum Apostolorum his verbis: *Sedet ad dexteram Patris,* ei omnino æqualis, ibique cum Patre & Spiritu sancto adoratur & conglorificatur.

Consect. 5. Actiones Christi theandricæ, id est humano-divinæ salutis nostræ operatrices, etsi transierint, tamen in memoriam revocatæ, supremo latriæ cultu una cum Christo sunt adorandæ; quia unum cum Christo efficiunt. Ita Abbas Culniacensis Epist. contra Petrobusianos: „Etenim cum dico mortem Domini, Resurrectio„nem Domini, Ascensionem Domini adoro, non aliud „quam mortuum Dominum, resurgentem Dominum, „ascendentem Dominum adorare me profiteor. Simili „intellectu, cum ante crucem humiliatus prosternor, „eum, qui in ipsa olim pro requie nostra tortus est, pro „vita nostra mortuus est, ut Deum & Dominum, cui „hoc solum debetur, adoro."

Consectaria hujus Doctrinæ.

De his, quæ non possunt cultu latriæ adorari.

Consect. 1. Nulla res creata, sive sit supra nos, ut Angelus, sive sit infra nos, uti res corporeæ, sive sit juxta nos, ut anima humana, potest supremo latriæ cultu honorari; quia hæc omnia esse nequeunt nostra beatitudo, & suprema veritas, immobiliter figens intellectum creatum. Ita Aug. lib. de vera Relig. cap. 55. „Non sit no„bis Religio in phantasmatis nostris. Melius est enim „qualecumque verum, quam omne quidquid pro arbitrio „fingi potest. Et tamen animam ipsam, quamvis anima „vera sit, cum falsa imaginatur, colere non debemus - „ „non sit nobis Religio, humanorum operum cultus. Meliores enim sunt ipsi artifices, qui talia fabricantur, quos tamen colere non debemus - - „ non nobis sit Religio, cultus scilicet latriæ, hominum „mortuorum: quia si pie vixerunt, non sic habentur, „ut tales quærant honores; sed illum a nobis coli volunt,

„ſunt, quo illuminante lætantur; meriti ſui nos eſſe „conſortes: honorandi ergo ſunt propter imitationem, „non adorandi propter Religionem - - " Non ſit Religio in Angelis; „neque enim & nos videndo Angelum beati ſumus, ſed videndo veritatem, qua etiam „ipſos diligimus Angelos, & his gratulamur - - & rurſus Deus verus colendus eſt, quo ſolo fruens beatus „ſit cultor ejus, & quo ſolo non fruens, omnis mens miſera eſt, qualibet alia re perfruatur:" Lib. 2. contra Fauſt. cap. 5.

Conſect. 2. Nullus Sanctus ſive Patriarcha, ſive Propheta, ſive Apoſtolus, ſive Martyr, quantacumque ſanctitate emineat, quantacumque miracula operetur: poteſt latriæ cultu adorari; quia res creata eſt, qua utendum, & non res increata, qua fruendum: ideo & Angeli, & Sancti non patiuntur ſe adorari, ſed e contra prohibent; ſic enim ait Joannes: *Et cecidi ante pedes ejus*, ſcilicet Angeli, *ut adorarem eum; & dixit mihi: Vide ne feceris; conſervus tuus ſum & fratrum tuorum habentium teſtimonium Jeſu: Deum adora:* Apoc. 19. v. 10. Paulus & Barnabas Liſtrienſibus volentibus eis ſacrificare, fortiter reſtiterunt, dicentes: *Viri quid hæc facitis? & nos mortales ſumus, ſimiles vobis homines, annuntiantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum:* Act. 14. v. 14. quod ita paucis explicat Aug. contra Fauſt. lib. 20. cap. 21. „Colimus ergo Martyres eo cultu dilectionis, & ſocietatis - - at eo cultu, „qui Græce latria dicitur, Latine dici uno verbo non „poteſt, cum ſit quædam proprie divinitati debita ſer„vitus, nec colimus, nec colendum docemus, niſi unum „Deum."

Prop. 2. Cultus ſupremus Deo debitus in nomine Chriſti mediatoris noſtri exhibendus eſt ſanctiſſimæ Trinitati.

Prob. 1. Ex Script. *Ego ſum via, veritas, & vita. Nemo venit ad Patrem, niſi per me:* Joan. 14. v. 6. *Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſalvabitur.* Cap. 10. v. 9. & rurſus: *Non eſt in alio aliquo ſalus; nec enim aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri:* Act. 4. v. 12. *Unus enim* Deus; *unus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus:* 1. ad

Tim. 2. v. 5. Ergo omnis cultus noster erga Deum per Christum exhibendus est.

2. Ex Traditione. Ex perenni Ecclesiæ praxi patet, cultum omnem in nomine Christi exhibendum sanctissimæ Trinitati; ideo omnes orationes sic concludit: *Per Dominum nostrum Jesum Christum.*

3. Ex Aug. „Sicut enim, *inquit Aug.* diabolus superbus hominem superbientem reduxit ad mortem; ita „Christus humilis hominem obedientem reduxit ad vitam: quia sicut ille elatus cecidit & dejecit consentientem; sic iste humiliatus surrexit & erexit credentem:" Lib. 4. de Trin. c. 10. Ergo per Jesum Christum cultus noster erigatur necessarium est. Et rursus idem Aug. „Oratio autem, quæ non fit per Christum, „non solum non potest delere peccatum, sed etiam ipsa „fit in peccatum:" in Psal. 108. v. 9.

4. *Rat.* 1. Ratio. Mediator inter Deum, & homines debet esse simul & Deus & homo; quia medium de utroque extremo participat. Solus autem Christus est simul Deus, & homo, Deus ratione naturæ acceptæ a Patre, homo ratione naturæ acceptæ a Maria: solus ergo Christus potest esse mediator inter Deum & homines: & proinde per Christum omnis cultus noster Deo est exhibendus.

2. Ratio. Homo lapsus per peccatum a justitia originali, in qua constitutus fuerat, eget mediatore, quo resurgat ab illo infelici statu, in quem detrusus est: hunc mediatorem in homine solo reperire non potuit, quia homo peccator est; in dæmone quærere non debuit, quia dæmon illusor est; in Angelo ambire non oportuit, quia Angelus minister est, servus in domo Dei: Ergo in solo Christo, Deo simul & homine, verus mediator occurrere potuit, ut docet Paulus: *Talis enim decebat, ut nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus*: ad Hebr. 7. v. 26.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Ut cultus religiosus sit Deo acceptus, debet in nomine Christi exhiberi *Per ipsum ergo*, ait Paulus, *offeramus hostiam laudis semper Deo placentem, id est fructum labiorum confitentium in nomine ejus.* ad Hebr.

13. v. 15. - - Sic in lege naturæ, sacrificium Abel, sacrificium Enoch, sacrificium Noe offerebatur in nomine Christi, qui promissus fuerat his verbis: *Inimicitas ponam inter te, & mulierem, & semen tuum, & semen illius; ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo ejus:* Gen. 3. v. 14.

Sic in lege Mosaica omnia sacrificia fiebant in fidem Christi venturi, qui eis per Moysem promissus fuerat his verbis: *Prophetam de gente tua & de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies:* Deut. 18. v. 15.

Sic in lege Evangelica nihil fit sancte, nisi in nomine Christi. *Nemo venit ad Patrem, nisi per me:* Joan. 14. v. 6.

Sic demum in cælo perenne laudis sacrificium ab omnibus electis perenniter offerendum, non nisi per Christum, & in nomine Christi offertur. *Talem,* inquit Paulus, *habemus Pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in cœlis, Sanctorum Minister, & tabernaculi veri, quod fixit Dominus, & non homo:* Ad Hebr. cap. 8. v. 1. Hinc est, quod Joannes *vidit agnum stantem in medio throni tamquam occisum:* Apoc. 5. v. 6. id est oblatum a prædestinatis, & offerentem prædestinatos.

Confect. 2. Nullum est exercitium spirituale in Christiana Religione, quod magis apud Deum valeat, quam pietas erga Deum per Christum. Hæc est illa pietas, quæ utilis est ad omnia. Hoc illud est ostium, per quod si quis non introierit, ille fur est & latro. Hoc illud est altare, extra quod si quis sacrificaverit, pollutus erit & profanus; stat enim firmum illud Christi effatum: *Qui non colligit mecum, dispergit:* Luc. 11. c. 23.

Prop. 3. Quamvis solus Deus supremo Latriæ cultu venerandus sit per Christum, & in nomine Christi; tamen Maria, Angeli, animæ beatæ, & res sacræ inanimes possunt sine idololatriæ vitio honorari, cultu tamen longe inferiori. Delatus Virgini, Hyperdulia nuncupatur; delatus vero Angelis & animabus sanctis: dulia dicitur; delatus vero rebus insensibilibus ad Deum vel Sanctos specialiter pertinentibus, cultus dicitur honorarius vel respectivus.

Prob. 1. Ex Script. *Mihi autem nimis honorati sunt ani-*

amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum: Pſal. 138. v. 17. Ergo Sanctos, utpote Dei amicos, venerari poſſumus.

2. Ex Concil. Trid. ſeſſ. 26. de invocatione Sanctorum, ubi mandat his, qui curam docendi habent: „Ut „fideles omnes diligenter inſtruant, docentes eos, San„ctos una cum Chriſto regnantes, orationes ſuas pro „hominibus Deo offerre: bonum atque utile eſſe ſuppli„citer eos invocare; & ob beneficia impetranda a Deo „per Filium ejus Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, „qui ſolus noſter Redemptor & Salvator eſt ad eorum „orationes, opem, auxiliumque confugere.“

3. Ex perenni praxi Eccleſiæ patet ſemper in honore habitos fuiſſe Sanctos. Dicitur enim in confeſſione publica: „Ideo precor beatam Mariam ſemper virginem, „& omnes Sanctos.“ Quod omni tempore fuiſſe obſervatum adeo certum eſt, ut inimici Eccleſiæ hanc conſuetudinem, ut ridiculam, a Paganis derivatam voluerint. „Ridiculum eſſe dicebant, *inquit Theodoretus,* „quod honore Martyres proſequamur; & inſignis ſtul„titia, ſi viventes ab his, qui vita functi ſunt, ullum ſibi „commodum comparare contendant:“ Prolog. Græcar. affect. Et juxta Aug. Manichæi nos eodem convicio verberabant, ut conſtat ex lib. 20. contra Fauſt. cap. 4. „Deſciſcentes a gentibus, - - ſacrificia eorum vertiſtis „in Agapes, idola in Martyres, quos votis ſimilibus co„litis, defunctorum umbras vino placatis, & dapibus.“

Rem illam ex profeſſo tractat Hieron. contra Vigilantium c. 3. „Dicis, *inquit*, in libello tuo, quod dum vivimus, mutuo pro nobis orare poſſumus; poſtquam au„tem mortui fuerimus, nullius ſit pro alio exaudienda „oratio, præſertim cum Martyres ultionem ſui ſangui„nis obſecrantes, impetrare non quiverint:“ en objectio Vigilantii, cui ita reſpondet Hieron. „Si Apoſtoli „& Martyres, adhuc in corpore conſtituti, poſſunt ora„re pro cæteris, quando pro ſe adhuc debent eſſe ſolli„citi: quanto magis poſt coronas, victorias, & trium„phos - - Meliorque erit Vigilantius canis vivens, „quam Paulus leo mortuus. Recte hoc de Eccleſiaſte „proponerem, ſi Paulum in ſpiritu mortuum confiterer. „Denique Sancti non appellantur mortui, ſed dormien„tes.“

„tes.“ Cui concordat Ambr. dicens: „Obſecrandi ſunt „Angeli pro nobis -- Martyres obſecrandi, quorum vi- „demur nobis quodam corporis pignore patrocinium „vindicare: poſſunt pro peccatis rogare noſtris, qui „proprio ſanguine etiam, ſi quæ habuerint, peccata la- „verunt - - non erubeſcamus eos interceſſores noſtræ „infirmitatis adhibere; quia ipſi infirmitatem corporis, „etiam cum viverent, cognoverunt:“ Lib. de Viduis cap. 9.

4. *Rat.* 1. Ratio. Cultus religioſus includit fidem, ſpem, & charitatem, ut docet Eccli. c. 2. v. 8. his verbis: *Qui timetis Dominum, credite illi -- qui timetis Dominum, ſperate in illum - - qui timetis Dominum, diligite illum:* ſed nihil vetat nos exhibere Mariæ, Angelis, & Sanctis fidem, ſpem, & charitatem, modo id fiat cum ſubordinatione ad Deum: Ergo nihil vetat, ut eis cultum religioſum exhibeamus. Totum patet hac inductione.

Deo credimus, quia verax eſt: ſed qua fide Deo revelanti credimus, eadem Sanctis & Angelis revelationem nobis divinam communicantibus aſſentimur: *Spiritu Sancto quippe inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines:* quod ſi præconibus Divinæ revelationis fidem negamus, Deo pariter negemus neceſſarium eſt - - In Deum ſperamus, quia omnipotens: ſed qua ſpe in Divino auxilio confidimus, eadem in Sanctis, nobis a Domino in auxilium miſſis, intrepidi confirmamur; ſcriptum eſt enim: *Angelis ſuis Deus mandavit de te, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis:* Pſal. 90. v. 11. - - Deum diligimus, quia eſt ſumme bonus: ſed qua dilectione Deum diligimus, eadem Sanctos, divinæ bonitatis per beatitudinem immobiliter participes, diligamus neceſſarium eſt; unde Joan. 1. c. 4. v. 21. *Hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum,* id eſt, una & eadem dilectione Deum & proximum diligat.

2. Ratio. Cultus Deo debitus, in ſpiritu, & veritate exercendus, non ſingularis eſſe debet, ſed communis; non privatus, ſed publicus; oblatus per nos Chriſto, & per Chriſtum Deo: adeo ut omnes Sancti, tam comprehenſores, quam viatores ſeſe offerant Chriſto; & Chriſtus, & Sanctos, & ſeſe offerat Patri indiſſolubili obla-

tione, qualem decet esse inter caput & membra. *Ita multi unum corpus sumus in Christo*: ad Rom. 12. v. 5. Sicuti ergo unius, & ejusdem corporis membra mutuo se juvant spirituum animalium commercio; ita Sancti omnes mutuis se juvant apud Deum precibus. Et rursus: uti membra ignobiliora honorem deferunt nobilioribus: ita viatores homines honorem deferant Sanctis comprehensoribus justum est.

In illa autem precum communione, in illa erga Sanctos reverentia, situm esse cultum Duliæ, & Hyperduliæ contendimus; qui cultus nihil habet, quod idololatriam sapiat: nec enim, ut opinantur perperam hæretici, Angelis, aut Sanctis vel immensitatem, vel omnipotentiam, vel omnium rerum scientiam attribuimus, qua & preces audire, & exaudire valeant: quod vident, Deo revelante vident: quod faciunt, Deo operante faciunt; quibus præsto sunt, Deo adjuvante opitulantur: & ideo cum Mariam, Angelos, vel Sanctos veneramur, non in creaturis cultum nostrum sistimus, sed solam sapientiam, potentiam, misericordiam Dei, in ipsis relucentem, & per eos ad nos derivatam, veneramur, ut docet Aug. de Trin. l. 18. c. 6.

§. I.

De cultu Mariæ.

Nihil est in Ecclesia firmius stabilitum, quam cultus specialis Hyperduliæ, qui a singulis fidelibus defertur Virgini Mariæ: quia Maria est quidem Christo inferior, sed est omnibus puris creaturis excellentior in donis supernaturalibus; ideoque majorem meretur reverentiam. Christus meretur cultum supremum: quia in Christo, ut dicit Paulus, *inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*; Col. 2. v. 9. Maria meretur cultum inferiorem; quia per novem menses in ea habitavit Divinitas, juxta illud Angeli: *Dominus tecum.* Christus habet omnem plenitudinem gratiæ pertinentem ad Officium Redemptoris: *Vidimus eum plenum gratiæ & veritatis*: Joan 1. v. 14. Maria habet plenitudinem gratiæ pertinentem ad officium Matris Dei, juxta illud Angeli: *Ave Maria gratia plena.* Christus est collocatus, non in ordine

dine naturali præcise, uti res, quæ istum mundum constituunt; non in ordine gratiæ præcise, uti res, quæ ad salutem nos conducunt: sed insuper situs est in ordine hypostatico, ut dicunt, subsistens ea subsistentia, qua verbum subsistit. Maria pariter habet, quod quodammodo ad ordinem hypostaticum pertineat, cum vere mater sit, non hominis solum, sed Dei; qua dignitate nihil altius. Christus magnus fuit, non divitiis, sed virtutibus, non potestate, sed sanctitate: quæ dotes verum cultum merentur. Ita & Maria in omnibus fuit Christo simillima, manens tamen pura creatura. Mariæ dignitatem, simulque honorem ei debitum his verbis complexa est Ecclesia, quæ illi hæc Scripturæ verba accommodat: *Aurora fulgens, pulchra ut Luna, electa ut Sol, terribilis ut castrorum acies ordinata.* Dicitur 1. *Aurora fulgens:* sicuti enim Aurora est prænuntia Solis venturi; ita Maria & prænuntia, & Mater fuit Christi, qui est Sol & lux spiritualis, *illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum*: Joan. 1. v. 9. 2. *Pulchra ut Luna:* nam sicuti nullum est sydus Soli similius quam Luna; ita nullus Sanctus Christo similior, quam Maria. 3. *Electa ut Sol:* etenim sicuti in Sole collegit Deus omnem copiam lucis in variis dispersam syderibus; ita in Maria voluit Deus longe uberiorem reperiri gratiarum collectionem, quam in omnibus Sanctis. 4. *Terribilis, ut castrorum acies ordinata;* quia hæc est, de qua scriptum legitur: *Inimicitias ponam inter te, & mulierem - - Ipsa conteret caput tuum*: Gen. 5. v. 15.

§. II.

De Cultu Angelorum.

2. Nihil est in Ecclesia antiquius statutum, quam cultus Duliæ sanctis Angelis exhiberi solitus. Angeli quippe, ut ait Paulus, *sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis*: ad Hebr. 1. v. 14. quapropter reverentiam eis per sanctiores homines exhibitam legimus. Jacob ait: *Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis*: Gen. 48. v. 16. & Joannes innuens gratiam & pacem ad nos ministerio Angelorum derivari, ait, *Gratia vo-*

 bis

bis & pax ab eo, qui est, qui erat, & qui venturus est, & a septem spiritibus, in conspectu throni ejus: Apoc. 14. Deus enim ita ordinem suæ providentiæ disposuit, ut Synagogam, Ecclesiam, immo cœlestem Jerusalem, non nisi Angelorum ministerio dirigat. Angeli olim Synagogæ præficiebantur, juxta illud dictum Moysi: *Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locum, quem paravi*: Exod. 23. v. 20. Nunc Angeli Ecclesiæ continuo ministrant, tum eam a malis purgando, ut indicant hæc Christi verba: *Mittet filius hominis Angelos, & colligent de regno ejus omnia scandala, & eos qui operantur iniquitatem*: Matth. 13. v. 41. tum parvulis, id est justis, opitulando: *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei*: Matth. 18. v. 10. ut eos scilicet adjuvent. Demum Angeli cœlestem Jerusalem ornant, throno Domini semper assistendo, ut testatur Joan. cum ait: *Et vidi, & audivi in circuitu throni vocem Angelorum multorum dicentium -- Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & divinitatem*: Apoc. 5. v. 11. unde vix dici potest, quot beneficia Angeli hominibus conferant. Debiles potentia sua sustinent; & in hoc imitantur Patrem, cui attribuitur potentia. Cæcutientes sua luce illuminant; & in hoc imitantur Filium, cui attribuitur sapientia. Tepidos suo ardore inflammant; & in hoc æmulantur Spiritum sanctum, cui attribuitur amor.

Justos promovent ad virtutem, eorumque orationes Deo offerunt, juxta illud: *Stetit Angelus ante Altare habens thuribulum aureum, & data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus Sanctorum omnium*: Apoc. 8. v. 3. Peccatores a vitiis avocant, & pro eis Omnipotentem orant. *Usquequo tu non misereberis Jerusalem, & urbium Juda, quibus iratus es?* ait Angelus Zach. 1. v. 12.

Singulos, si fas est, percurramus homines. Quis est homo, quem Angeli singulari beneficio non devinciant? Unumquemque nostrum a nativitate custodiunt, juxta illud Psal. 90. v. 11. *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis*. Quæ verba etsi Augustinus de Christo ad honorificentiam intelligat, Theodoretus, & Bernard. ad omnes homines referunt. Et ita fideli-

deliter custodiunt, ut nec pertinaciores peccatores deserant, donec, quantum in ipsis est, eos post mortem suscipiant, ut Deo offerant, juxta illud Luc. 16. v. 22. *Factum est, ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ.* Dum sic contra aereas decertamus potestates, obsessos a dæmonibus majori & fortiori numero cingunt nos, uti cingebant Elisæum. *Et ecce mons plenus equorum & curruum igneorum in circuitu Elysei:* 4. Reg. 6. v. 18. Circumstantes dæmones aut ligant, ut Raphael ligavit Asmodæum in deserto: Tob. 8. v. 3. aut eorum ora vorantia concludunt, uti fecerunt in gratiam Danielis, qui ait: *Deus meus misit Angelum suum, & conclusit ora leonum & non nocuerunt mihi:* Dan. 6. v. 22. 8. Concupiscentiæ flammas temperant, tristitiæ acorem mitigant, uti flammas fornacis Babylonicæ cohibuerunt, ne nocerent pueris, & ab eis omnem doloris & tristitiæ causam longe averterunt, juxta illud: *Et fecit medium fornacis, quasi ventum roris flantem, & non tetigit eos omnino ignis, neque contristavit, nec quidquam molestiæ intulit;* Dan. 3. vers. 50. 9. Errantes revocant, uti reduxerunt Agar & Saram: Gen. 16. v. 9. 10. Periclitantes a discrimine peccati liberant, uti liberarunt Loth a Sodomis; sic enim Loquitur Scriptura: *Cogebant eum Angeli, dicentes: surge, tolle uxorem tuam & duas filias, quas habes, ne & tu pariter pereas:* Gen. 19. v. 15. Detentos peccatis liberant, uti Petrum eduxerunt e carcere: de quo ita Script. Act. 12. v. 7. *Et ecce Angelus Domini astitit - - & lumen refulsit in habitaculo; percussoque latere Petri, excitavit eum, dicens: surge velociter, & ceciderunt catenæ de manibus ejus.*

Denique multa similia conferunt beneficia, quæ omni gratum animi cultum haud dubie promerentur. An enim, ut optime quidam recentior ait, vetabimus gratias illis habere, qui nos tot obruunt officiis? An orabunt illi pro nobis, nec ut orent, orari, & compellari poterunt? An nostras commendabunt orationes, suisque exaggerabunt, nec tantum beneficium fas erit nobis vel prece aliqua demereri, vel postea gratiarum actione commemorare? An ergo grata Deo non est Religio nostra, nisi ingrata? Numquid ut pii simus, abdicanda

da pietas est, & obdurandus animus, ut adjutores, fautores, præsides, gratulatoresque salutis nostræ, sanctos Angelos, taciti, duri, brutique prætermittamus, & aspernemur? Ita Thomasinus de Incarn. l. XI. c. 4. n. 3.

§. III.

De Cultu Sanctorum.

3. Nihil justius stabilitum est in Ecclesia cultu Duliæ erga Sanctos beatitudinis æternæ participes; eadem enim est ratio de animabus Sanctis, quæ est de Angelis: Sancti enim sunt in cælo Angelis æquales, juxta illud Matth. 22. v. 30. *Erunt sicut Angeli in cœlo.* Deinde Sanctorum invocationem suadere non operosum est. 1. Christus intercedit pro nobis secundum humanitatem: *Semper vivens ad interpellandum pro nobis*: ad Hebr. 7. v. 25. *Si quis peccaverit, advocatum habemus Jesum Christum justum*: 1. Joan. 2. v. 1. Si ergo caput nostrum orat pro nobis, cur non etiam membra ejus, Sancti scilicet cum eo regnantes, & sese Christo conformantes orarent pro nobis? 2. Vivi orant pro se invicem: *Orate pro invicem, ut salvemini*: Jacobi 5. v. 16. Cur animæ beatæ charitate perfectiores, apud Deum ferventiores, intentione puriores, obmutescent? Aut Sancti non orant pro nobis in cœlis, ut orabant in terris, vel quia res est eis indigna, & ita oratio illa non conveniet Christo; aut quia res est tantæ excellentiæ, ut soli Christo & non aliis conveniat: quod si ita sit, ergo non conveniet nobis viatoribus, aut quia res est impossibilis puris creaturis preces nostras ignorantibus, quasi Deus revelare non possit Sanctis præsentia, qui revelavit Prophetis futura; revelare, inquam, vel in verbo, vel extra verbum, ut loquuntur Theologi.

Quomodo autem Sancti possint & preces nostras audire Deo revelante, & exaudire Deo approbante, incertum est. Illud solum pro certissimo habendum, Sanctos & preces nostras audire, nobisque posse suppetias ferre. Preces nostras audiri a Sanctis docet August. lib. de cura pro mortuis c. 15. Illud idem docet Greg. Dial. 4. c. 35. lib. 2. Moral. cap. 3. „Quomodo, *inquit*, „non omnia videant, qui videntem omnia vident?“

Et

Et Ambr. ferm. 14. fanct. Nazarii, & Celfi: „Non „clauditur locis Martyr, qui diffunditur meritis: invo„cafti ubique Martyrem, ubique te exaudiet ille, qui „honoratur in Martyre.“

Sanctos autem nobis ubique fuppetias ferre, teftis eft Hieron. contra Vigil. „Si agamus ubique, ergo & hi, „qui cum agno funt, ubique effe credendi funt, non im„menfitate naturæ uti Deus, fed celeritate operationis, „uti fervi Domini: & cum diabolus, & dæmones toto „vagentur orbe, & celeritate nimia ubique præfentes „fint; Martyres poft effufionem fui fanguinis arca ope„rientur inclufi, & inde exire non poterunt?“ et Ambrof. ferm. de fanct. Nazario & Celfo ita nos ad Martyrum venerationem adhortatur: „Nemo autem fibi „de abfentia blandiatur. Præfentior eft, qui fe animis „inferit, quam qui oculis proteftatur“ - - Omnia fuadent, Sanctos vita functos ardentius pro nobis orare, quam dum viverent; quippe nunc major eft eorum charitas, univerfalior provida eorum cura: foli orabant in terris, in cœlis omnes fimul: hic diffipabantur curis, ibi folo Deo occupantur.

§. IV.

De cultu exhibito corporibus Sanctorum.

4. Non idololatrica, fed pia eft, quæ redditur corporibus fanctorum veneratio: fuit enim, tefte Hieronym. contra Vigilan. & in Synagoga apud Judæos, & in Ecclefia apud Chriftianos perenniter obfervata: de hoc enim ita loquitur contra illum hæreticum: „Si non „fint honorandæ reliquiæ Martyrum, quomodo legi„mus: pretiofa in confpectu Domini mors fanctorum „ejus? Si offa mortuorum polluunt contingentes, quo„modo Elifæus mortuus mortuum fufcitavit, & vitam „dedit corpus, quod juxta Vigilantium jacebat immun„dum? ergo omnia caftra Ifraelitici exercitus, & po„puli Dei fuere immunda; quia Jofephi, & Patriarcha„rum portabant corpora in folitudine, & ad terram „fanctam immundos cineres pertulerunt. Jofeph quo„que, qui in typo præceffit Domini Salvatoris noftri, „fceleratus fuit, qui tanta ambitione Jacobi in Hebron

„offa portavit, ut immundum patrem avo, & atavo fo-„ciaret immundis, & mortuum mortuis copulavit.“ A Synagoga tranfit ad Ecclefiam. „Ergo Martyrum im-mundæ funt reliquiæ: & quid paffi funt Apoftoli, „ut immundum Stephani corpus tanta funeris ambi-„tione præcederent, ut facerent ei planctum magnum, „ut eorum luctus in noftrum gaudium verteretur - - „Sacrilegus dicendus eft nunc Auguftus Arcadius, qui „offa beati Samuelis longo poft tempore de Judæa tran-„ftulit in Thraciam - - Stulti omnium Ecclefiarum po-„puli, qui occurrunt fanctis reliquiis - - Mortuum fu-„fpicaris, & idcirco blasphemas: lege Evangelium, „Deus Abraham, Deus Ifaac, Deus Jacob non eft Deus „mortuorum, fed vivorum.“ An vivent Sanctorum re-liquiæ ad beneficia præftanda, & non ad obfequia re-cipienda? Et ne Hieronymus folus de hac re fcripfiffe putetur, audiatur Bafilius in Pf. 115. „In priori lege „dicebatur Sacerdotibus & Nazaræis illud: fi quis te-„tigerit cadaver, immundus erit - - Nunc e diverfo, „Martyris offa quisquis attigerit, ob gratiam corpori „infidentem fit quadantenus fanctificationis particeps.“ Et Chrif. Hom. in Sanctum Julianum docet, nos per of-fa Sanctorum inflammari ad pietatem, ficuti imbelles per arma cruentata excitantur ad pugnam: & beatos il-los cineres Chriftianis fanctam pandere Philofophiam. Et Hom. 26. in 2. Cor. c. 12. fufe docet, honorem San-ctorum reliquiis exhibitum in ipfam Chrifti gloriam re-dundare. „Regnat, *inquit*, gloriofe Chriftus, cum cor-„pora Sanctorum a vivis Imperatoribus impenfius ho-„norantur, cum ad Sanctorum fepulchrum Reges ad-„volvuntur.“

§. V.

De cultu Reliquiarum.

5. Non idololatrica, fed pia eft ea Ecclefiæ confue-tudo, qua rebus inanimibus fpecialem aliquem ordinem vel ad Deum, vel ad Sanctos dicentibus, cultus impen-ditur. „O quanta Sanctorum virtus! *inquit Chryfoft.* „*Hom.* 8. *ad Popul. Antioch.* Non fola ipforum verba „& corpora, fed & ipfa indumenta creaturæ omni per-

„pe-

„petuo venerabilia ſunt. Eliæ Melote Jordanem diviſit Eliſæus. Calceamenta trium puerorum ignem concul-„caverunt. Eliſæi lignum aquas mutavit, & ut fer-„rum in ſuperficie portarent, effecit. Moyſi virga ma-„re rubrum diviſit, petram ſcidit. Pauli veſtimenta „languores expulerunt. Umbra Petri mortem fuga-„vit.“ Eidem argumento inſiſtit Hieron. epiſt. ad Marcellam hortando, ut commigret Bethleem. „Venera-„bantur quondam Judæi Sancta Sanctorum, quia ibi „Cherubim, & Propitiatorium, & Arca teſtamenti, „Manna, Virga Aaron, & Altare aureum. Nonne ti-„bi venerabilius videtur ſepulchrum Domini, quod „quotieſcumque ingredimur, toties jacere in ſyndone „cernimus Salvatorem?“

§. VI.

De Cruce, in qua Chriſtus pependit. De lancea, clavis, & aliis inſtrumentis Paſſionis Chriſti, quæ ſunt quaſi Chriſti Reliquiæ.

Ipſa Crux, in qua Chriſtus pependit, lancea, qua ejus latus perforatum eſt, ſpinæ, quibus caput opertum eſt, clavi, quibus manus & pedes Chriſti Cruci affixi ſunt; demum hæc omnia inſtrumenta, quibus Chriſtus ſalutem noſtram in Cruce operatus eſt, magno in honore in Eccleſia ſemper habita ſunt.

Probatur 1. Ex Cyrillo, qui docet lignum Crucis Chriſti ad diverſas orbis regiones particulatim miſſum; ita enim loquitur Catecheſi quarta. „Ligno crucis uni-„verſus tandem orbis terrarum particulatim oppletus „eſt:“ & Catecheſi decima ait: ſtudium illud ſumendi particulas Crucis Chriſti ex fide procedere.

2. Ex Chryſoſtomi libro, quod Chriſtus ſit Deus. Totus orbis, inquit, exiguas Crucis particulas habere contendit, „et qui parvum quiddam ex illo habent, „hoc auro includunt - - - Omnes eo magis ornantur, „quam diadematum coronis, vel multis gemmatis mo-„nilibus & torquibus.“

3. Ex Theodoreto in caput 1. Iſaiæ, ubi loquens de Jeruſalem ait: „Ad illam confluunt homines, videre „geſtientes non murorum amplitudinem, neque turrium „ſublimitatem, &c. Sed ſepulchrum Dominicum, & „Cru-

„Crucis formam Dominicæ, & parvum illud, ſed fama „celeberrimum, Præſepe.

4. Ex Paulino ſcribente ad Severum epiſtola 11. eique mittente particulam de ligno Crucis, cui donum illud ita commendat. „Accipite *inquit*, magnum in modico mu„nus, & in ſegmento pene atomo haſtulæ brevis ſumi„te munimentum præſentis, & pignus æternæ ſalutis. „Non anguſtetur fides veſtra carnalibus oculis parva „cernentibus, ſed interna acie totam in minimo vim „Crucis videat - - Tubello aureolo rem tantæ benedi„ctionis incluſimus, &c. Et idem Paulinus docet, quod „experimento reſurrectionis inventa & probata Crux „Chriſti eſt, dignoque mox ambitu conſecratur, condita „paſſionis loco Baſilica - - Arcano poſitam ſacrario cru„cem ſervat, quam Epiſcopus urbis ejus - - - Adorandam „populo Princeps ipſe venerantium promit.

5. Ex Ambroſio ſermone de obitu Imperatoris Theodoſii, ubi deſcribens zelum Helenæ, ait: „Sapienter He„lena egit, quæ crucem in capite Regum levavit & lo„cavit, ut Crux Chriſti in Regibus adoretur, &c."

Ex Ruſtico, qui contra Acephalos diſputans ait: „Clavos, quibus Chriſtus crucifixus eſt, & lignum vene„rabilis Crucis, omnis per totum mundum Eccleſia abs„que ulla contradictione adorat."

6. Ex Hieronymo epiſtola ad Marcellam, eam adhortans ut comigeret Bethleem, ubi ait: „Venerabantur „quondam Judæi Sancta Sanctorum, &c - - Nonne ti„bi venerabilius videtur ſepulchrum Domini?"

Probatur demum ratione D. Thomæ. Honor ſeu reverentia, inquit S. Doctor, non debetur niſi rationali naturæ; creaturæ autem inſenſibili non debetur honor vel reverentia, niſi ratione ſpiritualis naturæ, quam vel repræſentat, vel cum qua conjungitur; unde homines venerantur imaginem, quæ Regem repræſentat, & veſtimenta, quæ cum eo uniuntur. Sic ergo, ſi loquamur de Cruce, in qua Chriſtus crucifixus eſt, utroque modo a nobis veneranda eſt; uno ſcilicet modo, in quantum nobis repræſentat figuram Chriſti extenſi in ea; alio modo, ex contactu ad membra Chriſti, & ex hoc quod ejus ſanguine perfuſa eſt.

Si

Si quæras, quo cultu hæc crux adoranda sit? Respondeo, juxta aliquos, eadem adoratione adoratur, qua Christus; quia Christus una cum cruce unum efficit: causa enim principalis, ut ajunt, & instrumentalis, unum & adæquatum efficiunt principium. Juxta alios, adoratur solum adoratione respectiva; quia aspersa Christi sanguine Christum vividius in mentem revocat, quam aliæ cruces, quæ ipsum repræsentant.

ARTICULUS II.

De usu & cultu Symbolorum & Imaginum.

Symbolum est signum sensibile aliquid spirituale subobscure exhibens. Tales sunt metaphoricæ locutiones, quibus Divinitas nobis in Scriptura depingitur.

Imago est rei corporeæ similitudo ad instar illius expressa. Talis est imago hominem repræsentans.

§. I.

De usu Symbolorum.

Prop. 1. Licitum est symbola efformare, quibus Dei naturam, ejusque proprietates sub figuris sensibilibus exprimimus.

Prob. 1. Ex Script. Licitum est sub his signis sensibilibus Deum repræsentare, sub quibus Scriptura eum repræsentat, & quibus Deus ipse voluit apparere hominibus: Atqui Scriptura sub signis sensibilibus Deum nobis sæpe repræsentat, & ipse sub iis voluit nobis apparere: Ergo, &c. Probatur minor per partes.

Primo. Deus dicitur in Scripturis habere vultum, oculos, pedes, manus, &c. non eo sensu, quod Deus figuram humanam habeat, sed eo sensu, quod membra humana Deo adscripta proprietates Divinas significent; v. g. oculi significant providam ejus curam super justos, juxta illud: *Oculi Domini super justos*: significant etiam vim penetrandi omnia, juxta illud: *Oculi Domini sole lucidiores.* Aures designant paternam promptitudinem in exaudiendis nostris precibus, juxta illud: *& aures ejus in preces eorum.* Nares, odoratusve designant gratam tum precum, tum sacrificiorum approbationem, juxta illud: *odoratus est Dominus odorem suavitatis.* Os, loquelave designant claram Divinæ volun-

tatis manifestationem, juxta illud dictum de Moyse: *ore ad os loquor ei.* Vultus, & facies designant modo iram Dei, modo Dei misericordiam, juxta diversos modos, secundum quos describuntur: vultus iratus Dei iram, vultus benignus Dei misericordiam exprimunt.

Manus & dextera significat efficacem operationem virtutis Divinæ, juxta illud, memento -- quod te eduxerit Deus de Ægypto *in manu forti & brachio extento.* Pedes, & incessus festinatio designant tum auxilium Dei erga pios, tum ultionem Divinam erga impios, juxta illud: *Domine ad adjuvandum me festina,* id est, mihi prompte succurre.

Secundo. Deus sub multiplici specie corporea apparuit hominibus. Apparuit enim Deus Adamo innocenti deambulans in Paradiso, & familiari conversans colloquio. Apparuit & Adamo peccatori dicens: *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est:* ejecit illum e paradiso voluptatis, ejusque ingressum vetávit flammeo gladio atque versatili. Abeli apparuit juxta multos in igne oblatas hostias inflammante. Noemo visus est sensibiliter, futurum prænuntians diluvium. Ad Abraham venit sub hominis forma, & sub hospitis figura. Jacob viatorem exeuntem e domo paterna comitatur, & cum eo redeunte colluctatur. Moysem, modo in rubo ardenti, modo in monte accenso alloquitur, modo digito suo descriptum præbet Decalogum.

3. Ex Synod 7. Act. 6. ubi Epiphanius Diaconus probat licitum esse uti Symbolis & imaginibus, ex eo quod licitum sit sacram Scripturam legere; sic enim ratiocinatur: „Si Evangelium legendum Patres minime „tradiderunt, nec imagines figurandas: at si hoc & „illud; sequitur enim titulationis, vel picturæ forma„tio Evangelicam relationem, & hæc picturalem nar„rationem; utraque bona ac honorabilis." Et Adrianus Papa scribit ad Patres ejusdem Concilii act. 11. his verbis: „Sicuti Divinæ Scripturæ libros, ipsas imagi„nes ob memoriam venerationis habemus, nostræ fi„dei puritatem servantes:" Ergo sicuti licitus est haud dubie sacræ Scripturæ usus divinas perfectiones legentibus exhibentis: ita & licitus est symbolorum usus res spirituales quibuscumque intuentibus exhibentium.

3. *Rat.*

3. *Rat.* Ea eſt hominis natura, ſaltem poſt peccatum Adami, ut ſpirituales Dei perfectiones nonniſi per ſenſibiles figuras ſibi depingere valeat, ut quilibet experitur; unde ait Paulus ad Rom. 1. v. 29. *Invisibilia Dei a creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque ejus virtus & divinitas.* Cum ergo Deus naturæ hominum ſeſe accommodet, non vetat, immo permittit, ut perfectiones divinas, licet ſpirituales, nobis ſub his ſenſibilibus ſignis, ſeu ſymbolis, quæ Scriptura commemorat, exhibeamus.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Illicitus eſt eorum ſymbolorum uſus, quibus divinæ perfectiones depinguntur, ſi nullum fundamentum habeat neque in Scriptura, neque in traditione, ſed in ſola vel pictorum imaginatione, vel hominum ad idololatriam proclivitate.

Unde ait Scriptura Deut. 4. v. 15. *Non vidiſtis aliquam ſimilitudinem in die, qua locutus eſt Dominus vobis in Horeb de medio ignis, ne forte decepti faciatis vobis ſculptam ſimilitudinem, aut imaginem maſculi, vel fœminæ, ſimilitudinem omnium jumentorum - - Et errore deceptus adores ea & colas, quæ creavit Dominus Deus tuus in miniſterium cunctis gentibus, quæ ſub cælo ſunt.* Et Iſai 40. v. 18. *Cui ergo ſimilem feciſtis Deum, aut quam imaginem ponetis ei?* & v. 25. *Cui aſſimilaſtis me, & adæquaſtis, dicit Sanctus?* & Paul. Act. 17. v. 19. *Genus ergo cum ſimus Dei, non debemus æſtimare auro, aut argento, aut lapidi, ſculpturæ artis, & cogitationis hominis, Divinum eſſe ſimile.* Et Synodus 7. act. 6. „Si animam, præſertim cum ſit creata, impoſſibile eſt depingere, quanto magis incomprehenſibilem & inveſtigabilem Unigeniti Filii Divinitatem?“ Et Damaſcenus oratione prima de imaginibus ait: „Imagine non Divinitatem inviſibilem, ſed carnem viſibilem exprimo.“

Conſect. 2. Licitus eſt eorum Symbolorum uſus, quibus Divinitatis perfectiones his figuris exprimimus, quæ fundamentum habent vel in Scriptura, vel in traditione. Sic depingi poteſt Pater æternus crine niveo, ſenecta veneranda & antiquitate, ſedens in Throno, co-

ram quo libri omnes aperti sunt, septus Angelis, ignitus sede; quia sic Danieli apparuit: qua visione, inquit Catechismus Concilii, significatur Dei æternitas, & infinita ejus cognitio, qua omnes hominum & cogitationes & actiones, ut de iis judicium ferat, intuetur.

Sic spiritus sanctus potest depingi sub specie nubis, sub specie columbæ, sub specie ignis; quia apparuit sub specie nubis obumbrantis Virginem, sub specie columbæ designantis Christum, & sub specie linguarum ignitarum inflammantium Apostolos.

Prop. 2. Licitus est usus vel Symbolorum, vel Imaginum, quibus nobis depinguntur Angeli.

Probatur Script. Licitum est sub his signis sensibilibus Angelos repræsentare, sub quibus Scriptura eos repræsentat, & sub quibus ipsi apparuerunt hominibus: atqui Scriptura Angelos repræsentat sub signis sensibilibus, ipsique sub iisdem signis hominibus apparuerunt: Ergo licitum est Angelos sub signis sensibilibus depingere. Minor patet: Angeli apparuerunt Abrahamo & Loth sub specie hominum peregrinantium.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Illicitus est horum Symbolorum usus, quibus Angeli, eorumque perfectiones depinguntur, si nullum fundamentum habeat nec in Scriptura, nec in traditione, sed in sola vel pictorum vel hominum imaginatione: unde videmus, quod Moyses in Scriptura nullam Angelorum picturam faciat, nisi ubi cœperunt sub specie humana apparere, indicans eas picturas non arbitrio esse relinquendas, sed ex divina determinatione pendere.

Consect. 2. Licitus est eorum Symbolorum aut Imaginum usus, quibus Angelos exprimimus, quæ fundamentum habent vel in Scriptura, vel in traditione. Sic depingi possunt Angeli sub specie humana, eisque alæ affingi, ut intelligant fideles, inquit Catechismus Trident. quam propensi sint in humanum genus, & quam parati ad Ministeria Domini exequenda; omnes enim administratorii sunt spiritus propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.

Sic

Sic depingi pariter possunt igniti, ut indicetur, quantum divino amore ardeant.

Prop. 3. Solent animæ beatæ depingi vel sub specie columbæ, ut earum innocentia ostendatur, vel sub specie formosissimæ virginis, ut interior earum pulchritudo illis exterioribus coloribus delineetur. Animæ vero damnatæ, & dæmones depinguntur ignibus circumfusi, & vultu horridi, ut pateat horror conscientiæ, quo interius agitantur, & ardor ignium, quibus divinitus torquentur.

§. II.

De usu imaginum.

Prop. unica. Licitus est usus earum Imaginum, quæ Christum, Crucem Christi, Mariam, & Sanctos repræsentant.

Probatur 1. Ex Script. *Moyses jussu Dei duos Cherubim aureos fecit, & unum ex utraque parte Arcæ posuit* : Exod. 25. erexit serpentem æneum : Num. 12. Salomon Cherubim, Leones, Palmas, Malogranata in Templo jussu Domini sculpsit, & auro texuit: 3. Reg. Ergo licitus est imaginum & statuarum usus.

Nec obstat, quod Scriptura dicat, Lev. 26. v. 1. *Non facietis vobis idolum, & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra;* causam enim addit, *ut adoretis eum.* Ut faciunt idololatræ, *dicentes ligno: pater meus es tu; & lapidi: tu me genuisti:* Jerem. 7. v. 27. & rursus: *Homo plantavit pinum, quam pluvia nutrivit - - Medium ejus combussit igni - - Reliquum autem ejus Deum fecit & sculptile sibi: curvabitur ante illud, & adorabit illud, & obsecrabit, dicens: libera me quia Deus meus es tu:* Isai 44. v. 14. Vetatur ergo idolum & sculptile, quod ut verum Deum adoras; non quo uteris, ut verum Deum, quem solum adoras, in mentem revoces.

2. Ex factis historicis usum imaginum approbantibus. Eusebius asserit, Seth, qui justus esse perhibetur, imagines Deo fecisse. Idem refert Evagrius cap. 25. lib. 4. histor. Eccles. Christum imaginem sui Agbaro Edessenorum Regi misisse. Quamvis autem hæc Agbari historia a multis apocrypha, & suspecta falsitatis ha-

beatur; id tamen oftendit, tempore Eufebii ufum imaginum viguiffe in Ecclefia, quod ad præfens inftitutum fufficit. Idem Eufebius teftatur l. 6. hift. Eccl. c. 18. Servari in Ecclefia imagines Petri, Pauli, & Chrifti, colorum varietate expreffas. Tertullianus lib. de pudicitia c. 7. depictam dicit in calicibus vitreis imaginem paftoris ovem errantem fuper humeros deferentis. Hieron. in c. 4. Joan. v. 16. in ipfis cucurbitis Apoftolorum imagines adumbratas docet. Greg. ad Serenum Epift. 9. lib. 9. ait: „Quod imagines adorari vetuiffet, omnino „laudavimus, fregiffe vero reprehendimus.“ Demum Ecclefia Iconoclaftas, id eft factores imaginum, ut hæreticos damnavit.

3. Ex Conciliis. Synodus 7. Act. 4. Sanctas & venerabiles Icones recepimus, recipimus, & falutamus, atque amplectimur fecundum antiquam traditionem fanctæ Catholicæ Dei Ecclefiæ. Et Trid. Seff. 25. „Imagines Chrifti, Deiparæ Virginis, & aliorum Sancto„rum in templis præfertim habendas & retinendas jubet.“

4. *Rat.* Ea eft imaginum utilitas, quod inftruant fimplices, admoneant fcientes, afficiant omnes, ut quilibet experitur: Ergo retinendus eft imaginum ufus.

Confectaria hujus Doctrinæ.

Confect. 1. Illicitus eft earum imaginum ufus, quibus aut falfa dogmata, aut periculofi errores ftatuuntur. De hoc ita Trid feff. 25. „In has autem fanctas „& falutares obfervationes, fi qui abufus irrepferint, „eos prorfus aboleri fancta Syndus vehementer cu„pit; ita ut nullæ falfi dogmatis imagines, & rudibus „periculofi erroris occafionem præbentes ftatuantur.“

Sic illicitus eft ufus earum imaginum, quæ lafciviam infpirant potius quam pietatem. „Omnis, *inquit Trid.* „*feff.* 25. lafcivia vitetur, procaci venuftate imagines „non pingantur, nec ornentur.“

Confect. 2. Licitus & retinendus eft earum imaginum ufus, quibus populus vel in fide roborari, vel ad virtutis exercitium inflammari poteft. „Nam quod le„gentibus fcriptura, hoc idiotis præftat pictura cer„nentibus: Greg. lib. 9. Epift. 9

Sic

Sic possumus uti imaginibus sive sculptis, sive depictis, quibus Christum, Mariam, & Sanctos repræsentemus. „Depingimus, *inquit Adrianus Act.* 27. *Synod.* „sacram imaginem Domini Dei Salvatoris nostri Jesu „Christi secundum incarnatam ejus humanam formam, „& in aula Dei constituimus, simulque sanctæ Dei Ge„nitricis, atque beatorum Apostolorum, & Propheta„rum, Martyrum, Confessorum vultum, ut per visibi„lem vultum ad invisibilem divinitatis majestatem „mens nostra rapiatur spirituali affectu.“

Sic possumus crucis signum vel manibus efformare, vel imaginibus depingere, vel sculptilibus elaborare, uti perenniter observatum est in Ecclesia. „Non pu„deat nos, *inquit Cyrillus Jerosol. Catech.* 13. Crucifi„xum confiteri; sed in fronte confidenter digitis cru„cis signaculum imprimatur, & in aliis omnibus crux „fiat, in panibus comedendis, & in poculis bibendis, & „in ingressu & egressu, ante somnum recumbendo, & „surgendo, eundo, & quiescendo - - Signo isto utere „tum edens & bibens, tum sedens, accubans, de lecto „surgens, loquens, ambulans, & ut simul dicam, in „omni re.“ Et Tertullianus lib. de corona militis cap. 4. „Quæcumque nos conversatio exerceat, frontem cru„cis signaculo terimus.“ Et Hieron. ad Eustoch. c. 16. „Ad omnem actum, ad omnem incessum, manus pin„gat crucem.“

§. III.

De cultu Symbolorum & Imaginum.

Prop. 1. Symbola Deum, resque divinas repræsentantia, imagines Christum, ejusque crucem, Mariam, aut Sanctos repræsentantes, merentur honorem, non civilem solum, sed religiosum.

Prop. 1. Ex Script. Cherubim in arca collocati, serpens æneus erectus apud Judæos, non civiliter solum, sed religiose colebantur: ergo ea symbola, eæque imagines, quibus res Dei, & Sanctorum nobis exhibentur, debent cultu religioso honorari.

2. Ex Concil. 7. Synod. Act. 4. ait: Sanctas & ve„nerabiles Icones recipimus & salutamus.“ Et Trid. „sess. 25. decernit imaginibus honorem & veneratio-

 „nem

„nem debitam esse impertiendam:" Ergo cultus erga symbola & imagines debet esse non civilis solum, sed religiosus.

3. *Rat.* Symbola, imagines, de quibus hic agimus, Deum, aut Sanctos repræsentant: Ergo si Deus & Sancti honorem mereantur non civilem solum, sed religiosum; religiosus est, & non civilis solum honor, qui eorum symbolis & imaginibus defertur.

Prop. 2. Cultus, qui symbolis & imaginibus Deum vel Sanctos repræsentantibus defertur, non est absolutus, sed respectivus.

Prob. 1. Ex Basilio lib. de Spiritu sancto c. 18. „Imaginis honor ad exemplar primum transit."

2. Ex Damasceno lib. 4. Orthodoxæ fidei c. 17. Deus invisibilis hominem visibilem ad sui imaginem condidit, ut honor, qui homini defertur, ad Deum ultimo referatur. Sic altare constructum ab Abraham Deum præsentem illi Patriarchæ reddebat; & honor non altari, sed Deo rependebatur. Sic circumcisio signum erat fœderis inter Deum & hominem; & honor non signo, sed significato cedebat.

3 Ex Authore quæstionum apud Athanasium q. 9. Non ut Deos adoramus imagines, ut Ethnici faciunt; sed solummodo affectionem & amorem animi nostri erga exemplar imaginum significamus.

4. Ex Tridentino. Ita veneramur imagines, non quod credatur in eis esse aliqua divinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat a gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant; sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illa repræsentant: ita ut per imagines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, ac procumbimus, Christum adoremus; & Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur,

5. Rat. Res respectiva nihil habet, nisi propter terminum, ad quem ordinatur: ergo cum symbolum & imago sint aliquid respectivum ad prototypa, nihil habent, nisi in ordine ad prototypum: ergo honor, qui eis defertur, transit ad prototypa; unde hi versiculi:

Hoc

Hoc Deus eſt, quod imago docet, ſed non Deus ipſe:
Hoc recolas, ſed mente colas, quod cernis in illa.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. I. Talis debet eſſe cultus reſpectivus erga imagines & ſymbola, qualis eſt cultus abſolutus prototypi, quod per imagines repræſentatur.

Sic imago Chriſti veneranda eſt cultu latriæ reſpectivo; quia Chriſtus, quem exhibet, adorandus eſt cultu latriæ abſoluto. Id evincitur tum facto, quod refert Euſebius, tum determinatione Synodi. Euſebius enim Cæſarienſis lib. 7. hiſt. Eccl. c. 18. refert, quod mulier Hemoroiſſa Chriſto ſtatuam æneam erexit, ad cujus baſim, creſcebat planta ignota, quæ præſtantiſſimum erat remedium quibuscumque morbis depellendis.

Sic vero loquitur 8. Synodus can. 2. „Sacram Domini noſtri effigiem eadem, qua ſancta Evangelia, veneratione colendam ſtatuimus: ut enim per ſyllabas „in Evangelio ſcriptas ſalutem conſequuntur omnes; „ita per imagines arte, coloribusque pictas, & expreſſas, docti juxta & indocti ex objecta re utilitatem „percipiunt - - Ergo quicumque Chriſti Salvatoris imaginem non adorat, is in ſecundo Chriſti adventu non „videat ipſius faciem.“

Sic Crux repræſentans Chriſtum crucifixum adoratur cultu latriæ reſpectivo; quia Chriſtus crucifixus, quem exhibet, adorandus eſt cultu latriæ abſoluto. Inde canit Eccleſia: *Ecce lignum crucis: venite, adoremus.* Et rurſus: *O crux ave ſpes unica.* Inde eſt etiam, quod Aug. eleganter docet, quod crux non ſit jam opprobrio, ſed gloriæ. „Cum enim, *inquit in Pſ.* 30, *ſerm.* 2. „ſub antiquis ſcelerati crucifigerentur, modo nullus „crucifigitur. Honorata eſt, & finita eſt. Finita eſt „in pœnas, manet in gloria: a locis ſuppliciorum feicit tranſitum ad frontes Imperatorum.“ Et Tertullianus crucis cultum ſic lib. 3. adverſus Marcionem confirmat: Vim crucis, inquit, præfiguravit arca lignea Noe, homines a diluvio liberans, tabernaculum ligneum Judæos protegens, Moyſes manibus in crucem extenſis contra Amalecitas orans, ſerpens æneus in crucem

elatus vulneratos a venenosis morsibus sanans. Demum vim crucis ostendunt omnia novæ legis Sacramenta, in quibus juxta Aug. Doctrinam, nihil efficitur, nisi adhibito crucis signo. „Quod signum Crucis nisi „adhibeatur sive frontibus credentium, sive oleo, quo „unguntur, sive sacrificio, quo aluntur, nihil eorum „rite perficitur:" Tract 118. in Joan.

Sic sanctæ Virginis, Angelorum, & Sanctorum imagines cultu inferiori latriæ veneramur; quia Maria, Angeli, & Sancti non adorandi sunt, sed venerandi: de hoc ita Synod. 8. can. 2. „Eadem ratione, *inquit* „*Concilium*, intemeratæ Genitricis illius effigiem, san„ctorum Angelorum, ac Sanctorum omnium venera„mur & colimus. Qui aliter sentiunt, anathema sunto."

Confect 2. Illicitus est omnis contemptus imaginum tum Christi, tum Crucis, tum Mariæ, tum Angelorum, tum Sanctorum. Greg. enim epist. 9. lib. 9. ad Severum his verbis scribit: Perlatum ad nos fuerat, quod „inconsiderato zelo succensus, Sanctorum imagines, „hac quasi excusatione, ne adorari debuissent, con„fregeris - - imagines fregisse reprehendimus. Dic, „frater, a quo factum Sacerdote aliquando auditum „est, quod fecisti.?"

§. IV.

In quo ex principiis supra statutis colligitur, qualis debeat esse cultus noster religiosus erga Deum, erga Christum, & erga Sanctos.

Ex dictis patet, objectum quodlibet Religionis nostræ non esse æqualis dignitatis, nec æquali cultu parique necessitate esse venerandum.

1. Deus unus in essentia, & trinus in personis, debet necessario ab omnibus cultu latriæ adorari, tamquam prima omnium causa, & ultimus omnium finis.

2. Christus Deus & homo debet necessario quoque adorari cultu latriæ, tamquam mediator & salvator, sine quo nemo salvari potest.

3. Virgo Maria, Angeli, Archangeli, animæ beatæ possunt cultu a latria longe diverso, & inferiori honorari, tamquam amici Dei. Cultus Dei, & Christi est necessarius & indispensabilis. Cultus Sanctorum bonus, uti-

utilis, & non spernendus. Totum hoc docet Trident. sess. 25. c. 3. praecipit quippe, ut praedicetur: „Sanctos una cum Christo regnantes orationes suas pro „hominibus Deo offerre; bonum atque utile esse sup-„pliciter eos invocare; & ob beneficia impetranda „a Deo per Filium ejus Jesum Christum, Dominum „nostrum, qui solus noster Redemptor, & Salvator „est, ad eorum orationes, opem, auxiliumque confu-„gere. Illos vero, qui negant, Sanctos, aeterna felici-„tate in coelo fruentes, invocandos esse, aut qui affe-„runt vel illos pro hominibus non orare, vel eorum, „ut pro nobis etiam singulis orent, invocationem esse „idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei, adversa-„rique honori unius mediatoris Dei & hominum Jesu „Christi, vel stultum esse in coelo regnantibus voce „vel mente supplicare, impie sentire." Quibus verbis quatuor inculcantur. 1. Ut Deus adoretur. 2. Ut Christus tamquam solus mediator & redemptor inspiciatur. 3. Cultus Sanctorum consulitur. 4. Contemptus sanctarum Reliquiarum & Imaginum vetatur.

Illud idem diserte describit Damascen. orat. 5. de imaginibus. Primum genus adorationis est, quod per latriam exhibetur, quae per naturam adorando uni Deo tribuitur -- quam multae autem & quot modis adorentur res procreatae, in sacra Scriptura deprehendimus. Primum enim adorantur, in quibus requievit Deus, qui solus est Sanctus, & in Sanctis conquiescit, ut in sancta Dei Genitrice, & in omnibus Sanctis, &c. Adorantur, non quod natura sint adorandi, sed quoniam illum, qui natura adorandus est, in se ipsis habent: sicut ferrum ignitum non natura ejusmodi est, ut tangi nequeat, & comburat, sed quia particeps ignis factum est, qui comburendi naturam habet, &c. Alter adorationis modus est, quo res, per quas, & in quibus salutem nostram Deus, vel ante Domini adventum, vel post assumptae carnis consilium executus est, veneramur & colimus. Ut montem Sinai, Nazareth, praesepe in Bethleem, crucis lignum, & clavos, vestes, sanctum illud monumentum fontem nostrae Resurrectionis, &c. haec & his similia veneror, & adoro, & omne Templum Dei sanctum, & omnia loca, in quibus Deus nomi-

minatur, non propter naturam ipſorum, ſed quoniam actionis divinæ ſunt receptacula, & per ſe ipſa, & in ipſis placuit Deo ſalutem noſtram tranſigere. Nam & Angelos, & homines, & omnem materiam actionis divinæ participem, atque adminiſtràm ſalutis noſtræ, propter actionem divinam veneror & adoro. Tertius adorationis modus eſt, quo adoramus ea, quæ Deo dicata ſunt, ut ſacra Evangelia Dei, pocula, thuribula, lucernas, &c. - - hæc enim eſſe ſacra perſpicuum eſt. Vide enim, quomodo Deus, cum Balthaſar populo vaſis ſacris miniſtrare feciſſet, regnum ejus everterit - - Quartus modus eſt, quo imagines adorantur a Prophetis perſpectæ; imaginum enim intuitu Deum cernebant, & rerum imagines; ut virga Aaron, quæ quidem imàgo Virginis myſterium exprimebat - - Et Jacob adoravit faſtigium virgæ, quo Servator ſignificabatur - - Hoc modo pretioſam crucis formam, corporeæque Dei mei figuræ ſimilitudinem, & *D*eiparæ, & ſervorum ejus imagines adoramus. Quintus modus, quo nos viciſſim, ut Deum Patrem habentes, & ad Dei factos imaginem adoramus, atque inter nos ſubmiſſe gerimus, legi charitatis obtemperantes. Sextus modus eſt, quem Principibus & in poteſtate conſtitutis exhibemus - - Ita enim Jacob tum Eſau fratrem majorem natu, tum Pharaonem a Deo conſtitutum principem adoravit - - Septimus modus eſt, quo ſervi dominos, & bene meritos, quorum egent auxilio, proſequuntur. Sic Abraham adoravit filios Heth, cum ab illis ſpeluncam duplicem emeret. Hactenus Damaſc. qui vult omnes prædictos adorationis modos, non politicos eſſe, ſed religioſos; quia cultus ille omnis & a Deo emanat, & ad Deum tamquam totius perfectionis fontem revertitur - - Ideo addit ibidem. Denique, ut ſimpliciter dicam, adoratio eſt timoris, & deſiderii, & honoris ſignum, & animi ſubmiſſi atque humilis argumentum. Verum neminem oportet ut Deum adorare, niſi eum, qui natura Deus eſt: omnibus autem honorem debitum habere propter Dominum - - Sic igitur imagines adoremus, ut non ipſi materiæ, ſed iis, quos imagines referunt, adorationem tribuamus.

CAPUT

CAPUT III.

De Actibus Religionis.

In hoc capite explicabimus, quinam sint actus Religionis, & quomodo utiliter ad salutem exercendi sint.

ARTICULUS I.

In quo statuitur, actus Religionis esse ad salutem obtinendam necessarios.

Prop. unica. Non sufficit adulto ad salutem consequendam, ut habeat religionem habitualem; sed insuper debet frequenter actus religionis elicere.

Prob. 1. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies*: Matth. 4. 10. Vox illa *adorabis*, vox illa *servies* non sterilem habitum, sed operationem crebrius repetitam innuit.

2. Ex D. Thom. Religio venit juxta aliquos a relegere; eo quod per eam frequenter legamus, quæ Deo debeamus. Juxta alios ab eligere; eo quod per eam frequenter eligamus, quæ Deo offerre debemus. Juxta alios a religare, eo quod per Religionem Deo tamquam indeficienti operationum nostrarum reguiæ conjungamur. Ita D. Thom. 2. 2. q. 81. Atqui hæc omnia non tantum otiosum habitum, sed frequentes operationes innuunt: Ergo Christianus adultus debet frequenter actus religionis elicere.

3. Religio importat fidem, spem, & charitatem: patet autem ex dictis supra, quod adultis ad salutem non sufficiat habere habitum fidei, spei, & charitatis, sed quod frequenter debeant elicere actus earumdem virtutum; quia, scilicet, *Præcepta dantur de actibus, & non de habitibus solum*, ut docet D. Thom. Ergo ad salutem non sufficit adulto, ut habitum religionis habeat, sed frequentes actus religionis debet elicere - - Hic de adultis solum loquimur: quia credimus, non adultos salvari per solos habitus supernaturales eis per Baptismum una cum gratia infusos.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Chriſtianus adultus debet elicere actus & interiores & exteriores religionis : interiores, quibus animam, exteriores vero, quibus corpus Deo ſubjiciat; quia Religio debet totum hominem Deo ſubjicere, & proinde inclinare ad actus, quibus corpus, & anima Deo ſubſint. Illud innuit Pſal. dicens : *Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum :* Pſal. 83. v. 3. Actus interiores ad cor, exteriores vero ad carnem pertinent.

Consect. 2. Homo adultus debet exercere religionem, non privatam ſolum, ſed etiam publicam : non ſoli Deo cognitam, ſed etiam aliis hominibus manifeſtam, juxta illud : *Luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt :* Matth. 5. 16. Ergo homo adultus debet actus interiores religionis elicere, quibus ſoli Deo placeat; & actus exteriores interioribus adjungere, quibus in unum religionis commercium cum aliis hominibus ſocietur : quia, ut optime docet Aug. lib. 19. contra Fauſt. c. 11. „In nullum nomen religionis, ſeu verum, ſeu „falſum, coagulari homines poſſunt, niſi aliquo ſigna„culorum, vel ſacramentorum viſibilium conſortio col„ligentur : quorum ſacramentorum vis inenarrabili„ter valet plurimum; & ideo contempta ſacrilegos „facit. Impie quippe contemnitur, ſine qua non poteſt „perfici pietas :" & ita actus interni religionis, devotio ſcilicet, & oratio, actus externi religionis, ſcilicet adoratio, oblatio, ſacrificium, &c. ſunt de præcepto, De quibus ſigillatim agemus.

ARTICULUS II.

De Devotione.

Prop. unica. Devotio non ſolum eſt de conſilio, ſed etiam de præcepto; quia devotio eſt actus religionis, quo voluntas prompte exequitur ea, quæ pertinent ad Dei famulatum. Quam animi promptitudinem ambire debent præcipue Chriſtiani ad exemplum filiorum Iſrael, de quibus ſic habetur, Exod. 35. v. 21. *Obtulerunt mente promptiſſima atque devota primitias Domino.*

Non ſolum devotio eſt de præcepto, ſed etiam conditiones requiſitæ ad veram devotionem: quia quando aliqua virtus eſt de præcepto, omnia quæ cum illa virtute connectuntur, ſunt pariter de præcepto. Unde quæ poſſunt devotionem in nobis aut augere, aut fovere, ſi pendeant a nobis, ſunt de præcepto.

Cauſa autem devotionis eſt duplex: extrinſeca, & intrinſeca.

Cauſa extrinſeca Devotionis eſt Deus; quia ut ait Jac. 1. v. 17. *Omne datum optimum & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens a patre luminum.* Ideo, dicit Ambroſ. ſuper Lucam cap. 9. „Deus quos dignatur, vocat, & quem vult, religioſum facit: nam ſi „voluiſſet, Samaritanos ex indevotis devotos feciſ-„ſet.“ Ergo petenda eſt a Deo devotio.

Cauſa intrinſeca diſpoſitiva devotionis eſt meditatio myſteriorum Dei, juxta illud Pſal. 38. v. 11. *In meditatione mea exardeſcet ignis*, ſcilicet devotionis. *Voluntas* enim, ut ait Aug. lib. 13. de Trin. c. 8. *oritur ex intelligentia*; & ideo inquit D. Thom. 2. 2. q. 82. a. 3. neceſſe eſt, quod meditatio ſit devotionis cauſa, in quantum ſcilicet homo per meditationem concipit, quod ſe tradat divino obſequio. Ad quod quidem inducit duplex conſideratio. 1. Divinæ bonitatis, excitans ad amorem Dei, juxta illud Pſal. 72. *Mihi adhærere Deo bonum eſt, & ponere in Domino Deo ſpem meam.* 2. Infirmitatis humanæ, excitans ad ſui diffidentiam, & ad fiduciam in Deo, juxta illud Pſal. 120. *Levavi oculos meos in montes unde veniet auxilium mihi: auxilium meum a Domino, qui fecit Cœlum & Terram.*

ARTICULUS III.

De Oratione.

Prop. unica. Oratio, non ſolum eſt de conſilio, ſed etiam de præcepto; quia eſt actus religionis, quo petimus a Deo, quæ decet nos habere.

Præceptum orandi ſic inculcat. 1. Script. *Oportet ſemper orare, & non deficere:* Luc. 18. v. 1. *Vigilate itaque, omni tempore orantes:* Luc. 21. v. 36. *Sine intermiſſione orate:*

orate: 1. Theſſ. c. 5. v. 17. Quomodo autem continua debet eſſe oratio, infra dicetur.

2. Idem præceptum innuit Eccleſia, dum in Miſſæ ſacrificio fideles omnes præmonet, orationis exercitium præceptum eſſe, & non conſilium. *Præceptis*, inquit, *ſalutaribus moniti, & divina inſtitutione formati, audemus dicere*: *Pater noſter.*

3. Chriſtus & Apoſtoli hanc orandi neceſſitatem ſuis exemplis tradiderunt; de Chriſto enim dicitur: *Et erat pernoctans in oratione Dei*: Luc. 6. v. 12. de Apoſtolis vero & fidelibus: *Hi omnes erant perſeverantes unanimiter in oratione & obſecratione*: Act. 1. v. 14.

4. Orationem præcepti eſſe, & non conſilii, ratio convincit; cum enim multis egeamus bonis, & commodis ad animum & corpus tuendum neceſſariis, eaque a nobis ipſis habere nequeamus, a Deo precibus obtineamus neceſſarium eſt: beneficio quippe orationis & æterna temporalia a Deo conſequimur.

1. Oratione prædeſtinatio Divina non immutatur quidem, quia infallibilis, ſed impletur: unde Gregor. „Obtineri nequaquam poſſunt, quæ prædeſtinata non „fuerint; ſed ea, quæ ſancti viri orando efficiunt, ita „prædeſtinata ſunt, ut Sanctorum precibus obtineantur: 1. Dial. c. 8.

2. Gratia, utpote gratuita, oratione non prævenitur quidem, ſed impetratur, & impetrata commendatur: unde Aug. „Agendæ ſunt gratiæ, quia data eſt poteſtas, & orandum, ne ſuccumbat infirmitas: „Tract. 53. in Joan.

3. Fides oratione firmatur. „Fides fundit orationem, „fuſa oratio fidei impetrat firmitatem," inquit Aug. „ſerm. 115. alias ſerm. 36. de verb. Dom. 4. Oratione ſpes erigitur, juxta illud: „Omnia quæcumque orantes petitis, credite, quia accipietis:" Marc. 11. 5. Oratione charitas inflammatur: unde Aug. ait: „Verbis orationis nos ipſos admonentes „in id quod deſideramus intendere, ne quod tepeſcere „cœperat, omnino frigeſcat, & penitus extinguatur, „niſi crebrius inflammetur: Epiſt. 130. ad Probam - - 6. Oratione perſeverantia obtinetur. „Ipſius ſancti Petri, *inquit Proſper*, ardentiſſima fides in

„ten-

„tentationibus defeciſſet, niſi pro eo Dominus ſuppli-„caſſet:“ Epiſt. ad Rufin. Neceſſarium eſt ergo, ut oratio ſit creaturæ intellectualis indiſpenſabile exercitium, & hoc incenſum indeſinenter offerat: *Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo:* Pſal. 140. v. 2. In cœlo comprehenſores orationi vacant, Deum, quem poſſident, perpetuo laudantes: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum:* Iſai. 6. 3. Viatores in terris ab oratione non deſiſtunt, Deum, quem non poſſident, ſitientes: *Quemadmodum deſiderat cervus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus:* Pſal. 41. v. 2. Juſti in oratione ſe totos Deo exhibent, exemplo Davidis: *Effundo in conſpectu ejus orationem meam, & tribulationem meam ante ipſum pronuntio:* Pſal. 141. v. 3. Peccatores exemplo Publicani peccatorum ſuorum veniam expoſcunt: *Propitius eſto mihi peccatori.* Omnibus demum ſive hilaribus, ſive triſtibus oratio præcipitur. *Triſtatur aliquis veſtrum, oret; æquo animo eſt, pſallat:* Jac. 5. v. 13.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Non modo oratio eſt in præcepto, ſed & conditiones, quæ ad veram orationem requiruntur; quia quando aliquid præcipitur, ea pariter præcipiuntur, quæ ſunt cum illo connexa. Oratio autem neceſſario exigit certas quasdam conditiones. 1. Ex parte orantis. 2. Ex parte illius, qui oratur. 3. Ex parte illorum, pro quibus oramus. 4. Ex parte loci & temporis, quo debet vel fieri, vel durare oratio. 5. Demum ex parte bonorum, quæ petuntur: quæ conditiones, ſi abfuerint, oratio non modo vana, & caſſa efficitur; ſed etiam ut Deo exoſa rejicitur, & in peccatum imputatur.

§. I.

Quæ requirantur conditiones ex parte illius, qui orat.

1. Orans debet ſe ad orationem præparare, peccatum, aut ſaltem effectum peccati e corde ſuo excludere. *Ante orationem præpara animam tuam, & noli eſſe quaſi homo, qui tentat Deum:* Eccl. 18. v. 23. *Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, non exaudiet Dominus.* Pſ. 65. v. 18.

& econtra. *Si iniquitatem, quæ eſt in manu tua abſtuleris a te, & non manſerit in tabernaculo tuo injuſtitia: tunc levare poteris faciem tuam absque macula, & eris ſtabilis, & non timebis:* Job. 11. v. 14. *Qui declinat aures ſuas, ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis:* Prov. 28. qualis fuit oratio Antiochi, de quo dicitur: *Orabat autem hic ſceleſtus Dominum, a quo non eſſet miſericordiam conſecuturus:* 2. Matth. 9. v. 13.

2. Orans debet internam mentis attentionem adhibere. *Spiritus eſt Deus: & eos, qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare:* Joan. 4. 24. *Orabo ſpiritu, orabo & mente, pſallam ſpiritu, pſallam & mente:* 1. ad Corinth. 14. 15. Orantes vero ſine attentione ita rejicit Deus: *Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe eſt a me.* Matth. 15. 8. Hanc fixam attentionem orando ſibi adeſſe gaudebat David; abeſſe vero vehementer dolebat: *Quoniam inveni Domine cor meum, ut orarem ad te:* 2. Reg. 7. en gaudium! *Quoniam cor meum dereliquit me:* Pſal. 39. v. 13. en triſtitia! Qualis autem debeat eſſe illa attentio docet D. Thom. 2. 2. q. 83. rat. 13.

3. Orans debet internam mentis humilitatem & externam corporis modeſtiam adhibere. *Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit:* Eccl. 35. v. 21. *Ad quem autem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos?* Iſai 66. v. 2. Talis erat oratio Davidis coram Deo ſuo inſtar mendici ſiſtentis ſe: *Ego autem mendicus ſum & pauper:* Pſal. 39. v. 18. & rurſus: *Ego vero egenus & pauper ſum: Deus adjuva me:* Pſal. 69. v. 6 Talis erat pariter oratio Abrahæ ſe & mente & corpore coram Deo proſternentis: *Loquar ad Dominum meum, cum ſim pulvis & cinis:* Gen. 18. v. 27.

§. II.

Quinam ſunt illi, ad quos poſſumus orationes noſtras dirigere?

1. Deum ſolum debemus orare, tamquam bonorum omnium, quæ petere debemus verum, & unicum præcipuum authorem. *Omne datum optimum & omne donum perfectum deſurſum eſt deſcendens a patre luminum:* Jac.

Jac. 1. v. 17. Oratio enim directe tendit, ut vel gratiam, vel gloriam postulemus; Deus autem solus utrumque dare potest: *Gratiam & gloriam dabit Dominus*: Psal. 83. v. 12.

2. Omnia in nomine Christi postulanda sunt: *Quodcumque petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam, ut glorificetur Pater in Filio*: Joan. 14. v. 18. *Non est aliud nomen sub cœlo datum, in quo oporteat nos salvos fieri.*

3. Sanctos possumus tamquam amicos Dei invocare: *Et ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo*: Apol. 8. v. 4.

§. III.

Quinam sunt illi, pro quibus possumus & debemus orare?

1. Orandum universaliter pro omnibus. *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus*: 1. Timoth. 2. v. 1.

2. Orandum pro inimicis. *Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos*: Matth. 5. v. 44.

3. Pro Magistratibus civilibus, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate constituti sunt. *Orate pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, ut quietam, & tranquillam vitam agamus, in omni pietate & castitate*: 1. Tim. 2. v. 2.

4. Pro Superioribus Ecclesiasticis. *De cætero fratres, orate pro nobis, ut sermo Dei currat, & clarificetur, sicut & apud vos*: 2. Thess. 3. v. 1.

5. Demum debemus omnes pro nobis invicem orare. *Orate pro invicem, ut salvemini; multum enim valet deprecatio justi assidua*: Jacob. 5. v. 16.

§. IV.

Quo in loco possimus & debeamus orare.

1. Oratio privata potest fieri in omni loco. *Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus, sine ira & disceptatione*: 1. Tim. 2, v. 8.

2. Oratio publica debet fieri in loco ad hoc munus consecrato. Sic in lege naturæ Abraham in loco sibi a

Domino designato sacrum fecit -- *Abiit in locum, quem præceperat ei Deus*: Gen. 24. v. 3. Jacob sacrum fecit in Bethel. *Terribilis est locus iste, non est hic aliud, nisi domus Dei & porta Cœli, appellavitque nomen urbis, Bethel*, id est, Domus Dei: Gen. 28. Sic in lege scripta non licebat sacrum facere, nisi in loco speciali: *Non poteris immolare Phase in qualibet urbium tuarum, sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi*: Deut. c. 16. v. 5. Sic demum in lege Evangelica sacrificium & oratio fiunt in templo, ut patet ex praxi totius Ecclesiæ: quod Christus confirmavit illo textu Isaiæ: *Domus mea, domus orationis vocabitur*: Lucæ 18. v. 46.

Quomodo autem in choro orandum sit, vide Constitutionem XV. ad calcem Tomi II.

§. V.

Quo tempore fieri debeat oratio, & quanto Tempore durare.

1. Oratio privata potest fieri omni tempore. *Per omnem orationem, & obsecrationem orantes, omni tempore in spiritu, & in ipso vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis*: ad Ephes. 6. v. 18.

2. Oratio privata debet semper durare, si attendatur principium, a quo emanat; non autem, si attendatur ejus exercitium. Ita D. Thom. 2. 2. q. 83. a. 14. „De oratione dupliciter loqui possumus: uno modo secundum „se ipsam: alio modo secundum causam suam. Causa „autem orationis est desiderium charitatis, ex quo pro„cedere debet oratio, quod quidem in nobis debet esse „continuum vel actu vel virtute. Manet enim virtus „hujus desiderii in omnibus, quæ ex charitate facimus: „omnia autem debemus in gloriam Dei facere, *ut dicitur* 1. *ad Cor.* 10. & secundum hoc oratio debet esse „continua.“ Unde Aug. dicit ad Probam epist. 121. c. 9. In ipsa fide & charitate continuato desiderio sem„per oramus: sed ipsa oratio secundum se considerata „non potest esse assidua; quia oportet aliis operibus „occupari.“

3. Oratio publica debet durare tempore ab Ecclesia determinato; quia ad Ecclesiam pertinet determinare, quan-

quantum debeat durare oratio communis per comparationem ad populi devotionem, & ad Christi verba. *Oportet semper orare, & non deficere* : Luc. 19. v. 1.

Oratio autem potest esse continua multipliciter. 1. Ratione pii desiderii in Deum, juxta illud Aug. in Psal. 37. v. 14. „Ipsum desiderium tuum oratio tua est, & si „continuum desiderium tuum, continua est oratio."

2 Ratione certi temporis precibus destinati, juxta illud Aug. „Per certa intervalla horarum, & temporum, „etiam verbis rogamus Deum, ut illis rerum signis nos „ipsos admoneamus; quantumque in hoc desiderio pro„fecerimus, nobis ipsis innotescamus; & ad hoc augen„dum nos ipsos acrius excitemus: Ep. 130. ad Probam c. 9.

3. Ratione effectus per orationem in nobis producti; orans enim, inquit sanctus Thom. remanet post orationem magis devotus: 2. 2. q. 83. a. 14. ad 4.

4. Ratione communionis, quam habemus cum Christo, cum Ecclesia, & cum fidelibus. Quoties enim Christus, Ecclesia, fideles orant, toties & nos orare censemur. Cum autem oratio Christi, Ecclesiæ, & Sanctorum sit continua, nostra pariter oratio perpetua censenda est.

§. VI.

De determinatione Ecclesiæ quoad tempus & durationem orationis.

Quæ sit Ecclesiæ determinatio quoad tempus, & durationem orationis relative ad clericos, dicemus, cum agemus de obligatione recitandi horas canonicas; sed quæ sit Ecclesiæ determinatio relative ad laicos, vix explicari potest. Dicam hic historice, quæ variis temporibus fuerat orandi assiduitas in privatis fidelibus, ut hinc quilibet conjiciat, quo, quantove tempore orationi vacare debeat.

Primis Ecclesiæ temporibus fideles omnes solebant horis precibus destinatis interesse: eas horas vocamus modo horas canonicas.

Constitutiones Apostolicæ ita præcipiunt fidelibus: „Precationes facite, mane tertia hora, ac sexta, & nona, vespere, atque ad Galli cantum: Lib. 8. c. 34.

Tertullianus loquens de Christianis, ait: „Ita saturant, ut meminerint etiam per noctem adorandum sibi esse Deum:" in Apolog. cap. 39. Basilius: fideles ad Psalmodiam de nocte instituuntur, & nunc quidem in duas partes divisi, alternis succinentes, psallunt. Epist. 57. Et Aug. serm. 55. de temp. juxta Lovanienses: „Ad „vigilias maturius surgite, ad tertiam, ad sextam, ad no-„nam, ante omnia convenite; nullus se a sancto opere „subtrahat, nisi quem infirmitas, aut publica utilitas, „aut forte certa & grandis necessitas tenuerit occu-„patum."

Author Epistolæ ad Demedriadem de Virginitate servanda ait: præter psalmorum, & orationis ordinem, quod tibi hora tertia, sexta, nona, ad vesperam, media nocte & mane semper est exercendum, statue, quot horis sanctam Scripturam ediscere debeas.

Et quamvis hæc orandi instantia non esset ita rigide sub præcepto, ut asseramus peccare singulos fideles, qui his horis canonicis deessent - - tamen verba Aug. innuunt, fideles vulgo saltem diebus festis huic officio non deesse, nisi grandi necessitate detentos: sed quæ esset oratio cujuscumque fidelis quacumque die, habemus ex Cypriano de oratione Dominica in fine. „Mane orandum est, ut Resurrectio Domini matutina oratione celebretur - - Recedente item sole, ac die cessante necessario orandum - - ut super nos lux denuo „veniat, *id est*, Christi precamur adventum lucis æter-„næ gratiam præbiturum." Jam ex praxi communi „Ecclesiæ fideles omnes mane orant & vespere, ut imitentur sacrificium vespertinum & matutinum Judæorum. Additur & oratio meridiana, ut ad instar Danielis tribus temporibus in die flectamus genua, & adoremus Dominum. Enitatur quilibet fidelis, quantum poterit, æmulari antiquam illam primorum Christianorum in orando sollicitudinem.

ARTICULUS IV.

De Adoratione, & Sacrificio.

Prop. unica. Adoratio divinitatis tum interna, tum externa, tum privata, tum publica, non est de consilio

filio solum, sed de præcepto, eoque naturali, si attendatur quoad substantiam; sed quoad modum relinquitur Ecclesiæ determinationi. Item sacrificium Deo oblatum tum internum, tum externum, tum privatum, tum publicum, non est de consilio solum, sed etiam de præcepto naturali, si attendatur quoad substantiam; sed quoad modum relinquitur Ecclesiæ determinationi: ita do et D. Thom. 2. 2. q. 85. a. 1.

1. Adoratio enim & sacrificium sunt actus Religionis; actus autem Religionis sunt de præcepto legis naturæ.

2. Per adorationem, per sacrificium, Deum agnoscimus tamquam primum authorem sanctitatis, tamquam primam cuusam, & ultimum finem omnium: Atqui præceptum est, & non consilium, ut Deum tamquam authorem totius sanctitatis, ut primam causam, & ultimum finem omnium agnoscamus: Ergo adoratio & sacrificium sunt non solum de consilio, sed de præcepto legis naturæ.

Quod autem ad Ecclesiam pertineat & adorationis & sacrificii determinare modum, patet; quia juxta diversum Ecclesiæ statum diversus fuit & adorandi & sacrificandi modus.

Abraham jussu Dei unigenitum filium Isaac sacrificare voluit; sed prohibitus manum suam extendere super filium suum, loco filii obtulit arietem inter vepres hærentem: Genes. 22. vers. 13.

Sic in lege Mosaica, Judæi, utpote obstricti lege positiva, Sacrificia juxta præscriptum Moysis offerebant quam plurima.

1. Holocaustum, quod in honorem Dei tamquam authoris vitæ, & mortis, incendebatur totum: Lev. c. 1.

2. Sacrificium expiatorium, seu pro peccato, cujus aliquæ partes in usum Sacerdotum cedebant, & ab eis comedebantur, nisi Sacrificium pro peccato ipsius Sacerdotis offerretur; quia tunc hostia pro peccato integra comburebatur: Lev. c. 4.

3. Sacrificium pacificum, quod ad obtinendum aliquod bonum offerebatur.

4. Sacraficium Eucharisticum, quod ad reddendas gratias pro beneficio accepto immolabatur.

Sic in lege Evangelica Christiani, utpote adstricti lege a Christo data, Sacrificium semel a Christo oblatum cruente in cruce, in altari una cum Sacerdote incruente renovant, offerunt sese Christo, & a Christo offeruntur Patri. De hoc Sacrificio Christianorum, quod in altari cordis nostri solo charitatis igne crematur, loquitur Aug. lib. 10. de civ. Dei c. 4. & 6. „Verum, *inquit*, sacrificium est omne opus, quod agitur ut sancta societate inhæreamus Deo: relatum, scilicet, ad illum finem „boni, quo veraciter beati esse possimus. Unde & ipsa „misericordia, qua homini subvenitur, si propter Deum non fit, non est Sacrificium: *& cap.* 4. Cum ad illum, „inquit, sursum est, ejus est altare cor nostrum: ejus u„nigenitum cum Sacerdote placamus, & suavissimum „adolemus incensum, cum in ejus conspectu pio sancto„que amore flagramus, ei sacrificantes Hostiam humi„litatis & laudis in ara cordis igne fervidæ charitatis: „*& cap.* 6. Profecto efficitur, ut tota ipsa redempta ci„vitas hoc est aggregatio, societasque Sanctorum, uni„versale Sacrificium offerat Deo per Sacerdotem ma„gnum, qui etiam ipsum obtulit in passione pro nobis, „ut tanti capitis corpus essemus secundum formam ser„vi - - Hoc est Sacrificium Christianorum - - - Quod „etiam in Sacramento altaris fideliter nostra frequen„tat Ecclesia.“ Non modo Sacrificium & adoratio sunt de præcepto, sed etiam conditiones, quæ ad adorationem, & Sacrificium requiruntur: quia quando aliquid præcipitur, ea pariter præcipiuntur, quæ sunt cum illo connexa. Eædem autem sunt conditiones adorationis, & Sacrificii, quas supra adscripsimus devotioni, & orationi.

ARTICULUS V.

De Voto.

§. I.

Definitur Votum.

Votum est promissio deliberata facta Deo de meliori bono: ita D. Thom. 2. 2. q. 8. art. 2.

1. Est promissio deliberata; quia promissio, utpote obligatoria, debet esse libera.

2. Est

2. Eſt promiſſio facta Deo; quia votum eſt actus latriæ, quæ ſoli Deo debetur. Ideo ſi quid voveamus Sanctis, votum illud ad Deum ultimato terminatur, qui vult per Sanctos, quibus vovemus, honorari.

3. Eſt promiſſio de meliori bono: quia oportet, ut melius, & perfectius ſit, facere rem quam vovemus, quam non facere: votum enim ſemper debet ad majorem Dei gloriam cedere.

§. II.

Dividitur Votum.

Votum aliud eſt neceſſarium, aliud voluntarium.

Votum neceſſarium eſt illud, quod fit in Baptiſmate, dum is, qui baptizatur, ſatanæ, & ejus operibus renuntiat, ac ſe fidelem fore, & divina præcepta ſervaturum promittit: ita Can. Spiritus ſanctus.

Votum voluntarium eſt illud, quod quis ſponte ſua facit, ſe adſtringens ad id, ad quod ante votum non tenebatur, v. g. ad continendum, peregrinandum: ita Can. *Non ſolum* 32. q. 8.

Votum voluntarium aliud eſt ſolemne, aliud non ſolemne, ſeu ſimplex.

Votum ſolemne eſt illud, quod ſolemnizatur vel per Ordinis ſuſceptionem, vel per profeſſionem in Religione approbata: Cap. *Quod de voto* in 6.

Votum ſimplex eſt illud, quod tali ſolemnitate caret: tale eſt votum quodlibet diverſum a voto elicito vel in profeſſione Religionis, vel in ſuſceptione Ordinis.

Votum ſolemne conſideratur, ut matrimonium actu cum Deo initum.

Votum ſimplex conſideratur, ut ſponſalia cum Deo inita.

Votum ſolemne reddit perſonam voventem inhabilem ad omnes contractus repugnantes voto: v. g. votum caſtitatis reddit inhabilem ad matrimonium: votum paupertatis reddit inhabilem ad contractum transferentem dominium rei temporalis, v. g. ad contractum emptionis, & venditionis: votum obedientiæ reddit inhabilem ad contractum transferentem uſum propriæ perſonæ, v. g. ad contractum locationis ſui ipſius.

Votum ſimplex non reddit perſonam voventem abſolute inhabilem ad contrahendum valide, ſed ad contrahendum licite. Sic votum ſimplex caſtitatis non reddit matrimonium nullum, ſed illicitum: votum ſimplex paupertatis non reddit venditionem nullam, ſed illicitam: votum ſimplex obedientiæ, non reddit locationem ſui nullam, ſed illicitam.

Votum abſolutum eſt illud, cui nulla apponitur conditio: v. g. voveo me daturum eleemoſynam.

Votum conditionatum eſt illud, cui aliqua apponitur conditio: v. g. voveo me ingreſſurum religionem, ſi pater convaleſcat.

Votum aliud eſt perſonale, aliud reale, aliud mixtum, aliud pœnale.

Votum perſonale eſt illud, quo vovetur aliqua actio perſonæ: v. g. voveo peregrinationem. Votum perſonale non tranſit ad hæredes; quia eſt onus ſequens perſonam.

Votum reale eſt illud, quo vovetur res pertinens ad voventem: v. g. voveo me daturum pauperibus, vel Eccleſiæ hanc pecuniam -- Votum reale, ſi notum fuerit, tranſit ad hæredes; quia eſt onus ſequens hæreditatem: Cap. *Licet de voto.*

Votum mixtum eſt illud, quo & res, & actio perſonæ voventur: v. g. voveo me iturum in talem Eccleſiam, & talem pecuniæ ſummam daturum.

Votum pœnale eſt votum, quo aliquid promittitur ſub pœna: v. g. vovet quis ſe non luſurum ſub pœna recitandi Roſarium, vel dandi eleemoſynam pauperi; ſi ludat, tenebitur ſub peccato pœnam ſubire, ſcilicet, recitare Roſarium, vel dare eleemoſynam: & hoc, quoties rem voto promiſſam omittet.

§. III.

De conditionibus requiſitis ad votum ex parte ſubjecti, ſeu ex parte illius qui vovet.

Prop. 1. Omne votum Deo factum ita debet eſſe liberum, ex parte voventis, ut quidquid tollit libertatem, tollat & votum.

Prob. 1. Ex Script. *Non poteris comedere in oppidis tuis*

tuis omnia, quæ voveris, & sponte offerre volueris: Deut. 12. v. 17. ubi Scriptura innuit, votum debere esse spontaneum.

2. Ex jure Canonico. Jus canonicum statuit vota nulla esse, nisi fiant plena libertate: ita cap. *Cum simus de Regularibus:* & Trid. sess. 25.

3. *Rat.* Votum est promissio; promissio autem debet esse essentialiter libera: ergo votum debet esse liberum. Deinde votum est actio obligatoria: actio autem obligatoria debet esse libera: ergo votum debet esse liberum.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Votum coacte, & violenter exterius extortum est nullum; quia coactio & violentia tollunt libertatem: & ita qui coactus exterius, & voce tantum diceret se vovere, & interius voto reniteretur, non teneretur voto; quia votum esset nullum coram Deo: peccaret tamen graviter ita vovendo; quia mentiretur in materia Religionis.

Consect. 2. Votum elicitum ignoranter est nullum; quia ignorantia tollit libertatem: & ita, si infans ante usum rationis, si ebrius, si amens, sine usu rationis, exterius voverent, non tenerentur voto; quia votum coram Deo esset nullum. „Votum, *inquit D. Thom.* non „ligat propter defectum rationis, sicuti patet in furio-„sis & amentibus, qui se voto obligare non possunt ad „aliquid, dum sunt in furia & amentia:" 2. 2. q. 88. a. 9.

3. Votum elicitum ex errore tollente libertatem, non ligat; quia, ut supponitur, non est liberum.

Error autem censetur tollere libertatem, si cadat circa substantiam rei, minime vero, si cadat circa accidentia, ut fuse dicetur ubi de contractibus; quia error circa substantiam facit involuntarium *simpliciter:* error vero circa accidentia facit involuntarium *secundum quid.*

Sic si voveam Calicem, putans erronee esse argenteum, qui tamen est aureus, non teneor ex voto dare Calicem; quia error est circa substantiam.

Si vero voveam Calicem, putans erronee valere tantum decem nummos, qui tamen valet duodecim, te-

neor ex voto dare Calicem; quia error eſt circa accidentia.

Sic ſi voveam calicem ob reſtitutam ſanitatem Patris, quem erronee putabam ægrotare, qui tamen non ægrotabat, non teneor ex voto dare calicem; quia error eſt circa ſubſtantiam finis.

Si vero voveam calicem a me deferendum in urbem Romam, ut ibi ſimul videam fratrem Romæ commorantem, teneor voto, licet comperiam, quod frater non commoretur Romæ: quia error eſt circa accidentia finis.

Sic denique qui neſcit, quid ſit ſtatus Religionis, quantum ad vota ſubſtantialia caſtitatis, obedientiæ, & paupertatis, ſi voveat Religionem, non tenetur voto; quia error eſt circa ſubſtantiam: ſi ſciat in communi, quid ſit votum caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ, licet ignoret particulares conſtitutiones ſtatus Religioſi, ſi voveat Religionem, tenetur voto; quia error eſt tantum circa accidentia.

Conſect. 3. Ad hoc ut votum ſimplex ſoli Deo factum ſit validum, ſufficit ea ætas, & ea libertas, quæ ſufficit ad peccatum plene liberum; quia votum ſimplex eſt ſolum promiſſio facta ſoli Deo ſine ſolemnitate. Ut autem promiſſio liget ſufficit plena libertas ex parte promittentis, modo ſit Dominus eorum, quæ promittit. Ita docet D. Thom. 2. 2. q. 88. a. 9. „Si vero puer ante annos pubertatis uſum rationis attigit, poteſt quidem, quantum in ipſo eſt, ſe obligare; ſed votum ejus poteſt per parentes irritari, quorum curæ remanet adhuc ſubjectus."

Conſect. 4. Nemo ligatur voto alieno, niſi votum illud ratum habeat; quia votum factum per alienam voluntatem non eſt ſufficienter liberum.

Prop. 2. Omne votum ſolemne Deo factum, & ab Eccleſia acceptandum, nedum debet eſſe plene liberum, ſed inſuper debet eſſe veſtitum conditionibus ab Eccleſia determinatis, quæ, ſi abſint, votum eſt omnino nullum, nec acceptatur a Deo.

Prob. Votum ſolemne addit ſupra votum exteriorem ſolemnitatem, ſicut contractus civilis addit ſupra promiſſionem ſimplicem externas aliquas circumſtantias:

tias: ergo ficuti contractus civilis eſt nullus in foro civili, ſi careat conditionibus a jure præſcriptis; ita votum ſolemne eſt nullum, ſi careat conditionibus ab Eccleſia requiſitis. Et quia Deus non acceptat vota ſolemnia, niſi per miniſterium Eccleſiæ; tunc cenſetur ea non acceptare, cum carent ſolemnitatibus ab Eccleſia requiſitis.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Votum ſolemne extortum ex gravi metu injuſte incuſſo eſt invalidum; validum vero, ſi eliciatur ex levi metu, vel ex gravi juſte incuſſo; quia ita determinatur cap. *Perlatum, de his quæ vi, metusque cauſa fiunt.*

Sic, ſi quis ex metu mortis incuſſo ad extorquendum votum vel Religionem profeſſus fuerit, vel Subdiaconatum ſuſceperit, ſi violentiam probare valeat, votum ejus nullum declarabitur: quia metus ille & eſt gravis, & eſt injuſte incuſſus, niſi tamen ab initio, vel poſt, facto libere conſenſiſſet voto.

Sic, ſi quis ingreditur Religionem, vel Subdiaconatum ſuſcipiat, timens mortem æternam, vel crudelem conſcientiæ remorſum, niſi ſtatum illum amplectatur, quamtumvis gravis ſit ille metus, votum eſt validum; quia metus ille, etſi gravis, non eſt injuſte incuſſus ab aliqua cauſa libera, ita Fagnanus.

Sic, ſi quis ex levi metu, vel ex ſuaſione non cogente, ſolemniter voveat, ligatur voto; quia metus non eſt gravis.

Conſect. 2. Votum ſolemne Religionis elicitum ante decimum ſextum annum, & non completo Novitiatus anno, eſt nullum; quia non acceptatur ab Eccleſia, niſi poſt illud tempus. Ita Trid. ſeſſ. 25. c. 15. de Regularibus: „In quacumque Religione tam virorum, quam „mulierum, profeſſio non fiat ante decimum ſextum an„num expletum; nec qui minore tempore, quam per „annum, poſt ſuſceptum habitum in probatione ſteterit, „ad profeſſionem admittatur. Profeſſio autem antea fa„cta ſit nulla, nullamque indu-at obligationem ad alicujus regulæ, vel Religionis, vel ordinis obſervationem, „aut alios quoscumque effectus." Et juxta ejusdem

Concilii declarationes, Novitiatus debet esse continuus, & non intermissus. Numeratur tamen tempus, quo Novitius ægrotans exisset e Monasterio convalescendi causa. Multa alia dicemus, quæ spectant ad professionem Religiosam, ubi de statu Religioso.

Monitum. Nota ex Cajet. quod quantumcumque impubes sit doli capax, ante annos pubertatis non potest se obligare voto solemni Religionis. Et scito, inquit idem Author, quod votum solemne Religionis, quod non valet pro solemni, propter defectum ætatis non remanet, habens vim voti simplicis, declarante seu statuente hoc Ecclesia, cap. *Is qui de Regul.* in 6. ubi dicitur, quod Professus ante completum tempus statutum ab Ecclesia potest redire ad sæculum: quod non diceret Ecclesia, si talis, quantum in ipso est, teneretur ad Religionem, aut continentiam. Hactenus Cajet.

Si tamen impubes plene instructus de differentia voti simplicis & solemnis, actu expresso diceret: si non possum me obligare voto solemni, volo me obligare voto simplici; tunc ligaretur voto simplici: adsunt enim requisita ad votum simplex.

Prop. 3. Nemo potest per votum se obligare in iis, in quibus subjicitur alteri, nisi interveniat consensus Superioris.

Probatur 1. Ex Script. *Mulier, si quippiam voverit, & se constrinxerit juramento, si cognoverit pater & tacuerit, voti erit rea - - sin autem contradixerit pater, vota & juramenta ejus irrita erunt*: Num. 30.

2. Ex D. Thom. Votum est promissio quædam facta Deo de meliori bono: „Nullus autem potest per pro„missionem se firmiter obligare ad id, quod est in po„testate alterius, sed solum ad id, quod est omnino in „sua potestate: quicumque autem est subjectus alicui, „quantum ad id, in quo est subjectus, non est suæ po„testatis facere quod vult, sed dependet ex voluntate „alterius; & ideo non potest se per votum firmiter ob„ligare in his, in quibus alteri subiicitur, sine consensu „sui Superioris:“ 2. 2. q. 88. a. 8. in corp.

3. Si vovens voveret ea, quæ sunt alterius, contra volun-

voluntatem veri Domini, non faceret actum virtutis Religionis, sed actum injustitiæ, subtrahendo alteri quod ei debetur.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Si servus voveat sine consensu Domini in his, in quibus subjicitur Domino, v. g. si quid voveat, quod impediat laborem quotidianum, aut reddat eum incapacem serviendi, nullum est votum. Ita D. Thom. ibidem ad 2. „Servus, quia est in potestate Domini, et„iam quantum ad personales operationes, non potest se „voto obligare ad religionem, per quam ab obsequio „Domini sui abstraheretur.“ Idem statuitur Can. ex antiquis dist. 54.

Consect. 2. Nulla sunt impuberum vota elicita contradicentibus parentibus vel tutoribus, etsi usu rationis fruantur impuberes: sunt enim, inquit D. Th. naturaliter sub cura parentum, vel tutorum, qui sunt eis loco parentum, & proinde eorum vota robur non habent ex defectu dominii: 2. 2. q. 88, art. 9.

Consect. 3. Nulla sunt puberum vota, si voveant, sine consensu parentis vel tutoris, aliquid repugnans gubernio domestico, v. g. abstinentiam a cibis, quibus alii utuntur: minime vero, si voveant aliquid, quod ad perpetuum eorum statum pertineat; quia pubes dominus sui est circa ea, quæ pertinent ad statum eligendum, & non circa gubernium domus: ita D. Th. ibid. art. 8. ad 3. „Ex quo homo venit ad annos pubertatis, si sit „liberæ conditionis, est suæ potestatis quantum ad ea, quæ pertinent ad suam personam, puta, quod obliget „se religioni per votum, vel quod matrimonium con„trahat; non autem est suæ potestatis quantum ad dispo„sitionem domesticam: unde circa hoc non potest ali„quid vovere, quod sit ratum, sine consensu patris.“

Consect. 3. Nullum est Episcopi votum, si sine consensu Papæ voveat Ecclesiam suam relinquere; quia in hoc subjicitur Papæ. Cap. *Nisi cum pridem de renunt.* ubi dicitur Calaritano Archiepiscopo, quod liberum non habeat ad solitudinem volatum sine licentia Sedis Apostolicæ.

Consect. 5. Nullum est Religiosi votum, si voveat sine con-

consensu Prælati, aliquid contra regulam Monachalem. Ita D. Th. ibid. art. 8. ad 3. „Religiosus subditus est „Prælato quantum ad suas operationes secundum pro„fessionem regulæ; & ideo etiam si aliquis ad horam „aliquid facere possit, quando ad alia non occupatur a „Prælato, quia tamen nullum tempus exceptum est, in „quo Prælatus non possit eum circa aliquid occupare, „nullum votum Religiosi est firmum, nisi sit de consensu „Prælati: sicut nec votum puellæ existentis in domo „nisi de consensu patris: nec uxoris, nisi sit de consen„su viri.“ Potest tamen Monachus vovere ingressum in Religionem arctiorem; quia non subditur quoad hoc Prælato, & Prælati voluntas esset injusta.

Consect. 6. Nullum est votum, si alter conjugum voveat continentiam sine consensu partis suæ. Ita D. Th. „Dicendum, quod in his, in quibus uxor viro tenetur, „& e converso, neuter potest vovere sine mutuo con„sensu, sicut patet de voto continentiæ. Sed quia in di„spensatione domus & regimine vitæ, mulier est sub„dita viro, & non e converso; ideo vir potest in talibus „vovere sine consensu uxoris, sed non e converso:“ in 4. dist. 38. q. 1. a. 1. q. 3. ad 4.

§. IV.

De conditionibus requisitis ad votum ex parte objecti, seu ex parte rei, quæ voto promittitur.

Prop. 1. Votum de re impossibili, de re illicita vel vana, est nullum.

Prob. 1. Ex Script. *Displicet ei, id est Deo, infidelis & stulta promissio:* Eccles. 5. v. 3. Votum autem de re impossibili, vel illicita, vel vana, est promissio stulta: ergo tale votum est nullum.

2. Ex D. Th. 2. 2. q. 88. a. 2. „De nullo illicito, nec „de aliquo indifferenti debet fieri votum, sed solum de „aliquo actu virtutis - - Id pariter, quod est absolute „necessarium esse, vel non esse, nullo modo sub voto „cadit:“ Ergo res illicita, res indifferens, res impossibilis non potest esse materia voti.

3. *Rat.* Votum est promissio deliberata de meliori bono: ex eo quod dicitur deliberata, res impossibilis non po-

poteſt cadere sub voto; quia circa impoſſibilia non exercetur deliberatio: ex eo quod dicitur de meliori bono, res illicita, vel vana non poteſt eſſe materia voti; quia res illicita non poteſt eſſe melius bonum.

4. Deus per votum rei impoſſibilis, vel illicitæ, potius irridetur, quam honoratur: ergo votum non poteſt eſſe de re illicita, vel impoſſibili.

Confectaria hujus Doctrinæ.

Confect. 1. Votum de re impoſſibili ex jam dictis eſt nullum; quia materia voti debet eſſe objectum deliberationis: res autem impoſſibilis nequit ſub deliberationem cadere: ergo votum in ſequentibus caſibus eſt nullum.

Sic votum de re impoſſibili phyſice eſt nullum, v. g. votum numquam manducandi, numquam bibendi; quia citra miraculum homo non poteſt ſemper a cibis abſtinere.

Sic votum de re impoſſibili moraliter, eſt nullum, v. g. votum numquam peccandi venialiter; quia citra privilegium ſpeciale homo non poteſt vitare omnia peccata venialia collective ſumpta.

Sic votum de re impoſſibili ex aliena voluntate non ligat; quia materia voti non eſt in noſtra poteſtate; v. g. votum intrandi tale Monaſterium non ligat, ſi Monachi illius Monaſterii nolint voventem recipere. Ita D. Th. ibidem. „Ille, qui vovit Monaſterium aliquod „intrare, debet dare operam, quantum poteſt, ut ibi „recipiatur: & ſiquidem intentio ſua fuit ſe obligare „ad Religionis ingreſſum principaliter, & ex conſe„quenti elegit hanc Religionem, vel hunc locum, quaſi „magis ſibi congruentem, tenetur, ſi non poteſt ibi re„cipi, aliam intrare Religionem. Sin autem principa„liter intendit ſe obligare ad hanc Religionem, vel ad „hunc locum, propter ſpecialem complacentiam hu„jus Religionis, vel loci, non tenetur alibi Religio„nem intrare, ſi eum illi recipere nolunt."

Sic votum de re impoſſibili ex propria culpa non ligat, niſi ad pœnitentiam culpæ præteritæ, & ad exactam obſervantiam illius, quod ſupereſt obſervandum; quia præteritum non eſt in poteſtate, bene tamen futu-

rum. Ita D. Thom. ibid. „Si vovens incidit in impof„fibilitatem implendi votum ex propria culpa, tenetur infuper de propria culpa præterita pœnitentiam „agere: ficut mulier, quæ vovit virginitatem, fi po„ftea corrumpatur, non folum debet fervare quod po„teft, fcilicet perpetuam continentiam, fed etiam de „eo, quod amifit peccando, pœnitere."

Confect. 2. Votum de re ab intrinfeco mala, vel ex eventu illicita, eft nullum ex dictis; res enim, quæ eft voti materia, debet Deo placere, & non difplicere: ergo votum in fequentibus cafibus eft nullum:

1. Res ab intrinfeco mala non poteft effe materia voti. Ita D. Th. *Quædam funt in omnem eventum mala*, ficut ea, quæ fecundum fe funt peccata; & hæc nullo modo poffunt fub voto cadere: & ita vota ifta funt nulla, v. g. voveo occifionem inimici, voveo furtum, &c. quia funt ab intrinfeco mala: voveo eleemofynam ad obtinendam injuftam vindictam; quia votum effet malum ex fine.

2. Res ex eventu mala non poteft effe materia voti. Ita D. Th. ibid. Votum Jephte erat fecundum fe validum, fed ex eventu non erat obfervandum; neque enim, ut ait Hieron. in cap. 7. Jerem. *Si canis, afinus, aut immundum quodlibet animal tunc occurriffet, illud offerre debuerat Deo.*

3. Votum de re fecundum fe licita, quæ tamen ex aliquibus circumftantiis fieri poteft illicita, eft validum, fublatis tamen circumftantiis vitiofis: de quo ita D. Th. de maceratione corporis. „Maceratio proprii corporis, „puta, per vigilias & jejunia, non eft Deo accepta, ni„fi in quantum cum debita difcretione fit, ut fcilicet „concupifcentia refrænetur, & natura non nimis gra„vetur; & fub tali tenore poffunt hujusmodi fub vo„to cadere. Propter quod Paulus ait ad Rom. 12. poftquam dixerat: exhibeatis corpora veftra, Hoftiam „viventem, fanctam, Deo placentem, addit: rationabi„le obfequium veftrum. Sed quia in his, quæ ad fe„ipfum pertinent, de facili fallitur homo in judicando, „talia vota congruentius fecundum arbitrium fuperio„ris funt vel fervanda, vel prætermittenda: ita tamen „quod fi ex obfervatione talis voti magnum & mani-

„festum gravamen sentiret, & non esset facultas ad su„periorem recurrendi, non deberet homo tale votum „servare: 2. 2. q. 88. a. 2. ad 3.

Consect. 3. Votum de re vana & inutili, ex dictis est nullum, deridendum potius quam observandum; quia votum debet esse de meliori bono. Ita Isidorus: „Stul„ta vota frangenda sunt: *& D. Thom. ibid.* Vota, quae „sunt de rebus vanis & inutilibus, deridenda sunt po„tius, quam observanda:„ Ergo votum est nullum in sequentibus casibus.

1. Votum numquam pectendi crines, numquam lavandi manus, numquam ambulandi, est nullum; quia haec vota sunt de rebus vanis.

2. Votum ducendi uxorem, exercendi mercaturam, est nullum, quia non est de meliori bono. Potest tamen fieri validum, si adjungatur circumstantia, quae faciat rem meliorem: v. g. voves ducere in uxorem virginem, quam deflorasti, votum est de re meliori, quia melius est satisfacere: voves mercaturam, ut lucrum inde nascens des pauperibus, votum est bonum, quia est de re meliori; melius enim est dare eleemosynam ex bonis juste acquisitis, quam non dare.

Consect. 4. Votum de meliori bono secundum se, seu ex objecto, ut dicunt, est validum, quamvis res illa fiat ex circumstantia accidentali illicita; quia res secundum se est bona, & solum ex accidenti mala. Res secundum se bona est observanda, circumstantia mala evitanda.

Sic validum est votum dandi eleemosynam ex vana gloria. Eleemosyna est danda, vana gloria vitanda.

Sic votum de re meliori factum inter peccandum, ligat; quia non est malum ex objecto, sed solum ex circumstantia: v. g. vovet quis in duello, se intraturum in Religionem, si exeat incolumis ex duello: votum ejus est validum. Vovet quis inter furandum, se intraturum Religionem, si non deprehendatur in furto: votum validum est; quia in utroque casu res voto promissa est bona ex objecto.

§. V.

De Obligatione Voti.

Prop. unica. Votum obligat sub peccato juxta rationalem intentionem voventis.

Prob. 1. Ex Script. *Quod ſemel egreſſum eſt de labiis tuis, obſervabis, & facies ſicut promiſiſti Domino Deo tuo, & propria voluntate, & ore locutus es:* Deut. 23. v. 22. *Quodcumque voveris, redde; multoque melius eſt non vovere, quam poſt votum promiſſa non reddere:* Eccl. 5. 4.

2. Ex Innoc. epiſt. ad Vitricium. „Inter homines „bonæ fidei ſolent contractus nulla ratione diſſolvi; „quanto magis iſta pollicitatio, quam cum Deo pepigit virgo, ſine vindicta ſolvi non debet?“

3. Votum frangere, ex Aug. in Pſal. 83. eſt retro reſpicere; retro autem reſpicere, juxta phraſim Evangelicam, eſt in infernum deſcendere, & a Paradiſo deviare; & proinde votum frangere eſt graviſſime peccare; Alius, *inquit Aug.* ex munere Dei vovit, ſta„tuit, nec nuptias pati: non damnaretur, ſi duxiſſet u„xorem: poſt votum, quod promiſit Deo, ſi duxerit, „damnabitur; quare, niſi quia reſpexit retro.

4. Votum eſt privata lex, quam ſibi præfigit vovens: ergo ſicuti lex ligat juxta intentionem rationalem legislatoris, ita votum ligat juxta intentionem rationalem voventis.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Peccat peccato ſacrilegii quicumque infringit votum; quia hæc eſt rationalis voventis intentio, ut vovendo conſtringat ſe Deo nexu Religionis, ſicuti promittendo conſtringit ſe homini vinculo fidelitatis: ac proinde infringens votum fit reus ſacrilegii, ſicuti infringens promiſſum eſt reus infidelitatis.

Conſect. 2. Quicumque infringit votum, peccat peccato mortali, ſi materia ſit gravis: peccato veniali, ſi materia ſit levis; quia votum *ligat* juxta *rationalem* intentionem voventis, ſicuti lex ligat juxta intentionem rationalem Legislatoris: Ergo ſicut lex obligat ſub mortali in materia gravi, ſub veniali in materia levi; ita & votum. Ita D. Thom. „Qui votum recte factum „prætermittit, mortaliter peccat, ſcilicet in materia „gravi: quia fidem, quam cum Domino iniit, frangit:“ in 4. d. 38. q. 1. a. 2. Si vero materia ſit levis, peccat venialiter, inquit Sotus; quia votum non poteſt magis urgere, quam lex Eccleſiaſtica, vel divina, quæ ligant tantum ſub veniali in materia levi.

Con-

Conſect. 3. Quicumque infringit votum ſolemne, gravius peccat, quam qui infringit votum ſimplex; quia promiſſio ſolemnis fortius ligat,quam promiſſio ſimplex: ita tamen quod utriusque voti violatio ſit peccatum mortale,ſi materia ſit gravis.Ita D. Thom. „Votum „ſolemne fortiorem habet obligationem apud Deum, „quam votum ſimplex; & gravius peccat, qui illud „transgreditur. Quod autem dicitur, quod votum ſim„plex non minus obliget apud Deum, quam ſolemne; „intelligendum eſt quantum de hoc, quod utriusque „transgreſſor, ſcilicet in materia gravi, peccat morta„liter:" 2. 2. q. 88. a. 7. ad 1.

Conſect. 4. Quicumque infringit votum vel ſimplex, vel ſolemne, ſi votum ſit de re jam præcepta, bis peccat. 1. Contra præceptum. 2 Contra votum: quæ circumſtantia, utpote varians ſpeciem, debet in confeſſione explicari, ut jubet Tridentinum: quia intentio voventis aliquid jam præceptum, eſt novo vinculo ſe obligare ad exequendam rem præceptam, novoque peccato ſe innodare, ſi violetur res præcepta. Sic qui vovit caſtitatem, utatur delectatione venerea. peccat contra caſtitatem, & contra Religionem.

Conſect. 5. Quicumque votum elicuit, tenetur illud adimplere juxta terminos ſuæ intentionis, quando expreſſa eſt voventis intentio; quia ut docet D. Th. 2. 2. q. 88. a. 3. ad 3. „Obligatio voti ex propria voluntate „& intentione cauſatur - - & ideo, ſi in intentione & „voluntate voventis eſt obligare ſe ad ſtatim ſolven„dum, tenetur ſtatim ſolvere; ſi autem ad certum tem„pus, vel ſub certa conditione, non ſtatim tenetur ſol„vere, ſed nec tardare debet ultra quam intendit ſe „obligare. *Dicitur enim Deut.* 23. Cum votum vove„ris Domino Deo tuo, non tardabis reddere; quia re„quiret illud Dominus Deus tuus; & ſi moratus fueris, „reputabitur tibi ad peccatum."

Sic qui vovit rem certam determinatam, v. g. hunc calicem, tenetur rem illam, & non aliam dare. Itaque ſi caſu pereat res illa, non tenetur aliam ſubſtituere: ſi vero vovens rem illam vendidiſſet, teneretur dare pecuniam, quam accepit; quia intentio voventis fuit rem illam determinatam dare, vel ejus pretium reſti-

tuere, si rem Deo per votum destinatam alio diverteret.

Sic qui vovit aliquid certo loco, certo tempore, tenetur juxta determinatum locum, & tempus rem voto promissam facere: & si prædicto loco, vel tempore fieri nequeat, non tenetur aliud substituere; v. g. qui vovit jejunare certo die, eo transacto, non tenetur alio die jejunare. Qui vovit talem Religionem, repulsus ab illa, non tenetur aliam ingredi; quia intentio voventis ad rem tali tempore, talive loco exequendam ferebatur.

Consect. 6. Quando intentio voventis non est expressa, & determinata, qui votum elicuit, tenetur illud adimplere non juxta rigidiorem, vel laxiorem sensum verborum, quibus vovendo usus est, sed secundum communem, & usitatam acceptionem eorumdem verborum; quia votum est privata lex, quam vovens sibi præfigit: lex autem ligat non juxta rigidiorem vel laxiorem interpretationem, sed juxta communem acceptionem: ergo & votum ligat eodem modo.

Sic, qui vovit aliquid in genere, non determinando qualitatem illius generis, satisfacit voto, dando aut faciendo aliquid illius generis, modo illud quod fit, non sit adeo vile, aut parvum, ut votum videatur potius irrideri, quam solvi; quia intentio voventis aliquid in genere ea est, ut nec optimum, nec vilissimum, sed commune illius generis offeratur.

Ac proinde, qui vovit Religionem in genere, pie se geret, si ingrediatur rigidiorem; imprudenter, si ingrediatur laxiorem; sed voto satisfaciet, modo ingrediatur Religionem, in qua observantur vota essentialia Religionis.

Similiter, qui vovit triticum, &c. non tenetur dare optimum, sed satisfacit voto, si det commune; minime vero, si det plane vilissimum.

Denique, qui vovit argentum, triticum &c. non determinando quantitatem, non tenetur dare omnem eam quantitatem, quam potest, sed satisfacit voto, si det id quod commode potest; minime vero, si ita parum daret, ut votum videretur irridere potius, quam solvere.

Con-

Consect. 7. Qui vovit aliquid ſub conditione futura, tenetur voto, ſi ponatur conditio; non ligatur voto, ſi citra culpam voventis non ponatur conditio: quia intentio voventis ea eſt, ut ligetur non abſolute, ſed conditionate.

Sic, voviſti religionem, ſi pater convaleſcat; teneris voto, ſi pater convaleſcat, ſecus ſi aliter eveniat.

Conſect. 8. Qui vovit aliquid ſub conditione futura; ſi malitia, vel dolo, vel vi impediat, ne ponatur conditio, tenetur voto; quia intentio rationalis voventis talis debet eſſe, ut voto ſeſe innodatum judicet, ſi conditionem, a qua dependet votum, fraudulenter impediat: nemini enim ſua fraus debet patrocinari.

Sic, vovet quis religionem, ſi ſanitatem recuperet intra menſem; poſtea dolo, malitiave, ex intemperantia, eam non obtinet, tenetur voto.

Sic, vovet quis religionem, ſi a fornicatione per annum abſtineat: ex malitia, & prava intentione non abſtinet, tenetur voto.

Conſect. 9. In dubiis circa vota tutior pars eſt amplectenda: quia rationalis intentio voventis talis debet eſſe, ut velit potius favere legi, quam libertati. Id docet D. Thom. his verbis: „Si dubitet, quomodo ſe „in vovendo habuerit, debet tutiorem viam eligere, „ne ſe diſcrimini committat:" in 4. ſent. diſt. 38. q. 1. a. 3. q. 1. ad 6.

Sic, quando aliquis certus eſt ſe voviſſe, dubitat autem, quam habuerit intentionem in vovendo, tenetur votum obſervare: quia præſumitur ſe habuiſſe intentionem requiſitam ad vovendum; & quia hæc via eſt tutior,

Sic, quando vovens certus eſt ſe voviſſe, ſed dubitat, an habuerit ſufficientem deliberationem, an votum ex metu proceſſerit, an metus fuerit gravis, vel levis, tenetur votum obſervare: quia poſſeſſio ſtat pro voto, quod emiſſum fuiſſe conſtat: & quia via hæc tutior eſt.

Sic, quando vovens dubitat, an adimpleverit votum, quod certo ſcit eliciuiſſe, tenetur adimplere; quia poſſeſſio ſtat pro voto: & via hæc tutior eſt.

Sic, ſi dubitet quis, an emiſerit votum, in dubio debet ſaltem diſpenſationem petere; quia hæc via eſt tutior.

§. VI.

De cessatione Voti ex parte objecti.

Prop. unica. Obligatio voti cessat, quoties objectum, quod est materia voti, fit vel impossibile, vel illicitum, vel vanum.

Prob. 1. Ex Script. *Displicet Deo stulta & infidelis promissio.*

2. Ex D. Thom. „Qui vovet, quodammodo statuit „sibi legem, obligans se ad aliquid, quod est secun„dum se, & in pluribus bonum; tamen potest contin„gere, quod in aliquo casu sit vel simpliciter malum, „vel inutile, vel majoris boni impeditivum, quod est „contrarium ejus, quod cadit sub voto: & ideo ne„cessarium est, quod determinetur in tali casu, votum „non esse servandum:" 2. 2. q. 88. a. 10. in corp.

3. Adimpletio voti eo tendit, ut colatur Deus; quia votum est actus religionis: in talibus autem circumstantiis Deus non coleretur, sed irrideretur: ergo votum tunc non obligat.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Obligatio voti cessat ex supra dictis, quando objectum, quod est materia voti, est impossibile ei, qui votum elicuit: ergo cessat in sequentibus casibus.

Vovisti dare eleemosynam, & factus es pauper, non teneris voto, nisi juxta tuas facultates - - Vovisti jejunium, factus es infirmus, non teneris voto. - - Vovisti virginitatem, post votum illicite contraxisti matrimonium, non teneris servare virginitatem, abstinendo omnino a copula conjugali, quia injuriam faceres comparti: sed teneris servare votum, in quo potes: debes abstinere a petendo debito conjugali, ut satisfacias voto, & debes reddere debitum conjugale comparti postulanti, ut satisfacias justitiæ.

Consect. 2. Quando votum extendit se ad principale & accessoria, si principale sit impossibile, non ligat quoad accessoria; quia accessorium sequitur principale.

Sic, vovisti construere Ecclesiam, & dare ornamenta Ecclesiæ constructæ, non potes construere Ecclesiam,

ſtam, potes tamen dare ornamenta alteri Eccleſiæ; non teneris dare ornamenta.

Sic, voviſti peregrinationem facere accinctus cilicio, non potes peregrinari, potes tamen cilicio accingi; non teneris accingi cilicio.

Confect. 3. Quando materia voti fit illicita ei, qui votum elicuit, votum non ligat ex dictis; quia votum debet eſſe de majori bono; ergo ceſſat in ſequenti caſu & ſimilibus.

Sic exiſtens in ſæculo, voviſti te daturum pauperibus, quidquid labore manuum tuarum acquireres, factus religioſus non teneris voto; quia illicitum eſt religioſo diſponere de bonis, quæ labore ſuo acquirit; quia quidquid acquirit Monachus, Monaſterio acquirit.

Confect. 4. Votum non ligat ex dictis, quando materia voti ſit vana, & indifferens, & non conducens ad gloriam Dei: ergo votum ceſſat in ſequenti caſu &c. Voviſti te non tranſiturum per aliquam viam, quia ibi occurrit tibi mulier, te alliciens ad peccandum: moritur illa mulier, nullaque ſupereſt naſcens ex ea via occaſio peccandi, votum non ligat: quia materia hujus voti vana eſt & indifferens.

§. VII.

De ceſſatione voti interventu authoritatis humanæ.

Nota. Votum ceſſat interventu authoritatis humanæ multipliciter. 1. Irritatione. 2. Commutatione. 3. Diſpenſatione.

De irritatione voti.

Nota. Irritatio generatim eſt actio, qua ſuperior declarat ſe contradicere, & tollere, quantum in ſe eſt, votum emiſſum a ſuo inferiori.

Irritatio eſt duplex: directa, & indirecta.

Irritatio directa eſt actio, qua ſuperior dominans voluntati inferioris, declarat ſe reſcindere votum emiſſum a ſuo inferiore: talis eſt actio, qua pater reſcindit votum filii impuberis.

Irritatio indirecta eſt actio, qua ſuperior dominus, non voluntatis, ſed objecti, quod eſt materia voti eliciti a ſuo inferiore, authoritate ſua, declarat ſe nolle

objectum, cujus est Dominus, esse materiam voti sui inferioris: talis est actio, qua uxor habens potestatem, non circa voluntatem, sed circa corpus viri sui, declarat, se nolle acquiescere voto castitatis, quod maritus post initum matrimonium elicuit.

Prop. 1. Superior, qui habet dominium supra voluntatem inferioris, potest directe, si velit, irritare quodlibet votum inferioris.

Prob. 1. Ex Script. *Si contradixerit pater, vota & juramenta filiorum irrita erunt*: Num. 30. v. 6.

2. Ex D. Th. „Si puer, vel puella ante annos pu„bertatis nondum habeat usum rationis, nullo modo „potest ad aliquid voto se obligare: si vero ante an„nos pubertatis attigit usum rationis, potest quidem, „quantum in se est, se obligare; sed votum ejus irri„tari potest per parentes, quorum curæ remanet sub„jectus:" 2. 2. q. 88. a. 9.

3. *Rat.* Qui non est sui juris, non potest se obligare juramento vel voto, nisi dependenter a superiore; quia aliter superiori faceret injuriam: quod si inferior invito superiore se voto ligaverit, poterit ejus votum, utpote injustum, declarari nullum ab ejus superiore.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Pater, & mater, avi, tutores, possunt irritare vota quæcumque filiorum impuberum sibi subditorum; quia nondum sunt sui juris -- Non tamen possunt irritare vota filiorum puberum; quia sunt sui juris.

Consect. 2. Dominus potest irritare omnia vota mancipiorum; quia non sunt sui juris.

Consect. 3. Superior spiritualis, v. g. Papa, Episcopus, Abbas, Prior, possunt directe irritare vota suorum inferiorum; quia hi non sunt sui juris: non possunt tamen irritare vota elicita circa ea, quæ eis non subjiciuntur: v. g. Papa non potest irritare votum de re aliunde præcepta, v. g. votum non furandi, votum non mæchandi; quia in hoc Papa non est Dominus. Episcopus non potest irritare votum, quod non est contra bonum suæ Diœceseos; quia in hoc Episcopus non est dominus. Abbas & Prior non possunt irritare vota Novitiorum; quia Novitii non subduntur Prælatis.

Non

Non possunt pariter irritare vota, quæ Religiosi eliciunt transeundi ad strictiorem Religionem; quia Religiosi non subduntur quoad hoc Abbati vel Priori.

Monit. Votum irritatum directe, non reviviscit; quia declaratum fuit nullum. Si ratificetur eo tempore, quo vovens non est sui juris, non ligat, nisi consentiat superior: si vero ratificetur eo tempore, quo vovens est sui juris, ligat; quia tunc novum votum elicitur -- Sic, si impubes & mancipium rata habeant vota directe irritata, quando facti sunt sui juris, tenentur voto; quia votum irritatum nova promissione reviviscit.

Prop. 2. Superior, qui habet dominium supra materiam voti, potest indirecte votum sui inferioris irritare.

Prob. 1. Ex D. Th. „quicumque autem subjectus „est alicui, quantum ad id, in quo subjectus est, non „est potestatis suæ facere quod vult, sed dependet ex „voluntate alterius; & ideo non potest se firmiter obligare per votum in his, in quibus alteri subjicitur, „sine consensu sui superioris:“ 2. 2. q. 88. art. 8. Ergo potest superior materiam illius voti sibi reservare: & hoc est irritare votum indirecte.

2. *Rat.* Qui non est dominus objecti, quod est materia sui voti, non potest citra injustitiam eam Domino aufferre: ergo votum ejus potest irritari indirecte per illum, qui habet authoritatem supra talem materiam.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Pater, & mater, avus, tutor possunt irritare indirecte ea vota, quæ filii, nepotes, pupilli elicuerunt post annos pubertatis, si eadem vota contrarientur rectæ familiæ gubernationi; quia ea materia eis subjicitur; minime vero vota, quæ non repugnant familiæ gubernationi; quia hæc materia non eis subjicitur: ita D. Thom. „Ex quo homo venit ad annos „pubertatis, si sit liberæ conditionis, est suæ potestatis quantum ad ea, quæ pertinent ad suam personam; „puta, quod se obliget Religioni per votum, vel quod „matrimonium contrahat; non autem est suæ potestatis, quantum ad dispositionem domesticam: unde „circa id non potest aliquid vovere, quod sit ratum sine „consensu patris:“ 2. 2. q. 88. a. 8. ad 2.

Con-

Consect. 2. Superior Religionis potest indirecte irritare omnia vota Novitiorum, quæ impediunt exercitia Novitiatus; quia hæc materia illi subjicitur: minime alia vota, quæ Novitius elicuit, v. g. intrandi in Religionem strictiorem; quia hæc materia non ei subjicitur.

Consect. 3. Uxor potest irritare indirecte vota omnia mariti, quæ repugnant statui conjugali, v. g. votum castitatis, quod elicuisset inito matrimonio, non vero quod elicuisset ante matrimonium; quia ante matrimonium nullam habebat authoritatem supra corpus mariti, bene tamen post matrimonium initum.

Consect. 4. Dominus potest indirecte irritare vota, & juramenta servorum, quibus servi fiunt inhabiles ad servitium. „Servus autem, *inquit D. Thom.* quia est in „potestate Domini, etiam quantum ad personales operationes, non potest se voto obligare ad Religionem, „per quam ab obsequio Domini sui abstraheretur:" ibid. Quod debet intelligi de mancipiis, non vero de servis, quibus vulgo utimur; hi enim habent haud dubie potestatem providendi suæ saluti, sicuti filii-familias, etiam subtrahendo se a servitio dominorum suorum.

Consect. 5. Papa potest irritare omnia vota, quæ possent totius Ecclesiæ bono obesse, v. g. votum manendi in aliqua peculiari Diœcesi, in aliqua peculiari congregatione, si votum illud impediat bonum Ecclesiæ; v. g. si Papa opus haberet, ut talis operarius serviret Ecclesiæ in alio loco; quia Papa authoritatem habet circa ea, quæ spectant universalis Ecclesiæ regimen, sicut pater familias habet authoritatem circa ea, quæ spectant domus gubernationem.

Consect. 6. Episcopus potest irritare indirecte omnia vota elicita a suis subditis, si illa vota bono suæ Diœceseos præjudicium afferrent, v. g. votum serviendi alicui peculiari Ecclesiæ; quia Episcopus habet authoritatem circa ea, quæ spectant regimen suæ Diœceseos, sicut pater - familias circa ea, quæ spectant gubernationem domus.

Monit. Vota indirecte irritata reviviscunt hoc ipso quod eessat injuria, & præjudicium personæ irritantis; quia votum non irritatur indirecte, nisi ut impediatur injustitia, quæ a vovente committeretur, si suum votum observaret.

Sic vir conjugatus vovit caſtitatem, votum illius irritatur indirecte ab uxore; maritus manet liber a voto vivente uxore: moritur uxor, votum reviviſcit, & tenetur ſervare caſtitatem.

Sic minor vovet ſe daturum pecunias pauperibus, votum illud irritatur a tutore: minor liber eſt a voto durante minoratu, ſed tranſacto minoratu minor tenetur dare pauperibus quod promiſit.

De Commutatione Voti.

Nota. Commutatio voti eſt ſubſtitutio rei bonæ & honeſtæ in locum rei per votum promiſſæ: ut quando peregrinatio voto promiſſa mutatur in eleemoſynam.

Prop. unica. Quilibet poteſt commutare votum in rem meliorem, ſi Deo hic & nunc judicetur magis accepta. In rem minorem vel æqualem non poteſt mutare, niſi ſolus ſuperior.

Prob. Prima pars, quod ſcilicet quilibet poteſt commutare votum in rem meliorem. Bern. Epiſt. 75. „Non „arbitror Deum exigere quodcumque promiſſum vo„tum, ſi pro eo aliquid melius fuerit perſolutum.“

2. *Rat.* Ratio id convincit; quia tunc major honos Deo rependitur.

Sic, voviſti peregrinationem, potes tua authoritate mutare votum peregrinandi in alia pietatis exercitia, quæ ad ſalutem magis conducent, quam peregrinatio: v. g. ſi per dies aliquos in pium locum ſecedas, ibique unice de reformanda vita cogites.

Prob. Secunda pars ſcilicet, quod ſolus ſuperior Eccleſiaſticus poſſit mutare votum in rem vel æqualem, vel minorem.

1. Ex D. Th. 2. 2. q, 88. a. 12. ubi ſic loquitur: „Prælatus in Eccleſia gerit vicem Dei, & ideo in com„mutatione, vel diſpenſatione votorum requiritur Præ„lati authoritas, qui in perſona Dei determinet quid „ſit Deo acceptum.“

2. *Rat.* Commutatio voti in minus vel in æquale, eſt actus jurisdictionis, quo declaratur, Deum potius acceptaturum id quod offertur poſt commutationem, quam id quod voto oblatum fuerat: ergo ad hanc de-

cla-

clarationem juridicam requiritur non ſolum doctrina prudentis viri, uti ſufficit, cum votum mutatur in rem meliorem; ſed neceſſarium eſt etiam, ut interveniat Prælati authoritas.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Quando evidenter conſtat votum in rem meliorem, & Deo gratiorem commutari, non eſt recurrendum ad ſuperiorem: ſed ſufficit recurrere ad prudentem virum, vel ad proprium judicium: tunc enim, ut ait Cajet. verbò „votum: Deo, cui facta eſt pro„miſſio, ſatisfit plenius, dando majus, & acceptius ei „bonum."

Sic, quodcumque votum elicueris, potes illud propria authoritate mutare in votum Religionis, quam profitearis; omnia enim vota particularia, quantumcumque perfecta ſunt, mutantur in melius, cum mutantur in profeſſionem Religioſam. „Dicendum, *inquit* „*D. Thom.* quod omnia alia vota ſunt quorumdam par„ticularium, ſed per Religionem homo totam ſuam „vitam Dei obſequio deputat; particulare autem in „univerſali continetur. Ideo Decretalis dicit: Reus „voti facti non habetur, qui temporale obſequium in „perpetuam Religionis obſervantiam commutat: nec „Religionem ingrediens tenetur implere vota vel je„juniorum vel orationum, vel aliorum ejusmodi, quæ „in ſæculo fecit:" 2. 2. q. 88. a. 12. ad 1.

Conſect. 2. Quando non conſtat, ſed dubitatur, an votum mutetur in rem meliorem, tunc recurrendum eſt ad ſuperiorem, qui gerens vices Dei talem mutationem acceptet.

Obſerva ex Cajetano, verbò *votum*, quod commutatio non tollit vinculum voti, ſed mutat materiam voti: unde etſi de rigore juris commutatio ſufficiens videatur, ſi fiat in aliquid æquale; tamen ut commutans tutior ſit, commutet ſemper in aliquid melius.

De Diſpenſatione.

Nota. Diſpenſatio eſt relaxatio vinculi voti ſeu condonatio obligationis erga Deum a vovente contractæ.

Prop.

Prop. unica. Solus Prælatus Ecclesiasticus habens Jurisdictionem potest dispensare.

Prob. 1. Ex Script. *Nam & ego,* inquit Paulus, *quod donavi propter vos in persona Christi:* 1. Cor. c. 2. v. 10. Ergo in condonatione, seu dispensatione requiritur authoritas veniens a Christo.

2. *Rat.* Et author. D. Th. 2. 2. q. 88. a. 12. „Votum est promissio facta Deo de aliquo, quod sit Deo „acceptum. Quid sit autem in aliqua promissione ac„ceptum ei, cui promittitur, ex ejus pendet arbitrio. „Prælatus autem in Ecclesia gerit vicem Dei: & ideo „in commutatione, vel dispensatione votorum requi„ritur Prælati authoritas, qui in persona Dei determi„net, quid sit Deo acceptum.

3. *Rat.* Sicut lex obligat ad aliquid faciendum; ita & votum: sed ad dispensandum in præcepto legis requiritur authoritas Superioris: ergo pari ratione etiam in dispensatione voti.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Papa potest dispensare in omnibus votis dispensabilibus: quia habet universalem authoritatem in Ecclesia. Ita D. Thom. „Dicendum, quod quia sum„mus Pontifex gerit plenarie vicem Christi in tota Ec„clesia, ipse habet plenitudinem potestatis dispensandi „in omnibus dispensabilibus votis: aliis autem infe„rioribus Prælatis committitur dispensatio in votis, „quæ communiter fiunt, & indigent frequenti dispen„satione, ut habeant de facili homines, ad quem recur„rant, sicut sunt vota peregrinationum, jejuniorum, „& aliorum hujusmodi:" 2. 2. q. 88. a. 12. ad 3.

Vota autem, quæ reservantur summo Pontifici, sunt 1. Votum absolutum perpetuæ castitatis. 2. Votum Religionis promissæ. 3. Votum peregrinationis Terræ sanctæ, ad limina Apostolorum, & ad sanctum Jacobum Compostellanum.

Consect. 2. Papa potest dare potestatem dispensandi in prædictis votis; quia qui habet supremam authoritatem, & non est delegatus, uti est Pontifex, potest alium delegare.

Sic

Sic Papa dat aliquando cuilibet Sacerdoti potestatem dispensandi in votis tempore Jubilæi, & alio tempore aliquibus Confessariis a se deputatis.

Consect. 3. In minoribus & communibus votis dispensare possunt Episcopi suos subditos, & Prælati regulares suos pariter subditos; quia utrique habent jurisdictionem relative ad suos subditos: Episcopi quidem jure divino; posuit enim Deus Episcopos regere Ecclesiam Dei: Prælati Regulares ex jure Ecclesiastico; quia ex privilegio Regulares subjiciuntur suis Abbatibus.

Consect. 4. Tria sunt vota, in quibus solus Romanus Pontifex, ordinarie, non quidem ex aliquo jure scripto, sed ex consuetudine, quæ æquivalet reservationi virtuali, potest dispensare. Ea sunt ex jam dictis. 1. Votum castitatis perpetuæ. 2. Votum dandi nomen Religioni approbatæ. 3. Votum peregrinationis ad limina Apostolorum, ad sanctum Jacobum, ad urbem Hierosolymitanam; quia ea vota ex usu, qui æquivalet legi, reservantur summo Pontifici.

Consect. 5. In quibuscumque aliis votis possunt fideles a suis Episcopis dispensari; quia circa illa vota Episcopi habent authoritatem Episcopalem jure divino nulla reservatione restrictam. Unde ab Episcopo dispensabilia sunt: 1. Votum non nubendi. 2. Votum castitatis ad tempus. 3. Votum non petendi debitum conjugale. 4. Votum suscipiendi Ordinem sacrum, licet ex institutione Ecclesiæ annexum habeat votum solemne castitatis (*) 5. Votum conditionatum perpetuæ castitatis, conditione manente adhuc in suspenso: minime vero adimpleta conditione, v. g. si filius aut filia voverit perpetuam continentiam, si pater ex bello vel captivitate redeat, Episcopus conditione non posita potest dispensare: conditione posita non potest dispensare; quia vo-

---

(*) Loquor secundum vulgarem opinionem. Scio secundum aliquos Authores, Subdiaconos, & Diaconos, & Presbyteros non teneri ad servandam continentiam ex vi voti, sed ex lege Ecclesiastica, quæ a Syricio vocatur inviolabilis.

votum conditionatum posita conditione transit in absolutum; in incertum vero & conditionatum, conditione manente in suspenso. 6. Votum Religionis strictioris, v. g. Carthusianorum, modo intretur in mitiorem Religionem; quia non est dispensatio circa Religionem; sed circa circumstantias Religionis. 7. Votum dubium & ambiguum: ut si dubitetur, utrum sufficiens præcesserit deliberatio in promittente. 8. Votum emissum in gratiam alicujus tertiæ personæ, si votum illud non acceptaverit, neque per se, neque per alium vices ejus gerentem. Ratio prædictorum omnium est, juxta Cabassutium lib. 1. c. 8. Theoriæ & praxis juris n. 14. quia absoluta & diserte concepta vota esse convenit, ut Papæ reservata censeantur, & quia ita necesse esse compertum est ob gravia animarum pericula, quibus se quamplurimos implicare videmus ex nimia facilitate, & præcipiti fervore se votis adstringendi.

Consect. 6. Abbas potest dispensare suos Monachos in votis omnibus summo Pontifici non reservatis; quia Abbas habet jurisdictionem supra suos Monachos, quasi Episcopalem.

Consect. 7. Capitulum potest sede vacante dispensare in eisdem votis, in quibus Episcopi; quia habet jurisdictionem Episcopi.

Quæ causæ requirantur ad hoc, ut valida & licita sit & commutatio & dispensatio, dictum est, ubi de dispensatione legis; eadem enim est ratio utriusque, cum votum sit quasi quædam lex, quam sibi vovens constituit. Motivum vero commutandi & dispensandi in votis debet esse major Dei gloria, utilitas Ecclesiæ, & bonum spirituale illius, qui vovit.

CAPUT IV.

De vitiis oppositis Religioni.

Vitia opposita Religioni sunt superstitio, & irreligiositas. Superstitio opponitur Religioni per excessum: irreligiositas per defectum.

ARTICULUS I.

De Superstitione & ejus speciebus.

Superstitio est cultus vitiosus per excessum, quo vel crea-

creatura colitur ut Deus, vel Deus aliter colitur, quam oporteat.

Superstitio est vitiosa vel ratione objecti, vel ratione modi.

Superstitio vitiosa ratione objecti est, quando colitur falsum Numen, quod contemnendum est potius, quam colendum.

Superstitio vitiosa ratione modi est, quando verum Numen aliter colitur, quam oporteat.

Actus superstitionis vitiosæ quoad objectum sunt idololatria, divinatio, vana observantia, maleficium, magia.

Idololatria est actus, quo cultus Deo debitus redditur creaturis.

Divinatio est actus, quo tacite, vel expresse invocatur dæmon ad cognoscenda futura contingentia.

Vana observantia est actus, quo tacite, vel expresse invocatur dæmon, observando aliquid non conducens & insufficiens ad id, quod expectatur.

Maleficium est actus, quo tacite, vel expresse invocatur dæmon ad nocendum aliis.

Magia est actus, quo tacite invocatur dæmon ad operandum mira & stupenda.

Actus superstitionis vitiosæ quoad modum sunt cultus perniciosus, & cultus superfluus.

Cultus perniciosus est cultus Deo exhibitus contra veritatem fidei: ut si quis Christum jam natum suis ceremoniis quasi venturum expectaret, uti faciunt Judæi.

Cultus superfluus est cultus Deo exhibitus contra solitum Ecclesiæ morem: ut si quis agat contra Rubricas Ecclesiæ vel in Missa celebranda, vel in Officio recitando.

ARTICULUS II.

De regulis ad dignoscendam superstitionem ex objecto.

Prop. 1. Toties actus est superstitiosus ex objecto, quoties res, quæ fit, non habet virtutem inducendi effectum, qui expectatur, virtutem, inquam, vel ex natura sua, vel ex Dei elevatione: quæ elevatio divina non debet præsumi, nisi in eis, quæ Deus se elevaturum promisit.

Prob. authorit. & ratione D. Thom. 2. 2. q. 96. a. 2.

„In

„In his, quæ fiunt ad aliquos effectus particulares indu-„cendos, considerandum est, utrum videantur posse na-„turaliter effectus tales causare; sic enim non erit illi-„citum, licet enim causas naturales adhibere ad pro-„prios effectus: unde si naturaliter non videantur pos-„se tales effectus causare, consequens est, quod nec ad-„hibeantur ad hos effectus causandos tanquam causæ, „sed solum quasi signa; & sic pertinent ad pacta signifi-„cationum cum dæmonibus inita.“ Unde S. August. lib. 21. de Civit. Dei cap, 6. scribit: "Illiciuntur dæmo-„nes ad inhabitandum per creaturas, quas non ipsi, sed „Deus condidit, delectabilibus pro sua diversitate di-„versis, non ut animalia cibis, sed ut spiritus signis, „quæ cujusque delectationi congruunt per varia ge-„nera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, car-„minum, rituum.“ Ergo juxta D. Th. toties præ-sumi, vel timeri debet superstitio, quoties res quæ fit, non habet vim neque naturalem, neque supernatura-lem inducendi effectum, qui expectatur: 2. 2. q. 96. a. 2. in corp.

Consectaria hujus Doctrinæ.

De his, in quibus non est superstitio.

Consect. 1. Non est superstitio, expectare gratiam a Sacramentis; quinimo actus Religionis est: quia Sacra-menta ex Dei promissione facta Ecclesiæ, elevantur di-vinitus ad producendam gratiam.

Consect. 2. Non est superstitio attendere ad tempus Jubilæi, Indulgentiarum, Festivitatum, &c. ut eo tem-pore ferventius orationi vacemus, & gratiam a Deo ex-pectemus; quia non illa tempora serviliter observamus, ut Judæi, sed ea potius inspicimus, quæ temporibus si-gnificantur, ut docet August. contra Adimantum cap. 16. „Nos quoque Dominicam diem, & Pascha solemni-„ter celebramus, & quaslibet alias Christianas dierum festivitates; sed quia intelligimus, quo pertineant, non „tempora observamus, sed quæ illis significantur tempo-ribus.

Consect. 3. Non est superstitio figuram Crucis secum deferre, sanctum Dei Evangelium, Rosarium, Scapula-re, si pio animo fiat, nullisque vanis circumstantis ad-

junctis vitietur; in his enim actionibus tota fiducia in Deo collocatur. Eadem est ratio ex D. Th. de reliquiis Sanctorum, quæ ex devotione portantur: ita enim loquitur 2. 2. q. 96. a. 4. ad 3. „Quia si portentur ex fidu-„cia Dei & Sanctorum, quorum sunt reliquiæ, non erit „illicitum: si autem circa hoc attenderetur aliquid aliud „vanum, puta, quod vas esset triangulare, aut aliquid „aliud hujusmodi, quod non pertineret ad reverentiam „Dei, & Sanctorum, esset superstitiosum & illicitum:" & August. tract. 6. in Joan. „Cum caput tibi dolet, lau-„damus, si Evangelium ad caput tibi posueris, & non ad „ligaturam cucurreris."

Confect. 4. Non est superstitio observare lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis, purgandis corporibus, dandis remediis, cædendis arboribus &c. v. g. observare crescentem aut decrescentem lunam; quia longo multorum experimento constat, causas naturales vim efficaciorem habere certo tempore, quam alio.

Confect. 5. Non est superstitiosum uti cælestibus signis, & volatu avium ad cognoscendum certos effectus naturales; quia juxta omnes ex syderum inspectione & avium volatu prænuntiari possunt tempestatum mutationes, pluviæ, grandines &c. Astra prænuntiant certos futuros effectus naturales, quales sunt eclypses, pluviæ &c. quippe ex Dei institutione facta sunt, *ut sint in signa, & tempora, & dies, & annos*: Gen. 1. v. 14. Illos eosdem effectus aves prænuntiare possunt; hirundo enim adventans, ver adventare significat; & recedens, hyemem denotat. Hinc est, quod Jer. c. 8. v 7. dicitur. *Milvus in cœlo cognovit tempus suum, turtur & hirundo, & ciconia custodierunt tempus adventus sui.*

Confect. 6. Vana quidem curiositas est uti astrorum aspectu, situ, & influxu in puncto nativitatis alicujus ad cognosendum etiam conjecturaliter ejus temperamentum; quia astrorum distantia, rapidissimus illorum motus, & plures alii obices impediunt, ne certo cognoscamus, quis fuerit aspectus astrorum in puncto conceptionis, & nativitatis illius, cujus temperamentum indagamus; sed absolute non est superstitio uti hac inspectione: etenim si astra influant in hæc inferiora, ut multi tenent Philosophi, possunt aliquid in corporeis humo-

ribus efficere, & ad cognoscendum temperamentum inservire; unde vulgo dicitur, quod qui nascuntur sub Marte, sint ad bellum proclives &c.

Consect. 7. Vana quidem curiositas est uti lineamentis manuum, frontis &c. ad cognoscendum etiam conjecturaliter temperamentum hominis; quia, ut fert vulgare effatum, frons oculi, vultus persæpe mentiuntur; sed uti lineamentis ad cognoscendum conjecturaliter habitualem propensionem, non est absolute superstitio, humores enim multum conducunt ad habitualem propensionem: humores autem produnt se exterius in carne; unde natum illud effatum: qualis prævalet humor in corpore, talis perhibetur in cute.

Consect. 8. Non est superstitio uti virga salicea, vel amygdalina ad inveniendas fodinas metallorum; id enim fieri cernimus certis a hominibus sub certo signo cœlesti natis, quin tamen ullum cum dæmone pactum vel explicitum, vel implicitum fecerint. Sed non idem dicendum de his, qui quosvis thesauros absconditos a dæmone, ut dicunt, custoditos jactitant se inventuros; ibi enim est superstitio, ut infra dicetur.

Consect. 9. Non est superstitio adhibere herbas, lapillos &c. ad sanitatem inducendam, morbosque depellendos; quia possunt habere talem vim naturaliter, licet nobis incognitam: nec statim conjicienda est superstitio, modo nihil sit ridiculum in precibus; & si quid sit ridiculum, debet emendari.

Consectaria hujus Doctrinæ.

De his, in quibus est superstitio.

Consect. 1. Superstitio divinatoria est sperare cognitionem futurorum aliunde, quam a Deo; quia solus Deus est, qui cognoscit futura. *Annuntiate, quæ ventura sunt in futurum, & sciemus, quia Dii estis vos:* Isai. 41. v. 23.

Consect. 2. Superstitio artis notoriæ est sumere potionem, vel bolum, vel deferre ligaturam, ut repente fias doctus; quia *hæc non habent secundum se virtutem causandi scientiam*, ut docet D. Th. 2. 2. q. 96. a. 1. in corp. Deus enim est qui scientiam infundit, juxta illud: *Deus scientiarum Dominus est.*

Consect. 3. Superstitio est deferre ligaturas, ut fias invulnerabilis, invisibilis, impenetrabilis: quia hæc non habent virtutem ad inducendum talem effectum: „Stu-„pentes enim illi effectus a solo Deo provenire pos-„sunt:" D. Th. ibid. a. 2. ad 1.

Consect. 4. Superstitio vanæ observantiæ est habere dies alios tamquam faustos, alios tamquam infaustos; quia dies non possunt inducere infortunium: „& variæ „illæ observantiæ, ut loquitur D. Th videntur esse „quædam reliquiæ idololatriæ, secundum quam obser-„vabantur auguria, & quidam dies fausti, vel infausti:" 2. 2. q. 96. a. 3 in corp.

Consect. 5. Superstitio vanæ observantiæ est deferre imagines astronomicas, Gallice *talismans*, ex ære, vel plumbo, vel auro, vel ex alia materia confectas cum ignotis characteribus, expectando insolitos effectus ab illis: „quia totum hoc, *inquit August.* pertinet ad dæ-mones ludificatores animarum sibimet subditarum: *lib.* „10 *de civit. Dei cap.* 10. *& juxta D. Thom.* Imagines, „quas astronomicas vocant, ex operatione dæmonum „habent effectum; cujus signum est, quod necessarium „est eis inscribi quosdam characteres, qui naturaliter „ad nihil operantur." 2. 2. q. 96. a. 2. ad 2.

Consect. 6. Superstitio est adhibere preces aliquas, quibus tu, vel animalia tua sanentur, nisi preces illæ sint ab Ecclesia approbatæ; quia, ut ait Hilarius, in hæc verba Psal. 64. „Te decet hymnus Deus in Sion. „Vota tantum Ecclesiasticæ Religionis utilia sunt, quæ „cum & dignis Deo cantionibus, & propositæ in Eccle-„sia observantiæ studio probantur" - - Ideo Concilium Bituricense an. 1585. jubet, „ne prætextu pietatis ulli „exorcismi fiant, nisi qui ab Ecclesia probati sunt:" tit. 4. can. 3.

Consect. 7. Superstitio est deferre res aliquas nominibus aliquibus ignotis insignitas: talia sunt *bai, gloi,* &c. & alia hujusmodi ridicula: hæc enim non habent vim inducendi effectus, qui expectantur.

Consect 8. Superstitio est deferre Rosarium, Scapulare & alia sacrarum fraternitatum insignia, si ea credulitate gerantur, quod numquam damnabuntur, qui ea ferunt, vel quod in mortis articulo sinceram pœniten-

tiam

tiam agent, quamvis toto vitæ curriculo pœnitentiam neglexerint, contenti externis Fraternitatum illarum insignibus: quia hæc insignia non habent virtutem inducendi talem effectum. Ideo Concil. Cameracense an. 1565. ait: „Abominandam esse eorum vanitatem ac su„perstitionem, qui certo pollicentur, non ex hac vita mi„graturos sine pœnitentia & Sacramentis illos, qui hunc „illumve ex vivis coluerint, qui securitatem in rebus „gerendis, fortunæ certum ac optatum eventum iisdem „promittunt, & si quæ alia hujusmodi proferantur & „credantur -|- Præscriptaque Missarum forma aut precum affirmat certas designatasque animas semper e pur„gatorio liberari."

Prop. 2. Quoties stupendus aliquis effectus contingit, non statim temerarie pronuntiandum est, superstitiosum esse quod agitur, sed prudenter omnia sunt examinanda.

Prob. Multi sunt mirabiles & stupendi effectus, quos rude & imperitum vulgus in magiam refundit, qui tamen diligenter inspecti a causis mere naturalibus procedere dignoscuntur, ut fuse probari potest ex libro, qui inscribitur, *magia Schoti*, ubi stupendi effectus recensentur a causis mere naturalibus procedentes, qui tamen videntur non ab alio quam a dæmone posse provenire: ne ergo Confessarii errent hac in parte, nihil determinandum est præcipiti judicio, sed omnia prudenti examine ponderanda sunt.

MONITA.

Quibus determinatur, quid agendum tam a Confessario, quam a pœnitente, cum præsumitur superstitio.

Monit. 1. Si adhibeantur causæ naturales, consulendi sunt Medici, & Physici, ut ab ipsis sciatur, an causæ adhibitæ vim naturalem habeant inducendi effectum, qui inspicitur evenire. Si causæ adhibitæ vim habeant naturalem producendi illum effectum, non est superstitio.

Monit. 2. Si adhibeantur preces, consulendi sunt Doctores Theologi, ut sciatur ab illis, an preces illæ sint conformes, vel difformes universalis Ecclesiæ ritui,

tui. Si preces nihil habeant difforme Ecclesiæ ritibus, non est superstitio.

Monit. 3. Si nec Philosophi, nec Theologi consuli possunt, & interim urgeat necessitas adhibendi aliquid, quod superstitiosum videri potest, qui rem illam insolitam aggreditur, debet fusis ad Deum precibus protestari, se nolle ullum habere cum dæmone commercium.

Monit. 4. *Circa personas interrogandas.*

Hi omnes, quos hic subjicio, sunt interrogandi circa superstitionem; quia vulgo adhibent remedia, in quibus sæpius latet superstitio.

1. Pastores, qui certas adhibent causas, ut pecora servent a lupis, a scabie, &c.

2. Fabri ferrarii, qui insolitis utuntur mediis, ut sanent pecora.

3. Vetulæ, quæ parituras circa mulieres, vel parturientes, vel matrice, ut dicunt, laborantes, insolita adhibent remedia.

4. Imperiti Medici, qui stupenda jactitant remedia.

5. Milites, qui deferunt secum obscura nomina, ut fiant invulnerabiles.

6. Hi omnes, qui stupendum quid jactitant vel in ferendis ponderibus, vel in itineribus celerrime conficiendis.

Monit. 5. *Circa modum interrogandi pœnitentes in materia superstitionis.*

Personæ suspectæ superstitionis ita interrogandæ sunt, ut horrorem superstitionis concipiant; tanti vero vitii naturam non addiscant: & proinde

1. Videndum, utrum insolitum illud, quod peragunt, refundi possit in causas naturales: si a causis naturalibus procedere valeat, permitti debet; si vero non nisi a dæmone procedere possit, debet prohiberi.

2, Si constet superstitiosum esse, videndum, an pactum expressum habuerit cum dæmone, an solum tacitum.

3. Si pactum cum dæmone expresse inierint, interrogandi, an id fecerint ex ignorantia affectata, aut non affectata? an ex malitia, v. g. ex odio contra Deum, vel proximum? an ex curiositate? an pactum obsignaverint, vel sua manu, vel suo sanguine, vel alio quovis

signo

ſigno exteriori & ſenſibili? an pactum habeant apud ſe, vel apud aliquem, qui illud cuſtodiat? debet ab illis exigi pactum, ut ei renuntient:

4. Debent ab illis exigi libri, ſi quos habeant de illis arcanis tractantes: debent exigi characteres, & alia hujusmodi, & comburi, vel ad Epiſcopum deferri, ut cum peritioribus videatur quid agendum.

ARTICULUS III.

De regulis ad dignoſcendam ſuperſtitionem ex modo.

Prop. unica. Toties actus eſt ſuperſtitioſus ex modo, quoties cultus Deo exhibitus ab Eccleſia reprobatur vel quia eſt falſus, vel quia eſt ſuperfluus.

Prob. 1. Ex Script. Matth. 18. v. 17. *Si quis Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & publicanus*: Ergo cultus noſter erga Deum debet approbari ab Eccleſia: ergo ſi per eam reprobatur, debet cenſeri ſuperſtitioſus, non ex objecto, cum Deo exhibeatur: ergo ex modo, quia exhibetur aliter, quam debet exhiberi.

2. Ex Auguſt. lib. 1. de conſenſu Evangeliſtarum c. 18 *Socratis ſententia eſt, unumquemque Deum ſic coli oportere, quo modo ſe ipſe colendum eſſe præceperit*: Ergo, ſi Deus aliter colatur, quam exigit, cultus ille debet cenſeri ſuperſtitioſus.

Rat. Deus exigit ab homine cultum religioſum, non qualemcumque, ſed eum, quem Deus nobis revelavit, & per Eccleſiam proponit: qui cultus debet eſſe in ſpiritu & veritate: Ergo toties cultus noſter erga Deum erit ſuperſtitioſus, quoties pugnabit contra Eccleſiæ determinationem: erit falſus, ſi per illum aliquid falſum ſignificetur: erit vero ſuperfluus, ſi non ſit proportionatus gloriæ Dei, qui eſt finis cultus divini.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Cultum falſum exercent hi, qui in exercitio religionis aliquid falſum ſignificant; quia præcipuum in cultu religioſo eſt veritas.

Sic juxta D. Thom. 2. 2. q. 93. a. 1. in corp. *Perniocioſum eſt uti ceremoniis veteris legis, quibus Chriſti my-*

steria figurabantur futura; sicuti etiam perniciosum esset, si quis non confiteretur, Christum esse passum.

Sic juxta eumdem D. Thom. superstitiosum est, falsa miracula proponere, falsas reliquias ostentare, Sanctos nondum canonizatos, ut loquuntur, venerari: sicuti falsarius esset, qui aliqua proponeret ex parte alicujus, quæ non essent ei commissa: ibidem.

Consect. 2. Cultum superfluum exercent, qui religionem statuunt in his exercitiis, quæ nec mentem ad Deum elevant, nec corpus Deo subjiciunt; quia finis divini cultus est, ut homo Deo det gloriam, eique se subjiciat & mente & corpore.

Tales sunt cantus molles, qui interdum in Ecclesia audiri solent. Tales sunt choreæ, tripudia, & alia hujusmodi, quibus imperitum vulgus festis diebus indulget.

Tales sunt ceremoniæ ab hominibus excogitatæ, & non ab Ecclesia approbatæ; ut si dicatur bis, alleluja, ubi non debet dici; aut si in Missa fiat signum crucis, ubi non debet fieri, &c.

ARTICULUS IV.

Quale peccatum sit superstitio ex modo.

Prop. 2. Superstitio vitiosa ex modo, si inducat falsitatem, est peccatum mortale ex suo genere.

Prob. 1. Ex Script. Veritas est Deus, juxta illud Joan. 4. v. 24. *Ego sum via, veritas, & vita. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, oportet in spiritu, & veritate adorare.* Ergo cultus vitiosus continens falsitatem non proficit, sed officit; non salvat, sed damnat.

2. Ex Ambros. *Paulus indignum esse dicit, qui aliter celebrat mysterium, quam a Christo traditum est*; in Epist. 1. ad Corinth. c. 11. v. 27. Ergo si cultus ille indignos Deo nos efficiat, est peccatum mortale.

2. *Rat.* Mendacium perniciosum est haud dubie peccatum mortale: cultus autem falsus est mendacium perniciosum, cum religjoni noceat: Ergo est peccatum mortale.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccarent mortaliter, qui modo colerent Deum

Deum ceremoniis Judaicis, quæ significabant Christum venturum; quippe legalia observata post veritatem Evangelii sunt mortifera, ut docet ex professo August. epist. ad Hieron 82. alias 19. & Paulus ad Galat. 5. v. 2. Si circumcidamini, Christus nihil vobis proderit.

Confect. 2. Peccant quoque mortaliter, qui vel falsis miraculis, vel suppositititiis reliquiis verum Dei cultum promovere quærunt; quia veritas Dei nostris non eget mendaciis; mendacium autem in materia religionis est maxime perniciosum, & proinde peccatum mortale.

Confect, 3. Qui mutaret materiam, vel formam Sacramentorum, vel nollet adhibere ceremonias in Ecclesia usitatas, peccaret mortaliter: hæc enim omnia, inquit Sylvius, cultum veri Dei aliqua falsitate commaculant, & sunt ex genere suo peccata mortalia: venialia tamen vel ob imperfectionem actus, vel ob ignorantiam.

Prop. 2. Superstitio vitiosa ex modo, si cultum inducat superfluum tantum, peccatum est communiter veniale tantum, si absit contemptus & scandalum.

Prob. 1. Ex Aug. lib. 2. de Doctrina Christiana c. 18. *Quisquis bonus, verusque Christianus est, etiam in Litteris sacris superstitiosa, id est, superflua figmenta repudiet*: Ergo peccatum est, superfluum in cultu divino adhibere; non mortale quidem, ut satis indicant Aug. verba, qui acrioribus verbis scelera prohibere solet.

2. Rat. D. Thom. In cultu divino, absolute loquendo, nihil potest esse superfluum: quia quidquid impendimus Deo, semper est minus eo, quod illi debetur: sed relative potest esse superfluum, scilicet, id omne, quod nec ex natura sua, nec ex Dei Ecclesiæve institutione ad gloriam Dei ordinetur. Si quid autem superfluum, vel minus rectum in tali cultu observetur, quod nec scandalum aliis inducat, nec contemptum, contineat; talis cultus, inquit Cajet. non est contra, sed præter divinam reverentiam: Ergo non est peccatum mortale, sed veniale tantum.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Confect. 1. Peccatur venialiter, cum in Missa, v. g. nimis anxie observatur certus numerus candelarum, certus

tus imaginum ſitus, certus color absque ordinatione Eccleſiæ.

Conſect. 2. Cum in horis canonicis, vel in Sacrificio dicitur gloria in excelſis, Credo, Alleluja, cum non eſt dicendum, vel omittitur, cum eſt dicendum.

ARTICULUS V.

Quale peccatum ſit ſuperſtitio vitioſa, quoad objectum.

Prop. unica. Superſtitio vitioſa quoad objectum eſt de ſe peccatum mortale.

Prop. 1. Ex Script. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies*: & iterum *ſoli Deo honor & gloria*: Ergo cum per ſuperſtitionem vitioſam ex objecto non Deus, ſed creatura colatur ſine ordine ad Deum, hæc ſuperſtitio erit peccatum mortale.

2. Ex Aug. qui loquens de magicis artibus ait: *Omnes igitur artes hujusmodi, vel nugatoriæ, vel noxiæ ſuperſtitionis ex quadam peſtifera ſocietate hominum & dæmonum, quaſi pacta quædam infidelis & doloſæ amicitiæ conſtituta, penitus ſunt repudianda*; Lib. 2. de Doctrina Chriſtiana cap. 203.

2. *Rat.* Per talem ſuperſtitionem aut exhibetur dæmoni honor aliquis, qui ſoli Deo debetur, aut ſaltem habetur cum inimico Dei, ſcilicet dæmone aliquod commercium: Ergo eſt peccatum mortale.

Deinde talis ſuperſtitio eſt mendacium in materia religionis; quia ſignificat aliquod contrarium veritati revelatæ, nimirum, dæmonem aliquid poſſe invito Deo: mendacium autem in materia religionis eſt peccatum mortale: ergo & ſuperſtitio vitioſa ex objecto.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Omnes ſpecies ſuperſtitionis vitioſæ ex objecto ſunt ex genere ſuo peccata mortalia. Itaque peccatum mortale eſt.

1. Idololatria; quia eſt cultus divinus creaturæ exhibitus.

2. Divinatio; quia eſt uſurpatio notitiæ divinæ ope dæmonis.

3. Vana obſervantia; quia eſt expectatio eventus ope dæmonis eventuri.

4. Ma-

4. Maleficium, quia eſt nocumentum proximi ope dæmonis procuratum.

5. Magia; quia eſt opus ſtupendum ope dæmonis præſtitum. Quod ut fuſius pateat, explicabuntur omnes ſpecies ſuperſtitionis ſequentibus articulis.

ARTICULUS VI.

De Idololatria.

Prop. unica. Idololatria ſive actus, quo creatura tanquam Deus colitur, eſt peccatum mortale quocumque modo fiat; quia eſt ſuperſtitio vitioſa ex objecto.

Prob. 1. Ex Scriptura. Deformitatem tanti vitii Scriptura ſatis ſignificat his verbis: *Foris canes, & venefici idolis ſervientes:* Apocal. 22. v. 15. ergo eſt peccatum mortale, cum excludat a gloria.

2. Ex Patribus. Crimen illud vocatur a Tertulliano, *ſummus ſæculi reatus:* a Nazianzeno, *extremum & primum malorum:* a Lactantio, *ſcelus inexpiabile:* a Synodo Illiberitana, *crimen capitale:* ergo eſt peccatum mortale.

3. *Rat.* D. Th. 2. 2. q. 94. a. 3. in corp. *Sicut enim,* inquit, *in terrena republica graviſſimum eſſe videtur, quod aliquis honorem regium alteri impendat, quam vero Regi; quia quantum in ſe eſt, totum Reipublicæ perturbat ordinem: ita in peccatis, quæ contra Deum committuntur, quæ tamen ſunt maxima, graviſſimum eſſe videtur, quod aliquis honorem divinum creaturæ impendat; quia quantum in ſe eſt, facit alium Deum in mundo, minuens principatum divinum.*

Quot modis committatur idololatria?

Idololatria committi poteſt tripliciter.

1. Ignoranter; ut cum quis credit creaturam eſſe Deum: ſed talis ignorantia non excuſat a peccato; quia talis ignorantia, & poteſt, & debet vinci: *Vani enim ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei:* Sap. 13. v. 1.

2. Scienter, & malitioſe; ut cum quis adorat creaturam in odium Dei, & hoc culpabiliter, quia debet illud odium deponere, cum nulla cauſa ſit odio habendi Deum: juxta illud: *Odio habuerunt me gratis:* Joan. 15. v. 25.

3. Si-

3. Simulate exterius solum, & non interius; ut cum quis adorat falsum Deum exterius, execrans interius illum cultum superstitiosum, immo cupiens cultum omnem ad verum Deum ordinari; sed hæc simulatio est lethalis, quia, ut docet D. Thom. *Externus cultus est signum interioris: sicuti est perniciosum mendacium, si quis verbis asserat contrarium ejus, quod per veram fidem tenet in corde: ita est perniciosa falsitas, si quis exteriorem cultum exhibeat alicui contra id, quod sentit in mente:* 2. 2. q. 94. a. 2. in corp. nam, ut ait Tert. de idololat. c. 22. *Negat quicumque dissimulat in quacumque causa pro ethnico habitus.*

De his, qui sunt quasi idololatræ.

Ad idololatras reduci possunt.

1. Hæretici, qui novas opiniones in fide, vel in moribus periculosas excogitant, eisque pertinaciter adhærent: etenim, inquit Hieron. *Sicut idola fiunt manu artificis: ita hæreticorum perversa doctrina quodcumque simulaverit, vertit in dolum, & facit pro Christo adorori Antichristum:* in cap. 13. Zachar. Tunc enim nova illa opinio est quasi Deus recenter excogitatus, & quasi novum idolum in mente erectum, & adoratum.

2. Parentes, qui filios suos ardentius, quam par est, depereunt, quibus exprobrari potest, quod Heli dictum est: *Honorasti filios tuos magis quam me.* Idololatræ sunt parentes, qui filios vitiosos non castigant. Ejusdem criminis rei sunt, qui mortuos filios, aut parentes, magis quam par est, lugent; acerbus enim ille luctus originem dedit idololatriæ. *Acerbo enim luctu dolens pater, rapti cito sibi filii fecit imaginem:* Sap. 14. v. 15.

3. Avari, qui thesauris suis impensius adhærent. *Argentum suum, & aurum suum fecerunt sibi idola, ut interirent:* Ozeæ c. 8. v. 4. *Radix omnium malorum cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt a fide:* 1. ad Tim. cap. 6. v. 10.

4. Gulosi, quorum Deus venter est, ut loquitur Paulus ad Philip. 3. v. 9. Et qui Christo Domino non serviunt, sed suo ventri, ut loquitur idem Paul. ad Rom. 16. v. 18.

5. Impuris amoribus irretiti. 1. Quia semper suos amores cogitant, rarissime autem Deum in mente habent. 2. Quia corpus suum offerunt voluptati, quod Deo offerre debuissent. 3. Quia ex seipsis Deum ejiciunt per pravam libidinem; homo enim est templum Dei. 4. Quia faciunt membra sua, quæ sunt membra Christi, membra meretricis. 5. Quia sicuti Adrianus Crucem Salvatoris dejecit, & in loco Crucis erexit statuam Adonidis; ita impudici illi amores e Corde suo Crucem ejiciunt, eique Venerem, vel Adonidem substituunt.

ARTICULUS VII.

De Divinatione.

Prop. unica. Divinatio, sive actus, quo tacite, vel expresse dæmon invocatur ad cognoscendum res, quæ naturaliter cognosci nequeunt, v. g. futura contingentia, actus liberos &c. est peccatum mortale; quia est cultus superstitiosus ratione objecti: solus quippe Deus cognoscit futura contingentia, & actus liberos, juxta illud Reg. I. c. 16. v. 7. *Homo videt ea, quæ parent, Deus autem intuetur cor.* Quam grave peccatum sit divinatio

Prob. 1. Ex Scriptura. Deut. 28. *Non inveniatur in te qui Ariolos sciscitetur; nec qui Pythones consulat, nec divinos, nec quærat a mortuis veritatem: omnia enim hæc abominatur Dominus.*

2. Ex Conciliis. Synodus Romana secunda an. 721. sub Greg. II. can. 12. ait: *Si quis ariolos, aruspices, incantatores observaverit, aut philacteriis usus fuerit; anathema sit: & responderunt omnes tertio: anathema sit*

3. *Rat.* D. Thom. *Omnis*, inquit, *divinatio ex operatione dæmonum provenit, vel quia expresse dæmones invocantur ad futura manifestanda, vel quia dæmones ingerunt se vanis inquisitionibus futurorum, ut mentes hominum implicent vanitate:* 2. 2. q. 95. a. 2. *Nulla autem*, ut optime addit idem Doctor, *utilitas temporalis potest comparari detrimento spiritualis salutis, quod imminet ex inquisitione occultorum per dæmonum invocationem.*

Quot modis dæmon expresse invocetur in ordine ad divinandum.

Dæmon invocatur expresse, quando rogatur, ut sensibi-

ſibiliter appareat ad docendam rem, cujus cognitionem peroptamus.

1. Apparet dæmon per præſtigium, perſtringendo oculos, oſtendendo quod eſt abſens quaſi præſens. Ita feciſſe præſtigiatores Pharaonis multi credunt, dum projecti ab ipſis baculi ſerpentes exhibebant. Exod. 7. v. 11.

2. Apparet dæmon per ſomnium, commovendo phantaſmata, & oſtendendo quod vult edocere. De diabolicis ſomniis ita ſcriptum eſt; *Non augurabimini, nec obſervabitis ſomnia:* Lev. 19. v. 26. Quod ut pateat, ſciendum, multiplex eſſe ſomnium, ſcilicet, naturale, divinum, & diabolicum.

Somnium naturale eſt illud, quod provenit a cauſa naturali, vel intrinſeca, quales ſunt humores, vel extrinſeca, qualis eſt aer, & alia corpora ambientia. Credere ſomnio naturali non eſt malum; medici quippe poſſunt ex ſomniis naturalibus morbos dignoſcere, & cordis affectus conjicere.

Somnium divinum eſt illud, quod provenit a Deo aliquid abſconditum manifeſtante.

Tale fuit ſomnium Abimelech, in quo vidit Saram conjunctam eſſe matrimonio cum Abraham: Gen. 20.

Tale fuit pariter ſomnium Pharaonis, quo Deus ſeptem vaccis pinguibus & totidem macilentis, ſeptem ſpicis aridis, & plenis totidem, docuit ſeptem annos ſteriles ſeptem annis fœcundis ſucceſſuros: Gen. 41. Credere ſomnio divinitus immiſſo, nedum illicitum, quinimo neceſſarium, juxta illud: *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in viſione apparebo, vel per ſomnium loquar ad illum.* Num. 12. 6.

Cum vero difficillimum ſit diſtinguere inter ſomnium divinum & diabolicum, melius eſt numquam credere ſomniis, niſi ab Altiſſimo fuerit emiſſa viſitatio. *Ne dederis in illis cor tuum; multos enim errare fecerunt ſomnia, & exciderunt ſperantes in illis:* Eccleſ. 34. v. 6. Quod præcipue contingit, ut optime monet Cajet. verbo *ſomnium, dum paulatim tantum homo credit ſomniis, ut ſomniis utatur pro regulis ſuarum actionum, ut pro*

iis

tis aut omittat, aut committat contra aliquid, ad quod tenetur.

3. Apparet dæmon in corporibus mortuis, agitando corpus mortuum, & per illud oſtendendo, quod vult oſtendere. Talis forte fuit viſio, in qua Samuel mortuus Sauli morituro apparuit operatione magica. 1. Reg. c. 28. v. 11. Iſte quippe Samuel, qui Saulem allocutus eſt, non erat verus Dei Propheta. 1. Quia animæ juſtorum non ſubjacent operationibus magicis, neç ſunt in poteſtate diaboli. 2. Quia dixit impio Sauli: *cras mecum eris:* Saul autem non abiit in ſinum Abrahæ, ubi erat Samuel, ſed abiit in infernum.

4. Apparet dæmon per elementa, imprimendo elementis varias figuras, quibus ſignificat quod vult oſtendere. Apparet autem modo in igne, modo in aere, modo in aqua, modo in terra. Apparitio in igne vocatur Pyromantia, in Aere Aeromantia, in Aqua Hydromantia, in terra Geomantia: uti autem illis apparitionibus, eisve credere, illicitum. *In omnibus ergo iſtis Doctrinis ſocietas dæmonum formidanda eſt, atque vitanda,* ut loquitur Aug. lib. de Doct. Chriſt. c. 23.

Quot modis dæmon implicite invocetur in ordine ad divinandum.

Dæmon invocatur implicite, quando aſſumitur aliquid in ordine ad ſciendum futura libera, quod nec ex natura ſua, nec ex inſtitutione Dei poteſt nos ad incognitum deducere. Et hoc fit multipliciter. Per Aſtrologiam, per Chyromantiam, per Auguria, per Sortes, de quibus ſigillatim.

Prop. 1. Divinatio per Aſtrologiam judiciariam, qua quis utitur aſtris ad cognoſcenda futura libera, eſt graviſſimum peccatum.

Prob. 1. Ex Scriptura ita loquente: *A ſignis cæli nolite metuere, quæ timent gentes; quia leges populorum vanæ ſunt:* Jerem. 10. v. 2. Ergo Scriptura, inquit Duhamel, hic damnat Genethliacos, qui vi ſiderum omnia putant gubernari.

2. Ex Patribus, qui paſſim diabolicam hanc artem condemnant. De ea ita loquitur Ambr. lib. 4. Examer. c. 4. *Nonnulli nativitatum tentaverunt exprimere quali-*

tates, qualis futurus sit unusquisque, qui natus sit, cum hoc non solum vanum, sed etiam inutile sit quærentibus, impossibile pollicentibus. Et Aug. lib. 2. Doctr. Christ. c. 22. *Ex ea notatione velle nascentium mores, actus, eventa prædicere, magnus error, & magna dementia est.*

3. Ex Conciliis. Concilium enim Toletanum I. sic habet Can. 15. *Si quis Astrologiæ, vel Mathesi existimat esse credendum, anathema sit.* Idem habet Mediolanense, Rhemense, Burdigalense, Narbonense, Tolosanum, & Constitutio Sixti V. quæ incipit: *Cœli & terræ.*

4. Demum authoritate & ratione D. Th. *Si quis*, inquit, *consideratione utatur astrorum ad præcognoscendos futuros causales vel fortuitos eventus, aut etiam ad cognoscendum per certitudinem futura opera hominum, procedit hoc ex falsa, & vana opinione; & sic operatio dæmonis se immiscet; unde erit divinatio superstitiosa & illicita:* 2. 2. q. 95. a. 5. in corp. & cum ibi dæmon se immisceat, peccatum mortale.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccant mortaliter, juxta Cajetanum, qui ita insistunt astrorum observationi, ut res tum præteritas, tum præsentes, tum futuras ad Religionem pertinentes, in ipsa astra refundant. Hoc enim est, inquit ille Author, contra spiritualitatem Christianæ Religionis, quæ super cœlos est, potens ipsos cœlorum cursus immutare, minime vero ab ipsis tantisper concuti, juxta id, quod scriptum est: *Confessio ejus super cœlum et terram:* & quidem experientia teste, non ab influxu cœlorum dependet Christiana Religio, sed quæcumque in mundo fieri cernimus, hæc omnia Christianæ inserviunt Religioni: impiissimi enim Christiani nominis persecutores, dum serviunt cupiditati, famulantur Religioni; sanguisque Martyrum, quos occidunt, fit semen Christianorum.

Consect. 2. Peccant & quidem mortaliter, juxta eumdem Cajetanum, qui insistunt astrorum observationi, ut hinc certo velint conjicere futura contingentia, actusque liberos; hoc enim est contra veritatem fidei, qua certi sumus hominem liberi esse arbitrii, & qua conscii sumus, actus nostros liberos influxibus astrorum minime subjacere.

Con-

Confect. 3. Peccant quoque mortaliter, inquit Cajetanus, qui ita obſervationi aſtrorum inſiſtunt, ut actiones ſuas dirigant ſecundum cœlorum motus, variasque aſtrorum vices quaſi pro lège habeant. Chriſtiani enim non aliam debent legem agnoſcere, quam fidem, juxta illud: *Juſtus meus ex fide vivit.* Sicuti enim, inquit idem Cajetanus, erramus ſubjiciendo nos paſſionibus iræ, odii, ſpei, timoris, aliosque impetus paſſionum pro lege habentes; ita erramus turpiter, ſi impreſſiones cœlorum pro lege habeamus: corpora enim ſunt, quæ per modum paſſionum inclinant nos.

Prop. 2. Divinatio per Chiromantiam, qua quis utitur lineamentis, quæ ſunt in corpore hominis, ut quid ſit ei eventurum certo pronuntiet, eſt omnino illicita.

Prob. 1. Scriptura, quæ prohibet nos ab alio, quam a Deo futura inquirere. *Non declinetis ad Magos, nec ab Ariolis ſciſcitemini futura, ut polluamini per eos:* Lev. 19.

2. Ex conſtitutione Sixti V. quæ incipit *Cœli & terræ,* ſic habetur: *Cum futuros eventus in ſe ipſis conſiderare, antequam fiant, ſit proprium Dei,* dum quis quocumque modo præſumit illa prænuntiare, fit, *ut divina majeſtas graviter lædatur, fidei integritas violetur, & animabus exitium importetur.*

3. *Rat.* Sarisberienſis lib. 2. de nugis Curialium c. 27. qui ſic loquitur. Chiromantici vera, quæ in rugis manuum latent, ſe noſſe gloriantur, quorum errorem, quia ratione non nititur, non neceſſe eſt rationibus impugnare, licet eo ipſo illos expugnet ratio, quod deficiunt ratione.

4. *Rat.* D. Th. Lineamenta manuum nullam habent connexionem neceſſariam cum futuris, quæ prænunciantur: Ergo iis uti non poſſumus ad prænuncianda futura.

Confectaria hujus Doctrinæ.

Confect. 1. Peccant, & quidem mortaliter illuſores illi homines, qui horoſcopos faciunt, & jactitant, ſe ex lineamentis corporis certo cognoſcere, quid cuilibet eventurum ſit; quia artem illam exercere non poſſunt, quin aliquod cum dæmone habeant commercium, ignaramque plebem decipiant: utrumque autem ingens

malum eſt. Divinationem fieri ope dæmonum teſtis eſt Origenes Homil. 16. in numeros. *Eſt quædam*, inquit, *operatio dæmonum in miniſterio præſcientiæ, quæ artibus quibusdam ab his, quæ ſe dæmonibus manciparunt, nunc per ſortes, nunc per auguria, nunc ex contemplatione umbrarum, comprehendi videtur: Hæc autem omnia operatione dæmoniorum fieri non dubito.*

Conſect. 2, Peccant qui Ægyptios de fortuna conſulunt; & quidem mortaliter, ſi id fiat cum firma fide, & cum ſcandalo, juxta illud Script. Lev. 20. *Anima, quæ declinaverit ad Magos & Ariolos*, quales ſunt vulgo illi, qui ex lineamentis volunt certo actus liberos conjicere, *& fornicata fuerit cum eis; ponam faciem meam contra eam, & interficiam eam de medio populi ſui:* ſi tamen id fieret ſine ſcandalo, & ex riſu ſolùm, non eſſet peccatum mortale; quia fides non adhibetur vanis illis illuſionibus.

Conſect. 3. Divinatio, quæ fit per auguria, per virgas, per annulos, per cribrum farinarium, &c. eſt peccatum mortale.

Prob. 1. Script. Eccli. 34. v. 5. *Divinatio erroris & auguria, mendacia & ſomnia malefacientium vanitas eſt.* Ergo vanum eſt fidem illis adhibere; & quia ibi latet pactum cum dæmone, ideo eſt peccatum mortale.

2. Ex Cyrillo Hieroſoly. prima Catecheſi Miſtagogica, ubi ſic habet: *Auguria, divinationes, omnia amuleta, aut inſcriptiones in foliis, aut aliæ malæ artes, & cætera hujusmodi, cultus diaboli ſunt:* Ergo cum importent cultum dæmonis, ſunt peccata mortalia.

3. *Rat.* Ex Baſilio in c. Iſai. ubi ſic loquitur: *A morum probitate eſt alienum prorſus, eum, qui penes ſe habet conſultationem ex Dei juſtificationibus, ad diſcernendum de rebus agendis ſibi in conſiliarios adhibere brutos animantes; immo ne his quidem tanquam conſiliariis uti, ſed ut Doctoribus & Legumlatoribus.*

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Peccatur, & quidem mortaliter, quoties vanis auguriis plena fide credimus, eisque tamquam regula agendi utimur, quippe, ut ait Baſilius ibid. *Olim Moſaica lege iſtiusmodi auguria, divinationes, ominationes,*

nes, atque auspicia, infamia notabantur, tamquam inventa dæmonum; Ergo qui his utitur tamquam regula agendi, fovet cum dæmone commercium: Ergo peccat mortaliter.

Sic a gravi peccato non sunt immunes, qui certo credunt, & pronuntiant sibi infausta obventura, si Sacerdos, Monachus, virgo, lepus, buso, aut serpens occurrerit, si corvus supra domum crocitaverit, aut pica ad sinistram volaverit, si in mensa sal effusum fuerit: hæc enim omnia & similia, ut ait Aug. lib. de Doct. Christ. cap. 24. *Plena sunt pestiferæ curiositatis, cruciantis sollicitudinis, & mortiferæ servitutis.*

Confect. 2. Graviter peccant, qui virgis utuntur divinatoriis, annulis, cribro farinario, &c. ad detegendum furem occultum, homicidam incognitum longe distantem, ad cognoscendam virginitatem puellæ, ad cognoscendum futurum sponsum, &c. hæc enim omnia fieri nequaquam possunt sine implicito, vel explicito cum dæmone commercio.

De divinatione per sortes.

Nota, quod ex D. Thom. 2. 2. q. 95. a. 8. in corp. *Sortes proprie dicuntur, cum aliquid fit, ut ejus eventu considerate aliquid occultum innotescat;* unde sortes, juxta D. Th. pertinent ad divinationem.

Sors est triplex: divisoria, consultoria, divinatoria.

Sors divisoria est, quando quæritur, quid cuilibet sit exhibendum.

Sors consultoria est, quando quæritur, quid in arduo aliquo negotio sit agendum.

Sors divinatoria est, quando quæritur, quid sit futurum.

Prop. 1. Uti sortibus non est ab intrinseco, & ex natura sua malum.

Prob. 1. Script. Multi sancti homines usi sunt sortibus, nec factum illorum reprehenditur. Josue præcepto Dei, & indicio sortium crimen Achan cognovit: Josue 7. Matthias sorte ab Apostolis electus est. Act. 1. Ergo uti sortibus non est ab intrinseco malum.

2. Ex Aug. in Psal. 30. *Sors non est aliquid mali . . . nam & sortes miserunt Apostoli:* & lib. 1. de Doct. Christ.

 c. 28.

c. 28. ait: *Si tibi abundaret aliquid, quod oporteret dari ei, qui non haberet, nec duobus posset, si tibi occurrerent duo, quorum neuter alium vel indigentia, vel erga te aliqua necessitudine superaret, nihil justius faceres, quam ut sorte eligeres, cui dandum esset quod dari utrique non potest.*

3. *Rat.* Usus sortium adhibitus in certis circumstantiis nullam virtutem violat, nulli legi opponitur: Ergo non est peccatum.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Sors divinatoria non est illicita, quoties ex speciali instinctu adhibetur, & non ab alio expectatur quam a Deo cognitio futuri... Talis fuit usus sortium factus a Josue, & ab Apostolis.

Consect. 2. Sors divisoria est licita, quoties urgente necessitate adhibetur prudenter, juste, & religiose. Sic inquit Aug. Epist. ad Honor. 180. quando aliter disceptatio finiri non potest, & cum omnia sunt utrinque æqualia, sorte eliguntur Sacerdotes, qui debeant manere in Ecclesia, & ministrent fidelibus, dum sævit tyrannus. Dum vero pestis grassatur, sorte eliguntur Medici, qui debeant manere in urbe, ut ministrent civibus. Dum sævit fames, sorte determinatur, qui pauperes in urbe sint nutriendi, qui ejiciendi ex urbe, cum omnes simul nutriri non possunt. Cum vero multi damnati sunt ad mortem, sorte determinatur qui sunt liberandi, qui vero puniendi, cum omnes liberari non possunt.

Consect. 3. Sortes consultoriæ sunt aliquando licitæ. Ita Sylvius in D. Thom. 2. 2. q. 95. a. 8. Sortes consultoriæ tunc sunt licitæ, inquit, quando Deus inspirat esse illis utendum, veluti in detegendo Achan... Videtur idem licere in casu magnæ necessitatis, quando super re necessario agenda humanum judicium non sufficit, si serventur sequentes conditiones. 1. Si adhibeatur debita reverentia ad Deum. 2. Si servetur modus proportionatus, v. g. non utendo sacris ad temporalia. 3. Si non fiat sortitio pro beneficiis, quæ per electionem conferri debent.

Prop. 1. Uti sortibus est per accidens peccatum, quoties virtus aliqua vel Moralis, vel Theologica violatur; & peccatum est tanto gravius, quanto excellentior est vir-

virtus, cui opponitur; v. g. peccatum erit veniale, si violetur sola prudentia, mortale, si violetur Justitia, Religio &c.

Prob. Actus de se indifferens fit peccatum ex oppositione ad virtutem: bonum enim ex integra causa, malum ex quocumque defectu: Ergo usus sortium de se indifferens fiet illicitus ex oppositione ad virtutem.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Usus sortium est illicitus, si passim & temere adhibeatur; violatur enim prudentia. Ita Aug. Ep. 119. ad Januarium c. 20. *Illa mihi displicet consuetudo, ad negotia sæcularia, & ad vitæ hujus vanitatem divina Oracula velle convertere.*

Consect. 2. Usus sortium est illicitus, si contra formam juris adhibeatur; quia violatur Justitia: v. g. si in præmiis distribuendis, in pœnis infligendis recurratur ad sortes, cum aliter quam per sortes jus cuilibet reddi potest, vel cum partes non sunt omnino æquales.

Consect. 3. Usus sortium est illicitus, cum adhibeatur contra leges; quia actio de se indifferens fit illicita, si prohibeatur per legem. Sic peccatur, si in electionibus Ecclesiasticis, quæ ex Spiritus sancti inspiratione debent fieri, aliqui sortibus utantur; hoc enim prohibetur cap. *Ecclesia* de sortilegiis.

Consect. 4. Usus sortium est illicitus, quoties non adhibetur religiose; quia violatur Religio: v. g. si eventus, qui inquiritur, expectetur a dispositione stellarum; *actus enim hominum dispositioni stellarum non subduntur*, inquit D. Th. 2. 2. q. 95. a. 8. si ad sortes recurratur absque necessitate; quia *hoc videtur ad tentationem Dei pertinere*: D. Th. ibid. Si in necessitate hoc fiat absque reverentia, v. g. non fusis ad Deum precibus. Unde Beda relatus a D. Th. *Si qui necessitate aliqua compulsi, Deum putant sortibus exemplo Apostolorum esse consulendum, videant, hoc ipsos Apostolos, non nisi collecto fratrum cætu & precibus ad Deum fusis, egisse.*

Prop. 3. Divinatio per sortes, quæ non fit expresso Dei jussu, uti aliquando factum vidimus in Scriptura, sed quæ fit ex curiositate cognoscendi futura, est peccatum ex suo genere mortale.

Prob. 1. Ex Script. Osee 4. v. 12. loquens de sortibus divinatoriis, quibus utebantur Judæi ad cognoscendum futura, ait: *Populus meus in ligno suo interrogavit, & baculus ejus annuntiavit ei: spiritus enim fornicationis*, id est diabolus, *decepit eos, & fornicati sunt a Deo suo.* Fornicari autem a Deo, est ab illo recedere, & peccare mortaliter: ergo divinatio per sortes est peccatum mortale.

2 Ex jure Canonico Can. *Sortes* 26. q. 4. ubi sic habetur: *Sortes, quibus cuncta vos in vestris discriminatis judiciis, quas Patres damnarunt, nihil aliud, quam divinationes, & maleficia decernimus - - - Et ne exerceantur, sub anathematis interdicto prohibemus.* Ergo si sors divinatoria sub pœna anathematis prohibetur, est peccatum mortale.

3. *Rat.* Sortes divinatoriæ, v. g. taxillorum projectio & dispositio, sagittarum aut palearum commixtio, ad cognoscendum futurum, v. quis sit obtenturus victoriam, quis sit futurus sponsus &c. ea, inquam, omnia neque ex Dei, vel Ecclesiæ instituto inserviunt rei futuræ cognoscendæ: ergo sunt medium improportionatum: ergo si hinc habeatur futuri cognitio, hoc fit ob tacitam dæmonis invocationem; permittit enim aliquando Deus, ut dæmon invocatus per sortes futura nobis patefaciat, ut olim patefecit diabolus futurum Regi Babyloniæ, ut refert Ezechiel 2. v. 21. *Stetit,* inquit, *Rex Babylonis in bivio, in capite duarum viarum, divinationem quærens, commiscens sagittas, interrogavit idola, exta consuluit, ad dexteram ejus facta est divinatio super Jerusalem.* Ergo si in divinatione per sortes consulatur dæmon, vel implicite, vel explicite, divinatio per sortes est peccatum mortale.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccant, & quidem gravissime, qui sortibus divinatoriis conantur addiscere, quam compartem in matrimonio habituri sint; ibi enim semper immiscetur dæmon in usu illarum sortium.

Consect. 2. Peccant item gravissime hi, qui sortibus divinatoriis tentant cognoscere, an futuri sint felices vel infelices in eis negotiis, quæ suscipiunt; a Deo enim & non a sortibus expectandus est faustus rerum nostrarum successus.

Con-

Confect. 3. Peccant quoque graviſſime milites, qui ſortibus divinatoriis nituntur addiſcere, an incolumes ab hoſtibus evaſuri ſint: a ſolo Deo & non a ſortibus expectandus eſt felix bellorum eventus.

ARTICULUS VII.

De vana obſervatia.

Prop. unica. Vana obſervantia ſive actus, quo aliquid obſervatur, quod nec ex natura ſua, nec ex Dei inſtitutione vim habet inducendi effectum, qui expectatur, eſt peccatum ex ſuo genere mortale.

Prob 1. Ex Script. Gravitatem hujus peccati demonſtrat Iſaias cap. 2. v. 6. *Projeciſti populum tuum, domum Jacob; quia repleti ſunt ut olim,* vanis nimirum obſervantiis, *& augures habuerunt, ut habitatores Philyſtiim.* Deus autem non rejicit, niſi propter peccatum mortale.

2. Ex Conciliis. Vana obſervantes excommunicantur. *His enim utentes obſervantiis anathemate Apoſtolica decreta percuſſos ab Eccleſia pelli præcipiunt,* ut loquitur Nicolaus I. ad conſulta Bulgarorum art. 79. Chriſtiani autem non excommunicantur, niſi ob peccatum mortale.

8. Ex Chryſoſt. qui Homil. 8. in Epiſt. ad Coloſſ. ait, quod vanis obſervantiis *Chriſtus fuit ejectus, & introducitur Anus ebria & delirans: conculcatum eſt noſtrum myſterium, & choros ducit fraus diaboli.*

4. *Rat.* Per vanam obſervantiam expectatur aliquid, quod nec a Deo, nec a creatura provenit: ergo illud a diabolo expectatur: ergo habetur cum diabolo commercium: ergo peccatur mortaliter.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Peccant mortaliter, qui utuntur arte notoria, quæ fit, cum quis ad acquirendam ſtatim ſcientiam utitur mediis ad illam cauſandam inſufficientibus, certis v. g. figuris, vanis orationibus, jejuniis, &c. De hac arte ſic loquitur D. Thom. 2. 2. q. 96. a. 1. *Ars notoria eſt illicita & ineſſicax. Illicita quidem eſt, quia utitur quibusdam ad ſcientiam acquirendam, quæ non habent ſecundum ſe virtutem cauſandi ſcientiam, ſicut inſpectione quarumdam figurarum & prolatione quorumdam ignotorum verborum, & aliis hujusmodi; & ideo hujus-*

modi ars non utitur his, ut causis, sed ut signis, non autem ut signis divinitus institutis, sicut sunt sacramentalia signa: unde relinquitur, quod sint supervacua signa, & per consequens pertinentia ad pacta quædam significationum cum dæmonibus placita, atque fœderata; & ideo ars notoria penitus est repudianda, & fugienda Christiano. Est etiam hujusmodi ars inefficax ad scientiam procurandam; solius enim Dei est scientiam infundere, & homines sine ullo studio doctos efficere.

Conject. 2. Peccant mortaliter, qui utuntur observantia sanitatum, quod fit, cum quis media inania ad procurandam sanitatem adhibet, quæ media nihil vigoris habeant nec ex natura sua, nec ex divina promissione; ut si quis, v. g. quædam vana carmina recitet, vanas imagines secum deferat, vanos ritus adhibeat ad mitigandum dolorem dentium, dolorem capitis, curanda animalia, sistendum sanguinem. Ad hanc observantiam videtur Paulus alludere, dum dicit 1. c. 10. v. 20. *Nolo autem vos socios fieri dæmonum*: quippe, ut ait Aug. lib. 2. de Doct. Christ. cap. 2. *Ad molimina magicarum artium pertinent omnes ligaturæ atque remedia, quæ medicorum quoque disciplina condemnat, sive in præcantationibus, sive in quibusdam notis (characteres vocant) sive in quibusdam rebus suspendendis, atque ligandis, vel etiam aptandis quodammodo, non ad temperationem corporum, sed ad quasdam significationes aut occultas, aut etiam manifestas.* Et Chrysost. Homil. 8. in epist. ad Coloss. laudat mulierem, cujus infans *ægrotavit, nec fecit amuleta. Reputatur ei ad Martyrium,* inquit, *mente enim sacrificavit filium, & maluit infantem videre mortuum, quam pati idololatriam.* Chrysostomus quippe per *amuleta* vana media intelligit, quibus utimur ad procurandam sanitatem, & quæ idololatriam nominat; quia non sine quadam dæmonis invocatione adhibentur.

Conject. 3. Peccant, & quidem mortaliter, nisi ob simplicitatem rusticam excusentur, qui ita sunt addicti dierum, mensium, annorumve observationi, ut eam pro regula suarum operationum adhibeant: habent aliquos dies ut faustos, alios ut infaustos: negotia sua retardant, aut penitus omittunt juxta vanam illam, quam sibi fingunt, dierum, mensium, annorumve differentiam.

Va-

Vanam illam obſervantiam reprobat Apoſtolus his verbis: *Dies obſervatis & menſes, & tempora. & annos; timeo vos, ne forte ſine cauſa laboraverim in vobis*: ad Galat. c. 4. v. 10. Locus enim ille, juxta Aug. intelligi poteſt & de Judæis, qui obſervabant ceremonias Moyſis, & de Gentilibus, qui obſervabant dies juxta morem Paganorum; quia, ut ait Chryſoſt. Homilia in eos, qui novilunia obſervant: *Dies bonus, & malus eſt, non ſua quadam & propria natura, nihil enim dies a die differt, ſed noſtra vel diligentia, vel ignavia; ſi juſtitiam feceris, bonus tibi dies erit; ſin peccatum deſignaveris, malus & ſupplicii plenus.* Et D. Thom. 1. 2. q. 96. a. 3. *Manifeſtum eſt omnes hujusmodi obſervationes ſuperſtitioſas eſſe, & illicitas, & videntur eſſe quædam reliquiæ idololatriæ, ſecundum quam obſervabantur auguria, & quidam dies fauſti, vel infauſti.* Et Nicolaus I. *Diei & horæ obſervationes, atque auguria operationes diaboli ſunt, quibus, Deo gratias, jam in Baptismate abrenuntiaſtis*: c. 25. ad conſult. Bulgarorum. Unde peccant, qui putant infauſta eſſe matrimonia die Mercurii, menſe Majo, &c. habita: qui nolunt die Sabbati quædam opera facere: qui anxie obſervant, quo pede mane terram tangant, quid primo occurrat exeunti domo, an beſtia, an homo, an animal bipes, aut quadrupes, & alias hujusmodi obſervantias adhibent, ad rem, quæ expectatur, nihil omnino pertinentes.

ARTICULUS IX.

De Maleficio.

Prop. 1. Maleficium, id eſt actus, quo ope dæmonis nocemus proximo, eſt peccatum mortale.

Prob. 1. Ex Script. *Maleficos non patieris vivere, nec inveniatur in te, qui ariolos ſciſcitetur, & obſervet ſomnia atque auguria, nec ſit maleficus, nec incantator, nec qui Pythones conſulat*: Deut. 18. v. 10. Ergo cum Deus jubeat maleficos occidi, maleficium eſt peccatum mortale.

2. Ex jure Canonico & civili. *Si quis hæc*, id eſt, ligaturas, & maleficia, *exercuerit, Clericus degradetur, Laicus anathematizetur*: Can. *admoneant*, cauſ. 26. q. 7.

Jus vero civile ita loquitur: *Eorum eſt ſcientia punienda & ſeveriſſimis merito legibus vindicanda, qui magicis accincti artibus, aut contra ſalutem hominum moliri, aut pudicos animos ad libidinem deflexiſſe detegentur*: L. multis de maleficis.

3. *Rat.* Per maleficium homo habet commercium cum dæmone, & per maleficium homo nocet proximo: ergo ex duplici capite maleficium eſt peccatum mortale. 1. Quia opponitur religioni. 2. Quia opponitur charitati.

Quot ſint ſpecies maleficii.

Maleficium eſt multiplex.

1. Maleficium amatorium, quo impurus amor, vel injuſtum odium excitatur: hoc enim poteſt dæmon efficere, non quidem voluntatem directe cogendo, quia voluntas non poteſt cogi; ſed objective movendo, eique exhibendo ea, quæ vel amorem, vel odium excitare poſſunt. De hoc maleficio videtur loqui Baruch. c. 6. v. 42. *Mulieres autem*, inquit, *circumdatæ funibus in viis ſedent, ſuccedentes oſſa olivarum*, ut ſcilicet amorem vel odium excitarent, ut vulgo docent interpretes.

2. Maleficium ligaminis, quo ita ligantur conjugati, ut actum conjugalem exercere non valeant. Hoc enim poteſt dæmon efficere vel impediendo motum membrorum ad generationem inſervientium, vel interponendo corpus aliquod inter virum & mulierem: de hoc maleficio Can. *Si per ſortiarias.*

3. Maleficium hoſtile, quo inducuntur morbi vel hominibus, vel beſtiis, quo occiduntur infantes, antequam recipiant Baptismum, &c. hæc enim poteſt dæmon operari, imprimendo motum corporibus eos effectus inducentibus.

4. Maleficium elementare, quo interturbantur elementa, & excitantur tempeſtates, & grandines, quod diabolo nequaquam eſt impoſſibile; quia corpora elementaria ſubjiciuntur Angelis quantum ad motum localem, de quo ita Juſtinianus Leg. 6. de maleficiis: *Multi magicis artibus uſi, elementa turbare, vitam inſontium labefactare non dubitant, & manibus accitis audent ventilare, ut quisque ſuos conficiat malis artibus inimicos; hos,*

quo-

quoniam naturæ peregrini sunt, feralis pestis absumat. Et Beda ait: *Emissores tempestatum septem annis pœniteant:* in suo pœnitentiali. c. 7.

Prop. 2. Non licet maleficium maleficio tollere.

Prob. 1. Ex Script. *Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, ut nec polluamini per eos: ego Dominus Deus vester:* Lev. c. 19. v. 31.

2. Ex D. Thom. *Nullo modo debet aliquis dæmonis auxilium per maleficia invocare:* in 4. dist. 34. art. 3. ad 3. Et facultas Parisiensis ait: *Errorem esse, quod licitum sit, & etiam permittendum, maleficia maleficiis repellere.* an. 1498.

3. *Rat.* Cum maleficium sit ab intrinseco malum, non licet maleficium altero maleficio tollere nec positive, nec permissive cooperando, quæcumque expectetur utilitas; quia non sunt facienda mala, ut inde veniant bona.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Non licet rogare magum, ut tollat maleficium altero maleficio; nec illud permittere, si sciatur, vel dubitetur, quod sit usurus maleficio: sic enim cooperaremur ejus maleficio.

Consect. 2. Licet uti precibus Ecclesiæ ad tollendum maleficium. Ita habetur Canone. *Si per sortiarias atque maleficas, occulto, sed numquam injusto, Dei judicio permittente, & diabolo præparante, concubitus non sequitur, hortandi sunt, quibus ista eveniunt, ut corde contrito, & spiritu humiliato Deo & Sacerdoti de omnibus peccatis suis puram confessionem faciant; & profusis lachrymis, & largioribus eleemosynis, & orationibus, atque jejuniis, Domino satisfaciant: & per exorcismos, ac cætera Ecclesiasticæ Medicinæ munia, ministri Ecclesiæ, tales, quantum Dominus annuerit, qui Abimelech, & domum ejus Abrahæ orationibus sanavit, sanare procurent.*

Consect. 3. Licet inventum maleficium in contemptum, & detestationem magicæ superstitionis comburere; quia hoc non est communicare cum diabolo, sed opera ejus perdere: ita docet Rituale Roman. *Illa maleficia sunt extrahenda & comburenda,* dum dicitur Psalmus, *exurgat Deus, & dissipentur inimici ejus.* Et Deus Deut. 7. & 12. jubet omnia idololatriæ monumenta, aras, lucos, statuas penitus disperdi. Et Josias Rex, qui præ-

præceptum hoc diligenter & fideliter executus eſt, multum eo nomine commendatur: 4. Reg. 23. unde Joan. 1. ep. 3. v. 8. ait: *In hoc apparuit filius Dei, ut diſſolvat opera diaboli*, ſcilicet, peccata, & inſtrumenta peccatorum, artes ſcilicet magicas.

Licitum pariter videtur, maleficia deſtruere ſub ea ſpe, quod nocumentum ceſſabit, modo ſpes in ſolo Deo ſtatuatur, nec aliquid a dæmone expectetur, *cujus beneficia*, inquit Leo, *ſunt omnibus vulneribus nocentiora.*

ARTICULUS X.

De Magia.

Prop. unica. Magia diabolica, qua ope dæmonis fit aliquod ſtupendum, eſt peccatum mortale; minime vero magia naturalis, qua per artem fit aliquid ſtupendum, applicando, ut dicunt, activa principia paſſivis.

Prob. 1. Ex Script. Magia illa diabolica commercium aliquando cum dæmone ſupponit, ut innuit illud Iſaiæ: *Percuſſimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum*: c. 28. v. 15. Ergo eſt peccatum mortale.

2. Ex jure Canonico. *Qui autem talibus*, id eſt magicis operationibus, *credunt, ſciant ſe fidem Chriſtianam & Baptismum prævaricaſſe*: Can. *non obſervetis*: Ergo magia diabolica eſt peccatum mortale.

3. *Rat.* Opus magicum, de quo loquimur, nec fit ope naturæ, nec ope Divina: ergo fit ope dæmonis: ergo eſt peccatum mortale.

Magia eſt diabolica, quoties opus præſtitum excedit vim eorum corporum, quæ applicari poſſunt ab homine; quia inſueti illi effectus aut a Deo, aut ab homine, aut a diabolo procedunt; non procedunt a Deo, quia non fiunt nomine Dei; non fiunt ab homine, quia homo non poteſt applicare, ut ſupponitur, hæc corpora: ergo fiunt a diabolo.

Talis fuit apparitio Samuelis facta Sauli. Talis fuit virtus Simonis Magi, qua decipiebat Samaritanos, ut habetur Act. 8. v. 6.

Magia eſt naturalis, quoties opus præſtitum non excedit vim eorum corporum, quæ poſſunt applicari ab homine; quia in illis operibus natura eſt principium, ars vero miniſtra.

CA-

CAPUT V.

De Irreligiositate.

Irreligiositas est irreverentia commissa vel contra Deum, vel contra res sacras.

Irreverentia contra Deum est tentatio Dei, perjurium, & blasphemia.

Irreverentia contra res sacras est sacrilegium & simonia. De his agimus sigillatim, excepto perjurio & blasphemia, de quibus agemus explicando secundum præceptum Decalogi.

ARTICULUS I.

De Tentatione Dei.

Tentatio est actus, quo exploramus, an conveniat Deo aliqua perfectio, quæ revera ei convenit, v. g. veracitas, bonitas, omnipotentia.

Tentatio Dei est duplex: formalis, & interpretativa. Tentatio Dei formalis est, quando quis expresse dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit: v. g. si quis peteret miraculum, ut fieret certus de veritate divinæ revelationis

Tentatio Dei interpretativa est, quando aliquis non expresse dubitans de Dei perfectione, aliquid tamen agit, quo Dei perfectionem videtur experiri; v. g. si quis in morbo nollet sumere medicinam vulgarem.

Prop. unica. Tentatio formalis, qua quis expresse dubitat de aliqua Dei perfectione, est peccatum mortale.

Prob. 1. Deut. 6. v. 16. *Non tentabis Dominum Deum tuum.*

2. Ex. D. Thom. *Tentare est experimentum sumere: nullus autem experimentum sumit de eo, de quo est certus; & ideo omnis tentatio ex aliqua ignorantia, vel dubitatione procedit-- Ignorare autem, vel dubitare de his, quæ pertinent ad Dei perfectionem, est peccatum; unde manifestum, quod tentare Deum ad hoc, quod ipse tentans cognoscat Dei virtutem, est peccatum:* 2. 2. q. 97. a. 2.

3. *Rat.* Talis tentatio importat dubium de Dei perfectione: & dubium in rebus revelatis est peccatum

tum mortale: tentatio igitur Dei est peccatum mortale.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccaret, qui peteret miraculum, ut confirmaretur in Christiana religione; quia tale dubium est injuriosum Deo. *Generatio mala, & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ Prophetæ*: Matth. 12. v. 39 Jam enim post tot miracula præstita sufficit Ecclesiæ testimonium & authoritas.

Consect. 2. Peccaret, qui daret se præcipitem e turri, projiceret se in flumen, ut experiretur, an Deus sit omnipotens, vel misericors ad eum liberandum: ideo Christus dæmone compellente noluit constitutus in templi pinnaculo se mittere deorsum, dicens dæmoni: *Non tentabis Dominum Deum tuum*, Deut. 6. v. 46.

Consect. 3. Peccaret, qui vellet innocentiam suam probare duello, ferro candenti, aqua fervente, aliisque hujusmodi purgationibus. Nec obstat, quod olim viri pii hujusmodi purgationibus ex instinctu speciali usi fuerint; quippe jam reprobatæ sunt per Ecclesiam, ut constat cap. *Ex tuarum.* de purg. vulgari: & quidem merito. 1. Quia continent tentationem Dei. 2. Quia ad tuendum bonum commune sufficit, ut de crimine, aut de innocentia constet per depositionem testium, aut per juramentum, aut per alia media communiter usurpata.

Consect. 4. Peccaret, qui nollet laborare, ut nutriendo, & vestiendo corpori provideret: quia Deus nutrit volatilia & vestit lilia agri. Ita Aug. lib. de opere Monach. c. 27. *Si nos per aliquam infirmitatem, vel occupationem non possumus operari; sic ille nos pascet, & vestiet, quemadmodum aves, & lilia, quæ nihil operantur hujusmodi; cum autem possumus, non debemus tentare Deum nostrum.*

Consect. 5. Peccarent, qui ægrotantes nollent vulgaria sumere remedia, sine quibus convalescere non possent; quia, ut ait Script. *Altissimus creavit de terra medicamenta: vir prudens non abhorrebit illa*: Ecclesi. 38. v. 4. In quo duo extrema vitiosa fugienda sunt: alterum est

erga

erga carnem nimius amor, quo ægroti non tam quærimus remedia, quam delicias; alterum, inordinatum carnis odium, quo remedia, vel alimenta necessaria nobis subtrahimus. Possent prædicta omnia excusari, si fierent instinctu Spiritus sancti; ille enim divinus ardor suam secum affert dispensationem. Sic B. Agata noluit medicinam carnalem suo corpori adhiberi. Idem præstiterunt multi Martyres, idemque præstant sancti viri, qui ex pio instinctu, neglectis medicinæ remediis, acres dolores patiuntur, ut exhibeant Deo corpora sua, hostiam sanctam, & Deo placentem.

Consect. 6. Peccarent, qui temere se offerrent Martyrio, irritando, & turbando infideles absque necessitate fidei vel fidelium; quia charitas nihil agit perperam. Debemus, cum honor Dei, & utilitas proximi exigunt, fidem confiteri. Possumus, cum neutrum illorum intervenit, fugere. Sic Christus *fugit, & latuit: & fugiendo, & latendo, hominis instruebat infirmitatem*, ut loquitur Aug. lib. 22. cont. Faustum. c. 36.

Consect. 7. Peccant, qui ante tempus orationis ad orationem non se præparant. *Ante orationem præpara animam, & noli esse quasi homo, qui tentat Deum:* Eccli 18. v. 23. & D. Thom. ait: *Ille, qui ante orationem suam non præparat se, dimittendo si quid adversum aliquem habet, vel alias ad devotionem se non disponendo, non facit quod in se est, ut exaudiatur a Deo; & ideo quasi interpretative tentat Deum:* 2. 2. q. 97. a. 3. ad 2.

ARTICULUS II.

De Sacrilegio.

Sacrilegium est violatio rei Deo dicatæ. Sacrilegium est triplex: personale, quo Persona Deo sacrata; locale, quo locus Deo dicatus; reale, quo res Deo consecrata, violatur.

Prop. unica. Quando opus specialiter pugnat cum sanctitate rei, quæ violatur, sacrilegium est peccatum ex suo genere mortale, tanto gravius, quanto res sacra, in quam peccatur, majorem obtinet sanctitatem.

Prob. 1. Ex Scriptura. *Ostendat ei*, id est civitati Jerusalem, *omnes abominationes suas.* Inter quas ponit hæc sa-

ſacrilegia: *Sanctuaria mea ſprevistis: Sabbata mea polluiſtis:* Ezech. 2. 2. Ergo cum ſacrilegia recenſeantur inter abominationes, & hæ haud dubie ſint peccata mortalia, ſacrilegia erunt peccata mortalia.

2. Juxta D. Thom. 2. 2. q. 99. art. 4. Sacrilegis per jus Eccleſiaſticum infligitur excommunicatio, & mulcta pecuniaria; ſecundum jus civile pœna capitalis: Ergo ſacrilegium eſt peccatum mortale.

3. Legimus Helidorum ærarium templi expoliare nitentem divina virtute durifſime cæſum: 2. Machab. cap. 3. Item legimus Andronicum occiſorem Oniæ ſacerdotis purpura exutum per totam civitatem circumductum fuiſſe, & deinde vita privatum: Mach. 2. c. v. Ergo hæ pœnæ inflictæ ſacrilegis denotant ſacrilegium eſſe peccatum.

4. Per ſacrilegium læditur ſpecialis virtus, nimirum religio, quæ eſt præcipua inter virtutes morales: Ergo eſt peccatum mortale.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Qui offendit perſonam ſacram in eo, in quo conſecrata eſt, peccat peccato ſacrilegii perſonalis; quod peccatum eſt tanto gravius, quanto excellentior eſt perſona, quæ offenditur. Sic peccat ſacrilegio perſonali, qui percutit Clericum, Monachum: quia percuſſio ſpecialiter repugnat ſanctitati Clericorum, & Monachorum, qui, cum carnalibus armis renuntiaverint, æquum eſt, ut ſpiritualibus armis tegantur; & hi ſacrilegi habeantur, & excommunicationem incurrant, qui eos percutere voluerint, ut habetur Can. *Si quis ſuadente diabolo:* Cauſ. 17. q. 4. Hujus ſacrilegii reus fuit Saul, cujus juſſu Doeg Idumæus irruit in Sacerdotes, & trucidavit in die illa octoginta viros veſtitos Ephod lineo: 1. Reg. c. 22. v. 18.

Sic peccat ſacrilegio perſonali, qui luxurioſe violat perſonam voto caſtitatis conſecratam; quia luxuries ſpecialiter repugnat caſtitati, quam vovit. *Formaliter autem & proprie,* inquit D. Thom 2. 2. q. 99. a. 3. ad 3, *illud ſolum peccatum ſacræ perſonæ ſacrilegium eſt, quod agitur directe contra ejus ſanctitatem, puta, ſi virgo Deo dicata fornicetur: & eadem eſt ratio in aliis.*

Con-

Confect. 2. Sacrilegium locale committit, qui culpabiliter polluit locum Deo facrum vel per homicidium mortaliter culpabile, quo violatur immunitas Ecclefiæ, vel per effufionem mortaliter culpabilem proprii aut alterius fanguinis, qua pariter violatur ejus immunitas, vel per culpabilem feminis effufionem, qua violatur loci facri fanctitas, vel per fepulturam excommunitati, qua ejus pariter fanctitas violatur -- Quandonam autem ita polluatur Ecclefia, ut nova confecratione egeat, dicemus alibi.

Quoddam genus facrilegii videntur committere, qui feditiones in Ecclefiá excitant, qui loco facro utuntur ad ftabulationes pecorum, qui in loco facro incendia, effractiones, fpoliationes faciunt; contra quos facit illud Chrifti: *Domus mea, domus orationis vocabitur; vos autem feciftis eam fpeluncam latronum*: Matth. 21. v. 13.

Confect. 3. Sacrilegium reale committit, quicumque tractat rem facram aliter quam oportet: quod fit tribus modis.

1. Cum res facra fubripitur a loco facro, v. g. calix ab Ecclefia. Tale fuit furtum Achan, qui quædam occultavit, & fibi retinuit ex anathemate Jericho: Jof. c. 6. & 7.

2. Cum res facra fubripitur a loco non facro, v. g. calix ab Ecclefia fubripitur e domo Sacerdotis -- Tale videtur effe furtum Ananiæ & Saphiræ, Act. 5. qui pretium Deo facrum retinuerant.

3. Cum res non facra fubripitur a loco facro, v. g. argentum furtim vel palam in Ecclefia eripitur. Quantum fit crimen hoc facrilegium conjici poteft ex fupplicio Heliodori, qui aufus eft ea eripere, quæ erant in templo depofita: non minus enim Deus vult facra effe quæ in templis deponuntur, quam quæ fibi confecrantur. Vide c. 4. lib. 2. Mach.

Confect. 4. Sacrilegium reale committit, quicumque res facras ad profanum ufum adhibet; quia tractat illas aliter quam oportet -- Tale fuit facrilegium Balthazar vafis facris in convivio profano abutentis: Daniel c. 5. Tale eft pariter eorum facrilegium, qui *Scripturam facram ad jocos, ad fcurrilia, ad detractiones, ad libellos famofos detorquent.* Tales autem verbi Domini corru-

ptores Concil. Trid. *pœnis juris & arbitrii subjicit*: Seff. 4.

ARTICULUS III.

De Simonia.

§. I.

Definitur Simonia.

Simonia est studiosa voluntas vendendi, aut emendi aliquid spirituale, vel aliquid temporale spirituali annexum.

1. Dicitur studiosa voluntas, id est, deliberata voluntas.

2. Dicitur vendendi, aut emendi: quibus verbis intelligitur omnis contractus non gratuitus, ultro citroque obligatorius, excepta permutatione; quia permutatio in rebus sacris est licita, servatis servandis.

3. Dicitur spirituale: quo nomine intelligitur non res opposita corpori, qualia sunt v. g. opera Poetica, Historica, Philosophica; sed nomine spiritualis intelligitur res supernaturalis ad salutem hominum ordinata.

Spirituale, prout hic sumitur, & prout idem est ac supernaturale, est donum Dei intrinsece ordinatum ad salutem hominum - - Sic gratia gratis data, gratia gratum faciens sunt aliquid supernaturale, seu spirituale.

Spirituale, prout idem est ac supernaturale, est quadruplex, spirituale *essentialiter*, spirituale *causaliter*, spirituale *executive*, spirituale *unitive*.

Spirituale essentialiter est ens, cujus natura est spiritualis - - Sic gratia gratum faciens, id est gratia ordinata ad sanctificationem recipientis, est aliquid spirituale formaliter - - Sic gratia gratis data, id est gratia ordinata non ad sanctificationem recipientis, sed ad sanctificationem aliorum, est res formaliter spiritualis - - Sic gratia vel habitualis vel actualis, fides, spes, charitas, virtutes morales infusæ tam actuales, quam habituales, sunt entia spiritualia. formaliter. pertinentia ad gratiam gratum facientem. Sic sermo sapientiæ, sermo scientiæ, fides, gratia sanitatum. operatio virtutum, prophetia, discretio spirituum, genera linguarum, interpretatio sermonum, sunt gratiæ gratis datæ, juxta Paulum.

Sic potestas Ordinis, v. g. vis conferendi Sacramenta, vis prædicandi, vis serviendi altaribus. Sic potestas jurisdictionis, v. g. vis inferendi censuras, excommunicationes, irregularitates, suspensiones, interdicta, vis impertiendi indulgentias, vis præsentandi, eligendi, & confirmandi, & instituendi aliquem in beneficio, vis dispensandi in votis, in impedimentis matrimonialibus, sunt aliquid spirituale formaliter; quia ista omnia reducuntur ad gratias gratis datas.

Spirituale executive est exercitium actuale potestatis spiritualis.

Sic actualis inflictio censurarum, actualis concessio indulgentiarum, actualis dispensatio in votis, actualis nominatio ad beneficia, actualis collatio Sacramentorum, actualis prædicatio, res sunt spirituales executive.

Spirituale causaliter est illud, quod licet naturale, immo & corporeum, potest tamen virtute divina producere effectum supernaturalem.

Sic Sacramenta, v. g. Baptismus, Confirmatio, &c. sunt aliquid spirituale causaliter.

Sic Sacramentalia, nimirum oratio, confessio publica, eleemosyna, res benedictæ, v. g. aqua benedicta, panis benedictus, benedictio Episcopalis, Abbatialis, sunt aliquid spirituale causaliter.

Spirituale unitive est illud, quod unitur cum aliquo corporeo, se habente cum re spirituali vel *antecedenter*, vel *concomitanter*, vel *consequenter*.

Temporale antecedenter unitum spirituali est illud, quod præsupponitur spirituali, sicut subjectum recipiens spirituale - - Sic vasa sacra, fundus patronatus, sepulcrum: sunt aliquid temporale antecedenter, & spirituale in unione; quia ea omnia præcedunt spiritualia; & conjunguntur cum spiritualibus ipsis supervenientibus.

Temporale concomitanter unitum spirituali est illud, quod inseparabiliter conjungitur cum spirituali - - Sic labor corporalis inseparabilis a collatione Sacramentorum, ab exercitio virtutum, est spirituale in unione, & temporale formaliter.

Sic redditus temporales beneficii sunt formaliter temporales, & spirituales in unione.

Temporale consequenter est illud, quod consequitur ad spirituale præsuppositum.

Sic jus spirituale quodcumque vivendi ex altari, habendi decimas, beneficia Ecclesiastica, &c. est spirituale præsuppositive.

Sic jus percipiendi pensiones ex redditibus Ecclesiæ est spirituale præsuppositive; quia ex constitutione Pii V. quæ incipit *Ex proximo*, omnes pensionarii tenentur ad officium aliquod spirituale. Clerici ad munera clericalia, non Clerici ad recitationem officii Beatæ Mariæ.

Sic jus, quod habet persona professa, ut nutriatur in Monasterio, est formaliter temporale. & spirituale præsuppositive; quia fundatur in professione religiosa.

§. II.

Dividitur Simonia.

Simonia est quadruplex: mentalis, conventionalis, realis, & confidentiaria.

Simonia mentalis, quæ ad effectum externum non est perducta, est tantum desiderium internum dandi aliquid spirituale pro temporali consequendo, vel aliquid temporale pro spirituali consequendo. Sic desiderium internum, quo aliquis vult dare rem sacram, quam habet, ut obtineat temporale, quod non habet, est simonia mentalis: v. g. actus internus, quo Petrus Clericus Beneficiatus vult dare Beneficium, quod habet, ut obtineat argentum, quod non habet, est simonia mentalis. Sic actus internus, quo aliquis vult dare temporale, quod habet, ut acquirat spirituale, quod non habet, est simonia mentalis: v. g. actus internus, quo Petrus vult dare argentum, quod habet, ut obtineat Beneficium, quod non habet, sed quod vellet consequi, est simonia mentalis.

Simonia conventionalis, in qua pactum intercedit, est conventio duorum aut trium de tradenda re spirituali pro temporali, vel de tradendo temporali pro spirituali. Hæc conventio dicitur pura, si neutra pars exequatur conventionem, dicitur mixta, si altera pars exequatur conventionem: dicitur realis simonia, si utraque pars consummet conventionem.

Simonia igitur realis est conventio duorum vel trium tacita vel expressa de tradenda re spirituali pro tempora-

ra-

rali, vel de tradendo temporali pro spirituali, conventio, inquam, actualiter ex utraque parte executioni mandata: ubi vides, quod simonia realis supponit conventionalem, & conventionalis mentalem.

Simonia fiduciaria est ea, qua datur aliquid spirituale cum onere dandi illud idem spirituale alteri, vel cum onere dandi aliquos fructus ex tali spirituali provenientes. Sic dare Beneficium Petro, cum onere, ut aliud resignet Paulo, vel cum onere, ut det dimidium fructuum, vel solvat pensionem, est simonia fiduciaria.

Simonia alia est subjecta Canonibus Ecclesiæ & ultioni divinæ, alia est subjecta soli ultioni Divinæ & non Canonibus. Simonia subjecta ultioni Divinæ & pœnis Ecclesiasticis est ea, propter quam incurruntur censuræ Ecclesiasticæ, & ultio Divina. Simonia non subjecta pœnis Ecclesiasticis est ea, propter quam incurritur sola ultio Divina, & non censuræ Ecclesiasticæ.

Simonia alia est juris mere Ecclesiastici, alia est juris naturalis, & Divini.

Simonia juris naturalis, & Divini ea est, quæ jure naturali, & Divino prohibetur -- Talis est omnis emptio, aut venditio rei vel spiritualis, vel spirituali annexæ.

Simonia juris mere Ecclesiastici ea est, quæ solum ab Ecclesia prohibetur ad fugandam omnem simoniæ speciem.

Talis est actio, qua res spirituales non dantur, aut recipiuntur, uti Ecclesia jubet, v. g. permutatio Beneficii cum alio Beneficio sine authoritate Superioris Ecclesiastici: Cap. *Quæsitum de rerum permutatione*. Item resignatio Beneficii cum pensionis reservatione: Cap. *Pactiones* de pactis. Resignatio in favorem in manibus alterius a Papa. Item Beneficiorum collationes, & præsentationes cum aliquo pacto.

Talis est pariter actio, qua res, non quidem sacra, sed affinis rei sacræ, emitur, aut venditur contra Ecclesiæ vetitum, v. g. emptio, vel venditio officiorum Sacristæ, Oeconomi, &c. Can. *Salvator* 1. q. 3.

§. III.

Statuitur, quam grave crimen sit simonia.

Simonia deliberate commissa est de se peccatum mortale.

Prob. 1. Verbis Petri acri reprehenſione vitium illud in Simone Mago fulminantis. Act. 8. v. 20. *Pecunia tua tecum ſit in perditionem; quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſideri.*

2. Ex eodem D. Petro. Peccatum illud in Balaam his verbis execrante: *Balaam mercedem iniquitatis amavit, corruptionem vero habuit ſuæ veſaniæ ſubjugale mutum animal, quod in hominis voce loquens prohibuit Prophetæ inſipientiam*: 2. Petri c. 2. 15.

3. Exemplo Gieſi, qui ob illud crimen lepra percuſſus eſt.

4 Ex Tharaſio Can. *Eos* (*) *qui per pecunias.* Simoniacus eſt pejor Macedoniano, & æqualis Judæ proditori -- Macedonianus hæretice ſentit, Spiritum ſanctum eſſe creaturam; & ſimoniacus vendit Spiritum ſanctum quaſi foret ſuum mancipium. Judas vendit Chriſtum; ſimoniacus vendit Spiritum Chriſto conſubſtantialem: unde, ut docet diſertis verbis D. Thom. Simoniacus eſt hæreticus, non ſecundum opinionem, qua credat Deum eſſe venalem; ſed quia ita ſe gerit, ac ſi Deus venalis eſſet: 2. 2. q. 100. a. 1. ad 1.

5. Irreligioſitas eſt de ſe peccatum mortale; quia opponitur Religioni: atqui ſimonia eſt irreligioſitas; quia per ſimoniam res ſacra, cunctis opibus longe præſtantior, habetur ut venalis: Ergo ſimonia eſt peccatum mortale. Tertullian. Apolog. cap. 13. probat, Ethnicos Deorum, quos ſe colere profitebantur, revera fuiſſe illuſores: quia Deos illos emebant & vendebant. Potiori ratione Religionis illuſor eſt Chriſtianus, qui res ſacras venales habet. *Quis enim non vile eſſe putat quod emitur? quis denuo veneretur quod venditur?* Greg. lib. 7. epiſt. 115.

6. Furtum eſt peccatum mortale; quia opponitur juſtitiæ: atqui ſimonia eſt furtum; quia per ſimoniam homo

---

(*) Citando jus Canonicum ſic habeo, Canon *Eos*, nihil ultra addens, quia id ſufficere credidi; ſed impoſterum addam vel diſt. vel cauſ. verb. gr. Can. *Eos qui*: 1. q. 1. ut vulgo Canoniſtæ ſolent.

mo vendit quod non ejus eſt, ſed quod eſt Dei: Ergo ſimonia eſt peccatum mortale.

7. Pervertere naturam rei ſpiritualis eſt peccatum mortale; quia tale peccatum non eſt contra medium indifferens, ſed eſt contra finem, vel contra medium connexum cum fine: Atqui ſimonia pervertit naturam rei ſpiritualis; quia dat titulo pretii, quod gratis eſt dandum, juxta illud Matth. 10. v. 8. *Gratis accepiſtis, gratis date:* Ergo omnis ſimonia eſt peccatum mortale.

§. IV.

Statuitur, quæ ſimonia ſubjiciatur pœnis Canonicis, & quæ ſint pœnæ illæ Canonicæ.

Tribus pœnarum generibus jus Eccleſiaſticum in ſimoniacos animadvertit, ut patet ex Extravag. 1. quæ incipit, *Sane*, & ex extravag. 2. quæ incipit, *Deteſtabile*, de ſimonia.

Prima pœna eſt privatio rerum, quas quis per ſimoniam acquiſivit. Secunda pœna eſt reſtitutio pretii, quod acceptum eſt. Tertia pœna eſt excommunicatio latæ ſententiæ, ſi ſit Laicus; ſuſpenſio vero ab exercitio Ordinum, ſi ſit Clericus.

Sunt aliqui Theologi, qui tuentur duas priores pœnas juris eſſe naturalis, & incurri, etiamſi jus poſitivum Eccleſiaſticum eas non infligeret; ſed cum hoc controvertatur, agemus primo de his, quæ certa ſunt, poſtea diſcutiemus, quæ ſunt dubia.

Prop. 1. Ut ſimonia ſubjiciatur pœnis Canonicis, debet eſſe vel in Ordinis Sacramento, quales ſunt minores, & majores Ordines: vel in Beneficiis, qualia ſunt Epiſcopatus, Abbatia, Præbenda, Prioratus & Prælaturæ regulares; vel in ingreſſu, aut profeſſione religioſa.

Probatur 1. Ex jure Canonico. Ut incurrantur pœnæ Canonicæ contra ſimoniacos inflictæ. 1. Simonia debet eſſe realis; nam ſi ſit pure mentalis, in eo caſu *Delinquentibus*, ait Greg. IX. *ſufficit per ſolam pœnitentiam ſuo ſatisfacere Creatori:* cap. *Mandata*, de ſimonia. 2. Simonia debet eſſe vel in beneficiis, vel in Ordinibus, vel in receptione, aut profeſſione religioſa; quia Eccleſia nullam prohibuit ſimoniam ſub pœnis Canonicis, ut patet ex' Extravagant, de ſimonia prima, & ſecunda:

si quidem prima quæ incipit, *Sane*, subjicit pœnis Canonicis eos, qui dant, aut accipiunt aliquid pro ingressu in Religionem: secunda quæ incipit, *Cum detestabile*, subjicit pœnis Canonicis eos, qui ordinantur, aut eliguntur ad beneficia simoniace: Ergo ut simonia subjiciatur pœnis Canonicis debet esse, 1. Realis. 2. Commissa vel in Ordinibus, vel in receptione, aut professione religiosa.

2. Ex D. Thom. 2. 2. q. 100. a. 6. ad 6. *Dicendum, quod quoad Deum sola voluntas facit simoniacum; sed quoad pœnam pure Ecclesiasticam & exteriorem non punitur ut simoniacus*, qui est solius mentalis simoniæ conscius, adeo *ut abrenuntiare teneatur* beneficio simoniaca mente desiderato, si ei postea Canonice conferatur; *sed debet de mala intentione pœnitere*: Ergo ex D. Thom. ut simonia subdatur pœnis Canonicis debet esse realis. Et in responsione ad 1. & 4. argum. idem sanctus Doctor non aliam simoniam subjectam pœnis Canonicis recenset, nisi eam, quæ committitur vel in receptione, aut collatione Ordinum aut Beneficiorum, vel in ingressu aut professione religiosa.

3. Ex Canonistis & Theologis non alia admittitur simonia subjecta pœnis Canonicis, nisi ea, quæ est realis, & commissa vel in collatione aut receptione Ordinum aut beneficiorum, aut in ingressu aut professione religiosa: Ergo hæc sola simonia subditur pœnis Canonicis.

4. *Rat.* Ratio cur hæc triplex simonia, & non alia subdatur pœnis Canonicis, non alia est quam voluntas Legislatoris: motivum autem esse potuit, quod triplex illa simonia graviora mala infert Ecclesiæ: Ergo debuit pœnis Canonicis coerceri.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Simonia sive realis, sive conventionalis, sive mentalis commissa circa res quascumque spirituales, diversas ab Ordinibus sacris, a beneficiis, ab ingressu in Religionem, non subjicitur pœnis Canonicis; quia sola simonia in beneficiis, in Ordinibus, in ingressu in Religionem subjicitur pœnis Canonicis.

Sic simonia commissa in vasis sacris emendis, vel vendendis, in sepulturis, in canonibus, in Missis, &c. est qui-

quidem grave peccatum, ſed non ſubjicitur pœnis Canonicis.

Conſect. 2. Simonia etiam circa beneficia, circa Ordines, circa ingreſſum in Religionem, ſi ſit omnino pure mentalis, & nullatenus in externum opus prodeat, eſt quidem grave peccatum, quia adjunctum habet animum deliberatum vendendi, aut emendi aliquid ſpirituale, quod graviſſimum ſcelus eſt; ſed non ſubjicitur pœnis Canonicis, quia Eccleſiá non judicat de internis: ſicuti homicidium internum, hæreſis interna, quantumvis aliunde graviſſima ſcelera, non tamen ſubjiciuntur pœnis Canonicis, licet hæreſis externa, aut homicidium externum cenſuris ſubjiciantur. Unde hæc regula apud omnes recepta: *Cogitationis pœnam nemo patitur*: Can. *Cogitationis* de pœnitent. diſt. 1. q. 3.

Conſect. 3. Simonia etiam circa beneficia, circa Ordines, circa ingreſſum in Religionem, vere mentalis, etſi exterius imperata & exercita, modo interius lateat venenoſa intentio, inquit Cajetanus, quamvis rem propoſitam aſſequatur, eſt quidem grave peccatum, quia per ſpirituale paratur via ad temporale, vel per temporale ad ſpirituale; ſed non ſubjicitur pœnis mere Canonicis, quia inter ſimonias mentales collocatur, inquit Cajetanus, verbo *Simonia.*

Sic ſi ſervit aliquis Epiſcopo, aut munus offert pro ſpirituali conſequendo, vel e contrario, ſpirituale dat pro temporali conſequendo, non tamen declarat pravam ſuam intentionem nec implicite, nec explicite, ſcilicet, quod intentione emendi aut vendendi hoc faciat; peccat graviter, ſed non incurrit cenſuras Eccleſiaſticas.

Conſect. 4. Simonia pure conventionalis, in qua facta eſt conventio de dando ſpirituali, & accipiendo temporali, in qua tamen neque res ſpiritualis, neque pretium tradita fuerunt, eſt quidem grave peccatum, quia omnis ſimonia eſt peccatum; ſed non ſubjicitur pœnis Canonicis, inquit Cajetanus, quia non eſt realis & completa.

Conſect. 5. Simonia conventionalis mixta, in qua facta eſt conventio de dando ſpirituali, & accipiendo temporali, quæ completa eſt ſolum ex parte ementis, qui

qui dedit pretium, & non ex parte vendentis, qui daturus erat ſpirituale, eſt quidem grave peccatum, quia eſt ſimonia; ſed non ſubjicitur, inquit Cajetanus, pœnis Canonicis, quia non eſt realis & completa.

Confect. 6. Simonia conventionalis mixta, in qua facta eſt conventio de dando ſpirituali, & accipiendo temporali, quæ quidem completa eſt ex parte vendentis ſpirituale, & non ex parte ementis; ſive in qua datum eſt ſpirituale, ſed in qua non datum eſt temporale; eſt quidem, juxta omnes, grave peccatum, quia eſt ſimonia; ſed non convenit inter authores, an ſit ſubjecta pœnis canonicis, nec ne.

Juxta Cajetanum & alios, hæc ſimonia conventionalis, non ſubjicitur pœnis canonicis; quia, ut ajunt, pœnæ non infliguntur, niſi actibus conſummatis: ſimonia autem non cenſetur conſummata, niſi ab utraque parte datum fuerit, quod promiſſum eſt: & talis eſt, inquiunt, ſtylus Curiæ Romanæ.

Juxta alios prædicta ſimonia conventionalis ſubjicitur pœnis canonicis: quia, inquiunt, contractus emptionis & venditionis perfecte conſummatus cenſetur, quando res eſt tradita emptori, etiamſi pretium nondum fuerit venditori perſolutum, ſed tantum promiſſum.

Monit. Conſtat ex dictis, ubi de probabilitate, quod in dubiis & in æque probabilibus tutior pars eſt ſequenda: ergo qui conſcii ſunt ſimoniæ conventionalis, quæ completa eſt ſolum ex parte vendentis, & in qua datum eſt ſpirituale, & non perſolutum temporale, neque in toto, neque in parte; ii, inquam, debent ita ſe gerere, ac ſi incuriſſent ſimoniam realem, & proinde recurrere ad ſedem Apoſtolicam, ut quid opus ſit facto a ſummo Pontifice accipiant, nulla enim ſatis magna ſecuritas, ubi periclitatur æternitas.

Prop. 2. Illi omnes pœnas canonicas latas contra ſimoniacos incurrunt, qui committunt ſimoniam realem, & completam vel in Ordinibus, vel in beneficiis, vel in profeſſione religioſa, vel qui ſunt ejusdem realis ſimoniæ mediatores.

Prob. 1. Ex Jure Canonico. Ut incurrantur pœnæ cano-

canonicæ contra ſimoniacos, ſufficit, quod ſimonia ſit circa vel Ordines, vel beneficia, vel profeſſionem religioſam, ut patet ex Extravagan. 2. *Cum deteſtabile*, de ſimonia, modo ſit realis & completa: Ergo prædicti incurrunt pœnas contra ſimoniacos. Sufficit pariter ad incurrendas easdem pœnas, quod quis ſit mediator, ut habetur eodem cap. Ergo, &c.

Illud idem habetur in Concil. Calcedonenſi, ut refertur Can. *Si quis. Si quis vero mediator tam turpibus, tam nefandis datis, vel acceptis extiterit; ſi quidem Clericus fuerit, proprio gradu decidat: ſi vero Laicus, aut Monachus, anathematizetur.*

De prima pœna contra Simoniacos, ſcilicet excommunicatione, & ſuſpenſione.

Conſect. 1. Simoniace ſcienter ordinans, & ſimoniace ſcienter ordinatus ſimonia reali & completa, etiamſi eam ſimoniam occulte incurrerint, excommunicantur excommunicatione reſervata ſummo Pontifici, & ſuſpenduntur ordinans a collatione quorumcumque Ordinum, immo primæ Tonſuræ, & ordinatus ab exercitio Ordinis recepti. Mediatores eisdem pœnis ſubjiciuntur. Illud patet ex Extravaganti 2. *Cum deteſtabile*, de ſimonia. *Declaramus*, inquit Paulus Papa II. *Quod omnes illi, qui ſimoniace ordinati fuerint, ſeu procuraverint, ſententiam excommunicationis incurrant, a qua, non niſi a Romano Pontifice pro tempore exiſtente, non poſſint abſolvi, præterquam in mortis articulo conſtituti.*

Conſect. 2. Receptus, aut recipiens ſimoniace ſcienter ad profeſſionem religioſam, excommunicantur eadem excommunicatione, ſi ſint ſingulares perſonæ; ſi vero ſit capitulum, aut Conventus, ſuſpenditur ab officio capitulari ad jurisdictionem, vel adminiſtrationem Eccleſiaſticam pertinente. Ita Extravaganti 1. de Simonia, quæ incipit *Sane*, ubi Urbanus IV. jubet ut omni pactione ceſſante fiat ingreſſus in religionem, *qui ſecus fecerint, ſi ſint ſingulares perſonæ tam dantes, quam accipientes, hujusmodi excommunicationis: ſi Capitulum, vel Conventus fuerit, ſuſpenſionis ſententiis eo ipſo decernimus*

nimus subjacere, a quibus, præterquam in mortis articulo, absolvi nequeant absque sedis Apostolicæ licentia speciali.

De secunda pœna contra simoniacos, scilicet, de privatione rei per simoniam acceptæ.

Consect. 3. Simoniace scienter ordinati recipiunt quidem characterem Ordinis, quia est effectus necessarius Sacramenti; sed non possunt uti Ordine simoniace accepto, quia suspenduntur, ut patet ex cap. *Detestabile.*

Consect. 4. Qui simoniace scienter recepti sunt in statu religioso, non eximuntur ab obligatione voti; quia valide voverunt. Et ne evagentur in sæculo, inquit D. Th. debent vel in arctiori monasterio recipi, ut jussit Concilium Lateranense, vel in eodem monasterio, ut permittit Urbanus IV. post peractam pœnitentiam recipi, cap. *Sane.*

Consect. 5. Qui simoniace scienter beneficium aliquod Ecclesiasticum accepit, tenetur protinus, nulla expectata sententia judicis, illud resignare in manibus Prælati; quia non habet titulum, quo illud retineat, & fructus restituere, quos mala fide percepit. *Tenetur*, inquit D. Thomas, *resignare beneficium, quod est consecutus, cum fructibus extantibus.* Et paulo superius. *Tenetur*, inquit, *ad restituendos fructus non solum perceptos, sed etiam eos, qui percipi potuerunt a possessore diligenti* 2. 2. q. 100. a. 6. ad 3.

Nota, quod qui recipit simoniace scienter beneficium, fit inhabilis ad idem beneficium; quia ita determinat Jus Canonicum.

Sed non privatur beneficiis, quæ antea habebat, nec fit inhabilis ad alia beneficia; quia nulla est Lex Canonica istam pœnam apponens; pœnæ autem non sunt extendendæ: Can. *Pœnæ* & cap. *Odia* de regulis juris in 6.

Sola simonia confidentialis ex jussu Pii V. Item simonia commissa in electione summi Pontificis, ut statuit Concil. Lateran. sub Julio II. sess. 5. Tandem simonia, per quam examinatores futurorum Parochorum aliquid ab eis recipiunt, sive ante, sive post examen, ut statuit Trident. sess. 24. cap. 18. de reformatione, ha-

habent hanc pœnam propriam, ut privent reos hujusce ſimoniæ quibuscumque beneficiis antea obtentis, & inhabilitatem inducant ad futura recipienda.

De tertia pœna contra Simoniacos, ſcilicet de reſtitutione pretii per Simoniam accepti.

Conſect. 6. Simoniace ordinans tenetur reſtituere pretium acceptum pro collatione Ordinum; non enim poteſt retineri.

Conſect. 7. Pretium acceptum pro ingreſſu in Religionem non poteſt retineri ab Abbate, vel Priore; ſed debet in bonum Communitatis impendi, ut jubet Urbanus IV.

Conſect. 8. Pretium acceptum pro collatione beneficii, aliove actu ad hunc finem ordinato, ut ſunt electio, præſentatio, confirmatio, &c. retineri non poteſt, ut habetur cap. *De hoc* de ſimonia. *Acceptum illud*, inquit Alexand. III. *ſine gravi ſalutis ſuæ periculo retinere non poſſunt.* Sed pretium illud debet dari vel Eccleſiæ, quæ læſa eſt, inquit D. Thomas, vel pauperibus, quibus certa portio beneficiorum deſtinata eſt.

§. V.

Inquiritur, utrum ex vi ſolius juris naturalis incurratur a Simoniacis duplex hæc pœna, ſcilicet, privatio rerum ſpiritualium, quas quis per ſimoniam acquiſivit, & obligatio reſtituendi pretii, quod ſimoniace acceptum eſt.

Prop. unica. Juxta graviſſimos authores non ſolum jure Eccleſiaſtico, ſed etiam jure Divino & naturali omnis venditio & emptio ſimoniaca eſt nulla; atque adeo ex vi ſolius juris naturalis ſimoniacus tenetur vero domino reddere & ſpirituale, quod ſimoniace acquiſivit, eo modo quo reddi poteſt, & temporale, quod ſimoniace conſecutus eſt.

Prob. 1. Script. Res ſpiritualis nec emi poteſt, nec vendi, ſed ſolum gratuito donari, juxta illud: *Gratis accepiſtis, gratis date*: Ergo omnis emptio & venditio rei ſpiritualis eſt ex jure naturali & Divino nulla.

2. Ex Jure Canon. cap. *Pactiones* de pactis. ubi ſic habetur: *Pactiones factæ a vobis pro quibusdam ſpiritualibus obtinendis, cum in hujusmodi omnis pactio omnisque conven-*

ventio debeat omnino cessare, nullius penitus sunt momenti. Postea additur: *Pactum turpe, vel rei turpis, aut impossibilis de jure, vel de facto, nullam obligationem inducit*: Ergo sicut pactio rei impossibilis est nulla; ita & venditio, vel emptio rei spiritualis.

3. Ex D. Thom. 2. 2. q. 100. a. 6. in corp. *Dicendum, quod nullus potest licite retinere id, quod contra voluntatem domini acquisivit; puta, si aliquis dispensator de rebus domini sui daret alicui contra voluntatem domini sui, ille, qui acciperet, licite retinere non posset. Dominus autem, cujus Ecclesiarum Prælati sunt dispensatores & ministri, ordinavit, ut spiritualia gratis darentur . . . Et ideo, qui muneris interventu spiritualia quæcumque assequitur, ea licite retinere non potest*: Ergo ex D. Thom. emptio & venditio rei spiritualis est nulla, sicut donatio rei alienæ.

4. Ratione allata per Covarruviam, ad regulam *Peccatum*, p. 2. §. 8. Simoniaca Sacerdotiorum collatio, & aliarum dignitatum & beneficiorum simoniaca concessio, est nulla, nec jus aliquod tribuit ei, cui facta fuit; non quidem in pœnam criminis, sed quia ex natura rei jure ipso naturali hæc acquisitio impeditur divina voluntate, sine qua spiritualia vendi nequeunt; & quia, inquit idem author, res spiritualis materia invendibilis est: Ergo si res spiritualis, tum natura sua, tum voluntate Dei, vendi non possit, omnis venditio & emptio rei spiritualis est nulla.

Nec obstat, quod Sacramenta simoniace collata, v. g. Baptismus, Confirmatio, & Ordo characterem conferant; quia tria illa Sacramenta eam vim habent, non ex vi venditionis, aut emptionis, quæ nulla est, sed ex vi institutionis Christi, qui voluit, quod triplex hoc Sacramentum modo validum, licet informe, ut dicunt, characterem produceret.

Nec obstat pariter, quod matrimonium, licet simoniace collatum, sit validum, & professio religiosa, licet simoniaca, sit valida; quia id provenit, non ex pactione simoniaca, quæ nulla est, sed ex eo, quod & matrimonium, & professio religiosa acceptantur ab Ecclesia, si certis solemnitatibus muniantur, quamvis simoniaca conventio, si quæ intercesserit, ab Ecclesia reprobetur.

Con-

Confectaria hujus Doctrinæ.

Confect. 1. Simonia mentalis cum opere ſubſecuto eſt reſtitutioni obnoxia. Ita docent Adrianus VI. Dominicus, Covarruvias, Eſtius, aliique quamplures, reclamantibus licet pleriſque Canoniſtis.

Sic ſi quis non paciſcatur expreſſe de pretio, ſed munus quaſi liberaliter offerat, mente tamen ſimoniaca, qua intendat munere tamquam pretio beneficium ſibi comparare, is obnoxius ſit reſtitutioni, nec beneficium retinere poteſt; quia acceptio beneficii fuit ſimoniaca; beneficium autem ſine canonica inſtitutione retinere non poſſumus. Et ſicuti, inquiunt, qui ea mente dat mutuum, ut aliquid ſperet ultra ſortem, uſuram mente committit, & ad reſtitutionem tenetur ejus, quod tali intentione acceperit, etiamſi expreſſa conventio non interceſſerit, ut docet Urbanus III. cap. *Conſuluit:* de uſuris: ita idem ſentiendum de eo, qui ſimoniam mentalem committit cum opere ſubſecuto.

Confect.. 2. Qui beneficium aliquod accipit ſimoniace, non ſciens, ſed ignorans, non per ſimoniam a ſe, ſed ab alio commiſſam, niſi id fuiſſet factum fraudulenter, & in ejus odium, aut niſi ipſe expreſſe tali ſimoniacæ pactioni contradixiſſet; is, inquam, tenetur beneficium dimittere hoc ipſo, quod cognoſcat ſimoniam; quia inſtitutio non fuit canonica, ſed ſimoniaca; beneficium autem ſine canonica inſtitutione obtineri non poteſt.

Sic pueri tenentur ea beneficia dimittere, quæ eis omnino pactionem ſimoniacam ignorantibus per parentes ſimoniace acquiſita ſunt. Sicuti, ſi alienum ignoranter detineamus, tenemur id reſtituere hoc ipſo quod cognoſcimus non noſtrum eſſe, ſed alienum. De prædicto caſu ita loquitur D. Thom. *Si eo neſciente per alios alicujus promotio ſimoniace procuratur, caret quidem Ordinis executione, & tenetur reſignare beneficium, quod eſt conſecutus cum fructibus extantibus; non autem tenetur reſtituere fructus conſumptos: quia bona fide poſſedit: niſi forte inimicus ejus fraudulenter pecuniam daret pro alicujus promotione, vel niſi ipſe expreſſe contradixerit; tunc enim non tenetur ad renuntiandum, niſi forte poſtmodum pacto conſenſerit, ſolvendo quod fuit promiſſum,* 2. 2. q. 100.

100. art. 6. ad 3. Idem habes cap. *Nobis sunt*: & cap. *Sicut suis liberis*, de simonia.

Confect. 3. Pretium simoniace acceptum retineri non potest; cum enim emptio & venditio simoniaca, sit nulla, venditor rei spiritualis non acquirit vi venditionis dominium pretii, quod accipit.

Quæres, cui restitutio fieri debeat tum rei spiritualis, tum pretii?

Respondeo. Si solum jus naturale spectemus, restitutio rei simoniace acceptæ facienda esset ei, a quo accepta est, sicut & Judas fecit, referendo triginta argenteos Principibus Sacerdotum: sed quia æquum est, ut restitutio facienda ob crimen simoniæ determinetur per Ecclesiam, cujus est de hujusmodi flagitiis judicare; ideo hæc restitutio debet fieri hoc pacto.

Primo quoad beneficia. Si simonia realis fuerit, beneficium ecclesiasticum simoniace acceptum redit ad jus collatoris, vel superioris; alioqnin ad priorem possessorem reverti debet. Ita Estius in 4. dist. 26. §. 18.

Secundo quoad pretium. Si simonia realis fuerit, & ex utraque parte completa, pretium debet dari vel Ecclesiæ, cui facta est injuria, vel pauperibus. Ita D. Thom. 2. 2. q. 100. art. 6. ad 4. *Dicendum, quod pecunia, vel possessio, vel fructus &c. simoniace accepti, debent restitui Ecclesiæ, in cujus injuriam data fuerunt ... Si vero Prælatus, & totum Collegium sunt in culpa, tunc debet cum authoritate Superioris vel pauperibus, vel alteri Ecclesiæ erogari.*

Si vero simonia non sit realis ex utraque parte, sed datum fuerit pretium, & non acceptum spirituale; tunc, inquit Cajetanus, pretium restituendum est ei, a quo acceptum est: non enim datum est nisi supposita conditione, quæ adimpleta non est. Item, cum datum est temporale pro spirituali, quod quis ex justitia conferre tenebatur, v. g. datum est argentum Parocho, ut conferret Sacramenta; vel si simplex Sacerdos, aut etiam Parochus exigunt pro collatione rei spiritualis aliquid ultra consuetudinem, vel taxam, tunc temporale debet restitui ei, qui dedit.

§. VI.

§. VI.

Stabilitur propositio fundamentalis, qua penetrata innotescit, quibus in casibus committatur simonia tum mentalis, tum conventionalis, tum realis.

Prop. unica. Crimen simoniæ incurritur, quotiescunque ex pacto datur temporale pro spirituali, vel spirituale pro temporali, quacumque mente detur, si interveniat contractus vel explicitus, vel implicitus.

Prob. 1. Ex Script. Toties ex Script. simonia committitur, quoties spirituale datur non gratis, juxta illud Matth. 10. 8. *Gratis accepistis, gratis date:* Atqui spirituale non datur gratis, quando datur ex contractu & pacto, ut patet, quodcumque interveniat motivum; libertas enim dandi, vel non dandi, & necessitas dandi opponuntur: Ergo toties simonia committitur, quoties ex contractu & pacto datur temporale pro spirituali, vel spirituale pro temporali, quocumque motivo detur. Ridenda enim est explicatio quorumdam, qui, ut refert Damianus lib. 1. epist. 13. ajunt: *Non emitur Sacerdotium, sed possessio prædiorum . . . Venalia sunt, unde sint divites; gratis accipiunt, unde fiant Sacerdotes.*

2. Ex Canonibus. Canones vetant dari pro spirituali consequendo quodlibet præmium, *quolibet modo, quocumque modo:* Ergo Canones supponunt committi simoniam, quoties ex pacto datur temporale pro spirituali. Quod patet 1. Ex Concilio Toletano VIII. cap. 3. *Quicumque pro recipienda dignitate quodlibet præmium detectus fuerit obtulisse; ex eodem tempore anathematis se noverit opprobrio condemnatum.* 2. Ex Concilio Tolos. anno 1506. can. 1. *Si quis Episcoporum accepta quocumque modo pecunia ordinaverit,* subjaceat pœnis simoniacorum. 3. Gregorius lib. 4. epist. 8. *Fraternitati vestræ commoda quolibet modo subrepant, ne laqueis simoniacæ (quod absit) hæreseos alligetur.*

3. Ex propositionibus damnatis a summis P. P. & a Clero Gallicano art. 15. Ad Simoniam contrahendam sufficit, quod detur temporale non pro beneficio, sed pro temporali, quod cum beneficio connectitur. Ita determinavit Alexander VII. damnando hanc propositionem; *Non est contra justitiam beneficia Ecclesiastica non*

conferre gratis; quia collator conferens illa beneficia Ecclesiastica pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

Ad simoniam incurrendam sufficit, quod datur temporale tanquam motivum, licet non detur tanquam pretium. Ita determinavit Innocentius XI. damnando sequentes propositiones. *Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale; vel quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut e contra.*

Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale; immo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris aestimetur, quam res spiritualis.

6. *Rat.* Quotiescumque intervenit illud pactum: *do, ut des*: vel *do, si des*: toties intervenit contractus, ut patet: Atqui contractus in rerum spiritualium traditione & receptione inducit simoniam. Ergo quotiescumque intervenit pactum: *do, ut des*: vel *do, si des*: committitur simonia, ad quam non requiritur pactum expressum, sed sufficit tacitum, ut docet Damianus opusc. 31. cap. 5. *Sunt nonnulli*, inquit, *qui nullum pacti sunt commodum; postmodum vero tamquam a debitoribus exigunt . . . Hi non dubitent, se Giesi crimen incurrere.*

Sic cum solo pacto implicito Simon Magus peccavit peccato simoniae; quia usus est temporali, scilicet pecunia, ut obtineret spirituale, scilicet vim operandi miracula: quam pecuniam Petrus rejecit, dicens: *Pecunia tua tecum sit in perditionem*: Act. 8. v. 20. Giesi vero sine pacto pariter explicito peccavit peccato simoniae; quia accepit temporale, scilicet pecuniam & vestes, propter spirituale, quod datum fuerat ab Elisaeo, scilicet pro miraculosa sanitate corporis & animae, quam Naaman receperat: cui Giesi dixit Elisaeus: *Accepisti argentum, accepisti vestes, ut emas oliveta, & vineas, & oves, & boves, & servos, & ancillas; sed & lepra Naaman adhaerebit tibi, & semini tuo usque in sempiternum. Et egressus est* Giesi *ab eo*, scilicet Elisaeo, *leprosus quasi nix*: 4. Reg. 5. v. 26.

Confectaria generalia hujus doctrinæ, quæ ſunt totidem principia Confectariorum particularium.

Confect. 1. Simoniam committunt conferentes rem ſpiritualem vel formaliter, vel executive, vel unitive vel cauſaliter, ut ajunt, ſi conferant propter aliquod commodum temporale, v. g. ob munus a manu, ob munus a lingua, ob munus ab obſequio; quia non dant gratis rem ſpiritualem.

Confect. 2. Simoniam committunt recipientes rem ſpiritualem, vel ſpirituali annexam propter commodum temporale, quod rependunt, v. g. propter munus a manu, a lingua, ab obſequio; quia recipiunt rem ſpiritualem non gratuito: ita Can. *Salvator.* 1. q. 3.

Per munus a manu intelliguntur omnia bona temporalia, ſive mobilia, ſive immobilia, v. g. pecunia, fundus, ſuppellex, redditus, debita, aut res alia quælibet, quæ ſolet eſſe materia contractuum.

Per munus a lingua intelliguntur preces, non manifeſtantes ſolum meritum perſonarum, quibus conferri ſolent res ſacræ; ſed preces urgentes, interceſſiones Magnatum, commendationes, laudes, adulationes, & alia hujusmodi, quibus flectitur animus conferentium res ſpirituales.

Per munus ab obſequio intelliguntur omnia obſequia ad alterius utilitatem temporalem ſpectantia: *Munus a manu pecunia, munus ab obſequio obedientia ſubjectionis, munus a lingua favor adulationis ſignificant,* inquit Damianus lib. 2. Epiſt. 21.

§. VII.

In quo applicando propoſitionem ſuperius ſtabilitam fit deſcenſus ad caſus particulares, in quibus committitur ſimonia vel mentalis, vel conventionalis, vel realis.

Conſtat ex dictis, quod vendere aut emere aliquid ſpirituale, vel in natura ſua, vel in cauſa, vel in effectu, vel in unione, ſit ſimonia. Spirituale inquam in natura: cujusmodi ſunt gratia gratis data, & gratia gratum faciens. In cauſa: cujusmodi ſunt Sacramenta & Sacramentalia. In effectu: cujusmodi eſt exerci-

ercitium actuale poteftatis fpiritualis. In unione: cujusmodi funt beneficia, jus patronatus, &c.

Confectaria hujus Doctrinæ.

Confect. 1. Simoniam committit, qui intendit vendere, aut emere (fi fieri poffet) fpirituale in natura. 1. Donum gratum faciens, nimirum gratiam, fpem, charitatem, virtutes morales, & actus earumdem virtutum. 2. Gratias gratis datas, v. g. donum linguarum, operationes virtutum, Prophetiam, &c. 3. Poteftatem jurisdictionis, v. g. vim ferendi cenfuras, excommunicationes, irregularitates, fufpenfiones, interdicta, vim impertiendi indulgentias, vim perducendi ad beneficia vel per præfentationem, vel per collationem, vel per confirmationem, vim difpenfandi in votis, in impedimentis matrimonialibus. 4. Poteftatem Ordinis, v. g. vim conferendi Sacramenta, vim prædicandi, vim ferviendi altaribus; quia hæc omnia funt aliquid fpirituale *formaliter*, ut dicunt.

Confect. 2. Simoniam committit, qui vendit, vel emit exercitium potentiæ & virtutis fpiritualis; qualia funt 1. Exercitium potentiæ Ordinis, v. g. collatio actualis Sacramentorum, actualis prædicatio, actualis inflictio cenfurarum, excommunicationis, fufpenfionis, irregularitatis, interdicti, abfolutio a cenfuris, difpenfatio in votis, in impedimentis matrimonialibus, benedictio Papalis, largitio Indulgentiarum; quia ifta omnia funt fpiritualia *executive*. ut loquuntur.

Confect. 3 Simoniam committit, qui vendit, aut emit aliquid naturale, quod eft caufa rei fpiritualis, v. g. qui vendit Sacramenta, aut Sacramentalia; quia hæc omnia funt aliquid fpirituale *effective*, ut ajunt, feu ratione effectus producti.

Confect. 4. Simoniam committit, quicumque vendit, aut emit aliquid fpirituale connexum cum temporali, fi vendat temporale carius ratione fpiritualitatis fibi annexæ; fic vendere vafa facra, veftes facras carius ob fpiritualitatem adjunctam, eft fimonia: quia hæc funt fpiritualia in unione, feu, ut dicunt, *unitive*.

Confect. 5. Vendere temporale, quod præcedit fpirituale, non eft fimonia; modo carius non vendatur;

be-

bene tamen si carius vendatur; quia in primo casu non venditur spirituale, sed solum temporale: in secundo vero casu est simonia; quia venditur spirituale. & ita non est simonia vendere, aut emere ista omnia, v. g. vasa sacra, vestes sacras, terram sepulturæ, prædium, domum, urbem, cui annexum est jus patronatus, materiam Sacramentorum, v. g. aquam ad Baptismum, oleum ad Confirmationem, panem & vinum ad Eucharistiam: nec simonia est dare dotem pro contractu matrimoniali; quia in his omnibus casibus, temporale, quod venditur, præcedit spirituale, cum quo venditur: at si hæc omnia carius venderentur propter spirituale annexum, esset simonia; quia venderentur carius ratione spiritualitatis. Illud constat ex Alexandro III. cap. *Ea quæ* extra de simonia. *Audivimus*, inquit, *quod nummos pro Chrismate ab Ecclesiasticis extorquetis - - Quia vero hoc simoniacum esse cognoscitur, mandamus, quatenus prætextu alicujus consuetudinis, vel prælationis præscriptos denarios nullatenus exigatis.*

Confect. 6. Non est simonia vendere temporale annexum spirituali, modo non carius vendatur ratione spiritualitatis; quia sicuti res temporalis potest separari a spirituali, ita & vendi: & ita non est simonia vendere ista omnia, v. g. vendere laborem extrinsecum non solitum adhiberi in collatione Sacramentorum, in celebratione Missarum, in consecratione Ecclesiarum; justum namque est, ut illi consequantur stipendium, qui pro tempore suum commodare reperiuntur obsequium: & ita potest iniri pactum ob laborem longioris itineris, ob cantum extraordinarium, ob obligationem celebrandi Missam tali & tali hora; quia iste labor est extrinsecus, & separabilis a collatione rei spiritualis: cavendum tamen a turpi lucro: sic juxta Cajet. *Absque simonia fieri potest locatio operarum in illis exercitiis spiritualibus, quæ principaliter sunt corporalia, ut patet de officio Sacristæ, Judicis, Doctoris in Theologia, & aliis hujusmodi, in quibus debentur certa stipendia, & possunt fieri conventiones; quia de corporali, ac venali opere pactio fit, non de re spirituali*, V. *Simonia.*

Confect. 7. Simonia est vendere, aut emere aliquid temporale intrinsece annexum rei spirituali, & insepa-

rabile a re spitituali; quia sicuti illud temporale non potest separari a re spirituali, ita nec vendi; & ita simonia est vendere ista omnia, v. g. corporis laborem absolute necessarium ad celebrationem Missæ, ad celebrationem Sacramentorum, ad recitationem Officii.

Confect. 8. Simonia est vendere aut emere temporale se habens consequenter ad spirituale; quia cum spirituale præcedat temporale, adeo ut temporale non possit haberi, nisi prius habeatur spirituale, qui emit aut vendit temporale, censetur pariter vendere spirituale. Et ita simonia est vendere ista omnia. 1. Beneficia, seu jus percipiendi redditus ecclesiasticos; quia in beneficiis spirituale præcedit temporale: id enim quod ante omnia concipitur in beneficio, est potestas spiritualis exercendi sacra. 2. Jus quod quis habet post Professionem religiosam ut nutriatur in Monasterio. 3. Jus quod beneficiatus habet nominandi ad beneficia; quia utrumque jus fundatur in aliquo spirituali. Hanc Doctrinam tradit D. Thom. 2. 2. q. 100. art. 2. in corp. *Aliquid potest esse annexum spiritualibus - - sicut ex spiritualibus dependens: sicut habere beneficia ecclesiastica, dicitur spiritualibus annexum, quia non competit nisi habenti officium Clericale: unde hujusmodi nullo modo possunt esse sine spiritualibus: & propter hoc ea nullo modo vendere licet; quia, eis venditis, intelliguntur etiam spiritualia venditioni subjici.*

§. VIII.

In quo magis adhuc in particulari percurruntur casus, in quibus committitur simonia vel mentalis, vel conventionalis, vel realis.

DE SIMONIA.

Ex parte dantium spirituale pro temporali.

Prop. 1. *fundamentalis illata ex principiis superius positis.*

Quicumque dat, vel exercet aliquid spirituale propter commodum temporale principaliter intentum, sive illud temporale sit munus a manu, sive a lingua, sive

ve ab obſequio, ſimoniam committit; quia non gratis dat rem ſpiritualem quam habet, ſed eam confert ob temporale emolumentum.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſectarium 1. *De munere a manu.*

Illi omnes ſimoniam committunt per munus a manu, qui dant aliquid ſpirituale, ut obtineant temporale; quia per ſpirituale parant ſibi viam ad temporale: & ita iſti omnes ſunt ſimoniaci.

1. Fideles omnes, ſi qui ſint, qui exerceant actus virtutum, pietatis, & religionis principaliter propter commodum temporale: quales ſunt hypocritæ, qui ficta pietate extorquent eleemoſynas, aliaque commoda temporalia.

2. Omnes qui recitant officium, cantant in choro, celebrant Miſſam principaliter propter emolumentum temporale, v. g. propter retributiones. *Si* quis *enim ejusmodi diſtributiones reſpiciat, quaſi finem ſui operis principaliter intentum, ſimoniam committit, & mortaliter peccat*, inquit D. Thom. quodlibeto 8. q. 6. art. 10.

3. Clerici omnes, ſive Sacerdotes, ſive Epiſcopi, qui exercent poteſtatem Ordinis, vel jurisdictionis principaliter propter emolumentum temporale, v. g. prædicant propter retributionem temporalem, conferunt Sacramenta propter pecunias, conſecrant Eccleſias, dant Indulgentias, & diſpenſationes propter utilitatem temporalem ſibi obvenientem. *Sacerdotes, qui de pretio paciſcuntur, ut Miſſas celebrent; & Parochi, qui pro Sacramentorum adminiſtratione, vel funere, vel ſepulturis, exigunt præter ea, quæ de jure, vel conſuetudine laudabili conferuntur, habeantur ſimoniaci; non autem ſi oblata recipiunt*: Concil. Rhemenſe an. 1583. cap. *De ſimoniacis.*

4. Clerici omnes, qui denegant conferre Sacramenta, ſepulturam, &c. veriti, ne non recipiant retributiones temporales. Ita Concil. Illiberitanum canon. 48. *Emendari placuit, qui baptizantur, nummos in concham non mittant* (ut fieri ſolebat) *ne Sacerdos, quod gratis accepit, pretio diſtrahere videatur.* Et Gelaſius 1. epiſtola ad

Episcopos per Lucaniam & Siciliam constitutos c. 5. ait *Baptizandis, consignandisque fidelibus pretia nulla præfigant.* Idem vetat Concil. Lateran. secundum, & Londinense.

Et Paulus V. in suo Rituali vetat, ne quavis ex causa ministri Ecclesiæ aliquid directe, vel indirecte exigant, aut petant in Sacramentorum administratione, sed Sacramenta gratis administrent.

5. Confessarii, qui pœnitentibus non imponunt salutares pœnitentias, sed in temporale aliquod donum sibi Confessariis obventurum immutant: quod quidem expresse prohibet Jus Canonicum cap. 14. extra. de simonia, ubi sic habetur: *Nemo Presbyterorum xenium, vel emolumentum quodlibet temporale, immo spirituale detrimentum, a quocumque publice peccante accipiat, ut Episcopo vel ministris ejus peccatum illius celet -- quia simoniacum est.* Cui consentire videtur Scriptura dicens: *Declinaverunt post avaritiam, acceperunt munera, & perverterunt judicium.* 1. Reg. cap. 8. & rursus Paulus ait, loquens de avaris ministris: *Universas domos subvertunt, docentes, quæ non oportet, turpis lucri gratia*: ad Tit. c. 1. v. 11. Ideo Concilia prohibent, ne Confessarii imponant pro pœnitentia Missas ab ipso Confessario celebrandas. *Prohibemus*, inquit Synodus Cantuariensis, anno 1195. canon. 3. *Ut Sacerdos laico ad pœnitentiam venienti, obtentu cupiditatis, injungat, ut Missas celebrare faciat.* Et Synodus Londinensis 1200. canon. 4. idem vetat his verbis: *Adjicimus ad Sacerdotum cupiditatem refrænandam, ut Missæ non injungantur in pœnitentiam his, qui non sunt Sacerdotes.*

6. Collatores omnes beneficiorum quorumlibet, qui conferunt beneficia ob pecuniam, vel aliud quodcumque temporale acceptum, vel accipiendum. *Qui conferunt beneficium hoc pacto, vel intentione, ut exinde suis consanguineis provideant, simoniam committunt*: D. Th. 2. 2. q. 100. a. 5. ad. 2.

7. Qui permutant beneficia ob terrenum commodum alterius partis. *Est in permutatione simonia, si pro aliquo terreno commodo utriusque, vel alterius partis fiat,*

fiat. (*). ait D. Thom. in 4. Dift. 25. q. 3. a. 3. ad 8.

8. Qui conferunt beneficia fub onere penfionis, quando non habent jus ponendi onus penfionis: ita Concilium Rothomagenfe; *Omnes penfiones, & pactiones fuper beneficiis, in quibus non intervenit fedis Apoftolicæ approbatio, illicitas & fimoniacas declaramus*: de Epifcoporum officiis num. 2.

9. Qui pacifcuntur de redimenda penfione: ita Concil. Rothomagenfe an. 1581. n. 17. *Refignationes quorumcumque beneficiorum cum refervatione fructuum, vel penfione, quæ poftea ab iis, qui refignationes illas acceptaverint, præfenti pretio fine fedis Apoftolicæ authoritate redimitur, fimoniacas judicamus.*

10. Qui habentes jus ponendi penfionem, dant beneficium fub onere penfionis, non Clerico digniori, per quem dignius Ecclefiæ miniftretur, fed Clerico ditiori, per quem penfio exactius perfolvatur.

Prædicti omnes fimoniam contrahunt per munus a manu; quia utuntur aliquo fpirituali, quod habent, ut ad temporale, quod non habent, perveniant.

Confectarium 2. De munere a lingua.

Illi omnes fimoniam committunt per munus a lingua, qui dant aliquid fpirituale, quod habent, principaliter propter preces urgentes, & rationem pretii habentes; quia per illud fpirituale viam fibi parant ad commodum temporale, quod evenit ex illis precibus. Dixi, preces habentes rationem pretii; quia aliunde preces, quamvis nefariæ, inquit Cajet. inducunt quidem peccatum, fed non fimoniam; quia ubi non intervenit pretium, ibi non eft fimonia. Sic ifti omnes funt fimoniaci.

1. Fi-

(*) Fiunt vulgo permutationes pro commodo aliquo temporali, v. g. fanitate, vicinia fuorum, fervitio commodiore, &c. Epifcopo has permutationes approbante, fed manet femper D. Thomæ fententia, fi illud commodum temporale non referatur ad majorem Ecclefiæ utilitatem.

1. Fideles illi hypocritæ, qui ſperantes commodum temporale ex ficta pietate eventurum, ſimulant pietatem coram Confeſſariis, coram Magnatibus, a quibus temporale expectant ſe recepturos. Sic enim ſpirituali parant ſibi viam ad temporale, nihil pietatem curant, ſed ſolum commodum terrenum intendunt.

2. Clerici illi hypocritæ, qui actus clericales exercent, v. g. interſunt choro, recitant officium, &c. non ut Deum precibus flectant, vel mentem oratione nutriant; ſed ſolum ne retributionibus temporalibus priventur, vel ut favorem eorum ineant, a quibus ſperant ſe ad dignitates eccleſiaſticas evehendos; ſpiritualibus enim exercitiis quærunt ſibi parare viam ad temporales redditus.

3. Sacerdotes illi timidi, qui veriti, ne priventur commodo aliquo temporali, vel emolliti precibus, vel deterriti minis, Sacramenta conferunt indignis, aut omittunt ea, quæ ſui ſunt officii; ſic enim per ſpirituale, quod male exercent, parant ſibi viam ad temporale.

4. Epiſcopi illi timidi, qui veriti pariter, ne priventur aliquo temporali emolumento, aut minis territi, aut precibus carnalibus inflexi, indignos ad Ordines promovent, & vigorem eccleſiaſticæ diſciplinæ omnino langueſcere permittunt.

5. Collatores beneficiorum, qui moti non dignitate perſonæ, ſed precibus urgentibus, vel per ſuffragium, vel collationem, vel per confirmationem, vel per nominationem aliquem ad beneficium evehunt, vel procurant evehendum. *Quando*, inquit D. Thom. *Fiunt preces pro indigno, vel ab aliquo petente, qui periculum comminatur, quæ dicuntur preces armatæ, manifeſte ſimonia committitur*: in 4. diſt. 25. q. 3. a. 3. ad 4. Simoniaci quoque ſunt collatores, qui conferunt beneficia, ut apud Magnates gratiam obtineant. *Qui autem*, inquit D. Thom. ibidem, *dat aliquid ſpirituale pro favore, vel laude acquirenda, non eſt dubium, quin ſimoniam committat*,

6. Prædicatores, qui ob preces minasve urgentes nón arguunt populos, ſed eorum vitiis adulantur.

7. Fideles omnes, qui ob preces urgentes non deferunt publicos peccatores ad ſuperiores.

Hi

Hi omnes simoniam committunt per munus a lingua; quia dant spirituale, quod habent, ut perveniant ad temporale, quod non habent, nimirum ad favorem Magnatum.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Illi omnes simoniam committunt per munus ab obsequio, qui dant aliquid spirituale quod habent, propter obsequium temporale quod accipiunt, vel quod sperant se accepturos; quia per spirituale, quod habent, parant sibi viam ad temporale, quod non habent: & ita isti omnes sunt simoniaci.

1. Fideles omnes, si qui sint, qui exercerent actus virtutum ob aliquod obsequium temporale, quod ab aliis acciperent; v. g. confiterentur, reciperent Eucharistiam, ut exigerent ab aliquo ministerium temporale.

2. Clerici omnes, qui exercent actus Clericorum, v. g. recitarent officium, adessent choro in gratiam aliquorum, qui eis obsequium temporale ministrarent, v. g. colerent eorum vineas, agros, &c.

3. Sacerdotes omnes, qui exercerent actus sacerdotales, v. g. conferrent Sacramenta ob obsequium temporale, quod acciperent, v. g. darent Sacramenta rusticis sub ea conventione, ut isti agros, vineas eorum colerent; Magnatibus ea conditione, ut lites ipsorum peragerent.

4. Collatores beneficiorum, qui conferunt beneficia, ut obsequium temporale accipiant; v. g. Curati, qui dant beneficia Vicariis ad solvenda stipendia Vicariatus. Episcopi, qui dant beneficia famulis suis, aut filiis famulorum, ad solvenda stipendia famulatus. Magnates, qui curant dari beneficia pædagogis filiorum suorum, aut filiorum consanguineorum, & amicorum ad solvenda stipendia pædagogis. *Si quis beneficium propter obsequium, vel impensæ servitutis mercedem conferat, simoniacus esse censetur:* Concil. Rhemense ann. 1583. titulo 23.

Hi omnes simoniam contrahunt; quia dant spiritua-

le

le quod habent, pro obtinendo temporali, quod non habent.

DE SIMONIA.

Ex parte dantium temporale pro obtinendo spirituali.

Prop. 2. Illata ex principiis superius positis.

Quicumque dat temporale, quod habet, pro obtinendo spirituali, quod non habet, sive illud temporale sit munus a manu, sive munus a lingua, sive munus ab obsequio, simoniam committit; quia non gratis obtinet spirituale, quod non habebat, sed ad illud viam sibi parat per temporale.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consectarium 1. De Munere a manu.

Simoniam committit per munus a manu, quicumque dat aliquid temporale pretio æstimabile pro obtinendo spirituali; quia parat sibi viam ad spirituale per temporale: & ita isti omnes simoniam contrahunt.

1. Qui dant pecuniam, fundum &c. ut obtineant vi emptionis rem spiritualem, qualis est, potentia Ordinis, potentia jurisdictionis &c.

2. Qui dant fundum, pecuniam &c. ut obtineant rem spiritualem, v. g. beneficium, potestatem Ordinis &c. quocumque prætextu dent, si per talem pecuniarum largitionem parent sibi viam ad rem spiritualem, quam non habent.

3. Qui dant pecunias pro redimenda lite de re spirituali, v. g. de beneficio nondum legitime possesso: ita Alexander III. cap. *Cum pridem:* de pactis. *Cum quidam Clericus. & Monachi pro causa, quæ inter illos vertebatur super Ecclesia, ad nostram præsentiam accessissent, inter se convenerunt, quod eidem Clerico pro expensis, quas fecerat, tres marchæ argenti solverentur, & sic cederet. Cumque compositionem ipsam authoritate Pontificia peteret confirmari, nos eam non duximus admittendam pro eo, quod videbatur pravam illicitæ pactionis speciem continere.* Et idem Alexander III. *Super eo quod quæsisti, utrum de Ecclesiastico beneficio in legitimum deducto possit*

possit fieri transactio, tale damus responsum, quod transigi super re sacra & litigiosa non potest: etenim res sacræ, ut possideantur, aliquo dato, vel retento, sive promisso, speciem credimus habere simoniæ. Cap. *Super eo*, Extr. de transactionibus.

Sic litigantes super alicujus beneficii possessorio, inter se convenire absque simonia non possunt, ut pacis causa alter beneficium, alter pensionem super beneficio habeat; quia sic paratur via ad beneficium per aliquod temporale; & quia hujusmodi conventiones litis sedandæ causa tunc solum permittuntur, dum fiunt authoritate vel Episcopi, vel Judicum arbitrariorum. Vide Fagnanum in cap. *Nisi essent* de Præbendis lib. 3. decr. n. 130. ubi notat, 1. Quod hæc compositio debet sumere initium, non quidem ex pactione partium, sed ex jussione Judicum, non ordinariorum, qui debent secundum rigorem juris judicare, sed arbitrariorum, qui tamquam amicabiles compositores pronuntiant. 2. Quod debet hæc compositio fieri pro bono pacis; quod si nulla subsit causa, non potest pensio imponi. 3. Quod ut pensio illa sit duratura tantum ad vitam litigantis, & non transitura ad ejus successorem. Itaque in praxi melius, & tutius est, ut omnes illæ conventiones authoritate Papæ confirmentur.

4. Qui fundat beneficium, v. g. Præbendam, Canonicatum, ea conditione, vel pacto, ut illud idem beneficium ei postea conferatur. Ita Innocentius III. *Si quis Clericus conditione, vel pacto, largiatur ut offerat bona sua Ecclesiæ, ut postmodum illa bona pro Præbenda detineat, & in Canonicum admittatur, hujusmodi oblatio, vel receptio fieri non poterit sine vitio simoniæ, cum in talibus omnis pactio, aut conventio cessare debeat juxta canonicas Sanctiones:* Extra cap. *Tua nos* de simonia.

5. Qui oppignorat redditus fundi sui, aut beneficii sui, ut ei beneficium conferatur.

6. Qui non dat præsentem pecuniam, sed dat schedulas obligatorias, vel promittit pecunias se mutuo daturum.

7. Qui promittit solvere resignanti expensas factas pro beneficio.

8. Qui promittit collatori se daturum aliquam partem redditnum beneficii, se daturum pensionem, se non exacturum decimas e bonis collatoris, se daturum aliud beneficium.

9. Qui capaces beneficii accipiunt illud cum onere expresso, vel implicito illud conferendi alicui personæ designatæ, vel designandæ ab ipso collatore, v. g. nepoti, amico, quando capax factus fuerit beneficii recipiendi. Ita in Concil. Rhemensi supra citato cap. *De simoniacis*.

10. Qui dant aut promittunt aliquid temporale pro institutione, aut admissione ad possessionem. Ita Concil. Lateran. sub Alexandr. III. can. 7. *Horribile nimis est, quod in quibusdam Ecclesiis locum venalitas perhibetur habere: ita ut pro Episcopis, pro Abbatibus, seu quibuscumque personis Ecclesiasticis ponendis in sede, & introducendis Presbyteris in Ecclesiam aliquid exigatur*. Consuetudo hæc quantumvis inveterata non excusat.

Hi omnes simoniam committunt; quia dant temporale quod habent, ut obtineant spirituale quod non habent, & quia parant sibi viam ad rem spiritualem per aliquid temporale.

Consectarium 2. De munere a lingua.

Simoniam committit per munus a lingua, quicumque utitur urgentibus, & pretio æstimabilius precibus ad obtinendum aliquid spirituale; quia non accipit gratis spirituale, quod non habet. Ideo ait Chrysost. hom. in act. Apostolorum: *Cogita quid acciderit Simoni Mago; quid autem refert, si non das pecuniam, sed pecuniæ loco adularis, subornas, multaque machinaris.*. Et ita isti omnes simoniam committunt.

1. Ille, qui dignus alicujus rei spiritualis, v. g. dignus qui Sacramenta recipiat, dignus qui mittatur ad prædicandum, dignus qui eligatur, præsentetur, confirmetur in aliquo Beneficio, recipiatur in aliqua Religione, adhibet ad obtinendum spirituale, quod meretur, preces adulatorias, urgentes, & non solum manifestantes meritum personæ, sed insuper quamdam necessitatem infe-

inferentes collatori rei ſpiritualis; quia non accipit gratis rem ſpiritualem, ſed per preces urgentes. Unde ait D. Th. *Conferre Beneficium ad preces alterius, licet illæ fiant pro digno, ſi non attendatur ad dignitatem perſonæ, ſed ad favorem humanum, ſimonia eſt ſaltem in intentione*: 2. 2. q. 100. a. 5. ad 3.

2. Qui pro ſe indigno, vel pro alio indigno adhibet preces urgentes; quia non accipit gratis rem ſpiritualem. Et qui pro ſe, vel pro alio indigno adhibet preces urgentes, præter ſimoniam, peccatum committit acceptionis perſonarum; quia cauſa eſt, cur indignus elevetur ad conſequendas res ſpirituales.

Conſectarium 3. *De munere ab obſequio.*

Simoniam committit per munus ab obſequio, quicumque adhibet obſequium temporale, ut aliquid ſpirituale conſequatur; quia non accipit gratis ſpirituale, quod non habet, ſed ad illud per aliquod temporale pervenit. Et ita iſti omnes ſimoniam committunt

1. Famuli Magnatum, pœdagogi &c. qui ſuas impendunt curas tum in miniſtranda re domeſtica, tum in docendis filiis Magnatum, nepotibus Epiſcoporum, ſub ſpe conſequendi aliquod Beneficium. *Infelix Clericus* inquit Damianus opuſculo 22. c. 2. *quot ſervitia fucatæ humilitatis exhibuit, quaſi tot pecuniarum ſummas appendit.*

2. Sacerdotes, qui exhibent Epiſcopis famulatum temporalem, expectantes pro retributione aliquid ſpirituale, v. g. Beneficium, munus prædicandi &c. *Si vero ſervitium ſit inhoneſtum,* inquit D. Thom. *vel ad carnalia ordinatum, puta, quia ſervit Prælato ad utilitatem conſanguineorum ſuorum, vel patrimonii ſui, vel ad aliquid hujusmodi, erit munus ab obſequio, & eſt ſimoniacum*: 2. 2. q. 100. a. 5. ad 1.

2. Sacerdotes Vicarii, qui ſerviunt Curatis, expectantes pro retributione ſe ab iisdem Curatis recepturos aliquod Beneficium.

4. Religioſi, qui exhibent famulatum temporalem ſuis ſuperioribus, expectantes ſe ab illis nominandos, eligendos ad aliquam Prælaturam.

5. Religioſi, qui munera pretio æſtimabilia eisdem ſuperioribus conferunt, vel iis, qui vocem habent in Ca-

pitulo, ut iisdem muneribus eos alliciant, ut suffragium in sui favorem emittant &c. Hi omnes simoniam committunt; quia per aliqiud temporale perveniunt ad aliquid spirituale.

§. IX.

De casibus, in quibus videtur committi simonia, & tamen non committitur.

De munere a manu.

Prop. 1. Quicumque dat temporale pro spirituali, vel spirituale pro temporali, si det illud exclusa omni obligatione, excluso omni contractu oneroso, non peccat, nec est simoniacus.

Prob. 1. Ex responso Alexandri III. dato Strigoniensi Archiepiscopo, extra de simonia cap. *Etsi quæstiones*, ubi innuitur, quod quoties munera *voluntatem movere, & inclinare, animumque allicere non possunt*, toties simonia non inducitur.

2. *Rat.* Simonia consistit in contractu oneroso, quo venditur, aut emitur aliquid spirituale, vel aliquid spirituali annexum. Contractus autem tria importat. 1. Intentionem. 2. Conventionem. 3. Executionem Ex eo enim, quod humanus actus est, intentionem requirit, ut fiat, hoc est, ut intendat quis vendere, aut emere: ex eo quod commutatio voluntaria est, oportet partes convenire utrimque de pretio, vel implicite vel explicite: ex eo quod actus talis exterior ad alterum est, exigitur ad sui consummationem datio, & acceptio rei, quæ venditur, & pretii, quod impenditur; quia emptor acquirit rem, venditor acquirit pretium. Ita Cajetan. Ergo simonia non committitur quoties datur, aut accipitur aliquid exclusa omni pactione tam explicita, quam implicita.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. Non est simonia dare, vel recipere aliquod temporale pro spirituali motivo gratitudinis, modo illud fiat excluso omni contractu oneroso, & obligatorio, & postquam gratis collatum est spirituale.

Consect. 2. Non est simonia dare, vel recipere aliquod temporale pro spirituali motivo liberalitatis, modo illud

illud fiat exclufo omni contractu onerofo, & obligatorio, poftquam gratis collatum eft fpirituale.

Confect. 3. Non eft fimonia dare, vel recipere aliquod temporale pro fpirituali motivo elemofynæ, modo illud fiat exclufo omni contractu onerofo. *Noverint omnes Chriftiani non libertatis effe, fed debiti, miniftranti Sacramenta, atque alia fpiritualia ftipendium aliquod folvere*: Concil. Rothomagenfe anno 1581. cap. de Curatorum officiis, n. 26.

Confect. 4. Non eft fimonia dare aliquod temporale pro redimenda injufta vexatione. *Poftquam,* inquit D. Th. 2. 2. q. 100. art. 2. ad 5. *jus in rebus fpiritualibus alicui eft acquifitum, licet per pecuniam injufta impedimenta removere.*

Sic poffum dare temporale, ut vitem, ne mihi infligatur injufta excommunicatio, vel ut injufte excommunicatus abfolvar.

Sic poffum dare temporale, ut extinguam litem injuftam circa Beneficium, quod legitime, & pacifice poffideo.

Confect. 5. Non eft fimonia dare aliquod temporale, aut illud recipere titulo retributionis taxatæ ab Ecclefia poft collationem rei facræ, modo non interveniat contractus onerofus, & obligatorius; fi quid vero nomine eleemofynæ, aut devotionis ftudio, peracto jam Sacramento, a fidelibus fponte offeratur, id licite pro confuetudine locorum minifter acccipere poterit, inquit Paulus V.

Confect. 6. Immo non eft fimonia exigere coram judice retributiones taxatas ab Ecclefia, modo id fiat poft collationem rei facræ; quia hoc non fit vi contractus onerofi, fed ex vi confuetudinis juftæ.

Sic licet exigere retributiones taxatas poft Sacramenta collata, minime ante Sacramenta collata. *Accipere, aut dare aliquid pro fuftentatione miniftrantium fpiritualia, fecundum ordinem Ecclefiæ, ut confuetudinem approbatam, licitum eft; ita tamen quod defit intentio emptionis, & venditionis, & quod ab invitis non exigatur per fpiritualium fubtractionem; hoc enim haberet quamdam venditionis fpeciem: gratis tamen fpiritualibus datis, licite poffunt ftatutæ, & confuetæ oblationes, & quicumque alii proventus exigi a nolentibus, & volentibus folvi, authoritate fuperioris interveniente:* D. Th. 2. 2. q. 100. a. 3. in corp.

Simoniam tamen redoleret, se præbere difficilem in conferendis Sacramentis, aliisque rebus sacris ministrandis, præcipue erga pauperes, & eos avaritiæ arguere, qui dona non offerunt: immo juxta Raymundum simoniaca censenda sunt statuta, quibus dicitur, quod non fiat processio, nisi tanta pecunia detur: quod talis crux non deferatur, nisi talis retributio detur; quia, ut ait Tertullianus in Apol. cap 39. *Neque enim pretio ullo res Dei constat -- Nemo compellitur dare, sed sponte confert.*

Confect. 7. Non est simonia dare, vel recipere, immo exigere aliquod temporale titulo pœnalitatis & mulctæ, v. g. exigere mulctam pecuniariam ab eo, qui dispensatur in votis, in impedimentis matrimonialibus; quia hoc non fit titulo contractus onerosi: Ecclesia enim illud permittit, non ut vendens spiritualia, sed ut mulctans, & puniens aliqua pœna eos, qui volunt eximi a lege communi, & gaudere privilegiis. *Pecunia* (inquit D. Thom.) *non exigitur ab eo, qui absolvitur, quasi pretium absolutionis, hoc enim esset simoniacum; sed quasi pœna culpæ præcedentis, pro qua fuit excommunicatus:* 2. 2. q. 100. a. 2. ad. 3.

Confect. 8. Non est simonia, si seclufo omni pacto detur aut accipiatur aliquod temporale titulo stipendii honorarii, sive hoc fiat pro celebratione Missæ, sive pro prædicatione divini verbi, sive pro ministerio Vicariatus, sive pro mortuorum sepultura, &c. *Facere pactionem* de celebranda Missa esset *simoniacum semper: si tamen* Clericus *non habet alios sumptus, & non teneatur ex officio Missam cantare, potest accipere denarios, sicuti conducti Sacerdotes faciunt, non quasi pretium Missæ, sed quasi sustentamentum vitæ:* in 4. dist. 25. q. 3. a. 2. ad 4. In hoc D. Thom. secutus est usum sui temporis.

Quæ fuerit Ecclesiæ consuetudo circa retributionem pro celebratione Missarum, paucis accipe.

Temporibus Apostolorum Fideles offerebant panem & vinum pro sacrificio, & quod supererat, cedebat in usum ministrorum, & pauperum, (qui mos viget adhuc in Missis defunctorum.) Non solum panis & vinum offerebatur, sed & alia, ut constat ex Can. 4. Apostolorum: *Offerri non liceat aliquid ad altare præter novas*

spi-

ſpicas, & uvas, & oleum & luminaria, & thymiama, id eſt incenſum, tempore quo ſancta celebratur oblatio. Poſtea loco panis, & farinæ, denarii oblati ſunt. *Statutum eſt denarios formari, ut populus pro oblatione farinæ denarios offerret*, inquit Honorius Auguſtodunenſis in gemma animæ c. 58. Tandem uſu ſtatutum eſt, ut pro celebratione certum ſtatueretur ſtipendium, & a quibusdam Epiſcopis taxatum eſt honorarium pro Miſſa celebrata, quod honorarium citra ſimoniam accipitur.

Conſect. 9. Citra ullam ſimoniam Papa poteſt annatas pecuniarias recipere ad ſuſtentanda onera Pontificatus, vel ob alias rationes, ſicut in veteri lege, Num. 18. ſummo Sacerdoti offerebantur decimarum decimæ.

Conſect. 10. Quicumque habens ſpirituale confert illud dignioribus, principaliter ob gloriam Dei, minus principaliter ob emolumentum temporale ſibi obventurum, modo abſit omnis pactio, non peccat, nec eſt ſimoniacus: non peccat; quia, ut lex jubet, dat ſpirituale dignioribus: non eſt ſimoniacus; quia ad ſimoniam incurrendam requiritur, ut interveniat conventio, quæ ibi nulla eſt.

Et ita nec peccat, nec eſt ſimoniacus, qui dat ſpiritualia hominibus, expectans, 1. Æternam retributionem a Deo. 2. Temporalem retributionem ab hominibus; quippe (ut ait Chriſtus) *Dignus eſt operarius mercede ſua*: Luc. 10. v. 7. Et æquum eſt (ut ait Paulus) 1. Cor. 9. v. 11. ut qui ſpiritualia ſeminamus, metamus temporalia; nemo enim *militat ſtipendiis ſuis*: 1. Cor. 9. v. 7.

Dignoſcitur autem, quod homo intendat primario gloriam Dei, & ſecundario tantum temporale, quando pari affectu confert ſpiritualia pauperibus, & divitibus, nullam perſonarum acceptionem faciens, æque contentus tenui ſtipendio quam pingui, æque ardenter laborans in vinea Domini, ſive offeratur, ſive negetur honorarium, exemplum Chriſti imitatus, cui magis placuit pauper vidua, quæ duo minuta in Gazophylacium miſerat, quam potentes divites, qui ingentes theſauros dederant.

Mon. 1. In omnibus caſibus prædictis, in quibus ſcilicet, titulo gratitudinis, liberalitatis, eleemoſynæ, retributionis, honorarii, injuſtæ vexationis, pænalitatis,

consuetudinis approbatæ, datur aut recipitur ex pacto aliquid pretio æstimabile, est simonia: quia quoties in rebus spiritualibus conferendis, aut recipiendis, ex pacto inducitur vis obligatoria, toties intervenit simonia. Illud Gratianus multis Canonibus ostendit: 1. Caus. q. 3. 1. Refert authoritatem Greg. Can. *Audivimus*, ubi sic habetur: *A sacrilegio quoque hoc facinus non dispar dixerim, cum id, quod sponte, & sacræ deliberationis arbitrio gratis fieri debuit, sub pecuniæ pactione causetur.* Et Can. *Ea quæ:* Ibidem dicitur: *Quidquid ergo vel in sacris Ordinibus, vel in Ecclesiasticis rebus vel data, vel promissa pecunia acquisitum est, nos irritum esse, & nullas umquam vires habere censemus*, Greg. dicit: passim declinandum est, ne sub obtentu eleemosynæ peccata simoniacæ hæreseos perpetremus: & Conc. Tolet. ann. 1324. ait: *Prohibemus, ne quis Presbyter pro Missis celebrandis* (idem dic de quolibet alio spirituali) *pecuniam exigat, vel rem aliam temporalem, sed gratis accipiat, si aliquid per facientem Missas celebrare oblatum sibi fuerit charitative, absque compacto, & conventione quacumque:* Can. 6. & Trid. ait sess. 22. decreto de observandis, & evitandis in celebratione Missæ: *Atque ut multa paucis comprehendantur, in primis quod ad avaritiam pertinet, cujusvis generis mercedum conditiones, pacta, & quidquid pro Missis celebrandis datur, nec non importunas atque illiberales eleemosynarum exactiones, potius quam postulationes, aliaque ejusmodi, quæ a simoniaca labe, vel certe a turpi quæstu non longe absunt, omnino prohibeant.*

Mon. 2. Item in prædictis casibus intervenit si non simonia, saltem turpis quæstus, quoties pro spiritualibus collatis in receptione temporalium intervenit avaritiæ affectus, quia gregem Christi pascimus non spontanee secundum Deum, sed turpis lucri gratia, ut ait Petrus 1. ep. 5. v. 2. *Et priorem facimus cibum, & posterius regnum Dei*, ut ait Aug. lib. 2. de serm. Domini in monte c. 16. Toties autem intervenit avaritiæ affectus, ut loquitur Alvarus Pelagius de planctu Ecclesiæ: cap. 5. quoties collationem rerum spiritualium, ut quæstuariam, habet Clericus: quoties de celebratione Missarum, & collatione spiritualium artem facit de pane lucrando: quoties ad sancta accedit, sicut artifex

ad

ad artificium, lucri ſcilicet gratia; *quærens* (ut ait Bonav.) *non cœleſtem panem, ſed terrenum; non ſpiritum, ſed lucrum, non Dei honorem, ſed ſuam ambitionem: non ſalutem animarum, ſed quæſtum pecuniarum*: Tract. de præparatione ad Miſſam.

Mon. 3. Si gratuita etiam retributio ſit vetita ab Eccleſia, peccatum eſſet eam dare vel accipere: ideo licet tempore Gregorii licitum eſſet accipere gratis oblata pro collatione Ordinum; illud jam eſt illicitum ex decreto Tridentini veterem illam conſuetudinem abrogantis, ſeſſ. 21. cap. 1. de reform. *Quoniam ab Eccleſiaſtico Ordine omnis avaritiæ ſuſpicio abeſſe debet, nihil pro collatione quorumcumque Ordinum, etiam Clericalis Tonſuræ, nec pro litteris dimiſſoriis, aut teſtimonialibus, aut pro ſigillo, nec alia quacumque de cauſa etiam ſponte oblatum, Epiſcopi & alii Ordinum collatores, aut eorum miniſtri quovis prætextu accipiant.* Decima tamen pars aurei poteſt dari Notario, ſi ſalarium non habeat aliunde, modo hinc Epiſcopo nihil lucri vel directe, vel indirecte obveniat. Idem dicitur de examinatoribus, quando ſit examen, ut eligatur dignior ad Eccleſiam Parochialem dandam in concurſu. *Caveant, ne quidquam prorſus occaſione hujus examinis nec ante, nec poſt recipiant; alioquin ſimoniæ vitium tam ipſi, quam alii dantes incurrant; a qua abſolvi nequeant, niſi dimiſſis beneficiis, quæ quomodocumque etiam antea obtinebant, & ad alia in poſterum inhabiles reddantur*: Seſſ. 24. cap. 18. Item Epiſcopis prohibetur aliquid accipere etiam titulo ſtipendii pro diſpenſationibus, aliiſve functionibus Eccleſiaſticis: Cap. *Jacobus* de ſimonia.

De munere a Lingua.

Prop. 2. Quicumque adhibet preces non urgentes, ſed ſolum manifeſtantes meritum, & dignitatem perſonæ quæ proponitur, ut ei aliquid ſpirituale præ alio conferatur, non eſt ſimoniacus, nec ibi ullum reperitur peccatum.

1. Nullum ibi committitur peccatum; quia licitum eſt manifeſtare meritum perſonarum utilium Eccleſiæ, immo illud eſt neceſſarium.

2. Nulla ibi eſt ſimonia, tum quia non eſt conventio, tum

tum quia non eſt ſimonia in precibus, niſi quando non attenditur *ad dignitatem perſonæ, ſed ad favorem humanum*, ut loquitur D. Th. 2. 2. q. 100. a. 5. ad 3.

Illud idem docet Gratianus (*) cap. 1. q. 1. poſt Can. 122. *Non quorumlibet precibus Ordinationes factæ falſæ dijudicantur; ſed hæ demum, quæ præcibus Ordinandi, vel ejus Amici, non ſpirituali, ſed carnali affectu porrectis, fiunt, cum alias futuræ non eſſent, quas non charitas interveniens, ſed ambitio ſupplicans extorquet.*

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Non peccat nec ſimoniacus eſt, qui manifeſtat meritum alterius, ut ei conferatur beneficium, præbenda, prælatura, poteſtas prædicandi, conferendi ſacra, modo aliunde nullum ſit pravum motivum vitians illam actionem.

Conſect. 2. Non peccant Curati, qui exhibent, & manifeſtant Epiſcopis Clericos aptos ad beneficia, ad conferenda Sacramenta, ad concionandum &c. immo bene agunt, modo non ſit prava intentio.

Conſect. 3. Non peccant ſuperiores religioſi, qui Epiſcopis exhibent Religioſos ſui Ordinis idoneos ad prædicandum, & conferendum Sacramenta; quia illi omnes non adhibent, ut ſupponimus, preces urgentes: immo bene agunt, modo non ſit prava intentio; quia hi omnes in prædictis caſibus nihil aliud intendunt, quam offerre bonos operarios, ſequentes in hoc præceptum Chriſti, Luc. 10. 2. *Rogate Dominum meſſis, ut mittat operarios in meſſem ſuam.*

An vero aliquis poſſit exhibere ſe ipſum Epiſcopis, & offerre ſe ad beneficium recipiendum, ad conferenda Sacramenta, ad concionandum: &c. ſi ducatur puro, & ſincero zelo animarum, illud poteſt; imitatur enim

---

(*) Gratianus author eſt privatus, non habet auctoritatem irrefragibilem, nec fidem facit, uti facit Jus Canonicum; ſed ejus ſententia non eſt omnino ſpernenda, præcipue cum cohæret Canonibus, quos explicat.

enim Prophetam Isaiam dicentem, 6. v. 8. *Ecce ego, mitte me:* sed cavendum maxime, ne spes lucri latitet sub specie zeli.

De munere ab obsequio.

Prop. 3. Quicumque exhibet obsequium honestum, & spirituale, principaliter propter emolumentum temporale, non peccat, nec est simoniacus.

Prob. 1. Non peccat, cum per se primo intendat gloriam Dei. 2. Non est simoniacus, cum nullum ibi interveniat pactum.

2. Quicumque dat spirituale dignioribus propter obsequium honestum, & spirituale redditum Ecclesiæ, non peccat, nec est simoniacus; sed econtra bene agit.

Prob. 1. Non peccat, cum tamquam procurator fidelis provideat Ecclesiæ bonos operarios, eosque remunerans temporali illa retributione, sequitur illud Christi, Luc. 10. v. 7. *Dignus est operarius mercede sua.*

2. Non est simoniacus; simonia enim consistit in venditione, & emptione rei sacræ; hic autem non intervenit emptio vel venditio.

Utramque prædictæ propositionis partem confirmat Jus canonicum his verbis, Can. *Ecclesiasticis*, 12. q. 2. *Ecclesiasticis utilitatibus desudantes, Ecclesiastica dignum est remuneratione gaudere, ut qui se voluntariis obsequiorum necessitatibus sponte subjiciunt, digne nostris provisionibus consolentur.*

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Clericus, qui servit Altari, v. g. prædicat, audit confessiones, servit Episcopis in rebus pertinentibus ad utilitatem Ecclesiæ, non est simoniacus, licet ei ob retributionem talis obsequii obveniat beneficium. Ecclesiasticis utilitatibus deservientes (inquit D. Th. dignum est Ecclesiastica remuneratione gaudere. *Si aliquis Clericus alicui Prælato impendat obsequium honestum & ad spiritualia ordinatum, puta, ad Ecclesiæ utilitatem, vel ministrorum ejus auxilium, ex ipsa devotione obsequii redditur dignus beneficio Ecclesiastico:* 2. 2. q. 100. a. 5. ad 1.

Consect. 2. Religiosus, qui exacte servat regulam,

morem gerit superiori in omnibus non est simoniacus, licet ob retributionem talis obsequii ei obveniat Prælatura.

Confect. 3. Qui dat Sacramenta dignioribus ob zelum, quem videt in ipsis, non peccat, nec est simoniacus, sed sancte se gerit.

Confect. 4. Qui dat beneficium Clericis, v. g. Vicariis, attendendo ad obsequium spirituale, quod exhibuerunt Ecclesiæ, non peccat, nec est simoniacus.

Confect. 4. Episcopus, qui dat beneficium Sacerdoti, quia ei ministravit in visitanda Diœcesi, in concionibus, in missionibus, non peccat, nec est simoniacus.

Confect. 6. Episcopus, qui dat stationes ad prædicandum Sacerdotibus, Religiosis, &c. qui laborant spiritualiter in Diœcesi, potius quam extraneis, non est simoniacus, nec peccat.

In prædictis casibus nulla est simonia; quia nullum est peccatum: immo est sancta administratio rerum spiritualium; quia res sacræ conferuntur juxta meritum dignioris personæ.

§. X.

De Simonia fiduciaria.

Prop. 1. Simonia fiduciaria incurritur, quoties quis confert beneficium ea conditione, ut illi aut alteri illud idem beneficium, aut sibi aliud conferat, aut beneficii fructus, aut partem fructuum ab alio percipi sinat.

Prob. 1. Ex Script. Toties ex Scriptura simonia committitur, quoties spirituale non datur gratis, juxta illud: *Gratis accepistis, gratis date*: atqui illud contingit in prædicto casu: ergo in prædicto casu incurritur simonia.

2. Ex Urbano III. an. 1186. *Generaliter*, inquit, *itaque teneas, quod commutationes præbendarum de jure fieri non possunt, præsertim pactione præmissa, quæ circa spiritualia, vel connexa spiritualibus, labem semper continet simoniæ*: Capite, *quæsitum*, de rerum permutatione.

3. Ex Concil. Rhemensi. Si quis beneficium in compensationem collationis etiam alteri conferendum exigat, vel aliam quamlibet pactionem a sede Apostolica non approbatam fecerit, simoniacus esse censeatur.

Idem

Idem determinat Pius IV. Bulla, quæ incipit, *Romanum Pontificem*. Et Pius V. Bulla, quæ incipit, *Intolerabilem*.

4. Ratione. In ſpiritualibus omnis pactio, omnisque conventio ceſſare debet, & omnes pactiones nullius penitus ſunt momenti: ita jus canonicum, Extra. De pactis.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Qui reſignat beneficium cum lege retroceſſionis, id eſt, ea lege, ut ſibi liceat illud idem beneficium occupare, eſt ſimoniacus; quia illud prohibetur prædictis Bullis.

Conſect. 2. Qui reſignat beneficium ea lege, ut alteri conferatur, ut illius fructus, vel pars eorum aliis conferantur, vel penſiones illicitæ ex eiſdem fructibus ſolvantur, eſt ſimoniacus; quia omnis conventio abeſſe debet in reſignationibus: Cap. *Quæſitum.* Extra. De rerum permutatione; & cap. *Pactiones.* Extra. De Pactis. Quandonam penſiones ſint licitæ, dicemus ubi de beneficiis, ubi agemus de ſtatu Clericorum.

Conſect. 3. Qui confert beneficium lege tacita, vel expreſſa, aut illud beneficium, aut aliud alteri, vel per ſe, vel per alium, perſonæ a collatore deſignandæ, conferatur, eſt ſimoniacus. Item qui ita paciſcitur: ego nunquam conſentiam, ut talis, quem proponis, ſit Canonicus, niſi viciſſim ipſe conſentias, ut talis, quem ego propono, ſit Canonicus; quia hæ pactiones ſunt confidentiariæ.

Conſect. 4. Qui acceptat beneficium ea conditione, ut non recipiat fructus, ſed ut alius fructibus, vel eorum portione ſub ipſius nomine gaudeat, eſt ſimoniacus confidentiarius; quia ita determinatur in prædictis Bullis.

Conſect. 5. De ſimonia fiduciaria ſuſpecti ſunt. *Qui ſine intentione clericandi beneficia ad tempus retinent, in cognatos tandem reſignanda, eoque modo de uno ad alium transferenda, & perpetuo in eadem domo quaſi hæreditario jure poſſidenda:* Concil. Burdigalenſe anno 1624. cap. *De ſimonia* num. 2.

Conſect. 6. Simoniam committunt duo collatores, qui ad prælaturam ſpiritualem ſibi mutuo ſuffragari paciſciſ-

ſcuntur. Ita declaravit Alexander III. dicens: quod Epiſcopus Oxonienſis erat ſimoniacus, eo quod Archidiacono beneficium, & Clerico cuidam Prioratum promiſerat, ſi ambo ſuæ electioni conſentirent: cap. *De hoc autem*, de ſimonia.

Idem declaravit Facultas Pariſienſis, damnans hanc propoſitionem: *Simoniæ rei non ſunt viri duo religioſi, qui in hunc modum paciſcuntur; ſuffragare mihi, ut ſim Provincialis; & tibi ſuffragabor, ut ſis Prior.* Hi ſimoniam committunt; quia rem ſpiritualem conferunt non gratis, ſed cum pactione.

Nota. Simoniam fiduciariam non committit, qui beneficium remittit in manu collatoris ſine ullo pacto tacito, vel expreſſo, quamvis ſperet patronum illud beneficium collaturum ei, quem ad hoc beneficium promoveri deſiderat; quia ibi nullum eſt pactum.

§. XI.

De pœnis ſimoniæ fiduciariæ.

1. Simoniacus fiduciarius excommunicatur excommunicatione reſervata Summo Pontifici. 2. Privatur quibuscumque beneficiis, etiam alias canonice obtentis. 3. Reſtituere cogitur omnes fructus beneficii ſimoniace accepti. 4. Redditur inhabilis ad alia beneficia, a ſolo ſummo Pontifice rehabilitandus. 5. Extra Galliam collatio beneficii ſimonia fiduciaria accepti devolvitur ad Papam, in Gallia vero ad Ordinarium. Illa omnia conſtat ex Bullis ſupra citatis.

§. XII.

De Simonia, quæ committi poteſt in ingreſſu ad Religionem.

Prop. 1. Omnis conventio, & pactio tradendi pecuniam pro ingreſſu in religionem tam in Monaſteriis pauperibus, quam divitibus, eſt ſimoniaca.

Prob. 1. Ex Script. Omnis res ſpiritualis debet dari gratis, juxta illud: *Gratis accepiſtis, gratis date*: Atqui Ingreſſus in religionem eſt res ſpiritualis: Ergo debet gratis concedi: & ita ſimonia committitur, quoties fit pactum dandi pecuniam.

2. Ex Concilio Nicæno ſecundo action. 7. & ultima, Can. 19. *Si quis*, inquit Concilium, *inventus fuerit hoc fa-*

faciens, id eſt, dans, vel accipiens pecuniam pro ingreſſu in religionem, *ſi quidem Epiſcopus, vel Abbas extiterit, aut quilibet de ſacro Collegio, aut deſinat, aut deponatur.*

3. Ex Concilio Lateranenſi ſub Alexandro III. Can. 10. *Monachi*, inquit, *non pretio recipiuntur in Monaſterio. Si quis autem exactus pro ſua receptione aliquid dederit, ad ſacros Ordines non aſcendat. Is autem, qui receperit, officii ſui privatione mulctetur.*

4. Ex Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. Can. 64. *Quoniam ſimoniaca labes adeo plerasque Moniales infecit, ut vix aliquas ſine pretio recipiant in ſorores, paupertatis prætextu, volentes hujusmodi vitium palliare: ne id de cætero fiat, prohibemus*: & ibidem: Contravenientes detrudentur *in locum arctioris regulæ, ad agendam perpetuam pœnitentiam.*

5. *Rat.* Ingreſſus in religionem eſt aliquid ſpirituale, ad quod per temporale non licet pervenire.

Prop. 2. Pro victu, & veſtitu Novitiorum, & Novitiarum toto probationis anno congrua penſio exigi, & recipi poteſt ſine ſimonia a quibuscumque Monaſteriis, & divitibus, & pauperibus.

Prob. 1. Ex Concil. Trid. ſeſſ. 25. c. 16. *Sed neque ante profeſſionem excepto victu, & veſtitu Novitii, vel Novitiæ illius temporis, quo in probatione eſt, quocumque prætextu a parentibus, vel propinquis, aut curatoribus ejus, Monaſterio aliquid ex bonis ejusdem tribuatur.*

2. *Rat.* Novitius & Novitia non habent jus, ut ex Monaſterii bonis alantur; illud quippe jus non habetur, niſi per profeſſionem, ergo poteſt aliquid recipi, immo exigi pro penſione vitalitia.

Prop. 3. Quoties in Monaſterio diviti erunt ſuperflua, & Novitius vel Novitia ob paupertatem non poterunt congruam penſionem etiam pro anno Novitiatus ſolvere; toties Monaſterium tenebitur ex charitate nil exigere vel recipere pro penſione Novitiatus; immo neque pro dotali, vel vitalitia penſione, ſi monaſterium valeat illam eleemoſynam impendere.

Prob. Ex charitate tenemur dare ſuperfluum pauperibus: non poteſt autem congruentibus eleemoſyna fieri a Monaſterio, quam illi, qui vult Monaſterium ingredi: ergo in illo caſu nihil debet exigi.

Prop.

Prop. 4. Pensiones vitalitiæ consuetæ, & legitimæ eleemosynæ non solum recipi, sed exigi possunt a Monasteriis inopibus, & tenuibus.

Prob. 1. Ex Concil. Senonensi an. 1528. *Si qua, enim puella ultra numerum constitutum, in Monasterium se recipi petat, id permittunt, dummodo secum congruam afferat pensionem, qua cum cæteris Religiosis numerariis alatur.* Titulo de decretis morum cap. 28.

3. Ex Concil. Trid. sess. 25 c. 3. *In Monasteriis & domibus tam virorum, quam mulierum bona immobilia possidentibus, is tantum numerus constituatur, ac in posterum conservetur, qui vel redditibus propriis Monasteriorum, vel ex consuetis eleemosynis commode possint sustentari.* Ex quo videtur sequi, quod si quis velit recipi in Monasterio inopi, debeat redditus afferre, quibus cum aliis commode ali possit. Sicut cernimus, quod cum quis Clericus non habet beneficium, sub cujus titulo Subdiaconatum accipiat, Ecclesia exigit titulum patrimonialem, ut licite ordinari possit.

3. Ex D. Thom. 2. 2. q. 100. art. 3. ad 4. *Dicendum, quod pro ingressu Monasterii non licet aliquid exigere, vel accipere quasi pretium; licet tamen, si Monasterium sit tenue quod non sufficiat ad tot personas nutriendas, gratis quidem ingressum Monasterii exhibere, sed accipere aliquid pro victu personæ, quæ in Monasterio fuerit recipienda, si ad hoc non sufficiant Monasterii opes.*

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. In Monasteriis, in quibus præfixus est numerus Monialium, vel Religiosorum, potest recipi, immo exigi dos, vel pensio vitalitia pro ea persona, quæ ultra numerum voluerit recipi.

Consect. 2. A fortiori aliquid potest recipi ab ea persona, quæ ob provectam ætatem, vel ob graves infirmitates habituales, vel ob ingenii tarditatem, & hebetudinem, aliasque rationes, prævidetur onerosa Monasterio; quia justum est, ut Monasterium servetur indemne.

Prop. 5. In Monasteriis, in quibus præfixus est numerus personarum religiosarum, quæ redditibus, & eleemosynis ali possunt, simonia non committitur, si

dos

dos, vel penſio vitalitia recipiatur etiam pro ea perſona, quæ non excedit numerum definitum, modo certæ conditiones obſerventur infra determinandæ.

Prob. Illud definivit Congregatio Cardinalium interpres Concilii Tridentini, ut refert Fagnanus, cujus hæc ſunt verba: Hanc difficultatem ſuſtulit poſtea ſacra Congregatio ſuper negotiis Epiſcoporum, & Regularium, quæ animadvertens ſanctimonialium Monaſteria ſine dotium ſubſidio diu ſuſtineri non poſſe, & propter ingruentes neceſſitates, & caſus inopinatos plerumque ad inopiam redigi, ſummis Pontificibus approbantibus, prudenter ſanxit, ut dotales eleemoſynæ a numerariis Monialibus perſolverentur, tametſi numerus eſſet taxatus ad menſuram redditūum Monaſterii; ex penuria enim multa proveniunt mala, præſertim in Monaſteriis dominarum, inquit Oſtienſis hic in finem. Hactenus Fagnanus in cap. *Non amplius*; Extra, de inſtitutionibus num. 24. Idem docent Sotus, & Sylveſter; quia, inquiunt, hæc taxatio fit titulo ſuſtentationis. Verum hæc ſententia Fagnani ita videtur determinanda.

1. Quoties in Monaſterio erunt ſuperflua, & perſona, quæ vult profiteri religionem, non poterit penſionem vitalitiam ſolvere, toties Monaſterium debebit illam gratis admittere, ſi profeſſa non ſit futura, oneri Monaſterio. 1. Quia ex charitate Monaſterium debet eleemoſynam dare, & non poteſt eleemoſynam Deo gratiorem efficere. 2. Quia debet omnem ſpeciem ſimoniæ longe amovere, quod utique fit utiliter, ſi dum ſe exhibet occaſio, gratis pauperes perſonas ad profeſſionem admittat.

2. Quando licebit Monaſterio penſionem vitalitiam exigere, hæc penſio non debet eſſe nec arcta, nec excedens, ſed ſolum ſufficiens ad Monialem decenter nutriendam, & juxta piam, & chriſtianam locorum conſuetudinem taxandam. *Habentes autem alimenta & quibus tegamur, his contenti ſimus*: 1. Timoth 6 v. 8. Et Trid. in temporalibus Monaſteriorum facultatibus eam ineundam eſſe rationem, ait, ut Monialium *numerus commode ſuſtentari poſſit*: Seſſ. 25. cap. 3.

3. Ex-

3. Extirpanda est illa consuetudo, vel potius corruptela, qua fit. ut quo Monasteria sunt ditiora, eo opulentiores, & pinguiores pensiones exigant: qua fit pariter ut idoneæ personæ rejiciantur, si dotem taxatam non habeant: ineptæ vero admittantur, modo dotem afferant: quia sic vere venditur ingressus in religionem, & contra illum præsertim abusum statuti sunt Canones, qui referuntur c. *Quoniam simoniaca*, de simonia.

4. Extirpanda est fœda illa consuetudo, qua exigitur pecunia pro instruendis conviviis in die vestitionis, aut professionis. Nam satius esset (inquit Navarrus) modesta quædam humilisque temperantia spirituali conjuncta contemplationi, quam pomposa intemperantia mundanæ cuidam admixta voluptati, in funeralibus ejus, quæ per professionem moritur mundo, & nascitur, vel excrescit Deo.

§. XIII.

De Bursarum venditione.

Bursæ sunt annuum subsidium, munificentia fidelium fundatum, ut pauperes scholastici studiorum suorum cursum possint peragere sub eo onere, quod scholastici bursarii teneantur statutis fundatorum obedire.

Prop. 1. Bursarum venditio non est simoniaca.

Prob. Bursæ non sunt proprie beneficia: beneficium quippe ecclesiasticum est potestas spiritualis exercendi ministerium ecclesiasticum, cum jure percipiendi reditus temporales. Bursa vero est subsidium temporale datum pauperi, ut studiorum cursum peragere valeat: quæ duo maxime differunt.

Illud pariter videtur probasse Sorbona; cum enim Baccalaureus quidam, nomine Clictoraus, has propositiones asseruisset: *Non est illicitum lege divina & naturali vendere beneficia. Item non est illicitum lege divina & naturali bursas vendere:* Facultas Sorbonica determinavit primam propositionem simoniacam labem inducere; secundam vero turpe lucrum fovere: quam distinctionem non adhibuisset Sorbona, si talis venditio esset simoniaca.

Con-

Confectaria hujus Doctrinæ.

Venditores burſarum non ſubjiciuntur iisdem pœnis canonicis ſupra relatis, quibus ſubjiciuntur venditores beneficiorum; quia talis venditio non eſt vere ſimoniaca.

Prop. 2. Burſarum venditio eſt turpe lucrum prorſus illicitum.

Prob. Turpe lucrum dicitur, vel quod ex turpi commercio provenit, quale eſt lucrum meretricis, vel quod ex animo ita cupido quæritur, ut etiam ex alia quacumque re paratus ſit homo ſic operans divitias ſibi parare. Utraque autem labes in burſarum venditione reperitur; turpe quippe eſt venumdare burſas in pauperum ſubſidium inſtitutas; & iſtud commercium arguit hominem ita avarum, ut nihil curet, modo lucrum faciat.

Illud idem expreſſe determinavit Sorbona ſequentem propoſitionem cenſura afficiens: *Non eſt illicitum lege divina aut naturali burſas vendere.* Hæc propoſitio, ait, eſt ſcandaloſa, & turpe lucrum impie fovens.

Confectaria hujus Doctrinæ.

Venditores burſarum non poſſunt retinere pecuniam, quam acceperunt ex burſarum venditione; ſed debent eam pauperibus diſtribuere, aut in bonum Collegii deſtinare. 1. Non poſſunt eam pecuniam retinere; quia non ſunt Domini burſarum. 2. Debent eam pecuniam vel pauperibus diſtribuere, vel in bonum Collegii deſtinare; id enim videtur exigere recta & juſta intentio fundatoris.

Prop. 3. Scholares burſarii tenentur exacte inſtitutis fundatorum parere, alioquin peccant, & tenentur ad reſtitutionem.

Prob. Fideles, quia ſubſidia illa ſuis munificentiis in perpetuum ſtabilierunt, voluerunt eas eleemoſynas largiri cum certo onere: & proinde, qui eas eleemoſynas recipiunt, non ſiunt eorum bonorum domini, niſi impoſitam conditionem adimpleant.

Et ſicuti beneficiatus omittens ſine cauſa horas canonicas tenetur ad reſtitutionem fructuum ex beneficio provenientium, ut ſtatutum eſt in Concil. Lateranenſi

ſub Leone X. ita & burſarii officiis ſuis non perfuncti tenentur ad reſtitutionem.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Burſarii, qui non habent dotes requiſitas a fundatoribus, tenentur fructus perceptos reſtituere: quia impoſitas conditiones non implent.

Sic burſarii divites tenentur reſtituere, quando burſæ ſunt fundatæ pro inopibus, non pro divitibus.

Sic burſarii unius Diœceſeos tenentur reſtituere, quando burſæ ſunt fundatæ pro perſonis alterius Diœceſeos, quarum locum injuſte detinent.

Sic burſarii non Clerici tenentur reſtituere, quando burſæ ſunt fundatæ pro ſolis Clericis.

Sic burſarii, qui non habent animum clericandi, tenentur reſtituere, quando burſæ ſunt fundatæ pro iis ſolum, qui volunt in Sacerdotio miniſtrare Eccleſiæ.

Conſect. 2. Quando burſæ ſunt fundatæ ad obtinendos gradus, v. g. Baccalaureatus, Doctoratus, &c. illi, qui talem gradum jam conſecuti ſunt, debent abdicare burſas, & eas diguiori reſignare; quia alias intentionem fundatoris non exequerentur.

Conſect. 3. Quando burſæ ſunt deſtinatæ ad ſpiritualis alicujus ſcientiæ ſtudium, burſarii tenentur huic ſcientiæ, & non aliter ſtudere: v. g. ſi burſa fuerit fundata ad ſtudendum Theologiæ, non debet ſtudere Medicinæ; quia alias non ſatisfacit intentioni fundatoris, niſi forte eo fine ſtudeat, ut per ſtudium unius ſcientiæ diſponatur ad ſtudium alterius ſcientiæ.

Conſect. 4. Quando burſæ ſunt fundatæ ad procurandos fideles operarios in vinea Domini, quando burſarius conſecutus eſt ſcientiam neceſſariam ad miniſtrandum Eccleſiæ, debet in vinea Chriſti operari, & burſam ſuam abdicare; quia alias non ſatisfaceret intentioni fundatoris.

§. XIV.

De remediis contra Simoniam.

Præcipuum remedium contra ſimoniam eſt, ut qui vel conferunt, vel recipiunt ſpiritualia, nullum lucrum quærant, ſed ſolam Dei gloriam ambiant.

1. *Gra-*

1. *Gratis accepistis, gratis date*, id est, ut ait Gennadius, si a me hoc vobis venditum est, vos quoque ipsum aliis vendite; si autem *gratis accepistis, gratis date.*

En præceptum impositum his, qui conferunt spiritualia: audi modo præceptum recipientibus spiritualia impositum: *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee, secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntarie*: 1. Petr. 5. v. 2.

Quapropter, *si Evangelium* (idem dic de aliis spiritualibus bonis) *propter cibum quærimus, priorem facimus cibum, posterius Regnum Dei; si evangelizamus, ut manducemus, vilius habemus Evangelium, quam cibum*: Aug. lib. 2. de serm. in monte c. 16. Ergo &c.

Qui enim officium ecclesiasticum eo quærit, aut tenet animo, eoque intuitu, ut huic vitæ habeat necessaria; perverso nimis ordine cœlestibus terrena mercatur.

TRACTATUS IX.

DE SECUNDO DECALOGI PRÆCEPTO.

Secundum Præceptum Decalogi his verbis exprimitur: *Non assumes nomen Dei tui in vanum; nec enim insontem habebit Dominus eum, qui assumpserit nomen Dei sui frustra.* Exod. c. 20.

Hoc Præceptum aliquid præcipit, aliquid vetat: præcipit, ut Dei nomen honoretur: prohibet, ne nomen Dei contemnatur: nomen autem Dei honoratur fide, spe, charitate, & Religione, de quibus supra: contemnitur vero blasphemia, juramentis illicitis, imprecatione, de quibus omnibus hic agemus.

CAPUT I.

De Blasphemia.

ARTICULUS I.

Explicatur natura blasphemiæ, simulque traduntur variæ notiones ad blasphemiam pertinentes.

Blasphemia est injuriosa tum in Deum, tum in res sacras, vel interna, vel externa locutio.

Blasphemia, alia est cordis, seu interior: alia oris, seu exterior.

Blasphemia interior ea est, qua interius male sentimus de Deo, rebusve divinis. Talis est cogitatio interior eorum, qui Deum sibi fingunt vel misericordem sine justitia, vel justum sine misericordia. Talis est blasphemia illius, de quo David. Psal 13. *Dixit insipiens in corde suo: non est Deus.*

Blasphemia exterior ea est, qua vel verbis, vel scriptis, vel cantu, vel sono inarticulato, aliove signo sensibili aliquid injuriosum vel contra Deum, vel contra res sacras proferimus. Talis est actio eorum, qui verbis suis, aut signo aliquo sensibili, Deo, aut rebus sacris contumeliam irrogant.

Blasphemia tum interior, tum exterior, seu, tum cordis, tum oris, alia est *enuntiativa*, alia *imprecativa*, alia *dehonestativa*, alia *hæreticalis*, ut dicunt.

Blasphemia enuntiativa ea est, qua Deo rebusve divinis attribuitur aliqua imperfectio, quæ eis minime convenit; aut de Deo rebusve divinis negatur aliqua perfectio, quæ eis maxime convenit: ut si quis assertive dicat, quod Deus est injustus, quod Sacramenta sint inutilia; vel si neget, quod Deus sit sanctus, quod Sacramenta conferant gratiam.

Blasphemia *imprecativa* ea est, qua Deo rebusve divinis malum aliquod imprecamur: ut si quis sanctum nomen Dei maledictis impetat.

Blasphemia *dehonestativa* ea est, qua membra Christi, vel Sanctorum inhoneste nominantur.

Blasphemia *hæreticalis* ea est, qua asseritur aliquid fidei contrarium, vel negatur aliquid ad fidem pertinens.

Blasphemia non *hæreticalis* ea est, quæ nihil continet contra fidem. Talis est ea blasphemia, quæ fit optando, vel imprecando aliquod malum Deo, itemque ea, quæ ex iracundia proficiscitur in despectum Dei, nullum tamen errorem in fide continens.

ARTI-

ARTICULUS II.

Quam grave sit peccatum blasphemiæ.

Prop. unica. Blasphemia eſt peccatum ex ſuo genere mortale.

Prob. 1. Ex Script. *Eſt & alia loquela*, blasphemia ſcilicet, *contraria morti*, id eſt; mortifera, *non inveniatur in hæreditate Jacob.* Eccleſiaſtici 23. v. 15. & ad Epheſ. 4. v. 30. *Nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei - - omnis amaritudo - - & blasphemia tollatur a vobis:* Ergo cum blasphemia juxta Eccleſiaſticum ſit mortifera, & juxta Paulum contriſtet Spiritum ſanctum, debet eſſe peccatum mortale:

2. Ex Aug. lib. contra mendacium cap. 19. *Ideo autem pejus eſt blasphemare, quam pejerare; quoniam pejerando falſæ rei adhibetur teſtis Deus; blasphemando autem de ipſo falſa dicuntur Deo:* Ergo blasphemia eſt peccatum mortale, cum ſit pejor perjurio.

3. *Rat.* Per blasphemiam negatur Deo, aut rebus divinis perfectio, quæ eis debetur: aut eis tribuitur imperfectio, quæ eis non convenit: Ergo cum id ſit maxime injurioſum Deo, rebusque divinis, blasphemia eſt peccatum mortale.

4. Ex pœnis deſtinatis contra illud vitium. Blasphematores in lege Moſaica morte puniebantur. *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur:* Lev. 14. v. 16. In lege Evangelica, blasphemia in Spiritum ſanctum *non remittitur neque in hoc ſæculo, neque in futuro.* In jure Canonico can. *Si quis,* 2. 2. q. 1. determinatur quod *ſi quis per capillum Dei, vel caput juraverit, vel alio modo blasphemia contra Deum uſus fuerit, ſi in Eccleſiaſtico* ordine eſt, deponatur, ſi Laicus, anathematizetur. Et cap. *Statuimus de maledictis,* ſtatuitur gravis pœnitentia, quam ſi blasphemus nolit adimplere, interdicitur ei *ingreſſus Eccleſiæ,* & in morte privatur *Eccleſiaſtica ſepultura.* Item blasphemum non poſſe abſolvi ſine graviſſima pœnitentia decrevit Concil. Lateranenſe.

In jure civili, qui rei ſunt blasphemiæ, ſæpiſſime damnantur pœna capitis: unde ſanctus Ludovicus Rex Galliæ contra blasphemos conſtituit pœnam *igniti cau-*

terii in fronte, ut habetur cap. *Statuimus de maledictis:* similemque zelum pro extirpanda a Regno suo blasphemia adhibuerunt Ludovic. XIII. & XIV. ut patet ex eorum Edictis: & quidem merito, nam ut optime ait Aug. lib. 5. de civit. c. 24. *Is felix & magnus* Rex est, si suam potestatem ad Dei cultum maxime dilatandum majestatis ejus famulam faciat: Ergo graves illæ pœnæ contra blasphemos destinatæ denotant blasphemiam esse peccatum mortale ex genere suo; potest autem fieri veniale ex sola indeliberatione, minime vero ex *levitate materiæ:* sicuti enim perjurium etiam in *minima re* gravem continet malitiam; ita quoque blasphemia in *quacumque materia* gravem in Deum injuriam involvit.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccant mortaliter, qui interius aliquid negant Deo, vel rebus sacris, quod eis tamen revera convenit: v. g. qui interius dicunt: *Deus non est justus, Evangelium non est sacrum &c.* Talis est blasphemia dæmonum interius divinam bonitatem & justitiam execrantium, ut dicitur Apoc. 16. *Æstuaverunt æstu magno, & blasphemaverunt nomen Domini.* Talis est etiam blasphemia eorum, qui de Deo, rebusque sacris non satis alte sentiunt, inter quos numerari potest Rex Tyri, quem ita jussu Dei alloquitur Ezech. 28. v. 2. *Hæc dicit Dominus Deus: eo quod elevatum est cor tuum, & dixisti: Deus ego sum - - Cum sis homo & non Deus, & dedisti cor tuum quasi cor Dei - - Morte incircumcisorum morieris:* vers. 10.

Consect. 2. Peccant mortaliter, qui exterius voce vel scripto negant aliquid, quod aut Deo, aut rebus sacris convenit, vel affirmant aliquid, quod Deo rebusve divinis minime convenit. Talis fuit blasphemia Pharaonis supremum dominium Deo abnegantis his verbis: *Nescio Dominum & Israel non dimittam:* Exod. 5. v. 2. Talis item fuit blasphemia Nabuchodonosor infirmitatem Deo attribuentis: *Et quis est Deus*, inquiebat, *qui eripiat vos de manu mea?* Dan. 3. v. 15. Talis quoque fuit blasphemia Sennacherib, qui comparans Deum verum cum diis gentium dicebat: *Non conturbet vos Ezechias dicens: Dominus liberabit nos. Numquid libe-*

rave-

raverunt Dii gentium unusquisque terram suam de manu regis Assyriorum? Isai 36. v. 18.

Confect. 3. Peccant mortaliter. qui signo aliquo exteriori Deum, aut res sacras aspernantur, v. g. expuunt in cælum, in crucem, in imagines, in reliquias, in Sacramenta &c. quia hæc contra res sacras contumelia blasphemiam redolet. Talis erat Judæorum contra Christum cruci affixum contumelia, qui juxta Matth. 27. v. 39. *Prœtereuntes blasphemabant eum moventes capita sua.* Talis fuit pariter blasphemia Juliani Apostatæ, qui vulneratus sagitta projiciebat sanguinem suum in cœlum, dicens: *Vicisti Galilœe, vicisti.*

Confect. 4. Peccant mortaliter, qui ex impotenti animo, ex ira, aut alio pravo motu verba contumeliosa in Deum, aut res sacras proferunt: hi dicuntur blasphemare in Patrem, cui attribuitur omnipotentia, cui videtur expressius opponi blasphemia impotentis animi. Talis fuit blasphemia illius, qui jussu Dei lapidatus est; jurgatus enim cum Israelita blasphemavit: res ad Moysem defertur, qui interrogat Dominum: consultus Dominus respondet, dicens: *Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes, qui audierunt, manus suas super caput ejus, & lapidet eum populus universus:* Lev. 24. v. 14.

Confect. 5. Peccant peccato blasphemiæ, qui ex ignorantia verba contumeliosa in Deum proferunt: hi dicuntur blasphemare in Filium, cui attribuitur *sapientia*, cui videtur expressius opponi blasphemia ex ignorantia. Talis fuit blasphemia Pauli ante ejus conversionem, ut ipse fatetur 1. ad Tim. 1. v. 13. *Qui prius blasphemus fui, & persecutor & contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.*

Confect. 6. Peccant peccato blasphemiæ, qui ex malitia verba contumeliosa in Deum proferunt, attribuentes spiritui maligno, quod venit ex Spiritu sancto: & hi dicuntur blasphemare in Spiritum sanctum, cui attribuitur *bonitas*, cui expressius opponitur blasphemia ex malitia. Talis erat blasphemia Judæorum opera Christi in Beelzebub refundentium. *In Beelzebub Principe Dæmoniorum,* ajebant: *ejicit Dæmonia:* Luc. 11. v. 3.

Confect. 7. Peccant peccato blasphemiæ qui aſſumunt nomen Dei, aut Chriſti ad execrationes. *Immanis eſt blasphemia*, ex Concil. Trecenſ. apud Bochellum, *cum ſanctum Dei nomen & virtus Dei, & ſalutaris Chriſti paſſio, & adoranda vulnera, & devotus pro hominum ſalute ſanguis ejus, & reverenda Chriſti Sacramenta ad execrationes, & maledictiones aſſumuntur.*

Confect. 8. Peccant peccato blasphemiæ, aut reducto ad blasphemiam, qui in Deum, aut Sanctos contumelioſa verba proferunt, eorum ſignificationem advertentes, quamvis intentionem actualem non habeant blaſphemandi; nam ad peccatum non requiritur advertentia actualis: divus quippe Paulus fatetur ſe reum eſſe blasphemiæ, quamvis ignoranter egiſſet. *Cum aliquis*, inquit D. Thom. 2. 2. q. 13. a. 2. ad 3. *ſubito ex aliqua paſſione in verba imaginata prorumpit, quorum ſignificationem non conſiderat, tunc eſt peccatum veniale, & non habet proprie rationem blasphemiæ: alio modo, quando advertit hoc eſſe blasphemiam, conſiderans ſignificata verborum, & tunc non excuſatur a peccato mortali; ſicuti nec ille, qui ex ſubito motu aliquem occidit juxta ſe ſedentem.*

Confect. 9. Peccant peccato ad blasphemiam pertinente, qui Dei nomen incommunicabile, aut attributum aliquod divinum creaturis adſcribunt; quia de Deo non loquuntur uti decet. Exemplum habemus in Herode Agrippa, qui Tyriis & Judæis pacem poſtulantibus, & populo acclamante, *Dei voces, & non hominis, confeſtim percuſſus fuit ab Angelo Domini; & ex eo quod non dediſſet honorem Deo, conſumptus vermibus expiravit:* Act. c. 12. v. 22. Simili inquinantur pecato viles illæ animæ, quæ hominibus mortalibus laudes ſoli Deo debitas tribuunt. Id præſtant aliquando prædicatores in ſuis concionibus, Authores in ſuis libris.

Confect. 10. Peccant peccato ad blasphemiam pertinente, qui, ut aſſerant, aut negent aliquid etiam verum, ſic proloqui non pertimeſcunt: *Hoc magis verum eſt, quam Deus ſit verax, quam Evangelium ſit verum, quam res fidei ſit vera & [illegible] Ego ſum magis innocens. quam Chriſtus, quam Virgo:* hæc enim impia & injuſta comparatio eſt Deo, rebusque divinis quam maxime injurioſa. Non videtur autem blasphemiæ reus, qui aſſerendo ſic loqui-

loquitur: hoc ita eſt verum & certum, ſicuti certum eſt Evangelium, ſi intelligatur cum quadam proportione, ita ut ſenſus ſit: hoc eſſe verum ſuo modo, ſicut Deus eſt verax, ſicut Evangeliům eſt verum: eſt tamen abſtinendum a tali loquendi formula; impium enim aliquid ſapit iſthæc aſſertio.

Conſect. 11. Peccant peccato blasphemiæ, qui maledicunt creaturis, quatenus ſunt opus Dei: ita D. Thom. 2. 2. q. 76. a. 2. in corp. *Maledicere autem*, inquit, *rebus irrationalibus, in quantum ſunt creaturæ Dei, eſt peccatum blaſphemiæ; maledicere autem eis ſecundum ſe conſideratis, eſt otioſum & vanum, & per conſequens illicitum.*

Conſect. 12. Peccant blasphemia operis fideles, qui infidelibus ſunt ſcandalo, Sacerdotes, qui Laicis ſcandalum pariunt, & demum omnes, qui aliis non prælucent exemplo: de quibus ſic loquitur Paulus ad Rom. 2. v. 23. *Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras; nomen enim Dei per vos blaſphematur inter gentes, ſicut ſcriptum eſt.*

CAPUT II.

De Juramento.

ARTICULUS I.

Explicatur, quid ſit Juramentum, ſimulque traduntur variæ notiones ad Juramentum pertinentes.

Juramentum eſt divini Numinis atteſtatio ad faciendam fidem *circa rem aſſertam*, promiſſionemve firmandam *circa rem promiſſam:* unde jurare, juxta Chryſoſtomum & Auguſtinum, eſt accipere Deum in teſtem, eumque dare quaſi teſtem rei aſſertæ, & fidei juſſorem rei promiſſæ.

Juramentum aliud eſt *per Deum*, aliud *per creaturas*.

Juramentum per Deum eſt atteſtatio divini Numinis in ſe, vel in attributo ſuo; v. g. juro per Deum viventem, & veritatem Dei, per omnipotentiam, &c.

Juramentum per creaturam eſt atteſtatio creaturæ, quatenus in ea relucet ſpecialiter Divinitas (*), v. g. juro

(*) Non is meus ſenſus eſt, quod velim indicare per ali-

juro per Mariam, quæ eſt mater Dei, per Angelos, qui ſunt miniſtri Dei, per ſancta Evangelia, in quibus continetur veritas divinitus revelata.

Juramentum ſive per Deum, ſive per creaturas Deum ſpecialiter repræſentantes, aliud eſt *aſſertorium*, aliud *promiſſorium*.

Juramentum aſſertorium eſt atteſtatio divini Numinis vel in ſe, vel in creatura relucentis ad faciendam fidem circa rem, quæ aſſeritur.

Juramentum promiſſorium eſt atteſtatio divini Numinis in ſe, vel in creatura relucentis, ad firmandam rem, quæ promittitur.

Juramentum ſive aſſertorium, ſive promiſſorium, aliud eſt *ſimplex*, aliud *ſolemne*.

Juramentum ſimplex eſt atteſtatio divini Numinis absque ceremonia notabili. Tale eſt juramentum quod fit in vulgari cum hominibus colloquio.

Juramentum ſolemne eſt atteſtatio divini Numinis cum aliqua ceremonia notabili v. g. coram Notario, teſtibus, per attactum Evangelii, Reliquiarum, Crucifixi, &c.

Juramentum tam ſimplex, quam ſolemne aliud eſt *formale*, aliud *materiale*, ut dicunt.

Juramentum materiale eſt divini Numinis atteſtatio externa ſine deliberatione, intentioneve jurandi.

Juramentum formale eſt divini Numinis atteſtatio deliberata cum intentione jurandi.

Con-

---

aliquas ſolum creaturas verum fieri juramentum; nam cum omnis creatura Deum ut authorem ſuum reſpiciat, ſub tali reſpectu per quamlibet creaturam verum poteſt fieri juramentum: ſed ſolum id volui indicare, quod juramentum per creaturam ſoleat fieri per eam, in qua ſpecialiter relucet Divinitas. Vide D. Th. 2. 2. q. 89. a. 6. ubi docet, quod juramentum per ſimplicem conteſtationem, non niſi per Deum principaliter, ſecundario autem per creaturas, ut in ipſis relucet divina veritas, perficiatur. In Juramento autem per execratioem induci ſolent eæ, quas diligimus, creaturæ, ut contra eas divinum exerceatur judicium.

Conditiones juramenti aliæ sunt ex parte personæ, quæ jurat, aliæ ex parte rei, per quam juramus, aliæ ex parte rei, ob quam juratur.

ARTICULUS II.

An Juramentum vestitum circumstantiis requisitis tum ex parte personæ quæ jurat, tum ex parte rei per quam juratur, tum ex parte rei ob quam juratur, sit licitum vel illicitum.

Prop. unica. Juramentum non est illicitum, quando vestitur circumstantiis requisitis, tum ex parte personæ, quæ jurat, tum ex parte rei, per quam juratur, tum ex parte rei, ob quam juratur.

Prob. 1. Ex Script. *Dominum Deum tuum timebis, & per nomen ejus jurabis.* Deut. 6. & David ait: *Laudabuntur omnes, qui jurant in eo:* Psal. 62. v. 12. Et Isaias 19. v. 18. vaticinans de gentibus convertendis ait: *In die illa erunt quinque civitates in terra Ægypti loquentes lingua Chanaan, & jurantes per Dominum exercituum.*

2. Exemplis desumptis ex Scriptura. Ante legem, Abraham juravit Regi Sodomorum his verbis: *Levo manum meam ad Dominum meum Deum excelsum possessorem cœli & terræ, quod - - non accipiam ex omnibus quæ tua sunt, ne dicas: Ego ditavi Abraham:* Gen. 14. v. 22. Post legem Moysi datam, David juravit Sauli, quod non destrueret semen ejus, *Jura mihi in Domino,* inquit Saul, *ne deleas semen meum post me - - Et juravit David Sauli:* 1. Reg. 24. v. 22. In lege Evangelica Paulus juravit sæpius his verbis: *testis est mihi Deus:* ad Rom. 1. v. 9. Angelus juravit, *per viventem in sæcula sæculorum:* Apoc. 1. v. 6. Immo Deus cum non habet majorem, juravit per semetipsum Abrahamo dicens: *nisi benedicens benedicam te:* ut scilicet filii promissionis per duas res immobiles, scilicet, promissionem & juramentum, fortissimam spem salutis æternæ conciperent: Ergo ex tot exemplis constat juramentum non esse ex se malum.

3. Ex Concilio Constantiensi, in quo damnatur ista propositio: *Juramenta illicita sunt, quæ fiunt ad roborandum humanos contractus, & civilia commercia.*

4. *Rat.*

4. *Rat.* Quando juramentum fit cum debita reverentia ex parte jurantis, cum atteſtatione veri Dei per quem juramus, cum veritate, judicio & juſtitia ex parte rei ob quam juratur, eſt actus religionis, quo Deus invocatur tamquam prima veritas & teſtis veraciſſimus, qui non poteſt decipi, quia eſt infinite ſciens; nec poteſt decipere, quia eſt infinite bonus: cum ergo actus religionis non ſit prohibitus, ita nec juramentum.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. unicum. Quando Scriptura dicit: *Ego autem dico vobis, non jurare omnino, ſit ſermo veſter, eſt eſt, non non,* tunc Scriptura non prohibet abſolute juramentum; ſed ideo dicitur, *eſt eſt, non non,* ut duplicata affirmatio ſignificet, firmiter aſſerendum eſſe quod verum eſt, & duplicata negatio, firmiter negandum eſſe quod falſum eſt: vel ideo dicitur bis, *eſt eſt, non non,* ut quod ore affirmas, operibus probes, & quod verbis negas, factis non probes: cum autem addit: *quod amplius eſt, a malo eſt,* ſcilicet jurantis, cum leviter & ſine re ac reverentia jurat: item a malo illius, qui exigit juramentum, cum temere & ſine cauſa exigit juramentum; ſed Scriptura ſolum prohibet illicita juramenta, ea ſcilicet, quibus aſſueſcimus jurationi contra illud Scripturæ: *Jurationi ne aſſueſcat os tuum; multi enim caſus in illa:* & ea inſuper, quibus decipimus proximum juxta illud Pſ. *Qui jurat proximo ſuo, & non decipit.* Ita ergo intelligitur præcepiſſe Dominum, ne juretur, inquit Aug. *Ne quisquam ſicut bonum appetat jusjurandum, & aſſiduitate jurandi ad perjurium per conſuetudinem delabatur:* in Pſ. 109. Sed non prohibet juramentum factum in debitis circumſtantiis, de quibus jam agendum uberius.

ARTICULUS III.

Quæ conditiones requirantur ex parte jurantis, ut licitum ſit juramentum.

Prop. unica. Ut atteſtatio divini Numinis veram juramenti rationem habeat, requiritur ex parte jurantis deliberata intentio jurandi.

Prob.

Prob. 1. Ex Script. *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, in justitia, & in judicio*: in judicio, id est, cum discretione & deliberatione: ergo jurans debet habere intentionem jurandi.

2. Ex D. Thom. 2. 2. q. 89. a. 3. in corp. ubi sic habet: *Juramentum non est bonum nisi ei, qui bene utitur juramento. Ad bonum autem usum juramenti duo requiruntur: primo quidem, quod aliquis non leviter, sed ex necessaria causa, & discrete juret; & quantum ad hoc requiritur judicium scilicet discretionis ex parte jurantis.* Judicium autem discretionis includit intentionem: Ergo jurans debet habere intentionem deliberatam jurandi.

2. Juramentum est actus religionis: ergo importat intentionem deliberatam.

4. A juramento judiciali excluduntur impuberes, cum pueri ante an. 14. non cogantur jurare: Conc. Illiberitanum an. 305. Ergo jura requirunt maturam deliberationem in his, qui jurant: ergo intentionem jurandi.

5. Damnata est sequens propositio: *Cum causa licitum est jurare, sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis*: Censura Cleri. Gallic. art. 12.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccat peccato perjurii, qui jurat exterius sine intentione jurandi, pro quacumque re juret. 1. Quia magna est irreverentia in Deum, quod quis utatur testimonio primæ veritatis ad fallendum. 2. Quia talis modus jurandi simulate est perniciosus & contrarius fini juramenti. 3. Quia si semel permitteretur dolosa illa juratio, prorsus everteretur fructus omnis juramenti, & securitas, quæ ex juramentis expectatur: unde a summis Pontificibus & a Clero Gallicano art. 12. damnata est sequens propositio: *Qui jurandi intentionem non habet, licet falso juret, non pejerat, etsi alio crimine tenetur, puta, mendacii alicujus.*

Sic qui interrogatus a legitimo judice simulat juramentum, bis peccat. Primo, contra Religionem; quia irreligiose tractat rem sacram, scilicet juramentum. Secundo, contra obedientiam; quia non morem gerit legitimo superiori.

Sic

Sic qui ex conventione tenetur jurare ſuper aliquo contractu, qui initur, ſi ſimulate juret, bis pariter peccat. Primo, contra Religionem, quam tractat irreligioſe. Secundo, contra publicam fidem, quam violat.

Sic qui ultronee exterius jurat etiam pro veritate, ſi ſine *intentione interiori jurandi* exterius proferat verba juratoria, graviſſime peccat; quia irreligioſitas, quæ eſt in juramento illo ſimulato, abſtrahit *per ſe* ab eo, an ſit verum, vel falſum quod profertur: & cenſetur ex genere ſuo eſſe mortalis; quia ſemper eſt illuſio divini Numinis, etiam quando reperitur in materia vera: ſemperque adverſatur fini juramenti, continetque mendacium, quo decipitur ille, cui fit juramentum; recipit enim iſte ſimulatum juramentum, cum credit ſincerum accipere.

Conſect. 2. Qui juramento promittit aliquid, quod dubitat ſe poſſe exequi, peccat mortaliter; quia exponit ſe periculo pejerandi: & ſi ibi interveniat jurandi intentio, non intervenit ſaltem intentio ſincera exequendi quod juramento promittitur.

Conſect. 3. Peccat mortaliter, qui juramento promittit aliquid, quod ſibi videtur impoſſibile dum promittit; quia tunc aut non habet intentionem jurandi, aut ſi habeat intentionem jurandi, ſcienter ſe exponit periculo pejerandi, & proinde ex utroque capite graviſſime peccat: de quo ita D. Thom. *Si eſt*, inquit, *talis res, quæ in ejus poteſtate non fuit, deeſt juramento diſcretionis judicium; niſi forte quod erat ei poſſibile, quando juravit, reddatur ei impoſſibile per aliquem eventum: puta, cum aliquis jurat ſe pecuniam ſoluturum, quæ ei poſtmodum vi, vel furto ſubſtrahitur; nam tunc videtur excuſatus a faciendo quod juravit, licet teneatur facere quod in ſe eſt:* 2. 2. q. 89. a. 7.

ARTICULUS IV.

De conditionibus requiſitis ex parte rei, per quam juratur.

Prop. unica. Ut atteſtatio, quæ adhibetur, veram & integram juramenti rationem habeat, res, per quam juratur, debet eſſe, *vel Deus ipſe, vel creatura aliqua, in*

quæ

qua specialiter reluceat divinitas (*). Relucet autem Dei majestas in rebus sacris; quia sunt media, quibus Deus utitur ad sanctificandos homines: relucet pariter in cœlis, in elementis, igne, aere, aqua, & terra; quia sunt partes præcipuæ Universi.

Prob. 1. Scriptura. *Dominum Deum tuum timebis, & ei soli servies, ipsique adhærebis, jurabisque in nomine illius*: Deut. 10. v. 20. & rursus: *Per nomen externorum deorum non jurabis*: Exod. 23. Ergo non licet jurare, nisi per Deum, vel per aliquid, in quo specialiter reluceat divinitas.

2. Ex Aug. *Quid ergo tu facis, cum juras? testaris Deum; hoc est jurare, Deum testari*: in Psal. 10. v. 9.

3. *Rat.* Juramentum proprie est invocatio, qua petitur, ut is, qui vocatur in testem, tamquam unicus cordium inspector testimonium det veritati, & falsum juramentum puniat: cordium autem inspectio, criminum punitio, ad solum Deum pertinent: unde Deus solus est, qui in attestationibus potest juramento compellari.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Possumus jurare per tres personas Trinitatis, scilicet, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum; quia quælibet Persona divina est Deus. Sic Paulus videtur per tres Personas Trinitatis jurasse. *Testis est mihi Deus Pater*, inquit, ad Phil. 1. v. 8. en prima persona. Quomodo cupiam vos in visceribus Jesu Christi: en secunda persona. Et ad Rom. 9. *Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto*: en tertia persona.

Consect. 2. Possumus jurare per res sacras, v. g. per sanctos Angelos, per animas beatitudinem consecutas, per Evangelium, per Crucem, &c. ratione enim sanctitatis, quam habent, specialem dicunt ordinem ad Deum qui testis est irrefragibilis veritatis. Eo sensu loquitur Paulus 1. ad Tim. 5. *Testor coram Deo, & Christo Jesu, & electis Angelis ejus.*

Consect. 3. Possumus jurare per partes insigniores Uni-

(*) Notanda eadem explicatio in fine pag. 569.

niverſi, v. g. per *Cœlum*, per *Terram*, &c. cum enim in illis creaturis reluceat divinitas, hoc ipſo quod compellantur; Deus cenſetur compellari. Eo forte alludit Chriſtus, dum dicit: *Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per Terram; quia ſcabellum eſt pedum ejus:* Matth. 5. v. 34. quia, ut ait Matth. c. 23. *Qui ergo jurat in altari, jurat in eo, & in omnibus, quæ ſuper illud ſunt; & quicumque juraverit in Templo, jurat in illo, & in eo qui habitat in ipſo; & quia jurat in Cœlo, iurat in throno Dei, & in eo, qui ſedet ſuper eum.* Eodem ſenſu Moyſes Deuter. 30. *Teſtes invocat Cœlum & Terram.* Et cauſ. 22. q. 1. Can. *Si quis*, dicitur: *Si quis per creaturam*, quatenus ſcilicet in ea relucet Dei majeſtas, *juraverit, acerrime caſtigetur.*

Conſect. 4. Qui utitur illis dicendi formulis: per *fidem* receptam in Baptismate, per *fidem*, quæ Sacerdoti debetur, vere videtur jurare; & ideo perjurus cenſendus eſt, ſi falſo juret: quippe fides recepta in Baptismate, & fides Sacerdotis, res eſt maxime ſacra, quæ non ob alium finem adhibetur, quam ut id, quod diximus, facilius audientibus ſuadeamus. Ita docet Regum Francorum capitulare, cap. 62. de perjuris. *Sunt aliqui, qui per charitatem & veritatem jurant, & cavent ſe a juramento nominis Dei, & neſciunt, quod idem eſt Deus, quod charitas & veritas, dicente Joanne Apoſtolo: quia Deus charitas eſt. Item ipſe Dominus in Evangelio ait: Ego ſum via, veritas, & vita: ideo qui in veritate & charitate jurat, in Deo jurat.* Qui tamen utitur iſtis loquendi formulis: *in verita, per mia fede . . . certamente, &c.* non videtur jurare; voces enim illæ non videntur juramenta, ſed ſolum quædam aſſerendi formulæ, a quibus tamen eſt abſtinendum: in quibus tamen loquendi formulis verum eſt juramentum, ſi, qui iis utitur, intentionem jurandi habeat.

Conſect. 5. Graviſſime peccant, qui jurant per idolum, aut per creaturam quamcumque, niſi ea creatura inſpiciatur, quatenus in ea ſpecialiter relucet Divinitas.

Monit. 1. *Adverte autem,* inquit Cajet. verbo *jurare, quod crimen istud ad blasphemiam reducitur; quia dum aliquis intendit vere jurare, intendit testimonium infallibile afferre; & dum per creaturam quamcumque, aut falsum Deum jurat, profitetur creaturam illam, seu illum æstimatum Deum esse infallibilem testem, quod est proprium Dei veri, ac per hoc attribuit quod est proprium Dei, alteri, quod est blasphemare. Est ergo jurare per creaturas, aut falsum Deum, plusquam perjurium, quia est peccatum blasphemiæ.*

Monit. 2. Qui jurat per idolum, aut per creaturas, si juret contra veritatem, perjurus est, & tenetur servare quod promisit, si licitum sit. Ita Aug. serm. de verbis Apost. nunc 180. ubi sic habet: *Multi in hoc falluntur, & putant, quia nihil est id per quod jurant, non se crimine teneri perjurii. Prorsus perjurus es, quia per id, quod sanctum putas, falsum juras.*

ARTICULUS V.

De conditionibus ex parte rei, ob quam juratur.

Prop. unic. Res, ob quam juratur, debet esse vera; discreta, id est, alicujus momenti; & justa, id est, non illicita.

Prop. 1. Ex Script. *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, in judicio, & in justitia:* Jer. 4. v. 2. id est, jurabis pro re, quæ sit vera, quæ sit magni momenti, & quæ sit licita.

2. Ex Hieron. *Simulque advertendum,* ait, *quod jusjurandum hos habeat comites, veritatem, judicium, atque justitiam. Si ista defuerint, nequaquam erit juramentum, sed perjurium;* in c. 4. Jeremiæ.

3. *Rat.* Res, ob quam juratur, 1. debet esse vera; quia juramentum est ad confirmandam veritatem. 2. Debet esse alicujus momenti; quia non debemus pro rebus exiguis, seu vanis, nomen Dei assumere. 3. Debet esse justa, seu licita; quia non debemus assumere nomen Dei ad rem illicitam aut præstandam, aut confirmandam.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Toties possumus jurare, quoties videmus

rem, ob quam juratur, veram esse, discretam, & justam; quippe tunc juramentum habet omnes conditiones, quas exigit Deus, ut sit licitum. Sic sine scrupulo possumus in sequentibus casibus jurare.

1. Pro confirmanda veritate ad bonum publicum conducente, v. g. pro confirmanda veritate fidei, & morum. Sic Paulus juravit prædicando Evangelium: ad Rom. 1. v. 9.

2. Pro amicitia contrahenda. Sic Jacob iniens pacem cum Laban juravit, & Principes pacem ineuntes fœdus suum solent juramento confirmare.

3. Pro pace renovanda. Sic Judas Machabæus pacem renovans cum Romanis juravit; & Principes pacem renovantes solent promissa sua juramentis sancire.

4. Pro stabiliendo fidelitatis obsequio. Sic subditi solent Regibus obedientiam & subjectionem jurare: Cap. *Nullus* de jurejurando. Cap. *Legebantur* de Majoritate & obedientia.

5. Pro conservandis legibus & statutis Ecclesiæ. Sic fideles solent jurare se observaturos Constitutiones Ecclesiasticas.

6. Pro infamia purganda. Sic accusati solent se purgare juramento, titulo de juramento purgatorio.

7. Pro dirimenda litis contestatione. Sic quando dubia & incerta sunt litigantium jura, digniori parti defertur juramentum, ut hoc pacto omnis controversia dirimatur.

Consect. 2. Toties nobis juramentum interdicitur, quoties caret aliqua ex prædictis conditionibus, scilicet, vel veritate, vel judicio, vel justitia: bonum enim ex integra causa; malum vero ex quocumque defectu. Quocirca ait D. Th. 2. 2. q. 89. a. 3. in C. *Judicio caret juramentum incautum, veritate autem juramentum mendax; justitia autem juramentum iniquum, sive illicitum.* Unde in sequentibus casibus non licet usurpare juramentum.

1. Si res confirmanda per juramentum, sit falsa, vel nobis dubia.

2. Si res confirmanda per juramentum, sit exigui momenti.

3. Si res confirmanda per juramentum, sit illicita, vel majoris boni impeditiva.

Con-

Confect. 3. Juramentum quamvis munitum prædictis circumstantiis, scilicet, veritate, judicio, justitia, non est expetendum tamquam *per se* bonum, sed cum cautela maxima adhibendum tamquam aliquid *per accidens* necessarium. Unde ait D. Th. 2. 2. q. 89. a. 5. in C. *Id quod non quæritur nisi ad subveniendum infirmitati, vel defectui, non numeratur inter ea, quæ sunt per se appetenda, sed inter ea, quæ sunt necessaria; sicut patet de medicina, quæ quæritur ad subveniendum infirmitati: juramentum autem quæritur ad subveniendum alicui defectui, quo scilicet unus homo alteri discredit; & ideo juramentum est habendum, non inter ea quæ sunt huic vitæ necessaria, quibus indebite utitur quicumque eis utitur ultra terminos necessitatis; ideo audi* Consilium Aug. *Noli jurare... falsa juratio exitiosa est, vera juratio periculosa est, nulla juratio secura est.* De verbis Apost. serm. 28.

§. I.

Quale peccatum sit juramentum factum contra veritatem.

Prop. unica. Juramentum factum contra veritatem est peccatum mortale ex suo genere, quantacumque sit levitas rei, ob quam juratur.

Prob. 1. Ex Script. Maledictio, *dicit Dominus, veniet ad domum furis, & ad domum jurantis in nomine meo mendaciter, & commorabitur in medio ejus, & consumet eam, & ligna ejus, & lapides ejus:* Zach. c. 5. v. 4. Ergo cum maledictio divina non incurratur nisi per peccatum mortale, juramentum contra veritatem est peccatum mortale.

2. Ex Concil. Constantiensi sess. 45. ubi habetur: Quod quilibet suspectus de erroribus Wiclefi interrogandus sit: *An credat, quod perjurium scienter commissum ex quacumque causa, vel occasione pro conservatione vitæ corporalis, vel propriæ, vel alterius, etiamsi in favorem fidei, sit mortale peccatum.*

3. Ex Aug. *Perjurium peccatum esse, & grande peccatum nemo dubitat:* Sermone nunc 180. de verbis Apost. Jacobi. Ergo cum juramentum contra veritatem perjurium sit, ut mortale peccatum habendum est.

4. Ex D. Th. Quidquid pertinet ad contemptum Dei, est peccatum mortale: perjurium autem ex se impor-

tat contemptum Dei: ergo perjurium est peccatum mortale: 2. 2. q. 98. a. 3.

3. *Rat.* Juramentum factum contra veritatem, ut peccatum mortale censendum est. 1. Quia tunc itur contra finem principalem juramenti, qui est confirmatio veritatis. 2. Quia Deus adducitur, quasi falsus testis, quo nihil indignius contra Deum ex gitari potest.

Immo notandum maxime, quod *parvitas* materiæ non minuit peccatum, quinimmo quodam modo aggravat; indignius enim est Deo eum adduci in falsum testem pro re *exigui*, quam pro re *magni momenti*; sicuti indignius est Regem vilibus officiis mancipari, quam ingentibus negotiis occupatum detineri.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Qui falso jurat pro re quantumvis *exigua*, peccat mortaliter, quamvis per tale juramentum non noceat proximo; quippe tunc juramentum privatur fine suo præcipuo, qui est confirmatio veritatis. *Ille, qui jocose perjurat,* inquit D. Th. 2. 2. q. 98. a. 3. ad 2. *non evitat divinam irreverentiam, sed quantum ad aliquid magis auget; & ideo non excusatur a peccato mortali:* quapropter damnata est sequens propositio ab Innoc. XI. an. 1679. prop. 24. *Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit Deus damnare hominem.*

Consect. 2. Qui ex lapsu linguæ iurat falsum, si perspectam habeat falsitatem, quam jurat, lethalis perjurii reus est: si autem non advertat, nec intentionem jurandi habeat, venialiter peccat: ita docet D. Th. ibid. *Ille autem, qui ex lapsu linguæ falsum jurat, siquidem advertat se jurare, & falsum esse quod jurat, non excusatur a peccato mortali; sicut nec a Dei contemptu; si autem hoc non advertat, non videtur habere intentionem jurandi, & ideo a crimine perjurii excusatur.*

Consect. 3. Qui jurat pro re dubia, mortaliter peccat; exponit enim se periculo pejerandi: ita Catechismus Concilii Tridentini: *Simili quoque ratione pejerat qui id jurat, quod verum existimat; & tamen revera falsum jurat, nisi quantum potuit, curam & diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam, atque exploratam haberet:*

beret: quamvis enim ipsius oratio menti consentiat, tamen hujus præcepti reus est: part. 3. de 2. præcept. n. 32.

Consect. 4. Qui jurat modo pro re vera, modo pro re dubia, & contrahit habitum jurandi quacumque data occasione, est in statu peccati mortalis; exponit enim se occasioni pejerandi: quippe, ut monet Innoc. III. cap. *Etsi Christ.* extra de jurejurando; *Ex incauta juratione perjurium sæpe contingit.*

Consect. 5. Bis peccat paganus, & quicumque alius, qui contra veritatem jurat per idolum: de quo ita Aug. epistol. ad Publicolam 154. *Nunc vero quia juravit per quos non debuit, & contra pollicitam fidem fecit quod non debuit, bis utique peccavit.* 1. Jurando per idolum; quod falsum numen est. 2. Falsitatem firmando jurando, quod utique pro confirmanda sola veritate adhibendum est.

§. II.

An licitum sit juramentum simulatum, seu factum cum æquivocatione, vel restrictione mentali.

Nota 1. Juramentum aliud est sincerum, aliud simulatum: juramentum est sincerum, quando jurans nulla utitur simulatione nec ex parte *intentionis*, nec ex parte *verborum*, quibus jurando utitur.

Juramentum est simulatum, quando jurans utitur simulatione vel ex parte *intentionis*, vel ex parte *verborum*, quibus jurando utitur.

Nota 2. Juramentum simulatum potest esse duplex. 1. Ex *defectu intentionis*, quæ simulatur adesse, cum tamen non adsit. 2. Ex *significatione*, *vel usu verborum*, quibus utitur ille qui jurat; quando scilicet juramentum exprimitur verbis, quæ in uno sensu sumuntur a jurante; in alio vero sensu ab his quibus juratur, seu qui accipiunt juramentum.

Nota 3. Juramentum simulatum *defectu intentionis* potest esse multiplex, 1. Quando quis jurat seu profert verba juratoria sine intentione jurandi. 2. Quando quis profert verba juratoria cum intentione quidem jurandi, sed sine intentione obligandi se per juramentum; vel si intendat se obligare, intendit non adimplere promissum, vel assertum.

Juramentum simulatum *ex significatione vel usu verborum*

borum, quibus juramentum exprimitur, poteſt eſſe multiplex. 1. Per *reſtrictionem mentalem*. 2. Per *æquivocationem ſeu amphibologiam*.

Juramentum eſt ſimulatum per *reſtrictionem mentalem*, quando verba, quæ duplicem ſenſum non patiuntur, ſumuntur ab eo, cui juratur, in ſenſu obvio; ab illo vero, qui jurat in ſenſu a ſe interius excogitato; v. g. ſi jurans dicat: teſtor Deum me illud non feciſſe, ſubintelligens in mente, *antequam natus eſſem*, vel non feci, *ut tibi illud dicerem*, *&c.*

Juramentum eſt ſimulatum per æquivocationem, vel amphibologiam, quando phraſes, vel verba, quibus jurans utitur, duplicem ſenſum patiuntur; & jurans ex intentione fallendi ſumit in uno ſenſu, ille vero cui juratur, ſumit in alio: talis fuiſſe fertur iſtud oraculum dæmonis: *Ajo te Æacida Romanos vincere poſſe.* De his plura dicemus ubi de mendacio.

Prop. unica. Dato, quod æquivocatio verbalis, vel reſtrictio mentalis eſſet licita, de quo ubi de mendacio, non liceret tamen jurare nec cum æquivocatione verbali, nec cum reſtrictione mentali; ſed jurare oportet ſecundum ſanum intellectum ejus, cui juramentum fit. Si juretur æquivoce, fit vere perjurium, & proinde peccatur mortaliter.

Prob. 1. Ex Script. Ille ſolus ſalvabitur, *qui jurat proximo, & non decipit, qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram*: Pſal. 14. v. 4. Ergo ſicuti illicitum eſt pecuniam dare ad uſuram; ita illicitum eſt jurare vel cum æquivocatione verbali, vel cum reſtrictione mentali: tali quippe juramento proximus ſemper decipitur; & ſicuti uſura eſt peccatum ex ſuo genere mortale; ita & juramentum factum cum æquivocatione, vel reſtrictione mentali.

2. Ex Aug. epiſt. olim 124. jam 125. *Perjuri ſunt qui ſervatis verbis expectationem eorum, quibus juratum eſt, deceperunt*: Ergo non licet jurare contra ſanum ſenſum ejus, cui juratur; & qui ita jurat, incurrit crimen perjurii.

3. Ex Concilio Conſtantienſi ſeſſ. 15. in fine, ubi damnatur ſequens articulus: *Quilibet Tyrannus poteſt, & debet licite, & meritorie occidi per quemcumque vaſallum ſuum,* vel

vel subditum . . . non obstante quocumque PRÆSTITO JURAMENTO .. *Adversus hunc errorem insurgens sancta Synodus declarat, & definit, hujusmodi doctrinam erroneam esse in fide, & moribus; ipsamque tamquam hæreticam; scandalosom, & ad fraudes,* DECEPTIONES, MENDACIA, PRODITIONES, PERJURIA *vias dantem, reprobat & condemnat.*

4. Ex Clero Gallic. a quo damnatur sequens propositio art. 12. *Qui mediante commendatione, vel munere ad Magistratum, vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato Regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis; quia non tenetur fateri crimen occultum.*

5. Ex Facultate Lovaniens. Academia Lovaniensis consulta a Parochia Lovaniens. supra juramentis æquivocis, sic respondet: *Cui, quando, quomodo, quisquam jurato credat, si neque juratis hic tute credi potest? si inquam, liceat hic commentitio verborum fuco Principis & Reipublicæ, atque omnium bonorum expectationem fallere, & de cœpis interrogatum de alliis jurare; hoc enim non est* JURARE, *sed* PEJERARE *est: nam, ut optime verissimeque* ait Aug. *Expectationem eorum quibus juratur quisquis decipit, perjurus est.*

6. Ratione. Finis juramenti non alius esse potest, quam aut confirmare veritatem, aut terminare controversiam, juxta illud Pauli ad Hebr. 6. v. 16. *Homines enim per majorem sui jurant, & omnis controversiæ eorum finis ad confirmationem est juramentum.* Si autem juramentum fiat æquivoce, non confirmatur veritas, sed falsitas; non expeditur controversia, sed fovetur dolus & injustitia: Ergo fit pravus usus juramenti: ergo perjurium: ergo peccatum mortale.

Deinde mendacium est, quando ex conscientia respondentis responsum non conformatur vero sensui illius, qui juste & legitime interrogat, juxta illud Aug. *Quapropter ille mentitur, qui aliud habet in animo, & aliud verbo, vel quibuslibet significationibus enuntiat:* Lib. de Mendacio c. 3. Sed mendacium firmatum juramento est vere perjurium, & peccatum mortale: Ergo &c.

Confectaria hujus Doctrinæ.

Confect. 1. Peccat mortaliter, qui a nemine interrogatus jurat æquivoce; quia nulla eſt cauſa, quæ eum ad jurandum æquivoce impellat (*). Unde damnata eſt ſequens propoſitio ab Innoc. II. & a Clero Gall. art. 12. *Si quis vel ſolus, vel coram aliis ſive interrogatus, ſive propria ſponte, ſive recreationis cauſa, ſive quocumque alio fine juret non feciſſe aliquid, aliud intelligendo, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec eſt perjurus . . .* Ubi Pontifex duo declarat. 1. ibi eſſe mendacium, 2. ibi eſſe perjurium.

Confect. 2. Peccat mortaliter, qui in communi colloquio interrogatus circa aliquid indifferens, v. g. an habeat pecunias, quas det mutuo, an Titius ſit domi nec ne, jurat æquivoce ſe non habere, ſcilicet, ut mutuo det; quia nulla ibi eſt cauſa aut æquivocandi, aut pejerandi. Et rurſus in communi colloquio debemus proximo veritatis manifeſtationem. *Unus enim homo ex honeſtate debet alteri veritatis manifeſtationem*, ut ait Aug. contra mendacium c. 18. & Tertul. lib. 4. contra Marcionem c 38 *Juſta & digna præſcriptio eſt in omni quæſtione ad propoſitum interrogationis pertinere debere ſenſum reſponſionis; cæterum aliud conſulenti, aliud reſpondere, dementis eſt.*

Confect. 3. Peccati mortalis reus eſt, qui interrogatus a legitimo ſuperiore, & a legitimo judice *jurat æquivoce*; quia tenetur reſpondere ſincere & ſine fraude ſuperiori legitime interroganti: qui autem legitime interroganti non verentur vel cum æquivocatione, vel cum reſtrictione mentali jurare, in mentem revocent miſeram Arii mortem, qui in pœnam ſubdolæ jurationis opreſ-

(*) Non is meus ſenſus eſt, ut velim indicare, juramentum æquivocum aliquando licitum eſſe, ſi aliqua interveniat cauſa; nam contrarium doceo in ſequentibus confectariis; ſed is eſt meus ſenſus, quod velim indicare, eum, qui jurat æquivoce ſine cauſa, gravius peccare eo, qui jurat æquivoce cum cauſa, quamvis uterque perjurus ſit.

pressus interiit. Hic enim, ut testatur Socrates lib. 1. Hist. Eccles. c. 38. interrogatus ab Imperatore, *Num decretis Nicœnæ fidei consentiret: nihil cunctatus alacri animo coram Imperatore subscripsit, ea quæ de fide in concilio statuta fuerant callide ludificans. Cumque Imperator admiratione captus jurejurando insuper eum adigeret, ille per* FRAUDEM *ac* SIMULATIONEM *istud etiam præstitit. Porro fraus ac simulatio, qua usus est scribendo, sicut ipse accepi, hujusmodi fuit: Opinionem suam Arius in charta conscriptam gerens sub ala occultabat: juravit ergo se animo ita sentire uti scripserat,* in charta scilicet quam sub ala gestabat: ideo teste Athanasio: *Egressus statim utpote pœnam* perjurii *daturus, corruit, atque ita suspensus medius discrepuit:* Et teste Greg. Nazian. Oratione Paneg. pro S. Athan. Arius *petulantis & effrænis linguæ in obscœnis & impuris locis extinctus est: atque orationis non morbi viribus oppressus ob eamdem verbi proditionem diruptus est.*

Consect. 4. Peccat mortaliter, qui hostes etiam publicos fallit juramentis æquivocis; quia ex eo, quod hostes sint, non desinunt esse proximi: & ut optime ait Ferrandus Eccl. Carthag. Diaconus; *Fixus sit & immutabilis sermo, cujus fidei est adhibitus testis Deus.* Et Aug. epist. olim 244. jam 125. laudat Romanos, qui eum dignitate Senatoria privarunt, qui post juramentum etiam æquivoce factum Pænorum castra repetere noluit. *Non attenderunt,* inquit, *qui eum senatu pepulerunt, quid ipse jurando cogitasset, sed quid ab illis quibus juraverat expectaretur; nec legerant quod nos usquequaque cantamus:* Qui jurat proximo suo & non decipit.

Consect. 5. Qui interrogatur injuste, v. g. reus a judice illegitimo, viator a latronibus, mulier occulte adultera a marito, &c. hi omnes non possunt jurare æquivoce; quia injusta interrogatio non dat jus frustrandi juramentum suo fine, sed possunt prudenter celare veritatem. Tales perjuros Aug. vocat belluas ab hominum societate expellendas. Da alium, inquit, qui scit falsum esse, dicit verum esse, & jurat, tamquam verum sit quod scit falsum esse; videtis quam detestanda illa bellua sit, & de rebus humanis exterminanda; quis

enim hoc fieri velit? omnes homines talia deteftantur. Serm. 28. de verbis Apoft.

Confect. 6. Quando interrogamur a pœnitentibus, quo pacto jurare oporteat, hortandi funt pœnitentes, ut numquam æquivoce jurent, fed veritatem præcipue in juramentis plusquam omnia diligant: & cavendum maxime ne confulti modum jurandi vel per æquivocationem, vel per reftrictionem mentalem doceamus. De hoc ita Aug. cont. Mend. c. 18. *Et funt in eis docti: qui etiam regulas figant, finesque conftituant, quando debeat, quando non debeat pejerari? Ubi eftis fontes lacrymarum? & quid faciemus? quo ibimus? ubi nos occultabimus ab ira veritatis? fi non folum negligimus cavere mendacia, fed ardemus infuper docere perjuria?*

Confect. 7. Cum agitur de juramentis ambiguis & æquivocis, fi quæftio fit de juramento faciendo, abftinendum omnino a juramento æquivoco; quia eft verum perjurium: fi vero quæftio fit de juramento æquivoce facto, fervanda eft hæc regula, quam tradit D. Th. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 4. *Quando non eft eadem jurantis intentio, & ejus, cui juratur; fi hoc proveniat ex dolo jurantis, debet juramentum fervari fecundum fanum intellectum ejus, cui juramentum præftatur . . . Si autem jurans dolum non adhibeat, obligatur fecundum intentionem jurantis.*

§. III.

An peccatum fit jurare pro re vera, fed levis & exigui momenti.

Prop. unica. Peccat quicumque jurat pro re vera, fi fit vana, & exigui momenti.

Prob. 1. Ex Script. *Non ufurpabis nomen Domini Dei tui fruftra: quia non erit impunitus, qui fuper re vana nomen ejus affumpferit:* Deut. 5. v. 11.

2. Ex Concil. Troslejano an. 909. Can. 11. *Ille nomen Dei fui in vanum affumit, qui in qualibet frivola re, & in dolo jurans proximo fuo, aliquando in caufa non neceffaria, vel in verbo otiofo, nomen fanctum ejus in tali vanitate affumere non pavefcit.*

3. Ex Catechif. Trident. *Nifi confideratio, ac diligens animadverfio antecefferit, fane jusjurandum præceps ac teme-*

temerarium erit; ejusmodi est illorum irreligiosa affirmatio, qui in re levissima & inani, nulla ratione aut consilio, sed prava quadam consuetudine jurant. Id passim quotidie a venditoribus & emptoribus fieri videmus.

3. *Rat.* Ea res vilis & vulgaris habetur, quæ usibus quibuslibet applicatur: Ergo nomen Dei vile & vulgare redditur, cùm veris quidem, sed supervacaneis rebus adhibetur; & proinde peccat qui pro re vana attestanda, etiamsi vera, juramento utitur - - Et si vestibus dignitatem quamdam præferentibus non utamur nisi in solemnioribus occasionibus; a fortiori decet nos sanctissimum Dei nomen nonnisi in urgentissimis casibus attestari, ut monet Theodoret. interrog. 41. in Exodum. Cum autem juramentum pro re vana, sed vera, non privetur fine Principali, qui est confirmatio veritatis: juramentum vanum, sed verum, censetur vulgo peccatum dumtaxat veniale.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccant saltem venialiter, qui extra necessitatis casum jurant, etiamsi verum jurent, sive id fiat ex levitate, sive ex voluptate, sive consuetudine: quia temeratur Dei nomen, si promiscue in colloquiis nostris inferatur.

Consect. 2. Quando juraturi sumus, debemus non solum attendere, an res vera sit; sed insuper, an sit adeo insignis & necessaria, ut juramentum mereatur.

Consect. 3. Hæc est optima jurandi cautio, ut nunquam juremus, nisi vel in causa publica, vel cum Dei honor, aut utilitas proximi juramentum exigunt, uti factum vidimus a viris sanctis - - Sic Abraham & Isaac cum Abimelech publico nomine juramento fœdus ineunt: Gen. 21. - - Sic Laban & Jacob, licet privati forte homines, juramento fœdus sanciunt: Gen. 31. - - Sic Booz, licet vir privatus, promissum conjugium Ruth confirmat. Ruth. 3. - - Sic Abdias, licet privatus, juramento asseverat quod vult Eliæ persuadere: 3. Reg. 18. In causis vero levibus non videmus viros pios juramenta usurpasse.

§. IV.

§. IV.

Quale peccatum sit jurare pro re illicita.

Prop. unica. Qui jurat pro re injusta & illicita facienda, peccat mortaliter, si res facienda sit peccatum mortale.

Prob. 1. Ex Script. Exemplo Jezabel & Herodis: hæc jurando mortem Naboth, hic vero jurando mortem Joannis Baptistæ, graviter peccarunt; sed gravius deliquerunt nefandum juramentum exequendo.

2. Ex Concilio Illerdensi ann. 524. Can. 7. *Qui sacramento se obligavit, ut litigans cum quolibet ad pacem nullo modo redeat, pro perjurio uno anno a communione corporis & sanguinis Domini segregatus, reatum suum eleemosynis, & fletibus, & quantis potuerit jejuniis absolvat; ad charitatem vero, quæ operit multitudinem peccatorum, celeriter venire festinet* - - quæ omnia satis indicant juramentum illud esse peccatum mortale.

3. Ex D. Th. 2. 2. q. 98. art. 2. ad 1. *Ille, qui jurat se facturum aliquid illicitum, jurando incurrit perjurium propter defectum justitiæ: & si non impleat quod juravit, in hoc perjurium non incurrit: quia hoc non erat tale quid, quod sub juramento cadere posset.*

4. *Ratio.* Qui de illicitis jurat, facit Deum fautorem & approbatorem illius, quod lege prohibuit: atque ita facit Deum sibi contradicentem, quia petit, ut Deus ipsum puniat, si faciat quod præcipit, vel si non faciat quod prohibuit, quod est Deo maxime injuriosum.

Præterea, qui sic jurat, aut habet propositum faciendi contra Dei præceptum, quod utique peccatum est: aut non habet: quod si ita est, jurando alligat Deum testem mendacii, quo nihil Deo indignius.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccat mortaliter, qui jurat se commissurum peccatum mortale, v. g. se commissurum blasphemiam, furtum, homicidium, &c. & novum peccatum committeret, si injustum juramentum exequeretur. *Juramentum enim,* inquit D. Th. *non est servandum in eo casu, quo est peccatum, vel boni impeditivum; secundum enim sanctum* Aug. *utrumque horum vergit in deteriorem exitum.*

Consect. 2. Peccat mortaliter, qui jurat se numquam ob-

observaturum consilia Evangelica, se numqnam Religionem ingressurum, se numquam Prælationem accepturum, etsi illud expediat ad Ecclesiæ utilitatem. *Si quis autem*, inquit D. Th. *jurat se non facturum aliquod melius bonum, quod tamen facere non tenetur; peccat quidem jurando, in quantum ponit obicem spiritui, qui est boni propositi inspirator; non tamen peccat juramentum servando; sed multo melius facit, si non servet.* 2.2.q.89. art.7. ad 2.

Consect. 3. Videtur peccare mortaliter qui scienter jurat se facturum aliquid, quod cognoscit esse peccatum veniale; quia non levis videtur Deo irrogari injuria, si tantum nomen invocetur quasi in peccati patrocinium: & sicut semper est peccatum mortale confirmare aliquam *falsitatem* authoritate divini testimonii; ita idem dicendum videtur, si quis se in *malo* authoritate divini testimonii confirmet

Consect. 4. Juramentum promissorium de re mala non est adimplendum; quia juramentum non potest esse vinculum iniquitatis - - *David*, inquit August. *juravit temere se occisurum Nabal, sed non implevit juramentum, majori pietate non servavit:* Serm. de decollatione sanct. Joan.

ARTICULUS VI.

Quæ conditiones requirantur ex parte jurantis, ut licitum sit juramentum.

Prop. unica. Ut attestatio divini Numinis veram juramenti rationem habeat, requiritur ex parte jurantis deliberata intentio jurandi.

Prob. 1. Ex Script. *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, in justitia, & in judicio*: in judicio, id est, cum discretione & deliberatione: ergo jurans debet habere intentionem jurandi.

2. Ex D. Th. 2. 2. q. 79. a. 3. in corp. ubi sic habet: *Juramentum non est bonum, nisi ei, qui bene utitur juramento. Ad bonum autem usum juramenti duo requiruntur. Primo quidem quod aliquis non leviter, sed ex necessaria causa, & discrete juret; & quantum ad hoc requiritur judicium scilicet discretionis ex parte jurantis.* Judicium autem discretionis includit intentionem, ergo jurans debet habere intentionem deliberatam jurandi.

3. Juramentum eſt actus Religionis: ergo importat intentionem deliberatam.

4. A juramento judiciali excluduntur impuberes, cum pueri ante an. 14. non cogantur jurare. Concil. Illiberitanum an. 305. Ergo jura requirunt maturam deliberationem in his, qui jurant: ergo intentionem jurandi.

5. Damnata eſt ſequens propoſitio: *Cum cauſa licitum eſt jurare ſine animo jurandi, ſive res ſit levis, ſive gravis.* Cenſura Cleri Gallic. art. 12.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Peccat peccato perjurii, qui jurat exterius ſine intentione jurandi, pro quacumque re juret. 1. Quia magna eſt irreverentia in Deum, quod quis utatur teſtimonio primæ veritatis ad fallendum. 2. Quia talis modus jurandi ſimulate, eſt pernicioſus & contrarius fini juramenti. 3. Quia ſi ſemel permitteretur doloſa illa juratio, prorſus everteretur fructus omnis juramenti, & ſecuritas, quæ ex juramentis expectatur. Unde a ſummis Pontificibus & a Clero Gallic. art. 12. damnata eſt ſequens propoſitio. *Qui jurandi intentionem non habet, licet falſo juret, non pejerat, etſi alio crimine teneatur, puta, mendacii alicujus.*

Sic qui interrogatus a legitimo judice ſimulat juramentum, bis peccat; primo contra Religionem; quia irreligioſe tractat rem ſacram, ſcilicet, juramentum: ſecundo contra obedientiam, quia non morem gerit legitimo ſuperiori.

Sic qui ex conventione tenetur jurare ſuper aliquo contractu qui initur, ſi ſimulate jurat, bis pariter peccat: primo contra Religionem quam tractat irreligioſe: ſecundo contra publicam fidem quam violat. Sic qui ultronee exterius jurat etiam pro veritate, ſi ſine *intentione interiori jurandi* exterius proferat verba juratoria, graviſſime peccat; quia irreligioſitas, quæ eſt in juramento illo ſimulato, abſtrahit *per ſe* ab eo, an ſit verum, vel falſum quod profertur, & cenſetur ex genere ſuo eſſe mortalis: quia ſemper eſt illuſio divini Nominis etiam quando reperitur in materia vera, ſemperque adverſatur fini juramenti, continetque mendacium, quo deci-

decipitur ille cui fit juramentum, recipit enim iste simulatum juramentum, cum credit sincerum accipere.

Conf. 2 Qui juramento promittit aliquid, quod dubitat se posse exequi, peccat mortaliter: quia exponit se periculo pejerandi: & si ibi interveniat jurandi intentio, non intervenit saltem intentio sincera exequendi quod juramento promittitur.

Confect. 3. Peccat mortaliter qui juramento promittit aliquid, quod sibi videtur impossibile dum promittit: quia tunc aut non habet intentionem jurandi, aut si habeat intentionem jurandi, scienter se exponit periculo pejerandi, & proinde ex utroque capite gravissime peccat. De quo ita D. Th. *Si est*, inquit, *talis res, quæ in ejus potestate non fuit, deest juramento discretionis judicium: nisi forte quod erat ei possibile quando juravit, reddatur ei impossibile per aliquem eventum, puta, cum aliquis jurat se pecuniam soluturum, quæ ei postmodum vi, vel furto substrahitur; nam tunc videtur excusatus a faciendo quod juravit, licet teneatur facere quod in se est:* 2. 2. q. 89. a. 7. in corp.

ARTICULUS VII.

De Juramento promissorio.

Juramentum promissorium speciales habet difficultates, quas sequentibus paragraphis resolvemus.

§. I.

Quid sit obligatio adimplendi juramentum promissorium.

Prop. unica. Qui juramento promisit rem licitam, tenetur illam adimplere, nisi dispensetur.

Prob. 1. Ex Scriptura. *Si in vacuum juraverit fratri suo, non justificabitur; replebitur enim retributione pessima domus ejus:* Eccl. 13. & rursus -- *Reddes autem Domino juramenta tua:* Matth. 5. Ergo tenemur adimplere id, quod juramento promittimus.

2. Ex D. Antonino. *Quando juramentum omni ex parte est licitum, tam ex parte jurantis, quam ex parte recipientis, & ex parte materiæ super qua præstatur, tunc abso-*

lute

lutio non est impendenda, sed compellendus est jurans ad ejus observationem - - Immo, nulla apparente causa intrinseca, etiam Papa a tali juramento absolvere non potest : 2. P. Tit. 10. c. 6. §. 1.

3. *Rat.* Sicuti in juramento assertorio tenemur cavere a falsitate, ne faciamus Deum mendacem, & falsum testem: ita in juramento promissorio tenemur exequi id, quod promittimus, ut impediamus, ne Deus falsus testis, & sponsor infidelis habeatur, & rem juratam exequi, quoties id fieri potest absque peccato.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccat quicumque promisit juramento rem licitam, eamque sciens & volens non exequitur: & peccatum eo gravius est, quo res promissa est majoris momenti; quia qui promittit, debet stare promissis, & debet impedire ne juramentum promissorium privetur suo fine.

Consect. 2. Qui juramento promisit se facturum rem indifferentem, etsi forte non teneatur eam adimplere ex natura rei promissæ, tenetur eam exequi ex vi juramenti, ne Deus fiat falsus testis. *Si juramentum adhibeatur*, inquit D. Th. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 1. *propter reverentiam divini testimonii, quod invocatur, obligatur homo, ut faciat esse verum id, quod juravit, secundum suam possibilitatem, nisi in deteriorem exitum vergat, ut dictum est.*

Sic qui juravit, se non bibiturum vinum, se non manducaturum carnes, &c. tenetur adimplere juramentum: quia res illa, etsi indifferens in se, ligat ratione juramenti.

Sic pariter qui non ex pravo motu, sed justa ex causa sibi subdito minitatus est pœnam, v. g. pater filio, herus servo, magister discipulo, tenetur sub peccato adimplere juramentum, modo talis punitio non sit causatura aut scandalum, aut rixam, aut aliquod detrimentum ei, qui corrigitur.

Consect. 3. Qui juramento promisit rem illicitam vel in se, vel in ratione circumstantiarum, non tenetur ex dictis adimplere juramentum. *Jurabis*, inquit Ezech. *in veritate & injustitia.* Ex D. Th. *Si vero id, quod juratur, sit quidem possibile fieri, sed fieri non debeat vel quia est per se malum, vel quia est boni impeditivum; tunc juramento*

deest

deest justitia; & ideo juramentum non est servandum in eo casu, quo est peccatum, vel boni impeditivum. ibid. *Juramentum* enim, ut habet regula juris in 6. *non potest esse vinculum iniquitatis.*

Sic si quis juraverit se facturum aliquid, quod sit peccatum vel mortale, vel veniale, non tenetur exequi juramentum - - Item si juravit aliquid, quod impediat exercitium virtutis, non tenetur stare juramento. Sic qui juravit aliquid iratus, quo Deus possit offendi, servare juramentum non tenetur, v. g. si juravit se non parciturum inimico, &c. *Magis te sic jurasse pœniteat, dum complere quod juraveris, pudet.* Ferrandus Carthaginensis Diaconus ad Reginum Comitem.

§. II.

De conditionibus requisitis, ut juramentum promissorium sit vere obligatorium.

Prop. unica. Ut juramentum promissorium obliget & coram Deo, & coram hominibus, debet sponte & scienter elici.

Prob. 1. Ex Script. *Si quis virorum votum Deo voverit, aut se constrinxerit juramento, non faciet irritum votum suum, sed omne quod promisit implebit - - Sin autem, statim ut audierit, contradixerit, pater, vota & juramenta ejus irrita erunt*: Num. 30. Quo indicatur juramentum debere esse liberum, ut sit obligatorium.

2. Ex capite *Cum contingat*, extra *de jurejurando*, ubi dicitur: *Mulieres ipsæ servare debent hujusmodi juramenta sine vi & dolo, sed sponte præstita, cum in alterius præjudicium non redundent, nec observata vergant in dispendium salutis æternæ.* Ex quo recte colligitur a contrario: si hujusmodi juramenta vel vi, vel dolo extorta fuissent, ea non esse roboris ejusdem.

3. *Rat.* D. Thom. *In juramento, quod quis coactus facit, est duplex obligatio,* inquit sanct. Doctor. *Una quidem, qua obligatur homini, cui aliquid promittit, & talis obligatio tollitur per coactionem; quod ille, qui vim intulit, hoc meretur, ut ei promissum non servetur. Alia autem est obligatio, qua quis Deo obligatur, ut impleat quod per ejus nomen promisit: & talis obligatio non tollitur in foro conscientiæ; quia magis debet damnum tempo-*

rale sustinere, quam juramentum violare: potest tamen in judicio repetere quod solvit, vel Prælato denuntiare, non obstante quod contrarium juravit; quia tale juramentum vergeret in deteriorem exitum: esset enim contra justitiam publicam: 2. 2. q. 89. a. 7. ad 3.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Juramentum violenter extortum ligat, non quidem ratione promissi facti proximo, sed ratione juramenti facti Deo; sed juramentum illud debet a superiore relaxari, ut docet D. Thom. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 3. ubi sic habet: *Romani Pontifices ab hujusmodi juramentis homines absolverunt, non quasi decernentes hujusmodi juramenta non esse obligatoria, sed quasi obligationem ex justa causa relaxantes.*

Consect. 2. Juramentum factum ex dolo, & ignorantia terminata ad substantiam rei, non ligat; ligat vero, si ignorantia terminatur solum ad circumstantias rei, quæ juramento promittitur; quia ignorantia quoad substantiam facit involuntarium, minime vero ignorantia quoad circumstantias; ut patet exemplo juramenti, quod Josue & Principes Israelitarum præstiterunt Gabaonitis: error enim versabatur circa *accidentia*, scilicet, circa locorum distantiam, non vero circa substantiam, scilicet quod essent Gentiles; ideo ait Josue: *Juravimus eis in nomine Domini Israel, & ideo non possumus eos contingere.* Et ita jurans se daturum annulum, quem putabat argenteum, qui tamen erat aureus, non tenetur juramento; quia error est circa substantiam: jurans e contra se daturum argentum Petro, quem putabat pauperem, tenetur dare, licet sit dives, modo pauperies non fuerit principale motivum promittendi; quia tunc error est circa accidentales circumstantias.

Consect. 3. Juramentum metu gravi extortum non ligat, si metus totaliter absorbeat usum rationis; quia quando metus absorbet usum rationis, tunc promissio non est libera, & proinde non potest vim obligatoriam inducere

Consect. 4. Juramentum metu levi factum ligat; quia metus levis non tollit usum rationis, nec proinde libertatem.

Con-

Confess. 5. Juramentum metu etiam gravi factum ligat, modo metus non absorbeat usum rationis; quia quod ex metu facimus, voluntarie facimus: qui tamen ex metu jurarunt, possunt a superiore petere damni, si quod passi sint, reparationem. Totum hoc patet ex capite *Debitores* extra, *De jurejurando.* ubi dicitur: *Illi, qui simplici promissione obstrinxerunt se ad usuras solvendas, non debent cogi ad solvendum, bene tamen si juraverint; sed eos interim posse, quas solverint usuras, coram judice repetere.*

§. III.

De modo, secundum quem obligat juramentum promissorium.

Prop. unica. Juramentum promissorium obligat juxta intentionem rationalem jurantis promissum, & juxta sanum intellectum illius, qui idem promissum acceptat.

Prob. 1. Ex Script. *Non perjurabis, reddes autem Domino juramenta tua*: Matth. 5. & de votis dicitur *vota mea Domino reddam*: Ergo sicut votum obligat juxta intentionem rationalem voventis, ita & juramentum obligat juxta intentionem rationalem jurantis promissum.

2. Ex D. Thom. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 4. *Si autem jurans dolum non adhibeat, obligatur secundum intentionem jurantis.* Et quæst. 98 a. 2. ad 4. sic habet: *Canonicus, qui jurat se servaturum statuta edita in aliquo Collegio, non tenetur ex juramento ad servandum futura, nisi intendat se obligare ad omnia statuta præterita & futura; tenetur tamen ea servare ex ipsa vi statutorum, quæ habent coactivam virtutem*: Ergo juramentum obligat juxta intentionem rationalem jurantis.

3. *Rat.* Juramentum & votum sunt quasi quædam lex, quam sibi quilibet privatus homo constituit: ergo sicuti lex ligat juxta intentionem rationalem Legislatoris, votum pariter & juramentum obligant juxta intentionem rationalem voventis & jurantis; cum autem juramentum promissorium cedat in bonum alterius, attendendus est sanus intellectus illius, qui acceptat promissum.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Juramentum simulatum, quod fit absque intentione jurandi, non inducit *per se* obligationem; quia juramentum sine intentione jurandi non est juramentum, sed perjurium: deinde generaliter verba non habent vim inducendi obligationem nisi ratione consensus; consensus autem non reperitur ubi non est intentio.

Dixi, *per se*; quia in juramento simulato potest esse obligatio ex causis extrinsecis: v. g. ratione injustitiæ, quæ inde sequitur; puta, si quis ob tale juramentum damnum aliquod patiatur, ut si puella consenserit in petitionem adolescentis, qui dolose & sine intentione promisit, & juravit se illam ducturum. 2. Ratione scandali, quod enascceretur, si jurans non adimpleret quod juramento promisisse creditur.

Consect. 2. Qui vere habet intentionem jurandi, quamvis intentionem habeat non se obligandi, tenetur tamen adimplere quod juravit; quia licet in hominis voluntate sit jurare vel non jurare, non est tamen in ejus voluntate aut potestate juramento præstito non obligari: naturali enim quadam necessitate sequitur obligatio ex juramento, & irrationalis est voluntas non obligandi se per juramentum; non enim potest esse vis validior obligans quam divina Religio: & sicut cum quis utitur juramento assertorio obligatur ad dicendum verum, & perjurus est si dicat falsum; ita cum quis utitur juramento promissorio, tenetur verum efficere quod jurando promisit: circa quod Aug. ait super illud: Domini est terra. *in dolo jurat qui aliter quam facturus est promittit, cum perjurium sit nequiter decipere credentem*: & super Psal. 51. *Quid est*, inquit, *lingua dolosa? ministra fallaciæ est lingua dolosa, aliud in corde habentium, aliud ore promentium.*

Consect. 3. Juramentum promissorium, quamvis absolute factum, importat quasdam conditiones rationaliter subintellectas; quia hæc est justa jurantis intentio.

Prima est, *Si potuero*, quia ad impossibile nemo tenetur. Hinc qui juravit se daturum pecunias, non ligatur juramento, si fiat pauper.

Secunda est, *Salvo jure Superioris.* Hinc qui jurat se ser-

servaturum secreta ei commissa, non tenetur juramento, si secreta commissa vergant vel in damnum commune Reipublicæ, vel in damnum privatum alicujus tertii, quod jurans teneatur impedire. Id constat ex cap. *Venientes* de jurejurando, ubi dicitur, quod in juramento intelligitur jus Superioris exceptum.

Tertia. *Si res notabiliter mutatæ non sint*, ut patet ex D. Thom. 2 2. q 110 a. 3. ad 5. ubi dicitur, quod *ut homo teneatur facere quod promisit, requiritur quod omnia immutata permaneant.* Hinc sponsus post jurata sponsalia potest resilire, si ejus compars labatur in fornicationem, vel in gravem morbum; quia res non manet eadem. Hinc qui juravit se ad carcerem rediturum, non prævifo mortis periculo, si postea prævideat, non tenetur; quia res non manet eadem.

Quarta. *Si res promissa non repugnet statui perfectionis*: cap. *Ex publico de convers. conjug.* Hinc per sponsalia jurata non obstat, quominus quispiam possit intrare in Religionem.

Consect. 4. Reus non est perjurii, qui ob justam legitimamque causam juramentum non implet; quia sicuti ob justam legitimamque causam dispensamur a lege, ita & a juramento promissorio.

Sic juxta Raymundum, lib. 1. de juramento & perjurio, non teneor servare fidem ei, qui fidem prior infringit: *Promisimus*, inquit, *& firmavimus nobis invicem fidem & pacem: fregisti mihi, non teneor postea servare*: additque, *nec tu ei, etiamsi promissum tuum juramento, vel fidei obligatione interposita conditione firmasses, aliquatenus teneris, si constat eum conditioni minime paruisse.*

*Consect.*5. Cum juramentum promissorium cedat in solam Dei gloriam, potest sicut votum mutari in melius sola authoritate jurantis: in æquale, vel in minus bonum authoritate superioris; quia intentio Dei acceptantis juramentum promissorium hæc est, ut jurans possit semper ad statum perfectiorem tendere, & ut pariter rem juratam ex sola dispensatione possit licite omittere.

Sic jurasti te statum Clericalem amplexurum, potes authoritate propria juramentum mutare in melius, & amplecti statum religiosum: sed jurasti amplecti statum reli-

religiosum, non potes nisi ex dispensatione statum Clericalem amplecti; quia ut supponitur status religiosus est perfectior, & tutior statu Clericali.

Conject. 6. Juramentum promissorium cedens in bonum promissarii, quando potest honeste impleri, nequit etiam in melius commutari, invito rationabiliter promissario; quia juramentum promissorium ligat juxta intentionem justam promittentis & promissarii.

Sic qui juravit servire alicui domino, non potest licite illud servitium prætermittere, ut ministret ægrotis in hospitio pauperum, quamvis hoc sit melius.

Sic qui juravit in aliqua Congregatione se permansurum, ut munia illius Congregationis obeat, v. g. ut doceat pueros, uti fit apud Patres Oratorii, apud Patres Doctrinæ Christianæ, non potest licite ab illa Congregatione exire sine licentia, ut vacet Missionibus, ut Vicariatum suscipiat &c. quamvis istud sit forte melius.

§. IV.

Quomodo tollatur obligatio juramenti promissorii.

Obligatio juramenti promissorii cessat vel per authoritatem Superioris dispensantis a juramento, vel irritanti juramentum, vel ob deformitatem, quæ accidit rei promissæ per juramentum, ut fuse diximus, ubi de voto: sed quia juramentum promissorium habet illud speciale, quod ejus obligatio cesset per relaxationem ejus, cui facta est promissio; ideo hic solum agemus de relaxatione juramenti.

Prop. unica. Obligatio juramenti promissorii cessat per relaxationem illius, cui facta est promissio.

Prob. 1. Ex Script. Gen. 24. dicitur, quod Abraham mittens servum suum in Mesopotamiam ad quærendam uxorem Isaac, exegit ab illo juramentum, hanc tamen addens conditionem, v. g. *Sin autem mulier noluerit sequi te, non teneberis juramento:* Ergo juramentum promissorium ligat juxta intentionem promittentis & promissarii: ergo ejus obligatio solvi potest per eum, in cujus emolumentum factum est.

2. Ex Aug. epist. alias 241. nunc 62. Quidam Clericus nomine Timotheus jurans se ab Episcopo non recessurum, non est perjurii reus, si ipso permittente ab eo re-

recedat: ergo juramentum promissorium licite relaxatur per eum, in cujus gratiam factum est.

3. Ex D. Thom. 2. 2. q. 79. art. 9. ad 2. *Homo potest aliquid alteri promittere sub juramento dupliciter. Uno modo, quando promittit aliquid pertinens ad utilitatem ipsius; puta, si sub juramento promittat se serviturum ei, vel pecuniam daturum, & a tali promissione potest absolvere ille, cui promissio facta est; intelligitur enim ei jam solvisse promissum, quando facit de eo secundum ejus voluntatem. Alio modo promittit aliquis alteri quod pertinet ad honorem Dei, vel utilitatem aliorum; puta, si aliquis sub juramento promittat alicui se ingressurum Religionem, vel aliquod opus pietatis facturum: & tunc ille, cui promittitur, non potest absolvere promittentem; quia promissio non est ei facta principaliter sed Deo, nisi forte sit interposita conditio, ratione cujus possit; scilicet, si illi videtur, cui promittitur, vel aliquid tale.*

4. *Rat.* Juramentum promissorium est quasi debitum solvendum creditori: atqui debitum cessat hoc ipso quod remittitur a creditore: ergo & juramentum promissorium hoc ipso quod remittitur ab eo, in cujus gratiam factum est.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Qui jurat, se daturum aliquid alteri, quantumvis illud sit excellens, aut necessarium, aut justum, eximitur a juramento hoc ipso quod promissarius relaxat, quod promissum est. Sic sponsalia, etsi juramento firmata, solvuntur per remissionem partium contrahentium. Sic fœdera inter Principes inita, etsi juramento firmata, cessant per remissionem eorum, in quorum emolumentum cedebant.

Consect. 2. Qui juramento aliquo devovet se alicui Communitati, potest per eamdem Communitatem ab ea obligatione absolvi. Sic qui jurat se permansurum in aliqua congregatione, eximitur a juramento, si eadem Congregatio ei remittit obligationem juramenti. Hoc tamen verum est, si Congregatio sit pure civilis & politica; quia juramenti promissorii obligatio cessat per relaxationem promissarii: sed hoc est falsum, si Congregatio sit ecclesiastica, & præcipue si in ea elician-

 tur

tur vota etiam simplicia; quia tunc ad dispensandum in votis, & relaxandum juramentum, requiritur causa legitima, ut ipsemet doceo, ubi de dispensatione.

CAPUT III.

De Imprecatione.

ARTICULUS I.

Explicatur quid & quotuplex sit Imprecatio.

Imprecatio est actio, qua nobis, vel aliis malum precamur. Imprecatio est duplex: imprecatio iræ, imprecatio juramenti.

Imprecatio iræ est actio, qua nobis vel aliis ex impetu iræ malum optamus.

Imprecatio juramenti est actio, qua nobis vel aliis malum optamus, si quod juramento vel asserimus, vel promittimus, non sit verum: talis actio solet vocari *juramentum execratorium.*

ARTICULUS II.

An imprecatio sit peccatum & quale.

Prop. unica. Qui sibi vel alteri ex motu iræ deliberato imprecatur ingens malum, mortaliter peccat; & si adsint qui audiant ejus imprecationem, peccat peccato scandali: peccat vero venialiter, si adsit vel levitas materiæ, vel indeliberatio.

Prob. 1. Ex Script. *Nolite errare, fratres: neque fornicarii, neque MALEDICI, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.* 1. Cor. 6. v. 8. Ergo maledictio est peccatum mortale,

Prob. 2. Ex D. Thom. *Maledictio, de qua loquimur, est, per quam pronuntiatur malum contra aliquem - - Velle autem vel imperio moveri ad malum alterius, secundum se repugnat charitati, qua diligimus proximum, volentes bonum ipsius: & ita secundum genus suum est peccatum mortale tanto gravius, quanto personam, cui maledicimus, magis amare, & revereri tenemur: unde dicitur,* Lev. 20. Qui maledixerit patri

tri suo, & matri, morte moriatur: 2. 2. q. 76. a. 5. in C.

3. *Rat.* Imprecatio est peccatum contra charitatem, quia jubemur & nos, & proximum diligere; & ideo est peccatum mortale, nisi adsit indeliberatio, vel levitas materiæ, vel aliqua alia circumstantia, quæ efficiat, quod maledictio, quæ ex genere suo est peccatum mortale, fiat peccatum veniale. *Contingit tamen,* inquit D. Thom. ibid. *verbum maledictionis prolatum esse peccatum veniale vel propter parvitatem mali, quod quis alteri maledicendo imprecatur, vel etiam propter affectum ejus, qui profert maledictionis verba, dum ex levi motu, vel ex ludo, aut ex subreptione aliqua talia verba profert; quia peccata verborum maxime ex affectu pensantur.*

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccat mortaliter, qui ex motu iræ deliberato precatur sibi ingens malum, v. g. erumpit in tales voces: moriar, suffocer, invadat me diabolus, detrudar in infernum, &c. quia maledictio contra seipsum est peccatum mortale.

Consect. 2. Peccat mortaliter, qui motu iræ deliberato optat alteri ingens malum, v. g. erumpit in istas voces: pereat: evanescat, annihiletur, &c. quia maledictio contra alterum est ex suo genere peccatum mortale.

Consect. 3. Peccat mortaliter qui motu iræ deliberato rebus etiam irrationalibus tum suis, tum alienis optat ingens malum, v. g. erumpit in tales voces: pereat omnino res illa, desinat, destruatur, &c. 1. Quia ira vehementer rationem perturbans est peccatum mortale. 2. Si res ad proximum pertineat, optat ei insigne detrimentum; si vero res ad maledicentem pertineat, pessime a[illegible]tur rebus suis; non enim ita est bonorum suorum dominus, ut pro libito possit ea perdere, vel dilapidare: si vero maledicat creaturis irrationabilibus tum suis, tum alienis, sine pravo affectu, vanum est, otiosum, & proinde illicitum.

Dixi: Peccat mortaliter, qui ex motu iræ deliberato precatur vel sibi, vel proximo, vel rebus irrationabilibus ingens malum.

Hoc durius videretur dictum, nisi supponerem, quod vehementes illi motus iræ rationem obtenebrant; quo in casu, ut expresse docet D. Th. peccatur mortaliter.

Consect. 4. Peccant mortaliter qui verba illa inordinata proferunt, si significationem verborum advertant, quamvis actualem & explicitam intentionem nocendi non habeant, sicut diximus de blasphemia; quia qui libere profert verba maledictionis, semper scandalum ingerit audientibus, & plerumque censetur velle ea, quæ verbis maledicis exprimuntur. *Non excusatur*, inquit sanctus Antoninus, *quod ex subita ira hoc facit, vel ex more: sicuti non excusatur ab homicidio, & consequenter a pœna mortis, si quis ex impetu hoc ageret: maledicentes ei disperibunt*, id est, diversis modis peribunt, scilicet in præsenti & in futuro sæculo.

Consect. 5. Peccat mortaliter peccato maledicti, & peccato perjurii, qui sibi vel aliis precatur ingens malum, jurans mendaciter; quia maledictum est peccatum mortale, & quia perjurium est peccatum mortale: & ita bis peccant qui jurantes mendaciter in hæc verba prorumpunt; moriar, diabolus me possideat, &c. si verum non dixero.

Si tamen verum dicerent, & adessent omnes circumstantiæ requisitæ ad juramentum, non peccarent, modo abesset scandalum.

CAPUT IV.

De Adjuratione.

ARTICULUS UNICUS.

Quid sit Adjuratio, & quas conditiones habere debeat, ut sit licita.

Adjuratio est actio, qua aliquid nomine Dei vel petimus, vel jubemus. Et ita adjuratio vel orationem, vel jussionem, vel affinitatem cum juramento importat.

Prop. unica. Adjuratio, quatenus est similis juramento, debet habere conditiones juramenti: quatenus est oratio, debet habere dotes orationis: quatenus jussio, dotes jussionis.

Pro-

Propositio patet ex dictis de oratione & juramento.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Sicut non licet jurare, nisi per Deum; ita non licet quemquam adjurare, nisi per Deum, vel per aliquid dicens ordinem ad Deum, v. g. per Christum, per Mariam, per Crucem, &c. Sic Paulus 1. ad Thessal. 5. v. 28. ait: *Adjuro vos per Dominum.* Sic Ecclesia ait: *Ecce lignum Crucis, fugite partes adversæ:* & rursus: in nomine Domini discedite potestates tenebrarum, & omnes qui operamini iniquitatem.

Sicuti non licet jurare, nisi in veritate, in justitia, & in judicio; ita non licet adjurare, nisi pro re, quæ sit vera, justa, & magni momenti. Sic non licet adjurare dæmonem, ut curiosa dicat, ut virtutem plantarum doceat, ut thesauros occultos detegat. Christus, inquit Chrysost. dicens spiritui immundo obmutesce, & exi ab homine, salutiferum nobis dogma dedit, ne credamus dæmonibus quantumcumque denuntient veritatem: Serm. 2. de Lazaro.

Sicuti non licet jurare, nisi serio, & cum debita intentione; ita nec etiam adjurare dæmonem: unde non licet in exorcismis jocose compellare dæmones, sed serio & in solam fidelium instructionem.

Consect. 2. Sicuti non licet orationem dirigere, nisi ad Deum, vel ad creaturas spirituales capaces beatitudinis divinæ; ita non licet adjurationem deprecatoriam dirigere, nisi vel ad Deum, vel ad Sanctos, vel ad homines capaces beatitudinis; minime vero ad dæmones, vel animas damnatas, cum quibus nullum debemus habere commercium: & proinde non licet dæmones, vel damnatos adjurare deprecatorie, sed solum compulsive.

Consect. 3. Sicut jussa non dirigimus, nisi ad eos, qui nobis subjiciuntur; ita non possumus adjurationem imperativam dirigere, nisi ad eos, qui nobis subjiciuntur & quia dæmones nobis subjiciuntur devicti a Christo, licet eos exorcismis, quibus Ecclesia utitur, adjurare secundum potestatem nobis traditam a Christo. Luc. 10. *Dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici.*

TRACTATUS X.

DE TERTIO PRÆCEPTO.

Tertium præceptum his verbis exprimitur: *Memento, ut diem Sabbati sanctifices.*

Finis hujus præcepti est, quod homo deputet aliquos dies ad vacandum rebus Divinis: qui dies Deo dicari, festivi dicuntur.

Præceptum illud est affirmativum, & negativum: quatenus affirmativum, jubet, ut vacemus rebus Divinis certis diebus: quatenus negativum, vetat id, quod potest nos impedire, ne eo tempore rebus Divinis insistamus.

CAPUT I.

Præmittuntur quædam scitu necessaria ad clariorem hujus præcepti explicationem.

ARTICULUS I.

Quale sit præceptum de sanctificatione festorum: an naturale, an positivum?

Prop. unica. Præceptum de sanctificatione Festorum est naturale & positivum. Naturale, quatenus jubet, ut deputemus aliquos dies cultui Divino. Positivum, quatenus tale tempus eligitur potius, quam aliud, tale exercitium potius, quam istud.

Prob. 1. Ex Script. Præceptum de sanctificatione Festorum est naturale, quia ponitur in Decalogo: *Memento, ut diem Domini sanctifices*: Exod. 20. v. 8. Est positivum, quia Apostoli & Ecclesia loco Sabbati substituerunt diem dominicam.

2. Ex D. Thom. 2. 2. q. 122. art. 4. ad 1. *Præceptum de sanctificatione Sabbati literaliter intellectum est partim morale, partim autem ceremoniale:* Ergo pertinet ad jus naturale & positivum.

3. *Rat.* Ratio naturalis dictat, ut cuilibet rei necessariæ deputetur aliquod certum tempus: sic certum tempus corpori nutriendo & menti instituendæ eligimus:

mus: cum ergo nihil ſit magis neceſſarium, quam exhibere Deo debitum cultum; Lex naturalis jubet, ut certos aliquos dies divino cultui conſecremus. Et quia Lex naturalis non determinatur niſi per poſitivam, ad Legem poſitivam pertinet 1. Seligere, quinam debeant eſſe dies feſtivi. 2. Quibus ritibus ſint celebrandi.

Et ita ad obſervandum præceptum de ſanctificatione feſtorum duo debemus attendere. 1. Jus naturale. 2 Jus poſitivum, examinando, quid jus utrumque præceptis affirmativis jubeat, quid vero præceptis negativis prohibeat; quia aliter haberi nequit diſtincta hujus præcepti notitia.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Siſtendo intra jus naturale, homo ſive vixerit ſub Lege naturæ ab Adamo usque ad Moyſem, ſive ſub Lege Moſaica a Moyſe usque ad Chriſtum, ſive ſub Lege Evangelica a Chriſto usque ad nos, tenetur ex præcepto affirmativo diebus feſtis animam & corpus Deo ſpecialius, quam aliis diebus conſecrare. Mens debet actus fidei, ſpei, charitatis, & religionis elicere; quia Deus non aliter colitur, quam illis virtutibus: corpus vero debet applicari exterioribus exercitiis per prædictas virtutes imperatis. Ex præcepto vero negativo homo ita debet animam & corpus diebus feſtis dirigere, ut fugiat quidquid prædictos actus Religionis tam interiores, quam exteriores poſſet impedire.

Conſect. 2. Si attendatur jus poſitivum, homo tenetur eos dies ſacros habere, quos ut tales jus poſitivum determinat; & his ritibus vacare, quos Lex poſitiva jubet: ab his vero operibus abſtinere, quæ eadem Lex judicat obſervationi feſtorum eſſe contraria; quia Lex naturalis determinatur per poſitivam.

Sic in lege naturæ homo poterat obſervare iſtud præceptum, juxta liberam ſui arbitrii electionem; quia tunc Lex naturalis determinabatur per arbitrium cujuslibet rectæ rationi conforme.

Sic in Lege Moſaica Judæus tenebatur obſervare iſtud præceptum juxta determinationem Legis Moſaicæ: quia ſubjiciebatur huic Legi.

Sic in Lege Evangelica homo tenetur observare istud præceptum juxta determinationem Legis Evangelicæ; quia Christianus subjicitur huic Legi.

ARTICULUS II.

De varia determinatione Legis naturalis circa observantiam festorum.

Prop. 1. Quæ fuerit determinatio Legis naturalis circa sanctificationem Festorum a tempore Adami usque ad Moysem non constat. sed tamen talem determinationem dependisse a rationali arbitrio cujuslibet, vulgo tenetur.

Prop. 2. Determinatio Legis naturalis per Legem Mosaicam circa sanctificationem Festorum est hujusmodi.

1. Quoad dies festivos.

Dies festivi apud Judæos erant - - 1. Finis hebdomadæ seu dies Sabbati - - 2. Initium mensis lunaris seu dies Neomeniæ: Num. 28. v. 11. 3. Festum Paschæ seu dies septem Azimorum: Exod. 12. v 4. 4. Festum Pentecostes seu dies primitiarum, messis & fructuum; Exod. 23. v. 16. 5. Initium anni seu prima dies mensis Tysri, id est Septembris: Lev. 23. v. 24. 6. Dies veniæ & pœnitentiæ. Lev. 23. v. 27. 7. Festum tabernaculorum: Lev. 23. v. 34. Sunt & alii festi dies apud Judæos, ut cum recolunt victoriam Judith, Machabæorum, & triumphum Esther contra Aman.

2. Quoad Ritus.

Ritus, quibus dies festi celebrabantur apud Judæos, is erat, ut vacarent sacrificiis in Templo Jerusalem, & Lectioni Scripturarum, & ut abstinerent ab omni opere servili.

Prop. 3. Determinatio Legis naturalis per Legem Evangelicam circa sanctificationem festorum est diversa a Lege Mosaica: omne cæremoniale abolitum est per Christum; veritas enim est, cujus præsentia figuræ omnes evanescunt, corpus, cujus aspectu umbræ diffugiunt; & ita alia est determinatio festorum in Lege Evangelica quam in Lege Mosaica.

1. Quoad dies festos.

Dies festivi apud Christianos sunt 1. Dies Dominica. 2. Fe-

2. Feſtivitates Chriſti. 3. Feſtivitates Mariæ Virginis. 4. Feſtivitates Sanctorum. Dies Dominica loco Sabbati colitur; ut enim Deus die Sabbati quievit ab opere Creationis, ita & Chriſtus eo die quievit ab opere Redemptionis: die Dominica Chriſtus reſurrexit a mortuis, & miſit Spiritum ſanctum in Diſcipulos: die Dominica Joannes vidit Apocalypſim: Apoc. 1. eodem die ſancti Apoſtoli collectas faciebant: 1. ad Cor. 16.

Alii feſti dies aut ab Apoſtolis, aut a primis Eccleſiæ Paſtoribus inſtituti ſunt, ut paſſim docet Aug. D. Thom. docet, feſta Legis Evangelicæ ita ſucceſſiſſe feſtis Judæorum: feſto Phaſe ſuccedit feſtum Paſſionis Chriſti, & Reſurrectionis: feſto Pentecoſtes, in quo data fuit Lex vetus, ſuccedit feſtum Pentecoſtes, in quo data fuit Lex ſpiritus vitæ: feſto Neomeniæ ſuccedit feſtum beatæ Mariæ Virginis, in qua primo apparuit illuminatio Solis, id eſt, Chriſti, per copiam gratiæ: feſto tubarum ſuccedunt feſta Apoſtolorum: feſto expiationis ſuccedunt feſta Martyrum & Confeſſorum: feſto Tabernaculorum ſuccedit feſtum conſecrationis Eccleſiæ: feſto cœtus atque collectæ ſuccedit feſtum Angelorum, vel etiam feſtum Omnium Sanctorum. 1. 2. q. 103. a. 3. ad 4.

2. Quoad Ritus.

Ritus, quibus dies feſti celebrantur apud Chriſtianos, ſunt. 1. Quod fideles vacent piis operibus, v. g. auditioni Miſſæ, auditioni verbi Dei, Officiis Divinis, &c. 2. Quod abſtineant ab opere ſervili, quod ut tale determinatur ab Eccleſia.

ARTICULUS III.

De gravitate peccati, quod committitur violando Feſtum

Prop. unica. Sanctificatio feſti obligat Chriſtianos ſub peccato mortali.

Prob. 1. Ex Script. *Memento, ut diem Sabbati ſanctifices:* Exod. 20. v. 8. & Ezech. *Videte itaque, ut Sabbatum meum cuſtodiatis:* quæ verba ſaltem non minus Chriſtianos, quam Judæos reſpiciunt: Ergo ſicuti tenebantur Judæi ſub peccato mortali Sabbatum Judaicum cuſtodire; ita & nos Sabbatum Chriſtianum, ne Sanctum illud præceptum infringentes puniamur pœnis ſpiritualibus, ſicuti illi puniebantur pœnis corporalibus.

2. An-

2. Authoritate summorum Pontificum & Cleri Gallicani, qui art. 6. damnarunt hanc propositionem: *Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.*

3. *Rat.* Præceptum naturale determinatum per legem positivam obligat sub mortali, quando materia est gravis; quia si quæ lex obliget sub mortali, maxime lex naturalis, præceptum autem observandi festa, est præceptum naturale determinatum jam per legem Evangelicam: ergo obligat sub mortali.

4. Actus contrarius Religioni est peccatum mortale, & sacrilegium, si sit materia gravis: ergo cum violatio festi sit actus contrarius Religioni, erit peccatum mortale sacrilegii.

5. Ecclesia, utpote Respublica bene ordinata, habet potestatem condendi leges obligantes sub mortali, cum de his, qui nolunt obedire Ecclesiæ, dicatur: *Si quis Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus:* Ergo cum Ecclesia determinat sanctificationem festorum, censetur obligare sub mortali; quia materia est gravis.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Quidquid jus naturale vetat ut contrarium observationi festorum, debet censeri peccatum mortale.

Sic hæ occupationes, quæ ita mentem absorbent, ut impediant, ne diebus festis vacet, ut oportet, rebus divinis, debent censeri peccata mortalia sacrilegii. Talia sunt ea peccata, quæ toto die festo animum peccantis occupatum tenent; etenim peccatum mortale sanctitatem aufert, quæ festivis præcipue diebus debet *aut amissa reparari, aut accepta augeri* - - Talia etiam sunt ea negotia, quæ omnino a sacris fidelem eo die avocant.

Consect. 2. Quidquid jus naturale jubet ut per se necessarium ad observantiam festorum, quæ in eo sita est, ut Deum tamquam supremum Dominum habeamus, si omnino omittatur, debet censeri peccatum mortale.

Sic cessatio ab omni actu interiori die festo debet censeri peccatum mortale; quia jus naturale jubet, ut die festo aliquo actu Deum colamus.

Con-

Conſect. 3. Quidquid jus poſitivum jubet ut abſolute neceſſarium ad obſervantiam feſti, ſi omnino omittatur, debet cenſeri peccatum mortale.

Sic ceſſatio ab omni cultu exteriori, v. g. ceſſatio ab operibus præſcriptis ab Eccleſia ſub mortali, debet cenſeri peccatum mortale.

Conſect. 4. Quidquid jus poſitivum Eccleſiaſticum vetat ut contrarium obſervationi feſtorum, debet cenſeri peccatum mortale.

Sic opera ſervilia, quæ ut talia judicantur ab Eccleſia, debent haberi ut peccata mortalia.

CAPUT II.

De variis hominum operibus, quibus tum jure naturali, tum jure poſitivo ſanctificatio feſtorum vel violatur, vel promovetur.

ARTICULUS I.

De variis operibus hominis.

Opus hominis eſt duplex: opus animæ, & opus corporis.

Opus animæ eſt actio conſiſtens in contemplatione, aut ad illam pertinens. Talis eſt volitio, intellectio, imaginatio ſenſatio: & hujusmodi actiones vocantur liberales, & non ſerviles; quia ſi quis homini ſerviat, ſervit ei ſecundum corpus, & non ſecundum mentem - - Actiones liberales continentur hoc carmine.

Lingua, tropus, ratio, numerus, tonus, angulus, aſtra.

Opus corporis eſt illud, quod dependet maxime a membris externis.

Opus corporis eſt duplex: opus proprium ſervis, & opus commune ſervis & liberis.

Opus corporale ſervis proprium eſt illud, quod corpore exercetur, & ad artes mechanicas pertinet. Vocatur ſervile, quia eſt ſervis proprium: etenim ſi quis ſerviat alteri homini, ſervit non ſecundum animam, ſed ſecundum corpus. Opera autem ſervilia iſtis carminibus comprehendi poſſunt.

Rus, nemus, arma, rates, vulnera, lana, faber,
Mercatura, forum, nec non transvectio mercis,
Pingere, piscari, venari, & radere barbas.

Opus corporale commune servis & dominis est illud, quod corpore exercetur, & ita communiter, ut æque fieri soleat a servis, ac a dominis. Ejusmodi sunt, ambulare, iter agere, &c.

ARTICULUS II.

De his, quæ jure naturali specialiter prohibentur diebus festis.

Prop. unica. Opera, per quæ servimus diabolo, nimirum peccata, & ea, quæ trahunt ad peccandum semper prohibentur, sed specialiter diebus festis.

Prob. 1. Ex Script. Isaias loquens de Judæis in diebus festis peccatum committentibus, ait: *Iniqui sunt cœtus vestri: calendas vestras, & solemnitates vestras odivit anima mea: facta sunt mihi molesta: laboravi sustinens:* c. 1. v. 13. & Malach. 2. v. 3. *Dispergam super vultum vestrum stercus solemnitatum vestrarum:* Ergo opera, per quæ servimus diabolo, specialiter prohibentur diebus festis.

2. Ex Concilio Forojuliensi an. 700. c. 13. ubi loquens de festorum celebratione sic habet: *Omnibus mandamus Christianis abstinere primum omnium ab omni peccato:* Ergo censet Concilium peccata diebus festis specialiter prohiberi.

3. Ex D. Th. 2. 2. q. 122. a. 4. ad 3. *Magis homo impeditur a rebus divinis per opus peccati, quam per opus licitum, quamvis sit corporale: ideo magis contra hoc præceptum agit, qui peccat in die festo, quam qui aliud corporale opus licitum facit,* Unde Aug. dicit in libro de decem chordis: *Melius faceret Judæus in agro suo aliquid utile, quam si in theatro seditiosus existeret. Et melius fœminæ eorum die sabbati lanam facerent, quam quod tota die in Noemeniis impudice saltarent. Non autem qui peccat venialiter in Sabbato contra hoc præceptum facit; quia peccatum veniale non excludit sanctitatem.*

4. *Rat.* Homo debet semper peccatum fugere; quia peccatum murus est, quo a Deo disjungimur, juxta illud

lud Iſaiæ 59. v. 2. *Iniquitates veſtræ diviſerunt inter vos & Deum veſtrum*: Ergo debet præcipue peccata fugere diebus feſtis; quia tunc decet nos intimius conjungi Deo: unde ait Catech. Trid. *Quo magis peccata a fidelibus vitanda ſunt, quæ non ſolum animum a divinarum rerum ſtudio avocant, ſed nos a Dei amore prorſus ſejungunt.*

Deinde, homo non debet die feſto alteri homini ſervire: ergo a fortiori inimicis Dei, ſcilicet, peccatis: quod utique facit peccando, juxta illud Joan. 4. *Omnis qui facit peccatum, ſervus eſt peccati*: 8. v. 34. ideo dicit Aug. ſerm. 270. in die Pentecoſtes: *Ille vero obſervat Sabbatum, qui non peccat*; eo quod vere ſoli Deo ſerviat.

Demum, ſicuti Deus, licet Dominus omnium, ſibi aliqua conſecrat; ita, licet Dominus omnium temporum, ſibi aliquos dies conſecrat: ergo ſicuti ſpecialis culpa eſt templum violare; ita ſpecialis culpa eſt dies feſtos peccando tranſigere. Eo argumento utitur Canutus Rex an. 1032. in ſuis legibus Eccleſiaſticis a. 6. *Quamquam*, inquit, *nec ullo tempore danda eſt injuſtitiæ venia, diebus tamen feſtis atque locis Deo conſecratis maxime prohibenda eſt procul iniquitas.*

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Numquam licet peccare, ſed id vetitum eſt ſpecialiter diebus feſtis, quia peccatum eo tempore eſt gravius. *Gravius peccat qui peccat in feſto, puta, furatur, fornicatur, quam qui in aliis diebus hoc facit*, inquit Synodus Lingonenſis, relata a Bochello fol. 575.

Conſect. 2. Circumſtantia feſti non ſolum ſemper aggravat peccatum, ſed etiam aliquando efficit ut duplex committatur peccatum: quod contingit dupliciter: vel quia peccatum ita diu durat, ut nullam relinquat diei partem cultui divino applicandam; vel quia ita mentem abſorbet, ut eam per integram diem cultui divino vacare impediat; tunc enim in utroque caſu duplex præceptum infringitur, ſcilicet, 1. Præceptum ſanctificationis feſti, quæ omnino per totam diem omittitur. 2. Præceptum illud, quod per actum peccati violatur: de hoc ita loquitur Halenſis 3. P. q. 32. de tertio præcepto art. 2. *Qui fornicatur*, inquit, *die Dominico peccat duobus peccatis, ſecundum quod peccatum numeratur ratione reatus, li-*

cet sit unus actus; sicut ille, qui deflorando interficit virginem, dupliciter peccat, uno actu interficiendo & stuprando - - similiter & hic. Et Nicolaus de Lyria in c. 20. Exodi super illud: sex diebus operaberis, ait: *Qui adulteratur illa die, est transgressor duplicis præcepti,* scilicet Mœchiæ, & diei Sabbati. Idem tenet Antoninus 1. P. tit. 9. c. 7. §. 2.

Dixi, si peccatum vel per sui durationem, vel per sui malitiam nullam relinquat diei partem cultui divino insumendam; quia si peccatum relinquat tempus & audiendi Missam, & vacandi per aliquam partem diei cultui divino, tunc circumstantia festi aggravat quidem peccatum, sed non efficit ut duplex committatur peccatum; quia hoc præceptum affirmativum: *diem Sabbati sanctifices,* obligat quidem, *ad semper, sed non pro semper.*

Consect. 3. Omni tempore vitanda sunt ea, quæ ducunt ad peccatum, sed præcipue diebus festis; quia tunc decet nos Deo esse magis addictos, & quia circumstantia festi semper aggravat peccatum, & aliquando efficit, ut duplex committatur peccatum.

Sic diebus festis abolenda est popinarum frequentatio, chorearum & ludorum theatralium exercitatio, & alia hujusmodi: unde Conc. III. Mediol. 1573. de festorum observatione art. 1. ait: *Festis diebus, saltem horis, quibus divina celebrantur officia, interdicimus, ne saltationes, tripudia, choreæ ducantur, aut fiant: ne item comœdiæ, ludi scenici, vel theatrales, hastiludia, & alia cujusvis generis spectacula agantur.* Idem jubet Concil. Bituricense an. 1583. tit. 6. can. 6.

Consect. 4. Quando circumstantia diei festi non notabiliter aggravat peccatum, tunc bonum est eam confiteri, sed id non est necessarium; quia circumstantiæ peccatorum aut nil, aut parum aggravantes, non sunt confitendæ, ut dicemus ubi de confessione Sacramentali. De hac circumstantia festi Ludovicus Granatensis docet expresse, eam non esse confitendam: ita in suo memoriali c. 7. §. 3. Idem docet Covarruvias lib. 4. resolut. c. 19.

Consect. 5. Quando circumstantia diei festi notabiliter aggravat peccatum, vel efficit quod duplex peccatum com-

committatur, tunc necessario est confitenda; quia de fide est, circumstantiam, quæ speciem mutat, esse confitendam; & probabilius simul, & tutius est, eas circumstantias confiteri, quæ peccatum notabiliter aggravant.

Confect. 6. In praxi bonum est in confessione explicare circumstantiam temporis sacri: quia hæc circumstantia semper aggravat peccatum. Ita author veræ & falsæ pœnitentiæ: *Consideret* peccator, si peccatum commiserit *in loco sacro . . . si in tempore orationi constituto, an in festivitate Sanctorum . . . Omnis ista varietas confitenda est & deflenda:* Can. *Consideret.*

Et D. Th. opusc. 22. alias 64. art. 5. loquens de circumstantiis confitendis, ait, circumstantiam temporis esse confitendam; quia, inquit, *Gravius est caveri a Missa, vel otiari in die dominico, vel in festo solemni, quam in die alio simplici: & gravius est quodcumque peccatum in magna solemnitate, quam in alio tempore.* Et D. Bonavent. opuscul. confession. cap. 2. ait: *Interrogandum esse pœnitentem de tempore quo peccatum perpetravit, utrum videlicet in tempore festivo, vel non festivo.*

ARTICULUS III.

De his, quæ jure positivo prohibentur diebus festis.

Prop. 1. Licet opera servilia, quæ exercentur per artes mechanicas, & per quæ servimus homini, non sint ex se mala, tamen sunt prohibita diebus festis, nisi sit causa justa, quæ excuset.

Prob. 1. Script. *Omne opus servile non facietis in eo:* Lev. 23. v. 7. Opus autem mechanicum est opus servile: Ergo, &c.

2. Ex Concil. Narb. an. 1551. can. 49. dies festos ita celebrari præcepit. *Parochi,* inquit, *suos omnes moneant sub excommunicationis pœna comminantes, ut dies festos colant cum maxima erga Deum sinceritate & religione: a quacumque SERVILI actione, ebrietate, blasphemia, &c. abstineant.* Concilium vero Burdigal. an. 1583. Can. 6. postquam præmonuit calamitates, quibus premimur, a violatione festorum profluere, *Magistratus,* inquit, *adhortamur, ut quod in ipsis maxime situm est, sacros dies illos ac solemnes pie sancteque celebrari curent; tabernas aperi-*

aperiri, vecturas & opera quævis rustica exerceri prohibeant.

3. Ex Greg. *Dominico die a labore terreno cessandum est, atque omnino orationibus insistendum, ut si quid negligentius per sex dies agitur, per diem resurrectionis Dominicæ precibus expietur:* Lib. 11. epist. 30.

4. *Rat.* Destinavit sibi Deus dies festivos: ergo non licet eisdem diebus alteri servire, & proinde opus corporale & servile exercere, quippe per opus corporale & servile, & non per opus spirituale homo servit homini. Deinde opus corporale & servile, defatigando corpus, mentem a divino cultu amovet, ut ait Cath. Trident. Ergo docet nos vacare a servilibus die festo. Jam quæ sint opera servilia videamus. *Opera servilia sunt opera corporalia, quæ proprie pertinent ad servientes,* inquit D. Thom. 2. 2. q. 122. art. 4. Sed ut hæc notio distinctius appareat, sit

Prop. 1. Ad Ecclesiam pertinet determinare quænam sint opera, quæ habenda sunt ut *servilia* in lege Evangelica.

Prob. 1. Ex Script. *Quæcumque alligaveritis super terram erunt ligata & in cælis:* Matth. 18. v. 18. Sed determinare, quænam sint opera servilia, est ligare conscientiam circa illa opera: Ergo cum ex textu præcitato pertineat ad Ecclesiam ligare, ad eamdem pertinere necesse est, determinare quænam sint opera servilia.

2. Ex D. Th. ibidem a. 4. ad 4. *Observantia diei Dominicæ in nova lege succedit observantiæ Sabbati, non ex vi præcepti legis, sed ex constitutione Ecclesiæ, & consuetudine populi Christiani:* Ergo cum ad Ecclesiam pertineat determinare festa, ad eam pariter pertinet determinare, quænam sint opera, quæ ut *servilia* habenda sunt, & sanctificationi festorum contraria.

3. Quando præceptum aliquod naturale vel divinum est indeterminatum in Scriptura, ad Ecclesiam pertinet determinare modum, quo præceptum illud observandum sit: est enim regula infallibilis & quoad fidem, & quoad mores: Atqui præceptum de sanctificatione festorum est indeterminatum in Evangelio: Ergo ad Ecclesiam pertinet determinare, quomodo observandum sit, & quæ opera sint sanctificationi festorum contra-

taria, quæ vero non. Et ficut Ecclefia determinat, quomodo, & quando jejunandum, qui cibi diebus jejunii fint permiffi, qui vero prohibiti; ita Ecclefia debet determinare, quinam dies fint feftivi, & quæ opera diebus feftis permiffa, quæ vero prohibita. De quo fufius, ubi de præceptis Ecclefiæ.

Confect. unicum. Ad cognofcendum, quænam fint opera fervilia, non legem Mofaicam, fed praxim Ecclefiæ debemus confulere; & proinde multa opera debemus habere ut licita in lege Evangelii, quæ erant prohibita in lege Moyfis: cujus diverfitatis hanc affert rationem D. Thom. ibidem. *Feftorum obfervatio,* inquit, *in lege Evangelica non eft fingularis, ficut fuit obfervatio Sabbati in veteri lege: & ideo non eft ita arcta prohibitio operandi in dic Dominica, ficut in die Sabbati; fed quædam opera conceduntur in die Dominica, quæ in die Sabbati prohibebantur, ficut decoctio ciborum, & alia hujusmodi. Et etiam in quibusdam operibus prohibitis facilius propter neceffitatem difpenfatur in nova, quam in veteri lege; quia figura pertinet ad proteftationem veritatis, quam nec in modico præterire oportet: opera autem fecundum fe confiderata immutari poffunt pro loco & tempore.* Ideo opera, quæ fervilia habebantur apud Judæos, poffunt permitti ab Ecclefia.

Prop. 2. Juxta præfentem Ecclefiæ praxim fervilia cenfentur, 1. Opera mechanica. 2. Opera forenfia & nundinalia. 3. Opera ad artes mechanicas accedentia.

Prob. 1. Ex variis Concil. Provinc Concil. Arelatenfe 6. an. 813. Can. 26. jubet *a rurali & fervili opere ceffari penitus* diebus dominicis, & vetat eisdem diebus *publica mercata*, caufarumque *difceptationes* exerceri. Concil. Parifienfe an. 829. Can. 50. *Mercatus, placita, & ruralia quæque opera* interdicit.

2. Authoritate Pii V. Conftit. quæ incipit *Cum primum*, *Fideles*, inquit, *diebus feftis*, 1. *Ab omni illicito & fervili opere abftineant.* 2. *Mercatus non fiant.* 3. *Profanæ negotiationes, & judiciorum ftrepitus conquiefcant.*

3. Ex Codice Juftinianæo titul. 12. de feriis. *Omnes judices, urbanæque plebes, & cunctarum artium officia venerabili folis die quiefcant.*

Hinc patet ex præsenti Ecclesiæ praxi, & determinatione, diebus festivis prohiberi, 1. Opera mechanica. 2. Opera forensia, & nundinalia. 3. Opera ad mechanicas artes aut pertinentia, vel accedentia: quæ singula, ut sigillatim & distincte appareant, quædam more solito subjiciemus Consectaria, ab eruditis quidem ex probationibus allatis jam præintellecta; sed quæ rudioribus, quibus non ita obvia sunt, non erunt forte inutilia.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Peccant hi omnes, quid diebus festis exercent opera mechanica isto carmine contenta.

Rus, nemus, arma, rates, vulnera, lana, faber.

Sunt enim opera, quæ ab Ecclesia judicantur ut servilia: sunt quippe ejus naturæ, ut per ea homo alteri homini proprie serviat. Unde peccant.

1. *Rus.* Id est, qui vacat agrorum culturæ, v. g. arat, seminat, colligit fructus. Ita Capitulare Caroli Magni vel potius Episcopi cura Caroli Magni congregati lib. primo cap. 75. *Statuimus, secundum quod in lege Dominus præcepit, ut opera servilia diebus Dominicis non agantur . . , Nec viri ruralia exerceant opera, id est, nec vineam colendo, nec in campis arando, nec in metendo, vel fænum secando.*

2. *Nemus.* Qui vacat nemorum plantationi, v. g. vineas, arbores plantat aut ordinat. De quo item Capitulare ait: *Nec sepem ponendo, nec in silvis stirpando* occupentur.

3. *Arma.* Qui vacat armis fabricandis; quia arma fabricare opus servile est. Item qui extra necessitatem diebus festis incumbit bellorum exercitio. De quo ita D.Th. 2. 2. q. 40. a. 4. in c. *Pro tuitione Reipublicæ fidelium licitum est justa bella exercere diebus festis, si tamen hoc necessitas exposcat. Hoc enim esset tentare Deum, si quis imminente tali necessitate vellet a bello abstinere. Sed necessitate cessante non est licitum bellare in diebus festis.* Idem habet Nicolaus ad consulta Bulgarorum cap. 34. ubi sic habet: *Die Dominico, vel cæteris festis diebus quando necessitas urget, liceat ambulare, vel ad bellandum procedere.*

4. *Rates.* Qui vacat navibus ſtruendis, onerandis, exonerandisve; naves enim ſtruere non minus eſt opus ſervile quam ſtruere domos: hoc autem prohibetur lib. 1. Cap. Caroli Magni cap. 75. his verbis: *Nec in petris laborare, nec domos ſtruere* diebus feſtis liceat.

5. *Vulnera.* Qui extra neceſſitatem vacat exercitio Chirurgiæ aut Pharmacopolæ, v. g. Anatomiæ incumbit, unguenta parat &c. quia hæc opera ſunt ſervilia & mechanica, ut innuit Aug. lib. 1. de muſica cap. 4. ubi ait, quod hoc vocabulo Chirurgia *ſatis ſignificatur operaria quædam manibus medendi conſuetudo.* Si opus illud ſit mechanicum, non poteſt diebus feſtis niſi propter neceſſitatem permitti.

6. *Lana.* Qui vacat lanificio, v. g. tondet oves, lanam lavat. De quo idem Capitulare ait: *Item fœminæ opera textilia non faciant, nec capulent veſtitus, nec conſuant, vel acupictile faciant, nec lanam carpere, nec linum batuere, nec in publico veſtimenta lavare, nec verveces tondere habeant licitum.* Idem dic de filo & rebus ſericis.

7. *Faber.* Qui vacat rebus fabrilibus ſive circa petras poliendas, ſive circa ligna, ſive circa metalla. De quo ita Concilium Meldenſe an. 945. can. 73. ubi octo dies Paſchales, inter feſtivos recenſens, ut tunc moris erat, ait: *Dies quoque octo ſacroſanctæ Paſchalis feſtivitatis omnibus Chriſtianis feriatos eſſe decernimus ab omni opere rurali, fabrili, carpentario, gynæceo, cæmentario, pictorio, venatorio, forenſi, mercatorio. audientiali, ac Sacramentis exigendis; quatenus eisdem diebus tanto licentius, quanto liberius, omnibus Chriſtianis ſanctæ Reſurrectionis laudibus, & ſacroſanctæ prædicationi jugiter inſiſtere liceat; quod ſi quis temerare præſumpſerit, excommunicetur.*

Confect. 2. Peccant qui vacant operibus iſto carmine contentis.

Mercatura, forum, nec non transvectio mercis: quia hæc opera judicantur ut ſervilia ab Eccleſia.

Mercatura. Mercatus alii ſunt minus ſolemnes, qui recurrunt ſæpius in eadem hebdomada; alii vero magis ſolemnes, qui ſolum recurrunt ter quaterve in eodem anno, vocanturque nundinæ.

Mercatus minus folemnes, qui fæpius in eadem hebdomada recurrunt, non funt liciti diebus feftis, ut cavetur multis Conciliis. Synodus Romana fub Eugenio II. an. 826. Can. 30. ita loquitur: *Conftat omnes omnino obfervare, ut die Dominico nullas audeant operationes mercationesque peragere, præter in cibariis rebus pro itinerantibus, ita ut libere poffint, ac debite in eo fecundum poffibilitatem omnes ad Ecclefiam concurrere.*

Conftitutio vero Riculfi an. 889. cap. 18. fic habet. *Mercationes vero, quæ divinis & humanis legibus prohibitæ funt, & nunc denuo diebus Dominicis a quibusdam exercentur, modis omnibus inhibemus, & vobis inhibendas omni ftudio canonica authoritate decernimus.* Et Concilium Gratelanum an. 928. cap. 6. fic jubet: *Die autem Dominico nemo mercaturam facito, id quod fi quis egerit & ipfa mercede, & triginta præterea folidis mulctetur.*

Demum Concilium Mediolanenfe I. an. 1565. de feftorum dierum cultu determinat: *ne quid* diebus feftis *vendatur, aut ematur, præter id quod ad victum illius diei, vel ad ægrorum curationem neceffarium fit.* Concilium vero Narbonenfe, 1551. Can. 49. ifthæc præcipit: *Nihil mercatores publice vendant: officinæ eorum apertæ non fint præfertim diebus Dominicis & beatæ gloriofæque Virginis Mariæ, &c.*

Mercatus vero magis folemnes, qui apud nos vocantur nundinæ, ftrictius videntur prohiberi. De his folemnibus mercimoniis videtur loqui Carolus Magnus cap. 1. a. 18. *De mercatis, ut in die Dominico non agantur.* Et Concil. pariter Turonenfe III. an. 813. *Itemque interdicatur ne mercata, & placita usquam fiant die Dominica, qua oportet omnes Chriftianos a fervili opere in laude Dei & gratiarum actione usque ad vefperam perfeverare:* Can. 40.

Et Concil. Moguntinum an. 1549. de moribus Can. 98. ita loquitur: *magnus abufus eft,* quod fcilicet diebus feftis mercatus fiant. *Cui nos improbæ hominum cupiditati modum ponere colentes, ferio prohibemus, ne in pofterum in locis noftræ Provinciæ, diebus Dominicis, aut præcipuis Ecclefiæ feftivitatibus, nifi forte earum rerum quæ ad ufum quotidiani victus neceffariæ funt, ex-*

er-

erceantur. Poſtea vero & excommunicationis pœnam Magiſtratibus talem corruptelam permittentibus infligit. Concilium Modiolanenſe I. an. 1505. ait: *Ne fiant nundinæ, ſed quæ feſto die fieri conſueverant, in antecedentem, vel ſubſequentem diem, qui feſtus non ſit, transferantur.*

Concilium vero Copriniacum an. circiter 1255. can. 26. Omnibus frequentantibus mercata & nundinas excommunicationem minitatur, ſic enim habet: *Item denuntientur excommunicati omnes illi, qui diebus Dominicis, & ſolemnitatibus frequentant mercata & nundinas.* Idem vetant ſub pœnis temporalibus Edicta Regia, ſcilicet Aurelianenſe art. 23. & Bleſenſe. art. 28. Et merito quidem; recta enim ratio ſuadet, quod diabolus his nundinis non ſolum avertit populum a cultu Dei, ſed inſuper excitat ad dolum & fallacias, quæ ſolent miſceri in contractibus, & ad ludos, & ludicra ſenſim adducit.

2. *Forum.* Peccant, qui actiones forenſes exercent diebus feſtis; quia actiones forenſes diebus feſtis prohibentur jure civili & Eccleſiaſtico; neque ullatenus licet eas ſine cauſa exercere, juxta illud Juſtiniani: *Omnes judices die ſolis quieſcant.* Rem vero plenius determinat Leo & Antemius: cod. lib. 3. de feriis lege fin. *Reſpirent a controverſiis litigantes.* Concilium Matiſconenſe can. 1. an. 585. *Cuſtodite diem Dominicam, nullus veſtrum litium fomitibus vacet, nullas cauſarum actiones exerceat.*

Idem jubet Concil. Moguntiacum an. 813. can. 37. vetans expreſſe, *ut mercatus in diebus Dominicis non* ſit, *nec placitum, ubi aliquis ad pœnam vel ad mortem judicatur.* Idem habet Concilium Turonenſe eodem an. can. 40. *Interdicatur,* inquit, *ne mercata & placita usquam fiant die Dominica.* Et Conc. Erpfordienſe an. 932. c. 2. rem expreſſius ſic definit: *Placita ſæcularia Dominicis, vel aliis feſtis diebus, ſeu etiam in quibus legitima jejunia celebrantur ſecundum canonicam inſtitutionem, minime fieri volumus.* Idem definiunt Edicta Regia, quibus curiis determinantur dies feriales. Id demum cavetur cap. *Conqueſtus eſt nobis,* de feriis, ubi hæc leguntur: *Debet judicialis ſtrepitus diebus conquieſcere*

ſcere feriatis, qui ob reverentiam Dei noſcuntur eſſe ſtatuti.

1. Hinc patet, quod non licet Judici diebus feſtis ferre ſententiam, teſtes audire &c. *Nulla quemquam*, inquiunt Leo, & Antemius, *urgeat admonitio, nulla fide juſſionis flagitetur exactio, taceat apparitio, advocatio deliteſcat, ſi ille dies a cognitionibus alienus, præconis horrida vox quieſcat*: Cod. leg. fin. *de feriis.*

2. Hinc patet, quod non licet etiam tabellionibus diem feſtum clientibus aſſignare, aut decreta judicum exequi: *A ſtrepitu judiciali ita convenit abſtinere, ut conſentientibus etiam partibus, nec proceſſus habitus teneat, nec ſententia, quam contingit, diebus feſtis promulgari*: cap. *Conqueſtus eſt nobis*, de feriis.

3. Non licet Notariis inſtrumenta ſcribere diebus feſtis. Conc. Mediol. III. *Ne contractus ulli, cujusvis generis ſint, neve ullæ rerum exactiones fiant, niſi cum jure nominatim permiſſum eſt &c.* Idem habet Conc. Bituricenſe an. 1584. tit. 6. can. 4. *Dominico ergo die ceſſent ſæcularia opera, ſit ſacrum inſtitutum, ceſſent lictores, ſileat præconis tuba .... contractus, Notariorum inſtrumenta.*

4. Non licet Procuratoribus acta tranſcribere, quia hæc omnia actiones forenſes ſunt.

Licet tamen Advocatis Judices inſtruere, legibus ſtudere, & clientum lites examinare; quia hæ actiones ſunt liberales: peccarent tamen, ſi ita immergerentur die feſto negotiis ſæcularibus, ut nihil ad ſalutem æternam pertinens illis diebus feſtis peragerent.

Dixi, quod placita forenſia non poſſunt diebus feſtis licite ſine cauſa exerceri; nam ſi ſit cauſa, hæc omnia poſſunt licite fieri diebus feſtis.

Sic judicibus ruralibus licet lites judicare: quia homines ruſticani non poſſunt commode accedere, niſi die feſto.

Sic poteſt reus damnari morte die feſto, ſi timeatur, quod ex dilatione reus abibit impunitus. Leg. 10. cod. de feriis: *Nullum tempus exiſtiment excipiendum, ne differatur ſceleratorum proditio conſiliorum, quæ per latronum tormenta quærenda eſt.*

Sic Notarius poteſt teſtamenta ægroti accipere die feſto, ſi timeatur, quod ad aliud tempus non poſſunt differri: poteſt & conſenſum matrimonialem ſcribere. *Ceſſent*, inquit Concil. Bituricenſe an. 1584. tit. 6. can. 4. *Notariorum inſtrumenta, niſi quæ ex neceſſitate teſtamentorum, aut matrimoniorum cauſa differri non poſſunt.*

Nec non transvectio mercis. Peccat qui citra cauſam vacat transvehendis mercibus, vino, frumento, oleo; peccat, quia eſt opus ſervile. Id prohibet Jerem. c. 17. v. 21. his verbis: *Nolite portare pondera in die Sabbati.* Id pariter vetat Concil. Rothomag. an. 1581. de cultu enim divino agens, ait: *Vetamus vecturas atque omnia alia opera ſervilia fieri* . . . . *In pronao pro excommunicatis denuntient qui poſt admonitionem auſi fuerint vecturas non neceſſarias exercere.* Et Cap. Caroli Magni lib. 1. c. 75. determinat quæ vecturæ cenſeantur neceſſariæ. *Tria carraria opera licet fieri in die Dominico, id eſt hoſtilia carra, vel victualia, & ſi forte neceſſe fuerit corpus cujuslibet duci ad ſepulchrum.* Et Concil. Coyanenſe an. 1550. de eadem re ita loquitur: *Chriſtiani Dominica die non exerceant, nec ſectentur itinera, niſi orationis cauſa, aut ſepeliendi, aut viſitandi ægros, aut pro Regis ſecreto, aut pro Saracenorum impetu.* Et cum adeſt neceſſitas, hæc cautela adibenda eſt: *Si neceſſitas fuerit navigandi, ſive itinerandi, licentia datur, ita dumtaxat, ut neque Miſſo, neque orationes prætermittantur*, inquit Theodulphus Epiſcopus Aurelianenſis cap. 24.

Si tamen ſine fraude incepiſſes iter ante diem feſtum, potes proſequi, modo audias Miſſam; quia videris excuſari a peccato ob damnum temporale, quod ſequeretur ex itinere interrupto.

Conſect. 3. Peccant, qui diebus feſtis vacant operibus iſto carmine contentis.

Pingere, piſcari, venari, & radere barbas.

Hæc enim opera judicantur ut ſervilia.

1. Non licet diebus feſtis pingere, venari, aut piſcari; quia hæc opera cenſentur ſervilia, quando exercentur non recreationis cauſa, ſed ex officio & motivo lucri. Nec licet etiam recreationis cauſa tempo-

re

re Officii propter ſcandalum; nec venatio clamoroſa, vel pro brevi tempore excuſanda eſt. Ita videtur determinaſſe Concil. Meldenſe an. 845. can. 77. ubi poſtquam juſſit octo dies Paſchales tamquam feſtivos eſſe habendos, uti tunc mos erat, ſtatim a quibus operibus vacare oporteat diebus feſtis ſtatuit dicens: Dies feſtos omnibus Chriſtianis feriatos eſſe decernimus, ab omni opere rurali &c. PICTORIO, VENATORIO ... Quod ſi quis temerare præſumpſerit, excommunicetur: Ergo illicitum eſt piſcari, aut venari diebus feſtis. PISCATIONEM vero illicitam eſſe feſtis diebus fatis aperte declarat Alexander III. cap. *Licet* de feriis: eam enim tantum permittit *ingruente neceſſitate*, & ea lege, *ut poſt factam capturam* piſcium, *Eccleſiis circumpoſitis, & Chriſti pauperibus congruam faciant portionem.*

2. Non licet radere diebus feſtis; quia radere eſt opus ſervile prohibitum. Ita Joannes XXII. epiſt. ad Philip. 5. *Te diſſimulare non decet, ut exerceantur judicia die Dominico, & radendis ac tondendis barbis atque capitibus intendatur; cum dies illa divino cultui ſpecialiter dedicata talibus profanari non debeat.* Ita apud Natalem S. Carolus Borromæus in ſuo Concilio Mediol. III. *Tonſores inter opifices ſerviles annumerat.*

Et Syndus Antegaven. an. 1282 relata a Bochello fol. 578. *Præcipimus & mandamus, ne fideles dictis diebus barbas radant, vel barbitonſorium officium exerceant ... Non obſtante longo temporis abuſu, qui non uſus cenſendus eſt, immo verius corruptela.* Idem Conc. Senonenſe an. 1420. 25. *Illum abuſum penitus reprobantes, quo marechalli & barbitonſores in ſupradictis feſtivitatibus credunt ſibi licitum ſua miniſteria citra neceſſitatem exercere.*

ARTICULUS IV.

De cauſis excuſantibus a peccato eos, qui vacant ſervilibus diebus feſtis.

Prop. unica. Licet diebus feſtis vacare operibus ſervilibus ad vitandum grave damnum vel ſibi, vel proximo, vel Reipublicæ obventurum: damnum, inquam,

quam, vel in anima, vel in corpore, vel in rebus fortunæ (*).

Prob. 1. Script. Chriſtus interrogantibus Phariſæis, ſi licet Sabbatis curare, reſpondet: *Quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam, & ſi reciderit hæc Sabbatis in foveam, nonne tenebit & levabit eam? quanto magis melior eſt homo ove? ita licet Sabbatis benefacere:* Matth. 12. v. 11.

Sic fecerunt Sancti. Nam Elias die Sabbati fugit a facie Jezabel ad conſervandam vitam: 3. Reg. c. 19. Machabæi pugnarunt die Sabbati contra irruentes hoſtes. Diſcipuli collegerunt ſpicas die Sabbati: Matth. 12. v. 1. & Chriſtus ipſe die Sabbati ſolebat corporaliter ſanare: & Diſcipulos ſuos excuſavit contra Phariſæos, qui eos culpaverant, quod tranſeuntes per ſata die Sabbati, eſurientes vellerent ſpicas & manducarent.

2. Ex Conciliis. Quoties concilia loquuntur de operibus ſervilibus diebus feſtis prohibitis, toties ea permittunt ob ingentem neceſſitatem, modo ex natura ſua mala non ſint: de quo ita expreſſe loquitur Synodus Lingonenſis relata a Bochello fol. 579. *In feſtis licite poſſunt fieri ea, quæ pertinent ad proviſionem neceſſariorum vitæ, vel ſanitatem hominum, puta, vendere carnes, panem, vinum, curare infirmos, vitare periculum mortis vel corporis læſionis, vel adverſus magnum periculum, vel damnum rerum occurrens, puta, incendium & his ſimilia: dum tamen talia fiant pro tali neceſſitate, quod non poteſt alio modo ſuccurri vitæ, ſanitati. aut aliis periculis imminentibus; & quod propter prædicta non omittitur Miſſa, vel Divinum Officium quantum fieri poteſt; & non fiant prædicta principaliter pro cupiditate, ſed pro ſubveniendo neceſſitati occurrenti.*

3. Ex

(*) Hoc eſt verum; ſed in Confectariis omiſi voces illas, *grave, certum, & præſens:* ideo debent ſemper ſubintelligi. De gravitate damni, & de egeſtate, ob quam permitto ſerviliter die feſto operari judicare debet vel prudens Curatus, vel diſcretus Confeſſarius, & peti debet licentia a Paſtore.

3. Ex D. Thom. 2. 2. q. 122. a. 4. ad 3. *Opus corporale, quod ordinatur ad salutem corporalem alterius, non est contra observantiam Sabbati. Unde dicitur* Joannis septimo: *Mihi indignamini, quia totum hominem salvum feci in Sabbato? Similiter etiam opus corporale, quod ordinatur ad imminens damnum rei exterioris vitandum, non violat Sabbatum. Unde dicit Dominus* Matth. 12. *Quis erit ex vobis homo, qui habet unam ovem, & si ceciderit Sabbato in foveam, non tenebit, & levabis eam?*

4. *Rat.* Præceptum de observatione Sabbati, quatenus jubet abstinentiam servilium, est juris positivi: ergo non censetur obligare in illis circumstantiis, in quibus, si observaretur, forte induceretur violatio juris naturalis; lex enim naturalis fortius ligat, quam positiva.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Licet diebus festis serviliter operari ad evitandum damnum spirituale tum pro se, tum pro proximo, v. g. pugnare, aggeres ædificare &c. ad evitandum, ne hostes fidei prævaleant . . . pro conservatione Reipublicæ licitum est justa bel'a exercere. Sic Machabæi non polluerunt Sabbatum pugnantes ad sui defensionem die Sabbati 1. Mach. 2. Sic juxta Sylvestrum V. *Dominica*, imminente bello fieri possunt omnia opera tum ad defensionem, tum etiam ad aggressionem necessaria, si aliud tempus non suppetat, v. g. possunt fabricari arma, mænia extrui, valles fodi, aggeres elevari &c. hoc enim esset, inquit D. Thomas, tentare Deum, si quis imminente bello vellet ab his abstinere, quæ ad bellandum sunt diebus festis necessario peragenda.

Consect. 2. Licitum est ea agere, quæ conducunt ad manifestandam innocentiam hominis injuste accusati, juxta illud: *Erue eos, qui ducuntur ad mortem:* Prov. 24. v. 11.

Consect. 3. Licet diebus festis ad evitandum damnum temporale, tum sibi, tum proximo obventurum, sive in corpore, sive in anima, serviliter operari.

Sic

Sic ad vitandum damnum corporale, urgente morbo, possunt fieri remedia ad sanitatem corporalem necessaria.

Sic ad vitandum damnum animæ, puta, otiositatem, vel aliquod aliud peccatum, inquit Sylvester V. *Dominica* post suas devotiones occupantur hoc fine domicellæ in aliquo opere, quod non ad lucrum, sed ad charitatem erga pauperes exercendam inserviat.

Dixi: Licitum esse operari serviliter ad vitandum otium; modo id fiat post Missam auditam, & Divinum Officium, & in subsidium pauperum &c. Ita docet Sylvester. Periculosa est illa sententia, nisi limitetur ad casum, in quo urgeat necessitas pauperum: non enim opus servile exerceri debet in die festo ad vitandum peccatum; sed alia media assumi debent, v. g. oratio, lectio libri spiritualis, frequentatio Ecclesiarum &c.

Confect. 4. Licet festis diebus serviliter operari ad evitandum damnum tum pro se, tum pro proximo in bonis fortunæ: & ita agricolæ possunt colligere fructus, cum timetur grando, inundatio, aut alia jactura fructuum ex alio quocumque capite eventura... De hoc ita Concil. Tolet. ann. 1473. c. 7. *Diebus*, inquit, *Dominicis & festivis ab omni servili opere fideles quiescere jubemus: nec liceat cuiquam rusticalia, seu artificialia opera exercere, aut agros colere, NISI URGENTE NECESSITATE, vel evidenti pietatis causa, & hoc de licentia sui Sacerdotis.*

Quod dixi de agricolis, idem proportionaliter dicendum de aliis artificibus mechanicis, v. g. licet extendere lanam, ut siccetur: ita D. Anton.

Confect. 5. Licet die festo persequi opus, quod semel inceptum non potest interrumpi, v. g. conflare ferrum, vitrum, coquere calcem, lateres: quia hæc interrumpi non possunt.

Sic licet pariter laniis, pincernis præparare victualia in festis, ut sequenti die vendantur, si non possunt prius præparari, vel ante præparata conservari: ita D. Antoninus, Synod. Buseoducensis in Belgio tit. 12. c. 2. *Non permittantur Molitorum, Coquorum, Laniorum, Pistorum operæ, nisi ob notabilem necessitatem*: ita citatur a Van Espen.

Sic licet inceptum iter Naucleris, Mulionibus, Rhedariis, Tabellariis perficere; quia interrumpi non possunt, nisi difficulter. Unde Concilium Narbonense an. 589 can 4. die Dominico operas fieri vetat, & boves jungi, *excepto, si immutando necessitas incuberit.* Capitulare Caroli Magni lib. 1. cap. 75. sic habet: *Tria Carraria opera licet fieri in die Dominico: hostilia carra,* id est, quæ sunt necessaria ad bellum, *vel victualia,* quæ sunt necessaria alendis populis, *vel si forte necessum fuerit corpus cujuslibet duci ad sepulchrum,* ut jam dictum est.

Conject. 6. Egestas vel in eo qui laborat, vel in eo pro quo laboratur, excusat a peccato, quando exercetur opus servile diebus festis; bonum tamen esset dispensationem ab Episcopo petere. Ita Antoninus p. 11. tit. 9. c. 8. §. 5. *Quia,* inquit, *observare festa non est in tanta arctitudine, ut in veteri testamento; & erit bona cautela, ut hoc fiat cum dispensatione Episcopi.* De hoc concil. Narbon. an. 1609. c. 9. *Si aliqua,* inquit, *urgeat necessitas ratione cujus in diebus festivis servile aliquod opus fieri oporteat, consulatur Episcopus, vel ejus in spiritualibus Vicarius, qui, re diligenter inspecta, quæ congrua fuerint, decernat.*

1. Licitum est cuilibet corporaliter operari diebus festis pro sustentanda familia, si sine labore illo sustentari nequeat.

2. Licitum est tonsoribus radere die festo, quando vel ipsi sunt pauperes, vel radunt eos, qui commode diebus aliis radi non possunt: ita Dominus de Saintebeuve cistans istum locum D. Thom. 2. 2. q. 122. a. 4. ad 3 a nobis laudatum, in quo sanctus Doctor permittit opera servilia, quando conducunt vel ad salutem animæ, vel etiam ad vitandum damnum rei exterioris.

3 Licitum est diebus festis exiguas merces in Pagis vendere, quas rustici non alio tempore commode possunt emere. Id licitum esse respondit Nicolaus V. an. 1447 interrogatus a Transilvanis: *An pauperibus villanis & oppidanis licitum sit vendere die Dominico, vel festo alicujus Sancti, panes, pyra, poma, & alia legumina &c.* Respondet: *cogente necessitate, non tamen affectata seu procurata, licitum est præmissa exercere.*

Con-

Confeſſ. 7. Licet diebus feſtis apprehendere occaſionem, qua omiſſa ſequeretur ingens damnum; præceptum enim de obſervatione feſtorum non ligat, ut diximus, ubi periculum eſt damni temporalis, ſi modo non leve ſit. *Neque*, inquit Catechiſ. Trident. *earum rerum opera hac lege prohiberi exiſtimandum eſt, quarum jactura facienda ſit, ſi die feſto prætermittantur.* Unde 1. Licitum eſt piſcari haleces, tunnos diebus feſtis, dando aliquid Eccleſiæ & pauperibus; quia hæc piſcatio non poteſt commode differri: ita cap. *Licet* de feriis. *Liceat - - ſi halecia terræ ſeſe inclinaverint neceſſitate ingruente eorum captioni intendere.*

Licet molere frumentum in molendinis, quando timetur, ne deficiant aquæ, vel ventus non perflet. Antonin.

3. Licet flante vento proſpero iter navibus incipere.

4. Licet inſtaurare fontes, reficere pontes, & vias publicas diebus feſtis, quando alii dies non ſufficiunt.

5. Licitum videtur exercere milites ad pugnam, acies dirigere, hoſtes adoriri; quia hæc omnia ad publicum bonum ſpectant: ſemper enim videtur adeſſe neceſſitas, nocetque Reipublicæ milites eſſe imparatos & inermes.

Confeſſ. 8. Quando non conſtat, an opera ſint ſervilia, nec ne, attendenda eſt loci conſuetudo a Prælatis tolerata: ita docet Gerſonius. *De operibus*, inquit, *ſervilibus exercendis diebus Dominicis & feſtivis, plus & frequenter determinat conſuetudo loci, & perſonarum a Prælatis tolerata, quam alia lex ſcripta.* Et ratio hujus eſt; quia, ut inquit idem Gerſonius, *obſervatio* Sabbati quoad temporis circumſtantias, & modi, locive pro maxima parte relicta eſt determinationi Prælatorum, quo cognoſcitur tum ex eorum inſtitutis, tum ex conſuetudinibus per eos legitime toleratis. Conſuetudo vero exercendi opera ſervilia diebus feſtis tunc maxime dicenda eſt corruptela, quando totaliter a ſervitio Dei, & a cultu feſtorum, & maxime ab auditione Miſſæ revocaret, & quando fieret magis ex cupiditate, quam ex pia neceſſitate: ita Ger. de Præc. Decal.

Sic si opus aliquod corporale exerceatur scientibus, videntibus, & non contradicentibus Prælatis, opus illud, etsi aliunde corporale non videtur prohibitum, sed ab Ecclesia permissum; vel quia Ecclesia judicat opus illud esse necessarium, vel non multum removere a divino cultu.

Sic licitum est radere, piscari, venari, ubi Episcopi non prohibent illud specialiter, & licet videntes, non contradicunt.

Confect. 9. Quando non constat de necessitate operis servilis in die festo exercendi, consulendus est Magistratus civilis, ut declaret necessitatem, & rogandus Superior Ecclesiasticus, ut dispensationem concedat: quia ad Magistratum politicum videtur pertinere declarare necessitatem, utpote invigilantem necessitatibus Reipublicæ; & ad Prælatum Ecclesiasticum pertinet concedere, vel denegare dispensationem, utpote occupatum legi examinandæ

Sic videmus, quod Constantinus Magnus leg. 3. C. de feriis declaravit: *Agricolas posse die Dominico suas operas exercere* quia opus rurale tunc temporis erat maxime necessarium. *Quoniam*, inquit, *frequenter evenit, ut non aptius alio die frumenta sulcis, aut vineæ scrobibus mandentur, ne occasione momenti pereat commoditas Cœlesti provisione concessa*. Hanc licentiam restrinxit Leo Constitut. 54. & prohibuit. *Ne agricolæ, neque quipiam alii in illo die illicitum opus aggrediantur. Sic enim Judæi, qui umbram quamdam, atque figuram observabant, tantopere Sabbati diem venerabantur, ut ab omni prorsus opere abstinerent; quomodo qui gratiæ lucem, ipsamque veritatem colunt, hos eam diem, qui a Domino honore ditatus est, nosque ab exitii dedecore liberavit, non venerari par est?*

ARTICULUS V.

De his, quæ præcipiuntur diebus festis vi juris naturalis.

Prop. unica. Fideles tenentur ex præcepto naturali non solum abstinere ab opere impediente sanctificationem, sed etiam vacare rebus sacris.

Prob.

Prop. 1. Ex Script. Exodi 20. 8. *Memento, ut diem Sabbati sanctifices.* Hæc eſt pars præcepti affirmativi: ergo importat aliquod exercitium, juxta illud: *Vacate, & videte, quoniam ego ſum Dominus*, id eſt, vacate a ſervili opere, & videte per orationem, & per alia pietatis opera, quod Deum tamquam Dominum veſtrum veneremini; tunc enim diem Sabbati plene & perfecte celebramus, cum pietatis & religionis officia Deo præſtamus: Catech. Trid.

2. Ex C. Trid. Ad ſanctificandum Sabbatum debemus Deum imitari, qui Sabbato non otiatur, ſed magis noſtræ ſaluti invigilat. Faciamus ergo uti præcipit Tr. poſt Apoſtolum. *Obſervationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones; Deus enim die Dominico lucem condidit, reſurrexit a mortuis, Spiritum ſanctum in Diſcipulos infudit:* Seſſ. 2. decret. de modo vivendi in Concil.

3. Ex Catech. Trid. Chriſtianorum Sabbatum debet eſſe ſanctum; quia debet divinis actionibus & ſanctis operum Officiis eſſe conſecratum: debet eſſe delicatum; quia virtutis exercitium Dei & piorum hominum ſunt deliciæ: ergo oportet Feſtis diebus pietatis operibus maxime inſiſtere.

4. *Rat.* Sabbatum eſt ſignum inter Deum & hominem, ſignum religionis hominis erga Deum, ſignum liberationis a ſervitute peccati, ſignum futuræ quietis in cœlo: quæ omnia innuunt hominem debere eo die præcipue vacare ſpiritualibus exercitiis, ut monet ſermo 280. inter opera Aug. tom. 5. *Obſervemus diem Dominicam,* inquit, *fratres, & ſanctificemus illam - - videamus ne otium noſtrum vanum ſit; ſed a veſpera die Sabbati usque ad veſperam diei Dominici,* uti tunc mos erat, *ſequeſtrati a rurali opere, & ab omni negotio, ſoli Divino cului vacemus - - Veniat ergo, cuicumque poſſibile ſit, ad veſpertinam atque nocturnam celebrationem, & oret ibi in conventu Eccleſiæ pro peccatis Deum. Qui hoc non poſſit, ſaltem in domo ſua oret; in die vero nullus ſe a ſacra Miſſarum celebratione ſeparet, &c,*

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Hortandi sunt Populi, ut diebus festis conterantur, & confiteantur peccata, ut a pondere peccatorum, quibus opprimuntur, liberentur: quod videtur innuere Jeremias his verbis: *Nolite portare pondera in die Sabbati:* cap. 7. v. 21. etsi enim literaliter loquatur de ponderibus non ferendis, spiritualiter tamen de peccatis potest intelligi.

Consect. 2. Hortandi sunt fideles omnes, etiam hi, qui vel ex morbo, vel ex aliis causis non possunt Missæ & divinis Officiis interesse, ut interius eliciant actus fidei, spei, charitatis, & religionis, & actus virtutum moralium, quantum in ipsis est, ut sic tempus Deo consecratum sancte transigant: *dantes, scilicet, diei honorem & reverentiam:* Aug. serm. de tempore 251.

Consect. 3. Hortandi sunt fideles, ut imitentur Sabbatismum Dei: quod utique fit, si feriemur a terrenis, & vacemus spiritualibus, si quiescamus in Deo, ut Deus operetur in nobis: de quo ita Aug. *Spirituale Sabbatum observant illi, qui ita se terrenis operibus accommodant, ut tam lectioni, quam orationi, etsi non semper, perfrequenter insistant, secundum illud Apostoli:* attendite lectioni, & doctrinæ, sine intermissione orate; *qui enim tales sunt, quotidie spirituale Sabbatum colunt:* epist. 139. cap. 7.

Consect. 4. Hortandi sunt fideles ut imitentur Christum, sese Deo pro nobis sacrificantem: quod utique fit, sacrificium tum mentis, tum corporis Deo offerendo: de quo ita Aug. *Sacrificium est omne opus, quod agitur, ut sancta societate inhæreamus Deo, relatum scilicet ad illum finem boni, quo veraciter beati esse possimus:* de Civ. Dei lib. 10. c. 6. *Neque enim,* ut ait idem Aug. *utiliter vivitur in hoc tempore, nisi ad comparandum meritum, quo in æternitate vivatur:* ep. 13. c. 7.

Consect. 5. Hortandi sunt fideles, ut, quantum in ipsis est, die festo iis vacent, quæ interiorem & exteriorem illum cultum promovere possunt: qualia sunt legere, & audire verbum Dei, recipere Sacramenta, & alia hujusmodi. Ita docet Paulus ad Timoth. 4. v. 13.

Dum

Dum venio, attende lectioni, exhortationi, & Doctrinæ. Primos fideles die festo divinis Sacramentis recipiendis occupari, testis est Scriptura Act. 40 v. 7. *Una autem die Sabbati, cum convenissemus ad frangendum panem.*

Confect. 6. Monendi sunt Pastores, sui muneris esse, semper *instare orationi, & ministerio verbi*: Act. 6. sed proprie diebus festis, ut jubet Concil. Moguntinum an. 813. in quo sic habetur: *si fortasse Episcopus non fuerit in domo sua, aut infirmus est, aut aliqua causa exigente non valuerit, numquam tamen desit diebus Dominicis aut festivitatibus qui verbum Dei prædicet, juxta quod intelligere vulgus valet.*

Confect. 7. Monendi sunt populi, non liberum, sed necessarium esse audire præcipue diebus festis Pastoris sui exhortationes. Si enim ut dicit Greg. *Pastoris est docere, exhortari & corripere plebem*, plebis est Pastorem hortantem audire: & ut ait Prosper l. 1. vitæ contemplativæ: *Pastores debent sancte vivere propter exemplum, & docere propter suæ administrationis officium*; subditi vero debent & audire docentes, & imitari bene viventes.

ARTICULUS VI.

De Operibus servilibus jure naturali imperatis die festivo, utpote inservientibus ad sanctificationem festorum.

Prop unica. Opus servile & Mechanicum, sed immediate ordinatum ad cultum Dei, si non possit fieri nisi die festivo, non removet ab observatione festi, quinimo conducit; & ita est his, quibus ex officio incumbit, imperatum.

Prob. 1. Ex Script. *Sacerdotes in templo Sabbatum violant.* id est, videntur violare, *& sine crimine sunt*: Matth. 12. quia opera illa corporalia, nimirum immolare victimas, arcam deferre, &c. ad cultum Dei ordinabantur.

2. Ex Catech. Trid. de 3. præc. a. 32. *Ea opera non vetantur, quæ ad cultum Dei attinent, etiamsi servilia sint, ut Altaria instruere, Templa alicujus festi diei causa ornare, & reliqua hujusmodi.*

3. *Rat.* Talis actio, utpote exterior, desumit suam moralitatem ex fine: cum ergo finis immediatus sit aliquid pertinens ad cultum Dei; illa actio, nedum est prohibita, sed potius imperata.

Consectaria hujus Doctrinæ.

Consect. 1. Licet die festo iter agere, ut possis adesse sacrificio Missæ, verbi divini prædicationi, uti fecerunt Apostoli, qui a monte Oliveti reversi sunt Jerusalem die festo.

Consect 2. Licet pulsare campanas, circumferre cruces, & imagines in processionibus, uti instrumentis musicis; quia illæ actiones ordinantur ad cultum Dei. Sic non legimus prohibitum Judæis arcam circumferre diebus festis.

Dixi: modo actiones illæ corporales non possint commode in aliud tempus differri. Quia si commode possint differri, debent omitti, & in aliud tempus transferri; cessat enim ratio, propter quam permittuntur in illis diebus. Sic Maria Magdalene, & Maria Jacobi, & Salome expectarunt donec transiisset Sabbatum, ut postea emerent aromata, & venientes ungerent Jesum: Marc. 16. v. 1.

De his, quæ permittuntur diebus festis.

Prop. unica. Opera spiritualia, immo corporalia, quæ sunt communia servis & dominis, permittuntur, modo ea opera tam spiritualia, quam corporalia non ita mentem abstrahant, ut eum rebus divinis vacare omnino impediant.

Prob. 1. Ex Script. Deus diebus festis non vetat nisi opus servile, juxta illud: Lev. 23. v. 7. *Omne opus servile non facietis in eo*, id est, Sabbato: Atqui opus mentis, & opus corporale commune servis & dominis non sunt opus servile, ut patet: Ergo opus mentis, & opus commune servis & dominis non prohibetur diebus festis.

2. Ex Conciliis. Quoties Concilia loquuntur de operibus vetitis, toties recensent vel opera servilia, vel pecca-

peccata; numquam vero opera ſpiritualia, aut corporalia communia ſervis & dominis: ergo iſthæc opera non prohibentur diebus feſtis.

3. Ex D. Thom. 2. 2. q. 122. art. 4. ad 3. *Nullius,* inquit, *ſpiritualis actus exercitium eſt contra obſervantiam Sabbati, puta, ſi quis doceat verbo, vel ſcripto: unde* Num. 28. *dicit Gloſſa, quod fabri, & hujusmodi artifices otientur in die Sabbati; Lector autem divinæ legis, vel Doctor ab opere ſuo non deſit; nec tamen contaminatur Sabbatum, ſicut Sacerdotes in templo Sabbatum violant & ſine crimine ſunt - - Opera corporalia,* inquit ibidem, *in quantum ſunt communia ſervis & liberis, ſervilia non dicuntur:* ergo iſthæc opera ſunt licita diebus feſtis.

4. *Rat.* Illa opera permittuntur diebus feſtis, quæ nec jure naturali, nec jure poſitivo prohibentur, ut patet: Atqui prædicta opera nec jure naturali, nec jure poſitivo prohibentur; quia jus naturale vetat ſolum ea opera, quæ mentem a cultu Divino abſtrahunt: jus vero poſitivum vetat ſolum opera ſervilia: Ergo prædicta opera permittuntur diebus feſtis.

Conſectaria hujus Doctrinæ.

Conſect. 1. Opera ſpiritualia, quæ iſto carmine exprimuntur: *Lingua, tropus. ratio, numerus, tonus, angulus, aſtra,* non prohibentur diebus feſtis; & ita licet Grammatico, Rethori, Philoſopho, Mathematico, Muſico, &c. ſtudere diebus feſtis; quia ſtudium illud non eſt opus ſervile. Item licet ei conceptus ſuos in chartis ſcribere; quia hæc ſcriptio eſt potius operis mentalis executio, quam opus ſervile. Item licet Mathematico numeros tranſcribere, Muſico tonos Muſicales delineare, Architecto ædificiorum exemplaria exarare, quia iſthæc omnia ſunt magis ingenii, quam corporis operationes, ideoque loco ſtudii cenſentur, ut ait Soto lib. 2. de Juſtitia & jure, q. 4. a. 4. Sed cavendum ſemper, ne cultus divinus omittatur: maledictum enim ſtudium, propter quod relinquitur officium.

Confect. 2. Illa opera corporalia ſunt licita, quæ abſolute poſſunt eſſe communia ſervis & liberis, v. g. venatio, piſcatio per breve tempus & recreationis cauſa: quia hoc exercitium commune eſt dominis & ſervis: itineratio ſive pedibus, ſive jumento, ſive remigio fiat; quia iter agere commune eſt omnibus. Item ciborum coctio, cubilis compoſitio, corporis proprii exornatio; quia licet quidem coquos habeant & veſtitores, tamen proprie ſervus non dicitur qui ſibi parat cibos, & ſe ipſum veſtit, aut aliquid ad nitorem proprii corporis facit. Ideo Concilium III. Aurelian. an 538. prædicta omnia opera declarat eſſe licita diebus feſtis: ita enim habet Can. 2. *Quia perſuaſum eſt*, inquit, *populo, die Dominico agi cum caballis, aut bobus, aut vehiculis itinera non debere, neque ullam rem ad victum præparare, vel ad nitorem hominis pertinentem ullatenus exercere, quæ res ad Judaicam magis quam ad Chriſtianam obſervantiam pertinere probatur; ſtatuimus, ut die Dominico quod ante fieri licuit liceat, de opere autem rurali cenſuimus abſtinendum.* Cavendum ſemper, ne ea opera ſervis & dominis communia, ea impediant exercitia, quæ per Eccleſiam præcipiantur: dicitur enim: *Obſerva diem Sabbati, ut ſanctifices eum, ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus*: Deut 5. Quæ autem ſint ea exercitia, quæ Eccleſia jubet, dicemus explicando Præcepta Eccleſiæ.

INDEX

INDEX
TRACTATUUM & CAPITUM,
QUÆ
IN HOC PRIMO TOMO
CONTINENTUR.

TRAC-

Ca-

Quan-

TRACTATUS V. De Fide.

TRACTATUS IX.

De ſecundo Decalogi Præcepto.

Caput I. De Blaſphemia.

Quam

Biblioteka Jagiellońska
stdr0025132

MORALIS
CHRISTIANA
BESOMBES.

TOM I.